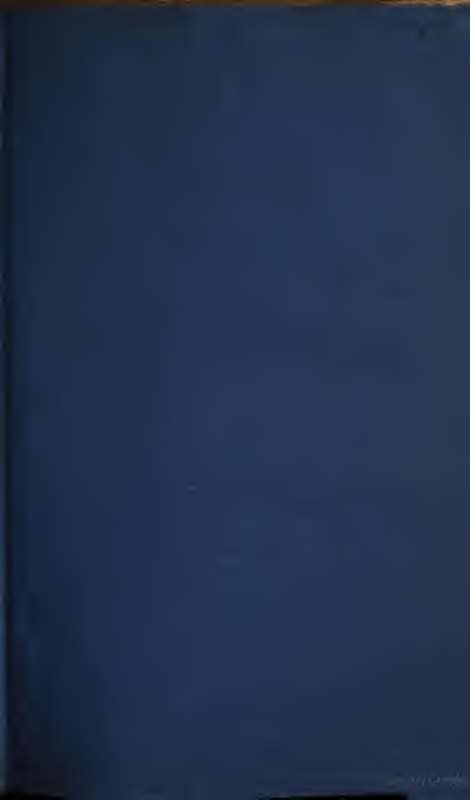
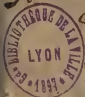

AVLI GELLII LVCVLENTIS-SIMI SCRI=PTORIS

NOCTES AT=TICAE.

LVGDVNI APVD SEB. GRYPHIVM,
1539.

INDEX EORVM

quæ notatu digna in hi sce Noctibus ui= sa sunt.

A

Animum

Atrium

Comp

Dentes

Eques

Fallaci

Fontium

Interibi

Nite

Pata

Phar

Plinij

Præne

FINIS.

ALTER INDEX QVO QVICquid in unaquaq; re lector quæsierit, siue id ad grammaticen, siue ad alias artes pertineat, inuenire quàm facilime queat.

QVAE AD PHILOSOPHIAM DE NATURA, & dialecticam, & medicinã, atq; mathematicam pertinent.

QVAE AD PHILOSOPHIAM DE MORIBUS ATTINENT.

QVAE AD GRAMmaticam & rhetoricam attinent.

Solœ

Prole

QVAE AD MORES *ueterum & historiam pertinent*

FINIS

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER PRIMVS.

Quali proportione, quibusq; collectionibus Plutarchus ratiocinatum esse Pythagoram philosophum dixerit,* de cõprehẽdenda corporis proceritate, qua fuit Hercules, cum uitam inter homines uiueret. *in

CAP. I.

PLVTARCHVS IN *libro quem scribit* ὁπόση ψυχῶν καὶ σωμάτων ἀνθρώποις περὶ εὐφυΐαν καὶ ἀρετὴν διαφορά, *scitè, subtiliterq; ratiocinatum* Pythagoram *philosophum dicit in reperienda modulandaq; status, longitudinisq; Herculis præstantia*. Nam *cum fere constaret curriculum stadij, quod est** Pisis *apud* Iouem *Olympium,* Herculem *pedibus suis metatum, idq; fecisse longum pedes sexcentos: cætera quoque stadia in terris* Græciæ, *ab alijs posteà instituta, pedum quidem esse numero sexcentum, sed tamen esse aliquantulum breuiora: facilè intellexit modum, spatiumq; plantæ* Herculis, *ratione proportionis habita, tanto fuisse, quàm aliorum procerius, quanto* Olympicum *stadium longius esset, quàm cætera.* Comprehen

*Pisæ, ad Iouis Olympij

prehen

prehensa autem mensura Herculani pedis, secundum naturalem membrorum omnium inter se competentiam modificatus est: atque ita id collegit, quod erat consequens, tantum fuisse Herculem corpore excelsiorem, quàm alios, quanto Olympicum stadium cæteris pari numero factis, anteiret.

Ab Herode Attico consulari uiro tempestiuè deprompta in quẽdam iactabundũ, & gloriosum adolescentem, specie tãtum philosophiæ sectatorẽ, uerba Epicteti Stoici: quibus festiuiter à uero Stoico seiunxit uulgus loquacium nebulonum, qui se Stoicos nuncuparent. CAP. II.

*HErodes Atticus uir & Græca facundia, & consulari honore præditus, accersebat sæpe nos, cum apud magistros Athenis essemus, in uillas ei urbi proximas, me, & clarißimum uirum Seruilianum, compluresque alios nostrates, qui Roma in Græciam ad capiendum ingenij cultum cõcesserant. Atq; ibi tunc cum essemus apud eum in uilla, cui nomen est Cephisia, & æstu anni, & sidere autumni flagrantißimo, propulsabamus caloris incommoda lucorum umbra ingentium, longis ambulacris & mollibus, ædium posticum refrigerantibus lauachris nitidis, & abundis, & collucentibus, totiusq; uillæ uenustate aquis undiq; * canorisq; auibus personante. Erat ibidem nobiscum simul adolescens, philosophiæ sectator, disciplinæ, ut ipse dicebat, Stoicæ, sed loquacior impendiò, & promptior. Is plerunque in conuiuio sermonibus, qui post epulas haberi solent, multa atq; immodica de philosophiæ doctrinis intempestiuè, atque insubidè disserebat:*

*canoris atq;

praecipitanter priusquam in ... mentem ueniret:

præq; se uno cæteros omnes linguæ Atticæ principes, gentemq; omnẽ togatam, totumq; nomẽ Latinum, rudes esse, & agrestes prædicabat. Atq; interea uocabulis haud facile cognitis, syllogismorum captionumq; dialecticarum laqueis strepebat: κυρτῶν τὰς σχαζούσας θεωρίας, aliosq; id genus gryphos, neminem posse dicẽs, nisi se, dissoluere. Rem uerò Ethicam, naturamq; humani ingenij, uirtutumq; origines, officiáq; earum cõfinia, aut contrà morborum, uitiorumq; fraudes, animorumq; labes, ac pestilentias asseuerabat, nulli esse ulli magis ea omnia explorata, comperta, meditataq;. Cruciatibus autem, doloribusq; corporis, & periculis mortem minitantibus, habitum statumq; uitæ beatæ, quam se esse adeptum putabat, neq; lædi, neq; imminui, existimabat: ac ne oris quoq;, & uultus serenitatem Stoici hominis, unquã ulla posse ægritudine obnubilari. Has ille inanes cum *flaret glorias, iamq; omnes finẽ cuperent, uerbisq; eius defatigati pertæduissent, tum Herodes Græca, cuius plurimus ei mos fuit, oratione utens: Permitte, inquit, philosophorũ amplissime, quoniã respõdere nos tibi, quos idiotas uocas, non quimus, recitari ex libro, quid de huiuscemodi magniloquentia uestra senserit, dixeritq; Epictetus Stoicorũ maximus: iussitq; proferri dissertationũ Epicteti digestarum ab Ariano primũ librum, in quo ille uenerãdus senex iuuenes, qui se Stoicos appellabant, neq; frugi, neq; operæ probæ, sed theorematibus tantum nugalibus, & puerilium isagogarũ commẽtationibus dilatrantes, obiurgatione iusta incessuit. Lecta igitur sunt ex libro, qui prolatus est, ea quæ addidit. Quibus uerbis Epictetus seuerè simul ac festiuiter seiun-

id est sermo implicatus ænigma. gr. insolubile

*efflaret

xit, atque diuisit à uero, atque ſyncero Stoico qui eſſet proculdubio ἀκώλυτος, ἀνεκβίαστος, ἀπαρεμπόδιστος, ἐλεύθερος, εὔπορος, εὐδαίμων, *uulgus aliud nebulonū hominum, qui ſe Stoicos nuncuparent; ultroq́; uerborum & argutiarum fuligine ob oculos audientium iacta, ſanctiſsimæ diſciplinæ nomen ementirentur.*

Εἰπέ μοι περὶ ἀγαθῶν, καὶ κακῶν ἀκούεις,
Ἰλιόθεν μὲ φέρων ἄνεμος κικόνεσσι πέλασσεν.
Τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐστὶν ἀγαθὰ, τὰ δὲ κακὰ, τὰ δὲ ἀδιάφορα. ἀγαθὰ μὲν οὖν, ἀρεταί. κακὰ δὲ, τὰ μετέχοντα κακίας. ἀδιάφορα δὲ, τὰ μεταξὺ τούτων, πλοῦτος, συζυγία, ζωὴ, θάνατος, ἡδονὴ, πόνος, πόθεν οἶδας; οὕτως Ἑλλάνικος λέγει ἐν τοῖς αἰγυπτιακοῖς, τί δὲ διαφέρει τοῦτο εἰπεῖν ἢ ὅτι διογένης ἐν τῇ ἠθικῇ, ἢ Χρύσιππος ἢ Κλεάνθης. βεβασάνικας οὖν αὐτὸ, καὶ δόγμα σαυτοῦ πεποίηκας; δείκνυε πῶς εἴωθας ἐν πλοίῳ χειμάζεσθαι. μέμνησαι ταύτης τῆς διαιρέσεως ὅταν ψοφήσῃ τὸ ἱστίον, καὶ ἀνακραυγάσῃς, ἐάν σοί τις οὕτω πῶς παραστὰς εἴπῃ, λέγε μοὶ σὺ ἃ πρώην ἔλεγες. μὴ κακία ἐστὶ τὸ ναυαγῆσαι; μὴ τῆς κακίας μετέχον; οὐκ ἄρα ξύλον ἐνσείσεις; αὐτὸ τί ἡμῖν, καὶ σοὶ ἄνθρωπε; ἀπολλύμεθα, καὶ σὺ ἐλθὼν παίζεις; ἐὰν δέ σε ὁ καῖσαρ μεταπέμψηται κατηγορούμενον.

Quòd Chilo Lacedæmonius conſilium anceps pro ſalute amici cepit. Quodq́; eſt circunſpectè & anxiè conſiderandum, an pro utilitatibus amicorum delinquendum aliquando ſit. Notataq́; inibi, & relata quæ Theophraſtus, & Marcus Cicero ſuper ea re ſcripſerunt.

CAP. III.

Chilo

CHilo, præſtabilis homo ſapientiæ, quonā uſq; debuerit contra legem, contraq; ius pro amico progredi, dubitauit: eaq; res in fine quoque uitæ ipſo, animum eius anxit. Et alij deinceps multi philoſophiæ ſectatores (ut in libris eorum ſcriptum eſt) ſatis * inquiſitè, ſatisq; ſolicitè quæſierunt, ut uerbis, quæ ſcripta ſunt, ipſis utar: εἰ δεῖ βοηθεῖν τῷ φίλῳ, παρὰ τὸ δίκαιον, καὶ μέχρι πόσου καὶ ποῖα. Ea uerba ſignificant quæſiſſe eos, an contra ius, contra'ue morem faciendum pro amico ſit, & in qualibus, & in quibus cauſis, & quemnam ad uſque modum. Super hac quæſtione tum ab alijs (ſicuti dixi) multis, tum uel diligentiſſimè à Theophraſto diſputatur, uiro in philoſophia Peripatetica modeſtiſſimo, doctiſſimoq;. Eaq; diſputatio ſcripta eſt (ſi recte meminimus) in libro eius de amicitia primo. Eum librum M. Cic. uidetur legiſſe, cum ipſe quoq; librū de amicitia componeret: & cætera quidem, quæ ſumenda à Theophraſto exiſtimauit (ut ingenium facundiaq; eius fuit) ſumpſit, & tranſpoſuit commodiſſimè, aptiſſimeq;. Hunc autem locum (de quo ſatis quæſitum eſſe dixi) omnium rerum aliarum difficilimum, ſtrictim, atque curſim tranſgreſſus eſt. Neque ea, quæ à Theophraſto penſiculatè, atque enucleatè ſcripta ſunt, executus eſt: ſed anxietate illa, & quaſi moroſitate diſputationis prætermiſſa, genus ipſum rei tantum paucis uerbis notauit. Ea uerba Ciceronis (ſi recenſere quis uellet) appoſui: *His igitur finibus utēdum eſſe arbitror, ut cùm emendati mores amicorum ſint, tum ſit inter eos omnium rerum, cōſiliorum, uoluntatum, ſine ulla exceptione, communitas: ut etiam ſi qua fortuna acciderit, ut minus iuſtæ

Chilo Lacedæmonius,

*inquit ſcitè

Amici cauſa an delinquendum aliquando ſit.

uoluntates amicorum adiuuandæ ſint, in quibus eorũ aut caput agatur, aut fama, declinandum ſit de uia: modò ne ſumma turpitudo ſequatur. Eſt enim, quatenus amicitiæ uenia dari poßit. Cum agetur, inquit, aut caput amici, aut fama, declinandum eſt de uia, ut etiam nonnunquam uoluntatẽ illius adiuuemus. Sed cuiuſmodi declinatio iſta eſſe debeat, qualisq; ad adiuuandum digreßio, & in quanta uoluntatis amici iniquitate, non dicit. Quid autem refert ſcire me in huiuſmodi periculis amicorum, ſi non magna me turpitudo inſecutura eſt, de uia recta eſſe declinãdum? niſi id quoq; me docuerit, quam putet magnã turpitudinem? & cum deceſſero de uia, quouſque digredi debeam? Eſt enim, inquit, quatenus dari amicitiæ uenia poßit. Hoc imò ipſum eſt, quod maximè diſcendum eſt, quodq; ab iis, qui doceãt, minimè dicitur, quatenus, quaq; fini dari amicitiæ uenia debeat. Chilo ille ſapiens (de quo paulò antè dixi) cõſeruandi amici cauſa, de uia declinauit. Sed uideo quouſq; progreſſus eſt: falſum enim pro amici ſalute conſilium dedit. Idipſum tamen in fine quoque uitæ, an iure poßit reprehẽdi, culpariq;, dubitauit. Cõtra patriã, inquit Cicero, arma pro amico ſumenda non ſunt. Hoc profectò nemo ignorauit: & priuſquã Theognis, ut Lucilius ait, ❞ naſceretur. Sed id quæro, id deſidero, cum pro amico con❞ tra ius, & cõtra quàm licet, ſalua tamẽ libertate atq; pace ❞ faciendũ eſt: & cum de uia (ſicut ipſe ait) declinandũ eſt: ❞ quid & quantum, & in quali cauſa, & quonam uſq; id ❞ fieri debeat? Pericles ille Athenienſis egregius uir inge❞ nio, boniſq; omnibus diſciplinis ornatus, in una quidem ❞ ſpecie, ſed planius tamen, quid exiſtimaret, profeſſus eſt.

Nam

Nam cum amicus eum rogaret, ut pro re causaq; eius fal=
sum deieraret, his ad eũ uerbis usus est: Δεῖ μὲν συμπράττειν
τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι θεῶν. Theophrastus in eo quem dixi
libro, inquisitius quidem super hac re ipsa, & exactius
pressiusq;, quàm Cicero, disseruit. Sed is quoq; in docẽdo,
non de uno quoq; facto singillatim æstimat, neque certis
exemplorũ documẽtis, sed generibus rerũ summatim uni=
uersimq; utitur, ad hunc ferme modum: Parua, inquit, &
tenuis, uel turpitudo, uel infamia subeũda est, si ea re ma=
gna utilitas amico quæri potest. Rependitur quippe, &
compẽsatur leue damnũ delibatæ honestatis, maiore alia,
grauioreq; in adiuuando amico honestate. Minimaq; illa
labes, & quasi lacuna famæ imminentis, partarum amico
utilitatũ ratiõe solidatur: Neq; nominibus, inquit, moueri
nos oportet, quòd paria genere ipso non sunt, honestas
meæ famæ, & rei amici utilitas. Ponderibus hæc enim po=
testatibusq; præsentibus, nõ uocabulorũ appellationibus,
neq; dignitatibus generũ diiudicãda sunt. Nã cũ in rebus
aut paribus, aut nõ longè secus, utilitas amici, & honestas
nostra consistit: honestas proculdubio præponderat. Cum
uerò amici utilitas nimio est amplior, honestatis autẽ no=
stræ, in re nõ graui, leuis iactura est: tunc quod utile ami=
co est, id primũ illo, quod honestũ nobis est, fit plenius. Si=
cuti magnũ põdus æris, parua lamina auri fit pretiosius.
Verba adeò ipsa Theophrasti super ea re adscripsi: Οὐκ
οἶδ' εἰ πάντως τοῦ γένους τιμιώτερον ἤδη, καὶ ὅ τι οὖν ἂν ᾖ μέρος
τούτου πρὸς τὸ τηλίκον θατέρου συγκρινόμενον αἱρετὸν ἔσται. λέγω
δ' οἷον, οὐ καὶ χρυσίον τιμιώτερον χαλκοῦ, καὶ τηλικὸν τοῦ χρυ-
σίου πρὸς τὸ τηλικὸν χαλκοῦ μέγεθος ἀντιπαραβαλλόμενον

πλέον δόξει, ἀλλὰ ποιοῦσί τινα ῥοπὴν καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος.
Phauorinus quoq; philoſophus huiuſcemodi indulgentiā
*permißoq; gratiæ tempeſtiuius laxato paulùm, *remiſſoq; ſubtili iu=
ſtitiæ examine, his uerbis definiuit: ἡ καλουμένη χάρις παρὰ
τοῖς ἀνθρώποις τοῦτ' ἐστὶν ὕφεσις ἀκριβείας ἐν δέοντι. Pòſt dein=
de idem Theophraſtus ad hanc ferme ſententiam diſſe=
ruit: Has tamen, inquit, & paruitates rerum, & magni=
tudines, atque has omneis officiorum æſtimationes, alia
nonnũquam momenta extrinſecus, atq; aliæ quaſi appen=
dices perſonarum, & cauſarum, & temporum, & cir=
cunſtantiæ ipſius neceßitates, quas includere in præcepta
difficile eſt, moderantur & regunt, & quaſi gubernant,
& nunc ratas efficiunt, nunc irritas. Hæc talia quæ Theo
phraſtus ſatis cautè, & ſolicitè, & religiosè, cauſa diſſe=
rendi magis, diſputandiq; diligẽtia, quàm cum decernẽdi
ſententia, atq; fiducia dißeruit: quoniam profectò cauſas
ſcientiæ, corporũ uarietates, diſſertationumq; & differen=
tiarum ignorantes, directum atq; perpetuũ, diſtinctumq;
in rebus ſingulis præceptũ, quod ego in prima tractatus
iſtius parte deſiderare dixeram, non capiunt. Eius autem
» Chilonis (à quo diſputatiunculæ huius initium fecimus)
» cum alia quædam ſunt monitu utilia, atq; prudentia, tum
» id maximè exploratæ utilitatis eſt, quòd duas ferociſsimas
» affectiones amoris atq; odij, intra modum tantum coër=
» cuit: Hac, inquit, fini ames, tanquam forte fortuna oſu=
» rus: hac itidem tenus oderis, tanquam fortaße pòſt ama=
» turus. Super hoc eodem Chilone Plutarchus philoſophus
in lib. περὶ ψυχῆς, uerbis ita ſcripſit: Χείλων ὁ παλαιὸς
ἀκούσας τινὸς λέγοντος, μηδένα ἔχειν ἐχθρὸν, ἠρώτησεν εἰ καὶ

μηδένα

μηδένα φίλον ἔχει, νομίζων ἐξ ἀνάγκης ἐπακολουθεῖν καὶ συνεπάγεσθαι φιλίας καὶ ἀπεχθείας.

Quàm tenuiter, curioseq́ explorauerit Anto. Iulianus in oratione M. Tullij uerbi ab eo commutati argutiam. CAP. IIII.

ANtonius Iulianus rhetor perquàm fuit honesti, atq; amœni ingenij, doctrina quoq; ista utiliore, ac delectabili, ueterumq́; elegantiarum cura, & memoria multa fuit. Ad hæc, scripta omnia antiquiora tam curiose spectabat, aut uirtutes pensitabat, aut uitia rimabatur: ut iudicium factum esse ad amußim diceres. Is Iulianus super eo enthymemate, quod est in oratione M. Tullij, quam pro Cn. Planco dixit, ita æstimauit. Sed uerba prius, de quibus iudicium ab eo factum est, ipsa ponam: Quanquàm dißimilis est pecuniæ debitio, & gratiæ. nam qui pecuniã dissoluit, statim non habet id quod reddidit. Qui autem debet, æs retinet alienum: Gratiam autem, & qui refert, habet: & qui habet, in eo ipso quòd habet, refert. Neq; ego nunc Planco desinam debere, si hoc soluero: nec minus ei redderẽ uoluntate ipsa, si hoc molestiæ nõ accidisset. Crispũ sanè, inquit, agmen oratiõis rotũdũq;, ac modulo ipso numerorũ uenustum: sed quod cũ uenia legẽdum sit uerbi paulũ immutati, ut sentẽtiæ fides salua esset. Nãq; debitio gratiæ & pecuniæ collata, uerbũ utrobiq; seruari posset. Ita enim rectè opposita inter sese gratiæ pecuniæq; debitio uidebitur: si & pecunia quidẽ deberi dicatur, & gratia. Sed quid eueniat in pecunia debita, soluta'ue: quid cõtrà in gratia debita, reddita'ue, debitionis uerbo utrinq; seruato disseratur. Cicero autẽ inquit, cum gratiæ pecuniæq;

Ant. Iulianus.

niæq; debitionẽ dißimilem eſſe dixiſſet, eiusq; ſentẽtiæ rationem redderet, uerbum, debet, in pecunia ponit, in gratia, habet, ſubijcit pro, debet. Ita enim dicit: Gratiam autẽ *& qui refert habet, & qui habet, in eo ipſo quod habet, refert. Sed id uerbum habet, cum propoſita comparatione non ſatis conuenit. Debitio enim gratiæ, nõ habitio cum pecunia confertur. Atque ideo conſequens quidem fuerat ſic dicere: Et qui debet, in eo ipſo quod debet, refert: quod abſurdum & nimis coactum foret, ſi nondum redditam gratiam, eo ipſo redditam diceret, quia debetur. Immutauit ergo, inquit, & ſubdidit uerbum ei uerbo, quod amiſerat, finitum: ut uideatur & ſenſum debitionis collatæ non reliquiſſe, & concinnitatem ſententiæ retinuiſſe. Ad hunc modum Iulianus enodabat, dijudicabatq; ueterũ ſcriptorum ſentẽtias, quas apud eum adoleſcentes lectitabãt.*

Quòd Demoſthenes rhetor cultu corporis, atque ueſtitu probris obnoxio, infamiſq; mundicia fuit: quodq; item Hortenſius orator ob eiuſmodi mundicias, geſtumq; in agendo hiſtrionicum Dionyſiæ ſaltatriculæ cognomento compellatus eſt.

CAP. V.

Demoſthenis cultus. *Demoſthenem tradunt, & ueſtitu, cætero'que cultu corporis nitido, uenuſto, nimis'que accurato fuiſſe. Hinc etiam* κόμψη *illa* χλανὶς, καὶ μαλακοὶ χιτωνίσκοι *ab æmulis, aduerſarijsq; probro*datum. hinc etiam turpibus, indignisq; in eum uerbis non temperatum: cum parum uir, ore quoq; polluto diceretur. Ad eundem modum* *dati

Hortenſius. *Hortenſius omnibus ferme oratoribus ætatis ſuæ, niſi M. Tullio, clarior: qui cum multa munditia, & circunſpectè compoſiteq;*

*compositeq; indutus, & amictus esset, manusq; eius inter agendum forent argutæ admodum, & gestuosæ, maledictis appellationibusq; * propositis iactatus est: multaq; in* probrosis eum, quasi in histrionē, in ipsis causis atq; iudicijs dicta sunt. Sed cum* L. Torquatus *subagresti homo ingenio, &* L. Torquatus. *infestiuo, grauius, acerbiusq; apud consiliū iudicū, cū de causa* Syllæ *quæreretur, nō iam histrionem eum esse diceret, sed gesticulariam* Dionysiam *eum, notissimæ saltatriculæ nomine, appellaret: tū uoce molli, atq; demissa* Hortēsius: *Dionysia, inquit,* Dionysia *malo equidē esse, quàm,* Dionysia. *quod tu* Torquate, ἄμυσος, ἀγροδίαιτος καὶ ἀπρόσιτος.

Verba ex oratione Metelli Numidici, quam dixit ad populum in censura, cum eum ad uxores ducendas adhortaretur: eaq; oratio quam ob causam reprehensa, & quo contrà modo defensa sit.

CAP. VI.

M*ultis & eruditis uiris audientibus, legebatur oratio* Metelli Numidici, *grauis ac diserti uiri, quam* Metellus de uxore ducēda. *in censura dixit ad populum, de ducendis uxoribus, cùm eum ad matrimonia capessenda adhortaretur. In ea oratione ita scriptum fuit: Si sine uxore possemus,* Quirites, *esse: omnes ea molestia careremus. Sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis satis commodè, nec sine illis ullo modo uiui poßit: saluti perpetuæ potius, quàm breui uoluptati consulendum. Videbatur quibusdam* Metellum CENS. *cui consilium esset ad uxores ducendas populum hortari, non oportuisse nec de molestia, incommodisq; perpetuis rei uxoriæ confiteri: neque adhortari magis, quàm dissuadere, absterrereq; : sed con-*

tra

tra illud potius orationem debuisse sumi dicebant, ut & nullas plerunq; esse in matrimonijs molestias asseueraret: & si quæ tamen accidere nonnunquàm uiderētur, paruas & leues facilesq; esse toleratu diceret, maioribusq; eas emolumentis, & uoluptatibus obliterari: easdemq; ipsas neque omnibus, neque naturæ uitio, sed quorundam maritorũ culpa, & iniustitia euenire. Titus autē Castritius rectè, atq; condignè Metellum esse locutum existimabat. Aliter, inquit, CENS. *loqui debet, aliter rhetor. Rhetori concessum est sententijs uti falsis, audacibus, subdolis, captiosis: si modo uerisimiles sint, & possint ad mouendos hominum animos qualicunq; astu irrepere. Propterea turpe esse ait rhetori, si quid in mala causa distitutum, atq; impugnatum relinquat. Sed enim Metellum, inquit, sanctum uirum, illa grauitate, & fide præditum, cum tanto honore, atque uitæ dignitate apud Populum Romanum loquentem, nihil decuit aliud dicere, quàm quod uerum sibi esse, atq; omnibus uidebatur: præsertim cum super ea re diceret, quæ quotidiana intelligentia, & communi, peruulgatoq; uitæ usu comprehenderētur. De molestia igitur cunctis hominibus notissima confessus, eaq; confessione fidem sedulitatis, ueritatisq; commeritus: tum denique facilè, & procliuiter, quod fuit rerum omnium ualidissimum, atque uerissimum persuasit: ciuitatem saluam esse, sine matrimoniorum frequentia, non posse. Hoc quoq; aliud ex eadem oratione Metelli dignum esse existimauimus assidua lectione: non hercle minus, quàm quæ à grauissimis philosophis scripta sunt. Verba Metelli hæc sunt: Dij immortales plurimum possunt, sed non plus uelle*

debent

debent nobis, quàm parentes: At *parentes, si pergunt liberi errare, bonis exhæredant. Quid ergo nos à dijs immortalibus diutius expectemus, nisi malis rationibus finem facimus? iisdem deos propitios esse æquum est, qui sibi aduersarij non sunt.* Dij *immortales uirtutem approbare, non adhibere debent.*

In hisce uerbis Ciceronis ex oratione quinta in Verrem, Hanc sibi rem sperant prȩsidio futurum: neq; mendam esse, neque uitium: errareq́; istos, qui bonos uiolant libros, & Futuram scribunt. Atque ibi de quodam alio Ciceronis uerbo dictum, quod probe scriptum perperam mutatur: & aspersa pauca de modulis, numerisq́; orationis, quos Cicero auide sectatus est.

CAP. VII.

IN *oratione Ciceronis quinta in* Verrem, *libro spectatæ fidei,* Tyroniana *cura atq; disciplina facto, ita scriptum fuit:* Homines *tenues obscuro loco nati nauigant, adeuntq́; ad ea loca, quæ nunquàm antea adiuerant, neque noti essent, quò uenerunt: neque semper cum cognitoribus esse possunt.* Hac *una tantum fiducia ciuitatis, non modò apud nostros magistratus, qui & legum, & existimationis periculo continētur, neq; apud ciues solùm* Romanos, *qui & sermonis & iuris, & multarum rerum societate iuncti sunt, fore se tutos arbitrantur: sed quocunq; uenerint, hanc sibi rem præsidio sperant futurum.* Videbatur *quàm pluribus in extremo uerbo menda esse: debuisse enim scribi putabāt, nō* Futurum, *sed* Futuram: *neq; dubitabāt, quin liber emendatus esset: ne ut in* Plauti *comœdia*

mœdia mœchus(sic enim mēdæ suæ illudebant)ita in Ciceronis oratione solœcismus esset manifestarius. Aderat ibi fortè amicus noster, homo lectione multa exercitus, cui pleraq; omnia ueterum literarum quæsita, meditata, euigilataq; erant. Is libro inspecto, ait nullum esse in eo uerbo neque mendam, neq; uitium, Ciceronem probè, ac uenustè locutum. Nam Futurum, inquit, non refertur ad rem, sicut legētibus temerè & incuriose uidetur: neq; pro participio positum est: sed uerbum est indefinitum, quod Græci appellant ἀπαρέμφατον, neque numeris, neque generibus præseruiens, sed liberum undique & impromiscuum est. Quali C. Gracchus uerbo usus est in oratione, cuius titulus est, de Qu. Popilio circum conciliabula, in qua ita scriptum est: Credo ego inimicos meos hoc dicturum. Inimicos, inquit, dicturum, & non dicturos. Videtur'ne ea ratione positum esse, apud Gracchum dicturum, qua est apud Ciceronem futurum? sicut in Græca oratione, sine ulla uitij suspitione, omnibus numeris generibusq;, sine discrimine attribuuntur huiuscemodi uerba, ποιήσειν, ἔσεσθαι, λέξειν, & similia in Qu. quoque Quadrigarij tertio annali uerba hæc esse dixit: Dum ij conciderentur, hostium copias ibi occupatas futurum. In duodecimo annali eiusdē Quadrigarij principiū libri sic scriptum: Si pro tua bonitate, & nostra uoluntate tibi ualetudo suppetit, est quod speremus deos bonis benefacturum. Item in Valerij Antiatis libro quarto & uicesimo simili modo scriptum esse: Si hæ res diuinæ factæ recteq; perlitatæ essent, aruspices dixerunt omnia ex sententia processurum. Plautus etiam in Casina, cum de puella lo-

queretur

queretur, occisurum dixit, non occisuram, his uerbis:
Etiam'ne habet Casina gladium? habet, sed duos,
Quibus altero te occisurum ait, altero uillicum.
Item Laberius in Gemellis:
Non putaui, inquit, hoc eam facturum. Non ergo isti omnes soloecismus quid esset, ignorauerūt? Sed & Gracchus, dicturum: & Quadrigarius, futurum, & benefactu-rum: & Plautus, occisurum: & Antiâs, processurum: & Laberius, facturum, indefinito modo dixerunt. Qui modus neque in numeros, neque in personas, neque in genera, neque in tempora distrahitur: sed omnia isthaec una eademq; declinatione complectitur. Sicuti M. Cicero dixit futurum, non uirili genere, neq; neutro (soloecismus enim foret planè) sed uerbo usus est ab omni necessitate generum absoluto. Idem autem ille amicus noster in eiusdem M. Tullij Ciceronis oratione, quæ est de imperio Cn. Pompeij, ita scriptum esse à Cicerone dicebat, atque ipse ita lectitabat: Cum nostros portus, atque eos portus quibus uitam ac spiritum ducitis, in prædonum fuisse potestatem sciatis. Neque soloecismum esse aiebat, in potestatem fuisse, ut uulgus semidoctum putat, sed ratione dictum certa & proba contendebat: qua & Græci ita uterētur, & Plautus uerborum Latinorum elegantissimus in Amphitryone dixit: Non uero mihi in mētem fuit: nō (ut dici solitum est) in mente. Sed enim præter Plautum (cuius ille in præsenti exemplo usus est) multam nos quoque apud ueteres scriptores locutionum talium copiam offendimus, atque his uulgò annotamentis inspersimus. Vt rationem istam missam facias, & autoritates, sonius, qui

In potestatem esse.

In mentem fuit.

Euphonia. qui εὐφωνία tantum, & positura ipsa uerborum satis declarant, id potius ἐπιμελεία τῶν λέξεων modulamentis orationis Marci Tullij conuenisse: ut quoniam utrumuis dici Latinè posset, Potestatem dicere mallet, non Potestate. Illud enim sic compositum iucundius ad aurem conspectiusq́; , insuauius hoc imperspectiusq́; est : si modò ita explorata aure homo sit, non surda, nec iacenti : sicuti est hercle, quod Explicauit dicere maluit, quàm Explicuit, quod esse iam usitatius cœperat. Verba sunt hæc ipsius in exhortatione, quam de imperio Cn. Pompeij habuit: Testis est Sicilia, quam multis undique cinctam periculis, non terrore belli, sed consilij celeritate explicauit. At si explicuit diceret, imperfecto, & debili numero uerborum sonus clauderetur.

Explicauit.

Historia in libris Phocionis philosophi reperta, super Laide meretrice, & Demosthene rhetore CAP. VIII.

PHocion ex Peripatetica disciplina, haud sanè ignobilis uir fuit. Is librum multæ, uariæq́; historiæ refertum composuit: eumq́; inscripsit, κέρας ἀμαλθείας, ea uox hoc fermè ualet, tanquam si dicas, Cornucopiæ. In eo libro super Demosthene rhetore, & Laide meretrice historia hæc scripta est: Lais, inquit, Corinthia ob elegantiam, uenustatemq́; formæ grandem pecuniã demerebat: conuentusq́; ad eam ditiorum hominum ex omni Græcia celebres erant: neque admittebatur, nisi qui dabat, quod poposcerat. poscebat autem illa nimiam quantitatem. Hinc ait natum esse illud frequens apud Græcos dictum adagium : οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς κόρινθον ἔσθ᾽ ὁ πλοῦς : quod frustra

Cornucopiæ.

Adagium.

iret

iret Corinthum ad Laidem, qui non quiret dare, quod posceretur. Ad hanc ille Demosthenes clanculum adit: & ut sibi sui copiam faceret, petit. At Lais μυρίας δραχμάς, ἢ τάλαντον poposcit: hoc facit nummi nostratis denariûm decem mulia. Tali petulantia mulieris, atq; pecuniæ magnitudine ictus, expauidusq; Demosthenes, auertit iter: & discedens; Ego, inquit, pœnitere tanti non emo. Sed Græca ipsa, quæ fertur dixisse, lepidiora sunt: οὐκ ὠνοῦμαι, inquit, μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν.

Qui modus fuerit, quis ordo disciplinæ Pythagoricæ: quantumq; temporis imperatum obseruatumq; sit, dicendi simul ac tacendi.

CAP. IX.

Ordo atq; ratio Pythagoræ, ac deinceps familiæ successionis eius, recipiendi, instituendiq; discipulos, huiuscemodi fuisse traditur: Iam à principio adolescentes, qui sese ad discendum obtulerant, ἐφυσιογνωμόνει. id uerbum significat, mores, naturasq; hominum, coniectatione quadam, de oris & uultus ingenio, deq; totius corporis filo atq; habitu sciscitari. Eum, qui exploratus ab eo idoneusq; fuerat, recipi in disciplinã statim iubebat, & tempus certum tacere: non omnes idem, sed aliud alijs tempus pro æstimato captu solertiæ. Is autem qui tacebat, quæ dicebantur ab alijs, audiebat, neq; percontari, si parum intellexerat: neq; commentari, quæ audierat, fas erat. Sed non minus quisquam tacuit, quàm biennium. Hi prorsus appellabantur, intra tempus tacendi, audiendiq;, ἀκουστικοί. Ast ubi res didicerant rerum omnium difficilimas, tacere, audireq;; atque esse iam cœperant silentio eruditi,

Pythagorica disciplina.

ἀκουστικοί.

cui erat nomen ἐχεμυθία: tum uerba facere, & quærere, quæq; audiſſent ſcribere, & quæ ipſi opinarentur expromere, poteſtas erat. Hi dicebantur in eo tempore μαθηματικοὶ, ſcilicet ab ijs artibus, quas iam diſcere, atq; meditari inceptauerant: quoniam geometriam, gnomonicam, muſicam, cæteraſq; item diſciplinas altiores μαθήματα ueteres Græci appellabant: uulgus autem (quos gentilitio uocabulo Chaldæos dicere oportet) mathematicos dicit. Exinde his ſcientiæ ſtudijs ornati, ad perſpicienda mundi opera, & principia naturæ procedebant: ac tunc demique nominabantur φυσικοί. Hæc eadem ſuper Pythagora noſter Taurus cùm dixiſſet: Nunc autem, inquit, iſti, qui repentè pedibus illotis ad philoſophos diuertūt, non eſt hoc ſatis, quòd ſunt omnino ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι: ſed legem etiam dant, qua philoſophari diſcant. Alius ait: Hoc me primum doce. Item alius: Hoc uolo, inquit, diſcere, iſtud nolo. Hic à Sympoſio Platonis incipere geſtit, propter Alcibiadis comeſſationem: Ille à Phædro, propter Lyſiæ orationem. Eſt etiam inquit (proh Iupiter) qui Platonem legere poſtulet, non uitæ ornandæ, ſed linguæ orationiſq; comẽdæ gratia: nec ut modeſtior fiat, ſed lepidior. Hæc Taurus dicere ſolitus eſt nouitios philoſophorum ſectatores cum ueteribus Pythagoricis penſitans. Sed id quod non prætereundum eſt, quòd omnes ſimul qui à Pythagora in cohortem illam diſciplinarum recepti erant, quod quiſq; familiæ, pecuniæq; habebant, in medium dabant, & coibatur ſocietas inſeparabilis: tanquam illud fuerit antiquum conſortium, quod in re atq; uerbo Romano appellabatur κοινόβιον.

Mathematici.

Chaldæi.

Quibus

Quibus uerbis compellauerit Phauorinus philosophus adolescentem uetustè nimis & priscè loquentem. CAP. X.

PHauorinus philosophus adolescenti ueterum uerborum cupidißimo, & pleraſque uoces nimis priscas & ignotißimas, in quotidianis, communibusq́; sermonibus expromenti: Curius, inquit, & Fabritius, & Coruncanus antiquißimi uiri nostri, & his antiquiores Horatij illi trigemini planè, ac dilucidè cum suis fabulati sunt: neque Auruncorum, aut Sicanorum, aut Pelasgorum, qui primi incoluisse Italiam dicuntur, sed ætatis suæ uerbis locuti sunt: tu autem perinde quasi cum matre Euandri nunc loquare, sermone ab hinc multis annis iam desito uteris: quòd scire atque intelligere neminem uis, quæ dicas. Non'ne homo inepte, ut quod uis abundè consequaris, taceres? sed antiquitatem tibi placere ais: quòd honesta, & bona, & sobria, & modesta sit. Viue ergo moribus præteritis: loquere uerbis præsentibus. atque id quod à C. Cæsare excellentis ingenij, ac prudentiæ uiro, in de Analogia libro scriptum est, habe semper in memoria, atque in pectore: ut tanquam scopulum, sic fugias inauditum, atque insolens uerbum. Phauorini in uetuste loquentes reprehēsio.

Quod Thucydides historiæ scriptor inclytus, Lacedæmonios in acie non tuba, sed tibijs esse usos dicit. Verbaq́ eius super ea re posita. Quodq́ Herodotus Halyatten regem fidicinas in procinctu habuisse tradit, atque inibi quædam notata de Gracchi fistula concionatoria. CAP. XI.

Lacedæmoniorum mos in certamine.

AVtor historiæ Græcæ grauißimus Thucydides, Lacedæmonios summos bellatores nõ cornuum, tubarum'ue signis, sed tibiarum modulis in prælijs usos esse refert: non prorsus ex aliquo ritu religionum, neque rei diuinæ gratia, neque etiam ut excitarentur, atq; euibrarentur animi, quod cornua, & litui moliuntur: sed contrà, ut moderatiores, modulatioresq; fierent: quod tibicinis numeris temperatur. Nihil adeò in congrediẽdis hostibus, atq; in principijs præliorũ ad salutem, uirtutemq; aptius rati, quàm si permulcti sonis mitioribus, non immodicè ferocirent. Cum procinctæ igitur classes erant, & instructa acies, cœptumq; in hostem progredi, tibicines inter exercitum positi canere inceptabant. Ea ibi præcentione tranquilla & uenerabili, ad quandam quasi militaris musicæ disciplinam, uis & impetus militum, ne sparsi dispalatiq; proruerent, cohibebatur. Sed ipsius illius egregij scriptoris uti uerbis libet, quæ & dignitate, & fide grauiora sunt: καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ξύνοδος ἦν, Ἀργεῖοι μὲν, καὶ οἱ ξύμμαχοι ἐντόνως, καὶ ὀργῇ χωροῦντες. Λακεδαιμόνιοι δὲ βραδέως καὶ ὑπὸ αὐλοῖς, πολλῶν ὁμοῦ ἐγκαθεστώτων. οὐ τοῦ ἡδέος χάριν, ἀλλ' ἵνα ὁμαλῶς μετὰ ῥυθμοῦ βαίνοντες προσέλθοιεν, καὶ μὴ διασπασθείη αὐτοῖς ἡ τάξις ὅ πρέπει ἀεὶ ποιεῖν μεγάλα στρατόπεδα ἐν τοῖς προσόδοις. Cretenses quoq; prælia ingredi solitos, memoriæ datum est: præcinẽte, ac præmoderãte cithara greßibus. Halyattes autẽ rex terræ Lydiæ, more atq; luxu barbarico præditus, cum bellũ Milesijs faceret (ut Herodotus in historijs tradit) cõcinẽtes habuit fistulatores, & fidicines: atq; fœminas etiã tibicinas in exercitu, atq; in procinctu habuit

buit,lasciuientiũ delitias conuiuiorum. Sed enim Achæos Homerus pugnam indipisci ait, non fidicularum, tibiarumq; concentu, uerum conspiratu tacito nitibundos: Achæi ad pugnam taciti.

Οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες ἀχαιοὶ,

Ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξέμεναι ἀλλήλοισιν.

Quid ille uult ardentißimus clamor militum Romanorũ, quem in congreßibus præliorũ fieri solitũ scriptores annaliũ memorauere? cõtra'ne institutũ fiebat antiquæ disciplinæ tam probabile? an tum etiam gradu clementi, & silentio est opus, cum ad hostem itur in cõspectu longinquo procul distantẽ? Cum uerò propè ad manus uentum est, tum iam è propinquo hostis & impetu propulsandus, & clamore terrendus est. Ecce autem pro tibicina Laconica, tibiæ quoq; illius cõcionatoriæ in mentem uenit, quam C. Graccho cum populo agẽte præisse, ac præmonstrasse modulos ferunt. Sed nequaquam sic est, ut à uulgo dicitur: canere tibia solitũ, qui ponè eum loquentẽ staret, uarijsq; modis tum demulcere animum, actionemq; eius tum intendere. Quid enim foret ea re ineptius, si ut planipedi saltanti, ita Graccho concionanti numeros, & modos, & frequentamenta quædam uaria tibicen incineret? Sed qui hoc compertius memoriæ tradiderũt, stetisse in circunstantibus dicunt occultius, qui fistula breui, sensim grauiusculum sonum inspiraret, ad deprimẽdum, sedandumq; impetũ uocis eius. Referuescente nanq; impulsu, & instinctu extraneo, naturalis illa Gracchi uehemẽtia indiguisse non (opinor) existimãda est. Marcus tamen Cicero fistulatorẽ istum utriq; rei adhibitũ esse à Graccho putat: ut sonis tum placidis, tum citatis, aut demissam,

Romanorum ritus in certamine.

C. Gracchi fistula.

iacentemq́; orationem eius erigeret, aut ferocientem, sæuientemq́; cohiberet. Verba ipsius Ciceronis apposui: Itaq; idem Gracchus, quod potes audire Catule ex Licinio cliente tuo literato homine, quem seruum sibi habuit ille ad manum, cum eburnea solitus est hærere fistula, qui staret post ipsum occultè cum concionaretur, peritum hominem, qui inflaret celeriter eum sonum, qui illum aut remissum excitaret, aut à contentione reuocaret. Morem autem illum ingrediendi ad tibicinum modulos prælij institutum esse à Lacedæmonijs, Aristoteles in libris Problematum scripsit: quo manifestior fieret, exploratiorq́; militum securitas, & alacritas. Nam diffidentiæ, inquit, & timori cum ingreßione huiuscemodi minimè conuenit: & mœsti, atque formidantes ab hac tam intrepida, ac tam decora incedendi modulatione alieni sunt. Verba pauca Aristotelis super ea re apposui: Διατί ἐπειδὰν πολεμεῖν μέλλωσι, πρὸς αὐλὸν ἐμβαίνουσιν; ἵνα τοὺς δειλοὺς ἀσχημονοῦντας γινώσκωσιν.

Virgo Vestæ quid ætatis, & ex quali familia, & quo ritu, quibusq́; ceremonijs, ac religionibus, ac cognomine à Pont. Max. capiatur: & quo statim iure esse incipiat, simulatq; capta est: quodq́; ut Labeo dicit, nec intestato cuiquam, nec eius intestatæ quisquam iure hæres est.

CAP. XII.

Virginis Vestalis capiendæ modus.

Qui de Vestali uirgine capiēda scripserunt (quorū diligentißimè scripsit Labeo Antistius) minorem quàm annos VI. maiorē quàm annos X. natā, negauerūt capi fas esse. Itē, quæ non sit patrima, & matrima. Item,

quæ

quæ lingua debili, sensu'ue auriũ deminuta, alia'ue qua=
uis corporis labe insignita sit. Item quæ ipsa, aut cuius
pater emancipatus sit: etiam si uiuo patre in aui potesta=
te sit. Item cuius parentes alter ambo'ue seruitutẽ seruie
runt, aut in negotijs sordidis diuersantur: sed eam cuius
soror ad id sacerdotiũ lecta sit, excusationẽ mereri aiunt.
Item cuius pater flamen, aut augur, aut quindecimuir sa
cris faciundis, aut qui septemuir epulonum, aut salius est:
sponsæ quoque pontificis, & tibicinis sacrorum filiæ uo
catio à sacerdotio isto tribui solet. Præterea Capito At=
teius scriptum reliquit, neq; eius legendam filiam, qui do
micilium in Italia non haberet: & excusandam eius, qui
liberos treis non haberet. Virgo autem Vestalis simul=
atq; capta, atque in atrium Vestæ deducta, & pontifici=
bus tradita est, eo statim tempore sine emancipatione, ac
sine capitis minutione, è patris potestate exit: & ius testa
menti faciundi adipiscitur. De more autem, rituq; capiun
dæ uirginis, literæ quidem antiquiores non extant: nisi
quòd capta fuisse fertur, quæ capta prima est à Numa re=
ge. Sed Papiam legem inuenimus, qua cauetur, ut pontifi
cis maximi arbitratu uirgines è populo uiginti legãtur:
sortitioq; in concione ex eo numero fiat. Sed ea sortitio
ex lege Papia non necessaria nunc uideri solet. Nam si
quis honesto loco natus adeat pontificem maximũ, atq;
offerat ad sacerdotium filiam suam, cuius duntaxat sal=
uis religionum obseruationibus, ratio haberi poßit, gra=
tia Popiliæ legis per se ratum fit. Capi autẽ uirgo pro=
pterea dici uidetur, quia Pontifex Maximus manu præ=
hensa, ab eo parente, in cuius potestate est, ueluti bello

capta abducitur. In libro 1. *Fabij Pictoris, quæ uerba Pontificem Maximum dicere oporteat, cùm uirginem capit, scriptum est. Ea huiusmodi sunt: Sacerdotem Vestalem, quæ sacra faciat, quæ ius siet sacerdotem Vestalem facere pro populo Romano Quiritibus uti, quod optima lege fiat, ita te Amata capio. Pleriq; autem capi uirginem solam debere dici putant. Sed flamines quoque diales, item pontifices, & augures capi dicebantur. L. Sylla rerum gestarum libro* 11. *ita scripsit: P. Cornelius, cui primum cognomen Syllæ impositum est, flamen dialis captus. Marcus Cato de Lusitanis, cum Ser. Galbam accusauit, eum dicit ius pontificium discere noluisse. Ego me nunc uolo ius pontificium optimè scire. Iam'ne ea causa Pontifex capiat? Si uolo augurium optime tenere, ecquis me ob eam augurem capiat? Præterea in commentarijs Labeonis, quæ ad duodecim tabulas composuit, ita scriptum est: Virgo Vestalis neque hæres est cuiquam intestato: neq; intestatæ quisquam: sed bona eius in publicum redigi aiunt. Id quo iure fiat, quæritur. Amata inter capiendum à Pontifice Max. appellatur: quoniam quæ prima capta est, hoc fuisse nomine traditum est.*

Amata prima uirgo Vestalis.

Quæsitum in philosophia esse, quidnam foret in recepto mandato rectius, id'ne omnino facere, quod mandatum est, an nonnunquam etiam contrà, si id speres ei, qui mandauit, utilius fore: super'q; ea quæstione expositæ diuersæ sententiæ.

CAP. XIII.

IN *officijs capiendis, censendis, iudicandis'q;, quæ Græcè* καθήκοντα *philosophi appellant, quæri solet, an*

negotio tibi dato, & quicquid omnino faceres, definito, contrà quid facere debeas, si eo facto uideri possit res euentura prosperius, ex'q; utilitate eius, qui id tibi negotium mandauit. Anceps quæstio, & in utranq; partem à prudentibus uiris arbitrata est. Sunt enim non pauci, qui sententiam suam una in parte defixerint, * & re semel *ut statuta, deliberataq; ab eo, cuius negotium id potissimum esset, nequaquam putauerint contra dictum eius esse faciendum: etiam si repentinus aliquis casus rem commodius agi posse polliceretur: ne si spes fefellisset, culpa impatientiæ, & pœna indeprecabilis subeunda esset. Si res forte melius uertisset, dijs quidem gratiam habendam: sed exemplũ tamen intromissum uideretur, quo bene consulta consilia religione mandati soluta corrumperentur. Alij existimauerunt incommoda prius, quæ metuenda essent, si res gesta aliter foret, quàm imperatum est, cum emolumento spei pensitãda esse. Et si ea leuiora, minoraq;: utilitas autem contrà grauior, & amplior, spe quantũ potest firma ostenderetur: tum posse aduersum mandata fieri, censuerũt: ne oblata diuinitus rei bene gerẽdæ occasio amitteretur. Neq; timendum exemplum non parendi tradiderunt, si rationes huiuscemodi duntaxat non adessent. Cum primis autem respiciendum putauerunt ingeniũ, naturamq; illius, cuius ea res, præceptumq; esset: ne ferox, durus, indomitus, inexorabilisq; sit: qualia fuerunt Posthumana imperia, & Manliana. Nam si tali præceptori ratio reddenda sit: nihil faciendum esse monuerũt aliter, quàm præceptum est. Instructius, deliberatiusq; fore arbitramur theorematium hoc de mandatis huiuscemodi

obsequendi: si exemplum quoq; P. Craßi Mutiani clari, ac inclyti uiri apposuerimus. Is Crassus à Sempronio Asellione, & plerisque historiæ Romanæ scriptoribus traditur quinque habuisse rerum bonarum maxima & præcipua: quòd esset ditißimus, quòd nobilißimus, quòd eloquentißimus, quòd iurisconsultißimus, quòd Pontifex Max. Is cum in consulatu obtineret Asiam prouinciam, & circunsedere, oppugnareq; Leucas oppidum pararet, opusq; esset firma ac procera trabe, qua arietem faceret, quo muros eius oppidi quateret: scripsit ad magistrum ἀρχιτέκτωνα molis Atheniensium sociorum, amicorumq; populi Romani, ut ex malis duobus, quos apud eos uidisset, uter maior esset, eum mittendum curaret. Tum magister ἀρχιτέκτων comperto quamobrem malum desideraret, non uti iussus erat maiorem, sed quem esse magis idoneum, aptioremq; faciendo arieti, facilioremq; portatu existimabat, minorem misit. Crassus eum uocari iussit, & cùm interrogasset, cur non quem iusserat misisset, causis, rationibusq;, quas dictitabat spretis, uestimēta detrahi imperauit, uirgisq; multum cecidit, corrumpi atq; dissolui officium omne imperantis ratus, si quis ad id, quod facere iussus est, non obsequio debito, sed consilio non considerato respondeat.

Quid dixerit, feceritq; C. Fabritius magna uir gloria, magnisq; rebus gestis, sed familiæ, pecuniæq; inops: cùm ei Samnites, tanquam indigenti, graue aurum donarent.

CAP. XIIII.

Iulius

IVlius Higinus in lib. de Vita, rebusq; illustriū uirorū, sex legatos dicit à Samnitibus ad C. Fabritium imperatorem Pop. Ro. uenisse: & memoratis multis, magnisq; rebus, quæ bene ac beneuolè post redditam pacem Samnitibus fecisset, obtulisse dono grandem pecuniam: orasseq; uti acciperet, utereturq; : atq; id facere Samnites dixisse, quòd uiderent multa ad splendorem domus, atque uictus defieri, neq; pro magnitudine, dignitateq; lautum paratumq; esse. Tum Fabritium planas manus ab auribus ad oculos, & infra deinceps ad nares, & ad os, & ad gulam, atq; inde porrò ad uentrem imum deduxisse, & legatis ita respondisse: Dum illis omnibus membris, quæ attigisset, obsistere, atque imperare posset, nunquàm quicquam defuturum: propterea pecuniam, qua nihil sibi esset usus, ab ijs, quibus eam sciret usui esse, non accipere. C. Fabritius.

Quàm importunum uitium sit futilis, inanisq; loquacitas; & quàm multis in locis à principibus utriusq; linguæ uiris, detestatione iusta culpata sit.

CAPVT XV.

QVi sunt leues, & futiles, & importuni locutores, quiq; nullo rerum pondere innixi, uerbis humidis, & lapsantibus defluunt: eorum orationem bene existimatum est in ore nasci, non in pectore. Linguam autē debere aiunt non esse liberam, nec uagam: sed uinculis de pectore imo, ac de corde apertis moueri, & quasi gubernari. Sic enim uideas quosdam scatere uerbis, sine ullo iudicij negocio, cum securitate multa, & profunda: ut loquentes plerunq; uideantur, loqui sese nescire. Vlyssem contrà Homerus uirum sapienti facundia præditū, uocem Homerus de Vlysse.

inanis oratio ex ore et non ex pectore — nascitur: —

mittere

mittere ait non ex ore, ſed ex pectore. Quo ſcilicet nō ad ſonum magis, habitumq́; uocis, quàm ex ſentētiarum penitus conceptarū altitudine pertineret. Petulantiæq́; uerborum coërcendæ uallum eſſe oppoſitum dentium, luculentè dixit: ut loquendi temeritas, non cordis tantum cuſtodia, atque uigilia cohibeatur, ſed & quibuſdam quaſi excubijs in ore poſitis ſepiatur. Homerica, *de quibus ſuprà dixi, hæc ſunt:*

aperte

Ἀλλ' ὅτε δὴ ὄπα τε μεγάλην ἐκ στήθεος ἵει

Τέκνον ἐμὸν ποῖον σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων.

M. T*ullij quoque uerba poſui, quibus ſtultam, & inanem dicendi copiam grauiter, & uerè deteſtatus eſt:* D*ummodo, inquit, hoc conſtet, neque infantiam eius, qui rem norit, ſed eam explicare dicendo non queat, neq; inſcitiam illius, cui res non ſuppetat, uerba non deſint, eſſe laudandam: quorum ſi alterum ſit optandum, malim equidē indiſertam prudentiam, quàm ſtultam loquacitatem.* I*tem in libro de* O*ratore* I. *uerba hæc poſuit:* Q*uid enim eſt tam furioſum, quàm uerborum uel optimorum & ornatiſſimorum ſonitus inanis, nulla ſubiecta ſententia, nec ſcientia?* C*um primis autem* M. C*ato atrociſſimus huiuſmodi uitij inſectator eſt. nanq; in oratione, quæ inſcripta eſt, Si ſe* C*æcilius trib. pleb. appellaſſet:* N*unquàm, inquit, tacet, quem morbus tenet loquēdi, tanquàm ueternoſum bibendi, atq; dormiendi.* Q*uòd ſi non conueniant, tum conuocari iubet: ita eſt cupidus orationis, ut conducat, qui auſcultet.* I*taq; auditis, non auſcultatis: tanquam pharmacopolam.* N*am eius uerba audiuntur: uerum ei ſe nemo cōmittat, ſi æger eſt.* I*dem* C*ato in eadem oratione eidem*

M. Cæcilio

M. Cæcilio Trib. pleb. uilitatem opprobrans, non loquẽdi tantum, uerumetiam tacendi: Frusto, inquit, panis conduci potest, uel uti taceat, uel uti loquatur. Neq; non merito Homerus unũ ex omnibus Thersiten ἀμετροεπῆ ἀκρίτόμυθον appellabat: uerba illius multa, ἄκοσμα strepentium sine modo graculorum similia esse dicit. Quid enim est aliud ἀμετροεπῆ ἐκολῴα? Eupolidis quoque uersus de id genus hominibus consignatißimè factus est: λαλεῖν ἄριστος ἀδυνατώτατος λέγειν. Quod Sallustius noster imitari uolens: Loquax, inquit, magis quàm facundus. Quapropter Hesiodus poëtarum prudentißimus, linguam non uulgandam, sed recondendam esse dicit, perinde ut thesaurum. Eiusq; esse in promendo gratiam plurimam: si modesta, & parca & modulata sit.

Γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος
Φειδωλῆς, πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης.

Epicarmium quoque illud non inscitè se habet,

Οὐ λέγειν δεινὸς, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος.

Ex quo profectò sumptum est, Qui cum loqui nõ posset, tacere non poterat. Phauorinum ego audiui dicere uersus istos Euripidis, ἀχαλίνων στομάτων ἀνόμου τ' ἀφροσύνας τὸ τέλος δυστυχία, non de ijs tantum factos accipi debere, qui impia, aut illicita dicerent: sed uel maximè de hominibus quoq; posse dici, stulta & immodica blaterantibus: quorum lingua tam prodiga, infrenisq; sit, ut fluat semper, & æstuet colluuione uerborum teterrima. Quod genus homines à Græcis significantißimo uocabulo λάλους appellatos. Valerium Probum grammaticum illustrem, ex familiari eius docto uiro comperi, Sallustianum illud:

Satis

Satis eloquentiæ, sapientiæ parum, breui antequàm uita decederet, sic legere cœpisse, & sic à Sallustio relictum Satis loquẽtiæ, sapientię parũ. *affirmasse, Satis loquentiæ, sapientiæ parum. quòd loquentia nouatori uerborum Sallustio maximè congrueret: eloquentia cum insipientia minime conueniret. Huiuscemodi autem loquacitatem, uerborumq; turbam magnitudine inani uastam facetißimus poëta Aristophanes insignibus uocabulis denotauit in his uersibus:*

Ἄνθρωπον ἀγριωπὸν αὐθαδόστομον
Ἔχοντα ἀχάλινον ἀκρατὲς, ἀπύλωτον,
Στόμα ἀπερὶ λάλητον, κομποφακελορρήμονα.

Neque minus insigniter ueteres quoque nostri, hoc ge- Locutuleij. Linguaces. Blaterones. *nus homines in uerba prouectos, locutuleios, & blaterones, & linguaces dixerunt.*

Quòd uerba isthæc Quadrigarij ex annali tertio ibi, Mille hominum occiditur, non licentia, neq; de poëtarum figura, sed ratione certa, & proba grammaticæ disciplinæ dicta sunt. CAP. XVI.

Mille hominũ occiditur. *QVadrigarius in III. annalium ita scripsit: Ibi occiditur mille hominum. Occiditur, inquit, non occiduntur. Item Lucilius in III. Satyrarum,*

Ad portam mille est, à porta exinde Salernum.

Mille inquit est, non mille sunt. Varro in XVIII. Rerũ humanarum: Ad Romuli initium plus mille, & centum annorũ est. Cato in I. Originum: Inde est ferme mille pas- Macrob. lib. I. cap. 5. *sus. Mar. Cicero in VI. in Antonium: Ita'ne Ianus medius in L. Antonij clientela est? quis unquam in illo Iano inuentus est, qui L. Antonio mille nummûm ferret expensum? In his atque multis alijs, mille numero singulari di-*

ctum

ctum est. Neq; hoc(ut quidam putant) uetustati concessum est, aut per figurarum concinnitatem admissum est, sed sic uidetur ratio poscere. Mille enim non pro eo ponitur, quòd Græcè χίλιοι dicitur, sed quòd χιλιὰς: & sicut una χιλιὰς, & duæ χιλιάδες, ita unum mille, & duo milia, certa atq; directa ratione dicitur. Quamobrem id quoq; rectè, & probabiliter dici solitum, mille denariûm in arca est, & mille equitum in exercitu est. Lucilius autem, præterquàm superius posui, alio quoq; loco id manifestius demonstrat. Nam libro x v. ita dicit:

Hunc mille paßûm qui uicerit, atq; duobus,
Campanus sonipes, succussor nullus sequetur.
Maiore in spatio, ac diuersus uidebitur ire.

Item alio libro ix.

Mille die nummûm potes uno quærere centum.

Mille paßûm dixit pro mille paßibus, & uno mille nummûm, pro unis mille nummis: aperteq; ostendit mille & uocabulum esse, & singulari numero dici, eiusq; pluratiuum esse millia, & casum etiam capere ablatiuum, neq; cæteros casus requiri oportere, cum sint alia pleraq; uocabula, quæ in singulos tantum casus: quædam etiam, quæ in nullum inclinētur. Quapropter nihil iam dubium est, quin M. Cicero in oratione quā scripsit pro Milone, ita scriptum reliquerit: Ante fundum Clodij, quo in fundo, propter insanas illas substructiones, facilè mille hominum uersabatur ualentiū. Non uersabātur, quod in libris minus accuratis scriptum est. Alia enim ratione mille hominum, alia mille homines dicendum est.

Quanta

Quanta cum animi æquitate tolerauerit Socrates uxoris ingeniũ intractabile: atq; inibi quid M. Varro in quadam satyra de officio mariti scripserit. CAP. XVII.

Xanthippe. *Xanthippe Socratis philosophi uxor, morosa admodum fuisse fertur, & iurgiosa: irarumq; & molestiarum muliebrium, per diem, perq; noctem scatebat.* Socratis patientia. *Has eius intemperies in maritum Alcibiades demiratus, interrogauit Socratem, quænam ratio esset, cur mulierem tam acerbam domo non exigeret: Quoniam, inquit Socrates, cum illam domi talẽ perpetior, insuesco, & exerceor, ut cæterorum quoq; foris petulantiam, & iniuriã facilius feram. Secundum hanc sententiam quoq; Varro in satyra Menippea, quam de officio mariti scripsit: Vitium, inquit, uxoris aut tollendum, aut ferendum est: qui tollit uitium, uxorem commodiorem præstat: qui fert, sese meliorem facit. Hæc uerba Varronis tollere, & ferre, lepidè quidem cõposita sunt: sed tollere, apparet dictum, pro corrigere. Id etiam apparet, eiusmodi uitium uxoris si corrigi non poßit, ferendum esse Varronem censuisse: quæ fieri scilicet à uiro honestè possunt. Vitia enim flagitijs leuiora sunt.*

Quòd M. Varro in libro de Ratione uocabulorum XIIII. L. Lælium magistrum suum περὶ ἐτυμολογίας nonnullorum uerborum falsa dixisse reprehendit: quodq; idem Varr. in eodem libro furis ἐτυμολογίαν falsam dicit. CAP. XVIII.

In quartodecimo rerum diuinarum lib. M. Varro doctißimum tunc ciuitatis hominem L. Lælium errasse ostendit

ostendit: quòd uocabulum Græcum uetus traductum in linguã Romanã pro meraco, & quasi à se primitus Latinè fictũ esset, resoluit in uoces Latinas, ratione etymologica falsa. Verba ipsa super ea re Varronis posuimus: In quo Lælius noster literis ornatißimus memoria nostra errauit aliquoties. Nam aliquot uerborũ antiquorũ Græcorum, perinde atq; essent propria nostra, reddidit causas falsas. Non enim leporem dicimus (ut ait) quòd est leuipes, sed quòd est uocabulum antiquũ Græcum. Lepus. *Multa enim uetera illorum ignorantur, quòd pro ijs, alijs nunc uocabulis utantur: & illum esse plerique ignorent græcum, quem nunc nominant* Ἕλληνα: *puteum esse, quod uocant* φρέαρ: *leporẽ, quod* λαγωὸν *dicunt. In quo non modò Lælij ingeniũ nõ reprehẽdo, sed industriã laudo. Successum enim fortuna, experientiã laus sequitur. Hæc Varro in primore libro scripsit, de ratiõe uocabulorũ scitißimè, de usu utriusq; linguæ peritißimè, de ipso Lælio clemẽtißimè. Sed in posteriore eiusdẽ libri parte dicit, furẽ ex eo dictum, quòd ueteres Rom. furuum atrum appellauerint: & fures per noctẽ, quæ atra sit, facilius furentur.* Fur. *Non'ne sic uidetur Varro de fure errasse, tanquam Lælius de lepore? Nam quod Græcis nũc* κλέπτης *dicitur, antiquiore Græca lingua* φὼρ *est dictum: hinc per affinitatẽ literarum, quæ* φὼρ *Græcè est, Latinè fur. Sed ea res fugerit'ne tunc Varronis memoriam, an cõtrà aptius & cohærentius putarit furẽ à furuo, id est, nigro, appellari: in hac re de uiro tam excellentis doctrinæ non meum iudicium est.*

Historia super libris Sibyllinis, ac de Tarquinio Superbo rege. CAP. XIX.

Libri Sibyllini. IN antiquis annalibus memoria super libris Sibyllinis hæc prodita est. Anus hospita, atq; incognita ad Tarquinium Superbum regem adijt, nouẽ libros ferẽs, quos esse dicebat diuina oracula: eos uelle dixit uenũdare. Tarquinius pretium percontatus est. Mulier nimium atq; immensum poposcit. Rex quasi anus ætate desiperet, risit. Tum illa foculum coram eo cum igni apposuit: & treis libros ex nouẽ deußit: & ecqd reliquos sex an eodẽ pretio emere uellet, regẽ interrogauit. Sed enim Tarquinius id multo risit magis, dixitq; anum iam proculdubio delirare. Mulier ibidem statim treis libros alios exußit, atq; idipsum denuo placidè rogauit, treis reliquos eodem illo pretio emat. Tarquinius ore iam serio, atque attentiore animo fit: eam constantiam, confidentiamq; non insuper habendã intelligit: & libros treis reliquos mercatur nihilo minore pretio, quàm quod erat petitũ pro omnibus. Sed eam mulierem tunc à Tarquinio digressam, postea nusquam loci uisam cõstitit. Libri tres in sacrariũ cõditi, Sibyllini appellati. Ad eos quasi ad oraculũ quindecim uiri adeunt, cum dij immortales publicè consulendi sunt.

Quid geometræ dicãt Græci, quibusq; omnia ista Latinis uocabulis appellentur.

CAP. XX.

FIgurarum, quæ σχήματα geometræ appellant, genera sunt duo, planum & solidum: hæc ipsi uocãt ἐπίπεδον, καὶ στερεόν. Planum est, quod in duas partes solum lineas habet, quà latum est, & quà longũ: qualia sunt triquetra, et quadrata, quæ in area fiunt, sine altitudine. Solidum est, quando nõ longitudines modò, & latitudines planas

(Margin notes: Planum. Solidum.)

planas numeri linearum efficiunt, sed etiam extollunt altitudines: quales sunt fermè metæ trianguli, quas pyramidas appellant: uel qualia sunt quadrata undiq;, quæ κύβους illi, nos quadrantalia dicimus, κύβος enim est figura ex omni latere quadrata: quales sunt (inquit M. Varro) tesseræ, quibus in alueolo luditur, ex quo ipsæ quoque appellatæ κύβοι. In numeris etiam similiter κύβος dicitur, cum omne latus eiusdē numeri æqualiter in sese soluitur: sicuti fit cum ter terna ducūtur. Atq; idem ipse numerus triplicatur. Huius numeri cubum Pythagoras uim habere lunaris circuli dixit: quòd & luna orbem suū lustret septem & uiginti diebus, qui numerus ternio, qui Græcè dicitur τριάς, tantundem efficiat in cubo. Linea autem à nostris dicitur, quam γραμμὴν Græci uocant. Eam M. Varro ita definit: Linea est (inquit) longitudo quædam sine latitudine, & altitudine. Εὐκλείδης autem breuius, prætermissa altitudine: γραμμὴ est (inquit) μῆκος ἀπλατές, quod exprimere uno Latinè uerbo non queas, nisi audeas dicere illatabile.

Pyramides. Cubus. Tessera. Ternio. Linea.

Quòd Iulius Higinus affirmatissime contendit legisse se librum P. Vergilij domesticum, in quo scriptum esset, Et ora Tristia tentantum sensu torquebit amaror: non, quod uulgus legeret, Sensu torquebit amaro. CAP. XXI.

Versus istos ex Georgicis Vergilij plerique omnes sic legunt:

At sapor indicium faciet manifestus, & ora
Tristia tentantum sensu torquebit amaro.

Higinus autē, nō hercle ignobilis grammaticus, in com=

mentarijs, quæ in Vergiliũ fecit, cõfirmat & perseuerat, non hoc à Vergilio relictũ: sed quòd ipse inuenerit in libro, qui fuerat ex domo atq; familia Vergilij: & ora Tristia tentantũ sensu torquebit amaror. Neq; id soli Higino, sed doctis quibusdã etiã uiris cõplacitum: quoniã uidetur absurdè dici, sapor sensu amaro torquet: cum ipse (inquiunt) sapor sensus sit, nõ alium in semetipso sensum habeat: ac perinde sit quasi dicatur, sensus sensu amaro torquet. Sed enim cùm Phauorino Higini cõmentarium legissem, atq; ei statim displicita esset insolentia & insuauitas amaroris: Iouem lapidẽ, inquit (quod sanctißimum iusiurãdum est habitum) paratus sum ego iurare, Vergilium hoc nunquàm scripsisse. Sed Higinũ ego dicere uerum arbitror. Non enim primus finxit hoc uerbum Vergilius insolenter, sed in carminibus Lucretij inuentũ non est aspernatus, autoritate poëtæ ingenio & facundia præcellentis. Verba ex quarto Lucretij hæc sunt:

Amaror.

Prouerbium, Iouem lapidem iurare.

Deniq; in os salsi uenit humor sæpe saporis,
Cum mare uersamur propter, dilutaq; contrà
Cum tuimur misceri absynthia, tangit amaror.

Non uerba autem sola, sed uersus propè totos, & locos quoq; Lucretij plurimos sectatũ esse Vergiliũ uidemus.

An qui causas defendit, recte Latineq; dicat Superesse id quod defendit: & superesse propriè quid sit. CAP. XXII.

IRroborauit, inueterauitq; falsa atq; aliena uerbi significatio, quod dicitur, Hic illi superest, cũ dicendũ est, Aduocatũ esse quẽ cuipiã: causamq; eius defendere. Atq; id dicitur nõ in compitis tantum, neq; in plebe uulgaria: sed in

sed in foro, & in comitio apud tribunalia. Qui integrè autem locuti sunt, magnā partem superesse, ita dixerunt: ut eo uerbo significarēt superfluere, & supuacare, atq; esse supra necessarium modum. Itaq; M. Varro in Satyra, quæ inscripta est, Nescis quid uesper serus uehat, superfuisse dicit, immodicè & intēpestiuè fuisse. Verba ex eo libro hæc sunt: In conuiuio legi nec omnia debent, & ea potißimum quæ simul sunt βιωφελῆ, & delectent potius: ut id quoq; uideatur non superfuisse. Memini ego prætoris docti hominis tribunali me fortè aßistere: atq; ibi aduocatum non incelebrem sic postulare, ut quā causam diceret, remq; quæ agebatur, non attingeret. Tunc prætorem ei, cuia res erat, dixisse aduocatum eum non habere: & cùm is qui uerba faciebat, reclamasset, Ego illi uir clariß. superfum: respondisse prætorem festiuiter: Tu planè superes, nō ades. Marcus autē Cicero in libro, qui inscriptus est de iure ciuili in artem redigēdo, uerba hæc posuit: Nec uerò scientia iuris maioribus suis Q. Helius Tubero defuit, doctrina etiam superfuit. In quo loco Superfuit, significare uidetur suprà fuit, & præstitit, superauitq; maiores suos doctrina sua superfluenti tum, & nimis abundāti. disciplinas enim Tubero Stoicas & dialecticas percalluerat. In libro quoq; de republica secūdo, idipsum uerbum Ciceronis non temerè transeundū. Verba ex eo libro hæc sunt: Non grauarer Læli, nisi & hos uelle putarem, & ipse cuperem, te quoque aliquam partem huius nostri sermonis attingere: præsertim cum heri dixeris, te nobis etiā superfuturum. Verùm si id quidem fieri nō potest, ne desis, omnes te rogamus. Exquisitè igi- Superesse.

tur & compertè Iulius Paulus dicebat, homo in nostra memoria doctißimus, superesse non simplici ratione dici tam Latinè quàm Græcè. Græcos enim περιεῖναι etiam in utraq; parte ponere: uel quod superuacaneũ esset, ac nõ necessariũ: uel quod abundans nimis & affluens, & exuperans. Sic quoq; nostros ueteres superesse aliâs dixisse, pro superfluenti & superuacuo, neq; admodum necessario: ita ut suprà posuimus Varronẽ dicere. Aliâs ita ut Cicero dixit, pro eo quod copia quidem & facultate cæteris anteiret: tum supra modum, tum & largius prolixiusq; flueret quàm esset satis. Qui dicit ergo se superesse ei, quem defendit, nihil istorum uult dicere: sed nescio quid aliud indictũ inscitumq; dicit. At ne Vergilij quidẽ poterit autoritate uti, qui in Georgicis ita scripsit:

Primus ego in patriam mecum, modò uita supersit.

Hoc enim in loco Vergilius ἀκυρωτέρῳ uerbo usus uidetur, quòd supersit dixit pro loginquius, diutiusq; adsit. Illud contrà eiusdem Vergilij est aliquanto probabilius:

Florenteisq; secant herbas, fluuiosq; ministrant,
Farraq;: ne blando nequeant superesse labori.

Significat enĩ supra laborẽ esse, neq; opprimi à labore. An autẽ superesse dixerint ueteres, pro restare, & perficiẽdæ rei adesse, quærebamus. Nam Sallustius in significatione ista nõ superesse, sed superare dicit. Verba eius in Iugurtha: Is plerunque à rege exercitum ductare, & omneis res exequi solitus erat, quæ Iugurthæ fesso, aut maioribus astricto superauerant. Sed inuenimus in tertio Ennij annalium in hoc uersu:

Superare.

Inde sibi memorant unum superesse laborem:

Id est

Id est, reliquum esse & restare. Quod quidē diuise pronunciandum est: non ut una pars orationis esse uideatur, sed duæ. Cicero autem in II. Antonianarū, quod est reliquum, non superesse, sed restare dicit. Præter hæc Superesse inuenimus dictum pro superstitem esse. Ita enim scriptum est in libro epistolarū M. Ciceronis ad L. Plancum, & in epistola M. Asinij Pollionis ad Ciceronem, uerbis his: Nam neq; deesse reip. uolo, neq; superesse. Per quod significat, si respublica emoriatur & pereat, nolle se uiuere. In Plauti autem Asinaria manifestius idipsum scriptum est in his uerbis, quæ sunt eius comœdiæ prima: Restare. Superesse.

Sicut tuum uis unicum gnatum tuæ
Superesse uitæ sospitem, & superstitem.

Cauenda igitur est non improprietas sola uerbi, sed etiā prauitas omnis: si quis se nunc senior aduocatus adolescenti superesse dicat.

Quis fuerit Papyrius Prætextatus, quæ'ue istius causa cognomēti sit: historiaq; ista omnis super eodē Papyrio cognitu iucūda. CAP. XXIII.

Historia de Papyrio Prætextato dicta scripta est à Catone in oratione, qua usus est ad milites contra Galbam, cum multa quidem uenustate atq; luce, ac mundicia uerborum. Ea Catonis uerba huic prorsus commentario indidissem, si libri copia fuisset id temporis, cū hæc dictabam. Quòd si non uirtutes dignitatesq; uerborum, sed rem ipsam scire quæris, res fermè ad hunc modū est: Mos antea senatoribus Romæ fuit, in curiam cum prætextatis filijs introire. Tamen cum in senatu res maior quæpiam cōsultata, eaq; in diē posterum prolata est, pla- Papyrios.

cuit ut eam rem, super qua tractauissent, ne quis enũciaret, prius quàm decreta esset. Mater Papyrij pueri, q cũ parente suo in curia fuerat, percontata est filium, quidnã in senatu patres egissent. Puer respondit tacendum esse: neque id dici licere. Mulier fit audiendi cupidior: secretum rei, & silentium pueri, animum eius ad inquirẽdum euerberat: quærit igitur compreßius, uiolentiusq;. Tum puer matre urgente, lepidi atque festiui mendacij consilium capit: Actum in senatu dixit, utrum uideretur utilius, exq; republica esse: unus'ne ut duas uxores haberet, an ut una apud duos nupta eßet. Hoc illa ut audiuit, animus compauescit: domo trepidans egreditur: ad cæteras matronas peruenit. Ad senatum postridie matrumfamiliâs caterua lachrymãtes atq; obsecrãtes orant: una potius ut duobus nupta fieret, quàm ut uni duæ. Senatores ingredientes curiam, quæ illa mulierum intemperies, & quid sibi postulatio illa uellet, mirabãtur. Puer Papyrius in mediũ curiæ progressus, quid mater audire institisset, quid ipse matri dixisset, rẽ, sicuti fuerat, denarrat. Senatus fidem atq; ingenium pueri exosculatur: cõsultum facit, uti posthac pueri cũ patribus in curiã ne introeãnt, nisi ille unus Papyrius. Atq; puero posteà cognomentũ honoris gratia inditum Prætextatus: ob tacendi loquendiq; in ætate prætextata prudentiam.

Macro. Sat. lib. 1. cap. 6.

Prætextatus.

Tria epigrammata trium ueterum poëtarum, Næuij, Plauti, Pacuuij: quæ facta ab ipsis, eorum sepulchris incisa sunt. CAP. XXIIII.

TRium poëtarum illustrium epigrãmata, Cn. Næuij, M. Plauti, M. Pacuuij, quæ ipsi fecerũt, & incidẽda suo

suo sepulchro reliquerūt, nobilitatis eorum gratia, & uenustatis, scribēda in his commentarijs esse duxi. Epigrāma Næuij plenum superbiæ Campanæ: quod testimoniū esse iustum potuisset, nisi ab ipso dictum esset:

Immortales mortales si foret fas flere,
Flerent diuæ camœnæ Næuium poëtam.
Itaq; postquàm est Orchio traditus thesauro,
Obliti sunt Romæ lingua Latina loquier.

Næuij epigramma.

Epigramma Plauti, quod dubitassem modò an Plauti foret, nisi à Marco Varrone positum esset, in libro de poëtis primo:

Postquàm est morte captus Plautus,
Comœdia luget, scena est deserta:
Deinde risus, ludus, iocusq; & numeri,
Innumeri simul omnes collachrymarunt.

Plauti epigramma.

Epigramma Pacuuij uerecundißimum, & purißimum, dignumq; eius elegantißima grauitate:

Adolescens, tametsi properas, hoc te saxum rogat,
Vt se aspicias: deinde quod scriptum est, legas.
Hic sunt poëtæ Pacuuij Marci sita
Ossa. hoc uolebam, nescius ne esses: uale.

Pacuuij epigramma.

Quibus uerbis M. Varro Inducias definierit: quæsitumq́ue inibi curiosius, quænam ratio sit uocabuli Induciarum. CAP. XXV.

DVobus modis M. Varro in libro Humanarum, qui est de bello & pace, induciæ quid sint definit: Induciæ (inquit) sunt, pax castrensis paucorum dierum. Item alio in loco: Induciæ (inquit) sunt belli feriæ. Sed le-

Induciæ.

pidæ magis atque iucundæ breuitatis utraque definitio, quàm plena aut proba esse uidetur. Nã neq; pax est induciæ: bellum enim manet, pugna cessat. Neq; in solis castris, neq; paucorum tantum dierum induciæ sunt. Quid enim dicemus, si inducijs in mensium aliquot factis, castris cõcedatur: non'ne tum quoq; induciæ sunt? Aut rursus quid esse id dicemus, quod in primo annalium Quadrigarij scriptum est, C. Pontium Samnitem à Dictatore Romano sex horarũ inducias postulasse: si induciæ paucorum tantum dierũ appellandæ sunt? Belli autem ferias festiuè magis dixit, quàm apertè atq; definitè. Græci autem significantius consignantiusq; cessationem istam pugnæ pactitiam, ἐκεχειρίαν dixerunt, exempta una litera sonitus uastioris, & subiuncta lenioris. Nam quòd eo tẽpore non pugnetur, & manus cohibeantur, ἐκεχειρίαν appellarunt. Sed profectò non id fuit Varroni negotium, ut inducias superstitiosè definiret, & legibus rationibusq; omnibus definitionum inseruiret. Satis enim uisum est, eiusmodi facere demonstrationem. Quod genus Græci τύπους magis & ὑπογραφὰς, quàm ὁρισμοὺς uocant. Induciarum autem uocabulum, qua sit ratione factum, id diu est quod quærimus. Sed ex multis quæ iam audiuimus uel legimus, probabilius id quod dicam uidetur: Inducias sic dictas arbitramur, quasi tu dicas, inde uti iam. Pactũ induciarum eiusmodi est, ut in diem certum non pugnetur, nihilq; incommodi detur: sed ex eo die posteà uti iam omnia belli iure agantur. Quòd dicitur dies certus præfinitus, pactumq; fit, ut ante eum diem ne pugnetur, atque is dies ubi uenit, inde uti iam pugnetur: idcirco ex ijs

quibus

quibus dixi uocibus, quasi per quendam coitum & copulam, nomen induciarum cõnexum est. Aurelius autem Opilius in primo librorum, quos Musarum inscripsit: Induciæ (inquit) dicuntur, cum hostes inter sese utrinq; utroq; alteri ad alteros impune, & sine pugna ineunt. Inde ab eo (inquit) nomen esse factum uidetur, quasi initus atque introitus. Hoc ab Aurelio scriptum propterea non præterij, ne cui harum Noctium æmulo, eo tantum nomine elegantius id uideretur: tanquam id nos originẽ uerbi requirentes, fugisset.

Quem in modum mihi Taurus philosophus responderit percontanti, an sapiens irasceretur.

CAP. XXVI.

INterrogaui in diatriba Taurum, an sapiens irasceretur. Dabat enim sæpe post quotidianas lectiones, quærendi quod quis uellet, potestatẽ. Is cum grauiter & copiosè de morbo affectu'ue iræ disseruisset, quæ & in ueterum libris, & in ipsis commentarijs exposita sunt: cõuertitur ad me, qui interrogaueram: Et hæc ego (inquit) super irascẽdo sentio. Sed & quid Plutarchus noster uir doctißimus ac prudentißimus senserit, non ab re est, ut id quoq; audias. Plutarchus (inquit) seruo suo nequam homini & contumaci, sed libris disputationibusq; philosophiæ aures imbutas habenti, tunicam detrahi ob nescio quod delictũ, cædiq; eum loro iußit. cœperat uerberari, obloquebatur, nõ meruisse ut uapularet: nihil mali, nihil sceleris admisisse, postremò uociferari inter uapulandum incipit: neq; iam querimonias aut gemitus eiulatusq; facere, sed uerba seria & obiurgatoria: non ita esse Plutarchum,

chum, ut diceret: philosophū irasci, turpe esse: sæpe eundem de malo iræ desertauisse: librum quoque, περὶ ἀοργησίας, pulcherrimum conscripsisse: his omnibus, quæ in eo libro scripta sunt, nequaquam cōuenire, quòd prouolutus effusúsq; in iram, plurimis se plagis multaret. Tum Plutarchus lentè & leniter: Quid autem, inquit, uerbero, nunc ego tibi irasci uideor? ex uultu'ne meo, an ex uoce, an ex colore, an etiam ex uerbis correptum esse me ira intelligis? Mihi quidem neq; oculi (opinor) truces sunt, neq; os turbidum: neq; immaniter clamo: neq; in spumam ruborem'ue effervesco: neq; pudenda dico, aut pœnitenda: neque omnino trepido ira, & gestio. hæc enim omnia, si ignoras, signa esse irarum solēt: Et simul ad eum, qui cædebat, conuersus: Interim, inquit, dum ego atq; hic disputamus, hoc tu age. Summa autem totius sententiæ Tauri hæc fuit: non idem esse existimauit ἀοργησίαν, καὶ ἀναλγησίαν: aliudq; esse non iracundum animum, aliud ἀνάλγητον καὶ ἀναίσθητον. Nam ut aliorum omniū, quos Latini philosophi affectus, uel affectiones, Græci πάθη appellant, ita huius quoque motus animi, qui cùm est ulciscendi causa sæuior, ira dicitur: non priuationem esse utilem censuit, quam Græci στέρησιν dicunt: sed mediocritatem, quam μετριότητα illi appellant.

A. Gellij

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER II.

Quo genere solitus sit philosophus Socrates exercere patientiam corporis: deq; eiusdem uiri patientia. CAP. I.

INTER labores uoluntarios, & exercitia corporis, ad fortuitas patientiæ uices, firmamentum id quoque accepimus Socratem facere insueuisse. Stare solitus Socrates dicitur pertinaci statu perdius, atq; pernox, à summo lucis ortu, ad solem alterum orientem, inconniuens, immobilis, iisdem in uestigijs, & ore atque oculis eundem in locum directis cogitabundus: tanquam quodam secessu mentis, atque animi facto à corpore. Quam rem cùm Phauorinus, de fortitudine eius uiri, ut pleraque disserens attigisset: πολλάκις, inquit, ἐξ ἡλίου, εἰς ἥλιον ἑστήκει, ἀστραβέστερος τῶν πρέμνων. Temperantia quoq; eum fuisse tanta, traditum est: ut omnia ferè uitæ suæ tempora à ualetudine inoffensa uixerit. In illius etiam pestilētiæ uastitate, quæ in bello Peloponnesiaco, in primis ipsam Atheniēsium ciuitatem, internecino genere morbi depopulata est, is parcendi moderandiq; rationibus dicitur, & à uoluptatum labe cauisse, & salubritates corporis retinuisse: ut nequaquam fuerit cōmuni omnium cladi obnoxius. Socratis patientia.

Quæ ratio, obseruatioq; officiorum esse debeat inter patres, filiosq;, in discumbendo, sedendoq;:

atq;

atque in id genus rebus, domi forisque, si filij Magistratus sunt, & patres priuati: superque ea re Tauri philosophi dissertatio, & exemplum ex historia Romana petitum. CAP. II.

AD philosophum Taurũ Athenas, uisendi cognoscẽdiq; eius gratia, uenerat uir clarißimus Præses Cretæ prouinciæ: & cũ eo simul eiusdẽ Præsidis pater. Taurus sectatoribus commodùm dimißis, sedebat pro cubiculi sui foribus: & cùm aßistentibus nobis sermocinabatur, introiuit prouinciæ Præses: & cum eo pater. Assurrexit placidè Taurus, & post mutuam salutationẽ resedit. Allata mox una sella est, quæ in promptu erat: atq; dũ aliæ promebãtur, apposita est. Inuitauit Taurus patrem Præsidis ut sederet. Atq; ille ait: Sedeat hic potius, q Po. Ro. Magistratus est. Absq; præiudicio, inquit Taurus, tu intereà sede: dum inspicimus quærimusq;, utrum conueniat te'ne potius sedere, qui pater es: an filium qui Magistratus est. Et cum pater assedißet, appositũq; esset aliud filio quoq; eius sedile: uerba super ea re Taurus facit, cum summa (dij boni) honorum, atq; officiorũ perpensatione. Eorum uerborum sentẽtia hæc fuit: In publicis locis, atq; muneribus, atque actionibus patrum iura, cum filiorum qui in Magistratu sunt, potestatibus collata interquiescere paululum, & cõniuere. Sed cùm extra rempublicã in domestica re atq; uita sedeatur, ambuletur, in conuiuio quoq; familiari discumbatur: tum inter filiũ Magistratum, & patrem priuatum publicos honores cessare, naturales & genuinos exoriri. Hoc igitur, inquit, quòd ad me uenistis, quòd colloquimur nunc, quòd de officijs disceptamus,

Filiorum in patres officium.

sceptanus, priuata actio est. Itaque utere apud me ijs honoribus prius, quibus domi quoq; uestræ te uti priorem decet. Hæc atq; alia in eandem sententiam Taurus grauiter simul, & comiter disseruit. Quid autem super huiuscemodi patris, atq; filij officio apud Claudium legerimus, non ab re uisum est, ut ascriberemus. Posuimus igitur uerba ipsa Quadrigarij, ex annali eius VI. transcripta: Deinde facti Consules Sempronius Gracchus iterũ, Qu. Fabius Maximus, filius eius, qui priore anno erat Consul. Ei Consuli pater Proconsul obuiam, in equo uehens, uenit: neque descendere uoluit, quòd pater erat: & quòd inter eos sciebant maxima concordia conuenire. Lictores non ausi sunt, descendere iubere. Vbi iuxtà uenit, tum Consul ait, Descendere iube: quod posteaquàm Lictor ille, qui apparebat, citò intellexit. Maximum Procõsulem descendere iußit. Fabius imperio paret, & filium collaudauit, cùm imperium, quod populi esset, retineret.

Qua ratione uerbis quibusdam, uocabulisq; ueteres immiserunt h, literæ spiritum.

CAP. III.

H *Litera, siue illam spiritum magis quàm literam dici oportet, inserebant eam ueteres nostri plerisque uocibus uerborum firmandis roborandisq; : ut sonus earum esset uiridior, uegetiorq;. Atque id uidentur fecisse studio, & exemplo linguæ Atticæ. Satis notum est Atticos ἱχθὺν ἵππον, multa itidem alia, citra morem gentium Græciæ cæterarum inspirantes primæ literæ, dixisse. Sic Lachrymas, sic Sepulchrũ, sic Ahenũ, sic Vehemẽs, sic Inchoare, sic Heluari, sic Hallucinari, sic Honera, sic Honustum*

H litera.

Vide Cælium lib.7.cap.12.

ſtum dixerunt. In his enim uerbis omnibus literæ, ſeu ſpiritus iſtius nulla ratio uiſa eſt, niſi ut firmitas, & uigor uocis, quaſi quibuſdam neruis additis, intenderetur. Sed quoniam Aheni quoque exemplo uſi ſumus, uenit nobis in memoriam, fidum optatumq; multi nominis Romæ Grammaticum oſtẽdiſſe mihi librum Aeneidos ſecũdum, mirandæ uetuſtatis, emptum in Sigillarijs xx. aureis, quem ipſius Vergilij fuiſſe credebat: in quo duo iſti uerſus cùm ita ſcripti forent,

Veſtibulum ante ipſum, primoq; in limine Pyrrhus:
Exultat telis, & luce coruſcus aëna.

additam ſuprà uidimus h literam, & ahena factum. Sic in illo quoque Vergilij uerſu in optimis libris ſcriptum inuenimus:

Aut folijs undam tepidi diſpumat aheni.

Quam ob cauſam C. Baſſus genus quoddam iudicij Diuinationem appellari ſcripſit: & quã aliã cauſam eſſe eius uocabuli dixerũt. CAP. IIII.

CVm de cõſtituẽdo accuſatore quæritur, iudiciumq; ſuper ea redditur, cuinam potiſsimũ ex duobus pluribus'ue accuſatio, ſubſcriptio'ue in reum permittatur: ea res, atq; Iudicũ cognitio Diuinatio appellatur. Id uocabulum quam ob cauſam ita factum ſit, quæri ſolet. C. Baſſus in tertio librorum, quos de origine uocabulorũ compoſuit: Diuinatio, inquit, iudicium appellatur: quoniã diuinare quodammodo iudicem oporteat, quam ſentẽtiam ſeſe ferre par ſit. Nimis quidem eſt in uerbis C. Baßi ratio imperfecta, uel magis inops, & ieiuna. Sed uidetur eũ

Diuinatio.

ſignificare

significare uelle, idcirco dici diuinationem: quòd in alijs quidem causis Iudex ea quæ dicit, quæq; argumentis uel testibus demonstrata sunt, sequi solet. In hac autem re, cũ eligendus accusator est, parua admodum, & exilia sunt, quibus moueri iudex poßit, & proptereà quinam magis ad accusandum idoneus sit, quasi diuinandum est. Hæc Bassus. Sed alij quidem diuinationem esse appellatam putant, quoniam cùm accusator, & reus duæ res quasi cognatæ, coniunctæq; sint, neque utra sine altera constare poßit: in hoc tamen genere causæ reus quidẽ iam est, sed accusator nondum est: & idcirco quod adhuc usq; deest, & latet, diuinatione supplendum est, quisnam sit accusator futurus.

Quàm lepidè designateq́ dixerit Phauorinus philosophus, quid interſit, inter Platonis, & Lysiæ orationem.

CAP. V.

P*Hauorinus de Lysia & Platone solitus est dicere: Si ex Platonis, inquit, oratione uerbum aliquod demas, mutes'ue, atque id commodißimè facias, de elegantia *tantum detraxeris: si ex Lysiæ, de sententia.* Plato. Lysias.

*tamen

Quibus uerbis ignauiter, & abiectè Vergilius usus esse dicatur: & quid ijs, qui improbè dicunt, respondeatur

CAP. VI.

N*Onnulli grammatici ætatis superioris, in quibus est Cornutus Anneus, haud sanè indocti, neque ignobiles, qui commentaria in Vergilium composuerunt, reprehendunt, quasi incuriosè & abiectè uerbum positũ in his uersibus:* Anneus Cornutus.

Candida succinctam latrantibus inguina monstris. Aegloga sexta.

Dulichias uexasse rates,& gurgite in alto
Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis.

Vexasse enim putant uerbum esse leue,& tenuis, ac parui incommodi, nec tantæ atrocitati congruere:cùm homines repentè à bellua immanißima rapti,laniatiq; sint.Itẽ aliud huiuscemodi reprehendunt:

Georgicorum tertio. Omnia iam uulgata,quis aut Eurystea durum,
Aut illaudati nescit Busiridis aras?

Illaudati parùm idoneum esse uerbum dicunt,neq; id satis esse,ad faciendam scelerati hominis detestationem:qui quòd hospites omnium gentiũ immolare solitus fuit,non laude solùm indignus,*sed detrectatiõe, execrationeq; totius generis humani dignus esset.

*sed & detestatione

Item aliud uerbum culpauerunt:

Per tunicam squalentem auro latus haurit apertum.

Tanquam non cõuenerit dicere,Auro squalentẽ, quoniã nitoribus,splendoribusq; auri squaloris illuuies sit contraria. Sed de uerbo Vexasse ita responderi posse credo: Vexasse graue uerbum est:factumq; ab eo uidetur, quod est Vehere, in quo inest iam uis quædam alieni arbitrij. Non enim sui potẽs est qui uehitur. Vexare autem,quod ex*eo inclinatũ est,ui atq; motu proculdubio inclinatũ est: Nam qui fertur & raptatur, atq; huc atque illuc distrahitur,is Vexari,ꝓpriè dicitur:sicuti Taxare preßius crebriusq; est,quàm Tãgere: unde proculdubio id inclinatũ est:et Iactare multo fusius largiusq; est,quàm Iacere:id unde uerbũ traductũ est:& Quassare, quàm Quatere grauius uiolẽtiusq; est. Nõ igitur quia uulgò dici solet,Vexatũ eße quẽ fumo,aut uento,aut puluere,ꝓpterea

Vehere; Vexare. *ueho Taxare. Tangere. Iactare. Iacere. Quassare. Quatere.

debet

debet uis uera atque natura uerbi deperire: quæ à ueteribus, qui propriè atq; signatè locuti sunt, ita ut decuit, cõseruata est. M. Catonis uerba sunt, ex oratione quam de Achæis scripsit: Cũq; Annibal terrã Italiã laceraret, atq; uexaret. Vexatam Italiã dixit Cato ab Annibale, quando nullũ calamitatis, aut sæuitiæ, aut immanitatis genus reperiri queat, quod eo tẽpore Italia nõ perpessa sit. M. Tullij in Verrem: Quæ ab isto sic spoliata, atque direpta est: ut non ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionem, & consuetudinis iura retineret, sed ut à barbaris prædonibus uexata esse uideatur. De Illaudato autem duo uidẽtur respondere non posse: Vnum est eiusmodi: Nemo quisquam tam efferis est moribus, quin faciat aut dicat nonnunquam aliquid, quod laudari queat: unde hic antiquissimus uersus uice prouerbij celebratus est: Illaudatus.

Πολλάκι καὶ κήπωρος ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν.

Sed enim qui omni re atq; omni tẽpore laudi uacat, is Illaudatus est, isq; omnium pessimus deterrimusq; est: sicuti oĩs culpæ priuatio, Inculpatũ facit. Inculpatus autẽ instar est absolutæ uirtutis: Illaudatus igitur quoq; finis est extremæ malitiæ. Itaq; Homerus nõ uirtutibus appellandis, sed uitijs detrahẽdis laudare ampliter solet. hoc enim est: Inculpatus.

Ἤϊδε μάντις ἀμύμων. Et:

Τὼδ' οὐκ ἄκοντε πετέσθην, Et item illud:

Ἔνθ' οὐκ ἂν ὑβρίζοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα δῖον.

Οὐδὲ καταπτώσσοντ' οὐδ' οὐκ ἐθέλοντα μάχεσθαι.

Epicurus quoque simili modo maximam uoluptatem, detractionem, priuationemq; omnis doloris definiuit his uerbis: ὅρος τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. Eadem ratione idem

Inamabilis. *Vergilius Inamabilem dixit Stygiam paludē. Nam sicut Illaudatū κατὰ laudis στέρησιν, ita inamabilem κατὰ amoris στέρησιν detestatus est. Altero modo Illaudatus ita defenditur.* Laudare. *Laudare significat prisca lingua nominare, appellareq́;: sic in actionibus ciuilibus laudari id dicitur, quod est nominari. Illaudatus enim est quasi illaudabilis: qui neq; mentione, aut memoria ulla dignus, neque unquam nominandus est. Sicuti quondam à communi cōsilio Asiæ decretum est, uti nomen eius qui templum Dianæ Ephesiæ incenderat, nequis ullo tempore nominaret. Tertium restat ex ijs, quæ reprehensa sunt, quòd tunicam squalentem auro dixit.* Squalere *Id autem significat copiam, densitatemq́; auri in squamarum speciem intexti. Squalere enim dictū est à squamarum crebritate, asperitateq́;: quæ in serpentium, pisciūq; corijs uisuntur. Quam rem & alij, & hic quidem poëta locis aliquot demonstrat:*

–Quem pellis, inquit, ahenis
Implumā squamis auro cōserta tegebat. Et alio loco:
Iamq́; adeò rutilum thoraca indutus ahenis
Horrebat squamis.

Accius in Pelopidis ita scribit: Eius serpētis squamæ squalido auro, & purpura prætextæ. Quicquid igitur nimis inculcatum, obsitumq́; aliqua re erat, & incuteret uisentibus faciē noua horrorē: id squalere dicebatur. sic in corporibus īcultis, squamosisq́; alta congerie sordiū, squalor appellabatur. Cuius significationis multo, aßiduoq; usu totū id uerbū ita contaminatum est: ut iam squalor de re alia nulla, quàm de solis inquinamentis dici cœperit.

De officio erga parentes liberorum; deq; ea re

ex

ex philosophiæ libris, in quibus scriptum quæsitumq; est, an semper in omnibus patris iussis obsequendum sit.

CAP. VII.

Quæri solitũ est in philosophorũ disceptationibus, an semper, inq; omnibus iußis patri parẽdum sit. Super ea re Græci, nostriq; qui de officijs scripserunt, treis sententias esse, quæ spectandæ considerandæq; sint, tradiderunt, easq; subtilißimè dijudicauerũt. Earum una est: Omnibus quæ pater imperat, parendum. Altera est: In quibusdam parendum, quibusdam non obsequendum. Tertia est: Nihil necessum esse patri obsequi, & parêre. Hæc sententia quoniã primore aspectu nimis infamis est, super ea, quæ prius dicta sunt, dicemus. Aut rectè, inquiũt, imperat pater, aut perperam: Si rectè imperat, non quia imperat parendũ, sed quoniã id fieri ius est, faciẽdũ est: si perperam, nequaquã scilicet faciendũ, quod fieri nõ oportet. Deinde ita cõcludunt: Nũquàm est igitur patri parẽdum, quæ imperat. Sed neq; istam sententiã probari accepimus. Argutiola quippe hæc (sicuti mox ostẽdemus) friuola, et inanis est. Neq; autẽ illa (quã primo in loco diximus) uera, & proba uideri potest: Omnia esse, quæ pater iusserit, parendũ. Quid enim si proditionẽ patriæ, si matris necẽ, si alia quædã imperarit, turpia aut impia? Media igitur sentẽtia optima, atq; tutißima uisa est: Quædã esse parendum, quædã non obsequendũ. Sed ea tamẽ, quæ obsequi non oportet, leniter & uerecũdè, ac sine detestatione nimia, sine opprobratiõe acerba reprehẽsionis declinãda sensim, & relinquẽda esse dicũt: quàm respuẽda. Conclusio uerò illa, qua colligitur (sicuti suprà dictũ est)

Officia filiorũ in patres.

nihil patri parendum, imperfecta est: refutariq; ac dilui sic potest: Omnia quæ in rebus humanis fiunt (ut docti censuerũt) aut honesta sunt, aut turpia. Quæ sua ui recta aut honesta sunt: ut fidem colere, ut patriã defendere, ut amicos diligere: ea fieri oportet, siue imperet pater, siue non imperet. Sed quæ his contraria, quæq; turpia, & omnino iniqua sunt; ea ne si imperet quidem. Quæ uerò in medio sunt, & à Græcis tum ἀδιάφορα, tum μέσα appellantur: ut in militiam ire, rus colere, honores capessere, causas defendere, uxorem ducere, uti iussum proficisci, ut accersitum uenire: quoniam & hæc, & his similia per sese ipsa neque inhonesta sunt, neque turpia: sed perinde, ut à nobis aguntur, ita ipsis actionibus aut probanda fiunt, aut reprehendenda: propterea in eiusmodi omniũ rerum generibus, patri parendum esse censent: ueluti si uxorem ducere imperet, aut causas pro reis dicere. Quod enim utrunque in genere ipso, per sese neque honestum, neque turpe est: idcirco si pater iubeat obsequendum est. Sed enim si imperet uxorem ducere infamem, propudiosam, criminosam: aut pro reo Catilina aliquo, aut C. Bibulo, aut P. Clodio causam dicere: non scilicet parendum. quoniam accedente aliquo turpitudinis numero, desinunt esse per sese hæc media, atq; indifferentia. Non ergo integra est propositio dicẽda: aut honesta sunt, quæ imperat pater: aut turpia. Neque ὑγιὲς νόμιμον διεζευγμένον uideri potest. Deest enim disiunctioni isti tertium: aut neq; honesta sunt, neq; turpia. quod si additur, potest ita concludi: Nonnũquam est igitur patri parendum.

Propudiosus.

Quòd

Quòd parum æqua reprehensio Epicuri à Plutarcho peracta sit, in syllogismi disciplina.

CAP. VIII.

PLutarchus secundo librorum, quos de Homero composuit, imperfectè atq; præposterè atq; inscitè syllogismo esse usum Epicurū dicit. Verbaq; ipsa Epicuri ponit: ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, τὸ γὰρ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ, τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. *Nam prætermisit* (*inquit*) *quod in prima parte sumere debuit:* ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις. *Tum deinde autem ipso quod omiserat quasi posito concessoq;, ad confirmandum aliud utitur. Progredi autē hic* (*inquit*) *syllogismus, nisi illo prius posito, non potest. Verè hoc quidē Plutarchus de forma, & ordine syllogismi scripsit. Nam si* (*ut in disciplinis traditur*) *ita colligere, & ratiocinari uelis: sic dici oportet:* Mors. ὁ θάνατος ψυχῆς, καὶ σώματος διάλυσις, τὸ γὰρ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ, τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. *Sed Epicurus*cuiusmodi homo est, non inscitia uidetur partē illam syllogismi prætermisisse. Neq; id ei negotium fuit syllogismū, tanquam in scholis philosophorum, cum numeris omnibus, & cum suis finibus dicere: & profectò quia separatio animi, & corporis in morte euidens est, non est ratus necessariam esse eius admonitionē, quod omnibus prorsus erat obuiū: sicuti etiā quòd conclusionem syllogismi non in fine posuit, sed in principio. Nam id quoq; non imperitè factū quis non uidet? Apud Platonē quoq; multis in locis reperias syllogismos repudiatos, cōuersoq; ordine isto qui in docendo traditur, cum eleganti quadam reprehensionis contentione positos esse.*

*cuiuscuiusmodi

Quòd idem Plutarchus euidenti calumnia uerbum ab Epicuro dictum insectatus sit. CAP. IX.

IN eodem libro idem Plutarchus eundem Epicurum reprehendit, quòd uerbo usus sit parum proprio, & alienæ significationis. Ita enim scripsit Epicurus: ὅρος τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν, ἡ παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. Non (inquit) παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος, sed παντὸς τοῦ ἀλγεινοῦ dicere oportuit. Detractio enim significãda est doloris, inquit, nõ dolentis. Nimis minutè ac propè etiam subfrigidè Plutarchus in Epicuro accusando λεξιθηρεῖ. Has enim curas uocum, uerborumq; elegantias, non modò non sectatur Epicurus, sed etiam insectatur.

Quid sint Fauissæ Capitolinæ: & quid super eo uerbo M. Varro Ser. Sulpitio quærenti rescripserit. CAP X.

SEruius Sulpitius iuris ciuilis autor, uir bene literatus, scripsit ad M. Varronem: rogauitq; ut rescriberet, quid significaret quod in censorijs libris scriptũ esset: id erat uerbũ Fauissæ Capitolinæ. Varro rescripsit, in memoria sibi esse, quod Quintus Catulus curator restituẽdi Capitolij dixisset, Voluisse se aream Capitolinã deprimere: ut pluribus gradibus in eandem conscenderetur, suggestusq; pro fastigij magnitudine altior fieret: sed facere id non quisse, quoniã Fauissæ impedissẽt. Id esse cellas quasdam, & cisternas, quæ in area sub terra essẽt: ubi reponi solerent signa uetera, quæ ex eo templo collapsa essent, & alia quædam religiosè donarijs cõsecratis. At deinde eadem epistola negat quidẽ se in literis inuenisse, cur Fauissæ dictæ sint: sed Quintum Valerium Soranũ solitum dicere

Fauissæ Capitolinæ.

dicere ait, quos thesauros Græco nomine appellaremus, priscos Latinos Flauissas dixisse, quòd in eos nõ rude æs argentumq́;, sed flata signataq́; pecunia conderetur. Coniectare igitur se detractam esse ex eo uerbo secundam literam, & Fauissas esse dictas cellas quasdam, & specus, quibus Aeditui Capitolini uterentur, ad custodiẽdas res ueteres religiosas. Thesauri flauissæ.

De Sicinio Dentato, egregio bellatore, multa memoratu digna. CAP. XI.

LVcium Sicinium Dentatũ, qui Tribunus plebis fuit Sp. Tarpeio, A. Thremo Consulibus, scriptum est in libris annalium, plus quàm credi debeat, strenuum bellatorem fuisse, nomenq́; ei factum, ob ingentem fortitudinem: appellatumq́; esse, Achillem Romanum. Is pugnasse in hostem dicitur centum & XX. prælijs: cicatricem auersam nullam, aduersas quinque & quadraginta tulisse: coronis esse donatum aureis octo, obsidionali una, muralibus tribus, ciuicis quatuordecim, torquibus tribus & octoginta, armillis plus centum sexaginta, hastis duodeuiginti. Phaleris item donatus est quinquies uiciesq́;. Populi militaria dona habuit multiiuga: in his prouocatoria pleraq́;. Triumphauit cum imperatoribus suis triumphos nouem. Sicinius Dentatus. Achilles Romanus.

Considerata, perpensaq́ lex quædam Solonis, speciem habens primorem iniquæ iniustæq́ legis, sed ad usum, & emolumentum salubritatis penitus repertam. CAP. XII.

IN legibus Solonis illis antiquissimis, quæ Athenis axibus ligneis incisæ sunt, quasq́; latas ab eo, Athenien-

ses (ut sempiternæ manerent) pœnis & religionibus sanxerunt. Legẽ esse Aristoteles refert scriptã ad hanc sententiam: Si ob discordiam, dissensionemq; seditio, atq; discessio populi in duas parteis fieret, & ob eam causam irritatis animis utrinq; arma caperentur, pugnareturq;: tum, qui in eo tempore, in eoq; casu ciuilis discordiæ, non alterutra parte sese adiunxerit, sed solitarius separatusq; à cõmuni malo ciuitatis secesserit: is domo, patria, fortunisq; omnibus careto, exul, extorrisq; esto. Cum hanc legem Solonis, singulari sapiẽtia præditi legissemus, tenuit nos grauis quædã in principio admiratio: requirentes quã ob causam dignos esse pœna existimarit, qui se procul à seditione, & ciuili pugna remouissẽt. Tum qui penitus atq; altè usum, ac sententiam legis inspexerat: non ad augendam, sed ad desinẽdam seditionẽ, legem hanc esse dicebat: & res prorsum se sic habẽt. Nam si boni homines, qui in principio coërcẽdæ seditionis impares fuerint, populũq; percitum, & amentem non deterruerint, ad alterutram partem diuisi sese adiunxerint: tum eueniet, ut cum socij partis seorsum utriusq; fuerint, eoq; partes ab ijs, ut maioris autoritatis uiris, temperari ac regi cœperint, cõcordia per eos potissimum restitui cõciliariq; possit: dum & suos, apud quos sunt, regunt, atq; mitificant: & aduersarios seruatos magis cupiunt quàm perditos. Hoc idẽ Phauorinus philosophus, inter fratres quoq;, aut amicos dissidentes oportere fieri censebat: ut qui in medio sunt utriusq; partis beneuoli, si in concordia amittenda parũ autoritatis, quasi ambigui amici habuerint, tum alter in alteram partem discedat: Ac per id meritum uiam sibi ad

utriusq;

utriusq; concordiam muniant. Nunc autem plerique (inquit) partis utriusq; amici, quæ si probè faciant, duos litigantes destituunt & relinqunt: deduntq́; eos aduocatis maleuolis aut auaris, qui lites animasq́; eorum inflamment, aut odij studio aut lucri.

Liberos in multitudinis numero, etiam unum filium filiam'ue, ueteres dixisse. CAP. XIII.

Antiqui oratores, historiæq; aut carminum scriptores, etiam unum filium filiam'ue, Liberos multitudinis numero appellarunt. Id quoq; nos cùm in complurium ueterum libris scriptum aliquoties aduerteremus: nunc quoq; in libro Sempronij Asellionis rerum gestarum quinto ita positum esse offendimus. Is Asellio sub P. Scipione Africano Tribunus militũ ad Numãtiam fuit: resq́; eas quibus gerendis ipse interfuit, conscripsit. Eius uerba de Tiberio Graccho Tribuno plebis, quo in tẽpore interfectus in Capitolio est, hæc sunt: Nam Gracchus domo cum proficisceretur, nunquàm minus terna, aut quaterna milia hominum sequebantur. Atque inde infrà, de eodem Graccho ita scripsit: Orare cœpit, ut se defenderent, liberosq́; suos: eum quem uirilis sexus tum in eo tempore habebat, produci iußit, populoq́; commendauit propè flens. Liberi.

Quòd M. Cato in libro, qui inscriptus est, contra Tiberium exulem, Stitisses uadimonium per i literam dicit, non Stetisses: eiusq́; uerbi ratio reddita. CAP. XIIII.

In libro uetere M. Catonis, qui inscribitur, contra Tiberiũ exulem, scriptum quidem sic erat: Quid si uadimonium

Stitisses. *monium capite obuoluto stitisses? Rectè ille stitisses scripsit. Sed falsi, et audaces emẽdatores, e scripto, per libros stetisses fecerũt: tanquã stitisses uanũ et nihil uerbũ esset. Quin potius ipsi nequã et nihili sunt, q ignorãt Stitisses dictũ à Catone, quoniã sisteretur uadimoniũ, nõ staretur.*

Quòd antiquitus ætati senectæ potissimum habiti sunt ampli honores: & cur postea ad maritos, & patres ijdem isti honores delati sint: atque ibi quædam, de capite legis Iuliæ septimo.

CAP. XV.

Apud antiquissimos Romanorũ neq; generi, neq; pecuniæ præstantior honos tribui, quàm ætati solitus. Maioresq́; natu à minoribus colebãtur, ad Deûm propè & parentũ uicẽ. Atq; in omni loco, inq́; omni specie honoris priores potioresq́; habiti. À cõuiuio quoq; (ut scriptum est in Antiquitatibus) seniores à minoribus domum reducebãtur: eumq́; morẽ accepisse Romanos à Lacedæmonijs, traditũ est: apud quos Lycurgi legibus, maior rerum omniũ honos maiori ætati habebatur. Sed postquàm soboles ciuitati necessaria uisa est: et ad prolẽ populi frequẽtandã præmijs, atq; inuitamẽtis usus fuit: tum antelati quibusdam in rebus, qui uxorẽ, quiq́; liberos haberẽt, senioribus neq; liberos, neq; uxores habentibus. Sicuti capite septimo legis Iuliæ, priori ex Cõsulibus fasces sumẽdi potestas fit: nõ qui plureis annos natus est, sed qui plureis liberos quàm Collega, aut in sua potestate habet, aut bello amisit. Sed si par utriq; numerus liberorum est, maritus, aut qui in numero maritorum est, præfertur. Si uerò ambo & mariti, & patres totidẽ liberorum sunt: tum ille

Prior Consul.

ille pristinus honos instauratus, & qui maior natu est, prior fasces sumit. Super ijs autem, qui aut cœlibes ambo sunt, aut parẽ numerum filiorum habẽt, aut mariti sunt, & liberos nõ habẽt, nihil scriptũ in lege de ea ætate est: Solitos tamen audio, qui lege potiores essent, fasces primi mensis Collegis concedere, aut longè ætate prioribus, aut nobilioribus multò, aut secundum Cõsulatum ineũtibus.

Quòd Cesellius Vindex à Sulpitio Apollinari reprehensus est, in *sensus Vergiliani enarratione. *uersus

CAP. XVI.

Vergilij uersus sunt è libro sexto:

Ille uides pura iuuenis qui nititur hasta,
Proxima sorte tenet lucis loca: primus ad auras
Aetherias Italo commistus sanguine surget
Syluius Albanum nomen, tua posthuma proles:
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet syluis regem, regumq́; parentem:
Vnde genus longa nostrum dominabitur Alba.

Videbantur hæc nequaquam conuenire,

Tua posthuma proles: &,
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet syluis regem.

Nam si hic Syluius, ut in omnium fermè annalium monumẽtis scriptũ est, post mortẽ patris natus est, ob eáq; causam prænomẽ ei impositũ hoc fuit: qua rõne subiectũ est:

Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet syluis?

Hæc enim uerba significare uideri possunt, Aenea uiuo, ac iam sene, natum ei Syluium & educatum. Itaque hanc

sententiam

sententiam esse uerborum istorũ Cesellius opinatus,in cõmẽtario lectionum antiquarũ: Posthuma(inquit)proles nõ eum significat,qui patre mortuo,sed qui postremo loco natus est: sicuti Syluius,qui Aenea iã sene tardo seroq; partu est editus.Sed huius historiæ autorẽ nullum idoneũ nominat.Syluiũ aũt post Aeneæ mortẽ(sicuti diximus) natũ,multi tradiderũt.Idcirco Apollinaris Sulpitius iter cætera, in quibus Cesellium reprehendit, hoc quoq; eius quasi erratũ animaduertit:errorisq; istius hanc esse causam dixit, quòd scriptum ita sit: Quem tibi longæuo, inquit, nõ seni(Significatio enim est cõtra historiæ fidem) sed in longum iam æuum & perpetuũ recepto, immortaliq; facto.Anchises enim qui hæc dicit ad filium,sciebat eum cùm hominum uita discessisset, immortalem indigetem futurũ,& longo perpetuoq; æuo potiturũ.Hoc sanè Apollinaris argutè.Sed aliud tamen est Longũ æuũ,aliud Perpetuum. Neq; dij lõgæui appellãtur, sed immortales.

Cuiusmodi naturam esse quarundam præpositionũ M. Cicero animaduerterit: disceptatumq; ibi super eo ipso,quod Cicero obseruauerat.

CAP. XVII.

In & Con.

OBseruatè curioseq; animaduertit M. Tullius In, & Con,præpositiones, uerbis aut uocabulis præpositas,tunc produci atque protendi:cùm literæ sequerẽtur, quæ primæ sunt in Sapiẽte atq; Felice, in alijs autem omnibus correptè pronũtiari. Verba Ciceronis hæc sunt: Quid uerò hoc elegantius,quod non fit natura,sed quodam instituto? Inclytus dicimus breui prima litera, Insanus producta,Inhumanus breui,Infelix longa.Et ne mul*

Inclytus. Insanus. Inhumanus. Infelix.

tis

tis, quibus in uerbis eæ primæ literæ sunt, quæ in Sapiēte atq; Felice, productè dicuntur: in cæteris uerò omnibus, breuiter. Itemq;, Cōposuit, Consueuit, Cōcrepuit, Confecit, cōsule ueritatem, reprehendet: refer ad aureis, probabunt. Quære cur ita sit? dicent, probè se iuuari: uoluptati autem aurium morigerari debet oratio. Manifesta quidē ratio suauitatis est in his uocibus, de quibus Cicero locutus est. Sed quid dicemus de præpositione Pro? quæ cum produci & corripi soleat, obseruationem hanc tamē M. Tullij aspernata est. Non enim semper producitur, cū sequitur ea litera, quæ prima est in uerbo fecit: quam Cicero hanc habere uim significat, ut propter eam rem In, et Cō, præpositiones producātur. Nam Proficisci, & Profundere, & Profugere, & Profanum, & Profestum correptè dicimus: Proferre autem, & Profligare, & Proficere, productè. Cur igitur ea litera, quā Cicero productionis causam facere obseruauit, nō in omnibus consimilibus eandē uim aut rationis, aut suauitatis tenet, sed aliam uocem produci facit, aliā corripi? neq; uerò Con, particula, tum solùm producitur, cū ea littera, de qua Cicero dicit, insequitur. Nam & Cato & Sallustius, fœnoribus, inquiūt, Coopertus est. propterea Colligatus & Cōnexus, productè dicūtur. Sed tamen uideri potest in ijs quæ posui, ob eam causam particula hæc produci, quoniā eliditur ex ea n litera. Nam detrimentum literæ, productione syllabæ compensatur. Quod quidem etiam in eo seruatur, quod est Cogo: Neq; repugnat quod Coēgi & correptè dicimus. Non enim salua σωῤῥοφὴ dicitur à uerbo, quod est Cogo.

Pro.

Proficisci. Profundere. Profugere. Profanum. Profestum. Proferre. Profligare. Proficere.

Quod

Quòd Phædon Socraticus seruus fuit: quodq; item alij complusculi seruitutem seruierunt.

CAP. XVIII.

Phædon. Macrobius lib. 1. cap. 11.

PHædon Elidensis ex cohorte illa Socratica fuit, Socratiq; & Platoni per fuit familiaris. Eius nomini Plato illum librum diuinum, de immortalitate animæ, dedit. Is Phædon seruus fuit, forma atq; ingenio liberali, & (ut quidã scripserunt) à lenone domino puer ad merendũ coactus. Eum Cebes Socraticus, hortante Socrate, emisse dicitur, habuisseq; in philosophiæ disciplinis. Atque is posteà philosophus illustris fuit: sermonesq; eius de Socrate admodum elegantes leguntur. Alij quoq; nõ pauci serui fuerunt, qui pòst philosophi clari extiterũt. Ex quibus ille Menippus fuit, cuius libros M. Varro in Satyris æmulatus est: quas alij Cynicas, ipse appellat Menippeias. Sed & Theophrasti Peripatetici seruus Põpilius: & Zenonis Stoici seruus, qui Perseus uocatus est: & Epicuri, cui nomen Mus fuit, philosophi non incelebres uixerunt. Diogenes etiam Cynicus seruitutem seruiuit, sed is ex libertate in seruitutem uenum ierat: quem cũ emere uellet Xeniades Corinthius, & quid is artificij nouisset percõtatus foret: Noui, inquit Diogenes, hominibus liberis imperare. Tum Xeniades responsum eiusdem miratus, emit, & manumisit: filiosq; suos ei tradens, Accipe (inquit) liberos meos, quibus imperes. De Epicteto autem philosopho nobili, quòd is quoque seruus fuit, recentior est memoria, quàm ut scribi quasi obliteratum debuerit. Eius Epicteti etiam de se scripti duo uersus feruntur, ex quibus latenter intelligas, non omnes modò dijs exosis*

Cebes. Menippus. *Irus Mus. Diogenes Cynicus. Xeniades Corinthius. Epictetus.

sos esse, qui in hac uita cum ærumnarum uarietate luctantur: sed esse arcanas causas, ad quas paucorum potuit peruenire curiositas.

Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμην, καὶ σώματι πηρὸς,
Καὶ πενίην Ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

Rescire uerbum quid sit: & quam habeat ueram & propriam significationem. CAP. XIX.

*VErbum Rescire obseruabimus uim habere propriam quandam, non ex communi significatione cæterorum uerborum, quibus eadem præpositio, Re, imponitur. Neq; ut Rescribere, Relegere, Restituere dicimus, itidem Rescire. Nam qui factũ aliquod occultius, aut inopinatũ insperatumq; cognoscit, is dicitur propriè rescire. Cur autem in hoc uno uerbo Re, particula huius sentẽtiæ uim habeat, equidem adhuc quæro. Aliter enim dictũ esse Resciui, aut Rescire apud eos, qui diligẽter locuti sunt, nõdum inuenimus: quàm super his rebus, quæ aut occultò consilio latuerint, aut contra spem opinionem'ue usu uenerint: quanquàm ipsum Scire de omnibus cõmuniter rebus dicatur, uel aduersis, uel prosperis, uel insperatis, uel expectatis. Neuius in *Triphalo ita scripsit:* Rescire. *Bap. Pius Ityphallo, legit.

Si unquam quicquam filium resciuero
Argentum amoris causa sumpsisse mutuum:
Extemplò illò te ducam, ubi non despuas.

Claudius Quadrigarius in 1. annali.

Ea Lucani ubi resciuerunt, sibi per fallacias uerba data esse. Idem Quadrigarius in eodem libro in re tristi, & inopinata, uerbo isto ita utitur: Id ubi resciuerunt propinqui obsidum, quos Pontio traditos suprà demonstraui-

mus: eorum parentes cum propinquis, capillo passo, in uiam prouolarunt. M. Cato in IIII. Originum: Deinde Dictator iubet postridie Magistrũ equitum arcessi. Mittam te si uis (inquit) cũ equitibus. Serò est, inquit Magister equitum, iam resciuere.

Quæ uulgò dicuntur Viuaria, id uocabulum ueteres non dixisse: & quid pro eo P. Scipio in oratione ad populum, quid postea M. Varro in libris de re rustica dixerit, usurpatum.

CAP. XX.

Viuaria. Leporaria. Ornithones.

Viuaria, quæ nunc dicuntur septa quædã loca, in quibus feræ uiuæ pascuntur, M. Varro in lib. de Rerustica III. dicit Leporaria appellari. Verba Var. subieci: Villaticæ pastionis genera sunt tria, ornithones, leporaria, piscinæ. Nunc ornithones dico omnium alitum, quæ intra parietes uillæ solent pasci. Leporaria te accipere uolo, non ea quæ tritaui nostri dicebant, ubi soli lepores sint: sed omnia septa ædificia uillæ, quæ sunt & habent inclusa animalia quæ pascuntur. Is itẽ infrà in eodem lib. ita scribit, Cum emisti fundum Tusculanum à M. Pisone, in leporario apri fuere multi. Viuaria autẽ quæ nunc uulgus dicit, sunt quos παραδείσους *Græci appellant, quæ autẽ leporaria Var. dicit, haud usquam memini apud uetustiores scriptum. Sed quod apud Scipionem, omnium ætatis suæ purissimè locutum legimus roboraria, aliquot Romæ doctos uiros dicere audiui id significare, quod nos uiuaria dicimus: appellatáque esse à tabulis roboreis, quibus septa essent. quod genus septorum uidimus in Italia locis plerisque. Verba ex oratione eius, contra*

Clau

Clau. Asellium, quinta hæc sunt: Vbi agros optime cultos, & uillas expolitißimas uidisset, in his regionibus excelsißimo locorum murum statuere aiebat: inde corrigere uiam, alijs per uineas medias, alijs per roborarium atque piscinam, alijs per uillam. Lacus uerò, & stagna, quæ piscibus uiuis coërcentur clausa, suo atque proprio nomine piscinas nominauerunt. Apiaria quoq; uulgus dicit loca, in quibus siti aluei apũ: sed neminẽ eorũ fermè, qui incorruptè locuti sunt, aut scripsisse nemini, aut dixisse. Marcus autẽ Var. de Re rustica III. *μελισσῶνες, ut ἀμπελῶνες, id est, δαφνῶνες, inquit, ita facere oportet, quæ quidem mellaria appellabant.* Sed hoc uerbum quo Var. usus est, Græcum est: nam μελισσῶνες ita dicuntur. Piscinæ. Apiaria. Melissones. Mellaria.

Super eo sidere, quod Græci ἅμαξαν, nos Septentriones uocamus: ac de utriusque uocabuli ratione, & origine. CAP. XXI.

AB Aegina in Pyræum complusculi earũdem disciplinarum sectatores Græci, Romaniq; homines eadem in naui transmittebamus. Nox fuit, & clemens mare, & anni æstas, cœlumq; liquidè serenum. Sedebamus ergo in puppi simul uniuersi, & lucentia sidera considerabamus. Tum quispiam ex ijs, qui codẽ in numero Græcas res eruditi erant, quid ἅμαξα esset, quid ἄρκτος, quid βοώτης: & quænam maior ἄρκτος, & quæ minor: & cur ita appellata: & quã in partẽ procedẽtis noctis * spatium mouerentur: & quamobrem Homerus solam eam nõ occidere dicat, cùm & quædam alia scitè, tum ista omnia, ac peritè differebat: hic ego ad nostros iuuenes cõuertor: &, Quid, inquam, uos opici dicitis mihi? quare quod *spatio

Septentriones. ἅμαξαν Græci uocant, nos Septentriones uocamus. Non enim satis est, quòd septem stellas uidemus: sed quid hoc totū, quod septētriones dicimus, significet, scire (inquā) id prolixius uolo. Tum quispiam ex ijs, qui se ad literas memoriasq; ueteres dediderat: Vulgus, inquit, grammaticorum septētriones à solo numero stellarum dictum putat. Triones. Triones enim per sese nihil significare aiunt, sed uocabuli esse supplementum: sicut in eo, quod Quinquatrus Quinquatrus. dicamus, quod quinq; ab idibus derum numerus sit, atrus nihil. Sed eo quidem cum Lælio, & M. Var. sentio: qui Triones rustico uocabulo boues appellatos scribūt, quasi quosdam teriones: hoc est, arandæ colendæq; terræ idoneos. Itaq; hoc sidus, quod à figura posituraq; ipsa quia simile plaustri uidetur, antiqui Græcorum ἅμαξαν dixerunt: nostri quoq; ueteres, à bubus iunctis, Septentriones appellarunt: id est, à septem stellis, ex quibus quasi iuncti triones figurātur. Præter hanc, inquit, opinionē, id quoq; Varro addit dubitare sese, an propterea magis hæ septem stellæ Triones appellatæ sint, quia ita sunt sitæ, ut ternæ stellæ proximæ quæq; inter sese faciant trigona, id est, triquetras figuras. Ex his duabus rationibus, quas ille dixit, quod posterius est, subtilius elegātiusq; uisum est. Intuentibus enim nobis in illud, ita propemodum res erat: ut ea forma esset, ut triquetra uideretur.

De uento Iapyge, deq; aliorum uentorum uocabulis regionibusq;, accepta à Phauorini sermonibus. CAP. XXII.

APud mensam Phauorini in conuiuio familiari legi solitū erat aut uetus carmen Melici poëtæ, aut historia

ia partim Græcæ linguæ, aliâs Latinæ. Legebatur ergo ūc ibi in carmine Latino ἰάπυξ uentus: quæsitūq; est, quis ic uentus, & quibus ex locis spiraret, & quæ tam in=requentis uocabuli ratio esset. Atq; etiam petebamus, ut uper cæterorū nominibus, regionibusq; ipse nos docere ellet: quia uulgò neq; de appellationibus eorum, neq; de inibus, neq; de numero conueniret. Tum Phauorinus ita ibulatus est: Satis, inquit, notū est, limites, regionesq; esse œli quatuor: exortū, occasum, meridiem, septentrionem. Exortus, & occasus mobilia, & uaria sunt: Meridies, se=ptētrionesq; statu perpetuo stant, & manēt. Oritur enim ol non indidem semper, sed aut æquinoctialis oriens di=citur, cum in circulo currit, qui appellatur ἰσονύκτιος, aut σημερινὸς: aut solstitialis, aut brumalis, quæ sunt θερινaὶ τροπαὶ, καὶ χειμεριναί. Item cadit sol nō in eundē semper locum: fit enim similiter occasus eius, aut æquinoctialis, aut solstitialis, aut brumalis. Qui uentus igitur ab orien=te uerno, id est æquinoctiali uenit, nominatur Eurus ficto uocabulo, ut isti ἐτυμολογικοὶ aiunt, ἀπὸ τῆς ἠῶ ῥέων. is alio quoq; à Græcis nomine ἀπηλιώτης, à Romanis nau=ticis Subsolanus cognominatur. Sed qui ab æstiua, & sol=stitiali oriētis meta uenit, Latinè Aquilo, βορέας Græcè di=citur: eumq; propterea quidam dicunt ab Homero αἰθρη=γενέτην appellatum. Boream autem putant dictum ἀπὸ τῆς βοῆς: quoniam sit uiolenti flatus & sonori. Tertium uentū, qui ab oriente hyberno spirat, Vulturnum Roma=ni uocant. Eum pleriq; Græci misto nomine, quòd inter Notum & Eurum sit, εὐρόνοτον appellant. Hi sunt igitur tres uēti orientales, Aquilo, Vulturnus, Eurus, quorū me-

Iapyx.
Ventorum descriptio.
Eurus.
Apeliotes.
Subsolanus.
Aquilo.
Boreas.
Vulturnus.
Euronotus.

 dius

dius Eurus est. His oppositis & contrarij sunt alij tres
Caurus. occidui, Caurus, quem solent Græci ἀργέστην uocare: is ad-
Argestes. Fauonius. uersus Aquilonē flat. Item alter Fauonius, qui Græcè uo-
Zephyrus. catur ζέφυρος: is aduersus Eurū flat. Tertius Africus, qui
Africus. Libs. Græcè uocatur λίψ: is aduersus Vulturnum flat. Eæ duæ regiones cœli orientis, occidentisq; inter sese aduersæ sex habere uentos uidentur. Meridies autem quoniam certò, atq; fixo limite est, unum meridionalem uentum habet, is
Auster. Notus. Latinè Auster, Græcè νότος nominatur, quoniam est nebulosus, atq; humectus: νοτὶς enim Græcè humor nominatur. Septentriones autem habent ob eandem causam unum: is
Septentrionarius. ἀπαρκτίας. obiectus directusq; in Austrum, Latinè Septentrionarius, Græcè ἀπαρκτίας appellatus. Ex his octo uentis, alij quatuor detrahunt uentos: atque id facere se dicunt Homero autore, qui solos quatuor uentos nouerit, Eurū, Austrum, Aquilonem, Fauonium. Versus Homeri sunt:

Ξὺν δ᾽ εὖρος τ᾽ ἔπεσε ζέφυρός τε νότος τε δυσαῆς
Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

À quatuor cœli partibus, quas quasi primas nominauimus, oriente scilicet atq; occidente latioribus atq; simplicibus, non tripartitis. Partim autem sunt, qui pro octo XII. faciunt, inter hos, quatuor in media loca inserētes. cum meridie septentriones, eadem ratione, qua secundi quatuor intersiti sunt inter primores duos apud orientē occidētemq;. Sunt porrò alia quædam nomina quasi peculiarium uentorum, quæ incolæ in suis quiq; regionibus fecerunt: aut ex locorum uocabulis, in quibus pollent: aut ex aliqua causa, quæ ad faciendum uocabulum acciderat. Nostri nanque Galli uentum ex sua terra flantem, quem

ſæuiſſimum patiuntur, Circium appellant, à turbine (opi- nor) eius ac uertigine: ἰάπυγα ex ipſius Apuliæ oræ pro- ficiſcentem quaſi finibus, Appuli eodem quo ipſi nomine Iapygem dicũt. Eum eſſe propemodũ Caurum exiſtimo. Nam & eſt occidentalis, & uidetur aduerſus Eurum fla- re. Itaq; Vergilius Cleopatram è nauali prælio in Aegy- ptum fugientem, uento Iapyge ferri ait: equum quoque Appulum eodem quo uentum uocabulo Iapygem appel- lauit. Eſt etiam uentus nomine Cæcias, quem Ariſtoteles ita flare dicit, ut nubes nõ procul propellat: ſed ut ad ſeſe uocet, ex quo uerſum iſtum prouerbialem factum ait: Circius. Iapyx. Caurus. Cæcias.

Κακὰ ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκων, ὡς ὁ καικίας νέφος.

Præter hos autem, quos dixi, ſunt alij pluriſariam uenti cõmentitij, ſuæ quiſq; regionis indigenæ, ut eſt Horatia- nus quoq; ille Atabulus, quos ipſe quoq; executurus fui: addidiſſemq; eos qui Eteſiæ et Prodromi appellãtur, qui certo tẽpore anni, cũ Canis oritur, ex alia atq; alia parte cœli ſpirãt: rationesq; omniũ uocabulorũ (quia plus pau- lò adbibi) effudiſſem: niſi multa iam prorſus omnibus uo- bis reticentibus uerba feciſſem: quaſi fieret à me ἀκρόασις ἐπιδεικτική. In conuiuio autẽ frequenti loqui ſolum unum, neq; honeſtũ eſt (inquit) neq; commodũ. Hæc nobis Pha- uorinus in eo quod dixi tempore, apud mẽſam ſuã, ſumma cum elegantia uerborũ, totiuſq; ſermonis comitate atque gratia denarrauit. Sed quod ait uentũ, qui ex terra Gal- lia flaret, Circium appellari, M. Cato in libris Originum eum uentũ Cercium dicit, non Circium. Nam cùm de Hi- ſpanis Alpinis ſcriberet, qui circa Iberum colunt, uerba hæc poſuit: Sunt in his regionibus ferrariæ, argẽtifodinæ Atabulus. Eteſiæ. Prodromi. Argentifodinæ.

pulcherrimæ: mons ex sale mero magnus, quantum demas, tantum accrescit. Ventus Cercius cum loquare, buccam implet: armatum hominem, plaustrum oneratũ percellit. Quod suprà autẽ dixi ἐτησίας ex alia & alia parte cœli flare, haud scio an secutus opinionem multorum, temere dixerim. Publij Nigidij in I I. librorum, quos de uento composuit, uerba hæc sunt:
Et Austri anniuersarij secundò sole flant. *Considerandum igitur est, quid sit, secundo sole.*

Consultatio, diiudicatioq; locorum facta ex comœdia Menandri, & Cæcilij, quæ Plotium inscripta est. CAP. XXIII.

Comœdias lectitamus nostrorum poëtarum sumptas ac uersas de Græcis, Menãdro, ac Posidio, aut Apollodoro, aut Alexide, & quibusdã itẽ alijs comicis. Atqui cum legimus eas, nihil sanè displicent, quin lepidè quoq; & uenustè scriptæ uideãtur: prorsus ut melius posse fieri nihil censeas. At enim si cõferas, & cõponas Græca ipsa, unde illa uenerunt, ac singula consideratè atq; aptè iunctis, & alternis lectiõibus cõmittas: oppidò quàm iacere, atq; sordere incipiũt quæ Latina sunt: ita Græcarũ, quas æmulari nequiuerunt, facetijs atq; luminibus obsolescunt.

Plotium comœdia.

Nuper adeò usus huius rei nobis uenit. Cæcilij Plotium legebamus: haudquaquam mihi, & qui aderant, displicebat. Libitũ est Menandri quoq; Plotiũ legere, à quo istã comœdiã uerterat. Sed enim postquàm in manus Menander uenit, à principio statim (dij boni) quantum stupere, atq; frigere: quãtumq; nutare à Menãdro Cæcilius uisus est. Diomedis hercle arma & Glauci, non dispari magis

pretio

pretio æſtimata ſunt. Acceſſerat dehinc lectio ad eum locum, in quo maritus ſenex ſuper uxore diuite atque deformi querebatur: quòd ancillam ſuã, non inſcito puellam miniſterio, & facie non illiberali, coactus erat uenũdare: ſuſpectam uxori, quaſi pellicem. Nihil dicam ego quantũ differat uerſus utriuſq; eximius: ſit ſatis, alijs ad iudicium faciendum exponi. Menander ſic:

Ἐπ' ἀμφοτέραν ἵν' ἐπίκληρος ἢ μέλλει καθευδήσειν
Κατείργασται μέγα, καὶ περιβόητον ἔργον
Ἐκ τῆς οἰκίας ἐξέβαλε τὴν λυποῦσαν, ἣν βούλετο.
Ἵν' ἐπιβλέπωσι πάντες εἰς τὸ κρεωβύλης πρόσωπον,
Ἥ τ' εὔγνωστος εἶχέ με γυνὴ δέσποινα.
Καὶ τὴν ὄψιν ἣν ἐκτήσατο ὄνος ἐν πιθήκοις
Τί τὸ λεγόμενον ἐστι δὴ τοῦτο σιωπᾶν βούλομαι.
Τὴν νύκτα τὴν πολλῶν κακῶν ἀρχηγόν.
Οἴμοι κρεωβύλην λαβεῖν ἐμέ, καὶ δέκα τάλαντα,
*Γύναιον οὖσα τηχέως. εἶτ' ἐστὶ τὸ φρύαγμα Fortaſsis
Εἴ πως ἀνυπόστατον. μὰ τὸν ὀλύμπιον, γυναικῶν.
Καὶ ἀθηνᾶν οὐδαμῶς παιδισκάριον, θεραπευτικὸν δὲ
Λόγου τάχιον. ἀπαγέσθω δέ τις ἢ ἄρ' ἀντεισαγάγοι.

Cæcilius autem ſic:

SENEX. Is demum miſer eſt, qui ærumnã ſuam nequit
Occultare. MA. Ferre ita me uxor forma, & factis facit.
Si taceam, tamen indicium eſt, quæ niſi dotem, omnia
Quæ nolis, habet: qui ſapit de me diſcet, qui quaſi
Ab hoſte captus liberè ſeruio, ſalua urbe atque arce.
Que mihi quicquã placet, eo priuatũ, uin' me ſeruatum?
Dum eius mortem inhio, egomet uiuo, mortuus
Inter uiuos. Ea me, clam ſe, cum mea ancilla ait

Consuetum,id me arguit:ita plorando,orando,
Instando,atque obiurgando me obtudit,uti eam
Venundarem.nunc credo inter suas æqualeis,
*noſtrum *Et cognatas sermonem serit: Quæ *nostrarum fuit*
Integra ætatula:quæ hoc itidem à uiro
Impetrarit suo,quod ego anus modò
Effeci,pellice ut meum priuarem uirum?
Hæc erunt consilia hodie,differor sermone miser.

Præter uenustatē autem rerum,atq; uerborum, in duobus libris nequaquam parem,in hoc equidem soleo animum attendere:quòd quæ Menāder præclarè & appositè & facetè scripsit:ea Cæcilius nequaquam potuit, & quidē conatus,enarrare: sed quasi minimè probanda prætermisit,& alia nescio quæ inimica inculcauit: & illud Menādri,de uita hominū media sumptum, simplex,& uerum, & delectabile, nescio quo pacto omisit. Idem enim ille maritus senex cum altero sene uicino colloquens,& uxoris locupletis superbiam deprecans,hæc ait:

Menandrum Cæcilio præfert.

Ἔχω δ' ἐπίκληρον λαμίαν οὐκ εἴρηκά σοι
Τοῦτ' οὐχὶ κυρίαν τῆς οἰκίας, καὶ τῶν ἀγρῶν,
Καὶ πάντων ἀντ' ἐκείνης ἔχομεν *ἀφ' ὅλων χαλεπῶν
Χαλεπώτατον, ἅπασι δ' ἀργαλέα ἐστὶν οὐκ ἐμοὶ μόνῳ
υἱῷ πολὺ μᾶλλον θυγατρί. πρᾶγμα
Ἄμαχον λέγεις εὖ οἶδα.

Fortaſsis ἀπολλῶν.

Cæcilius uerò hoc in loco ridiculus magis, quàm personæ isti,quam tractabat,aptus atq; conueniens uideri maluit. sic enim hæc corrupit:

s e. *Sed tua morosa'ne uxor quæso est?* m a. *Quā rogas?*
s e. *Qui tandē?* m a. *Tædet mētionis:quæ mihi ubi domū*

Aducni,

Adueni, ac ſedi, extemplo ſuauium datat, ieiuna anima.
SE. *Nihil peccat de ſuauio, ut deuomas uolt, quod foris potaueris,*

Quid de illo quoq; loco in utraq; comœdia poſito æſtimari debeat, manifeſtũ eſt. Cuius loci hæc ferme ſententia. Filia hominis pauperis in peruigilio uitiata eſt, ea res clã patre fuit, & habebatur pro uirgine. Ex eo uitio *grauida menſibus exactis parturit.* Seruus *bonæ frugi, cũ pro foribus domus ſtaret, & propinquare partum herili filiæ, atq; omnino uitium eſſe oblatũ ignoraret, genitũ & ploratũ audit puellæ, in puerperio enitentis: timet, iraſcitur, ſuſpicatur, miſeretur, dolet.* Hi *oẽs motus eius affectiõesq; animi in Græca qdẽ comœdia mirabiliter acres & illuſtres: apud Cæciliũ autẽ pigra hæc omnia, & à rerũ dignitate atq; gratia uacua ſunt.* Pòſt *ubi idem ſeruus percontando quid acciderat, reperit: has apud* Menãdrum *uoces facit:*

ὦ τρὶς κακοδαίμων ὅς τις ὢν πένης γαμεῖ
Καὶ παιδοποιεῖ. ὡς ἀλόγιστος ἐστ' ἀνήρ.
Ὃς μήτε φυλακὴν τῶν ἀναγκαίων ἔχει
Εἰ μήτ' *ἀναλεχίσῃ εἰς τὰ κοινὰ τοῦ βίου
Ἐπαμφιέσασθαι δύναιτ' τοῦτο χρήμασιν. — Fortaſsis ἀνατιχύσῃ.
Ἀλλ' ἐν ἀνακατακύπτῳ καὶ ταλαιπώρῳ βίῳ,
Χειμαζόμενος ζῇ τῶν μὲν, ἀνιαρὸν δ' ἔχων τὸ μέρος,
Ἁπάντων ἀγαθῶν οὐ δυνάμενος.
Ὑπὲρ γὰρ ἑνὸς ἀλέγων, ἅπαντας νουθετῶ.

Ad horum autem ſynceritatem ueritatemq; uerborum, an aſpirauerit Cæcilius conſideremus. Verſus *ſunt hi Cæcilij, trunca quædam ex* Menandro *dicentis, & conſarcinantis uerba tragici tumoris,*

Is demum

Is demum infortunatus est homo pauper,
Qui educit in egestate liberos: cui fortuna
Et res est ut continuò pateat. nam opulento famam
Facile occultat factio.

Itaque, ut suprà dixi, cum hæc Cæcilij uerba seorsum lego neutiquam uidentur ingrata ignauaq;. cum autem Græca comparo, & contendo: non puto Cæcilium sequi debuisse, quod assequi nequiret.

De uetere parsimonia, deq; antiquis legibus sumptuarijs. CAP. XXIIII.

Parsimonia apud ueteres Romanos, & uictus atque cœnarum tenuitas non domestica solum obseruatione ac disciplina, sed publica quoq; animaduersione, legumq; complurium sanctionibus custodita est. Legi *adeo nuper in Capitonis Atteij collectaneis* Senatus *decretum uetus, C. Fannio, & M. Valerio Messala* COSS. *factũ, in quo iubentur principes ciuitatis, qui ludis Magalensibus antiquo ritu mutitarent, id est, mutua inter sese cõuiuiã agitarẽt, iurare apud* COSS. *uerbis cõceptis nõ amplius in singulas cœnas sumptus esse facturos, quàm centenos uicenosq; æris, præter holus, & far, & uinum: neque uino alienigena, sed patrio usuros: neque argenti in conuiuio plus pondo, quàm libras centum illaturos. Sed post id Senatuscon. lex Fannia lata est, quæ ludis Romanis, item ludis plebeijs, & Saturnalibus, & alijs quibusdã diebus in singulos dies centenos æris insumi cõcessit, decemq; alijs diebus in singulis mensibus tricenos: cæteris autem omnibus diebus denos.* Hanc Lucilius *poëta legem signat, cum dicit:*

Mutito.

Vinum alienigena.

Fannia lex.

Fannij

Fanni centußisq; misellos.

In quo errauerunt quidam commẽtariorum in Lucilium scriptores, quòd putauerũt Fãnia lege perpetuos in omne dierum genus centenos æris statutos: Centum enim æris Fãnius cõstituit, sicuti suprà dixi, festis quibusdã diebus, eosq; ipsos dies nominauit. Aliorũ autem dierũ omniũ in singulos dies sumptus inclusit, intra æris aliàs tricenos, aliàs denos. Lex deinde Licinia rogata est: quæ cũ certis diebus sicuti Fannia cẽtenos æris impendi permisisset, nuptijs ducenos indulsit: cæterisq; diebus statuit æris tricenos: cùm & carnis aridæ, & salsamenti certa pondera in singulos dies constitueret. Sed quicquid esset tum è terra, uite, arboreq;, pmiscuè atq; indefinitè largita est. Huius legis Lælius poëta meminit in * Crotopægnijs. Verba Lælij hæc sunt: Quibus hœdum, qui ad epulas fuit allatus, dimissum, cœnamq;, ita ut lex Licinia sanxisset, pomis holeribusq; instructam: Lex Licinia, inquit, introducitur, lux liquida hœdo redditur. Lucilius quoq; legis istius meminit in his uerbis: Legem uitemus Licini. Posteà L. Sylla Dictator, cùm legibus istis situ atque senio obliteratis, pleriq; in patrimonijs amplis heluarentur, & familiam pecuniamq; suam prandiorum gurgitibus proluissent, legem ad populum tulit: qua cautum est, ut calendis, idibus, nonisq;, diebus ludorum, & ferijs quibusdam solennibus HS. tricenos in cœnam insumere, ius potestasq; esset: cæteris autem alijs diebus omnibus, non amplius ternos. Præter has leges, Aemiliam quoque legem inuenimus: qua lege non sumptus cœnarum, sed ciborum genus, & modus præfinitus est. Lex deinde Antia præter sumptum æris

* Erotopægnijs.

Aemilia lex.

Antia lex.

æris id etiã ſanxit, ut q Magiſtratus eſſet, Magiſtratũ'ue capturus eſſet, ne quò ad cœnam, niſi ad certas perſonas, itaret. Poſtremo lex Iulia ad populum peruenit Cæſare Auguſto imperante, qua profeſtis quidem diebus ducenti finiuntur: calendis, idibus, nonis, & alijs quibuſdam feſtiuis trecenti: nuptijs autem, & repotijs H S. milies. Eſſe etiam dicit Capito Atteius edictum, diui'ne Auguſti, an Tyberij Cæſaris non ſatis commemini: quo edicto per dierum uarias ſolennitates, à C C C. H S. uſq; duo milia ſumptus cœnarum propagatus eſt: ut his ſaltem finibus luxuriæ efferueſcentis æſtus coërceretur.

Iulia lex.

Quid Græci, ἀναλογίαν: quid contrà, ἀνωμαλίαν uocent. CAP. XXV.

Analogia. Anomalia.

IN Latino ſermone, ſicut in Græco, alij ἀναλογίαν ſequẽdam putauerunt: alij, ἀνωμαλίαν. Ἀναλογία eſt ſimilium ſimilis declinatio: quam quidam Latinè Proportionẽ uocant. Ἀνωμαλία eſt inæqualitas declinationum conſuetudinem ſequens. Duo autem Græci grammatici illuſtres, Ariſtarchus & Crates, ſumma ope ille ἀναλογίαν, hic ἀνωμαλίαν defenſitauit. M. Varronis liber ad Ciceronem de lingua Latina octauus, nullam eſſe obſeruationẽ ſimilium docet: itaq; in omnibus penè uerbis conſuetudinem dominari oſtendit. Sicuti cùm dicimus, inquit, Lupus lupi, Probus probi, & Lepus leporis: item Paro paraui, Lauo laui, Pũgo pupugi, Tundo tutudi, & pingo pinxi. Cũq; inquit, à Cœno, & Prãdeo & Poto, & cœnatus ſum, & pranſus ſum, & potus ſum dicamus: et Aſtringor, tum & Extergor, & Lauor, aſtrinxi, & exterſi, & laui dicimus. Itẽ cùm dicamus ab Oſco, Thuſco, Græco, Oſcè, Thuſcè,

Ariſtarchus. Crates.

Græcè. A Gallo tamen & à Mauro Gallicè & Mauricè dicimus. Itē à Probus probè, à Doctus doctè, sed à Rarus non dicitur rarè, sed alij rarò dicunt, alij rarenter. Idem M. Varro in eodē libro: Sentior, inquit, nemo dicit, & id per se nihil est: Assentior tamen fere omnes dicūt. Sisenna unus assentio in Senatu dicebat, & cū posteà multi secuti: neq; tamen uincere cōsuetudinem potuerunt. Sed idem Varro in alijs libris multa pro ἀναλογία tuenda scripsit. Sunt igitur hi tanquam loci quidam communes, contra ἀναλογίαν dicere: & item rursus pro ἀναλογία. Raro. Rarenter. Assentio.

Sermones M. Frontonis & Phauorini Philosophi, de generibus colorum, uocabulisq; eorum Græcis & Latinis: atque inibi color Spadix, & cuiusmodi sit.

CAP. XXXI.

PHauorinus philosophus, cùm ad M. Frontonem consularem pedibus ægrum uiseret: uoluit me quoq; ad eum secum ire. Ac deinde cùm ibi apud Frontonem plerisq; uiris doctis præsentibus, sermones de coloribus uocabulisq; eorum agitarentur: quòd multiplex colorum facies, appellationes autem incertæ & exiguæ forent: Plura inquit sunt Phauorinus in sensibus oculorum, quàm in uerbis uocibusq;, colorum discrimina. Nam ut alias eorum cōcinnitantes omittamus, simplices isti, Rufi & Virides colores, singula quidem uocabula, multas autem species differentes habent. Atq; eam uocum inopiam in lingua magis Latina uideo, quàm Græca: quippe qui Rufus color, à rubore quidē appellatus est: sed cùm aliter rubeat ignis, aliter sanguis, aliter ostrum, aliter crocus, has singulas Rufi uarietates, Latina oratio singulis, proprijsq; uocabulis

cabulis non demõstrat:omniaq; ista significat una ruboris appellatione:cùm tamen ex ipsis rebus uocabula colorum mutuẽtur,& igneum aliquid dicit,& flammeũ,& sanguineũ,& croceum,& ostrinum, & aureum. Rufus enim color, & Ruber nihil à uocabulo Rufi differunt: neq; proprietates eius omnes declarant. ξανθὸς ἢ καὶ πυῤῥὸς, καὶ ἐρυθρὸς, καὶ φοινικὸς scilicet, habere quasdam distantias coloris Rufi uidentur:uel augentes eum,uel remittentes, uel mista quadam specie temperantes. Tum Fronto ad Phauorinũ,Non inficias,inquit,imus,quin lingua Græca,quam tu uidêre legisse,prolixior,fusiorq; sit,quàm nostra:sed in ijs tamen coloribus,quibus modò dixisti, designandis,nõ perinde inopes sumus,ut tibi uidemur. Non enim hæc sunt sola uocabula Rufum colorem demõstrantia,quæ tu modò dixisti,Rufus & Ruber:sed alia quoq; habemus plura,quàm quæ dicta abs te Græca sunt. Fuluus enim,& flauus,& Rubidus,& Phœniceus,& Rutilus, & Luteus,& Spadix,appellationes sunt Rufi coloris:aut acuentes eũ,quasi incẽdentes:aut cũ colore uiridi miscẽtes,aut nigro infuscãtes,aut uirẽti sensim albo illuminãtes. Nam Phœniceus,quem tu Græcè φοίνικα dixisti, nõster est:& Rutilus,& Spadix Phœnicei συνώνυμα,qui factus Græcè, noster est, exuberantiam splendorem'que significat ruboris:quales sunt fructus palmæ arboris,non admodum sole incocti:unde Spadicis & Phœnicei nomẽ est Spadica enim Dorici uocant auulsum è palma termitẽ cum fructu.Fuluus aũt uidetur de rufo atq; uiridi mistus: in alijs plus uiridis,in alijs plus rufi habere. Sic poëta uerborum diligẽtißimus,fuluam aquilam dicit & iaspidem, fuluos

Rufus color. Ruber.

Fuluus. Flauus. Rubidus. Phœniceus. Rutilus. Luteus. Spadix.

fuluos galeros, & fuluum aurum,& arenam fuluam,& fuluum leonē. Sicq; Ennius in annalibus Fuluo ære dixit. Flauus contrà uidetur ex uiridi,& rufo,& albo concretus. Sic flauentes comæ: & quod mirari quosdam uideo, frondes olearū à Vergilio dicuntur flauæ. Sic multò antè Pacuuius Aquam flauam dixit,& Flauum puluerē: cuius uersus (quoniam sunt iucundißimi) libens commemini:

Cedo tamen pedem lymphis flauis,flauum ut puluerē,
Manibus ijsdē,quibus Vlyßi sæpe permulsi,abluam,
Laßitudinemq; nimiam manuum mollitudine.

Rubidus autē est rufus atrore & nigrore multo mixtus. Rubidus. Atror. Luteus contrà rufus color est dilucidior: unde eius quoq; nomen esse factū uidetur. Non ergo,inquit,mi Phauorine species Rufi coloris plures apud Græcos, quàm apud nos nominātur. Sed nē Viridis quidem color pluribus ab illis, quàm à nobis uocabulis dicitur. Neque non potuit Verg. colorem equi significare uiridem uolēs, cæruleum Cæruleus. magis dicere equum,quàm glaucum: sed maluit uerbo uti Glaucus. notiore Græco,quàm inusitato Latino. Nostris autē Latinis ueteribus Cæsia dicta est, quæ à Græcis γλαυκῶπις: Cæsia. Glaucopis. ut Nigidius ait: de colore cœli, quasi cœlia. Postquàm hæc Fronto dixit: tum Phauorinus scientiam rerum uberem, uerborumq; eius elegantiam exosculatus: Absq; te, inquit, uno forsitan lingua profectò Græca longè anteisset, sed tu mi Frōto, quod in uersu Homerico est, id facies:

Καί νίκην ἐπ' ἀρετῇ ἀμφήριστον ἔθηκας.

Sed cùm omnia libēs audiui, quæ peritißimè dixisti, tum maximè quòd uarietatem flaui coloris enarrasti: fecistiq; ut intelligerem uerba illa ex annali XIIII. Ennij amœ-

nißima, quæ minimè intelligebam:

Verrunt extemplò placidè mare marmore flauo.

Cæruleũ spumat sale conferta rate pulsum Per mare. *Non enim uidebatur cæruleum mare cum marmore flauo conuenire. Sed cum sit ita, ut dixisti, Flauus color Viridi & Albo mistus, pulcherrimè prorsus spumas uirentis maris, flauo marmore appellauit.*

Quid T.Castritius existimauerit, super Sallustij uerbis, & Demosthenis: quibus alter Philippũ descripsit, alter Sertorium. CAP. XXVII.

VErba sunt hæc grauia, atq; illustria, de rege Philippo, Demosthenis: ἑώρων δ' αὐτὸν φίλιππον πρὸς ὃν ὑμῖν ὁ ἀγών, ὑπὲρ ἀρχῆς, καὶ δυναστείας, τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμένον, τὴν κλεῖν κατεαγότα, τὴν χεῖρα, τὸ σκέλος πεπηρωμένον, πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι, τοῦτο προϊέμενον, ὥστε τὸ λοιπὸν μετὰ τιμῆς καὶ δόξης ζῆν.

*Hæc æmulari uolẽs Sallustius, de Sertorio duce in historijs ita scripsit: Magna gloria * tribus milibus in Hispaniam T.Didio imperante, magno usu bello Marsico, paratu militum & armorum fuit. Multaq; tum ductu eius, quæ rapta primo per ignobilitatem, deinde per inuidiam scriptorum celebrata sunt: quæ eminus faciem suam ostẽtabãt, aliquot aduersis cicatricibus, & effosso oculo: quo ille dehonestamento corporis maximè lætabatur: neq; illis anxius, quia reliqua gloriosius retinebat. De utriusq; his uerbis T. Castritius cum pensitaret: Non'ne, inquit, ultra naturæ modum humanæ est, dehonestamento corporis lætari? Siquidem Lætitia dicitur exultatio quædã animi, cum gaudio efferuentiore, euentu rerum expetitarum.*

**tribunus militũ in Hispania T.Didius imperator*

Lætitia.

Quanto illud ſyncerius, & humanius, magisq́; omnibus conueniens: πᾶν ὅ τι ἂν βουληθῇ μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι, τοῦτο προϊέμενον. Quibus uerbis, inquit, oſtenditur Philippus, non ut Sertorius, corporis dehoneſtamento læ=tus: quod eſt, inquit, inſolens, & immodicum: ſed præ ſtudio laudis, & honoris, iacturarum, damnorumq́; cor=poris contemptor: qui ſingulos artus ſuos fortunæ pro=digendos daret, quæſtu atq; compendio gloriarum.

Non eſſe compertum, cui deo rem diuinam fieri oporteat, cùm terra mouetur uiribus.

CAP. XXVIII.

Qvænam eſſe cauſa uideatur, quamobrem terræ=motus fiant, non modò his communibus hominum ſenſibus, opinionibusq́; compertum non eſt: ſed ne inter phyſicas quidẽ philoſophias ſatis conſtitit: uentorum'ne ui accidant, ſpecus, hiatusq́; terræ ſubeuntium: an aqua=rum ſubter in terrarum cauis undantium fluctibus, pulſi=busq́;: ita uti uidentur exiſtimaſſe antiquiſsimi Græcorũ, qui Neptunum ἐννοσίγαιον, καὶ σεισίχθονα appellauerunt: an cuius aliæ rei cauſa, alterius'ue Dei ui ac numine, nõ=dum etiam (ſicut diximus) pro certo creditum. Propterea ueteres Romani cùm in omnibus alijs uitæ officijs, tum in conſtituendis religionibus, atque in Dijs immortalibus animaduertendis caſtiſsimi, cautiſsimiq́;: ubi terram mo=uiſſe ſenſerant, nunciatum'ue erat: ferias eius rei cauſa edicto imperabant. Sed Dei nomen, ita uti ſolet, cui ſer=uari ferias oporteret, ſtatuere & edicere quieſcebant: ne alium pro alio nominando, falſa religione populum alli=garent. Eas ferias ſi quis polluiſſet, piaculoq́; ob hãc rem Terræmotus ratio.

remotus esset: hostiam siue deo, siue deæ immolabat. Idq; ita ex decretis Pontificum obseruatum esse, M. Varro dicit: quoniam & qua ui, & per quem deorum, dearumúe terra tremeret, incertũ esset. Sed de lunæ motibus, solisq; defectionibus, non minus in eius rei causa reperienda sese exercuerunt. Quippe M. Cato, uir in cognoscendis rebus multi studij, incerta tamen causa, & incuriosa, super ea re opinatus est. Verba Catonis ex Originum quarto hæc sunt: Non libet scribere quod in tabula apud Pont. Max. est: quoties annona cara, quoties lunæ aut solis lumini caligo, aut quid obstiterit. Vsq; adeò parui fecit rationes ueras solis & lunæ deficientium, uel scire, uel dicere.

Apologus Aesopi Phrygis memoratu non inutilis. CAP. XXIX.

Aesopi apologus.

*AEsopus ille à Phrygia fabulator, haud immeritò sapiẽs existimatus est: cùm quæ utilia monitu, suasuq; erant, non seuerè, non imperiosè præcepit, & censuit, ut philosophis mos est: sed festiuos, delectabilesq; apologos commentus, res salubriter, ac prospicienter animaduersas in mentes, animosq; hominum cum audiẽdi quadam illecebra induit. Velut hæc eius fabula de auiculæ nidulo lepidè atq; iucundè præmonet, spem, fiduciamq; rerũ, quas efficere quis poßit, haud unquã in alio, sed in semetipso habendam. Auicula, inquit, est parua, nomẽ est Caßita: habitat, nidulaturq; in segetibus: id fermè temporis, ut appetat meßis, pullis iamiam plumantibus. Ea caßita in sementes fortè concesserat tempestiuiores. *Propterea frumentis flauescentibus pulli etiam tunc inuolucres erant. Cùm igitur ipsa iret cibum pullis quæsitum, monet eos, ut si quid*

Præterea

quid ibi rei nouæ fieret, diceretur'ue, animaduerterent: idq; uti sibi, ubi rediisset, renuntiarent. Dominus posteà segetum illarum filium adolescentē uocat: &, Vides'ne, inquit, hæc ematuruisse, & manus iam postulare? iccirco die crastini, ubi primum diluculabit, fac amicos adeas: & roges, ueniant, operamq; mutuam dent, & messem hanc nobis* adiuuent. Hæc ille ubi dixit, discessit: atq; ubi rediit cassita, pulli trepiduli circunstrepere, orareq; matrem, ut statim iam properet, atque alium in locum sese asportet: nam dominus, inquiūt, misit, qui amicos rogaret, uti luce oriente ueniant, & metant. Mater iubet eos à metu otiosos esse. Si enim dominus, inquit, messem ad amicos reijcit, crastino seges non metetur: neq; necesse est, hodie uti uos auferam. Die igitur postero mater in pabulum uolat: dominus, quos rogauerat, opperitur: sol feruit, & fit nihil, & amici nulli erāt. Tunc ille rursum ad filium: Amici isti, inquit, magnam in partem cessatores sunt: quin potius imus, & cognatos, affines, uicinosq; nostros oramus, ut adsint cras tempori ad metendum? Itidem hoc pulli pauefacti matri nunciant. Mater hortatur, ut tum quoq; sine metu, ac sine cura sint: cognatos, affinesq; nullos fermè tam esse obsequibiles ait, ut ad laborem capessendum nihil cunctentur, & statim dicto obediāt: Vos modò (inquit) aduertite, si modò quid denuo dicetur. Alia luce orta, auis in pastum profecta est: cognati & affines operam, quam dare rogati sunt, supersedent. Ad postremum igitur dominus filio: Valeant (inquit) amici, cum propinquis: afferes prima luce falces duas: unam egomet mihi, & tu tibi capies alteram: & frumentum nosmetipsi manibus

Diluculo.

*adiuuent

Tempori, aduerbium.

nibus nostris cras metemus. Id ubi ex pullis dixisse dominum mater audiuit: Tempus, inquit, est cedēdi, & abeundi: fiet nunc dubio procul, quod futurum dixit. In ipso enim iam uertitur, cuia est res: non in alio, unde petitur. Atque ita caßita nidum migrauit, & seges à domino demessa est. Hæc quidem est Aesopi fabula de amicorum, & propinquorum leui, & inani fiducia. Sed quid aliud sanctiores libri philosophorum monent, quàm ut in nobis tantum ipsis nitamur? Alia autem omnia, quæ extra nos, extraq; nostrum animum sunt: neque pro nostris, neque pro nobis ducamus. Hunc Aesopi apologum Qu. Ennius in satyris, scitè admodum & uenustè uersibus quadratis composuit, quorum duo postremi isti sunt: quos habere cordi & memoriæ operæpretium esse hercle puto:

Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm:
Ne quid expectes amicos, quod tu agere poßis.

Quid obseruatum fit in undarum motibus: & quæ in mari alio atque alio modo fiunt, Austris flantibus Aquilonibusq́. CAP. XXX.

Vndarum motus uarij.

HOc sæpenumero in undarum motu obseruatum est, quas Aquilones uenti, quiq; ex eadem cœli regione aër fluit: quas'ue faciunt in mari Austri atq; Africi. Nam fluctus, qui flante Aquilone maximi ac creberrimi excitantur: simulac uentus posuit, sternuntur, & conflaccescunt, & mox fructus esse desinūt. At non idem fit flante Austro, uel Africo: quibus iam nihil spirātibus, undæ tamē factæ diutius tument, & à uento quidem iandudum tranquillæ sunt: sed mare est etiam atq; etiā undabundū. Eius rei causa esse coniectatur, quòd uēti à Septētrionibus ex altiore

altiore cœli parte in mare incidentes, deorsum in aquarum profunda quasi præcipites deſtruntur: undasq; faciunt non prorſus impulſas, ſed ui intus commotas: quæ antiſper erutæ uoluuntur, dum illius infuſi deſuper ſpiritus uis manet. Auſtri uerò Africi, ad meridianum orbis circulum, & ad partem Axis infimam depreſſi, infriores & humiles per ſuprema æquoris euntes protrudunt magis fluctus, quàm eruunt: & idcirco non deſuper læſæ, ſed propulſæ in aduerſum aquæ, etiam deſiſtente flatu, retinent aliquantiſper de priſtino pulſu impetum. Id autem ipſum, quod dicimus, ex illis quoq; Homericis uerſibus, ſi quis non incurioſè legat, adminiculari poteſt. Nam de Auſtri flatibus ita ſcripſit:

Ἔνθα νότος πόντοιο λυδῶνα εἰς λάαν ὦθει.

Contrà autem de Borea, quem Aquilonem appellamus, alio dicit modo:

Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

Ab Aquilonibus enim qui alti ſuperniq; ſunt, fluctus excitatos quaſi per prona uolui dicit. Ab Auſtris autem iis, qui humiliores ſunt, maiore ui quadam propelli ſurſum atq; ſubiici. Id enim ſignificat uerbum λάαν ὦθει: ſicut in alio loco, λάαν ἄνω ὦθει. Id quoque è peritiſſimis rerum philoſophis obſeruatum eſt: Auſtris ſpirantibus mare fieri glaucum, & cæruleum: Aquilonibus obſcurius, atriusq;. Cuius rei cauſam, cùm Ariſtotelis libros problematum percerpſimus, notaui: cur Auſtro ſpirante, mare cæruleum fiat: Aquilone, obſcurius atriusq;. an propterea quòd Aquilo minus mare perturbat? omne autem quod tranquillius eſt, atrum eſſe uidetur.

Maris colorē à uento mutari.

A. GEL. NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII, LIBER III.

Quæſitum, ac traditum quam ob cauſam Salluſtius auaritiam dixerit non animum modò uirilem, ſed corpus quoque ipſum effœminare.

CAPVT I.

YEME iam diſcedente, apud Balneas Sicias in area ſub calido Sole cum Phauorino philoſopho ambulabamus: atq; ibi inter ambulandũ legebatur Catilina Salluſtij, quem in manu amici cõſpectum legi iuſſerat. Cumq́; hæc uerba ex eo libro lecta eſſent: Auaritia pecuniæ ſtudiũ habet, quam nemo ſapiẽs cõcupiuit: ea quaſi uenenis malis imbuta, corpus animumq́; uirilẽ effœminat: ſemper infinita, & inſatiabilis eſt, neq; copia, neq; inopia minuitur. Tum Phauorinus me aſpiciens: Quo, inquit, pacto corpus hominis auaritia effœminat? Quid enim iſthuc ſit, quòd animum uirilem ab ea effœminari dixit, uideor fermè aſſequi: ſed quonam modo corpus quoque hominis effœminet, nondum reperio. Et ego, inquam, longè iandiu in eo ipſo quærẽdo fui: ac niſi tu occupaſſes, ultro te hoc rogaſſem. Vix ego hæc dixeram cunctabundus, atque inibi quiſpiam de ſectatoribus Phauorini, qui uidebatur eſſe in literis ueterator, Valerium, inquit, Probum audiui hæc dicere, uſum eſſe Salluſtium circunlocutione quadam poëtica: & cum dicere

Salluſtius in Catilina.

Auaritia corpus animumq; uirilem effeminat

uellet hominem auaritia corrumpi, corpus & animum dixisse: quæ duæ res hominem demonstrarent. Nanque homo ex anima, & corpore est. Nunquàm, inquit Phauorinus, quod equidem scio, tam importuna, tamq; audaci argutia fuit noster Probus: ut Sallustium uel subtilissimũ breuitatis artificem, periphrasim poëtarum facere diceret. Erat tum nobiscum in eodem ambulacro homo quispiam, sanè doctus: is quoq; à Phauorino rogatus, ecquid haberet super ea re dicere, huiuscemodi uerbis usus est: Quos, inquit, auaritia minuit & corrumpit, quiq; sese quærenda undiq; pecunia dediderũt, eos plerosq; tali genere uitæ occupatos uidemus: ut sicuti alia in his omnia præ pecunia, ita labor quoque uirilis exercendiq; corporis studium relictum sit. Negotijs se plerunque umbraticis, & sellularijs quæstibus intentos habent, in quibus omnis eorũ uigor animi corporisq; elanguescit, &, quod Sallustius ait, effœminatur. Tum Phauorinus legi denuo uerba eadem Sallustij iubet, atque ubi lecta sunt: Quid igitur (inquit) dicemus, quòd multos uidere est pecuniæ cupidos, & eosdem tamen corpore esse uegeto ac ualenti? Tum ille ita respondit, non hercle inscitè: Quisquis est, inquit, pecuniæ cupiens, & corpore tamen est bene habito, ac strenuo, aliarum quoque rerum uel studio, uel exercitio eum teneri necessarium est, atque in sese colendo non æquè esse parcum. Nam si auaritia sola summa, omnes hominis partes affectionesq; occupet: & si ad incuriam usque corporis grassetur, ut per illam unam, neque uirtutis, neque uirium, neque corporis, neque animi cura assit, tum denique is uerè dici potest effœmina-

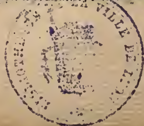
f 5 to esse

to esse & animo, & corpore, qui neque sese, neque aliud curet, nisi pecuniam. Tum Phauorinus, *Aut hoc, inquit, quod dixisti, probabile est: aut Sallustius odio auaritiæ, plus quàm potuit, eam criminatus est.*

Quemnam esse natalem diem M. Varro dicat eorum, qui ante noctis horam sextam, post ue eam nati sunt: atque inibi de temporibus, terminisq; dierum, qui ciuiles nominantur, & usquequaq; gentium uariè obseruantur: & præterea quid Q. Mutius scripserit, super ea, quam maritus non iure usurpasset, quòd rationem ciuilis anni non habuerit. CAP. II.

Macrob. lib. 1. cap. 3.

QVæri solitum est, qui noctis hora tertia quarta ue, siue qua alia nati sunt, uter dies natalis haberi appellariq; debeat: is'ne, quem nox ea consecuta est, an qui dies noctem consecuturus est. M. Varro *in lib. rerum humanarum, quem de diebus scripsit:* Homines, *inquit, qui media nocte ad proximam mediam noctem in his horis* XXIIII. *nati sunt, una die nati dicuntur.* Quibus *uerbis ita uidetur dierũ obseruationẽ diuisisse: ut qui post solem occasum, ante mediã noctẽ, natus sit, is ei dies natalis sit, à quo die ea nox cœperit. Contrà uerò qui in sex horis posterioribus nascatur, eo die uideri natũ, qui post eam noctem diluxerit.* Athenienses *autem aliter obseruare idem* Varro *in eodem libro scripsit: eosq; à sole occaso, ad solem iterum occidentẽ, omne id mediũ tempus unum diem esse dicere.* Babylonios *porrò aliter: A sole enim exorto, ad exortũ eiusdem incipientẽ, totum id spatiũ unius diei nomine appellare.* Multos *uerò in terra* Vmbria *unũ & eundem*

eundem diem esse dicere, à meridie, ad insequentem meridiem. Quod quidē, inquit, minus absurdū est. Nam qui calendarū hora sexta natus est apud Vmbros, dies eius natalis uideri debebit & calendarum dimidiarū, & qui est post calendarū dies, ante horam eiusdem sextam. Populū autē Romanū, ita uti Varro dixit, dies singulos annumerare, à media nocte usq; ad mediam proximam multis argumentis ostenditur. Sacra sunt Romana partim diurna, partim nocturna: sed ea quæ inter noctem fiunt, diebus adijciuntur, non noctibus. Quæ igitur sex posterioribus noctis horis fiunt, eo die fieri dicūtur, qui proximus eam noctem illucescit. Ad hoc ritus quoq;, & mos auspicandi candē esse obseruationē docet. Nam magistratus quando una die his auspicandum est, & id super quo auspicauerunt agendum, post mediam noctē auspicantur, & post exortū solem agunt, auspicati esse & egisse ex eodem die dicuntur. Præterea Tribuni plebeij, quos nullū diem abesse Roma licet, cùm post mediam noctem proficiscuntur, & post primam facem ante mediam sequentem reuertuntur, non dicuntur abfuisse unum diem: quādo ante horam noctis sextā regreßi, partē aliquā illius in urbe Romana sunt. Quintum quoq; Mutium Iurisconsultū dicere solitum legi, non esse usurpatā mulierē, quæ cùm calēdis Ianuarijs apud uirum causa matrimonij esse cœpisset, ante diem quartā calendas Ianuarias sequētes usurpatū isset: nō enim posse impleri trinoctiū, quod abesse à uiro usurpandi causa ex XII. tabulis deberet: quoniā tertiæ noctis posterioris sex horæ alterius anni essent, qui inciperet ex calēdis. Isthæc autem omnia de dierū temporibus, & fini

Dierum obseruatio.

Vsurpandi lex.

& finibus ad obseruationem, disciplinamq; iuris antiqui pertinentia, cùm in libris ueterum inueniremus, non dubitamus, quin Vergilius quoq; idipsum ostenderet, nō expositè atq; apertè, sed (ut hominē decuit poëticas res agentē) recōdita, & quasi operta ueteris ritus significatione.

–Torquet, inquit, medios nox humida cursus,
Et me sæuus equis oriens afflauit anhelis.

Dies ciuilis. *His enim uersibus obliquè (sicuti dixi) admonere uoluit diem quem Romani ciuilem appellauerunt, à sexta noctis hora oriri.*

De noscendis, explorandisq; Plauti comœdijs, quoniam promiscuè ueræ atq; falsæ nomine eius inscriptæ feruntur: atque inibi quòd Plautus in pistrino, & Næuius in carcere fabulas scriptitarint. CAP. III.

Plautus. *Verum esse comperio, quod quosdam bene literatos homines dicere audiui, qui plerasq; Plauti comœdias curiosè atq; contentè lectitauerunt, non indicibus Helij Sedigiti, nec Claudij, nec Aurelij, nec Accij, nec Manilij super his fabulis, quæ dicuntur ambiguæ, credituros, sed ipsi Plauto moribusq; ingenij, atq; linguæ eius. Hac enim iudicij norma Varronē quoq; usum uidemus. Nam præter illas unā & uiginti, quæ Varronianæ uocantur, quas* Dubiosus. *iccirco à cæteris segregauit, quoniā dubiosæ non erāt, sed consensu omniū Plauti esse censebantur, quasdā item alias probauit adductus stylo atq; facetia sermonis Plauto congruētis, easq; iam nominibus aliorū occupatas Plauto uindicauit: sicuti istā quā nuperrimè legebamus, cui est nomē* Bœotia comœdia. *Bœotia. Nam cùm in illis una & uiginti non sit, & esse*

Aquilij dicatur, nihil tamen Varro dubitauit, quin Plauti foret, neq; alius quisquam non infrequens Plauti lector dubitauerit: si uel hos solos uersus ex ea fabula cognouerit. qui quoniam sunt, ut de illius Plauti more dicam, Plautinißimi, propterea & meminimus eos, & ascripsimus. Parasitus ibi esuriens hæc dicit:

Vt illum dij perdant, primus qui horas repperit,
Quiq; adeò primus statuit hic solarium,
Qui mihi comminuit misero articulatim diem.
Nam me puero uterus hic erat solarium
Multo omnium istorum optumum & uerißimum:
Vbi iste monebat esse, nisi cum nihil erat.
Nunc etiam quod est, non estur, nisi soli lubet.
Itaque adeò iam oppletum'st oppidum solarijs,
Maior pars populi aridi reptant fame.

Phauorinus quoq; noster cum Neruulariam Plauti legerem, quæ inter incertas est habita, & audisset ex ea comœdia uersum hunc, Neruularia comœdia.

Scraptæ scrupeæ, stratiuolæ, sordidæ.

delectatus faceta uerborum antiquitate, meretricum uitia atq; deformitates significantium, Vel unus hercle, inquit, hic uersus Plauti esse hanc fabulã satis potest fidei fecisse. Nos quoq; ipsi nuperrimè, cùm legeremus Fretũ (nomen est id comœdiæ, quam Plauti esse quidã non putant) haud quicquam dubitauimus, quin & Plauti foret, & omnium maxime genuina. Ex qua duos hos uersus excripsimus, ut historiam quæreremus oraculi Arietini. Nunc illud est, quod Arietini responsum magnis ludis dicitur: Fretum comœdia. Arietinum oraculum.

Peribo, si non fecero:
Si faxo, uapulabo. Marcus autem Varro in libro

de comœdijs Plautinis primo actu uerba hæc ponit: Nam nec Gemini, nec Leones, nec Cordaliũ, nec Anus Plauti, nec Bis compressa, nec Bœotia unquam fuit: neque adeò ἄγροικος, neq; Commorietes: sed M. Acutici. In eodem libro Var. id quoq; scriptum etiã Plautiũ fuisse quempiam poëtã comœdiarũ: cuius quoniã fabulæ Plauti inscriptæ forẽt, acceptas esse quasi Plautinas: cùm eßent nõ à Plauto Plautinæ, sed à Plautio Plautianæ. Feruntur autẽ sub Plauti nomine comœdiæ circiter cẽtũ atq; XXX. Sed homo eruditißimus Lælius quinq; & XX. esse eius solas existimauit. Non tamen dubiũ est, quin ista, & quæ scripta à Plauto non uidentur, & nomini eius adijciuntur, ueterũ poëtarum fuerint, & ab eo retractatæ, expolitæq; sint, ac propterea recipiant stylum Plautinũ. Sed enim Saturionem & Aditum, & tertiã quandam, cuius nunc mihi nomen non suppetit, in pistrino eum scripsisse Varro, & pleriq; alij memoriæ tradiderunt: cùm pecunia omni, quã in operis artificũ scenicorũ pepererat, in mercationibus perdita inops Romã redisset: & ob quærendũ uictum ad circumagendas molas, quæ trusatiles appellantur, operã pistori locaßet. Sicuti de Næuio quoq; accepimus, fabulas eum in carcere duas scripsisse, Ariolũ, & Leontẽ, cùm ob aßiduã maledicentiã, & probra in principes ciuitatis, de Græcorum poëtarum more dicta, in uincula Ro. à Triumuiris cõiectus esset: unde post à Tri. Ple. exemptus est, cùm in ijs, quas suprà dixi, fabulis, delicta sua & petulantias dictorum, quibus multos antè læserat, diluisset.

Plautius poëta.

Molæ trusatiles.

Quòd P. Africano, & alijs tunc uiris nobilibus ante ætatem senectam, barbam & genas radere

moris

moris fuit.

CAP. IIII.

IN libris quos de uita P. Scipionis Africani compositos legimus, scriptum esse animaduertimus P. Scipioni Pauli filio, postquàm de Pœnis triumphauerat, Censorq; fuerat, eidem diem dictum esse ad populum à Clau. Asellio Trib. pleb. cui equum in censura ademerat. Eumq; cùm esset reus, neque barbam desisse radi, neque non candida ueste uti, neq; fuisse cultu solito reorum. Sed cum in eo tempore Scipionẽ minorem XL. *annorum fuisse constaret, quod de barba rasa ita scriptum esset, mirabamur. Comperimus autem cæteros quoque in iisdem temporibus nobiles uiros, barbam in eiusmodi ætate rasitauisse. Icc irco plerasque imagines ueterum, non admodum senum, sed in medio ætatis, ita factas uidemus.* Radendæ barbæ mos.

Deliciarum uitium, & mollities oculorum & corporis, ab Archesilao philosopho cuidã opprobrata, acerbè simul & festiuiter. CAP. V.

PLutarchus refert Archesilaum philosophũ uehementi uerbo usum esse, de quodam nimis delicato diuite, qui incorruptus tamen, & castus, & perinteger diceba tur. Nam cùm uocem eius infractam, capillumq; arte cõpositum, & oculos ludibundos, atque illecebræ uoluptatisq; plenos uideret: Nihil interest, inquit, quibus membris cinædi sitis, posterioribus, an prioribus. Archesilai uerbum. Dictum in molles.

De ui atq; natura palmæ arboris, quòd lignum ex ea ponderibus impositis renitatur. CAP. VI.

PErhercle rem mirandam Arist. in VIII. *Problematũ, & Plutarchus in* VIII. *Symposiacorum dicit: Si supra palmæ (inquit) arboris lignum, magna pondera* Palmæ natura.

dera imponas: ac tam grauiter urgeas oneresq́;, ut magnitudo oneris sustineri non queat: non deorsum palma cedit, nec intrà flectitur: sed aduersus pondus resurgit, & sursum nititur, recuruaturq́;. Propterea, inquit Plutarchus, in certaminibus palmam signum esse placuit uictoriæ: quoniam ingenium eiusmodi ligni est, ut urgẽtibus, opprimentibusq́; non cedat.

Historia ex annalibus sumpta de Qu. Ceditio Tribuno militum: uerbaq́; ex Originibus M. Catonis apposita, quibus Ceditij uirtutẽ cum Spartano Leonida æquiparat. CAP. VII.

PVlchrum Dij boni facinus, Græcarumq́; facundiarũ magniloquẽtia condignum, M. Cato libris Originũ de Q. Ceditio Tribuno militũ scriptũ reliquit. Id profectò est ad hãc fermè sententiã: Imperator Pœnus in terra Sicilia bello Carthaginiensi primo, obuiã Romano exercitui progreditur: colles, locosq́; idoneos prior occupat. Milites Romani (uti res narrata est) in locum insinuant fraudi, & perniciei obnoxium. Tribunus ad Cõsulẽ uenit: ostendit exitium de loci importunitate, & hostium circunstantia. Maturũ censeo, inquit, si rem seruare uis, faciundũ, ut CCCC. aliquos milites ad uerrucã illam (sic enim M. Cato locũ editũ, asperumq́; appellat) ire iubeas: eamq́; uti occupent imperes, horterisq́;. Hostes profectò ubi id uiderint, fortißimus quisq́;, & prõptißimus, ad occursandum pugnandumq́; in eos præuertẽtur: unoq́; illo negotio sese alligabunt, atq́; illi omnes CCCC. proculdubio obtruncabũtur. Tu intereà occupatis in ea cæde hostibus, tempus exercitus ex hoc loco educendi habebis.

Ceditius tribunus.

Verruca.

Alia,nisi hæc,salutis uia nulla est. Cõsul Tribuno respondit,consilium quidẽ fidũ atq; prouidens sibi uiderier: sed istos(inquit)milites CCCC. ad eum locum in hostium cuneos quisnam erit qui ducat? Si aliũ(inquit Tribunus) neminem reperis,me licet ad hoc periculũ utare: Ego hanc tibi & reipu.animã do. Cõsul Tribuno gratias laudesq; egit. Tribunus & CCCC. ad moriendũ proficiscuntur. Hostes eorum audaciam demirantur: quorsum ire pergãt in expectando sunt. Sed ubi apparuit ad eandem uerrucam occupandã iter intẽdere,mittit aduersum illos imperator Carthaginiẽsis peditatũ equitatumq;, illos quos in exercitu uiros habuit strenuißimos. Romani milites circumueniũtur,circumuẽti repugnant. Fit prælium diu anceps,tãdẽ superat multitudo. Quadringẽti omnes tũ unà perfoßi gladijs,aut mißibus operti,cadũt. Consul interibi dum ea pugna fit,se in locos tutos, atque editos subducit. Sed quod illi Tribuno duci militum quadringentorũ diuinitus eo prælio usus uenit,non iam nostris, sed ipsius Catonis uerbis subiecimus. Verba Catonis: Dij immortales Tribuno militũ fortunam ex uirtute eius dedere. Nam ita euenit,cùm saucius multifariam ibi factus esset,tũ uulnus capiti nullũ euenit. Eumq; inter mortuos defatigatũ uulneribus,atq; spirãtẽ,quòd sanguen defluxerat,cognouere: cum sustulere: isq; conualuit: sæpeq; post illam,operam reip.fortem atq; strenuã perhibuit: illoq; facto,quod illos milites subduxit,exercitum cæterũ seruauit. Sed idem benefactum loco in quo ponas,nimium interest. Leonidas Lacedæmonius laudatur, qui simile apud Thermopylas fecit. Propter eius uirtutes omnis Græcia gloriam, atque

Sanguen.

Leonidas.

gratiam præcipuam claritudinis inclytißimæ decorauere monumētis, ſignis, ſtatuis, elogijs, hiſtorijs: alijſq; rebus gratißimū id eius factū habuere. At Tribuno militū para*al's, reddita ua laus pro factis*relicta: qui idē fecerat, atq; remp. ſeruauerat. Hanc Qu. Ceditij uirtutem M. Cato tali ſuo teſtimonio decorauit. Cl. autem Quadrigarius annalium tertio, non Ceditio nomen fuiſſe refert, ſed Laberio.

Literæ eximiæ Conſulum C. Fabritij & Aemilij ad regem Pyrrhum, à Qu. Claudio ſcriptore hiſtoriarum in memoriam datæ.

CAP. VIII.

Pyrrhus. CVm Pyrrhus rex in terra Italia eſſet, & unam atq; alteram pugnam proſperè pugnaſſet, ſatiſq; angerentur Romani, & pleraque Italia ad regem deſciuiſſet: tum Ambracienſis quiſpiam Timochares regis Pyrrhi Timochares. Fabritius. amicus, ad C. Fabritium Conſulem furtim uenit, ac præmium petiuit: & ſi de præmio conueniret, promiſit regem uenenis necare: idq; facile eſſe factu dixit, quoniā filij ſui pocula in conuiuio regi miniſtrarent. Eam rem Fabritius ad Senatū ſcripſit. Senatus Legatos ad regem miſit: mandauitq;, ut de Timochare nihil proderēt, ſed monerēt, uti rex circūſpectius ageret, atq; à proximorū inſidijs ſalutē tutaretur. Hoc ita, uti diximus, in Valerij Antiatis hiſtoria ſcriptum eſt. Quadrigarius autem in libro Nicias. III. non Timocharē, ſed Niciam adiſſe ad cōſulem, ſcripſit. Neq; legatos à Senatu miſſos, ſed à Cōſulibus: & regem populo Ro. laudes atq; gratias ſcripſiſſe, captiuoſq; oēs quos tū habuerit, reſtituiſſe & reddidiße. Cōſules tū fuerūt C. Fabritius atq; Aemilius. Literas quas ad regem

Pyrrhum

Pyrrhum super ea causa miserũt, Cl. Quadrigarius scri=psit fuisse hoc exemplo: Consules Romani salutem dicunt Pyrrho regi. NOS pro tuis iniurijs cõtinuo animo stre=nui, commoti inimiciter tecum bellare studemus. Sed com=munis exempli, & fidei ergô uisum est, uti te saluũ ueli=mus: ut esset, quem armis uincere poßimus. Ad nos uenit Nicias familiaris tuus, qui sibi pretium à nobis peteret, si te clàm interfecisset. Id nos negauimus uelle: ne'ue ob eam rẽ quicq̃ cõmodi expectaret: & simul uisum est, ut te cer tiorẽ faceremus: ne quid eiusmodi si accidisset, nostro cõsi lio ciuitates putarẽt factũ: & q̧ nobis non placet pretio, aut præmio, aut dolis pugnare. Tu, nisi caueas, iacebis.

Quis & cuiusmodi fuerit, qui in prouerbio fer=tur, Equus Seianus: & qualis color equorum sit, qui Spadices uocãtur: deq̧ istius uocabuli ratione.

CAP. IX.

*CAius Bassius in commentarijs suis, item Iulius Mo=destus in II. quæstionum confusarum, historiam de equo Seiano tradunt, dignã memoria atq; admiratione. Cneũ Seiũ quempiã scribunt fuisse, eumq; habuisse equũ natum Argis in terra Græcia, de quo fama cõstans esset, tanquam de genere equorũ progenitus foret, qui Diome=dis Thracis fuissent, quos Hercules, Diomede occiso, è Thracia Argos perduxisset: eum equum fuisse magnitu=dine inusitata, ceruice ardua, colore phœniceo, flaua & comanti iuba: omnibusq; alijs equorum laudibus * quoq; longè præstitisse. Sed eundẽ equũ tali fuisse fato, siue for=tuna, ferunt: ut quisquis haberet eum, poßideretq;, ut is cũ omni domo, familia, fortunisq; omnibus suis ad inter=*

Equus Seianus.

Equi Diomedis.

* ał's, quosq; cunq;

nicionem deperiret. Itaq; primum illum Cn. Seium dominum eius, à M. Antonio, qui posteà Triumuir reip. cōstituendæ fuit, capitis damnatum, miserando supplicio affectum esse. Eodem tempore Cor. Dolabellam Consulem in Syriam proficiscentem, fama istius equi adductum Argos diuertisse, cupidineq́; habendi eius exarsisse, emisseq́; eum HS. centum milibus: sed ipsum quoq; Dolabellam in Syria bello ciuili obsessum, atq; interfectum esse. Mox eundem equum, qui Dolabellæ fuerat, C. Caßium, qui Dolabellam obsederat, adduxisse: quem Caßium posteà satis notū est, uictis Parthis fusoq́; exercitu suo, miseram mortem oppetijsse. Deinde Antonium, post interitum Caßij, parta uictoria, equum illum nobilem Caßij requisisse: & cum eo potitus esset, ipsum quoq; posteà uictum atq; desertum, detestabili exitio interisse. Hinc prouerbium de hominibus calamitosis ortum, diciq́; solitū: Ille homo habet equum Seianum. Eadem sententia est illius quoq; ueteris prouerbij, quod ita dictum accepimus: Aurum Tolosanum. Nam cum oppidum Tolosanū, in terra Gallia, Q. Cepio Consul diripuisset, multumq́; auri in eius oppidi templis fuisset, quisquis ex ea direptione aurum attigit, misero cruciabiliq́; exitu perijt. Hunc equū C. Bassus uidisse se Argis refert: haud credibili pulchritudine, uigoreq́;, & colore exuberantißimo. Quem colorem nos (sicuti dixi) puniceum, Græcè partim φοίνικα, alij σπάδικα appellant: quoniam palmæ termes ex arbore cum fructu auulsus, spadix dicitur.

Aurum Tolosanum.

Puniceus color. Spadix.

Quòd est quædam Septenarij numeri uis, & facultas in multis naturæ rebus animaduersa: de qua M. Varro

M. Varro in Hebdomadibus disserit copiosè,

CAP. X.

Marcus Varro in primo librorum, qui inscribuntur Hebdomades, uel de Imaginibus, Septenarij numeri (quem Græci ἑβδομάδα appellãt) uirtutes, potestatesq; multas uariasq; dicit. Is nanq; numerus, inquit, Septẽtriones maiores minoresq; facit in cœlo. Item Vergilias, quas πλειάδας uocant. Facit etiam stellas, quas alij Erraticas, P. Nigidius Errones appellat. Circulos quoque ait in cœlo circum longitudinẽ axis septẽ esse, è queis duos minimos qui axem extimũ tangunt, πόλους appellari dicit: sed eos in sphæra quæ κρικώτη uocatur, propter breuitatem non inesse. At neque ipse zodiacus septenario numero caret. Nam in septimo signo fit solstitium à bruma, in septimo bruma à solstitio, in septimo æquinoctiũ ab æquinoctio: dies deinde illos, quibus halcyones hyeme anni in aqua nidulantur, eos quoq; septẽ esse dicit. Præterea scribit lunæ curriculum confici integrum, quater septenis diebus. Nam duodetricesimo luna (inquit) ex quo uestigio profecta est, eodẽ redit: autoremq; opinionis huius Aristidem esse Samium. In qua re non id solũ animaduerti debere dicit, quod quater septenis, id est, octo & uiginti diebus, cõficeret iter luna suum: sed quòd is numerus septenarius, si ab uno profectus, dũ ad semetipsum progreditur, omneis, per quos progressus est, numeros cõprehẽdat, ipsumq; se addat, facit numerũ octo & uiginti, quot dies sunt curriculi lunaris. Ad homines quoque nascendos uim numeri istius porrigi, ptinereq; ait. Nã cũ in uterũ, inquit, mulieris genitale semen datũ est, primis septẽ diebus conglobatur

Septenarius numerus.

Vergiliæ, Pleiades.

Errones.

Zodiacus.

tur,coagulaturq́;:fitq́; ad capiendã figuram idoneũ.Pòſt deinde quarta hebdomade, quod eius uirile fœtus futurũ eſt,caput,& ſpina quæ eſt in dorſo,informatur. Septima autẽ ferè hebdomade, id eſt,nono & quadrageſimo die, totus(inquit)homo in utero abſoluitur.Illam quoq; uim numeri huius obſeruatã refert,q̃ ante menſem ſeptimum, neq; maſculus,neq; fœmina,ſalubriter ac ſecundũ naturã naſci poteſt:& quòd ij qui iuſtiſsimè in utero ſunt, poſt ducentos ſeptuagintatres dies, poſtquam ſunt concepti, quadrageſima deniq; hebdomade ita naſcuntur. Pericula

Climacteres. *quoq; uitæ fortunarumq́; hominũ,quæ climacteras Chaldæi appellãt,grauiſsima quæq; fieri affirmat ſeptenarijs. Præter hæc,modũ eſſe dicit ſummum adoleſcendi humani corporis ſeptẽ pedes: quod eſſe magis uerũ arbitramur,*

Herodotus fabulator. Oreſtis corporis longitudo.

quam quod Herodotus homo fabulator in 1. hiſtoriarũ, inuentũ eſſe ſub terra ſcripſit Oreſtis corpus,cubita longitudinis habens ſeptem,quæ faciunt pedes duodecim & quadrantem:niſi ſi (ut Homerus opinatus eſt) uaſtiora prolixioraq́; fuerint corpora hominum antiquorum : & nunc quaſi iam mundo ſeneſcente,rerũ atq; hominũ decrementa ſunt.Dentes quoq; & in ſeptem primis menſibus,& ſeptenos ex utraq; parte gigni ait,& cadere annis ſeptenis,& genuinos annaſci annis ferè bis ſeptenis. Venas etiã in hominibus,uel potius arterias medicos muſicos dicere ait,numero moueri ſeptenario,quod ipſi appellant τὴν διὰ τεσσάρων συμφωνίαν, quæ fit in collatione quaternarij numeri.Diſcrimina etiam periculorũ in morbis maiore ui fieri putãt in diebus,qui cõficiuntur ex numero ſeptenarij.Eosq́; dies omniũ maximè, ita ut medici

appellant,

appellant, κριλχοὺς ἢ κρισιμοὺς, cuiquã uideri primã hebdomadam & secundã & tertiã. Necnon *id etiã est ad uim, facultatesq; eius numeri augẽdas: quòd quibus inedia mori consiliũ est, septimo demum die mortẽ oppetunt.* Hæc *Var. de numero septenario scripsit admodum cõquisitè. Sed alia quoq; ibidẽ congerit frigidiuscula: ueluti septem opera esse in orbe terrarũ miranda: & sapiẽtes itẽ ueteres septem fuisse: & curricula ludorũ circensium solennia septem esse: ad oppugnãdas* Thebas *duces septẽ electos. tum ibi addit, se quoq; iam duodecimã annorũ hebdomadam ingressum esse: & ad eum diem septuaginta hebdomadas librorum conscripsisse.* Ex *quibus aliquandiu cùm proscriptus esset, direptis bibliothecis suis, nõ cõparuisse.*

Quibus, & quàm friuolis argumentis Accius in didascalicis utatur, quibus docere nititur, Hesiodum esse, quàm Homerum, natu antiquiorem.

CAP. XI.

SVper *ætate* Homeri, *atq;* Hesiodi *nõ consentitur.* Alij Homerũ, *quàm* Hesiodũ, *maiorem natu fuisse scripserunt: in queis* Philochorus, & Xenophanes. *Alij minorẽ, in queis* L. Accius *poëta, &* Ephorus *historiæ scriptor.* Marcus *autẽ* Varro *in* 1. *de* Imaginibus, *uter natus prior sit, parum constare dicit: sed nõ esse dubium, quin àliquo tempore eodẽ uixerint. idq; ex epigrãmate ostẽdit, quod in tripode scriptũ est: qui in monte* Helicone *ab* Hesiodo *positus traditur.* Accius *autẽ in* 1. *didascalico leuibus admodũ argumentis utitur, per quæ ostendit* Hesiodũ *natu priorẽ:* Quòd Homerus, *inquit, cum in principio carminis* Achillẽ *esse filium* Pelei *diceret, quis esset* Peleus *non* Homeri, Hesiodiq; ætas.

addidit: quã rẽ procul (inquit) dubio dixiſſet, niſi ab Heſiodo iam dictũ uideretur. De Cyclope itidem, inquit, uel maximè quòd unoculus fuit, rem tam inſignem non præteriſſet, niſi æquè prioris Heſiodi carminibus uulgatum De patria Homeri concertatio. *eſſet. De patria quoq; Homeri multo maximè diſſenſum eſt: Alij Colophoniũ, alij Smyrnæum, ſunt qui Athenienſem, ſunt qui Aegyptium dicant fuiſſe. Ariſtot. tradit ex inſula Io natum. M. Var. in lib. de Imaginib. 1. Homeri imagini hoc epigramma appoſuit:*

Capella Homeri candida hoc tumulum indicat,
Quòd ariete mortuo faciunt ſacra.
Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου,
Σμύρνα, ῥόδος, κολοφών, σαλαμίν, χίος, ἄργος, ἀθῆναι.

Largum atq; auidum bibendi, a P. Nigidio, doctiſſimo uiro, nouo & propemodum abſurdo uocabulo Biboſum dictum. CAP. XII.

Bibax. Biboſus. *Bibendi auidum P. Nigidius in cõmentarijs grãmaticis, Bibacem & Biboſum dicit. Bibacem ego, ut Edacem, à pleriſq; alijs dictum lego: Biboſum dictum etiam nuſquam reperi, niſi apud Laberiũ. Neq; aliud eſt, quod ſimuli inclinatu dicatur. Non enim ſimile eſt, ut Vinoſus, aut Vitioſus, cæteraq; quæ hoc modo dicuntur: quoniã à uocabulis, non à uerbis inclinata ſunt. Laberius in Mimo lib. 1. qui Salinator inſcriptus eſt, uerbo hoc ita utitur: Non mammoſa, non annoſa, non biboſa, non procax.*

Quòd Demoſthenes etiam tum adoleſcẽs, cum Platonis philoſophi diſcipulus foret, audito fortè Calliſtrato rhetore in concione populi, deſtitit à Platone, & ſectatus eſt Calliſtratũ. CAP. XIII.

Hermippus

Hermippus hoc scriptum reliquit: Demosthenem admodum adolescentem uentitare in Academiam, Platonemq; audire solitum. Atq; is inquit: Demosthenes domo egressus, ut ei mos erat, cùm ad Platonem pergeret, complureisq; populos concurrentes uideret, percontatur eius rei causam. Cognoscitq; currere eos auditum Callistratum. Is Callistratus Athenis orator in repub. fuit, quã illi δημαγωγοὺς appellant. Visum est paulùm diuertere: expeririq;, an ad digna auditu tanto properatum studio foret. Venit, inquit, atq; audit Callistratum, nobilem illam τὴν περὶ ὀρώπου δίκην dicentem. Atque ita motus, & demulctus, & captus est: ut Callistratum iam inde sectari cœperit, Academiam cum Platone reliquerit. Demosthenes. Callistratus.

Dimidium librum legi, aut Dimidiam fabulam audiui, aliaq́ue huiuscemodi qui dicat, uitiosè dicere: eiusq́ue uitij causas reddere M. Varronem, nec quenquam ueterum ijsce uerbis ita usum esse.

CAP. XIIII.

Dimidium librum legi, aut Dimidiam fabulam audiui, uel quid aliud huiuscemodi, malè ac uitiosè dici existimat Varro. Oportet enim (inquit) dicere Dimidiatum librũ, non Dimidiũ: & Dimidiatam fabulã, nõ Dimidiam. Contrà autem, si è sextario hemina fusa est, non Dimidiatũ sextarium fusum dicendum est. Et qui quoq; ex mille nummûm, quod ei debebatur, quingentos recepit, nõ Dimidiatũ recepisse dicemus, sed Dimidium. At si scyphus (inquit) argenteus mihi cum alio communis, in duas partes disiectus sit, Dimidiatum eum dicere esse scyphum debeo, non Dimidium. Argenti autem quod in eo scypho Dimidiatum. Dimidium.

inest, Dimidiũ meum esse, non Dimidiatum, differit: ac diuidit subtilißimè, quid Dimidium Dimidiato intersit: & Q. Ennium scienter hoc in annalibus dixisse ait:

Sicuti si quis ferat uas uini dimidiatum.

Sic pars quæ deest à uase, nõ Dimidiata dicẽda est, sed Dimidia. Omnis autẽ disputatiõis eius, quã subtiliter quidẽ, sed subobscurè explicat, summa hæc est: Dimidiatum est quasi dismediatũ, & in partes duas pares diuisum. Dimidiatũ ergo nisi ipsum quod diuisum est, dici haud conuenit: Dimidiũ uerò est, nõ quod ipsum Dimidiatum est, sed quæ ex Dimidiato pars altera est. Cùm igitur partẽ libri Dimidiã legisse uolumus dicere, aut partẽ Dimidiã fabulæ audisse: si Dimidiã fabulam, aut Dimidiũ librum dicemus, peccabimus. Totum enim ipsum, quod dimidiatũ atq; diuisum est, Dimidium dicis. Itaq; Lucilius eadem secutus:

Vno oculo (inquit) pedibusq; duobus dimidiatus
*Vt porcus. Et alio loco:

*Particula, Vt, non est in antiquo codice.

Quid ni? & scruta quidẽ ut uendat, scrutarius laudat.
Præfractam strigilem, solcam improbus dimidiatam.

Iam in uigesimo manifestius Dimidiã horã dicere studiosè fugit. Sed ꝑ Dimidia Dimidiũ ponit in hisce uersibus:

Tempestate sua, atq; eodem uno tempore, & hora
Dimidio tribus confectis duntaxat eandem,
Et quartam.

Nam cum obuium proximumq; esset dicere: Et hora dimidia tribus confectis: uigilatè atq; attentè uerbum non probum mutauit, per quod satis apparet ne horã quidem Dimidiã rectè dici, sed uel Dimidiatã horã, uel Dimidiam partem horæ. Propterea Plautus in Bacch. Dimidiũ auri dicit,

dicit, non Dimidiatum aurum. Item in Aulularia, Dimidium obsonij, non Dimidiatum obsonium in hoc uersu:

Ei adeò obsonij hinc iußit dimidium dari.

In Menæhmis autem Dimidiatum diem, non Dimidium, in hoc uersu:

Dies quidē iam ad umbilicū dimidiatus mortuus est.

M. Cato in libro, quem de agricultura conscripsit. Semen cupreßi serito crebrum, ita uti linum seri solet: eò crebrò terram insternito dimudiatū digitum: iam id bene tabula, aut pedibus, aut manibus complanato. Dimidiatū autem inquit digitum, non Dimidiū. Nam digiti quidem Dimidium, digitū autem ipsum Dimidiatū dici oportet: Item M. Cato de Carthaginiensibus ita scripsit: Homines defoderunt in terram dimidiatos, ignemq; circumposuerunt, ita interfecerunt. Neq; quispiam omnium qui probè locuti sunt, his uerbis secus, quàm dixi, usus est.

Extare in literis, perq; hominū memorias traditum, quòd repentè multis mortē attulit gaudium ingens insperatum, interclusa anima, & uim magni nouiq; motus non sustinente. CAP. XV.

Cognito repentè insperato gaudio, expirasse animā refert Aristoteles philosophus Polycratam, nobilem fœminā è Naxo insula. Philippides quoq; comœdiarum poëta, haud ignobilis ætate iam edita, cùm in certamine poëtarū præter spem uicisset, & lætißimè gauderet: inter illud gaudium repentè mortuus est. De Rhodio etiā Diagora celebrata historia est. Is Diagoras tres filios adolescentes habuit, unum pugilem, alterū pancratiasten, tertiū luctatorē: eosq; omnes uidit uincere, coronariq; eodē

Gaudio enecti. Polycrata. Philippides.

Diagoras.

Olympiæ

Olympiæ dic. Et cùm ibi cum tres adolescentes amplexi, coronis suis in caput patris positis suauiarētur: cumq́; populus gratulabundus flores undique in eum iaceret: ibi in stadio inspectāte populo, in oculis, atq; in manibus filiorum animā efflauit. Præterea in nostris Annalibus scriptū legimus, qua tempestate apud Cannas exercitus Pop. Ro. cæsus est, anum matrem, nuntio de morte filij allato, luctu atq; mœrore affectam esse. Sed is nuntius non uerus fuit: atq; is adolescens nō diu pòst ex ea pugna in urbem redijt: anus repentè filio uiso, copia atq; turba, et quasi ruina incidentis inopinati gaudij oppressa, exanimatáq; est.

Temporis uarietas in puerperiis mulierum, quænam sit à medicis & philosophis tradita: atque inibi poëtarum quoque ueterum super eadem re opiniones: multaq; alia auditu atq; memoratu digna: uerbaq; ipsa Hippocratis medici, ex libr. illius sumpta, qui inscriptus est περὶ τροφῆς: id quoq; esse à grauissimis uiris memoriæ mandatum.

CAP. XVI.

Tempus partus humani.

ET medici, & philosophi illustres, de tempore humani partus quæsiuerunt, πόσος ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων κυήσεως χρόνος: & multa opinio est, eaq́; iam pro uero recepta: Postquàm mulieris uterus conceperit semen, gigni hominem septimo rarenter, nunquàm octauo, sæpe nono, sæpenumero decimo mense. Eumq́; esse hominem gignendi summū finem, decem menses non inceptos, sed exactos. Idq́; Plautum ueterem poëtam dicere uidemus in comœdia Cistellaria his uerbis:

Tum illa, quam compresserat,

Decimo

Decumo pòst menſe exacto,hìc peperit filiam.

Hòc idem tradit etiam Menander poëta uetuſtior,humanarum opinionũ uel peritiſsimus. Verſus eius ſuper ea re de fabula Plotio poſui:

γυνὴ κυεῖ δεκάμηνος.

Sed noſter Cæcilius cùm faceret eodem nomine, & eiuſdem argumenti comœdiam,ac pleraq; à Menandro ſumeret, in menſibus tamen genitalibus nominandis, non prætermiſit octauum:quem prætericrat Menander. Cæcilij uerſus hi ſunt:

Inſolet'ne mulier decimo menſe parere?

Pol nono,etiam ſeptimo,atque octauo.

Eamrem Cæcilium non inconſideratè dixiſſe,neq; temerè à Menandro,atque à multorum opinionibus deſciuiſſe,M.Varro uti credamus facit. Nam menſe nõnunquam octauo editum eſſe partum in lib.XIIII.rerũ diuinarũ ſcriptum reliquit:quo in libro etiam XI.menſe aliquando naſci poſſe hominem dicit. Eiuſq; ſententiæ, tam de VIII.quàm de XI.menſe, Ariſtotelem laudat autorem. Sed huius de menſe VIII.diſſenſionis cauſa cognoſci poteſt in lib.Hippocratis,qui inſcriptus eſt περὶ τροφῆς. *Ex quo libro uerba hæc ſunt:* ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος γένεσις. *Id tam obſcurè,atq; præcisè,tamq; aduersè dictum Sabinus medicus,qui Hippocratem cõmodiſsimè cõmentatus eſt,his uerbis enarrauit:* ἔστι μὲν φαινόμενα ὡς ζῶα μετὰ τὴν ἔκτρωσιν, οὐκ ἔστι δὲ ὡς θνήσκοντα μετὰ ταῦτα, καὶ ἔστιν ἐν φαντασίᾳ μὲν παραυτίκα ὄντα, δυνάμει δὲ οὐκ ἔστι. *Antiquos autem Romanos Varro dicit non recepiſſe huiuſcemodi quaſi monſtroſas raritates: ſed nono menſe aut decimo,*

Laudare autorem:pro citare.

neq;

neq; præter hos alios partionem mulieris secundum naturam fieri existimasse. Icircoq; eos nomina Parcis tribus fecisse à pariendo, & à nono atq; decimo mēse. Nam Parca, inquit, immutata litera una, à partu nominata. Itē Nona & Decima à partus tempestiui tempore. Cesellius autē Vindex in lectionibus suis antiquis, Tria, inquit nomina Parcarum sunt: Nona, Decima, Morta, & uersum hunc Liuij antiquißimi poëtæ ponit ex ὀδυσσείᾳ: Quando dies aduenict, quem profata Morta est? Sed homo minimè malus Cesellius, Mortam quasi nomen accepit, cum accipere quasi μοῖραν deberet. Præterea ego de partu humano, præterquàm quæ scripta in libris legi, hoc quoque uenisse usu Romæ cōperi: Fœminam bonis, atq; honestis moribus, nō ambigua pudicitia in x i. mense, post mariti mortem, peperisse: factumq; esse negotium propter rationem temporis, quasi marito mortuo, posteà concepisset: quoniā Decēuiri in decimo mēse gigni hominē, nō in undecimo scripsissent. Sed diuum Hadrianum causa cognita, decreuisse in x i. quoque mense partum edi posse: idq; ipsum eius rei decretum nos legimus. In eo decreto Hadrianus id statuere se dicit: requisitis ueterū philosophorum, & medicorum sentētijs. Hodie quoq; in satyra fortè M. Varronis legimus, quæ inscribitur Testamentum, uerba hæc: Si quis mihi filius unus plures'ue in decē mensibus gignuntur: ij si erunt ὄνοι λύρας, exhæredes sunto. Quòd si quis undecimo mense, κατ' Ἀριστοτέλη, natus* esto: Accio idē qd' Titio ius esto apud me. Per hoc uetus prouerbiū Varro significat, sicuti uulgò dici solitum erat, de rebus inter se nihil distantibus, idem Accij quod Titij: ita pari

Sunt qui μοῖρα legunt. Vide Celium lib. 12. cap. 13.

* al's est Prouerbium.

pari eodemq; iure esse in x. mensibus natos, & in x i. Quod si ita, neq; ultra decimum mensem fœtura mulierum protolli potest: quæri oportet, cur Homerus scripserit Neptunum dixisse puellæ à se recens compressæ:

> Χαῖρε γῦν φιλότητι, περιπλομένου δ' ἐνιαυτοῦ
> Τέξεις ἀγλαὰ τέκνα, ἐπεὶ οὐκ ἀποφώλιοι εὐναὶ
> Ἀθανάτων.

Id cum ego ad complureis grammaticos attulissem, partim eorũ disputabant, Homeri quoq; ætate, sicuti Romuli, annũ fuisse nõ x i i. mensiũ, sed x. Alij conuenisse Neptuno maiestatiq; eius dicebant, ut lõgiore tẽpore fœtus ex eo grandesceret. Alij alia quædam nugalia. Sed Phauorinus mihi ait, περιπλομένου ἐνιαυτοῦ, non confecto esse anno, sed affecto. In qua re usus est uerbo non uulgariæ significationis. Affecta enim (sicuti M. Cicero, & ueterum elegantissimi locuti sunt) ea propriè dicebãtur, quæ non ad finem ipsum, sed proximè fini progressa deducta'ue erant. Hoc uerbũ ad hanc sententiã in Ciceronis oratione fuit, quam dixit de prouincijs consularibus. Hippocrates autem in eo libro (de quo suprà scripsi) cum & numerum dierum, quibus cõceptum in utero coagulum conformatur, & tempus ipsius partitionis nono aut decimo mẽse definisset: neq; id tamen semper eadẽ esse fini dixisset, sed aliâs ocyus fieri, aliâs serius: hisce ad postremum uerbis usus est: γίνεται δὲ ἐν τούτοις καὶ πλείω, καὶ ἐλάσσω, καὶ ὅλον κατὰ μέρος. καὶ εἴπομεν δὲ καὶ πλείω πλειόνων, καὶ ἐλάσσω ἐλασσόνων. Quibus uerbis significat quod aliquando ocyus fieret, non multò tamen fieri ocyus: neque quod serius, multò serius. Memini ego Romæ accuratè hoc, atq;

Affecta quæ sint.

atq; solicitè quæsitum, negotio nõ rei tunc paruæ postulante, an V I I I.*mense infans ex utero uiuus editus, & statim mortuus, ius trium liberorum suppleuisset: cùm abortio quibusdam, nõ partus uidetur mensis octaui intempestiuitas. Sed quoniam de Homerico annuo partu, ac de* X I.*mẽse diximus quæ cognoueramus: uisum est nõ prætereundũ, quod in Plinij Secundi lib.* V I I.*naturalis historiæ legimus. Id autẽ quia extra fidem esse uideri potest, uerba ipsius Pli. posuimus: Massurius autor est, L. Papyrium Prætorem secundo hærede lege agente, bonorum possessionem contra eum dedisse, cùm mater partum se* X I I I.*mensibus tulisse diceret: quoniam nullum certum tempus pariendi statutũ ei uideretur. In eodem libro Plinij Secundi uerba hæc scripta sunt: Oscitatio in enixu letalis est, sicut sternuisse à coitu abortiuum.*

In irium liberorum.

Libri 7. cap. 5.

Quòd tres libros Plato Philolai Pythagorici, & Aristoteles pauculos Speusippi philosophi mercati sunt, pretijs fidem non capientibus.

CAP. XVII.

*al's, atqui

M*Emoriæ mandatum est, Platonem philosophum tenui admodum pecunia familiari fuisse:*atq; eum tamen treis Philolai Pythagorici libros decem millibus denariũm mercatum. Id ei pretium donasse quidam scripserunt, amicum eius Dionem Syracusanum. Aristotelem quoque traditum libros pauculos Speusippi philosophi, post mortem eius, emisse talentis Atticis tribus: ea summa fit nummi nostri* H S.*duo &* L X X.*millia.* Τίμων *amarulentus librum maledicentißimum cõscripsit, qui* σίλλος *inscribitur. In eo lib. Platonem philosophum, quẽ dixeramus*

ramus tenui admodum pecunia familiari fuisse, contumeliosè appellat, quòd impenso pretio librum Pythagoricæ disciplinæ emisset: exq́; eo Timæum nobilem illum dialogum *continuasset. Versus super ea re τίμωνος hi sunt: *cõcinnasset

Καὶ σὺ πλάτων καὶ γάρ σε μαθητείην ὁ πόθος ἔχεν.
Πολλῶν δ' ἀργυρίων ὀλίγην ἤλλαξας βίβλον
Ὅθεν ἀπαρχόμενος γράφειν ἐδιδάχθης.

Quid sint Pedarij senatores, & quam ob causam ita appellati: quamq́ habeant originem uerba hæc ex edicto tralatitio Consulum, Senatores, quibusq́ in senatu sententiam dicere licet.

CAP. XVIII.

Non pauci sunt, qui opinantur Pedarios Senatores appellatos, qui sententiam in Senatu non uerbis dicerent, sed in alienam sententiã pedibus irent. Quid igitur cum SENA. *Consult. per discessionem fiebat? nónne uniuersi Senatores sententiã pedibus ferebãt? Atqui hæc etiam uocabuli istius ratio dicitur, quam C. Bassus in cõmentarijs suis scriptã reliquit. Senatores enim dicit in uetcrum ætate, qui Curulem magistratũ gessissent, curru solitos honoris gratia in curiam uehi: in quo curru sella esset, supra quam considerent: quæ ob eam causam curulis appellaretur. Sed eos Senatores, qui magistratũ Curulẽ nondum ceperant, pedibus itauisse in curiam. Propterea Senatores nondũ maioribus honoribus functos, pedarios nominatos. Marcus autẽ Varro Satyra Menippea, quæ* ἱπποκύων *inscripta est, equites quosdã dicit pedarios appellatos: uideturq́; eos significare, qui nondũ à* CENSS. *in Senatũ lecti, Senatores quidẽ non erant: sed quia ho-* De pedarijs senatoribus.

noribus populi usi quidem erant, in Senatum ueniebant, & sententiæ ius habebant. Nam & Curulibus magistratibus functi, qui nondum à Censoribus in Senatum lecti erant, Senatores non erant. Et quia in postremis scripti erant, non rogabantur sententias: sed quas principes di
*discedebāt xerant, in eas *descendebant. Hoc significabat edictum, quo nunc quoq; COSS. cùm Senatores in curiam uocant, seruandæ cõsuetudinis causa, translatitio utuntur. Verba edicti hæc sunt: Senatores, quibusq; in Senatu sententiam dicere licet. Versum quoq; Laberij, in quo id uocabulum positum est, notari iußimus: quem legimus in Mimo, qui Scriptura inscriptus est:

Caput sine lingua, pedaria sententia est.

Hoc uocabulum à plerisq; barbarè dici animaduertimus: nam pro Pedarijs Pedaneos appellant.

Qua ratione C. Bassus scripserit Parcum hominem appellatum: & quam eius uocabuli causam putarit: & contrà quem in modum, quibusque uerbis Phauorinus hanc traditionem eius eluserit.

CAP. XIX.

Apud cœnam Phauorini philosophi cùm discubitum fuerat, cœptusq; erat apponi cibus, seruus aßistens mensæ eius legere inceptabat, aut Græcarum quid literarum, aut nostratium. Velut eo die, quo affui ego, legebatur C. Baßi eruditi uiri liber de Origine uerborum, & uocabulorum. In quo ita scriptum fuit: Parcus composito uocabulo dictus est, quasi par arcæ: quando sicut in arca omnia reconduntur, eiusq; custodia seruantur & continentur, ita homo tenax paruoq; contentus, omnia custodita

C. Bassus.

Parcus.

dita & recondita habet, ſicuti arca: quam ob cauſam parcus, quaſi par arcæ nominatus eſt. Tum Phauorinus ubi hæc audiuit: Superſtitioſè, inquit, & nimis moleſtè atque odioſè confabricatus commolitusq́; magis eſt originem uocabuli C. iſte Baſſus, quàm enarrauit. Nam ſi licet res dicere commentitias, cur non probabilius uideatur, ut accipiamus parcum ob eam cauſam dictum, quòd pecuniam conſumi atque impendi arceat & prohibeat: quaſi pecuniarcus? Quin potius quod ſimplicius, inquit, ueriusq́; eſt id dicimus? Parcus enim neque ab arca, neque ab arcendo: ſed ab eo quod eſt parum, & paruum denominatus eſt. Pecuniarcus.

A. GEL. NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII, LIBER IIII.

Sermo quidam Phauorini philoſophi cum grãmatico iactantiore factus, in Socraticum modum: atq; ibi inter ſermonem dictum, quibus uerbis penus à Q. Scęuola definita ſit: quodq́; eadem definitio culpata reprehenſaq́; ſit. CAP. I.

N VESTIBVLO *ædium Palatinarum omnis ferè ordinum multitudo, opperientes ſalutationem Cæſaris, conſtiterant. Atque ibi in circulo doctorum hominũ Phauorino philoſopho præſente, oſtentabat quiſpiam grammaticæ rei doctior, ſcholica*

quædam nugalia, de generibus,& casibus uocabulorum differens cum arduis supercilijs,uocisq; & uultus grauitate cõposita:tanquam interpres & arbiter Sibyllæ oraculorum. Tum aspiciens ad Phauorinum (quanquàm ei etiam nondum satis notus esset) Penus quoq;,inquit,uarijs generibus dictum, & uariè declinatum est. Nam & hoc penus, & hæc penus: & huius peni & peniris, & penitiris,& penoris ueteres dictitauerũt. Mundum quoque muliebrem Lucilius in Satyrarum XVI. non uirili genere,ut cæteri,sed neutro appellauit,his uersibus:

Mundũ omne. Legauit quidam uxori mundum omne,penumq;.

* quis Quod mundum atq; penũ? nam*qui dijudicet isthuc?

Atq; omnium horũ & testimonijs,& exẽplis constrepebat. Cumq; nimis otiose sibi placeret, intercessit placidè Phauorinus: &,Iam bone,inquit,magister quicquid est nomen tibi,abundè multa docuisti,quæ quidẽ ignorabamus, & scire haud sanè postulabamus. Quid enim refert mea,eiusq; qui cum loquor, quo genere Penum dicã,aut in quas extremas literas declinẽ:si nemo id nõ nimis barbarè fecerit? Sed hoc planè indigeo addiscere,q̃d sit Penus,& quo sensu id uocabulũ dicatur: ne rem quotidiani usus,tanquã qui in uenalibus Latinè loqui tẽtant, alia quàm oportet,uoce appellẽ. Penus quid sit. Quæris,inquit,rem minimè obscuram. Quis adeò ignorat Penum esse uinũ,& triticum,& oleum,& lentẽ,& fabam, atq; huiusce modi cætera? Etiam'ne,inquit Phauorinus,milium,& panicũ,& glans,& hordeum penus est? Sunt enim propemodũ hæc quoq; eiusmodi. Cumq; ille reticẽs hæreret: Nolo,inquit, hoc iam labores,an ista quæ dixi,penus appellentur: sed potes'ne

potes'ne mihi non ſpeciem aliquã de penu dicere, ſed definire genere propoſito, & differẽtijs appoſitis, quid ſit penus? Quot ſint penus genera, & quas differentias dicas, non hercle, inquit, intelligo. Rem, *inquit* Phauorinus, *planè dicã.* Poſtulas, *quod difficilius eſt, dici planius.* Nã *hoc quidẽ peruulgatũ eſt, definitionẽ omnem ex genere & differẽtia conſiſtere.* Sed *ſi idem me tibi *præmandere (quod aiunt) poſtulas: faciam ſanè id quoq; honoris * tui habẽdi gratia: atq; deinde ita exorſus eſt:* Si *(inquit) ego te nunc rogem, uti mihi dicas, & quaſi circũſcribas uerbis, quid homo ſit, non opinor reſpondeas hominẽ eſſe te, atq; me.* Hoc *enim, quis homo ſit, oſtendere eſt: non quid homo ſit dicere.* Sed *ſi (inquam) peterem, ut ipſum illud quod homo eſt, definires: tum profectò mihi diceres, hominẽ eſſe mortale animal, rationis & ſcientiæ capiẽs: uel quo alio modo diceres, ut eũ à cæteris animalibus omnibus ſeparares.* Proinde *igitur nũc te rogo, ut quid ſit penus dicas: non, ut aliquid ex penu nomines.* Tũ *ille oſtentator uoce iam molli, atq; demiſſa,* Philoſophias *(inquit) ego nõ didici, nec diſcere appetiui.* Et *ſi ignoro an hordeum ex penu ſit, aut quibus uerbis penus definiatur: nõ ea re literas quoq; alias neſcio.* Scire *(inquit ridens iam* Phauorinus*) quid penus ſit, non ex noſtra magis eſt philoſophia, quàm grammatica tua.* Meminiſti *enim, credo, quæri ſolitum, quid* Vergilius *dixerit,* Penum *inſtruere, uel longam, uel longo ordine.* Vtrunq; *enim profectò ſcis legi ſolitũ.* Sed *ut faciã æquiore animo ut ſcis: ne illi quidem ueteris iuris magiſtri, qui ſapientes appellati ſunt, definiſſe ſatis rectè exiſtimantur, quid ſit* Penus. Nam

*Locus reſtitutus ab Eraſmo in adagio, præmanſum in os inſerere.

* *tibi*

Aeneid. lib. j.

Q. Scæuolam ad demonstrandum Penum his uerbis usum audio: Penus est, inquit, quod esculentũ, aut poculentũ est. Quod enim ipsius patrisfamiliâs, aut liberorũ patrisfamiliâs, eiusq́; familiæ quæ circum eos aut liberos eius est, & opus non facit, causa paratũ est (ut Mutius ait) Penus uideri debet. Nam quæ ad edendũ, bibendũq́; in dies singulos prandij, aut cœnæ causa parantur, Penus non sunt: sed ea potius, quæ huiusce generis longæ uisionis gratia cõtrahuntur, & recõduntur: ex eo quòd non in promptu sint, sed intus, & penitus habeãtur, Penus dicta sunt. Hæc ego, inquit, cùm philosophiæ me dedissem, nõ insuper tamen habui dicere: quin ciuibus Romanis Latinè loquentibus, rem non suo uocabulo demõstrare, non minus turpe esset, quàm hominem non suo nomine appellare. Sic Phauorinus sermones in genus cõmune, à rebus paruis & frigidis abducebat ad ea quæ esset magis utile audire ac discere: non allata extrinsecus, non per ostentationẽ, sed indidem nata, acceptaq́;. Prætereà de Penu adscribendũ hoc etiã putaui, Ser. Sulpitium in reprehensis Scæuolæ capitibus scripsisse: Seio Helio placuisse, nõ quæ esui tantũ, & potui forent: sed tus quoq; & cereos in penu esse: quodq́; esset eius fermè rei causa cõparatum. Massurius autẽ Sabinus in iuris ciuilis secundo, etiam quod iumentorũ causa apparatũ esset, quibus dominus uteretur, Penori attributum dicit. Ligna quoq; & uirgas, & carbones, quibus conficeretur penus, quibusdam ait uideri esse in Penu. Ex ijs autem quæ promercalia, & usuaria in locis ijsdem essent: ea sola esse Penoris putat, quæ sint usui annuo.

Quid differant Morbus & Vitiũ: & quam uim habeant

habeant uocabula ista in edicto Aedilium: & an eunuchus, & steriles mulieres redhiberi possint: diuersæq; super ea re sententiæ. CAP. II.

*IN edicto Aedilium curuliũ, qua parte de mãcipijs uendundis cautũ est, scriptũ sic fuit: Titulus seruorũ singulorũ ut scriptus sit, curato: ita ut intelligi rectè possit, quid morbi, uitijq; cuiq; sit: quis fugitiuus, erro'ue sit: noxa'ue solutus non sit. Prætereà quæsierunt iurecõsulti ueteres, quid Mancipiũ morbosum, quid'ue uitiosum rectè diceretur: quantumq; Morbus à Vitio differret. Cæcilius. Sabinus in libro, quẽ de edicto Aediliũ curuliũ cõposuit, Labeonem refert, quid esset Morbus hisce uerbis definisse: Morbus est habitus cuiusq; corporis cõtra naturã, qui usum eius facit deteriorem. Sed morbũ aliàs in toto corpore accidere dicit, aliàs in parte corporis. Totius corporis morbum esse, ueluti φθίσις, aut febris: partis autem, ueluti cæcitas, aut pedis debilitas. Balbus autem, inquit, & *atypus, uitiosi magis, quàm morbosi sunt: & equus mordax, aut calcitro, uitiosus, non morbosus est. Sed cui morbus est, is etiam uitiosus est: neq; id tamẽ contrà fit. Potest enim qui uitiosus est, non morbosus esse. Quamobrẽ cùm de homine morboso ageretur, nequaquam (inquit) ita diceretur: Quanto ob id uitium minoris erit? De eunucho quidẽ quæsitũ est, an cõtra edictũ Aediliũ uideretur uenundatus, si ignorasset emptor eum eunuchũ esse. Labeonem respondisse aiunt, redhiberi posse, quasi morbosum. Sues autem fœminas si steriles essent, & uenum issent: ex edicto Aediliũ posse agi, Labeonẽ scripsisse. De sterili autem muliere, si natiua sterilitate sit, Trebatiũ contra La-*

Morbus.

* Bap. Egnatius aphthiphum legit.

beonem respondisse dicunt. Nam cùm redhiberi eam Labeo, quasi minus sanã putasset, nõ oportere aiunt Trebatiũ ex edicto apposuisse, si ea mulier à principio genitali in sterilitate esset: ac si ualetudo eius offendisset, exq; et uitium factũ esset, ut cõcipere fœtus non posset, tum sanã nõ uideri, & esse in causa redhibitionis. De myope quoque qui lusciosus Latinè appellatur, & περὶ νωδοῦ dissensum est. Alij enim redhiberi omnino debere: alij contrà, nisi id uitiũ morbo contractum esset. Eum uerò, cui dens deesset, Seruius redhiberi posse respondit: Labeo in causa esse redhibẽdi negauit. Nam & magna (inquit) pars dente aliquo carent: neq; eo magis pleriq; homines morbosi sunt. Et absurdũ admodũ est dicere, non sanos nasci homines: quoniã cum infantibus non simul dentes gignuntur. Non prætereundũ est id quoq; in libris ueterũ iuris peritorum scriptum esse, Morbum & Vitium distare: quòd Vitium perpetuũ, Morbus cum accessu, discessuq; sit. Sed hoc si ita est, neq; cæcus, neq; eunuchus morbosus est: contra Labeonis, quam suprà dixi, sententiam. Verba Massurij Sabini apposui, ex libro iuris ciuilis II. Furiosus, mutus'ue, cui'ue quod membrũ lacerum, læsumq; est, aut obest quo ipse minus aptus sit: morbosi sunt. Qui non longè uidet, tam sanus est, quàm qui tardius currit.

Quòd nullæ fuerint rei uxoriæ actiones in urbe Roma, ante Carbilianum diuortium: atq; inibi quid sit propriè Pellex, quæq; eius uocabuli ratio sit. CAP. III.

Diuortium primum Romæ factum.

MEmoriæ traditum est quingentis ferè annis post Romam conditã, nullas rei uxoriæ neq; actiones,

neq;

neque cautiones in urbe Roma, aut in Latio fuisse: quia profectò nihil desiderabantur, nullis etiã tunc à matrimonijs diuertentibus. Seruius quoq; Sulpitius in libro, quem composuit de dotibus, tum primum cautiones rei uxoriæ necessarias esse uisas scripsit, cùm Sp. Carbilius, cui Ruga cognomentum fuit, uir nobilis, diuortium cum uxore fecit: quia liberi ex ea, corporis uitio, non gignerẽtur: anno Vrbis conditæ DXXIII. *M. Attilio, P. Valerio Consulibus. Atq; is Carbilius traditur uxorem, quam dimisit, egregiè dilexisse, charissimamq́; morum eius gratia habuisse: & iurisiurãdi religionẽ animo, atq; amori præuertisse: quòd iurare à Censoribus coactus erat uxorẽ se liberorũ quærendorũ gratia habiturũ. Pellicẽ autẽ appellatam, probrosamq́; habitã eam, quæ iuncta cõsuetaq́; esset cum eo, in cuius manu, mancipioq́; alia matrimonij causa foret, hac antiquissima lege ostenditur, quam Numæ regis fuisse accepimus: Pellex ædem Iunonis non tangito: si tangit, Iunoni crinibus dimissis agnum fœminam cædito. Pellex autem quasi* παλλαξ, *id est, quasi* παλλακὶς, *ut plera q; alia, ita hoc quoq; uocabulum de Græco flexum est.* Pellex.

Quid Ser. Sulpitius in libro, qui est de dotibus, scripserit de iure, atq; more ueterum spõsaliorum.

CAP. IIII.

Sponsalia in ea parte Italiæ, quæ Latium appellatur, hoc more atq; iure solita fieri, scripsit Ser. Sulpitius, in libro, quem scripsit de dotibus: Qui uxorẽ, inquit, ducturus erat, ab eo unde ducenda erat, stipulabatur eam in matrimoniũ ductum iri: qui daturus erat, itidẽ spõdebat. Is cõtractus stipulationũ, sponsionumq́;, dicebatur Spon Sponsalia quo modo fiebant.

 salia.

Sponsus. *salia. Tunc quæ promissa erat, Sponsa appellabatur: qui*
Sponsa. *spoponderat ducturū, Sponsus. Sed si post eas stipulationes uxor non dabatur, aut non ducebatur: qui stipulabatur ex*sponsu agebat, iudices cognoscebant. Iudex quam*
*sponso *ob rem data, accepta'ue non esset uxor quærebat: si nihil iustæ causæ uidebatur, litem pecunia æstimabat: quantiq́; interfuerat eam uxorem accipi, aut dari, eum qui spoponderat, aut qui stipulatus erat, condemnabat. Hoc ius sponsaliorum obseruatum dicit Seruius ad id tempus, quo ciuitas uniuerso Latio, lege Iulia, data est. Hæc eadem Neratius scribit in libro, quem de nuptijs composuit.*

Historia narrata de perfidia Aruspicum Hetruscorum: quodq́; ob eam rem uersus hic à pueris Romæ urbe tota cantatus est: Malum consilium, consultori pessimum est. CAP. V.

Hor.Cocles. *STatua Romæ in Comitio posita Horatij Coclitis, fortißimi uiri, de cœlo tacta est. Ob id fulgur piaculis luendum Aruspices ex Hetruria acciti, inimico atq; hostili*
Aruspicum Hetruscorū fraus. *in Pop. Rom. animo, instituerant eam rem contrarijs religionibus procurare. Atq; illam statuam suaserunt in inferiorē locum perperā transponi, quē sol oppositu circum undiq; aliarū ædium nunquàm illustraret. Quod cùm ita fieri persuasissent: delati ad populū, proditiq́; sunt: &, cū de perfidia confeßi essent, necati sunt: constititq́; eam statuam (perinde ut ueræ rationes pòst cōpertæ monebant) in locum editū subducendā: atq; ita in area Vulcani sublimiori loco statuendam: eaq́; res bene & prosperè reipublicæ cessit. Tūc igitur quòd in Hetruscos Aruspices male cōsulentes animaduersum, uindicatumq́; fuerat: uersus*
hic

hic scitè factus, cantatusq; esse pueris urbe tota fertur:

Malum consilium, consultori pessimum est.

Ea historia de Aruspicibus, ac de uersu isto senario, scripta est in Annalibus maximis, lib. XI. & in Verrij Flacci lib. I. rerum memoria dignarum. Videtur autem hic uersus de Græco illo Hesiodi uersu expressus:

Ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.

Verba ueteris Senatusconsulti ista, quo decretũ est hostijs maioribus expiandum, quod in sacrario hastæ Martiæ mouissent: atque ibi enarratum, quid sint Hostiæ succidaneæ, quid item Tempora præcidanea: & quod Capito Atteius Ferias quasdam præcidaneas appellauit. CAP. VI.

Ut terram mouisse nuntiari solet, eaq; res procuratur: ita in ueteribus memorijs scriptũ legimus, Nuntiatum esse Senatui in Sacrario, in regia, hastas Martias mouisse. Eius rei causa Senatusconsultũ factũ est, M. Antonio, A. Posthumio cõsulibus: eiusq; exemplum hoc est: Quod C. Iulius, L. Filius, Pontif. nuntiauit, in sacrario, in regia, hastas Martias mouisse: D.E.R.I.C. ut M. Antonius Cõsul hostijs maioribus Ioui, & Marti procuraret: D.E.R.C. hoc est, de ea re ita censuerunt. *quod & cæteris dijs (quibus uideretur) placãdis, uti procurasset, satis habendum censuerunt: si quid succidaneis opus esset, Robigus accederet. Quòd succidaneas hostias Senatus appellauit, quæri solet, quid uerbũ id significet. In Plauti quoq; comœdia, quæ Epidicus inscripta est, super eodem ipso uerbo requiri audio, in his uersibus:*

Men' piacularem oportet fieri ob stultitiam tuam,

Vt meum tergum stultitiæ tuæ subdas succidaneum?

Succi

Succidaneæ hostiæ. *Succidaneæ autem hostiæ dicuntur, æ, litera per morem compositi uocabuli in i, literam commutata. Nam quasi succædaneæ appellatæ: quoniam si primis hostijs litatum non erat, aliæ post easdem ductæ hostiæ cædebantur: quæ quasi prioribus iam cæsis, luendi piaculi gratia, subdebantur, & succidebantur: ob id succidaneæ nominatæ, litera, i, scilicet tractim pronuntiata. Audio enim quosdam eam literam in hac uoce barbarè corripere. Eadem autem ratione uerbi,* Præcidaneæ hostiæ. *Præcidaneæ quoque hostiæ dicuntur, quæ ante sacrificia solennia pridie cædũtur. Porca etiam præcidanea appellata, quam, piaculi gratia, ante fruges nouas fieri cœptas, immolari Cereri mos fuit: si qui familiam funestam aut non purgauerant, aut aliter eam rem, quàm oportuerat, procurauerãt. Sed porcam, & hostias quasdam Præcidaneas (sicut dixi) appellari, uulgo notum est. Ferias præcidaneas dici, id (opinor) à uulgo remotum est: propterea uerba Atteij Capitonis ex quinto librorum, quos de pontificio iure composuit, scripsi: Ibi Cornucario Pont. Max. feriæ præcidanæ, in atrum diem inauguratæ sunt. Collegium decreuit non habendum religioni, quin eo die feriæ præcidaneæ essent.*

De epistola Val. Probi grammatici ad Marcellum scripta, super accentu nominum quorundam Punicorum. CAP. VII.

Val. Probus. *VAlerius Probus Grãmaticus inter suam ætatem præstanti scientia fuit. Is Annibâlem, & Asdrubâlem, & Hamulcârem ita pronuntiabat, ut penultimam circunflecteret: ut testis est epistola eius scripta ad Marcellum: in qua Plautum, & Ennium, multosq; alios ueteres eo modo*

modo pronuntiasse affirmat. solius tamen Ennij uersum unum ponit, ex libro, qui Scipio inscribitur: Eum uersum quadrato numero factum subiecimus: in quo nisi tertia syllaba de Annibâlis nomine circunflexè ponatur, numerus claudus est. Versus Ennij, quem dixit, ita est:

Qui propter Annibâlis copias considerant.

Quid C. Fabritius, de Cornelio Rufino, homine auaro, dixerit: quem cùm odisset, inimicusq; esset, designandum tamen eum Consulem curauit. CAP. VIII.

FAbritius Lucinus magna gloria uir, magnisq; rebus gestis fuit. Publius Cornelius Rufinus manu quidem strenuus, & bellator bonus, militariq; disciplina peritus admodū fuit: sed furax homo, & auaritia acri erat. Hunc Fabritius non probabat, neq; amico utebatur: osusq; eum morum causa fuit. Sed cùm temporibus Reip. difficilimis Consules creandi forent: & is Rufinus peteret Consulatum: cōpetitoresq; eius essent imbelles quidem, & futiles: summa ope adnisus est Fabritius, uti Rufino Consulatus deferretur. Eam rem plerisq; admirātibus, quòd hominem auarum, cui esset inimicißimus, creari Consulem peteret, quem hostiliter oderat, Fabritius inquit, Nibil est quod miremini, si malui compilari, quàm uenire. Hūc Rufinum posteà bis Consulatu & Dictatura functum, Censor Fabritius Senatu mouit, ob luxuriæ notam, quòd decē pondo argenti factitaret. Id autem quod suprà scripsi, Fabritium de Cor. Rufino, ita in pleraq; historia scriptum est, dixisse. M. Cicero non alijs à Fabritio, sed ipsi Rufino gratias agenti, quòd eius gratiam dedignatus non esset, Fabritius. Rufinus.

dictum

dictum esse refert, in libro II. de Oratore. Verba Ciceronis hæc sunt: Arguta etiam significatio est, cum parua re, & sæpe uerbo, res obscura, & latens illustratur. Vt cum C. Fabritio. P. Cornelius homo (ut existimatur) auarus, & furax, sed egregiè fortis, & bonus Imperator, gratias ageret, quòd se homo inimicus Consulem fecisset, bello præsertim magno & graui: Nihil est quo mihi gratias agas, inquit, si malui compilari, quàm uenire.

Quid significet propriè Religiosus: & in quæ diuerticula significatio istius uocabuli flexa sit: & uerba Nigidij Figuli, ex commentarijs eius super ea re sumpta. CAP. IX.

Nigidius Figulus. Macrob. lib. 1. cap. 10. & lib. 3. cap. 3.

Nigidius Figulus homo (ut ego arbitror) iuxta M. Varronem doctißimus, in undecimo commentariorum grammaticorum uersum ex antiquo carmine refert memoria hercle dignum,

Religentem esse oportet, religiosum nefas.

Osus finita. Religiosus.

Cuius autem id carmen sit, non scribit. Atq; eodem loco Nigidius: Hoc (inquit) inclinamentũ semper huiuscemodi uerborũ, ut Vinosus, Mulierosus, Religiosus, Nummosus, signat copiã quandã immodicam rei, super qua dicitur. Quocirca Religiosus is appellabatur, q nimia, & superstitiosa religione sese alligauerat: eaq; res uitio assignabatur. Sed præter ista, quæ Nigidius dicit, alio quodã diuerticulo significationis, Religiosus pro casto, atq; obseruãti, cohibentiq; sese certis legibus finibusq;, dici cœptus. Simili autẽ modo, illa quoq; uocabula, ab eadẽ profecta origine, diuersum significare uidẽtur: Religiosi dies, & Religiosa delubra. Religiosi enim dies dicuntur, tristi omine

omine infames, impeditiq́; in quibus & res diuinas facere, & rem quampiam nouam exordiri, temperandum est: quos multitudo imperitorum prauè, & perperam Nefastos appellant. Itaq; M. Cicero in libro Epistolarum nono ad Atticum: Maiores (inquit) nostri funestiorem diem esse uoluerunt Alliensis pugnæ, quàm urbis captæ: quòd hoc malum ex illo. Itaque alter Religiosus etiam nunc dies, alter in uulgus ignotus. Idem tamen M. Tullius in oratione de accusatore constituendo, Religiosa delubra dicit: non ominosa, nec tristia, sed maiestatis, uenerationisq; plena. Massurius autem Sabinus in commentarijs, quos de indigenis cōposuit: Religiosum, inquit, est, quod propter sanctitatem aliquam remotum, ac sepositum à nobis est. Verbum à relinquēdo dictum, tanquam Ceremoniæ à carendo. Secundum hanc Sabini interpretationem, templa quidem ac delubra, quia horum cumulus in uituperationem non cadit, ut illorum, quorum laus immodesta est, quæ non uulgò ac temere, sed cum castitate, ceremoniaq; adeundā, & reuerenda, & reformidanda sunt, magis quàm inuulganda. Sed Dies religiosi dicti, quos ex cōtraria causa, propter ominis diritatem, relinquimus. Religiosi dies. Iccirco ait Terentius in Heaut.

Tum quod dem ei, rectè est.

Nam nihil esse mihi, religio est, dicere.

Quòd si (ut ait Nigidius) omnia istiusmodi inclinamenta nimiū, ac præter modū significāt, & iccirco in culpas cadunt, ut Vinosus, Mulierosus, Verbosus, Morosus, Famosus: cur Ingeniosus, et Formosus, & Officiosus, et Speciosus, quæ pariter ab ingenio, & forma, et officio inclinata

sunt

ſunt: cur etiam Diſciplinoſus, Conſilioſus, Victorioſus, quæ M. Cato ita affigurauit: cur item Facundioſa, quod Sempronius Aſellio XIII. rerum geſtarum ita ſcripſit: Facta ſua ſpectare oportere, dicta non, ſi nunus facũdioſa eſſent: cur, inquam, iſta omnia nunquàm in culpam, ſed in laudem dicuntur? Quanquàm hæc quoq; incremẽtum ſui nimium demonſtrent: an propterea, quia illis quidem, quæ ſuprà poſui, adhibendus eſt modus quidem neceſſarius? Nam & gratia, ſi nimia atq; immodica: & mores, ſi multi atq; uarij: & uerba, ſi perpetua, atq; infinita, & obtundentia: & fama, ſi magna, & inquieta, & inuidioſa ſit: neq; laudabilia, nec utilia ſunt. Ingenium autem, & officium, & forma, & diſciplina, & conſilium, & uictoria, & facundia, ſicut ipſæ uirtutum amplitudines, nullis finibus cohibentur: ſed quanto maiora, auctioraq; ſunt, etiam tanto laudatiora ſunt.

Quid obſeruatum de ordine rogandarum ſententiarum in Senatu: iurgiorumq; in Senatu C. Cæſaris Conſulis, & Marci Catonis diem dicendo eximentis. CAP. X.

Rogandi Senatus ordo.

ANte legem, quæ nũc de Senatu habẽdo obſeruatur, ordo rogandi ſentẽtias uarius fuit. Aliâs primus rogabatur, qui à CENSS. princeps in Senatũ lectus fuerat: aliâs qui deſignati COSS. erant: quidã è COSS. ſtudio aut neceßitudine aliqua adducti, quẽ ijs uiſum erat, honoris gratia, extra ordinẽ ſententiã primũ rogabant. Obſeruatum tamen eſt, cùm extra ordinem fieret, ne quis quenquam ex alio, quàm ex conſulari loco, ſententiã primum rogaret. C. Cæſar in Cõſulatu, quem cum M. Bibulo geſſit

ſit,quatuor ſolos extra ordinẽ rogaſſe ſententiã dicitur. Et ijs quatuor principẽ rogabat M.Craſſum: ſed poſtq̃ filiam Cn.Pompeio deſponderat,primum cœperat Pompeium rogare. Eius rei rationem reddidiſſe eũ Senatui, Tyro Tullius M.Ciceronis libertus,refert:itaq; ſe ex patrono ſuo audiſſe ſcribit. Idipſum Capito Atteius in libro,quem de officio ſenatorio compoſuit,ſcriptum reliquit.In eodem lib.Capitonis,id quoq; ſcriptũ eſt: Caius, inquit,Cæſar Conſul M.Catonẽ ſententiam rogauit:Cato,rem quæ conſulebatur,quoniã non è Rep. uidebatur, perfici nolebat,Eius rei gratia ducendæ longa oratione utebatur,eximebatq; dicẽdo diem. Erat enim ius Senatori,ut ſententiã rogatus,diceret antè quicquid uellet alius rei,& quoad uellet.Cæſar cos.uiatorẽ uocauit: eumq;, cùm finem non faceret, prehendi loquẽtem, & in carcerem duci iuſſit. Senatus conſurrexit, & proſequebatur Catonem in carcerem.Hac, inquit,inuidia facta, Cæſar deſtitit,& mitti Catonem iuſſit.

Quæ,qualiaq; ſint,quæ Ariſtoxenus,quaſi magis cõperta de Pythagora memoriæ cõmendauit: & quæ item Plutarchus in eundẽ modum,de eodem Pythagora,ſcripſerit. CAP. XI.

Opinio uetus falſa occupauit,& cõualuit: Pythagoram philoſophũ non eſitauiſſe ex animalibus: item abſtinuiſſe fabulo,quem κύαμον *Græci appellant.Ex hac opinione Callimachus poëta ſcripſit:*

Pythagoræ cibus.

Gellius fabulum, pro faba uertit.

Καὶ κυάμον ἀπὸ χεῖρας ἔχειν ὀδυνῶντος ἔδεσθαι

Κ᾽ ἀγὼ πυθαγόρας ὡς ἐκέλευε λέγω.

Ex eadẽ itẽ opinione M.Ci.in lib.de Diuinatione 1.hæc

uerba posuit. Iubet igitur Plato sic ad somnum proficisci corporibus affectis, ut nihil sit, quod errorem animis perturbationemq; afferat. Ex quo etiã Pythagoreis interdictum putatur, ne faba uescerẽtur: quæ res habet in-

Fabæ inflant. flationem magnam. Is cibus tranquillitatem mentis quærentibus constat esse contrarius. Hæc equidẽ M. Cicero. Sed Aristoxenus musicus, uir literarum ueterum diligentißimus, Aristotelis philosophi auditor, in libro, quem de Pythagora reliquit, nullo sæpius legumẽto Pythagoram dicit usum, quàm fabis: quoniam is cibus & subduceret sensim aluum, & leuigaret. Verba ista Aristoxeni subscripsi: πυθαγόρας δὲ τῶν ὀσπρίων μάλισα τὸν κύαμον ἐδοκίμασε λίαν. κινητικόν τε γὰρ εἶναι, καὶ διαφορητικόν. διὸ καὶ μάλιστα κέχρηται αὐτῷ.

Porculis quoq; minusculis, & hœdis tenerioribus uictitasse idem Aristoxenus refert. Quam rem uidetur cognouisse ex Xenophilo Pythagorico, familiari suo: & ex qbusdã alijs natu maioribus, qui ab ætate Pythagoræ haud multum aberant. Ac de animalibus Alexis etiam poëta in comœdia, quæ Pythagoræ uita inscribitur, docet. Videtur autem, de κυάμῳ non esitato causam erroris fuisse, quia in Empedoclis carmine, qui disciplinas Pythagoræ secutus est, uersus hic inuenitur:

Δειλοὶ πάνδειλοι κυάμον ἀπὸ χεῖρας ἐλέσθαι.

Legumentum. Opinati enim sunt pleriq; κύαμον legumentũ uulgò dici. Sed qui diligentius scitiusq; carmina Empedoclis arbitrati sunt, κυάμους hoc loco testiculos significare dicũt: eosq; more Pythagoræ opertè atq; symbolicè κυάμους appellatos: quod sunt εἰς τὸ κυεῖν δεινοί, καὶ αἴτιοι τοῦ κυεῖν.

Iccirco

Iccirco Empedoclem uersu isto nō à fabulo edēdo, sed à rei ueneree proluuio, uoluisse homines deducere, Plutarchus quoq; homo in disciplinis graui autoritate in primo librorū, quos de Homero composuit, Aristotelē philosophū scripsit, eadem ipsa de Pythagoricis scripsisse: quòd nō abstinuerūt edundis animalibus, nisi pauca carne quadā. Verba ipsa Plutarchi (quoniam res inopinata est) subscripsi: Ἀριστοτέλης δὲ μήτρας, καὶ καρδίας, καὶ ἀκαλύφης, καὶ τοιούτων ἄλλων ἀπέχεσθαί φησι τοὺς πυθαγορικούς. χρῆσθαι δὲ τοῖς ἄλλοις. Ἀκαλύφη autem est animal marinū, quod urtica appellatur. Sed & piscibus nōnullis abstinere Pythagoricos Plutarchus in Symposiacis dicit: Pythagorā uerò ipsum, sicut celebre est, Euphorbum primo se fuisse dictitasse: ita hæc remotiora sunt ijs, quàm Clearchus, & Dicæarchus memoriæ tradiderunt: fuisse eum posteà Pyrandrum, deinde Callideam, deinde fœminam pulchra facie meretricem, cui nomen fuerit Alce. **Alce meretrix.**

Notæ, & animaduersiones Censoriæ in ueteribus monumentis repertæ, memoria dignæ.

CAP. XII.

SI quis agrum suum passus fuerat sordescere, eumq; indiligenter curabat, ac neq; arauerat, neq; purgauerat: siue quis arborem suam, uineamq; habuerat derelictui: non is sine pœna fuit: sed erat opus censorium, Censoresq; ærarium faciebant. Item si quis Eques Romanus equum habere gracilentum, aut parum nitidum uisus erat: impolitiæ notabatur. Id uerbum significat, quasi tu dicas incuriæ. Cuius rei utriusq; autoritates sunt: &

M. Cato id sæpenumero atteſtatus eſt.

Quòd incentiones quædam tibiarum certo modo factæ, iſchiadicis mederi poſsint.

CAP. XIII.

Iſchiadicis tibicine mederi.

Creditum hoc à pleriſq; eſt, & memoriæ mandatū, iſchiadici cum maximè doleant, tum ſi modulis lenibus tibicen incinat, minui dolores. Ego nuperrime in lib. Theophraſti ſcriptum inueni, uiperarum morſibus tibicinē ſcitè modulatéq; adhibitū mederi. Refert & Democriti liber, qui inſcribitur περὶ λοιμῶν ἢ λογικῶν * κακῶν. *In quo docet plurimis hominum morbis, medicinam fuiſſe incentiones tibiarum: tanta prorſus eſt affinitas corporibus hominum mentibusq;, & propterea quoq; uitijs, aut medelis animorum & corporum.*

*Fortaßis κακῶν

Narratur hiſtoria de Hoſtilio Mancino Aedili, & Manulia meretrice: uerbaq; decreti Tribunorum, ad quos à Manulia prouocatum eſt.

CAP. XIIII.

Cvm librum VIII. Attei Capitonis collectaneorū legeremus, qui inſcriptus eſt, de iudicijs publicis: decretū Tribunorū uiſum eſt grauitatis antiquæ plenū. propterea id meminimus: idq; ob eam cauſam, & in hāc ſententiā ſcriptum eſt: A. Hoſtilius Mancinus Aedilis curulis fuit. Is Manuliæ meretrici diem ad populum dixit: q, de ambulacro eius noctu lapide ictus eſſet: uulnuſq; ex eo lapide oſtentabat. Manulia ad Trib. pleb. prouocauit: apud eos dixit comeſſatorem Mancinū ad ædes ſuas ueniſſe: eum ſibi recipere non fuiſſe in æde ſua: ſed cum ui irrumperet, lapidibus depulſum. Tribuni decreuerūt,*

Hoſtilij poſtulatio. Manulia meretrix.

* uiſum non fuiſſe

Aedilem

Aedilem ex eo loco iure deiectum, quò eum uenire cum coronario non decuisset: propterea ne cum populo Aedilis ageret, intercesserunt.

Defensa à culpa sententia ex historia Sallustij, quam inimici eius, cum insectatione, malignè reprehenderunt. CAP. XV.

Elegantia orationis Sallustij uerborumq; fæcundia, & nouandi studium cum multa prorsus inuidia fuit: multiq; nō mediocri ingenio uiri conati sunt reprehēdere pleraq;, & obtrectare: in qbus plura inscitè aut malignè uellicant. Nonnulla tamē uideri possunt, nō indigna reprehēsione: quale illud in Catilinæ historia rcptū est: quòd habeat eam speciem, quasi parū attētè dictū. Verba Sallustij hæc sunt: At mihi quidē, tametsi haudquaquàm par gloria sequatur scriptorē, et autorē rerū, tamē in primis arduū uidetur res gestas scribere: Primū, quòd factis dicta exæquāda sunt: deinde quòd pleriq; quæ delicta reprehēderis, maleuolentia, & inuidia dicta putāt. Vbi de magna uirtute, atq; gloria bonorum memores, quæ sibi quisq; facilia factu putat, æquo animo accipit: suprà, ea ueluti ficta pro falsis ducit. Proposuit, inquiunt, dicturū causas, quamobrē uideatur esse arduū res gestas scribere; atq; ibi nō primū causas, sed querelas dicit. Nō enim causa uideri debet, cur historiæ opus arduū sit: quòd ij qui legunt, aut iniquè interpretātur quæ scripta sunt, aut uetera esse nō credāt. Obnoxiā quippe, & obiectā falsis existimationibus eam rē dicendā, magis aiunt quàm arduā: quia quod arduū est, sui operis difficultate est arduū, non opinionis alienæ erroribus. Hæc illi maleuoli reprehen- Arduum.

ſores dicũt. Sed Arduũ Salluſtius, nõ pro difficili tantum, ſed pro eo quoq; ponit, quod Græci δυσχερὲς *aut* χαλεπὸν *appellant: quod eſt cum difficile, tum moleſtũ quoq;, & incommodum, & intractabile. Quorum uerborum ſignificatio à ſententia Salluſtij ſupraſcripta non abhorret.*

De uocabulis quibuſdam à Varrone, & Nigidio contra quotidiani ſermonis conſuetudinẽ declinatis: atque inibi id genus quædam, cum exemplis ueterum relata. CAP. XVI.

Marcum Varronem, & P. Nigidium, uiros Romani generis doctiſſimos, comperimus non aliter locutos eſſe, & ſcripſiſſe, quàm Senatuis, & Domuis, & Sanatuis. Domuis. Fluctuis. *Fluctuis: qui ėſt patrius caſus ab eo, quòd eſt Senatus, Domus, & Fluctus: huic Senatui, Domui, Fluctui: cæteraq; his conſimilia pariter dixiſſe. Terentij quoq; comici uerſus in libris ueteribus itidem ſcriptus eſt:*

Eius anuis opinor cauſa, quæ eſt mortua.

Hanc eorum autoritatem quidam è ueteribus grammaticis ratione etiam firmare uoluerunt: quòd omnis datiuus ſingularis litera finitus i, ſi non ſimilis eſt genitiui ſingularis, s, litera addita genitiuum ſingularem facit: ut Patri patris, Duci ducis, Cædi cædis. Cùm igitur, inquiunt, in caſu dandi huic Senatui dicamus, genitiuus ex eo ſingularis Senatuis eſt, & non Senatus. Sed non omnes concedunt in caſu datiuo Senatui magis dicendum, quàm Senatu: ſicut Lucil. in eodem caſu, Victu, & Anu dicit, non Victui, & Anui, in hiſce uerſibus:

Quod ſumptum atq; epulas uictu præponis honeſto.

Et alio in loco:

Anu no

Anu nocco inquit.

Verg. quoq; in casu dandi Aspectu dicit, non Aspectui:

Teq; aspectu nec subtrahe nostro. Et in Georg.

Quod nec concubitu indulgent.

*C. etiã Cæsar, grauis autor linguæ Latinæ, in Anticatone, Vnius, inquit, arrogãtiæ superbiæq; dominatuq;. Itẽ in Dolabella: *Actionis illibuisti: quorũ in ædibus fanisq; * positu, & honori erant, & ornatu. In libris quoq; analogicis omnia illiusmodi, sine i, litera, dicenda censet.*

De natura quarundam particularũ, quæ præpositæ uerbis intendi, atq; produci barbarè, atque inscitè uidentur, exemplis rationibusq; pluſculis disceptatum. CAP. XVII.

LVcilij ex undecimo uersus sunt:

Scipiadæ magno improbus obijciebat asellus:

Lustrum, illo Censore, malum, infelixq; fuisse.

Obijciebat o, litera producta multos legere audio: idq; eò facere dicunt, ut ratio numeri salua sit.

Idem infrà: –Et iam

Conijcere in uersus dictum præconis uolebam

Graij. In hac quoque prima uerbi præpositione ob eandem causam producunt. Item x v.

*Subijcit hinc humilem, & *suffercatus posteriorem.* *Fortaßis suffractus.

Subijcit, u litera longa legunt, quia primã syllabam breuem esse in uersu heroico nõ cõuenit. Item apud Plautũ in Epidico, con, syllabam productam pronunciant:

Age nũc iã et orna te Epidice, & palliũ in collũ cõijce.

Apud Vergiliũ quoq; Subijcit uerbum produci à plerisq; audio: –Etiam Parnaßia laurus

Parua sub ingenti matris se subijcit umbra.

Sed neq; Ob,neq; Sub præpositio producendi habet naturam:neq; item Con,nisi cùm eam literæ sequũtur, quæ in uerbis Cõstituit,& Cõfecit, secundũ eam primæ sunt: uel cùm eliditur ex ea n, litera, sicut Sallustius: Fœnoribus,inquit,coopertus. In ijs autẽ,quæ suprà posui, & metrum esse integrũ potest, & præpositiones istæ possunt non barbarè protendi. Secũda enim litera in his uerbis per duo ij,non per unum scribenda est. Nam uerbum istud,cui supradictæ particulæ præpositæ sunt, non Icio est,sed Iacio,& præteritũ nõ Icit,sed Iecit. Idq; ubi cõpositũ est,ex a,litera,in i,mutatur:sicut fit in uerbis Insilio,& Incipio:atq; ita uim consonantis capit. Et iccirco ea syllaba productius latiusq; paulò pronuntiata, priorẽ syllabam breuem esse non patitur: sed reddit eam positu longam. Proptereaq; & numerus in uersu, & ratio in pronuntiatu manet. Hæc quæ diximus,eò etiã conducũt, ut quod apud Vergilium in sexto positum inuenimus,

Eripe me his inuicte malis,aut tu mihi terram

Inijce:sic esse inijce:ut suprà dixi,& scribendũ & legendũ sciamus. Nisi quis tam indocilis est,ut in hoc quoque uerbo,In,præpositionẽ metri causa protẽdat. Quærimus igitur in Obijcibus,o,litera,qua ratione intendatur:cùm id uocabulũ factũ sit à uerbo Obijcio:et nequaquam simile sit,quòd à uerbo Moueo Motus,o,litera lõga dicitur. Equidẽ memini Sulpitium Apollinarẽ, uirum præstanti literarũ sciẽtia,Obijces, & Obijcibus,o,litera correpta dicere:in Vergilio quoq; sic eum legere,

–Qua ui maria alta tumescant

Obijcibus

Obijcibus ruptis. Sed ita ut diximus,i,literã,q̃ in uocabulo quoq; gemina esse debet,paulò uberius largiusq; pronũtiabat.Congruens igitur est,ut Subijces etiã,quod perinde ut Obijces cõpositũ est,u,litera breui dici,oporteat.Ennius in tragœdia,q̃ Achilles inscribitur, Subijces pro aëre alto ponit,q cœlo subiectus est, in his uersibus:

Ergo deûm sublimes subijces,humidus
Vnde oritur imber,sonitus sæuo,& strepitu.

Plerosq; omnes tamen legere audias,u, litera producta. Idipsum autem uerbũ M.Cato sub alia præpositione dicit,in oratione,quam de Cõsulatu suo habuit.Ita hos,inquit,fert uentus ad priorem Pyrenæum,quos proijcit in altum.Et Pacuuius item in Anchise: Id promontorium, cuius * lingua in altum proijcit. *ligna

De Africano superiore sumpta quędam ex annalibus,memoratu dignißima. CAP. XVIII.

Scipio Africanus antiquior, quanta uirtutum gloria præstiterit,& quàm fuerit altus animo,atq; magnificus:& qua sui conscientia subnixus:pluribus rebus,quas dixerit,quasq; fecerit,declaratũ est.Ex quibus sunt hæc duo exempla eius fiduciæ,ac exuperantiæ ingentis.Cùm M.Meuius Tri.plebis accusaret eũ ad populũ,diceretq; accepisse à rege Antiocho pecuniã,ut conditionibus gratiosis & mollibus pax cum eo Pop.Rom.nomine fieret: & quædã item alia crimini daret, indigna tali uiro:tum Scipio pauca præfatus,quæ dignitas uitæ suæ,atq; gloria postulabat,Memoria,inquit, Quirites,repeto,diem esse hodiernũ,quo Annibalem Pœnum imperio nostro inimicißimum magno prælio uici in terra Africa:pacemq; & Scipionis Africani altitudo animi.

uictoriam uobis peperi insperabilem. Non igitur simus aduersum Deos ingrati: sed censeo relinquamus nebulonem hunc, eamusq; nunc protinus Ioui Opt. Max. gratu latum. Id cùm dixisset, auertit, & ire in Capitolium cœpit. Tum concio uniuersa, quæ ad sententiã de Scipione ferendam conuenerat, relicto Tribuno, Scipionẽ in Capitolium comitata, atque inde ad ædes eius cum lætitia & gratulatione solenni prosecuta est. Fertur etiam oratio, quæ uidetur eo die habita à Scipione: & qui dicunt eam non ueram, non eunt inficias, quin hæc quidẽ uerba fuerint, quæ dixi, Scipionis. Item aliud est factũ eius preclarum: Petilius quidã Trib. Pleb. à Marco, ut aiũt, Catone inimico Scipionis, cõparatus in eũ atq; immissus, desiderabat in Senatu instantißimè, ut pecuniæ Antiochenæ, prædæq́; quæ in eo bello capta erat, rationem redderet. Fuerat enim L. Scipioni Asiatico fratri suo Imperatori in ea prouincia Legatus. Ibi Scipio exurgit: & prolato è sinu togæ libro, rationes in eo scriptas esse dixit omnis pecuniæ, omnisq́; prædæ. Ille tum, ut palàm recitaretur, & ad ærarium deferretur. Sed enim id iam non faciam, inquit, nec me ipse afficiam contumelia. Eumq́; librũ statim coràm discidit suis manibus, & concerpsit: ægrè passus, quòd cui salus Imperij ac reipublicæ accepta ferri deberet, ab eo ratio pecuniæ prædatitiæ posceretur.

Quid M. Varro in Logistorico scripserit de moderando uictu puerorũ impubiũ. CAP. XIX.

Crapula ingenio officit.

PVeros impuberes compertum est, si plurimo cibo, nimuoq; somno uterentur, hebetiores fieri: aduertimusq; hinc elici tarditatem, corporaq; eorum improcera fieri

fieri, minusq́; adolescere. Idem plerique alij medicorum philosophorumq́;, & M. Varro in Logistorico scripsit, quæ inscripta est Capys, aut de liberis educandis.

Notati à Censoribus, qui audientibus ijs dixerunt ioca quædam intempestiuiter: ac de eius quoque nota deliberatum, qui steterat fortè apud eos oscitabundus. CAP. XX.

INter Censorias seueritates tria hæc exempla in literis sunt castigatißimæ disciplinæ. Vnũ est huiusmodi: Cẽsoriæ notæ. *CENS. agebat de uxoribus solenne iusiurandum. Verba hæc erant ita concepta: Et tu ex animi tui sẽtẽtia uxorem habes? Qui iurabat, cauillator quidam, & canicula, & nimis ridicularius fuit. Is locum esse sibi ioci dicendi ratus, cùm ita, uti mos erat, CENS. dixisset: Et tu ex animi tui sententia uxorem habes? Habeo equidem, inquit, uxorem: sed non hercle ex animi tui sententia. Tum CENS. eum, quòd intempestiuè lasciuisset, in ærarios retulit, causamq́; hanc ioci scurrilis apud se dicti subscripsit. Altera seueritas eiusdem sectæ, disciplinæq́; est: Deliberatum est de nota eius, qui ad CENS. ab amico aduocatus est, & in iure stans, clarè nimis ac sonorè oscitauit: atque inibi propè ut plecteretur, fuit: tanquam illud indicium uagi animi foret, & hallucinantis, & fluxæ atque apertæ securitatis. Sed cum ille deierasset inuitißimũ sese, ac repugnantẽ oscitatione uictũ, teneriq́; eo uitio, quod Oscedo appellatur: tum notæ iam destinatæ exẽptus est. P. Scipio Africanus Pauli filius utranque historiam posuit in oratione, quam dixit in Censura, cùm ad maiorum mores populũ hortaretur. Itẽ aliud refert Sabinus Masurius*

Iocus intempestiuus.

Oscedo.

Furius in septimo memorabiliũ seuerè factũ: CENSS. *inquit, P. Scipio Nasica, & M. Pompilius, cùm equitum censum agerẽt, equum nimis strigosum & male habitũ: sed equitem eius uberrimum & habitißimum uiderũt. Et cur, inquiũt, ita est, ut tu sis, quàm equus curatior? Quoniam, inquit, ego me curo, equũ Statius meus seruus. Visum est parum reuerẽs esse responsum, relatusq; in ærarios, ut mos est. Statius autem seruile nomen fuit. Pleriq; apud ueteres serui eo nomine fuerunt. Cæcilius quoq; ille comœdiarum poëta inclytus seruus fuit, & propterea nomen habuit Statius. Sed posteà uersum est quasi in cognomentum, appellatusq; est Cæcilius Statius.*

Equus strigosus.

Statius.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER V.

Quòd Musonius philosophus reprehendit, improbauitq; laudari philosophum disserentem à uociferantibus, & in laudando gestientibus.

CAP. I.

Musonius.

VSONIVM PHILOsophum solitum dicere accepimus: Cum philosophus, inquit, hortatur, monet, suadet, obiurgat, aliud'ue quid disciplinarum disserit: tum qui audiunt, si de summo, & soluto pectore obuias, uulgatasq; laudes effutiunt, si clamitant etiam, si gestiunt, si uocum eius festiuitatibus

tatibus, si modulis uerborum, si quibusdam quasi frequẽtamentis orationis mouentur, exagitantur, & gestiunt: tum scias, & qui dicit, & qui audit, frustra esse: neque illic philosophum loqui, sed tibicinẽ canere. * *Animus is, inquit, audientis philosophum quæ dicuntur utilia, ac salubria sunt, quæq; & errorum, atq; uitiorum medicinas ferunt, laxamentum atque otium prolixè profuseq; laudandi non habet. Quisquis ille est qui audit, nisi ille est planè deperditus, inter ipsam philosophi orationem & perhorrescat necesse est, & pudeat tacitus, & pœniteat, & gaudeat, & admiretur: uarios adeò uultus disparilesq; sensus gerat, perinde ut eum, conscientiamq; eius affecerit, utrarumq; animi partium, aut syncerarum, aut ægrarum, philosophi pertractatio. Præterea dicebat, magnam laudem non abesse ab admiratione: admirationem autem, quæ maxima est, non parere uerba, sed silentium. Iccirco inquit poëtarum sapientißimus auditores illos Vlyßi, labores suos illustrißimè narrantis, ubi loquendi finis factus, nõ exultare, nec strepere, nec uociferari facit: sed consiluisse uniuersos dicit, quasi attonitos, & obstupidos, delinimentis aurium ad origines usque uocis permanantibus.* *Amicus enim

Super equo Alexandri regis, qui Bucephalus appellatus est. CAP. II.

Equus Alexandri regis & capite, & nomine Bucephalus fuit. Emptum Cares scripsit talentis XIII. *& regi Philippo donatum: æris nostri summa est* HS. CCCXII. *Super hoc equo dignũ memoria uisum: quòd ubi ornatus erat, armatusq; ad prælium, haud unquã in-* Bucephalus.

scendi

scendi sese ab alio nisi à rege passus sit. Id etiam de isto equo memoratum est: Quòd cum in eo insidens Alexan-
*se *der bello Indico,* & facinora faciens fortia, in hostiũ cuneum, non satis sibi prouidens, immisisset, cõiectisq; undiq; in Alexandrum telis, uulneribus altis in ceruice atq; in latere equus perfossus est: moribundus tamen, ac propè iam exanguis, è medijs hostibus regem uiuacißimo cursu retulit: atque ubi eum extra tela extulerat, ilico concidit: & domini iam superstitis securus, quasi cum sensus humani solatio animam expirauit. Tum rex Alexander, parta eius belli uictoria, oppidum in ijsdem locis condi-*
Bucephalon oppidum. *dit: atq; ob equi honores Bucephalon appellauit.*

Quæ causa, quodq; initiũ fuisse dicatur Protagoræ ad philosophiæ literas adeũdi. CAP. III.

Protagoras *PRotagoram uirum in studijs doctrinarum egregiũ, cuius nomen Plato libro suo illi inclyto inscripsit, adolescentẽ aiunt, uictus quærẽdi gratia, in mercede missum, uecturasq; onerum corpore suo factitauisse: quod genus Græci* βαστάζοντας *uocant, Latinè Baiulos appella-*
Baiulus. Abdera Democriti oppidum. *mus. Is de proximo rure in Abderam oppidum, cuius popularis fuit, caudices ligni plurimos funiculo breui circũdatos portabat. Tum fortè Democritus ciuitatis eiusdem ciuis, homo ante alios uirtutis & philosophiæ gratia uenerandus, cùm egrederetur extra urbem, uidet eum cum illo genere oneris tam impedito, ac tam incoibili, facilè atq; expeditè incedentẽ. Et propè accedit, & iuncturã, posituramq; ligni scitè periteq; factam cõsiderat: petitq; ut paulùm acquiescat. Quod ubi Protagoras, uti erat petitum, fecit: atq; itidẽ Democritus aceruũ illum, & quasi*

orbem

rbem caudicum breui uinculo cõpressum, ratione qua=
dam quasi geometrica librari, continerięq; animaduertit:
interrogauit, quis id lignum ita composuisset. Et cum ille
se compositum dixisset: desiderauit uti solueret, ac de=
uo in modum eundem collocaret. At postquàm ille sol=
it, ac similiter composuit: tum Democritus animi aciem,
olertiamq; hominis, nõ docti, demiratus: Mi adolescens,
nqt, cùm ingeniũ, benefaciendi habeas, sunt maiora me=
ioraq;, quæ facere mecum poßis. Abduxitq; eum statim,
ecumq; habuit, & sumptũ ministrauit, & philosophias
locuit: & esse eum fecit, quãtus postea fuit. Is tamẽ Pro=
agoras insyncerus quidẽ philosophus, sed acerrimus so=
phistarũ fuit. Pecuniã quippe ingentem cum à discipulis
acciperet annuam, pollicebatur se id docere, quanã uer=
borũ industria, causa infirmior, fieret fortior. Quam rem
Græcè ita dicebat, τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν.

De uerbo Duo & uicesimo, quod uulgo inco=
gnitum, à uiris doctis multifariam in libris scri=
ptum est. CAP. IIII.

Apud Sigillaria fortè in libraria ego & Iulius Pau= **Iulius Paulus.**
lus poëta, uir memoria nostra doctißimus, consede=
ramus: atq; ibi expositi erant Fabij annales, bonæ atque
syncerae uetustatis libri, quos uẽditor sine mẽdis esse cõ=
tendebat. Grammaticus autem quispiã è nobilioribus ab
emptore ad spectandos libros adhibitus, reperisse unũ in
libro mendum dicebat. Sed cõtrà librarius in quoduis pi=
gnus uocabat, si in una uspiã litera delictum esset. Osten
debat grammaticus ita scriptum in lib. IIII. Quapro=
pter tum primum ex plebe alter c o s. factus est, duo &
uicesimo

uicesimo anno postquàm Romam Galli ceperunt: Non,
Duodeuicesimo. *inquit, Duo & uicesimo, sed Duodeuicesimo scribi oportuit. Quid enim est Duo & uicesimo? Alio quoque loco hic ita scripsit: Mortuus est anno Duo & uicesimo, Rex fuit anno uicesimo primo.*

Cuiusmodi ioco cauillatus sit Antiochum regem Pœnus Annibal. CAP. V.

Annibalis cauillatio in Antiochum. Macrob. lib. 2. cap. 2. *IN libris ueterum memoriarum scriptum est Annibalem Carthaginiensem apud regem Antiochum facetißimè cauillatum esse. Ea cauillatio huiuscemodi fuit: Ostendebat ei Antiochus in campo copias ingēteis, quas bellum Pop. Rom. facturus comparauerat: conuertebatq; exercitum insignibus argenteis, & aureis florentem. Inducebat etiam currus cum falcibus, & elephantos cum turribus: equitatumq; frenis, ephippijs, monilibus, phaleris præfulgentem. Atque ibi rex contemplatione tanti, ac tam ornati exercitus gloriabundus Annibalem aspicit: &, Putas'ne, inquit, conferri posse, ac satis esse credis Romanis hæc omnia? Tum Pœnus eludens ignauiam, imbelliamq;* Imbellia, genere fœminino. *militum eius pretiosè armatorum: Satis planè, inquit, satis esse credo Romanis hæc omnia: etiam si auarißimi sunt. Nihil prorsum, neq; tam lepidè, neque tam acerbè dici potest. Rex de numero exercitus sui, ac de æquiparatione æstimanda quæsierat: Respondit Annibal de præda.*

De coronis militaribus, quæ sit earum Triumphalis, quæ Obsidionalis, quæ Ciuica, quæ Muralis, quæ Castrensis, quæ Naualis, quæ Oualis, quæ Oleagina. CAP. VI.

Militares

Militares coronæ multifariæ sunt: Quarum quæ nobilißimæ sunt, has ferme esse accepimus, triumphalem, obsidionalem, ciuicam, muralem, castrensem, naualem. Est ea quoq; corona, quæ Oualis dicitur. Est item postrema Oleagina: qua uti solent qui in prælio nõ fuerunt, sed triumphum procurant. Triumphales coronæ sunt aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. Id uulgo dicitur Aurum coronarium. Hæ antiquitus è lauro erant: pòst fieri ex auro cœptæ. Obsidionalis est, quã ij qui liberati sunt obsidione, dant ei duci qui liberauit. Ea corona graminea est: obseruariq́; solitum, ut fieret è gramine, quod in eo loco generatum esset, intra quem clausi erant, qui obsidebantur. Hanc coronam gramineam S.P.Q.R.Q. Fabio Maximo dedit, bello Pœnorum secundo, quòd urbem Romam obsidione hostium liberasset. Ciuica corona appellatur, quam ciuis ciui, à quo seruatus est in prælio, testẽ uitæ salutisq́; perceptæ, dat. Ea fit è frõde querna: quoniam cibus, uictusq́; antiquißimus quercus capi solitus sit. Fit etiam ex ilice, quod genus superiori proximum est: sicuti scriptũ est in quadam comœdia Cæcilij: Coronę militares. Coronæ triumphales. Obsidionalis. Graminea. Ciuica.

Aduehũtur, inquit, cum ilignea corona, & chlamyde:
Dij uostram fidem.

Massurius autẽ Sabinus in XI. librorum memorabilium Ciuicam coronam tum dari solitam dicit, cùm is qui ciuẽ seruauerat, eodem tempore & hostem occiderat, neq; locum in ea pugna reliquerat: aliter ius ciuicæ coronæ negat concessum. Tyberium tamen Cæsarem consultum, an ciuicã coronam capere posset, qui ciuem in prælio seruasset,

ſet, & hoſtes ibidem duos interfeciſſet, ſed locum in quo pugnabat, non retinuiſſet, eoq; loco hoſtes potiti eſſent, reſcripſiſſe dicit, eum quoq; ciuica dignũ uideri: quòd ap pareret, è tam iniquo loco ciuẽ ab eo ſeruatũ, ut etiã à for titer pugnantibus retineri nõ quiuerit. Hac corona ciuica L. Gedius uir cenſorius in Senatu Ciceronem Conſulẽ donari à republica cenſuit: quòd eius opera eſſet atrociſſima illa Catilinæ cõiuratio detecta, uindicataq;. Muralis eſt corona, qua donatur ab imperatore, qui primus murum ſubijt, inq; oppidum hoſtium per uim aſcendit. Idcirco quaſi muri pinnis decorata eſt. Caſtrenſis eſt corona, qua donat eum Imperator, qui primus hoſtium caſtra pugnãs introiuit. Ea corona inſigne ualli habet. Naualis eſt, qua donari ſolet maritimo prælio, qui primus in hoſtiũ nauem ui armatus tranſiliuit. Ea quaſi nauiũ roſtris inſignita eſt. Et muralis autem, & caſtrenſis, & naualis fieri ex auro ſolent. Oualis uerò corona myrtea eſt. Ea utebantur Imperatores, qui ouantes introibant Vrbem. Ouandi autem, ac non triumphandi cauſa eſt, cùm aut bella non rite indicta, neque cum iuſto hoſte geſta ſunt: aut hoſtium nomen humile, & non idoneum eſt, ut ſeruorum, piratarumq;: aut deditione repentè facta, in puluere (ut dici ſolet) incruentaq; uictoria obuenit. Cui facilitati aptam eſſe Veneris frondem crediderunt: quòd nõ Martius, ſed quaſi Venereus quidam triũphus foret. Hãc myrteam coronam M. Craſsus cùm bello fugitiuorum cõfecto, ouans rediret, inſolenter aſpernatus eſt: Senatuſq; conſultum faciundum per gratiam curauit, ut lauro, non myrto coronaretur. Marcus Cato obiecit M. Fuluio

Muralis.

Caſtrenſis.

Naualis.

Oualis.

hoc eſt, recuſato more ſolito: non aũt reprehenſibiliter.

uio Nobiliori, quòd milites, per ambitionẽ, coronis leuissimis de causis donasset: de qua re uerba ipsa apposui Catonis. Nam principiò, quis uidit corona donari quenquam, cùm oppidum captum non esset? aut castra hostiũ non incensa essent? Fuluius autem, in quem hoc à Catone dictum est, coronis donauerat milites, quia uallum curauerant, aut quia puteum strenuè foderant. Prætereundum non est, quod ad ouationes attinet: super quo dissensisse ueteres scriptores accipio. Partim enim scripserunt, qui ouarent, introire solitos equo uehentes. Et Sab. Massurius pedibus ingredi ouantes dicit, sequentibus eos, non militibus, sed uniuerso Senatu.

Personæ uocabulum quàm lepidè interpretatus, quamq́ue esse uocis eius originem dixerit C. Bassus. CAP. VII.

Lepidè mehercules, & scitè C. Bassus in libris quos de origine uocabulorũ cõposuit, unde appellata Persona sit, interpretatur: À personãdo enim id uocabulum factũ esse coniectat. Nam caput, inquit, & os, cooperimẽto personæ tectum undiq;, unaq́; tantum uocis emittẽdæ uia peruium, *quod nõ uaga neq; diffusa est, in unũ tantũmodo exitũ collectã coactãq; uocẽ, & magis claros canorosq́; sonitus facit. Quoniã igitur indumentũ illud oris clarescere, & resonare uocẽ facit: ob eam causam Persona dicta est, o, litera propter uocabuli formam ꝓductiore. *quà

Defensus error à Vergilij uersibus, quos argueret Iulius Higinus grammaticus: & ibidem quid sit Lituus, atq; de etymologia uocis eius.

CAP. VIII.

Ipse quirinali lituo, paruaq; sedebat
Succinctus trabea,læuaq; ancile gerebat.

In his uersibus errasse Vergilium Higinus scripsit, tanquam non animaduerterit deesse aliquid hisce uerbis: Ipse quirinali lituo. Nam si nihil, inquit, deesse animaduertimus, uidetur ita dictum, ut fiat lituo, & trabea succinctus: quod est, inquit, absurdißimum. Quippe cum lituus sit uirga breuis, in parte qua robustior est, incurua, qua Augures utuntur: quonam modo succinctus lituo uideri potest? Imò ipse Higinus parũ animaduertit sic hoc esse dictum, ut pleraq; dici per defectionem solent: ueluti cùm dicitur, M. Cicero homo magna eloquentia, atq; Roscius histrio summa uenustate: non plenum hoc utrunq;, neque perfectum est: sed enim pro pleno, atque perfecto auditur, ut Vergilius alio in loco:

Lituus.

Victorem Buten, immani corpore.–

Id est, corpus immane habentem. Et item alibi:

In medium geminos immani pondere cæstus
Proijcit. Ac similiter:

Domus sanie, dapibusq; cruentis
Intus opaca ingens.

Sic igitur id quoq; uideri dictũ debet: Picus Quirinali lituo erat: sicut dicimus, statua grãdi capite erat. Et Est autem, & Erat, & Fuit, plerunq; absunt cum elegãtia, sine detrimento sententiæ. Et quoniam facta litui mentio est, non prætermittendum est, quod posse quæri animaduertimus, utrum lituus auguralis à tuba, quæ lituus appellatur, an tuba à lituo Augurum, lituus dicta sit. Vtrunque enim pari forma, & pariter in capite incuruũ est. Sed si

Tuba.

(ut qui

(ut quidam putant) tuba à sonitu lituus appellata est, ex illo Homerico uersu λίγξε βιὸς, necesse est ita accipi, ut uirga auguralis à tubæ similitudine lituus uocetur. Vtitur autem uocabulo isto Verg. & pro tuba:

Et lituo pugnas insignis obibat, & hasta.

Historia de Crœsi filio sumpta ex Herodoti libris. CAP. IX.

Filius Crœsi regis, cum iam per ætatem fari posset, infans erat: & cùm iam multum adolcuisset, item nihil fari quibat. Mutus adeò & elinguis diu habitus est. Cum uerò in patrem eius bello magno uictum, & urbe in qua erat capta, hostis gladio *deducto, regem esse ignorans inuaderet: diduxit adolescens os, clamare nitens, eoq; nixu atq; impetu spiritus uitium, nodúq; linguæ rupit, planeq; & articulatè elocutus est, clamans in hostē, ne rex Crœsus occideretur. Tum & hostis gladium reduxit, & rex uita donatus est, & adolescens loqui prorsus deinceps incepit. Herodotus in historijs huius memoriæ scriptor est: eiusq; uerba sunt, quæ prima dixisse filium Crœsi refert, ὦ ἄνθρωπε, μὴ κτεῖνε κροῖσον. Sed & quispiam Samius athleta, nomen illi fuit Αἴγλης, cùm antea non loquens fuisset, ob similem dicitur causam loqui cœpisse. Nam cum in sacro certamine sortitio inter ipsos, & aduersarios non bona fide fieret, & sortem nominis falsam subijci animaduertisset: repētè in eum, qui id faciebat, sese uidere quid faceret, magnùm inclamauit. Atque is oris uinculo solutus, per omne inde uitæ tempus, non turbidè, neq; adhæsè locutus est.

Crœsi filius ex muto uocalis.

*educto

Her. in Clio.

Aegles Samius

De argumentis, quæ Græcè ἀντιστρέφοντα appellantur, à nobis Reciproca dici possunt. CAP. X.

Antistrephōta.

INter uitia argumentorum, longè maximum esse uitium uidetur eorum, quæ ἀντιστρέφοντα Græci dicunt. Ea quidam ex nostris, non hercle nimis absurdè reciproca appellauerūt. Id autem uitium accidit hoc modo: Cum argumentum propositum referri contrà, conuertiq; in eum potest, à quo dictum est, & utrunq; pariter ualet, quale est peruulgatum illud, quo Protagorā sophistarum acerrimum, usum esse ferunt aduersus Euathlum discipulum suum. Lis nanq; inter eos, & controuersia super pacta mercede hæc fuit: Euathlus adolescens diues, eloquentiæ discendæ, causarumq; orandi cupiens fuit. Is in disciplinam Protagoræ sese dedit: daturūq; promisit mercedem grandem pecuniam, quantam Protagoras petiuerat. Dimidiumq; eius dedit iam tunc statim prius, quàm disceret. Pepigitq; ut reliquum dimidiū daret, quo primo die causam apud iudices orasset & uicisset. Postea cùm diutulè auditor assectatorq; Protagoræ fuisset: & in studio quidem facundiæ abunde promouisset, causas tamen non reciperet, tempusq; iam longum transcurreret, & facere id uideretur, ne reliquū mercedis daret: capit consilium Protagoras, ut tum existimabat, astutum. Petere instituit ex pacto mercedem. Litem cum Euathlo contestatur. Et cum ad Iudices conijciendæ consistendæq; causæ gratia uenisset, tum Protagoras sic exorsus est: Disce, inquit, stultißime adolescēs, utroq; id modo fore uti reddas quod peto: siue contra te pronunciatum erit, siue pro te. Nam si contra te lis data erit, merces mihi ex sententia debebitur

Protagoræ & Euathli pactio.

tur, quia ego uicero: Sin uerò secundũ te iudicatum erit, merces mihi ex pacto debebitur, quia tu uiceris. Ad ea respondit Euathlus: Potui, inquit, huic tuæ tam ancipiti captioni isc obuiam, si uerba non ipse facerem, sed alio patrono uterer. Sed magis mihi in ista uictoria proludium est: cùm te non in causa tantum, sed in argumento quoq; isto uinco. Disce igitur tu quoq; magister sapientissime, utroq; modo fieri, uti non reddam quod petis: siue contra me pronunciatum fuerit, siue pro me. Nam si iudices pro causa mea senserint, nihil tibi ex sentẽtia debebitur, quia ego uicero: Sin contra me pronunciauerint, nihil tibi ex pacto debebo, quia ego nõ uicero. Tum iudices dubiosum hoc inexplicabileq; esse, quod utrinq; dicebatur rati, ne sentẽtia sua utrãcunq; in partem dicta esset, ipsa sese rescinderet: rem iniudicatam reliquerunt, causamq; in diem longissimam distulerunt. Sic ab adolescente discipulo magister disciplina eloquentiæ inclytus suo sibi argumento confutatus est, & captionis uersutè excogitatæ frustratus fuit.

Proludium. Dubiosus.

Biantis de re uxoria syllogismum, non posse uideri ἀντιστρέφοντα. CAP XI.

Biantis argumentum.

Existimauit quidam etiam illud Biantis, uiri sapientis, ac nobilis, responsum consimile esse, atque est Protagorion illud, de quo dixi modò ἀντιστρέφον. Nam cùm rogatus esset à quodam Bias, deberet'ne uxorem ducere, an uitam uiuere cœlibem, ἤτοι, inquit, καλὴν ἕξεις, ἢ αἰσχράν. καὶ εἰ καλήν, ἕξεις κοινήν. εἰ δὲ αἰσχράν, ἕξεις ποινήν. ἑκάτερον δὲ οὐκ ἀγαθόν, οὐ ληπτέον ἄρα. Sic autem hoc responsum conuertunt, εἰ μὲν καλὴν ἕξω, οὐχ

ἕξω ποινήν. εἰ δὲ αἰσχράν, οὐχ ἕξω κοινήν, γαμητέον ἄρα. Sed nimimè hoc esse uidetur ἀντιστρέφον: quoniam ex altero latere conuersum, frigidius est infirmiusq;. Nam Bias proposuit non esse ducendam uxorē: propter alterutrum incommodum, quod necessariò patiendum erit ei, qui duxerit. Qui cōuertit autē, non ab eo se defendit incommodo, quod adest, sed carere se altero dicit, quod non adest. Satis est autem tuendæ sententiæ, quam Bias dixit, quòd eum qui duxit uxorem, pati necesse est ex duobus incommodis alterum, ut aut κοινήν habeat, aut ποινήν. Sed Phauorinus noster, cùm facta esset fortè mentio syllogismi

Protasis. istius, quo Bias usus est, cuius prima πρότασις, ἤτοι καλὴν ἕξεις, ἢ αἰσχράν, non ratum id, neq; iustum disiunctum esse ait: quoniam non necessum est alterum ex duobus, quæ disiunguntur uerum esse, quod in proloquio disiunctiuo necessarium est. Eminentia enim quadam significari formarum turpes & pulchræ uidentur. Est autē, inquit, tertium quoq; inter duo ista, quæ disiunguntur: cuius rationem prospectumq; Bias nō habuit. Inter enim pulcherrimam fœminā, & deformissimā, media quædam forma est: quæ à nimiæ pulchritudinis periculo, & à summo deformitatis odio uacat. Qualis à Q. Ennio in Menalippa

Stata forma. perquàm eleganti uocabulo Stata dicitur, quia neq; κοινή futura sit, neq; ποινή: quam formam modicā & modestam

Vxoria forma. Phauorinus non mehercle inscitè appellabat uxoriam. Ennius autē in ista (quā dixi) tragœdia, eas ferè fœminas ait incolumi pudicitia esse, quæ stata forma forent.

De nominibus deorum populi Romani Diiouis, & Veiouis. CAP. XII.

In an

IN antiquis ſpectationibus nomina hæc Deorum ineſſe animaduertimus, Dijouis et Veiouis. Eſt aũt etiã ædes Veiouis Romæ, inter arcem, & Capitolium. Eorũ nominum rationem eſſe hanc comperi: Iouem Latini ueteres à iuuando appellauere: eundemq; alio uocabulo iuncto, Patrem dixerũt. Nam quod eſt in cliſis, aut immutatis quibuſdam literis Iupiter: id plenum atq; integrum eſt Iouis pater. Sic & Neptunus pater coniunctè dictus eſt, & Saturnus pater, & Ianus pater, & Mars pater: hoc enim eſt Marſpiter. Item Iouis Dieſpiter appellatus, id eſt, diei & lucis pater. Idcircoq; ſimuli nomine Dijouis dictus eſt, & Lucetius: quòd nos die & luce quaſi uita ipſa afficeret, & iuuaret. Lucetium autẽ Iouem Cn. Næuius in libris belli Punici appellat. Cùm Iouem igitur & Dijouem à iuuando nominaſſent, eum quoq; cõtrà deum qui non iuuãdi poteſtatẽ, ſed uim nocendi haberet (nam deos quoſdam ut prodeſſent, celebrabant: quoſdam, ut ne obeſſent, placabant) Veiouem appellauerunt: dempta, atq; detracta iuuandi facultate. Væ enim particula, quæ in alijs atq; alijs uocabulis uariatim per has duas literas cum a litera media immiſſa dicitur, duplicẽ ſignificatũ, eundemq; inter ſe diuerſum capit. Nam & augendæ rei, & minuendæ ualet: ſicuti aliæ particulæ plurimæ: propter quod accidit, ut quædam uocabula, quibus particula iſta præponitur, ambigua ſint, & utroque uerſum dicantur: Væſcum, Væhemens, & Vægrande: de quibus alio in loco uberiore tractatu facto admonuimus. Veſanos autem & Vecordes ex una tantùm parte dici, quæ priuatiua eſt: quam Græci στερητικὸν μόριον dicunt.

Dijouis. Veiouis. Iupiter. Marſpiter. Dieſpiter. Lucetius. Væ, aut ue. Væſcum. Væhemens. Vægrande. Veſanus. Vecors.

Simulachrum igitur dei Veiouis, quod est in æde, de qua suprà dixi, sagittas tenet, quæ sunt uidelicet paratæ ad nocendũ. Quapropter eum deum pleriq; Apollinem esse dixerunt. Immolaturq́; illi ritu humano capra: eiusq́; animalis figmentũ iuxta simulachrum stat. Propterea Vergilium quoq; aiunt, multæ antiquitatis hominem, sine ostẽtationis odio, peritum, numina læua in Georgicis deprecari: significantem, quandam uim esse huiuscemodi deorũ in lædendo magis quàm in iuuando potentem.

Versus Vergilij hi sunt:

In tenui labor, at tenuis non gloria: si quem
Numina læua sinunt, auditq́; uocatus Apollo.

Auerruncus. Robigus. *In istis autẽ Dijs, quos placari oportet, uti mala à nobis, uel à frugibus natis amoueãtur, Auerruncus quoq; habetur, & Robigus.*

De officiorum gradu atq; ordine, moribus populi Romani obseruato. CAP. XIII.

SEniorum hominũ & Romæ nobilium, atq; in morum disciplinarumq́; ueterũ doctrina memoriaq́; præstantium, disceptatio quædam fuit, præsente & audiente me, de gradu atq; ordine officiorũ. Cumq́; quæreretur, quibus nos ea prioribus potioribusq́; facere oporteret, si necesse esset in opera danda, faciundoq́; officio alios alijs anteferre: non constabat. Conueniebat autem facilè, constabatq́; ex moribus Populi Romani, primum iuxta parẽtes locũ tenere pupillos debere, fidei tutelæq́; nostræ creditos: secundum eos, proximum locum cliẽtes habere, qui *nostrum *sese itidem in fidem patrociniumq́; *nostrorum dederunt: tum in tertio loco esse hospites: posteà esse cognatos*

affinesq́;

affinesq;. Huius moris obseruationisq; multa sunt testimonia, atque documenta in antiquitatibus perscripta: ex quibus unum hoc interim de clientibus cognatisq;, quod præ manibus est, ponemus. M. Cato in oratione, quam dixit apud CENSS. in Lentulũ, ita scripsit: Quòd maiores sanctius habuere defendi pupillos, quàm clientem non fallere: aduersus cognatos, pro cliente testatur: testimonium aduersum clientem nemo dicit. Patrem primũ, posteà patronum proximum nomen habere. Massurius autẽ Sabinus in lib. iuris ciuilis III. antiquiorem locum hospiti tribuit quàm clienti. Verba ex eo libro hæc sunt: In officijs apud maiores ita obseruatum est, primum tutelæ, deinde hospiti, deinde cliẽti, tum cognato, posteà affini: de qua causa fœminæ uiris potiores sũt habitæ, pupillarisq; tutela mulieri prælata: etiam aduersus quẽ affuissent eius filij tutores relicti, in eadem causa pupillo aderãt. Firmũ atq; clarum isti testimoniũ rei perhibet autoritas C. Cæsaris Pont. Maximi, qui in ratione quam pro Bithynis dixit, hoc principio usus est: Vel pro hospitio regis Nicomedis, uel pro horum necessitate, quorũ res agitur, refugere hoc munus Mumi non potui. Nam neq; hominum morte memoria deleri debet, quin à proximis retineatur: neque clientes, sine summa infamia, deseri possunt, quibus etiam à propinquis nostris opem ferre instituimus.

Quòd Appion doctus homo, qui polyhistor appellatus est, uidisse se Romæ scripsit recognitionem inter sese mutuam, ex uetere notitia hominis, & leonis. CAP. XIIII.

Appion,

Appion polyhistor.

APpion, qui Polyhistor appellatus est, literis homo multis præditus, rerumq́; Græcarum plurima, atque uaria sciētia fuit. Eius libri nō incelebres feruntur, quibus omnibus fermè, quæ mirifica in Aegypto uisuntur audiūturq́;, historia comprehēdit. Sed in ijs quæ audisse uel legisse sese dicit, fortasse à uitio studioq́; ostētationis fit loquacior. Est enim sanequàm in prædicādis doctrinis suis uenditator. Hoc autem quod in lib. Aegyptiacorum v. scripsit, neque audisse neque legisse, sed ipsum sese in urbe Roma uidisse oculis suis confirmat: In circo maximo, inquit, uenationis amplißimæ pugna populo dabatur. Eius rei, Romæ cum fortè essem, spectator, inquit, fui. Multæ ibi sæuiētes feræ, magnitudine bestiarum excellētes, omniumq́; inusitata aut forma erat, aut ferocia. Sed præter alia omnia leonum, inquit, immanitas admirationi fuit: præterq́; omnes cæteros, unus. Is unus leo corporis impetu, & uastitudine, terrificoq́; fremitu & sonoro, toris, comisq́; ceruicum fluctuātibus, animos oculosq́; omnium in sese conuerterat. Introductus erat inter complureis cæteros ad pugnam bestiarum Dacus, seruus uiri consularis. Ei seruo Androdus nomen fuit. Hunc ille leo ubi uidit procul, repentè, inquit, quasi admirans stetit: ac deinde sensim atque placidè, tanquam noscitabundus ad hominem accedit. Tum caudam, more atque ritu adulantium canum, clementer, & blandè mouet: hominisq́; sese corpori adiungit: cruraq́; eius, & manus propè iam exanimati metu, lingua leniter demulcet. Homo Androdus inter illa tam atrocis feræ blandimenta amissum animum recuperat: paulatimq́; oculos ad contuendum leonem refert

Androdus Dacus seruus.

ſert. Tum quaſi mutua recognitione facta, lætos, inquit, & gratulabundos uideres, hominem, & leonem. Ea re prorſus tam admirabili, maximos populi clamores excitatos dicit, arceſſitumq; à Cæſare Androdum, quæſitam cauſam, cur ille atrociſsimus leonum uni parſiſſet. Androdus rem mirificam narrat, atq; admirãdam: Cum prouinciã, inquit, Africam procõſulari imperio meus dominus obtineret, ego ibi iniquis eius, & quotidianis uerberibus ad fugam ſum coactus: & ut mihi à domino terræ illius præſide tutiores latebræ forent, in camporum, & arenarum ſolitudines conceſsi: ac ſi defuiſſet cibus, conſiliũ fuit mortem aliquo pacto quærere. Tum ſole, inquit, medio rapido, & flagranti, ſpecum quandam nactus remotam latebroſamq;, in eam me penetro, & recondo: neque multò pòſt ad eandem ſpecum uenit hic leo debili uno, & cruẽto pede gemitus edens, & murmura, dolorẽ cruciatumq; uulneris commiſerantia. Atque illic primo quidem conſpectu aduenientis leonis territum ſibi, & pauefactũ animum dixit: ſed poſtquàm introgreſſus, inquit, leo (uti re ipſa apparuit) in habitaculum illud ſuum, uidet me procul deliteſcentem, mitis & manſuetus acceſsit, & ſublatum pedem oſtendere mihi & porrigere, quaſi opis petendæ gratia uiſus eſt. Ibi, inquit, ego ſtirpẽ ingentem ueſtigio pedis eius hærentẽ reuulſi, conceptamq; ſaniẽ uulnere intimo expreſsi: accuratiusq;, ſine magna iam formidine, ſiccaui penitus, atque deterſi cruorem. Ille tunc mea opera, & medela leuatus, pede in manibus meis poſito recubuit & requieuit: atq; ex eo die triennium totum ego & leo in eadem ſpecu, eodemq; uictu uiximus. Nam quas

Leonis & ſerui innouata notitia.

uena

uenabatur feras, mẽbra opimiora ad ſpecũ mihi ſuggerebat: quæ ego, ignis copiã nõ habẽs, ſole meridiano torrẽs, edebã. Sed ubi me, inquit, uitæ illius ferinæ iam pertæſum eſt, leone in uenatũ profecto, reliqui ſpecũ: & uiam fermè tridui permenſus, à militibus uiſus apprehenſusq; ſum, & ad dominũ ex Africa Romã deductus. Is me ſtatim rei capitalis damnandũ, dandumq; ad beſtias curauit. Intelligo autẽ, inquit, hunc quoq; leonem me tunc ſeparato captũ, gratiã nunc mihi beneficij, & medicinæ referre. Hæc Apion dixiſſe Androdum tradit. Eaq; omnia ſcripta, circumlataq; tabella populo declarat. Atq; ideo, cũctis petẽtibus, dimiſſum Androdum, & pœna ſolutũ leonemq; ei ſuffragijs populi donatum. Poſteà, inquit, uidebamus Androdum, & leonem loro tenui reuinctum, urbe tota circũ tabernas ire: donari ære Androdum, floribus ſpargi leonẽ, omnesq; ferè ubiq; obuios dicere: Hic eſt leo, hoſpes hominis: hic eſt homo, medicus leonis.

Corpus'ne ſit uox, an ἀσώματον, uarias eſſe philoſophorum ſententias. CAP. XV.

VEtus atq; perpetua quæſtio inter nobiliſſimos philoſophorum agitata eſt: corpus'ne ſit uox, an incorporeum. Hoc enim uocabulum quidam finxerunt proinde, quod Græcè dicitur ἀσώματον. Corpus autẽ eſt, quod aut efficiẽs eſt, aut patiens: id Græcè dicitur τὸ δρώμενον, ἢ πάσχον σῶμα. Quam definitionem ſignificare uolens Lucretius, ita ſcripſit:

Corpus. *Tangere enim aut tangi, niſi corpus, nulla poteſt res.*

Alio quoq; modo corpus eſſe Græci dicunt, τὸ τριχῆ διαστατόν. Sed uocem Stoici corpus eſſe contendunt, eamq; eſſe

esse dicunt ictum aëra. Plato autem non esse uocem corpus putat. Non enim percussus, inquit, aër, sed plaga ipsa atq; percußio, uox est, οὐχ ἁπλῶς πληγὴ ἀέρος ἐστὶν ἡ φωνή. πλήττει γὰρ τὸν ἀέρα καὶ δάκτυλος παραγόμενος, καὶ οὐδέπω ποιεῖ φωνήν. ἀλλ' ἡ πόση πληγὴ, καὶ σφόδρα, καὶ τόση δὲ ὥς τε ἀκουστὴν γενέσθαι.

Democritus, ac deinde Epicurus ex indiuiduis corporibus uocem constare, dicunt: eamq́; (ut ipsis eorum uerbis utar) ῥεῦμα λόγων *appellant. Hos aliósq; tales argutæ, delectabilisq; desidiæ aculeos cum audiremus, uel lectitaremus: neq; in his scrupulis, aut emolumētum aliquod solidum, ad rationem uitæ pertinens, aut finem ullum quærendi uideremus: Ennianum Neoptolemum probabamus, qui profectò ita ait: Philosophādum est paucis: nā omnino haud placet.*

Sed neq; plaga ipsa, neq; aer percussus, est uox sed aliud est aër percussus, aliud plaga: et aliud uero ipsa: sicut aquarum strepitus non est ipsa aquæ, neq; saxa percussa ab aqua sed aliud quid diuersum ab utroq; [illegible]

De ui oculorum, deq; uidendi rationibus.

CAP. XVI.

DE *uidendi ratione, deq́; cernendi natura diuersas esse opiniones philosophorum animaduertimus. Stoici causas esse uidendi dicunt, radiorum ex oculis, in ea quæ uideri queant emißionem, aêris simul intentionem. Epicurus effluere semper ex omnibus corporibus simulachra quædam corporum ipsorum, eáq; sese in oculos inferre, atque ita fieri sensum uidendi putat. Plato existimat genus quoddam ignis, lucisq; de oculis exire: idq; coniunctum continuatumq; uel cum luce solis, uel cum alterius ignis lumine, sua ui & externa nixum, efficere, ut quæcunque offenderit illustraueritq; cernamus. Sed & hic quæ differimus imaginandum: eiusdemq; illius*

Videndi causæ. Macrob. lib. 7. cap. 14.

tres opiniones de uidendi ratione

Enniani

Enniani Neoptolomi, de quo suprà scripsimus, consilio utendum est: qui degustandum ex philosophia censet, nõ in eam ingurgitandum.

Quam ob causam dies primi post calendas, nonas, idus, atri habeantur: & cur diem quoque quartum ante calẽdas, uel nonas, uel idus quasi religiosum pleriq; uitant. CAP. XVII.

Atri dies. *VErrius Flaccus in quarto de uerborum significatione, dies qui sunt postridie calendas, nonas, idus, quos uulgus imperitè nefastos dicit, propter hanc causam dictos habitosq; atros esse scribit: Vrbe, inquit, à Gallis Senonibus recuperata, L. Attilius in Senatu uerba fecit, Q. Sulpitium Trib. militum ad Alliam aduersus Gallos pugnaturum, rem diuinam dimicãdi gratia postridie idus fecisse. Tum exercitum popu. Roma. occidione occisum, & post diem tertium eius dici urbem præter Capitolium captam esse. Compluresq; alij senatores recordari sese dixerunt, quoties belli gerendi gratia, res diuina postridie Calendas, Nonas, Idus à magistratu populi Rom. facta esset, eius belli proximo deinceps prælio reip. male gestam esse. Tum Senatus eam rem ad pontifices reiecit: ut ipsi quod uideretur, statuerent. Pontifices decreuerũt, nullum ijs diebus sacrificiũ rectè futurum. Ante diẽ quoq; quartum Calendas, uel Nonas, uel Idus, tanquam inominalem diem pleriq; uitant. Eius obseruationis an religio ulla sit tradita, quæri solet. Nihil super ea re scriptum inuenimus: nisi quod* Claudius annalium quinto, cladem illam pugnæ Cannensis uastißimam, factam dicit ante diẽ quartum Nonas Sextileis.*

occidione

*Q. Claudius

In quo

In quo, & quantum differat Historia ab Annalibus: superq; ea re uerba posita, ex libro rerum gestarum, Sempronij Asellionis, primo.

CAP. XVIII.

Historiam ab Annalibus quidam differre eò putant, quòd cùm utrunq; sit rerum gestarum narratio, earum tamen propriè rerũ sit Historia, quibus rebus gerendis interfuerit is, qui narret: eamq; esse opinionẽ quorundam Verrius Flaccus refert, in libro de significatu uerborum quarto: ac se quidem dubitare super ea re dicit. Posse autem uideri putat nonnihil esse rationis, in ea opinione, quòd Historia Græcè significat rerũ cognitionẽ præsentium. Sed nos audire soliti sumus, Annales omnino id esse, quod Historiæ sint: Historias nõ omnino esse, id quod Annales sint. Sicuti quod est homo, id necessariò animal esse: quod est animal, non id necesse est, hominem esse. Ita Historias quidã esse aiunt rerũ gestarum uel expositionem, uel demonstrationẽ, uel quo alio nomine id dicẽdum est: Annales uerò esse, cũ res gestæ plurium annorum, obseruato cuiusque anni ordine, deinceps componuntur. Cum uerò non per annos, sed per dies singulos res gestæ scribũtur, ea Historia Græco uocabulo ἐφημερὶς dicitur: cuius Latinum interpretamentum scriptum est in libro Sempronij Asellionis primo, ex quo libro plura uerba adscripsimus: ut simul ibidẽ, quid ipse inter Res gestas & Annales esse dixerit, ostẽderemus. Verũ inter eos (inquit) qui Annales relinquere uoluissent, & eos qui Res gestas à Romanis perscribere conati essent, omniũ rerũ hoc interfuit. Annales libri tantũmodo quod factum quoq; anno gestum sit,

Historia.

Annales.

Ephemeris.

Diarium. *id demonstrabant. Id eorum est, quasi qui diarium scribunt, quam Græci ἐφημερίδα uocant. Nobis non modò satis esse uideo, quod factum esset, id pronũtiare: sed etiam quo cõsilio, quáq; ratione gesta essent, demõstrare. Paulò pòst idem Asellio in eodẽ libro: Nam neq; alacriores ad rempublicam defendendam, neq; segniores ad rem perperam faciundam Annales libri commouere quicquam possunt. Scribere autem bellum, quo initum Consule, & quo modo confectum sit, & quis triumphans introierit, ex que eo libro, quæ in bello gesta sint, iterare, non prædicare autem intereà, quid Senatus decreuerit, aut quæ lex, rogatio'ue lata sit, neque quibus consilijs ea gesta sunt iterare, id fabulas pueris est narrare, non historias scribere.*

Quid sit Adoptatio, quid itẽ sit Arrogatio: quãtumq; hæc inter se differãt: uerbaq; eius quæ qualiaq; sint, quí in liberis arrogandis super ea re populum rogat. CAP. XIX.

Adoptatio. *CVm in alienam familiam, inq; liberorum locum extranei sumuntur, aut per Prætorem fit, aut per populum. Quod per Prætorem fit, adoptatio dicitur: quod per populum, arrogatio. Adoptantur autem, cum à parente, in cuius potestate sunt, tertia *mancipatione in iure ceduntur: atq; ab eo qui adoptat, apud eum apud quem legis actio est, uindicantur. Arrogantur ij, qui cùm sui iuris sint, in alienã sese potestatẽ tradũt: eiusq; rei ipsi autores fiunt. Sed arrogationes nõ temere, nec inexploratè committuntur. Nam comitia arbitris etiam Pontificibus præbentur, quæ curiata appellantur. Aetas quoque eius, qui arrogare:*

*mancipatione iure ceduntur

Arrogatio.

Curiata.

arrogare uult, an liberis *potius gignundis idonea sit: bo *posteà
náq; eius, qui arrogatur, ne insidiosè appetita sint, cōside
ratur. Iusq; iurandum à Q. Mutio Pōtifice Maximo cō
ceptum dicitur, quod in arrogādo iuraretur. Sed arroga-
ri non potest, nisi iam uesticeps. Arrogatio autem dicta, Vesticeps.
quia genus hoc in alienam familiam transitus per populi
rogationē fit. Eius rogationis uerba hæc sunt: Velitis, iu-
beatis, uti L. Valerius L. Titio tam iure legéq; filius sibi
siet, quàm si ex eo patre matréq; familiâs eius natus esset:
utiq; ei uitæ necísq; in eum potestas siet, uti pariendo fi-
lio est: hoc ita, ut dixi, ita uos Quirites rogo. Neq; pupil-
lus autem, neq; mulier quæ in parentis potestate est, arro-
gari possunt: quoniam & cum fœminis nulla comitiorum
communio est: & tutoribus in pupillos tantam esse autori
tatem potestatemq; fas non est, ut caput liberum fidei suæ
commissum alienæ ditioni subijciant. Libertinos uerò ab
ingenuis adoptari quidem iure posse, Massurius Sabinus
scripsit. Sed id neq; permitti dicit, neq; permittendū esse
unquam putat: ut homines libertini ordinis, per adoptio-
nem in iura ingenuorum inuadant. Alioqui (inquit) si iu-
ris ista antiquitas seruetur, etiā seruus à domino per Præ-
torem dari in adoptionem potest. Idq; ait plerosq; iuris
ueteris autores posse fieri, scripsisse. Animaduertimus in
oratione P. Scipionis, quam Censor habuit ad populū de
moribus, inter ea quæ reprehendebat, quòd contra maio-
rum instituta fierent, id etiam eum culpauisse, quòd filius
adoptiuus patri adoptatori inter præmia patrum prodes-
set. Verba ex ea oratione hæc sunt: In alia tribu patrem,
in alia filium suffragium ferre. Filium adoptiuum tam

procedere, quàm si se natum habeat. Absentis censeri iubere, ut ad censum nemini necesse sit uenire.

Quòd uocabulum Latinum soloecismo fecerit Capito Asinius: quid ipsum appellauerint ueteres Latini: quibusque uerbis soloecismum definierit idem Asinius. CAP XX.

Soloecismus. Imparilitas. Stribiligo.

Soloecismo Latino uocabulo, ab Asinio Capitone, eiusdemq; ætatis alijs Imparilitas appellatus, à uetustioribus Latinis Stribiligo dicebatur, à uersura uidelicet & prauitate tortuosæ orationis, tanquam sterobligo quædam. Quod uitium Asinius Capito in literis, quas ad Clodium Thuscum dedit, hisce uerbis definit: Soloecismus est (inquit) impar, & inconueniens compositura partiũ orationis. Cùm Græcum autem uocabulum sit soloecismus, an Attici homines, qui elegantius locuti sunt, usi eo sint, quæri solet. Sed nos neque soloecismum, neq; barbarismum apud Græcorum idoneos adhuc inuenimus. Nam sicut βάρβαρον, ita σολοῖκον dixerunt. Nostri quoq; antiquiores, soloecum facilè, soloecismũ haud scio an unquam dixerint. Quod si ita est, neq; in Græco, neque in Latino soloecismus probè dicitur.

Barbarum. Soloecum.

Pluria qui dicat & Compluria, & Compluries non barbarè dici, sed Latinè. CAP. XXI.

Pluria fortè quis dixit sermocinans, uir apprimè doctus, meus amicus: nõ hercle studio feruens ostentandi: neque quò Plura dicendum non putaret. Est enim doctrina homo seria, & ad uitæ officia deuincta, ac nihil de uerbis laborante. Sed opinor assidua ueterum scriptorum tractatione inoleuerat linguæ illius uox, quam in libris

sæpe

ſæpe offenderat. Aderat cum ille hoc dixit, reprehenſor audaculus uerborũ:qui perpauca,eademq́; à uulgo protrita,legerat.Habebatq́; nonnullas diſciplinæ grammaticæ inauditiunculas,partim rudeis inchoatasq́;,partim nõ probas: easq́;, quaſi puluerem ob oculos, cùm adortus quenq; fuerat,aſpergebat:ſicut tunc amico noſtro:Barbarè(inquit)dixiſti Pluria.Nãq; neq; rationem* uerborũ * uerbum hoc,neq; autoritatem habet.Ibi ille amicus ridẽs : Amabò te(inquit)uir bone,quia nunc mihi à magnis,ſerijsq́; rebus otium eſt,uelim doceas nos,cur Pluria ſiue Compluria(nihil enim differt) non Latinè,ſed barbarè dixerint M.Cato,& Q.Claudius,Valerius Antiâs, & L.Lælius, P.Nigidius,et M.Varro:quos ſubſcriptores approbatoresq́; huius uerbi habemus, præter poëtarũ, oratorumq́; ueterũ multam copiam.Ad quæ ille nimis arrogãter : Tibi (inquit) habeas autoritates iſtas,ex Faunorũ & Aboriginum ſeculo repetitas:atque huic rationi reſpõdeas. Nullum enim uocabulum neutrum comparatiuum,numero pluratiuo,caſu recto,ante extremũ a,habet i, literam, ſicuti Meliora,Maiora,Grauiora.proinde igitur Plura, & nõ Pluria dici conuenit:ne contra formam perpetuam in comparatiuo,i,litera ſit ante extremum a.Tum ille amicus noſter,cùm hominem confidentem pluribus uerbis non dignũ exiſtimaret:Aſinij,inquit,Capitonis, doctiſsimi uiri,epiſtolæ ſunt,uno in libro multæ, opinor poſitæ in templo Pacis.Primaq́; epiſtola ſcripta eſt ad Pacuuium Labeonem,cui titulus præſcriptus eſt : Pluria,non Plura dici debere.In ea epiſtola rationes grammaticas poſuit, per quas docet Pluria Latinum eſſe,Plura barbarum. Ad

Capitonem igitur te dimittimus. Ex eo id quoque simul disces; si modò assequi poteris, quod in ea epistola scriptum est, Pluria siue Plura absolutum esse, siue simplex: non (ut tibi uidetur) cōparatiuum. Huius opinionis Asinianæ id quoq; adiumentum est, quòd Cōpluries cum dicimus, non comparatiuè dicimus. Ab eo autem quod est Compluria aduerbium est factum Compluries. Id quoq; quoniam minus usitatum est, uersum Plauti subscripsi, ex comœdia, quæ Persa inscribitur:

Compluries.

Quid metuis? Metuo hercle uerò. Sensi ego cōpluries.

Item M. Cato in IIII. Originum, eodem in loco ter hoc uerbum posuit: Compluries eorum milites mercenarij inter se multi, alteri alteros occidêre: compluries multi simul ad hostes transfugêre: compluries in imperatorem impetum fecere.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII, LIB. VI.

Quem in modum responderit Chrysippus, aduersus eos, qui Prouidentiam consistere negaueuerunt. CAP. I.

De Prouidētia.

OMINES fecisse dicitur, tantam uim esse ærumnarum, & malorum. Aduersus ea Chrysippus, cum in libro περὶ προνοίας quarto dissereret: Nihil est prorsus istis (inquit) insipidius, qui opinantur bona esse potuisse, si non essent itidem mala. Nam

cum

cùm bona malis contraria ſint, utraque neceſſarium eſt oppoſita inter ſeſe, & quaſi mutuo aduerſoq; fulta niſu conſiſtere: Nullum adeò contrarium eſſe ſine contrario altero. Quo enim pacto iuſtitiæ ſenſus eſſe poſſet, niſi eſſent iniuriæ? aut quid aliud iuſtitia eſt, quàm iniuſtitiæ priuatio? Quî item fortitudo intelligi poſſet, niſi ex ignauiæ oppoſitione? quî continentia, niſi ex intemperantiæ? quo item modo prudentia eſſet, niſi foret contrà imprudentia? Proinde (inquit) homines ſtulti, cur non hoc etiam deſiderant, ut ueritas ſit, & non ſit mendacium? Nanque itidem ſunt bona & mala, felicitas & infortunitas, dolor & uoluptas. Alterum enim ex altero (ſicuti Plato ait) uerticibus inter ſe contrarijs deliquatum eſt. Si tuleris unum, abſtuleris utrunque. Idem Chryſippus in eodem libro tractat, conſideratq́ue, dignūq; eſſe id quæri putat, εἰ τῶν ἀνθρώπων νόσοι κατὰ φύσιν γίνονται, id eſt, naturáne ipſa rerum uel prouidentia, quæ compagem hanc mūdi, & genus hominum fecit, morbos quoq; & debilitates, & ægritudines corporum, quas patiūtur homines fecerit? Exiſtimat autē nō fuiſſe hoc principale naturæ cōſilium, ut faceret homines morbis obnoxios. Nunquàm enim hoc conueniſſe naturæ autori, parentiq́ue rerum omnium bonarum. Sed cùm multa, inquit, atque magna gigneret, pareretq́ue aptiſſima, & utiliſſima: alia quoque ſimul agnata ſunt incommoda ijs ipſis, quæ faciebat cohærentia: eáque non per naturam, ſed per ſequelas quaſdam neceſſarias facta dicit, quod ipſe appellat, κατὰ παρακολούθησιν. Sicut, inquit, cum corpora hominum natura fingeret, ratio ſubtilior,*

Infortunitas.

*al's, deligatum

lior, & utilitas ipsa operis postulauit, ut tenuißimis minutisq; oßiculis caput compingeret. Sed hanc utilitatem rei maioris, alia quædam incommoditas extrinsecus consecuta est: ut fieret caput tenuiter munitum, & ictibus, offensionibusq; paruis fragile: proinde morbi quoq;, & ægritudines partæ sunt, dum salus paritur: sic hercle, inquit, dum uirtus hominibus, per consilium naturæ gignitur: uitia itidem per affinitatem contrariam nata sunt.

Quo itidem modo uim, necessitatemq; fati constituerit: & esse tamen in nobis consilij, iudicijq; nostri arbitrium confirmauerit. CAP. II.

Fatum.

FAtum, quod Græci πεπρωμένην, uel εἱμαρμένην uocant, & ad hanc fermè sententiam Chrysippus Stoicæ princeps philosophiæ definit: Fatum est, inquit, sempiterna quædam, & indeclinabilis series rerum, & catena: uoluens semetipsa sese, & implicans per æternos consequentiæ ordines: ex quibus apta, cõnexaq; est. Ipsa autem uerba Chrysippi, quantum ualui memoria, adscripsi: ut si cui meum istud interpretamentũ uidebitur esse obscurius, ad ipsius uerba animaduertat. In lib. enim περὶ προνοίας quarto, εἱμαρμένην esse dicit φυσικήν σύνταξιν τῶν ὅλων ἐξ ἀϊδίου τῶν ἑτέρων τοῖς ἑτέροις ἐπακολουθούντων, καὶ μετὰ πολὺ μὲν οὖν ἀπαραβάτου οὔσης τῆς τοιαύτης συμπλοκῆς. Aliarum autem opinionum disciplinarumq; autores huic definitioni ita obstrepunt: Si Chrysippus, inquiunt, fato putat omnia moueri & regi, nec declinari, transcendiq; posse agmina fati, & uolumina: peccata quoq; hominum, & delicta nõ sustentanda, neque inducenda sunt ipsis, uoluntatibusq; eorum: sed neceßitati cuidam, & instantiæ, quæ oritur ex

fato,

fato, omnium quæ sit rerũ domina & arbitra, per quam necesse sit fieri, quicquid futurum est. Et propterea nocentium pœnas legibus iniquè constitutas, si homines ad maleficia, non sponte ueniunt, sed fato trahuntur. Contra ea Chrysippus tenuiter multa, & argutè disserit: sed omniũ ferè, quæ super ea re scripsit, sententia huiuscemodi est: Quanquam ita sit, inquit, ut ratione quadam necessaria principali, et coacta, atq; cõnexa sint fato omnia: ingenia tamen ipsa mentiũ nostrarum perinde sunt fato obnoxia, ut proprietas eorum est ipsa & qualitas. Nam si sunt per naturam primitus salubriter utiliterq; ficta: omnem illam uim quæ de fato extrinsecus ingruit, inoffensius, tractabiliusq; transmittunt. Sin uerò sunt aspera, & inscita, & rudia, nullisq; artium bonarum adminiculis fulta, & etiam si paruo siue nullo fatalis incommodi conflictu urgeãtur: sua tamẽ leuitate, & uoluntario impetu, in aßidua delicta, & errores ruunt. Idq; ipsum ut ea ratione fiat, naturalis illa, & necessaria rerũ consequẽtia efficit, quæ Fatum uocatur. Est enim genere ipso quasi fatale, & consequens, ut mala ingenia peccatis, & erroribus nõ uacent. Huius deinde rei exemplo nõ hercle nimis alienæ, neq; illepidè utitur: Sicut, inquit, lapidẽ cylindrũ si per spatia terræ prona, atq; dirupta iacias: causam quidẽ ei, & initiũ præcipitantiæ feceris: mox tamẽ ille præceps uoluitur, nõ quia tu id iam facis, sed quoniam ita sese modus eius, & formæ uolubilitas habet: sic ordo, & ratio, & neceßitas fati, genera ipsa, & principia causarum mouet: impetus uerò cõsiliorum, mentiumq; nostrarum, actionesq; ipsas, uoluntas cuiusque propria, & animorum ingenia moderantur.

Chrysippus de fato.

Mala ingenia peccatis nõ uacant.

Infert deinde uerba hæc, ijs quæ dixi, congruentia:

Διὸ ὑπὸ τῶν πυθαγορείων οὕτως εἴρηται.

Γνώσῃ δ' ἀνθρώπους αὐθαίρετα πήματ' ἔχοντας.

ὡς τῶν βλαβῶν ἑκάστοις παρ' αὐτοῖς γινομένων, καὶ καθ' ὁρμὴν αὐτῶν ἁμαρτανόντων τε, καὶ βλαπτομένων, καὶ κατὰ τὴν αὐτῶν διάνοιαν καὶ πρόθεσιν.

Propterea negat, oportere ferri, audiriq; homines aut nequam, aut ignauos, & nocentes, & audaces: qui cùm in culpa, & maleficio reuicti sunt, perfugiunt ad fati necessitatem: tanquam in aliquod fani asylum: & quæ pessimè fecerunt, ea non suæ temeritati, sed fato esse attribuenda dicunt. Primus autem Homerus sapientissimus, & antiquissimus poëtarum dixit in hisce uersibus:

ὢ πόποι, οἷον δή νυ θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται.

ἐξ ἡμέων γάρ φασι κάκ' ἔμμεναι, οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ

σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον, ἄλγε' ἔχουσιν.

Itaq; M. Cicero in libro, quē de fato conscripsit, cū quæstionē istam diceret obscurissimā esse, & implicatissimam, Chrysippum quoq; philosophum non expedisse se, in ea refert his uerbis: Chrysippus æstuans, laboransq;, quonā pacto explicet, & fato omnia fieri, & esse aliquid in nobis, intricatur hoc modo.*

*ferri

Historia sumpta ex libris Tuberonis, de serpente inusitatæ longitudinis. CAP. III.

Serpens inusitatæ magnitudinis.

TVbero in historijs scriptum reliquit, bello primo Punico Attiliū Regulum Cōsulem in Africa castris apud Bagradam flumen positis, prælium grāde atq; acre fecisse, aduersus unum serpentē, in illis locis stabulantem, inusitatæ immanitatis: eumq; magna totius exercitus conflictatio

*flictatione, ballistis, atq; catapultis diu oppugnatū: eiusq; interfecti longum corium pedes * c. & xx. Romam * al's, c. & misisse.* .xii.

Quid idē Tubero in historijs de Attilio Regulo à Carthaginiensibus capto literis mandauerit: quid etiam Tuditanus super eodem Regulo scripserit. CAP. IIII.

Quod satis celebre de Attilio Regulo, id nuperrimè legimus scriptum in Tuditani libris: Regulum captum ad ea, quæ in Senatu Romæ dixit, suadens ne captiui cum Carthaginiensibus permutarētur: Id quoque addidisse, uenenū sibi Carthaginienses dedisse, non præsentaneum, sed eiusmodi, quod mortem in diem proferret: eo consilio, ut uiueret quidem tantisper, quoad fieret permutatio: pòst autem grassante sensim ueneno cor tabesceret. Attilij Reguli constantia. *Eundem uerò Regulum Tubero in historijs redijsse Carthaginem, nouisq; exēplorum modis excruciatum à Pœnis dicit. In atras, inquit, & profundißimas tenebras eum claudebāt: ac diu pòst ubi erat uisus sol ardentißimus, repentè educebant, & aduersus ictus solis oppositum continebant, atq; intēdere in cœlum oculos cogebant. Palpebras quoq; eius ne conniuere posset, sursum ac deorsum diductas insuebant. Tuditanus autem somno diu prohibitum, atq; ita uita priuatum refert. Idq; ubi Romæ cognitum est, nobilißimos Pœnorum captiuos liberis Reguli à senatu deditos, & ab ijs in armario muricibus præfixo destitutos, eademq; insomnia cruciatos interisse.*

Quòd Alphenus iurisconsultus in uerbis ueteribus interpretandis errauit. CAP. V.

Alphenus

ALphenus iureconsultus, Ser. Sulpitij discipulus, rerumq; antiquarum non incuriosus, in libro digestorum XXX. & IIII. Collectaneorum autem secũdo: In fœdere, inquit, quod inter Po. Ro. & Carthaginiẽses factum, & scriptum inuenitur, ut Carthaginienses quotquot annis darent Pop. Ro. certum pondus argenti puri puti: quæsitum est, quid esset Argẽtum purũ putum, Respondi ego, inquit, esse Purum putum ualde purum, sicut Nouum nouitium dicimus, & Proprium propitiũ, augere atq; intendere uolentes noui & proprij significationem. Hoc ubi legimus, mirabamur eandem affinitatem uisam esse Alpheno Puri & Puti, quæ sit Noui & Nouitij. Nam si esset Puritium, tum sanè uideretur dici, quasi Nouitium. Id etiam mirum fuit, quòd Nouitium per augendi figuram dictum existimauit: cum sit Nouitium non quod magis nouum sit, sed quod à nouo dictum inclinatumq; sit. Iis ergo assentimus, qui Putum esse dicunt à putando dictum: & ob eam causam prima syllaba breui pronunciant, non longa: uti existimasse Alphenus uidetur, qui à Puro id esse factum scripsit. Putare autem ueteres dixerũt, uacantia ex quaq; re, ac nõ necessaria, aut etiam obstantia, & aliena auferre, & excidere: & quod esset utile, ac sine uitio uideretur relinquere. Sic nanque Arbores & Vites, & sic etiã Rationes dictæ Putari. Verbũ quoque ipsum Puto, quod declarandæ sententiæ nostræ causa dicimus, non signat profectò aliud, quàm id agere nos in re dubia obscuraq; : ut decisis, amputatisq; falsis opinionibus, quod uideatur esse uerum, & integrum, & incorruptum, retineamus. Argentum ergo in Carthaginiensi

Purum putum. Nouitium. Putum. Putare. Putũ argẽtum.

niensi fœdere Putum dictum esse: quasi exputatum, exco=ctumq́;, omniq́; aliena materia carens, omnibusq́; ex eo uitijs detractis, emaculatum, & cādefactum. Scriptum est autem Purum Putum non in Carthaginiensi solùm fœdere, sed cum in multis alijs ueterum libris, tum etiam in Q. quoque Ennij tragœdia, quæ inscribitur Alexander, & in satyra M. Varronis, quæ inscripta est δὶς παῖδες οἱ γέροντες.

Temerè ineptéq; reprehensum esse à Iulio Higino Vergilium, quòd Præpetes Dædali pennas dixerit: atq; ibi quid sint Aues præpetes: & quid illæ sint aues, quas Nigidius Inferas appellauit.

CAP. VI.

Daedalus (ut fama est) fugiens Minoïa regna,
Præpetibus pennis ausus se credere cœlo,
Insuetum per iter gelidas enauit ad Arctos.

In his Vergilij uersibus reprehendit Higinus Præpetibus pennis, quasi impropriè & inscitè dictum. Nam præpetes, inquit, aues ab Auguribus appellantur, quæ aut opportunè præuolant, aut idoneas sedes capiunt. Non aptè igitur usum uerbo augurali existimauit, in Dædali uolatu, nihil ad Augurum disciplinam pertinēte. Sed Higinus nimis hercle ineptus est, cùm quid Præpetes essent, se scire ratus est: Vergilium autem, & Trimatium doctum uirū ignorasse, qui in secundo Iliadis uictoriam uolucrē Præpetem appellauit hoc uersu: Præpetes aues.

Dum dat uincenti præpes uictoria palmam.

Cur autem non Q. quoque Ennium reprehendit, qui in annalibus, non ut Vergilius pennas Dædali præpetes, sed

longè

longè diuersius,inquit, Quid

Brundusium pulchro præcinctum præpete portu?

Et si uim potius,naturamq; uerbi considerasset:neq; id solũ,quod Augures dicerent,inspexisset:ueniã prorsus poëtis daret,similitudine ac trãslatione uerborũ nõ significatione utẽtibus.Nam quoniam non ipsæ tantum aues,quæ prosperius præuolãt,sed etiã loci,quos capiũt,qui idonei felicesq; sunt,præpetes appellãtur:idcirco Dædali pẽnas Præpetes dixit,quoniã ex locis in quibus periculũ metue-

Præpetes loci. bat,in loca tutiora peruenerat.Locos porrò præpetes & Augures appellant:Et Ennius in annalium primo dixit:

Præpetibus hilares sese,pulchrisq; locis dant.

Inferæ aues. Auibus autẽ Præpetibus cõtrarias,aucis Inferas appellari Nigidius Figulus in lib.primo augurij priuati ita dicit:Discrepat dextra,sinistræ:præpetibus inferæ. Ex quo est coniectare,Præpetes appellatas,quæ altius sublimiusq; uolitent:cùm differre à Præpetibus Nigidius Inferas dixerit.Adolescẽs ego Romæ, tũ cùm etiam ad Grammaticos itarem,audiui Apollinarem Sulpitium , quẽ in primis sectabar,cum de iure *augurio quæreretur, & mẽtio Præpetum auium facta esset , L. Claro Præfecto urbis dicere, Præpetes sibi uideri esse alites , quas Homerus τανυπτέρυγας appellauerit . Quoniam istas potißimum Augures spectarent,quæ ingẽtibus alis patulæ,atq; porrectæ præuolarent.Atq; ibi hos Homeri uersus dixit:

* augurum

Τύνη δ' οἰωνοῖσι τανυπτερύγεσσι κελεύεις

πείθεσθαι,τῶν οὔτι μετατρέπομαι οὐδ' ἀλεγίζω.

De Acca Larentia,& Caia Tarratia:deq; origine sacerdotij fratrum Arualium. CAP. VII.

Acce

Accæ Larentiæ, & Caiæ Tarratiæ, siue illa Suffetia est, nomina in antiquis annalibus celebria sunt. Earum alteræ post mortẽ, Terratiæ autem uiuæ amplißimi honores à Po.Ro.habiti. Et Terratiam quidem uirginem Vestæ fuisse, lex Horatia testis est, quæ super ea ad populũ lata: qua lege ei plurimi honores fiũt: inter quos, ius quoq; testimonij dicendi tribuitur: testabilisq; una omnium fœminarũ ut sit, datur. Id uerbum est ipsius legis Horatiæ. Contrarium est in XII. tabulis scriptum: Improbus intestabilisq; esto. Prætereà si quadraginta annos nata sacerdotio abire, ac nubere uoluisset, ius ei potestasq; exaugurandi, atq; nubendi facta est: munificentiæ & beneficij gratia, quòd campum Tiberinum, siue Martium Pop.Ro. condonasset. Sed Acca Larentia corpus in uulgus dabat: pecuniam'que emeruerat ex eo quæstu uberem. Ea testamẽto, ut in Antiatis historia scriptum est, Romulum regem, ut quidam alij tradiderunt, Po. Ro. bonis suis hæredem fecit. Ob id meritũ à Flamine Quirinali sacrificium ei publicè fit: & dies, è nomine eius, in fastos additus. Sed Sabinus Massurius, in primo memorabilium, secutus quosdam historiæ scriptores, Accam Larentiam Romuli nutricẽ fuisse dicit: Ea, inquit, mulier ex XII. filijs maribus unum morte amisit. In illius locum Romulus Accæ Larentiæ sese filium dedit, seq; & cæteros eius filios fratres Aruales appellauit. Ex eo tempore collegium mansit fratrum Arualium numero XII. cuius sacerdotij insigne est, spicea corona, & albæ infulæ.

Larentia. Tarratia. Macrobi. lib. primi cap. decimo.

Testabilis.

Intestabilis.

De Alexandro, & de P. Scipione memoratu digna. CAP. VIII.

Appion

Appion Græcus homo, qui πολυΐστωρ est appellatus, facili atq; alacri facundia fuit. Is cum de Alexandri regis laudibus scriberet, Victi, inquit, hostis uxorem facie inclyta mulierem, uetuit in conspectum suum deduci: ut eam, ne oculis suis quidẽ, contingeret. Lepida igitur quæstio agitari potest, utrum uideri continentiorem par sit, Publium'ne Africanum superiorem, qui Carthagine ampla ciuitate in Hispania expugnata, uirginẽ tẽpestiuam, forma egregia, nobilis uiri Hispani filiam, captam, perductamq; ad se, patri inuiolatam reddidit: an regem Alexandrũ; qui Darij regis uxorẽ, eãdemq; eiusdem sororẽ prælio magno captam, quam esse audiebat exuperanti forma, uidere noluit, perduciq; ad sese prohibuit. Sed hãc utrãq; declamatiunculam super Alexãdro, & Scipione celebrauerint, quibus abundè & ingenij, & otij, & uerborum est. Nos satis habebimus, quòd ex historia est id dicere, Scipionẽ istũ uero'ne an falsò, incertũ: fama tũ, cùm esset adolescens, haud syncera fuisse: & propemodũ constitisse hosce uersus à Cn. Næuio poëta, in eum scriptos esse:

Lepida quæstio.

Etiam qui res magnas manu sæpe gessit gloriosè,
Cuius facta uiua nunc uigent, qui apud gentes solus
Præstat: eũ suus pater, cũ pallio uno, ab amica abduxit.

His ego uersibus credo adductum Valerium Antiatem, aduersus cæteros omnes scriptores, de Scipionis moribus sensisse, & eam puellam captiuam nõ redditam patri scripsisse (contra quã nos suprà diximus) sed retentam à Scipione, atq; in delicijs, amoribusq; ab eo usurpatam.

#immo Allucio principi Celtiberorum cui virgo desp: :onsata erat cum argento quod ad eam redimendam adtulerant parentes, sp: :onsas inviolata reddidit: vid: liv: dec: III: lib: VI: c. XXXV 211:

Locus exemptus ex Annalibus L. Pisonis, historiæ, & orationis lepidissimæ. CAP. IX.

Quòd

Quòd res uidebatur memoratu digna, quam fecisse Cn. Flauium Annij filiũ Aedilem curulem, L. Piso in III. annali scripsit: eaq́; res perquã purè & uenustè narrata à Pisone, locũ istum totũ huc, ex Pisonis annali, trãspofuimus: Cn. inquit, Flauius patre Libertino natus, scriptũ faciebat. Isq́; in eo tempore Aedili curuli apparebat, quo tẽpore Aediles subrogãtur. Eumq́; primæ Tribus Aedilẽ curulem renuntiauerũt. At Aedilis, qui comitia habebat, negat accipere: neq́; sibi placere, qui scriptũ faceret, eum Aedilem fieri. Cn. Flauius Annij filius dicitur tabulas posuisse, scriptu sese abdicasse. Isq́; Aedilis curulis factus est. Idem Cn. Flauius Annij filius dicitur ad Collegam uenisse, uisere ægrotũ. Et in conclaue postquàm introiuit, adolescentes ibi cõplures nobiles sedebant. Ii cõtẽnentes eum, assurgere ei nemo uoluit. Cn. Flauius Annij filius Aedilis id arrisit. Sellam curulem iussit sibi afferri. Eam in limine apposuit, ne quis illorũ exire posset: utiq́; ij omnes inuiti uiderent, sese in sella curuli sedentem. Scriptum facere. Scriptu se abdicare. Cn. Flauij festiuum factum.

Historia super Euclide Socratico, cuius exemplo Taurus philosophus adhortari adolescentes suos solitus est, ad philosophiam gnauiter sectandam. CAP. X.

Philosophus Taurus, uir memoria nostra in disciplina Platonica celebratus, cùm alijs bonis multis, salubribusq́; exemplis, hortabatur ad philosophiam capessendam, tum uel maximè ista re animos iuuenum expergebat: Euclidem quem dicebat Socraticum factitauisse. Decreto, inquit, suo Athenienses cauerant, ut qui Megaris ciuis esset, si intulisse Athenas pedem prehensus esset, ut Ardor Euclidis ad audiendum Socratem.

*ea res ei homini capitalis esset: tanto Athenienses, inquit, odio flagrabant finitimorum hominum Megarensium. Tum Euclides, qui * in diem Megaris erat, quiq; etiam ante id decretum & esse Athenis, & audire Socratem consueuerat, postquàm id decretum sanxerunt, sub noctem, prius quàm aduesperasceret, tunica longa muliebri indutus, & pallio uersicolore amictus, & caput & ora uelatus, è domo sua Megaris Athenas ad Socratem commeabat: ut uel noctis aliquo tempore consiliorum sermonumq; eius fieret particeps. Rursusq; sub lucem milia passuum paulò amplius uiginti, eadem ueste illa tectus redibat. At nunc, inquit, uidere est philosophos ultro currere, ut doceant, ad fores iuuenum diuitum: eosq; ibi sedere, atq; opperiri propè ad meridiem, donec discipuli nocturnum omne uinum edormiant.*

*indidem

Verba ex oratione Q. Metelli Numidici, quæ libuit meminisse, ad officium grauitatis, dignitatisq; uitæ decentia. CAP. XI.

Non decertandum conuitio cum malis.

CVm inquinatißimis hominibus non esse conuitio decertandum, neq; in maledictis aduersus impudentes & improbos uelitandum (quia tantisper similis & compar eorum fias, dum paria & similia dicas, atq; audias) non minus ex oratione Q. Metelli Numidici, sapientis uiri, cognosci potest: quàm ex libris, & disciplinis philosophorum. Verba hæc sunt Metelli aduersus Cn. Manlium Tribunum plebis, à quo apud populum in cōcione laceßitus, iactatusq; fuerat, dictis petulantibus: Nūc quod ad illum attinet Quirites, quoniam se ampliorem putat esse, si se mihi inimicū dictauerit, quem & ego mihi neq; amicum

amicum recipio, neq; inimicum respicio, in eum ego non sum plura dicturus. Nam eum indignißimum arbitror, cui à uiris bonis bene dicatur: tum ne idoneum quidem, cui à probis male dicatur. Nam si in eo tempore huiusce-modi homunculum nomines, in quo punire non poßis, maiore honore, quàm contumelia afficias.

Quòd neque Testamentum, sicuti Seruius Sulpitius existimauit, neque Sacellum, sicuti Trebatius, duplicia uerba sunt: sed à Testatione productum alterum, alterum à Sacro diminutum.

CAP. XII.

SEruius Sulpitius iureconsultus, uir ætatis suæ doctißimus, in libro de testamentis secundo, qua ratione adductus, Testamentum uerbum esse duplex scripserit, non reperio. Nam compositum esse dixit, à mentis contestatione. Quid igitur Calciamentum? quid Paludamentum? quid Pauimētum? quid Vestimentum? quid alia mille, per huiuscemodi formam producta? Etiam ne ista omnia composita dicemus? Obrepsisse autem uidetur Seruio, uel si quis alius est, qui id prior dixit, falsa quidem, sed non abhorrens, neque inconcinna, quasi mentis quædam in hoc uocabulo significatio: sicut hercle C. quoque Trebatio eadem cōcinnitas obrepsit. Nam in libro de religionibus secundo: Sacellum est, inquit, locus paruus deo sacratus, cum ara. Deinde addit uerba hæc: Sacellum ex duobus uerbis arbitror compositum, Sacri & Cellæ, quasi sacra cella: Hoc quidem scripsit Trebatius. Sed quis ignorat Sacellum & simplex uerbum esse, & non ex Sacro & Cella compositum, sed ex Sacro diminutum?

Testamentum.

Sacellum.

De quæstiunculis apud Taurum philosophum in conuiuio agitatis, quæ sympoſiacæ uocantur.

CAP. XIII.

FActitatum, obſeruatumq́; hoc Athenis eſt, ab ijs, qui erant philoſopho Tauro iunctiores: cùm domũ ſuam nos uocaret, ne omnino (ut dicitur) immunes, & aſymboli ueniremus, coniectabamus ad cœnulam, non cupedias ciborum, ſed argutias quæſtionum. Vnuſquiſq; igitur noſtrum commentus, paratusq́; ibat, quod quæreret. Eratq́; initium loquendi, edundi finis. Quærebantur autem nec grauia, nec reuerenda, ſed ἐνθυμήματα quædam lepida, & minuta, & florentem uino animum laceſſentia: quale hoc fermè eſt ſubtilitatis ludicræ, quod dicam: Quæſitum eſt, quando moriens moreretur: cùm iam in morte eſſet, an tum etiam cùm in uita foret: Et, quando ſurgens ſurgeret: cùm iam ſtaret, an tum etiam cùm ſederet: Et, qui artem diſceret, quando artifex fieret: cùm iam eſſet, an tum cùm etiam non eſſet. Vtrum enim horum dicas, abſurdè atq; ridiculè dixeris: multoq́; abſurdius uidebitur, ſi aut utrunq; eſſe dicas, aut neutrum. Sed ea omnia cum captiones eſſe quidam futiles, & inanes, diceret: Nolite, inquit Taurus, hæc quaſi nugarum aliquem ludum aſpernari. Grauiſſimi philoſophorũ ſuper hac re ſeriò quæſiuerũt. At alij moriendi uerbum, atq; momentũ, manente adhuc uita dici, atque fieri putauerunt: alij nihil in eo tempore uitæ reliquerunt: totumq́; illud, quod mori dicitur, morti uindicauerũt. Item de cæteris ſimilibus in diuerſa tempora, & in contrarias ſententias diſceſſerunt. Sed Plato, inquit, noſter, neq; uitæ id tempus, neq; morti dedit: idemq́; in omni

Lepida in conuiuio quærenda.

in omni consimilium rerũ disceptatione fecit. Vidit quippe, utrunq; esse pugnans: neque posse ex duobus contrarijs, altero manente, alterum constitui: quæstionemq́; fieri per diuersorum inter se finium, mortis & uitæ cohærentiam. Et iccirco peperit ipse, expreßitq; aliud quodam nouum in cõfinio tempus: quod uerbis proprijs, atq; integris τὴν ἐξαίφνης φύσιν appellauit. Idq́; ipsum ita, uti dico, inquit, in libro, cui παρμενίδης titulus est, scriptum ab eo reperietis: τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοιοῦτόν τι ἔοικε σημαίνειν, ὡς ἐξ ἐκείνου μεταβάλλον εἰς ἑκάτερον. Talia apud Taurum symbola, & alia quæ erant secundarum mensarum, ut ipse dicere solitus erat, τραγήματα.

Puniendis peccatis treis esse rationes à philosophis attributas: & quamobrem Plato duarum ex ijs meminerit. CAP. XIIII.

*PVniẽdis peccatis, treis esse debere causas, existimatũ est. Vna est, quæ νουθεσία, uel κόλασις, uel παραίνεσις dicitur: cùm pœna adhibetur castigandi, atq; emendãdi gratia: ut is, qui fortuitò deliquit, attentior fiat, correctiorq́;. Altera est, quam ij, qui uocabula ista curiosius diuiserũt, τιμωρίαν appellant. Ea causa animaduertendi est, cum dignitas, autoritasq́; eius, in quem est peccatum, tuenda est: ne prætermissa animaduersio contemptũ eius pariat, & honorem*leuet. Idcircoq; id ei uocabulũ, à conseruatione honoris, factũ putãt. Tertia ratio uindictæ est, quæ παράδειγμα à Græcis nominatur: cum punitio, propter exemplum, est necessaria: ut cæteri similibus à peccatis, quæ prohiberi publicitus interest, metu cognitæ pœnæ, deterreantur. Idcirco ueteres quoq; nostri, exẽpla, pro maxi-*

Pœnæ ratio triplex.

*eleuet

Exemplũ.

mis,grauißimisq; pœnis dicebāt. Quando igitur aut spes magna est,ut is qui peccauit,citra pœnam ipse sese ultro corrigat:aut spes contrà nulla est,emēdari eum posse, & corrigi : aut iacturam dignitatis eius,in quem peccatum est,metui non necessum est:aut non id peccatum est,cuius exemplo necessario metu sanciendum sit : tum quicquid ita delictum est, non sanè dignum esse imponendæ pœnæ studium uisum est. Has treis *ulciscendi rationes,& philosophi alij plurifariam,& noster* Taurus *in primo cōmentariorum,quos in Gorgiam Platonis composuit,scriptas reliquit.* Plato *autem ipse uerbis apertis duas solas esse puniēdi causas dicit:* Vnam,*quam primo in loco propter corrigendum : alteram, quam in tertio propter exempli metum posuimus.* Verba *sunt hæc* Platonis *in Gorgia:* προσήκει δὲ παντὶ, τῷ ἐν τιμωρίᾳ ὄντι ὑπ᾽ ἄλλου ὀρθῶς τιμωρουμένῳ, ἢ βελτίονι γίνεσθαι, καὶ ὀνίνασθαι. ἢ παράδειγμα ἄλλοις γίνεσθαι, ἵνα ἄλλοι οἱ ὁρῶντες πάσχοντα φοβούμενοι βελτίους γίνωνται. In hisce *uerbis facilè intelligas,* τιμωρίαν Platonem *dixisse,non ut suprà scripsi quosdā dicere:sed ita, ut promiscuè dici solet,pro omni punitione. An ne autē quasi omnino paruā, & contemptu dignam præterierit pœnæ sumendæ causam,propter tuendam læsi hominis autoritatē : an magis, quasi ei,quam dicebat,rei non necessariam,prætermiserit (cùm de pœnis,non in uita, neq; inter homines : sed post uitæ tempus capiendis scriberet) ego in mediū relinquo.*

De uerbo Quiesco, an e,litera corripi, an produci debeat. CAP. XV.

A*Micus noster homo multi studij, atque in bonarum disciplinarum opere frequēs,uerbum* Quiescit,*usitatè*

*tate ĕ, litera correpta dixit. Alter item amicus homo, in doctrinis quasi in præstigijs mirificus, cōmuniumq́; uocum respuens nimis, & fastidiens, barbarè eum dixisse opinatus est: quoniam producere debuisset, nō corripere. Nam Quiescit, ita oportere dici prædicauit, ut Calescit, Nitescit, Stupescit, atq; alia huiuscemodi multa. Id etiam addebat, quòd Quies ē, producto, non breui diceretur. Noster autem, qua est omnium rerum uerecunda medio= critate, NE si Helij quidem Cincij, & Satyri dicendum ita censuissent, obsecuturum sese fuisse ait, contra perpe= tuam Latinæ linguæ consuetudinem. Neque se tam insi= gnitè locuturum, absona, aut inaudita ut diceret. Literas autem super hac re fecit, item inter hæc exercitia quæ= dam ludicra, & Quiesco non esse his simile, quæ suprà posui, nec à Quiete dictum, sed ab eo Quietem: Græcæq́; uocis ἥσχον καὶ ἥσυχον, Ionicè à uerbo ἔχω ἴσχω, & mo= dum & originem uerbum illud habere, demonstrauit. Rationibusq́; haud sanè frigidis docuit, Quiesco ē, litera longa dici non conuenire: ut diceret eiusmodi quispiam, qui tumultuarijs, & modicis linguæ exercitationibus ad famam se facundiæ * permiserat, neque orationis Latinæ modos usurpationes'ue ullas didicerat.*

Quiesco habet ĕ, correptam.

*præmiserat

Notum uerbum Deprecor à poëta Catullo, inusitatè quidem, sed aptè positum & propriè: deq́ ratione eius uerbi, exemplisq́ ueterum scri= ptorum. CAP. XVI.

CVm in Lycio fortè uespera ambularemus, uir qui= dam ludo ibi nobis, & uoluptati fuit. Nam cùm esset uerbum Deprecor doctiusculè positum in Catulli carmi=

ne, quia id ignorabat, frigidißimos uersus esse dicebat, omnium quidē meo iudicio uenustißimos: quos subscripsi:

Lesbia mi dicit semper malè, nec tacet unquam
De me: dispeream, me nisi Lesbia amat.
Cui ego quasi eadem totidem mox deprecor illi
Aßiduè: uerùm dispeream, nisi amo.

Deprecor. Deprecor hoc in loco uir bonus ita dictum esse putat, ut plerunque à uulgo dicitur: quod significat, ualde precor, & oro, & supplico. In quo, De, præpositio ad augendum, & cumulandum ualet. Quod si ita esset, frigidi sanè uersus forent. Nunc enim contrà omnino est. Nam De, præpositio, quoniam est anceps, in uno eodemq; uerbo diuersitatem significationis capit. Sic enim deprecor à Catullo dictum est, quasi detestor, uel execror, uel depello, uel abominor. Contrà autem ualet, cùm Cicero pro P. Sylla ita dicit: Quàm multorum hic uitam à Sylla deprecatus est. Item in dissuasione legis agrariæ: Si quid deliquero, nullæ sunt imagines, quæ me à uobis deprecentur. Sed neq; solus Catullus ita isto uerbo usus est. Pleni adeò sunt libri ueterum similis in hoc uerbo significationis, ex quibus unum & alterum quæ suppetierant, apposui. Q. Ennius in Erechtheo non longè secus dixit quàm Catullus:

Quibus nunc, inquit, ærumna mea libertatem paro?
Quibus seruitutem mea miseria deprecor?

Significat abigo, & amolior, uel prece adhibita, uel quo alio modo. Item Ennius in Ctesphonte:

Ego cum meæ uitæ parcam, letum inimico deprecor.

Cicero in lib. VI. de Repub. ita scripsit: Quod quidem

eo fuit maius, quia cum in causa pari collegæ essent, non modò inuidia pari non erant, sed etiam Claudij inuidiam Gracchi charitas deprecabatur. Hic quoque item non est ualde precabatur, sed quasi propulsabat, & defensabat inuidiam: quod Græci propinqua significatione πδραι-τῦμαι dicunt. Item pro A. Licinio similiter Cicero uerbo isto utitur: Quid, inquit, huic homini facias? Non'ne concedas interdum, ut excusatione summæ stultitiæ, summæ improbitatis odium deprecetur? Item in Verrem actionis secundo procemio: Nunc uerò quid faciat Hortensius? auaritiæ'ne crimina frugalitatis laude deprecetur? an hominem flagitiosissimum, libidinosissimum, nequissimumq; defendat? Sic igitur Catullus eadem se facere dicit, quærens ueniam, quòd & male diceret ei palàm, respueretq; & recusaret, detestareturq; assiduè: & tamen eam penitus deperiret. πδραιτῦμαι.

Quis omnium primus libros publicè præbuerit legendos; quantusq; numerus fuerit Athenis, ante clades Persicas, in bibliothecis publicorum.

CAP. XVII.

Libros Athenis disciplinarum liberalium publicè adlegendum præbendos primus posuisse dicitur Pisistratus tyrannus. Deinde studiosius, accuratiusq; ipsi Athenienses auxerunt. Sed omnem illam posteà librorum copiam Xerxes Athenarum potitus, urbe ipsa præter arcem incensa abstulit, asportauitq; in Persas. Hos porrò libros uniuersos multis pòst tempestatibus Seleucus rex, qui Nicanor appellatus est, referendos Athenas curauit. Ingens posteà numerus librorum in Aegypto à

Ptolemæis regibus, uel conquisitus, uel confectus est: ad milia fermè uoluminum septingenta. Sed ea omnia bello priore Alexandrino, dum diripitur ea ciuitas, non spontè, neque opera consulta, sed à militibus fortè auxiliarijs incensa sunt.

Opera cõsulta: pro, dedita opera.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER VII.

Admiranda quædam ex annalibus sumpta de P. Scipione Africano superiore. CAP. I.

QVOD de Olympiade, Philippi regis uxore, Alexādri matre, in historia Græca scriptū est: idem de P. Scipionis quoque matre, qui prior Africanus appellatus est, memoriæ datum est. Nam & C. Oppius, & Iulius Higinus, alijq; qui de uita & rebus Africani scripserunt, matrem eius diu sterilem existimatam tradūt: Publiū quoq; Scipionē, cum quo nupta erat, liberos desperauisse. Posteà in cubiculo atque in lecto mulieris, cùm absente marito cubās sola obdormißet, uisum repentè iuxta eam cubare ingētem anguem: eumq;, ijs qui uiderāt territis & clamantibus, elapsum inueniri non quisse: idipsum P. Scipionem ad Aruspices retulißse: eos sacrificio facto respondisse, fore ut liberi gignerentur. Neq; multis diebus, posteaquàm ille anguis in lecto uisus est, mulierē cōcepiße: cōcepti fœtus signa, atq; sensum

Scipio Africanus à serpentibus genitus.

H: Olympias ipso olvo suo confessa est se Alexandrum non ex eo sed ... concepisse quasi tamquam adulteram dimi... Philippus Iust: lib XI: H: vid: liv: lex: III: lib: V: CXIV

*ſum pati: exinde menſe decimo peperiſſe: natumq́; eſſe hunc P. Scipionem Africanum, qui Annibalē, & Carthaginiēſes in Africa bello Punico ſecūdo uicit. Sed & eum impendiò magis ex rebus geſtis, quàm ex illo oſtento, uirum eſſe uirtutis diuinæ creditū eſt. Id etiam dicere haud piget, quod ijdem illi, quos ſuprà nominaui, literis mandauerint, Scipionem hunc Africanum ſolitauiſſe noctis extremo, priuſquàm diluculâret, in capitolum uentitare, ac iubere aperiri cellam Iouis, atq; ibi ſolum diu demorari, quaſi conſultantē de Republica cum Ioue: Aedituosq́; eius templi ſæpe eſſe demiratos, quòd ſolum id temporis in Capitolium ingredientē canes ſemper in alios ſæuientes, neq; latrarent eum, neq; incurrerēt. Has uulgi de Scipione opiniones confirmare, atq; approbare uidebantur dicta, factáq; eius pleraq; admiranda. ex quibus eſt unum huiuſcemodi: *Aßidebat, oppugnabatq́; oppidum in Hiſpania, ſitu mœnibusq́; ac defenſoribus ualidū, & munitum, re etiā cibaria copioſum: nullaq́; eius potiundi ſpes erat. Et quodam die ius in caſtris ſedens dicebat, atq; ex eo loco id oppidū procul uidebatur. Tum è militibus, qui in iure apud eum ſtabant, interrogauit quiſpiam ex more, in quem diem, locumq́; uadimonium promitti iuberet. Et Scipio manum ad ipſam oppidi, quod obſidebatur, arcem protendens: Perendie, inquit, ſeſe ſiſtant illo in loco: atq; ita factū. Die tertio, in quem uadari iuſſerat, oppidum captum eſt. Eodem die in arce eius oppidi ius dixit.*

Diluculo.

Cum Ioue conſultabat.

*Obſidebāt forſitan.

De Ceſellij Vindicis pudendo errore, quem offendimus in libris eius, quos inſcripſit Lectionum antiquarum. CAP. II.

Turpe

Cesellij erratū. Tvrpe erratum offendimus in illis celebratißimis cōmentarijs Lectionum antiquarum Cesellij Vindicis, hominis hercle pleraq; haud indiligentis. quod erratum multos fugit, quanquàm multa in Cesellio reprehēdendo etiam per calumnias rimarentur. Scripsit autē Cesellius, Qu. Enniū in x i i i. lib. Annaliū Cor dixisse, masculino genere. Verba Cesellij subiecta sunt: Masculino genere Cor, ut multa alia, enūciauit Ennius. Nam in x i i i. Annaliū, Quē Cor dixit. Ascripsit deinde uersus Ennij duos:

Annibal audaci dum pectore dehortatur,
Ne bellum faciam, quem credidit esse meum cor?

Antiochus est, qui hoc dixit, Asiæ rex. Is admiratur, & permouetur, quòd Annibal Carthaginiensis bellum se facere Pop. Rom. uolentem dehortetur. Hos autem uersus Cesellius sic accipit, tanquam si Antiochus sic dicat: Annibal me, ne bellum geram dehortatur: Quod cum facit, æquale cor putat habere me ei: quàm stultum esse me credit, cùm id mihi persuadere uult. Hoc Cesellius quidem, sed aliud longè Ennius. Nam tres uersus sunt, non duo, ad hanc Ennij sententiam pertinentes, ex quibus tertium uersum Cesellius non respexit:

Annibal audaci dum pectore dehortatur,
Ne bellum faciam, quem credidit esse meum cor
Suasorem summum, & studiosum robore belli.

Horum uersuum sensus atq; ordo sic opinor est: Annibal ille audentißimus, atq; fortißimus, quem ego credidi (hoc enim est, cor meū credidit) perinde atq; diceret, quē ego stultus homo credidi fore summū suasorem ad bellandum, is me dehortatur, dissuadetq;, ne bellum faciam. Cesellius

autem forte ῥαθυμότερον ῥαφῇ ista uerborum captus, quem Cor dictum putauit, & quém accentu acuto legit, quasi ad Cor referatur, non ad Annibalem. Sed non fugit me, si aliquis sit tam inconditus, sic posse defendi Cor Cesellij masculinum: ut uideatur tertius uersus separatim atq; diuisim legendus: perinde quasi præcisis, interruptisq; uerbis exclamet Antiochus, suasorem summum. Sed non dignum est eis, qui hoc dixerint, responderi.

Quid Tullius Tyro Ciceronis libertus reprehenderit in M. Catonis oratione, quam pro Rhodiensibus in Senatu dixit: & quid ad ea, quæ reprehenderat, responderimus. CAP. III.

Ciuitas Rhodiensis & insulæ opportunitate, & ope Rhodos.
rum nobilitate, & nauigandi solertia, naualibusq; uictorijs celebrata est. Ea Rhodiensis ciuitas cùm amica, atq; socia populi Rom. foret, Persa tamen Philippi filio Macedonum rege, cum quo bellum Pop. Rom. fuit, amico usa est. Connixiq; sunt Rhodienses legationibus Romam sæpe missis, id bellum inter eos componere. Sed ubi ista pacificatio perpetrari nequit, uerba à plerisq; Rhodiensibus in cōcionibus eorum ad populum facta sunt, ut si pax non fieret, Rhodienses regem aduersus populum Romanum adiutarent. Sed nullum super ea re publicum decretum factum est. At ubi Perses uictus, captusq; est, Perses.
Rhodienses pertimuere, ob ea, quæ compluries in cœtibus populi acta, dictaq; erant: legatosq; Romam miserunt, qui temeritatem quorundam popularium suorū deprecarentur, & fidem, consiliumq; publicum expurgarent. Legati postquàm Romam uenerunt, & in senatum

intromissi

*intromißi sunt, uerbis pro sua causa suppliciter factis, de curia excesserunt. Sententiæ rogari cœptæ. Cumq́; partim senatorum de Rhodiensibus quererentur, maleq́; eos animatos fuisse dicerent, bellumq́; *eos illis faciendū censerent: tum M. Cato exurgit, & optimos, fidißimosq́; socios (quorum opibus diripendis, poßidendisq́;, non pauci ex summatibus uiris intenti, infensiq́; erant) defensum, conseruatumq́; pergit, orationemq́; inclytam dicit, quæ & seorsum fertur, inscriptaq́; est pro Rhodiensibus, & in quinto Originum libro scripta est. Tyro autem Tullius, M. Ciceronis libertus, sanè quidem fuit ingenio homo eleganti, & haudquaquam rerum, literarumq́; ueterum indoctus. Eoq́; ab ineunte ætate liberaliter instituto, adminiculatore, & quasi administratore in studijs literarum Cicero usus est. Sed profectò plus ausus est, quàm ut tolerari, ignosciq́; poßit. Nanque epistolam conscripsit ad Qu. Axium familiarem patroni sui confidēter, & nimis callidè: in qua sibimet uisus est orationem istam pro Rhodiensibus acri, subtiliq́; ingenio & iudicio percensuisse. Ex ea epistola libitum fortè nobis est reprehensiones eius quasdam attingere: maiore scilicet uenia reprehensuri Tyronem, quàm tum ille reprehenderit Catonem. Culpauit autem primum hoc, quòd Cato ineruditè & ἀναγώγως, ut ipse ait, principio nimis insolenti, nimisq́; acri, & obiurgatorio usus sit: cum uereri sese ostendit, ne patres gaudio atq́; lætitia rerum gestarum prosperè, de statu mentis suæ deturbati non satis consiperēt, neque ad rectè intelligendum, consulendumq́; essent idonei. In principijs autem, inquit, patroni qui pro reis dicunt, conciliare*

*eò

Tyro Tullius Ciceronis libertus.

ciliare sibi,& complacare iudices debent: sensusq; eorũ expectatione causæ suspensos,rigentesq́;,honorificis uerecundisq; sententijs commulcere:non iniurijs atque imperiosis comminationibus cõfricare. Ipsum deinde principiũ apposuit,cuius uerba hæc sunt: SCIO solere plerisq; hominibus rebus secundis,atq; prolixis,atq; prosperis animum excellentem, atque superbiam, atq; ferocitatem augescere atq; crescere: quod nunc mihi magnæ curæ est, quòd hæc res tam secundè processerit, ne quid in consulendo aduersi eueniat,quod nostras secũdas res cõfricet:ne'ue hæc lætitia nimis luxuriosè eueniat. Aduersæ res se domant,& docent quid opus sit facto: secundæ res lætitia transuorsum trudere solent à rectè cõsulendo,atq; intelligendo. Quo maiore opere dico,suadeoq́;,uti hæc res aliquot dies proferatur,dum ex tanto gaudio,in potestatem nostram redeamus. Quæ deinde Cato iuxtà dicit, ea (inquit) confeßionem faciunt, non defensionem: neque propulsationem,translationem'ue criminis habẽt, sed cum pluribus alijs communicationem: quod scilicet nihil ad purgãdum est. Atq; etiam,inquit, insuper profitetur,Rhodienses qui accusabãtur,quòd aduersus Populum Ro.regi magis cupiuerint, fauerintq́;,id eos cupiße atq; fauisse utilitatis suæ gratia:ne Romani,Perse quoq; rege uicto,ad superbiã, ferociamq; & immodicum modum insolescerẽt. Eaq; ipsa uerba ponit,ita ut infrà scriptum est: Atque ego quidem arbitror Rhodienses noluisse nos ita depugnare,uti depugnatum est:neq; regem Persen uicisse,nõ Rhodienses id modò uoluere, sed multos populos ac multas nationes idem uoluiße arbitror.

Atq;

Atq; haud scio an partim eorum fuerint, qui non nostræ contumeliæ causa id uoluerũt euenire: sed enim metuere, si nemo esset homo, quem uereremur, quicquid liberet faceremus: ne sub solo imperio nostro in seruitute nostra essent, libertatis suæ causa in ea sententia fuisse arbitror. Atq; Rodienses tamen Persen publicè nunquàm adiuuere. Cogitate* quanto nos nostri natiui cautius facimus. Nam unusquisq; nostrũ, si quis aduersus rem suam quid fieri arbitratur, summa ui cõtrà nititur, ne aduersus eam fiat, quod illi tamẽ perpeßi. Sed quod ad principium reprehẽsum attinet, scire oportuit Tyronem, defensos esse Rhodienses à Catone, sed ut à Senatore, & Consulari, & Censorio uiro, quod quidem optimum esse publicum existimabat, suadente: non (ut à patrono solet) causam pro reis dicente. Alia nanque principia conducunt, reos apud iudices defendenti, & clementiam misericordiamq; undiq; indaganti: alia cum Senatus de republica consulitur, uiro autoritate præstanti, sentẽtijs quorundam iniquißimis permoto, & pro utilitatibus publicis, ac pro salute sociorum grauiter ac liberè indignãti simul ac dolenti. Quippe rectè & utiliter in disciplinis rhetorum præcipitur, iudices de capite alieno, deq; causa ad sese non pertinenti cognituros: ex qua, præter officium iudicandi, nihil ad eos simul periculi uel emolumenti, redundaturum est, cõciliandos esse, ac propitiandos laudabiliter ac placabiliter, & leniter existimationi salutiq; eius, qui apud eos accusatus est. At cum dignitas, & fides, & utilitas omnium communis agitur, ob eamq; rem aut suadendum quid ut fiat, aut fieri iam cœpto differendum

*quãto nos cõsternatiui cautius fac.

Defenditur oratio Catonis.

Rhetoricũ præceptum.

dum est: tum qui se in eiusmodi principijs occupat, ut beneuolos, benignos'que sibi auditores paret, otiosam operam in non necessarijs uerbis sumit. Iandudum enim negocia, periculaq; ipsarum rerum communia, consilijs eos capiendis conciliant: & ipsi potius sibi exposcũt consultoris beneuolentiam. Sed quòd ait confessum Catonem noluisse Rhodienses ita depugnare, uti depugnatum est, neq; regem Persen à Pop. Rom. uinci, atq; id audisse eum dixisse non Rhodienses modò, sed multas quoq; alias nationes uoluisse, sed id nihil ad purgãdũ, extenuandum'ue crimen ualere: iam hoc primum Tyro improbè mentitur. Verba ponit Catonis, & alijs tamen cum uerbis calumniatur. Non enim Cato confitetur Rhodienses noluisse uictoriam esse Pop. Rom. sed sese arbitrari dixit, id eos uoluisse, quod erat proculdubio suæ opinionis professio, non Rhodiensium culpæ confeßio. In qua re, ut meũ quidem iudicium est, non culpa tantum uacat, sed dignus quoq; laude admirationeq; est: cùm & ingenuè, & religiosè dicere uisus est contra Rhodienses, quod sentiebat: & parta sibi ueritatis fide, ipsum illud tamen, quod contrarium putabatur, flexit & transtulit: ut eos idcirco uel maximè æquum esset, acceptiores, charioresq; fieri Pop. Rom. quòd cùm & utiles essent, & uellent regi esse factum, nihil tamen adiuuandi eius gratia fecerint. Posteà uerba hæc ex eadem oratione ponit: Ea nunc derepente tanta nos beneficia, ultro citroq; tantam amicitiam relinquimus? Quod illos dicimus uoluisse facere, id nos priores facere occupabimus? Hoc, inquit, enthymema nequã, & uitiosum est. Responderi enim potuit, occupabimus

certè. Nam si non occupauerimus, opprimemur, incidendumq; erit in insidias, à quibus antè nos non cauerimus. Rectè, inquit, hoc uitio dat Lucilius poëta Euri-

Polyphontes rex. *pidi, quòd cùm Polyphontes rex propterea se interfecisse fratrem diceret, quòd ipse antè consilium de nece eius cepisset, Aerope fratris uxor hisce eum uerbis eluserit:*

Εἰ γάρ σε ἔμελλεν, ὡς σὺ φῇς, κτείνειν πόσις,
Χρὴ καὶ σὲ μέλλειν, ὡς χρόνος παρῆν δῆθεν.

At hoc enim, inquit, planè stultitiæ plenum est, eo consilio, atq; ea fini facere nolle aliquid, uti nunquàm id facias, quod uelis. Sed uidelicet Tyro animum nō aduertit, non esse in omnibus rebus cauendis eandem causam, neq; humanæ uitæ negocia, & actiones, & officia uel occupandi, uel differendi, uel etiam ulciscendi, uel cauendi, similia esse pugnæ gladiatoriæ. Nam gladiatori cōposito ad pugnandum, pugnæ hæc proposita sors est: aut occidere, si occupauerit: aut occumbere, si cessauerit. Hominum autē uita non tam iniquis, neq; tam indomitis necessitatibus circunscripta est, ut idcirco prior iniuriam facere debeas, quam nisi feceris, pati possis. Quod tantum aberat à Po. Ro. mansuetudine occupare, ut sæpe iam in sese factas iniurias ulcisci neglexerit. Pòst deinde usum esse Catonem dicit in eadem oratione argumentis parum honestis, & nimis audacibus: ac non uiri eius, qualis fuit, sed uafris,

Fallaciosus. *ac fallaciosis, & quasi Græcorum sophistarum solertijs. Nam cum obijceretur, inquit, Rhodiensibus, quòd bellum Pop. Romano facere uoluissent: negauit penè. Sed ignosci poposcit, quia id non fecissent, & si maximè*

uoluissent:

uoluissent:induxisseq́; eum dicit,quam dialectici ἐπαγωγὴν *appellant, rem admodum insidiosam, & sophisticam: neque ad ueritates magis, quàm ad captiones repertam: cum conatus sit exemplis decipientibus colligere, confirmareq́;, neminem, qui male facere uoluit, plecti æquum esse, nisi quod factum uoluit, etiam fecerit.* Res sophistica.

Verba autem ex oratione M. Catonis hæc sunt: *Qui acerrimè aduersus eos dicit, ita dicit hostes uoluisse fieri. Et quis est tandem nostrorum,qui quod ad sese attineat, æquum censeat quenquam pœnas dare ob eam rem, quòd arguatur male facere uoluisse? Nemo opinor. Nam ego, quod ad me attinet,nolim.* Deinde paulò infrà dicit: *Quid nunc, & quæ tandem lex est tam acerba,quæ dicat:Si quis illud facere uoluerit,mille nummis dimidium familiæ multa esto: Si quis plus quingenta iugera habere + uoluerit, tanta pœna esto: Si quis maiorem pecudum numerum habere uoluerit, tantum damni esto.Atqui nos * omnia plura habere uolumus,& id nobis impune est.* Postea ita dicit: *Sed si honorem nõ æquum est habere, ob eam rem, quòd bene facere uoluisse quis dicit, neque fecit tantum, Rhodiensibus tale erit, non quòd male fecerunt, sed quia uoluisse dicuntur.* His argumentis Tyro Tullius M. Catonem contendere, & conficere dicit,Rhodiensibus quoque impune esse debere, quòd hostes quidem populi Rom. esse uoluissent, & qui maximè non fuissent.Dißimulari autem non posse ait, quin paria, & consimilia non sint, plus quingenta iugera habere uelle, quod plebiscito colonis prohibitum fuit, & bellum iniustum, atque impium Po.Ro.

*omnes

+ cogitationis enim poenam in foro nemo patitur. [illegible]: inst: § 19:*

facere uelle: Neq; item inficiari posse, quin alia causa in præmio sit, alia in pœnis. Nam beneficia, inquit, promissa opperiri oportet, neque antè remunerari, quàm facta sint: iniurias autem imminẽtes præcauisse, iustum est magis, quàm expectauisse. Summa enim professio stultitiæ, inquit, est, non ire obuiam sceleribus cogitatis: sed manere oppeririq;, ut cùm admissa, & perpetrata fuerint, tum denique, ubi quæ facta sunt, infecta fieri non possunt, puniantur. Hæc Tyro in Catonem, non minus frigidè sanè, quàm inaniter. Sed enim Cato non nudã, nec solitariam, nec improtectam hanc ἐπαγωγὴν facit. Sed multis eam modis præfulcit, multisq; alijs argumentis conuelat. Et quia non Rhodiensibus magis, quàm reipub. consulebat, nihil sibi dictu factuq; in ea re turpe duxit: quin omnium sententiarum uia, seruatum ire socios niteretur. Ac primum ea non incallidè conquisiuit, quæ non iure naturæ, aut iure gentium fieri prohibentur, sed iure legum, rei alicuius medendæ, aut temporis causa iussarum: sicut est de numero pecoris, & de dominio agri præfinito, aut eiusmodi aliquo: in quibus rebus quod prohibitum fieri per leges quidem non licet: uelle id tamen facere, si liceat, inhonestum non est. Atque eas res contulit seorsum, miscuitq; cum eo, quod neque facere, neque uelle per sese honestum est: tum deinde ne disparilitas collationis euidens fieret, pluribus id propugnaculis defensat. Neque tenues istas, & enucleatas uoluntatum in rebus illicitis reprehensiones, qualia in philosophorum otio disputantur, magnificit: sed id solum ex summa ope nititur, ut causa Rhodiensium, quorum amicitiam

reti

retineri ex repub. fuit, aut æqua iudicaretur, aut quidem certe ignoscenda: atque interim, neque fecisse Rhodienses bellum, neque facere uoluisse dicit. Interim autem facta sola censenda dicit, atque in iudicium uocanda: sed uoluntates nudas inanesq;, neque legibus, neque pœnis fieri obnoxias. Interdum autem quasi deliquisse eos concedat, ignosci postulat: & ignoscentias utiles esse rebus humanis docet. ac nisi ignoscant, metus in republica rerum nouarum monet: sed enim contrà si ignoscatur, conseruatum iri ostendit populi Rom. magnitudinem. Superbiæ quoque crimen, quod tunc præter cætera in Senatu Rhodiensibus obiectum erat, mirifica & propè diuina responsionis figura elusit, & eluit. Verba adeò ipsa ponemus Catonis, quoniam Tyro ea prætermisit: Rhodienses superbos esse aiunt, id obiectantes, quod mihi è liberis meis minimè dici uelim. Sint sanè superbi, quid id ad nos attinet? Id'ne irascimini, si quis superbior est, quàm nos? Nihil prorsus hac cōpellatione dici potest neq; grauius, neque munitius, aduersus homines superbißimos facta, qui superbiam in sese amarēt, in alijs reprehenderent. Prætereà animaduertere est in tota ista Catonis oratione, omnia disciplinarum rhetoricarum arma, atq; subsidia mota esse: sed non perinde, ut in decursibus ludicris, aut simulachris præliorū uoluptarijs fieri uidemus. Non inquam distinctè nimis, ac comptè atq; modulatè res acta est: sed quasi in ancipiti certamine cùm sparsa acies est, multisq; locis Marte uario pugnatur: sic in ista tum causa Cato, cū superbia illa Rhodiensium famosißima multorum odio atque inuidia flagraret, omnibus

Ignoscentiæ.

bus promiscuè tuendi atque propugnandi modis usus est: & nunc ut optimè meritos commendat, nunc tanquam si innocẽtes purgat, & ne bona, diuitiæq; eorum expetantur, obiurgat: nunc etiam quasi sit erratum, deprecatur: nunc ut necessarios reipub. ostentat: nunc clementiæ, nunc mansuetudinis maiorum, nunc utilitatis publicæ commonefacit: eaq; omnia distinctius, numerosiusq;, ac comptius fortasse dici potuerint, fortius, atque uiuidius potuisse dici non uidentur. Iniquè igitur Tyro Tullius, *qui ex omnibus facultatibus tam opulentæ orationis aptis inter sese, & cohærentibus paruum quippiam, nudumq; sumpsit, quod obtrectaret: tanquàm non dignum* M. Catone *fuerit, quòd delictorum non perpetratorum uoluntates non censuerit puniendas.* Commodius *autem erectiusq; de his meis uerbis, quibus* Tul. Tyroni *respondi, modo æstimabit, iudiciumq; faciet, qui & orationẽ ipsam* Catonis *totam acceperit in manus, & epistolam* Tyronis *ad* Axium *scriptam requirere, & legere curauerit.* Ita *enim nos syncerius, exploratiusq; uel corrigere poterit, uel probare.*

Cuiusmodi seruos, & quam ob causam Cælius Sabinus iuris ciuilis autor pileatos uenundari solitos scripserit: & quæ mãcipia sub corona more maiorũ uenierint: atq; idipsum, Sub corona quid sit.

CAP. IIII.

Pileati serui uendebantur.

P*Ileatos seruos uenum solitos ire, quorum nomine uenditor nihil præstaret,* Cælius Sabinus *iurisperitus scriptũ reliquit. Cuius rei causam esse ait, quòd eiusmodi conditionis mãcipia insignia esse in uẽdundo deberent*

rent:ut emptores errare, & capi non possent: neque lex uendundi opperienda esset, sed oculis iam perciperent, quodnam esset mancipiorum genus: sicuti, inquit, antiquitus mancipia iure belli capta coronis induta uenibant, & idcirco dicebantur sub coronis uenire. Nanque *ut ea corona signum erat captiuorum uenalium, ita pileus impositus demonstrabat eiusmodi seruos uenundari, quorum nomine emptori uenditor nihil praestaret.* Est *autem alia rationis huius opinio, cur dici solitũ sit, captiuos sub corona uenundari: quòd milites custodiae causa, captiuorum uenalium greges circunstarent: eaq; circunstatio militum* Corona *appellata sit.* Sed *id magis uerum esse, quod suprà dixi,* Cato *quoque in libro, quem composuit de re militari, docet.* Verba *sunt haec* Catonis: Vt *populus sua opera potius ob rem bene gestam coronatus supplicatum eat, quàm re male gesta coronatus ueneat.*

Historia de Polo Histrione memoratu digna.

CAP. V.

HIstrio *in terra* Graecia *fuit fama celebri, qui gestus & uocis claritudine, & uenustate caeteris antestabat: nomen fuisse aiunt* Polum: *tragoedias poëtarum nobilium scitè atq; asseueratè actitauit.* Is Polus *unicè amatum filium morte amisit: eum luctum quoniam satis uisus est eluxisse, rediit ad quaestum artis.* In *eo tempore* Athenis Electram Sophoclis *acturus, gestare urnã, quasi cum* Orestis *ossibus, debebat.* Ita *compositum fabulae argumentum est, ut ueluti fratris reliquias ferens,* Electra *comploret, cõmisereturq; interitum eius, qui per uim extinctus existimatur.* Igitur Polus *lugubri habitu* Electrae

Polus histrio.

Quoniam, pro quando.

indutus, oſſa atq; urnam è ſepulchro tulit filij: & quaſi Oreſtis amplexus oppleuit omnia, nõ ſimulachris, neque imitamentis, ſed luctu atq; lamentis ueris, & ſpirantibus. Itaq; cum agi fabula uideretur, dolor actitatus eſt.

*in Oreſtis amplexu

Quid de quorundam ſenſuum naturali defectione Ariſtoteles ſcripſerit. CAP. VI.

Ex quinq; ſenſibus, quos animantibus natura tribuit, uiſu, auditu, guſtu, tactu, odoratu, quos Græci αἰσθήσεις, ὄψιν, ἀκοὴν, γεῦσιν, ἁφὴν, ὄσφρησιν *appellant: quædam animalium alia alio carent: & aut cæca natura gignuntur, aut inora, inaurita'ue. Nullum autem gigni animal Ariſtoteles dicit, quod aut guſtus ſenſu careat, aut tactus. Verba ex libro eius, quem* περὶ μνήμης *cõpoſuit, hæc ſunt:* τὴν δ' ἁφὴν, καὶ τὴν γεῦσιν πάντα ἔχει, πλὴν ἐπὶ τῶν ἀτελῶν ζώων.

An, Affatim, quaſi Admodum prima acuta pronunciandum ſit: & quædam itidem non incurioſè tractata, ſuper aliarum uocũm accentibus.

CAP. VII.

Affatim.

Annianus poëta præter ingenij amœnitates, literarum quoq; ueterum, & rationum in literis oppidò quàm peritus fuit, & ſermocinabatur mira quadam, & ſcita ſuauitate. Is Affatim, ut, Admodum, prima acuta, non media pronunciabat, atque ita ueteres locutos cenſebat. Itaq; ſe audiente Probum grammaticum hos uerſus in Plauti Ciſtellaria legiſſe dicit:

Potin' es tu homo facinus facere ſtrenuum:
Aliorum eſt áffatim qui faciant,
Sanè ego me uolo fortem perhiberi uirum.

Cau

Causamq; esse huic accentui dicebat, quòd Affatim non essent duæ partes orationis: sed utraq; pars in unam uocem coaluisset: sicuti in eo quoq;, quod Exaduersum dicimus, secundam syllabam debere acui existimabat: quoniam una, non duæ essent orationis partes. Atq; ita oportere apud Terentium legi dicebat in his uersibus: Exaduersum.

In quo hæc discebat ludo, exáduersum loco
Tonstrina erat quædam.

Addebat etiam quòd, Ad, prouerbium tum fermè acueretur, cùm significaret ἐπίτασιν, quam intentionem nos dicimus: sicuti Adfabre, & Admodum, & Ádprobe dicuntur. Cætera quidem satis commodè Annianus: sed hanc particulam, Ad, semper cùm intentionē significaret, acui putauit: non id perpetuū uidetur. Nam & Adpótus cùm dicimus, & Adprimus, & Adpríme, intentio in his uerbis demonstratur, neq; tamen, Ad, particula satis commodè accentu acuto pronunciatur. Adprobus tamen, quod significat ualde probus, non inficias eo quòd prima syllaba acui debeat. Cæcilius in comœdia, quæ inscribitur Triumphus, uocabulo isto utitur: Ad. Adfabre. Admodum. Adprobe. Adprime. Adprobus.

Hierocles hospes est mihi, adolescens ádprobus.

Num igitur in istis uocibus, quas nos non acui diximus, ea causa est, quòd syllaba insequitur natura longior, quæ non fermè patitur acui priorem, in uocabulis syllabarum plurium quàm duarum? Adprimus autem longè primum L. Liuius in Odyssea dicit in hoc uersu: Adprimum.

Ibi deniq; uir summus adprime Patroclus.

Idem Liuius in Odyssea Præmodū dicit quasi admodum:
Parcentes, inquit, præmodum: Quod significat supra Præmodum.

modum, dictumq́; est quasi propter modum, in quo scilicet prima syllaba acui debuit.

Res ultra fidem tradita super amatore Delphino, & puero amatorio. CAP. VIII.

Delphini pisces uenerei & amasij.

DElphinos uenereos esse, & amasios, non modò historiæ ueteres, sed recentes quoq; memoriæ declarant. Nam & sub Cæsaribus, in Puteolano mari, ut Apion scriptum reliquit, & aliquot seculis antè apud Naupactum, ut Theophrastus tradidit, amatores flagrantißimi delphinorum quidã cogniti compertiq; sunt. Neq; ij amauerunt quod sunt ipsi genus, sed pueros forma liberali, in nauiculis fortè, aut in uadis littorum conspectos, miris & humanis modis arserunt. Verba subscripsi Ἀπίωνος *eruditi uiri, ex Aegyptiacorum libro quinto, quibus delphini amantis, & pueri non abhorrentis consuetudines, lusus, gestationes, ac aurigationes refert: eáque omnia sese ipsum, multosq́; alios uidisse dicit:*

καὶ αὐτὸς δ' οὖν εἶδον περὶ Δικαιαρχείαν δελφῖνα ἐρῶντα παιδὸς, καὶ πρὸς παιδικὴν ἐπτοημένον φωνήν. ἀτὰρ οὖν καὶ προσνηχόμενος ὁ ἰχθὺς, ἀνεδέχετο σὸν παῖδα ἐπὶ τῶν νώτων. καὶ τὰς ἀκάνθας περιστέλλων ἵνα μὴ τὸν ποθούμενον χρῶτα ἀμύξῃ δὲ, καὶ ἱππηδὸν περιβεβηκότα μέχρι διακοσίων ἀνῆγε σταδίων, ἐξέχεετο δ' ἄρα ἡ ῥώμη, καὶ πᾶσα ἡ ἰταλία θεάσασθαι ἰχθῦν νηχόμενον ὑπὸ ἔρωτος.

Delphinus amore perijt.

Ad hæc adijcit rem non minus mirandam: Posteà, inquit, idem ille puer delphino amœnus, morbo affectus obijt suum diem. At ille amans, ubi sæpe ad littus solitum annauit, & puer, qui in primo uado aduẽtũ eius opperiri consueuerat, nusquã fuit, desiderio tabuit, exanimatusq́; est: &

est: & in littore iacens, inuentus ab ijs qui rem cognoue-rant, in sui pueri sepulchro humatus est.

Peposci, Memordi, Pepugi, Spepondi, & Occecurri, plerosq; ueterum dixisse: non uti postea receptum est dicere, per o, aut per u, literam in prima syllaba positam, sed per e, atq; ideo Græcæ rationis exemplo dixisse: præterea notatum, quòd uiri non indocti neque ignobiles, à uerbo Descendo non Descendi, sed Descendidi dixerunt.

CAP. IX.

Poposci, Momordi, Pupugi, Cucurri probabiliter dici uidentur: atq; ita nunc omnes fermè doctiores huiusmodi uerbis utuntur: sed Q. Ennius in satyris Memorderit dixit per e, literam, nō Momorderit: Meum, inquit, nō est, at si me canis memorderit. Itē Laberius in Gallis: Memordi.
De integro patrimonio Meo cētū nullia nūmū memordi.
Item idem Laberius in Coloratore: Itaque leui
Pruna percoctus: simul sub dentes mulieris
Veni, bis ter memordit.
Item Publius Nigidius de animalibus libro secundo:
Serpens si memordit, gallina deligitur, et opponitur.
Item Plautus in Aulularia:
-Vt admemordi Hominem.-
Sed idem Plautus in Trigeminis, non Præmordisse, neque Præmomordisse dixit, sed Præmorsisse: Præmorsisse.
Ni fugissem, inquit, medium credo præmorsisset.
Item Accius in Conciliatrice:
Vrsum se memordisse autumat. Peposci quoq; non Poposci Valerius Antias lib. annalium x l v. scriptum Peposci.
reliquit

reliquit: Deniq; Licinius Tribunus plebis perduellionem ei diem dixit, & comitijs diem à Q. Martio Prætore pe poscit. Pepugero æquè Accius in Aedilitia dixit:

Pepugero. *Sed si pepugero, metuet.*

Occecurrit. *Helium quoque Tuberonem libro ad C. Oppium scripto Occecurrit dixisse Probus annotauit: & hæc eius uerba apposuit: Si generalis species occecurrit. Idem Probus Valerium Antiâtem lib. historiarum* XII. *Spepon-* Spepondi. *derat scripsisse annotauit: uerbaq; eius hæc apposuit: Tyb. Gracchus, qui Quæstor C. Mancino in Hispania fuerat, & cæteri, qui pacem speponderant. Ratio autem istarum dictionum hæc esse uideri potest: quoniam Græci in quadam specie præteriti temporis, quod* παρακείμενον *appellant, secundam uerbi literam in e, plerunq; uertunt,* γράφω γέγραφα, ποιῶ, πεποίηκα, λαλῶ λελάληκα, κρατῶ κεκράτηκα, λούω λέλουκα. *Sic ergo mordeo Memordi, posco Poposci, tendo Tetēdi, tango Tetigi, pungo Pepugi, spondeo Spepōdi, curro Cecurri, tollo Tetuli facit. Sic & M. T. & C. Cæsar, mordeo memordi, pungo pepugi, spondeo spepondi dixerunt. Præterea inueniri à uerbo scindo simili ratione non sciderat, sed sciderat dictum esse.* Sciderat. *L. Accius in Sotadicorum lib. primo Sciderat dicit. Verba eius hæc sunt: Non ergo aquila, ita ut hi prædicant, Sciderat pectus.*

Ennius quoq;, & Valerius Antias in libro historiarum LXXV. *uerba hæc scripsit:*

Descendidit. *Deinde funere locato, ad forum descendidit.*

Laberius quoq; in Catulario ita scripsit:

Ego mirabar quomodo mammæ mihi descendiderant.

Vsucapio

Vsucapio & copulatè, & recto uocabuli casu di citur: ita Pignoriscapio coniunctè, & eadē uocabuli forma dictum est. CAP. X

VT hæc Vsucapio dicitur copulato uocabulo, a, litera in eo tractim pronuntiata: ita Pignoriscapio iunctæ sunt partes, & productè dicebātur. Verba Catonis sunt ex primo epistolicarum quæstionū: Pignoriscapio ob æs militare, quòd æs à Tribuno ærario miles accipere debebat, uocabulum seorsum fit: per quod satis dilucet, hanc Capionem, posse dici, quasi hanc Captionem & in Vsu, & in Pignore. Vsucapio. Pignoriscapio. Capio onis.

Neq; Leuitatem, neque Nequitiam, ea significatione esse, qua in uulgi sermonibus dicuntur.

CAP. XI.

LEuitatem plerunq; nunc pro inconstantia & mutabilitate dici audio: & Nequitiam pro solertia astutiáq;: sed ueterum hominum, qui propriè atq; integrè locuti sunt, Leues dixerunt, quos uulgò nūc uiles, & nullo honore dignos dicimus: & leuitatem appellauerūt perinde quasi lenitatē. Et Nequam hominē nihili, neq; rei, neq; frugis bonæ: quod genus Græci ferè ἄσωτον, ἢ ἀκόλαστον, ἢ ἄχρειον, ἢ ἄχρηστον, ἢ κακότροπον, ἢ μιαρὸν dicunt. Qui exempla horum uerborum requirit, ne in libris nimis remotis quærat, inueniet ea in M. Tullij secunda Antonianarum: nam cum genus quoddā sordidißimum uitæ, atq; uictus M. Antonij, idē demonstraturus esset: quòd in caupona dilitesceret, quòd ad uesperum perpotaret, quòd ore inuoluto iter faceret ne cognosceretur: hæc & alia eiusmodi cū in eū dicturus esset: Videte, inquit, hominis leuitatem Leuitas. Nequitia. Lenis. Nequam.

tatem: tanquàm prorsus ista dedecora hoc uitio in homine notarentur. At posteà cùm in eundem Antonium probra quædam alia ludibriosa, & turpia ingeßißet, ad extremũ hoc addidit: O' hominem nequam: nihil enim magis propriè poßum dicere. Sed ex eo loco Marci Tullij uerba compluscula libuit ponere: At uidete leuitatem hominis, cùm hora diei decima ferè ad saxa rubra uenißet, delituit in quadam cauponula: atq; ibi se occulens perpotauit ad uesperum. Inde cisio celeriter ad urbem aductus, domum uenit ore inuoluto. Ianitor rogat, Quis tu? A' Marco tabellarius. Confestim ad eam, cuius causa uenerat, deducitur: eiq; epistolam tradit. Quam illa cum legeret flens (erat enim scripta amatoriè: caput autem literarum hoc erat, sibi cum illa mima posthac nihil futurum, omnem se amorem abiecisse illius, atq; in hanc transfudisse) cum mulier fleret uberius, homo misericors ferre non potuit. Caput aperuit, in collum inuasit. O' hominem nequam: nihil enim magis propriè poßum dicere. Ergo ut te catamitũ, nec opinato cum ostendisses, præter spem mulier aspiceret: idcirco urbem terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbasti? Consimiliter Q. quoq; Claudius in primo annalium: Nequitiam appellauit luxum uitæ prodigum, effusumq;, in hisce uerbis: Persuadenti cuidam adolescenti Lucano, qui apprimè summo genere natus erat, sed luxuria & nequitia pecuniam magnam consumpserat. M. Varro in libris de lingua Latina: ut ex Nõ, & Volo, inquit, Nolo fit: sic ex Ne, et Quicquã, media extrita syllaba, compõsitum est Nequam. P. Africanus pro se contra Tib. Asellium, de multa ad populum: Omnia mala

Catamitus puer meritorius.

Nolo. Nequam.

mala, probra, flagitia, quæ homines faciunt, in duabus rebus sunt: malitia, atq; nequitia. utrum defendis, malitiam, an nequitiam? an utrunq; simul? Si nequitiam defendere uis, licet. Sed tu in uno scorto maiorem pecuniam absumpsisti, quàm quanti omne instrumentum fundi Sabini incensum dedicauisti. Si hoc ita est, qui spondet mille nummûm? Sed tu plus tertia parte pecuniæ paternæ perdidisti, atq; absumpsisti in flagitijs. Si hoc ita est, qui spondet mille nummûm? non uis nequitiã? Agè, malitiã saltem defende. Sed tu uerbis conceptis coniurasti sciens, sciente animo tuo. Si hoc ita est, qui spondet mille nummûm? Malitia.

De tunicis χειριδωτοῖς, quòd earum usum P. Africanus Sul. Gallo obiecit. CAP. XII.

TVnicis uti uirum prolixis ultra brachia, & usque in primores manus, ac propè in digitos, Romæ atque omni in Latio indecorum fuit. Eas tunicas Græco uocabulo nostri χειριδωτοὺς appellauerunt. Fœminisq; solis uestem longè lateq; diffusam indecorem existimauerunt, ad ulnas, cruraq; aduersus oculos protegenda. Viri autem Rom. primo quidem sine tunicis, toga sola amicti fuerunt: posteà substrictas, & breues tunicas citra humerum desinentes habebant, quod genus Græci dicunt ἐξωμίδας. Hac antiquitate inductus P. Africanus Pauli filius, uir omnibus bonis artibus atq; omni uirtute præditus, P. Sul. Gallo homini delicato, inter pleraq; alia quæ obiectabat, id quoq; probro dedit, quòd tunicis uteretur, manus totas operiẽtibus. Verba sunt hæc Scipionis: Nam qui quotidie unguentatus aduersum speculum ornetur, cuius supercilia raduntur, qui barba uulsa, feminibus'que subuulsis

Tunicæ manicatę dedecores.

+ puto lege hũs in decorem: aliter sensus nullus haberet.

Exomides.

ſubuulſis ambulet: qui in conuiuijs adoleſcentulus cum amatore, cum chiridota tunica inferior accubuerit: qui nō modò uinoſus, ſed uiroſus quoq; ſit: eum'ne quiſquam dubitet, quin idem fecerit, quod cinædi facere ſolent? Vergilius quoq; tunicas huiuſcemodi, quaſi fœmineas, ac probroſas criminatur:

Tunica chirodota.

Et tunicæ, inquit, manicas, & habēt redimicula mitræ. Quintus quoq; Ennius Carthaginienſium tunicatam iuuentutem non uidetur ſine probro dixiſſe.

Quem Claſsicum dicat M. Cato, quem Infra claſſem. CAP. XIII.

Claſsici, Infra claſſem.

CLaßici dicebātur, non oēs qui in claßibus erant, ſed primæ tantū claßis homines: qui c. & xxv. milia æris, amplius'ue, cenſi erāt. Infra claſſem autē appellabantur ſecūdæ claßis, cæterarumq; omniū claßiū: qui minore ſumma æris q̄ ſuprà dixi, cenſebantur. Hoc eò ſtrictim notaui, quoniā in M. Catonis oratione, qua Voconiā legem ſuaſit, quæri ſolet, quid ſit Claßicus, quid Infra claſſem.

De tribus dicendi generibus, ac de tribus philoſophis, qui ab Athenienſibus ad Senatum Romanum legati ſunt. CAP. XIIII.

Tria dicendi genera.

ET in carmine, & in ſoluta oratione, genera dicendi probabilia ſunt tria, quæ Græci χαρακτῆρας uocant, nominaq; eis fecerunt apponi, ἁδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον. Nosq; quem primum poſuimus, uberem uocamus: ſecundum, gracilem: tertium, mediocrem. Vberi dignitas, atque amplitudo eſt: gracili uenuſtas, & ſubtilitas: medius in confinio eſt utriuſque modi particeps. His ſingulis orationis uirtutibus uitia agnata ſunt, pari numero: quæ earum

Stylus uber. Gracilis. Medius.

*earum modum, & habitum simulachris falsis ementiuntur. Sic plerunq; sufflati, atq; tumidi fallunt, pro uberibus: squalentes, & ieiuni dicti, pro gracilibus: incerti, & ambigui, pro mediocribus. Vera autem & propria huiuscemodi formarum exempla, in Latina lingua M. Varro esse dicit: ubertatis, Pacuuium: gracilitatis, Lucilium: mediocritatis Terentium. Sed ea ipsa genera dicendi iam antiquitus tradita ab Homero sunt, tria, in tribus: Magnificum, in Vlysse, & uber est: subtile, in Menelao, & cohibitum: mixtum, moderatumq;, in Nestore. Animaduersa eadem tripartita uarietas est in tribus philosophis, quos Athenienses Romam ad Senatum populumq; Romanum legauerant, impetratum, uti multam remitterent, quam fecerant propter Oropi uastationē. Ea multa fuerat talentum ferè quingentûm. Erant isti philosophi: Carneades, ex Academia: Diogenes, Stoicus: Critolaus, Peripateticus. Et in Senatum quidem introducti, interprete usi sunt *Cæcilio Senatore. Sed antè ipsi seorsum quoq; quisque ostentandi gratia, magno conuentu hominū disertauerūt. Tum admirationi fuisse, aiunt Rutilius, & Polybius, philosophorum trium sui cuiusq; generis facundiā. Violenta, inquiunt, & rapida Carneades dicebat: scita, & teretia Critolaus: modesta Diogenes, & sobria. Vnumquodq; autem genus, ut diximus, cùm castè, pudiceq; ornatur, fit illustrius: cùm fucatur, atq; prælinitur, fit præstigiosum.*

*Macrob. scriptū habet, Cælio. lib. 1. cap. 5.

Quàm seuerè moribus maiorum in fures uindicatum sit: & quid scripsit Mutius Scæuola super eo, quod seruatum, datum, commodatum'ue esset. CAP. XV.

Furtum. LAbeo in libro de XII. tabulis secũdo, acria, & seuera iudicia de furtis habita esse apud ueteres, scripsit. Idq; Brutum solitum dicere, furti damnatum esse, qui iumentum aliorsum duxerat, quàm quo utendũ acceperat. Item qui longius produxerat, quàm quem in locũ petierat. Itaq; Qu. Scæuola in librorũ, quos de iure ciuili composuit, sextodecimo, uerba hæc posuit: Quod cui seruandum datum est, si id usus est: siue quod utendum acceperit, ad aliam rem atq; accepit usus est, furti se obligauit.

Locus exscriptus è satyra M. Varronis, quę περὶ ἐδεσμάτων inscripta est, de peregrinis ciborũ generibus: & appositi uersus Euripidis, qbus delicatorũ hoĩm luxuriantẽ gulã cõfutauit. CAP. XVI.

VArro in satyra, quam περὶ ἐδεσμάτων, id est, de cibis peregrinis, & lautitijs inscripsit, lepidè admodum, & scitè factis uersibus, cœnarũ, ciborumq; exquisitas delitias* cõprehendit. Nam pleraq; id genus, quæ heluones isti terra, & mari cõquirunt, exposuit, inclusitq; in numeros senarios. Et ipsos quidem uersus cui otiũ erit, in libro quo dixi, positos legat. Genera autẽ, nominaq; edulĩu, & domicilia ciborũ omnibus alijs præstantia, quæ profunda ingluuies uestigauit, quæ Varro opprobrãs executus est, hæc sunt ferme, quantũ nobis memoriæ est: Pauus è Samo, Phrygia attagena, grues Melicæ, hœdus ex Ambracia, pelamis Chalcedonia, muræna Tartesia, aselli Peßinuntij, ostrea Tarentina, pectunculus Chius, elops Rhodius, scari Cilices, nuces Thasiæ, palma Aegyptia, glans Iberica. Hanc autẽ peragrantis gulæ, & succos insuetos inquirentis industriã, atq; has undiq; uorsum indagines cupediarũ, maiore detestatione dignas censebimus: si uersus

*reprehẽdit

Diuersi cibi ad regales, & pontificias mensas.

Euripidis recordemur, quibus utebatur ſæpiſsime Chryſippus philoſophus, tanquam edēdi irritationes quaſdam repertas eſſe, non per uſum uitæ neceſſarium, ſed per luxum animi, parata atq; facilia faſtidientis per improbam ſatietatis laſciuiā. Verſus Euripidis adſcribendos putaui:

Ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυοῖν μόνον
Δημήτρος ἀκτῆς, πώματος θ' ὑδροχόου,
Ἅτινα πάρεστι καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν
ὧν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονὴ τρυφῇ δέ τοι
Ἄλλων ἐδεστῶν μηχανὰς θηρώμεθα.

Sermo habitus cū grāmatico, inſolentiaꝝ & imperitiarū pleno, de ſignificatione uocabuli, quod eſt Obnoxius: deq; eius uocis origine. CAP. XVII.

PErcontabar Romæ quempiam grammaticum, primæ in docendo celebritatis, non hercle experiundi uel tentandi gratia: ſed diſcendi magis ſtudio, & cupidine: quid ſignificaret Obnoxius, quæq; eius uocabuli origo ac ratio eſſet. Atq; ille aſpicit me, illudēs leuitatē quæſtionis, paruitatemq;: obſcuram, inquit, ſanè rem quæris, multaq; prorſus uigilia indagādā. Quis adeò tam linguæ Latinæ ignarus eſt, qui neſciat eū dici obnoxiū, cui qd ab eo, cui eſſe obnoxius dicitur, incōmodari, & noceri poteſt ei, qui habeat aliquē noxæ, id eſt, culpæ ſuæ cōſciū? Quin potius, inqt, hæc mittis nugālia, et affers ea, quæ digna quæri, tractariq; ſint. Tū uerò ego ꝑmotus, agēdū iam obliquè, ut cū hoīe ſtulto exiſtimaui: Et cætera, inquā, uir doctiſsime, & grauiora, remotioraq;, ſi diſcere, & ſcire debuero, qn̄ mihi uſus uenerit, tum quærā ex te, atq; diſcam. Sed enim quia dixi ſæpe obnoxius, et qd dicerē, neſciui, didici ex te, Obnoxius.

 & ſcire

& scire nunc cœpi, quod non ego omnium solus, ut tibi sum uisus, ignoraui: sed (ut res est) Plautus homo linguæ, atq; elegãtiæ in uerbis Latinæ princeps, quid esset obnoxius nesciuit. Versus enim est in Sticho illius, ita scriptus:

Nunc ego hercle perij planè, non obnoxiè. Quod minimè cõgruit cum ista, quam me docuisti, significatione. Composuit enim Plautus tanquam duo inter se contraria, Planè, & Obnoxiè: quod à tua significatione longè abest. At ille Grammaticus satis ridiculè quasi Obnoxius, & Obnoxiè, non declinatione sola, sed re atq; sententia differrent: ego, inquit, dixi quid esset Obnoxius, non quid Obnoxiè. At tũc ego admiratus insolẽtis hominis inscitiã, mittamus, inquã, sicuti uis, quod Plautus Obnoxiè dixit. Sed si id nimis esse remotũ putas, atq; illud quoq; prætermittamus, quod Sallust. in Catilina scribit: Minari etiã ferro, ni sibi obnoxia foret. Et quod uidetur uobis peruulgatius esse, id me doce. Versus enim Vergilij sunt notißimi:

Nam neq; tunc astris acies obtusa uideri,
Nec fratris radijs obnoxia surgere luna.

Quod tu ais culpæ suæ conscium, alio quoq; loco Verg. uerbo isto utitur, à tua sententia diuersè, his uersibus:

–Iuuat arua uidere,
Non rastris hominum, non ulli obnoxia curæ.

Cura enim prodesse aruis solet, nõ nocere: qđ tu de obnoxio dixisti. Iã uero illud etiã Q. Ennij quo pacto cõgruere tecũ potest? quod scribit in Phœnice, in hisce uersibus:

Sed uirũ uera uirtute uiuere animatũ adiecit fortiter,
Eumq; innoxium uocare aduersus aduersarios,
Ea libertas est, qui pectus purum & firmum gestitat.

Aliæ

Aliæ res obnoxiæ nocte in obscura latent.

At ille oscitans, & hallucinãti similis: Nunc, *inquit, mihi operæ non est: cum otium erit, reuises ad me, atq; disces, quid in uerbo isto &* Verg. *&* Sallust. *&* Plaut. *&* Ennius *senserint.* Et *nebulo quidẽ ille, ubi hoc dixit, digressus est.* Si *quis autẽ uolet non originẽ solam uerbi istius, sed significationem quoq; eius, uarietatemq; recensere, ut hoc etiam* Plautinũ *spectet, adscripsi uersus ex* Asinaria:

*Maximas *optimas, & gaudio effertißimas* — ** optumitates, legitur apud Plautum.*
Suis heris ille mecum unà pariet, gnatoq; & patri:
Deuota ut ætate ambo ambobus nobis sint obnoxij,
Nostro deuincti beneficio.

Qua uerò ille Grammaticus finitione usus est, ea uidetur in uerbo tam multiplici, unam tantummodo usurpationẽ eius notasse: quæ quidem congruit cum significatu, quo Cæcilius *usus est in* Chrysio, *in his uersibus:*

Quanquàm ego mercede hic conductus tua aduenio,
Ne tibi me esse ob eam rem obnoxium reare:
Audibis male, si male dicis mihi.

De obseruata, custoditaq; apud Romanos iusiurandi sanctimonia: atq; inibi de decem captiuis, quos Annibal Romam, deiurio ab ijs accepto, legauit. CAP. XVIII.

IVsiurandum *apud* Ro. *inuiolatè, sancteq; habitũ, seruatumq; est.* Id *& moribus, legibusq; multis ostenditur: & hoc, quod dicemus, ei rei non tenue argumentum esse potest.* Prælio Cannensi Annibal Carthaginiensium Imperator, *ex captiuis nostris electos decem* Romam *misit, mandauitq; eis, pactusq; est, ut si* Pop. Rom. *uideretur,* — Iusiurandũ Ro. inuiolatum.

permutatio fieret captiuorum: & pro ijs, quos alteri plures acciperent, darent argenti pondo libram scilicet, & selibram. Hos priusquam *proficiscerentur, iureiurando adegit, redituros eos esse in castra* Punica, *si* Romani *captiuos non permutarent.* Veniunt Romam *decem captiui: mandatum* Pœni *imperatoris in senatu exponũt.* Permutatio Senatui *non placita: parentes, cognati, affinesq; captiuorum amplexi eos, postliminio in patriam redisse dicebant, statumq; eorum integrum, incolumemq; esse: ac ne ad hostes adire uellent, orabãt.* Tum *octo ex ijs, postliminium iustum non esse sibi responderũt, quoniam deiurio uincti forent: statimq; uti iurati erant, ad* Annibalem *profecti sunt. duo reliqui* Romæ *manserunt, solutosq; esse sese, ac liberatos religione dicebant: quoniam cùm egreßi castra hostium fuissent, commentitio consilio regreßi eodem die, tanquam si ob aliam fortuitam causam issent: atq; ita iureiurãdo satisfacto, rursum iniurati abissent.* Hæc *eorum fraudulẽta calliditas, tam esse turpis æstimata est, ut cõtempti uulgo,* **discerptiq; sint:* CENSS. *q; eos posteà omnium notarũ & damnis, & ignominijs affecerint: quoniam quod se facturos dictitauerant, non fecissent.* Cornelius *autem* Nepos *in libro exemplorum* V. *id quoq; literis mandauit, multis in senatu placuisse, ut ij, qui redire nollent, datis custodibus ad* Annibalem *deducerentur. Sed eam sententiam numero plurium, quibus id non uideretur, superatam: eos tamen, qui ad* Annibalem *non redissent, usque adeò intestabiles, inuisosq; fuisse, ut tædium uitæ ceperint, necemq; sibi consciuerint.*

Deiurium.

**despectiq;*

Historia ex annalibus de Tyberio Sempronio

Graccho

Graccho sumpta, patre Gracchorum Trib. plebis: atque inibi tribunitia pleb. decreta, cum ipsis uerbis relata. CAP. XIX.

*PVlchrum, atq; liberale, atque magnanimum factum Tyb. Sempronij Gracchi in exemplis repositum est. Id exemplum huiuscemodi est: L. Scipioni Asiatico, Scipionis Africani superioris fratri, *cui M. Minutius Augurinus Trib. pleb. multam irrogauit, eumq́; ob eam causam prædes poscebat. Scipio Africanus, fratris nomine, ad collegium Tribunorum prouocabat: petebatq́;, ut uirum consularẽ, triumphalemq́; à Collegæ ui defenderent. Octo tribuni, cognita causa decreuerunt. Eius decreti uerba, quæ posui, ex annalium monumentis exscripta sunt: Quod P. Scipio Africanus postulauit pro L. Scipione Asiatico fratre, cum contra leges, contraq́; morem maiorum Trib. ple. hominibus accitis per uim inauspicatò sententiam de eo tulerit, multamq́; nullo exemplo irrogauerit, prædesq́; eum ob eam rem dare cogat: aut si non det, in uincula duci iubeat: ut eũ à Collegæ ui prohibeamus: & quòd cõtrà Collega postulauit, ne sibi intercedamus, quò minus suapte potestate uti liceat: de ea re nostrũ sententia omniũ data est: Si L. Cornelius Scipio Asiaticus, Collegæ arbitratu prædes dabit Collegæ, ne eum in uincula ducat intercedemus: si eius arbitratu prædes non dabit, quominus Collega sua potestate utatur, nõ intercedemus. Post hoc decretum, cum Augurinus Trib. pleb. L. Scipionem prædes non dantem prehendi, & in carcerem duci iußisset: tũ Tyberius Sempronius Gracchus Trib. pleb. pater Tyberij, atq; C. Gracchorum, cùm P. Scipioni Africa-*

Tyberij Sempronij Gracchi exemplum.

*cùm

Decretum.

no inimicus grauis, ob pleraſq; in rep. diſſenſiones eſſet, iurauit palam in amicitiam, inq; gratiam ſe cum P. Africano non rediſſe, atque ita decretum ex tabula recitauit. Eius decreti uerba hæc ſunt: Cum L. Cornelius Scipio Aſiaticus triumphans, hoſtium duces in carcerem coniectauerit, alienum uidetur eſſe à dignitate reipublicæ, in eum locum imperatorem Pop. Rom. duci, in quem locum ab eo coniecti ſunt duces hoſtium. Itaque L. Cornelium Scipionem Aſiaticum à collegæ ui prohibeo. Valerius autem Antias contra hanc decretorum memoriam, contráq; autoritates ueterum annalium, poſt Africani mortem, interceſsionem iſtam pro Scipione Aſiatico factam eſſe à Tyberio Graccho dixit: neq; multam irrogatam Scipioni, ſed damnatum eum peculatus ob Antiochenam pecuniam, quia prædes non daret, in carcerem duci cœptum, atque ita intercedente Graccho exemptum.

Quòd Vergilius à Nolanis ob aquam ſibi non permiſſam, ſuſtulit è uerſu ſuo, Nola, & poſuit, Ora, atq; ibi quædam alia, de conſonantia literarum, iucunda. CAP. XX.

SCriptum in quodam commentario reperi uerſus iſtos à Vergilio ita primùm eſſe recitatos, atque editos:

Talem diues erat Capua, & uicina Veſeuo

Nola iugo: Poſteà Verg. petiſſe à Nolanis aquam, uti duceret in propinquum rus: Nolanos beneficium petitum non feciſſe: poëtam offenſum, nomen urbis eorum, quaſi ex hominum memoria, ſic ex carmine ſuo deraſiſſe, Oráq; pro Nola mutaſſe, atq; ita reliquiſſe:

—Et uicina Veſeuo Ora iugo.

Ea res uera'ne, an falsa sit, non laboro: quin tamen melius, suauiusq; ad aures sit, quàm Nola, Ora, dubium id non est. Nam uocalis in priore uersu extrema, eademq; in sequenti prima, canoro simul atq; iucundo hiatu tractim sonat. Est adeò inuenire apud nobiles poëtas huiuscemodi suauitatis multa, quæ appareant nouata esse, non fortuita: sed præter cæteros omneis apud Homerum plurima. Vno quippe in loco tales tanquam hiatus, & sonitus in aßiduis uocibus pluribus facit:

Ἣ δ' ἑτέρη θέρει προρέει ἐκυῖα χαλάζῃ

Ἢ χιόνι ψυχρῇ ἐξ ὕδατος κρυστάλλῳ. *Atq; item alio loco:*

Λάαν ἄνω ὤθειν ἔσκε ποτὶ λόφον.

Catullus quoq; elegantißimus poëtarũ, in hisce uersibus,

Minister ueteli puer falerni,
Ingere mi calices amariores,
Vt lex Posthumiæ iubet magistræ
Ebriosa acina ebriosioris.

Cum Ebrioso dicere posset, & quod erat usitatius, Acinum in neutro genere appellare: amans tamen hiatus illius Homerici suauitatem, Ebriosa dixit, propter consequentis literæ concentum. Qui Ebrios autem Catullum dixisse putant, aut Ebriosos (nam id quoque temere scriptum inuenitur) in libros scilicet de corruptis exemplaribus factos inciderunt. Acinum neutri generis.

Quoad uiuet, & Quoad morietur, cur idipsum temporis significent, cùm ex duobus sint facta contrarijs. CAP. XXI.

Quoad uiuet cùm dicitur, item Quoad morietur, uidentur quidem duæ res dici cõtrariæ: sed idem atq; Quoad uiuet. Quoad morietur.

unum tempus utraq; uerba demonstrant. Item cùm dicitur, Quoad Senatus habebitur, & Quoad Senatus dimittetur, tametsi haberi, atque dimitti contraria sunt: unum atq; idipsum tamen utroq; in uerbo ostenditur. Tempora enim duo cùm inter se opposita sunt, atq; ita cohærentia, ut alterius finis cum alterius initio misceatur: non refert utrum per extremitatem prioris, an per initium sequentis, locus ipse confinis demonstretur.

Quòd Censores equum adimere soliti sint equitibus corpulentis, & præpinguibus: quæsitumq; utrum ea res cum ignominia, an incolumi dignitate equitum facta sit. CAP. XXII.

Nimis pingui homini, & corpulēto CENSS. *equū adimere solitos, scilicet minus idoneum ratos esse, cum tanti corporis pondere ad faciēdum equitis munus. Non enim pœna id fuit, ut quidam existimant: sed munus sine ignominia remittebatur. Tamē Cato in oratione, quam de sacrificio commisso scripsit, obijcit hanc rem criminosius: uti magis uideri posit cum ignominia fuisse. Quod si ita accipias, id profectò existimandum est, non omnino inculpatum, neq; indesidē uisum esse, cuius corpus in tam immodicū modum luxuriasset, exuberassetq;.*

A. GELLII NOCTIVM *Atticarum liber octauus, hac ætate non reperitur: sed ex uetustißimo exemplari hæc capita excerpta sunt.*

CAP. I.

Hesterna noctu rectè, an cum uitio dicatur: & quænam super istis uerbis grammatica traditio sit. Itemq; quòd Decemuiri

Decemuiri in XII.*tabulis* Nox *pro* Noctu *dixerunt.*

CAP. II.

Quæ mihi decem uerba dederit Phauorinus, *quæ usurpentur quidem à* Græcis, *sed sunt adulterina, & barbara : quæ item à me totidem accepit, quæ ex medio, communiq; usu* Latinè *loquentium minime* Latina *sunt, neq; in ueterum libris reperiantur.* CAP. III.

Quem in modum, & quàm seuerè increpuerit, audientibus nobis, Peregrinus *philosophus adolescentem* Romanum, *ex equestri familia stantem segnem apud se, & aßiduè oscitantem.* CAP. IIII.

Quòd Herodotus *scriptor historiæ memoratißimus, parum uerè dixerit,* Vnam, *solamq; pinum arborum omnium cæsam nunquàm denuo ex iisdem radicibus pullulare : & quòd item de aqua pluuiali, & niue, rem non satis exploratam, pro comperta posuerit.*

CAP. V.

Quid illud sit, quòd Vergilius, *Cœlum stare puluere : & quòd* Lucilius, *Pectus sentibus stare dixit.* CAP. VI.

Cùm post offensiunculas in gratiam redeatur, expostulationes fieri mutuas minimè utile esse: superq; ea re & sermo Tauri *expositus, & uerba ex* Theophrasti *libro sumpta: & quod* M. Cic. *de amore amicitiæ senserit, cum ipsius uerbis additum.* CAP. VII.

Ex Aristotelis *lib. qui* περὶ τῆς μνήμης *inscriptus est, cognita, acceptaq; de natura memoriæ & habitu : atque inibi de alia quadam exuberantia, aut interitu eius lecta, auditaq;.* CAP. VIII.

Quid mihi usu uenerit, interpretari & quasi effingere uolenti

uolenti iocos quosdam Platonicos Latina oratione.

CAP. IX.

Quòd Theophrastus philosophus omnium suæ ætatis facundißimus, uerba pauca ad populũ Athenienſem facturus, deturbatus uerecundia obticuerit: quodq́; idem hoc Demoſtheni apud Philippum regem uerba facienti euenerit. CAP. X.

Qualis mihi fuerit in oppido Eleuſino diſceptatio cum grammatico quodam præſtigioſo, tempora uerborum & puerilia meditamenta ignorante: remotarum autem quæſtionum nebulas, & formidines ad capiendos imperitorum animos oſtentante. CAP. XI.

Quàm feſtiuè reſpõderit Xanthippæ uxori Socrates petenti, ut per Dionyſia largiore ſumptu cœnitaret.

CAP. XII.

Quid ſignificet in ueterum libris ſcriptũ, Pleriq; omnes: Et quòd ea uerba accepta à Græcis uidentur.

CAP. XIII.

Quapſones, quod homines Afri dicunt, non eſſe uerbum Pœnicum, ſed Græcum. CAP. XIIII.

Lepidißima altercatio Phauorini philoſophi aduerſus quendam intempeſtiuum, de ambiguitate uerborũ diſſerentem, atque inibi uerba quædam ex Næuio poëta, & Cn. Gallo non uſitatè collocata: atque ibidem à P. Nigidio origines uocabulorum exploratæ.

CAP. XV.

Quibus modis ignominiatus, tractatusq́; ſit à C. Cæſare Laberius poëta: inibi appoſiti uerſus ſuper eadem re, eiuſdem Laberij.

A. Gellij

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER IX.

Quamobrem Qu. Claudius Quadrigarius in undeuicesimo annali scripserit, rectioresq́, certioresq́ ictus fieri, si sursum quid mittas, quàm si deorsum. CAP. I.

*VINTVS Claudius in undeuicesimo annali, cùm oppidũ à Metello Procons. oppugnari, contrà ab oppidanis desuper è muris propugnari describeret, ita scripsit: Sagittarius cum funditore utrinque summo studio *spargunt fortissimè: sed sagittam atque lapidem deorsum, an sursum mittas, hoc interest. Nam neutrum potest deorsum uersum rectè mitti, sed sursum utrunq; optimè: quare milites Metelli sauciabantur multò minus, & quod maximè opus erat, à pinnis hostes defendebant facilimè. Percontabar ego Antonium Iulianum rhetorem, cur hoc ita usu ueniret, quod Quadrigarius dixisset, ut contigui magis, directioresq́; ictus fiant, si uel lapidem, uel sagittam sursum uersus iacias, quàm deorsum: cum procliuior, faciliorq́; iactus sit ex supernis in infima, quàm ex infimis in superna. Tum Iulianus comprobato genere quæstionis: Quod de sagitta, inquit, & lapide dixit, hoc de omni ferè missili telo dici potest. Facilior autem iactus est (sicuti dixisti) si desuper iacias, si quid iacere tantum uelis, non ferire. Sed cùm modus, &*

*agunt

dus,& impetus iactus temperandus,dirigendusq́; eſt:tum ſi in prona iacias,moderatio atq; ratio mittentis, præcipitantia ipſa & pondere cadentis teli corrumpitur.At ſi in editiora mittas, & ad percutiendum ſupernè aliquid, *motus *manum & oculos conlimes:quò *modus à te datus fuerit, eò telum ibit,quod ieceris.* Ad hanc ferme ſententiam,*Iulianus ſuper iſtis Qu.Claudij uerbis nobiſcum ſermocinatus eſt.Quod autem ait idem Qu.Claudius,A pinnis hoſtes defendebant facilimè:animaduertendum eſt,uſum eſſe eum uerbo Defendebant, non ex uulgari cõſuetudine,* Defendere. Offendere. *ſed admodum propriè & Latinè.Nam Defendere,& Offendere inter ſeſe aduerſa ſunt, quorum alterum ſignificat,* ἐμποδὼν ἔχειν *: alterum,* ἐκποδὼν ποιεῖν*, quod hoc in loco à Qu.Claudio dicitur.*

Quibus uerbis notarit Herodes Atticus falſò quempiam cultu,amictuq́ nomẽ, habitumq́ philoſophiæ mentientem. CAP. II.

A D Herodem Atticum,Conſularem uirum,ingenioq́; amœno, & Græca facundia celebrem, adijt, nobis præſentibus,palliatus quiſpiam,& crinitus,barbaq́; propè ad pubem uſq; porrecta:ac petit æs ſibi dari,* ὡς ἄρτους *emendos ſcilicet. Tum Herodes interrogat quiſnam eſſet. Atq; ille uultu, ſonituq́; uocis obiurgatorio, philoſophum ſeſe eſſe dicit: & mirari quoq; addit, cur quærendum putaſſet,quod uideret. Video,inquit,Herodes, barbam & pallium:philoſophum nondum uideo. Quæſo autem te cum bona uenia, dicas mihi, quibus nos uti poſſe argumẽtis exiſtimas, ut eſſe te philoſophum noſcitemus? Interibi aliquot ex ijs,qui cum Herode erant, erraticum*

eſſe

esse hominem dicere, & nullius rei, incolamq; esse sordentium ganearum: ac nisi accipiat, quod petit, conuitio turpi solitum incessere. Atq; ibi Herodes, Demus, *inquit, huic aliquid æris, *cuiusmodi est: tanquam homines, non tanquam homini.* Et *iußit dari pretium panis* xxx. *dierum.* Tum *nos aspiciens, qui eum sectabamur:* Musonius, *inquit, ærusc anti cuipiam id genus, philosophum sese ostentanti, dari iußit mille nummûm: & cum plerique dicerent nebulonem esse hominem, malum & malitiosum, & nulla re bona dignum: tum* Musonium *subridentem dixiße aiunt,* ἄξιος οὖν ἐστιν ἀργυρίου. Sed *hoc potius, inquit, dolori mihi, & ægritudini est, quòd istiusmodi animalia spurca atq; probra, nomen usurpent sanctißimum, & philosophi appellentur.* Maiores *autẽ mei* Athenienses, *nomina iuuenum fortißimorum* Harmodij, & Aristogitonis, *qui libertatis recuperandæ gratia* Hippiam *tyrannum interficere adorsi erant, ne unquam seruis inderere liceret, decreto publico sanxerunt: quoniam nefas ducerent, nomina libertati patriæ deuota, seruili contagio pollui.* Cur *ergo nos patimur nomen philosophiæ illustrißimum in hominibus deterrimis exsordescere?* Simili *autem, inquit, exemplo ex contraria specie, antiquos* Romanorum *audio prænomina* Patritiorum *quorundam, malè de* Republica *meritorum, & ob eam causam capite damnatorum, censuisse, ne cui eiusdem gentis patritio inderentur: ut uocabula quoque eorum defamata, atque demortua cum ipsis uiderentur.*

*cuiuscuiusmodi est

Mali argento digni.

Nomina fortiũ seruis non danda.

Hic cautum decreto fuit ne quis e gente Manlia M. Manlius vocetur damnato M. Manlio ob affectatum regnum: Liv: de: 1: l: VI. c. XII.

Epistola Philippi regis ad Aristotelem philosophum, super Alexãdro recèns nato. CAP. III.

Philippus

Philippus Amyntæ filius, terræ Macedoniæ rex, cuius uirtute, industriaq́; Macedones locupletißimo imperio aucti, gentium, nationumq́; multarũ potiri cœperant: & cuius uim atq; arma toti Græciæ cauendam, metuendamq́;, inclytæ illæ Demosthenis orationes, concionesq́; notificãt. Is Philippus, cùm omni ferè tempore negotijs belli, uictorijsq́; affectus, exercitusq́; esset, à liberali tamen Musa, & à studijs humanitatis nunquàm abfuit, quin lepidè, comiterq́; pleraq; & faceret, & diceret. Feruntur adeò libri epistolarum eius, munditiæ, & uenustatis, & prudentiæ plenarum: uelut sunt illæ literæ, quibus Aristoteli philosopho natum esse sibi Alexandrum nunciauit. Ea epistola, quoniam curæ, diligentiæq́; in liberorum disciplinas hortamentum est, exscribenda uisa est, ad commouendos parentum animos. Exponenda igitur est ad hanc fermè sententiã. Philippus Aristoteli salutẽ dicit. Filium mihi genitum scito: quod equidem dijs habeo gratiam: non proinde quia natus est, quàm pro eo, quòd eum nasci cõtigit tẽporibus uitæ tuæ. Spero enim fore, ut eductus, eruditusq́; abs te, dignus existat & nobis, & rerum istarum succeßione. Ipsius autẽ Philippi uerba hæc sunt: Φίλιππος Ἀριστοτέλει χαίρειν. ἴσθι μοι γεγονότα υἱόν. πολλὴν οὖν τοῖς θεοῖς χάριν ἔχω, οὐχ οὕτως ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ παιδὸς, ὡς ἐπὶ τῷ κατὰ τὴν σὴν ἡλικίαν αὐτὸν γεγονέναι· ἐλπίζω γὰρ αὐτὸν, ὑπὸ σοῦ τραφέντα καὶ παιδευθέντα, ἄξιον ἔσεσθαι καὶ ἡμῶν, καὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαδοχῆς.

De Barbararum gentium prodigiosis miraculis: deq; diris & exitiosis fascinationibus: atq; inibi de fœminis uersis repentè in mares. CAP. IIII.

CVm è Græcia in Italiam rediremus, & Brundusiũ iremus: egreßiq; è naui in terrã, in portu illo incly to ſpatiaremur, quem Q. Ennius remotiore paulùm, ſed admodum ſcito uocabulo, Præpetem appellauit: faſces librorũ uenaliũ expoſitos uidimus, atq; ego ſtatim auidè pergo ad libros. Erant autẽ iſti omnes libri Græci miraculorum, fabularumq; pleni: res inauditæ, incredulæ, ſcriptores ueteres, non paruæ autoritatis, Ariſteas Proconneſius, & Iſigonus Niceenſis, & Cteſias, & Oneſicritus, & Polyſtephanus, & Hegeſias. Ipſa autem uolumina ex diutino ſitu ſqualebant, & habitu aſpectuq; tetro erant. Acceßi tamen, percontatusq; pretium ſum: & adductus mira, atq; inſperata uilitate, libros plurimos ære pauco emo: eosq; omneis duabus proximis noctibus curſim tranſeo. atq; in legendo carpſi exinde quædam, & notaui mirabilia, & ſcriptoribus ferè noſtris intentata: eaq; his commentarijs aſperſi, ut qui eos lectitabit, is ne rudis omnino, & ἀνήκοος in eiuſmodi rerum auditionibus reperiatur. Erant igitur in illis libris ſcripta huiuſcemodi: Scythas illos pẽnitißimos, qui ſub ipſis ſeptẽtrionibus ætatem agunt, corporibus hominum ueſci, eiusq; uictus alimento uitam ducere, & ἀνθρωποφάγους nominari. Item eſſe homines ſub eadem regione cœli, unũ oculum habẽtes in frontis medio, qui appellantur Arimaſpi: qua facie fuiſſe κύκλωπας poëtæ ferunt. Alios item eſſe homines, apud eandem cœli plagam, ſingularis uelocitatis: ueſtigia pedũ habẽtes retro porrecta, nõ ut cæterorum hominum proſpectantia. Præterea traditum eſſe memoratumq;, in ultima quadã terra, quæ Albania dicitur, gigni

Græci hiſtorici.

Antropophagi.

Arimaſpi.

Cyclopes.

+ vid: Ptolom: de mirabilibus Mundi: ita

Albania.

dicta haec regio ab albis capillis

hommes, qui in pueritia canescunt, & plus cernant oculis per nocte, quàm inter die. Itẽ esse cõpertũ & creditũ,

Sauromatæ. Sauromatas, qui ultra Borysthenem fluuiũ longè colunt, cibum capere semper diebus tertijs, medio abstinere. Id etiam in ijsdem libris scriptum offendimus, quod posteà quoq; in lib. Plinij Secũdi naturalis historiæ septimo *legi: esse quasdam in terra Africa familias hominum, uoce atq; lingua effascinantiũ: qui si impensius fortè laudauerint pulchras arbores, segetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes pastu atque cultu opimas, emoriantur repẽtè hæc omnia, nulli aliæ causæ obnoxia. Oculis quoq; exitialem fascinationẽ fieri, in ijsdem libris scriptum est: traditurq; esse homines in Illyrijs, qui interimant uidendo, quos diutius irati uiderint: eosq; ipsos mares fœminasq;, qui uisu tã nocẽti sunt, pupillas in singulis oculis binas habere. Item esse in montibus terræ

Capite 2.
*legimus
Effascinantes
Aliæ, pro alij.

Cynocephali. Indiæ homines, caninis capitibus, & latratibus: eosq; uesci auium, & ferarum uenatibus. Atq; item esse alia apud ultimas Oriẽtis terras miracula, homines qui* Monomeri appellantur, singulis cruribus saltuatim currentes, uiuacißimæ pernicitatis. Quosdã etiã esse nullis ceruicibus, oculos in humeris habentes. Iã uerò hoc egreditur omnẽ modum admirationis, quòd ijdẽ illi scriptores gentẽ esse aiunt, apud extrema Indiæ, corporibus hirtis, & auium ritu plumãtibus: nullo cibatu uescentẽ, sed spiritu florum naribus hausto uictitãtẽ. Pygmæos quoq; haud longè ab ijs nasci: quorum qui longißimi sunt, nõ longiores esse q̃ pedes duos & quadrantẽ. Hæc atq; alia istiusmodi plura legimus. Sed cũ ea scriberemus, tenuit nos non idoneæ scripturæ

* Plinius scriptũ habet li. 7. cap. 4. monosceli: id est, unicrures.

Pygmæi.

scripturæ tædium, nihil ad ornandum, iuuandumq; usum uitæ pertinentis. Libitũ tamen est, in loco hoc miraculorum notare id etiam, quod Plinius Secundus, uir in temporibus ætatis suæ, ingenij dignitatisq; gratia, autoritate magna præditus, non audisse neq; legisse, sed scire sese atq; uidisse, in libro naturalis historiæ VII. scripsit. Verba igitur hæc quæ infrà posui, ipsius sunt, ex eo libro sumpta: quæ profectò faciunt, ut neq; respuenda neq; ridenda sit notißima illa ueterum poëtarum de Cænide & Ceneo cantilena. Ex fœminis, inquit, mutari in mares, non est fabulosum. Inuenimus in annalibus Qu. Licinio Crasso, C. Caßio Longino Consulibus, Caßini puerũ factum ex uirgine, sub parentibus: iussuq; Aruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mutianus prodidit uisum esse à se Argis Ariscontem, cui nomen Arescusæ fuisset, nupsisse etiam: mox barbam & uirilitatẽ prouenisse, uxoremq; duxisse. Eiusdẽ sortis & Smyrnæ puerum à se uisum. Ipse in Africa uidi mutatum in marẽ die nuptiarum L. Coßitium ciuem Tisdritanum: uiuebatq; cum proderem hæc. Idem Plinius eodem in libro uerba hæc scripsit: Gignũtur homines utriusq; sexus, quos hermaphroditos uocamus: olim Androgynos uocatos, & in prodigijs habitos, nunc uerò in delitijs. Plin. lib. 7. ca. 4. Hermaphroditi seu Androgyni.

Diuersæ nobilium philosophorum sententiæ, de genere ac natura uoluptatis: uerbaq; Hierodis philosophi, quibus Decreta Epicuri insectatus est.

CAP. V.

DE uoluptate ueteres philosophi diuersas sententias tenuerũt, atq; dixerunt. Epicurus uoluptatẽ summũ Voluptas.

bonum esse ponit. eam tamen ita definit: σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα. Antisthenes Socraticus summum malum dicit. Eius nanque hoc uerbum est: μανείην μᾶλλον, ἢ ἡσθείην. Speusippus, uetusq; omnis Academia, uoluptatem & dolorem, duo mala esse dicunt opposita inter sese: bonũ autem esse, quod utriusq; medium foret. Zeno censuit uoluptatem esse indifferens, id est, neutrum, neq; bonum, neq; malum: quod ipse Græco uocabulo ἀδιάφορον appellauit. Critolaus Peripateticus & malum esse uoluptatẽ ait: & multa alia mala parere ex sese, iniurias, desidias, obliuiones, ignauias. Plato ante hos omneis ita uariè & multiformiter de uoluptate disseruit: ut cunctæ istæ sententiæ, quas suprà posui, uideantur ex sermonum eius fontibus profluxisse. Nam perinde unaquaq; utitur, ut & ipsius uoluptatis natura fert, quæ est multiplex: & causarum quas tractat, rerumq; quas efficere uult, ratio desiderat. Taurus autem noster quoties facta mentio Epicuri esset, in ore atq; in lingua habebat uerba hæc Hieroclis Stoici, uiri sancti & grauis: ἡδονὴ τέλος πόρνης δόγμα. ἀπέστω πρόνοια, οὐδ' ἐν πόρνης δόγμα.

Audita dare . . . dicere solebat: Nulla pestis capitalior est quam voluptas corporis. Hippocrates etiam omnes voluptatum species detestabatur.

Verbum ab eo quod est Ago, frequentatiuum, in prima syllaba quonam sit modo pronunciandum. CAP. VI.

Actio. AB eo quod est Ago & egi, uerba sunt quæ appellant grammatici frequentatiua, Actito, & actitaui. Hæc quosdam non sanè indoctos uiros audio ita pronũciare, ut primam in his literam corripiant, rationemq; dicant: quoniã in uerbo principali quod est Ago, prima litera breuiter pronunciatur. Cur igitur ab eo quod est

Edo & Vngo, in quibus uerbis prima litera breuiter dicitur, Esito & Vnctito, quæ sunt eorum frequentatiua, prima litera longa promimus? & contrà, Dictito ab eo uerbo quod est Dico, correptè dicimus? Nũ ergo potius Actito & actitaui producenda sunt? quoniam frequentatiua fermè omnia eodem modo in prima syllaba dicuntur, quo participia præteriti temporis: ex ijs uerbis unde ea profecta sunt, in eadem syllaba pronunciantur, sicut Lego, lectus, lectito facit: Vngo, unctus, unctito: Scribo, scriptus, scriptito: Moneo, monitus, monito: Pendeo, pensus, pensito: Edo, esus, esito: Dico autem, dictus, dictito facit: Gero, gestus, gestito: Veho, uectus, uectito: Rapio, raptus, raptito: Capio, captus, captito: Facio, factus, factito. Sic igitur Actito productè in prima syllaba pronunciãdum: quoniam ex eo fit quod est Ago & Actus.

De conuersione foliorum in arbore olea, brumali & solstitiali die: deq; fidibus id temporis ictu alieno sonantibus. CAP. VII.

VVlgò & scriptum, & creditum est, folia olearum arborum brumali & solstitiali die conuerti: & quæ pars eorum fuerat inferior atque occultior, eam suprà *fieri, atq; exponi ad oculos & ad solem. Quod nobis quoq; semel atque iterum experiri uolentibus, ita esse propemodum uisum est. Sed de fidibus rarius dictu, & mirabilius est: quam rem & alij docti uiri, & Suetonius etiam Tranquillus in libro ludicræ historiæ primo, satis compertum esse, satisq; super ea re constare affirmat: neruias in fidibus brumali die, alias digitis pelli, alias sonare.

Folia olearum.

*ferri

Neruiæ.

Necessum esse, qui multa habeat, multis indigere: deque ea re Phauorini philosophi cum breuitate eleganti sententia. CAP. VIII.

*VErum est profectò, quod obseruato rerũ usu sapientes uiri dicere: multis egere, qui multa habeat: magnamq; indigẽtiã nasci, nõ ex inopia magna, sed ex magna copia. Multa enim desiderari ad multa, quæ habeas tuẽda. Quisquis igitur multa habẽs, cauere atq; pspicere uelit, ne quid egeat, ne'ue quid desit: iactura opus esse, nõ quæstu: & minus habẽdũ esse, ut minus desit. Hãc sentẽtiã memini à Phauorino inter ingẽtes hominũ clamores*detornatã, inclusamq; uerbis his paucißimis:* τῶν τε μυρίων καὶ πεντακισχιλίων χλαμύδων δεόμενον οὐκ ἔστι μὴ πλειόνων δεῖσθαι. οἷς γὰρ ἔχω προσδεόμενος, ἀφελὼν ἔχω, ἀρκοῦμαι οἷς ἔχω.

*detonatam

Qui modus sit uerba uertendi in Græcas sententias: deque iis Homeri uersibus, quos Vergilius uertisse aut bene apteque, aut improspere existimatus est. CAP. IX.

QVando ex poëmatis Græcis uertendæ mutandæque sunt insignes sententiæ, non semper aiunt enitendum, ut omnia omnino uerba in eum, in quem dicta sunt, modum uertamus. Perdunt enim gratiam pleraq;, si quasi inuita & recusantia uiolẽtius transferantur. Scitè igitur & consideratè Vergilius, cùm aut Homeri, aut Hesiodi, aut Apollonij, aut Parthenij, aut Callimachi, aut Theocriti, aut quorundam aliorũ locos effingeret, partẽ reliquit, alia expreßit. Sicut nuperrimè apud mensam cum legerẽtur utraq; simul Bucolica, Theocriti & Vergilij, animaduertimus reliquisse Vergilium, quod Græcum

quidem mirè quàm ſuaue eſt: uerti autẽ neq; debuit, neq; potuit. Sed enim quod ſubſtituit, pro eo, quod omiſerat, non abeſt quin iucundius, lepidiusq; ſit:

Βάλλει καὶ μάλοισι τὸν αἰπόλον ἁ Κλεαρίστα
Τὰς αἶγας παρελῶντα, καὶ ἁδύ τι ποππυλιάσδει.
Malo me Galatea petit, laſciua puella:
Et fugit ad ſalices, & ſe cupit antè uideri.

Illud quoq; alio in loco animaduertimus cautè omiſſum, quod eſt in Græco uerſu dulciſsimum:

Τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε βόσκε τὰς αἶγας, Idil. 4.
Καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε Τίτυρε, καὶ τὸν ἐνόρχαν,
Τὸν λιβυκὸν κνάκωνα φυλάσσεο μή τυ κορύψῃ.

Quo enim pacto diceret τὸ καλὸν πεφιλαμένε? uerba herc le non translatitia, ſed cuiuſdam natiuæ dulcedinis. Hoc igitur reliquit, & cætera uertit nõ infeſtiuiter: niſi quòd caprum dixit, quem Theocritus ἐνόρχαν appellauit. Autore enim M. Varrone, is demum Latinè caper dicitur, qui excaſtratus eſt. Caper.

Tityre dum redeo, breuis eſt uia, paſce capellas:
Et potum paſtas age Tityre: & inter agendum,
Occurſare capro (cornu ferit ille) caueto.

Et quoniam de transferendis ſententijs loquor, memini audiſſe me ex Valerij Probi diſcipulis, docti hominis, & in intelligendis penſitandisq; ueteribus ſcriptis bene callidi, ſolitum cum dicere: nihil quicquam tam improſperè Vergiliũ ex Homero uertiſſe, quàm uerſus hos amœniſſimos, quos de Nauſicaa Homerus fecit:

Οἵη δ' Ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεος ἰοχέαιρα, Odyſſ.
Ἢ κατὰ Τηΰγετον περιμήκετον, ἢ Ἐρύμανθον.

τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι,
τῇ δέ θ' ἅμα νύμφαι κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο
ἀγρόνομοι παίζουσι, γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ.
πασάων δ' ὑπὲρ ἥ γε κάρη ἔχει, ἠδὲ μέτωπα.
ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι,
ὣς ἥ γ' ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδμής.
Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros: quam mille ſecutæ
Hinc, atq; hinc glomerãtur Oreades: illa pharetram
Fert humero, gradiensq; deas ſupereminet omneis.
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido, talem ſe læta ferebat
Per medios, inſtans operi regniſq; futuris.

Primum omnium diuerſum eſſe dicebat Probus, quòd apud Homerum quidem uirga Nauſicaa, ludibunda inter familiares puellas in locis ſolis, rectè atque commodè confertur cum Diana, uenante in iugis montium, inter agreſtes deas. Nequaquam autem conueniens Vergilium feciſſe, quoniam Dido in urbe media ingrediens inter Tyrios principes, cultu atq; inceſſu ſerio, inſtans operi (ſicut ipſe ait) regniſq; futuris, nihil eius ſimilitudinis capere poßit, quæ luſibus atq; uenatibus Dianæ congruat. Tum poſteà, quòd Homerus ſtudia atq; oblectamenta in uenando Dianæ, honeſtè apteq; dicit: Vergilius autem, cum de uenatu deæ nihil dixiſſet, pharetrã tamen facit eam ferre in humero: tanquam ſi onus, & ſarcinam. Atq; illud impensè Probum eſſe demiratum in Vergilio dicebant: quòd Homerica quidem λητὼ *gaudium gaudeat genuinum, & intimum, atq; in ipſo pene-*

trali cordis, & animæ uigens. Siquidem non aliud est γίγνεσθαι τε φρένα λυπῶ: *ipse autem imitari hoc uolens, gaudia fecerit pigra, & leuia, & cũctantia, & quasi in summo pectore supernantia. Nescire enim sese, quid significaret aliud,* Pertentant. *Præter ista omnia, florem ipsius totius loci* Vergilium *uideri omisisse: quòd hunc* Homeri *uersum exiguè secutus sit:*

ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

Quando nulla maior cumulatiorq́; pulchritudinis laus dici potuerit, quàm quòd una inter omneis pulchra excelleret, una facile ex omnibus nosceretur.

Quòd Anneus Cornutus uersus Vergilij, quibus Veneris & Vulcani concubitũ pudicè operteq́ dixit, reprehensione insulsa, & odiosa inquinauit. CAP. X.

Annianus poëta, & plerique cum eo eiusdem Musæ uiri, summis aßiduisq́; laudibus hos Vergilij *uersus ferebant: quibus* Vulcanum & Venerẽ *iunctos, mistosq́; iure coniugij, rem lege naturæ operiendam, uerecunda quadam translatione uerborum, cum ostenderet demonstraretq́;, protexit: Sic enim scripsit:* Annianus poëta.

-Ea uerba locutus,
Optatos dedit amplexus, placitumq́; petiuit
Coniugis infusus gremio per membra soporem.

Minus autem difficile esse arbitrantur, ad istiusmodi reticenda: uerbis uti uno atque altero, breui tenuiq́; ea signo demonstrantibus: sicuti Homerus *dixerit:*

-παρθενικὴν ζώνην, καὶ λέκτροιο θεσμόν
-καὶ ἔργα φιλοτήσια

Τὸν μὲν ἄρ᾽ ἐντρήβισι κατευνάζε τ᾽ ἐν λεχέεσιν.

Tot uerò & tam euidentibus, ac tam nõ prætextatis, sed puris honestisq; uerbis uenerandum illud cõcubij pudici secretum, neminem quenquam alium dixisse. Sed Anneus Cornutus, *homo sanè pleraque alia non indoctus, neque imprudens, in secundo tamen librorũ, quos de figuris sententiarum composuit, egregiam totius istius uerecundiæ laudem, iusulsa nimis, & odiosa scrutatione uiolauit. Nã cum genus hoc figuræ probasset, & satis circunspectè factos esse uersus dixisset:* Membra *tamen, inquit, paulò incautius nominauit.*

De Valerio Coruino: & unde Coruini sit cognomentum. CAP. XI.

Coruinus.

DE Maximo Valerio, qui Coruinus appellatus est, ob auxilium propugnationemq; corui alitis, haud quisquam est nobilium scriptorum, qui secus dixerit. Ea *res, prorsus admiranda, sic profectò est in libris annalibus memorata:* Adolescẽs ** tali genere editus,* L. Furio, Clau. Appio *Cõsulibus, fit* Tribunus *militaris.* Atq; *in eo tempore copiæ Gallorum ingentes agrum* Pontinum *insederant: instruebanturq; acies à* Consulibus, *de ui ac multitudine hostium satagentibus.* Dux *intereà* Gallorum, *uasta & ardua proceritate, armisq; auro prefulgentibus, gratia dimicandi ingrediens, & manu telum reciprocans, incedebat: perq; contemptum & superbiam circunspiciens, despiciensq; omnia, uenire & congredi, si quis pugnare secum ex omni* Rom. *exercitu auderet.* Tum Valerius Tribunus, *cæteris inter metũ pudoremq; ambiguis, impetrato prius à* COS S, *ut in Gallum tam*

*Italo

imma

immaniter arrogantem, pugnare sese permitterent, progreditur intrepidè modesteq; obuiam: & cōgrediuntur, & consistunt. Et conserebantur iam manus, atq; ibi uis quædam diuina fit: Coruus repentè improuisus aduolat, & super galeam Tribuni insistit, atque in aduersarij os atq; oculos pugnare incipit: insibilat, obturbat, unguibus manum laniabat, & prospectum alis arcebat. Atque ubi satis sæuierat, reuolabat in galeam Tribuni. Sic Tribunus spectāte utroq; exercitu, & sua uirtute nixus, & opera alitis propugnantis, ducem hostium ferocißimum uicit, interfecitq;: atq; ob eam causam cognomen habuit Coruinus. Id factū est annis CCCC. & V. post Romam conditam. Statuam Coruino isti diuus Augustus in foro suo statuendam curauit. In eius statuæ capite corui simulachrum est, rei, pugnæq;, quam diximus, monimentum.

De uerbis, quæ in utranq; partem significatione reciproca & aduersa dicuntur. CAP. XII.

Nomina in osus.

VT *Formidolosus dici potest, & qui formidat, & qui formidatur: ut Inuidiosus, & qui inuidet, & cui inuidetur: ut Suspiciosus, qui suspicatur, & qui suspectus est: ut Ambitiosus, & qui ambit, & qui ambitur: ut item Gratiosus, & qui adhibet gratias, & qui admittit: ut Laboriosus, & qui laborat, & qui labori est: ut pleraque alia huiuscemodi in utranque partem dicuntur: ita infestus, ancipiti quoq; significatione est. Nam & is Infestus appellatur, qui malum infert cuipiam: & contrà, cui aliunde impendet malum, is quoque infestus dicitur. Sed quod prius posui, profectò exemplis non indiget. Sic adeò multi loquuntur, ut Infestum dicant inimicum,*

Infestus.

 atque

*atq; aduersum. Alterum autem illud ignorabilius, obscuriusq; est. Quis enim è medio facilè dixerit Infestũ esse, cui alter infestus est? Sed & ueteres plerique ita dixerunt: & M. Tullius in oratione, quam pro Cn. Planco dixit, uocabulo hoc sic usus est: Dolebam, inquit, iudices, & acerbè ferebam, si huius salus ob eam ipsam causam esset infestior, quòd is meam salutem atque uitam sua beneuolentia, præsidio, custodiáq; texisset. Nos igitur de origine, & ratione uerbi quærebamus: atque ita in Nigidianis commentarijs inuenimus scriptum, Infestum à festinando dictum: Nam qui instat, inquit, alicui, eumq; properans urget, opprimereq; eum studet, festinatq;: aut contrà de alicuius periculo & exitio festinatur: is uterque Infestus dicitur, ab instantia atque imminentia fraudis, quam uel facturus cuipiam, uel passurus est. Ne quis autem de suspicioso, quod suprà posuimus, & de formidoloso, in eam partem, quæ minus usitata est, exemplum requirat: inueniet de Suspicioso apud Mar. Catonem, de re floria, ita scriptum: Sed nisi qui palàm corpore pecuniam quæreret, aut se lenoni locauisset, * & si famulosus & suspiciosus fuisset, uim in corpus liberum non æquum censuere afferri. Suspiciosum enim hoc in loco suspectum significat, non suspicantem. Formidolosum autem qui formidatur. Sallustius in Catilina ita dicit: Igitur talibus uiris non labor insolitus, non locus ullus asper aut arduus erat, nõ armatus hostis formidolosus. Item C. Caluus in poëmatis Laboriosus dicit, non ut uulgò dicitur, qui laborat, sed in quo laboratur:*

*& si aut famosus, aut suspitiosus

Durum,

Durum, inquit, rus fugis, sed laboriosum.

Eadem ratione Laberius quoq; in Sororibus:

Accastor, inquit, multum somniculosum.

Et Cinna in poëmatis:

Somniculosam, ut Pœnus aspidem Psyllus.

Metus quoq; & Iniuria, atq; alia quædam id genus, sic utroque uersum dici possunt. Nam Metus hostium rectè dicitur, & cum timent hostes, & cum timentur. Itaque Sallustius in historia prima, metum Pompeij dixit, non quòd Pompeius metueret, quod est usitatius: sed q̃ metueretur. Verba hæc Sallustij sunt: Id bellũ excitabat metus Pompeij uictoris, Hiempsalem in regnum restituentis. Item alio in loco: Postquàm remoto metu Punico, simultates exercere uacuum fuit. Iniurias itidem dicimus, tam illorum, qui patiuntur, quàm qui faciunt. quarum dictionũ exempla sunt facilia inuentu. Illud etiam dictum à Vergilio eandem habet formam, communicatæ ultro & citro significationis: Metus. Iniuriæ.

-Et uulnere, inquit, tardus Vlyßi.

Cum diceret uulnus, non quod accepisset Vlysses, sed quod dedisset. Nescius quoque dicitur tam is qui nescitur, quàm qui nescit. Sed super eo qui nescit, frequens huius uocabuli usus est: infrequens autem de eo est, quod nescitur. Ignarus æquè utroqueuersum dicitur, non tantum qui ignorat, sed & qui ignoratur. Plautus in Rudente: Vulnus. Nescius. Ignarus.

Quæ incolis nescius nescias peßimus. Sallustius:

More humanæ cupidinis ignara uisendi. Vergil.

-Ignarum Laurens habet ora Numanta.

Verba

Verba ex historia Claudij Quadrigarij, quibus Manlij Torquati nobilis adolescentis, & hostis Galli prouocatoris pugnam depinxit.

CAP. XIII.

T. Manlius Torquatus.

Titus Manlius summo loco natus, apprimeq; nobilis fuit: ei Manlio cognomentum factum Torquato: causam cognomenti fuisse accepimus, torquis ex auro induuias, quã ex hoste, quem occiderat, detractam induit: sed quis hostis, & quod genus, & quàm formidãdæ uastitatis, & quãtum insolens prouocator, & cuiusmodi fuerit pugna decertatum, Qu. Claud. primo annaliũ purißimè atq; illustrißimè, simpliciq; & incompta orationis antiquæ suauitate descripsit. Quem locũ ex eo libro Phauorinus philosophus cũ legeret, non minoribus quati afficiq; animum suũ motibus, pulsibusq; dicebat, quàm si ipse coràm depugnantes eos spectaret. Verba Qu. Claudij, quibus pugna ista depicta est, adscripsi:

Qu. Claudij uerba.

Cum interim Gallus quidã nudus præter scutum, & gladios duos, torque atq; armillis decoratus proceßit: qui & uiribus, & magnitudine, & adolescẽtia, simulq; uirtute cæteris antestabat, is maximè prælio commoto, atq; utrisq; summo studio pugnantibus, manu significare cœpit, utrique ut quiescerent pugnare. Pugnæ facta pausa est. Extemplò silentio facto, cum uoce maxima inclamat, si quis secũ depugnare uellet, uti prodiret. Nemo audebat, propter magnitudinem atq; immanitatem facies. Deinde Gallus irridere cœpit, atq; linguam exertare. Id subitò perdolitum est cuidam T. Manlio summo genere nato: tantum flagitium ciuitati accidere, è tanto exercitu neminẽ prodire.

acies in genitiuo.
Perdolitum.

Is, ut

Is, ut dico, processit, neq; passus est uirtutem Romanam à Gallo turpiter spoliari. Scuto pedestri, et gladio Hispanico cinctus, contra Gallũ constitit. Metu magno ea cõgressio in ipso ponte, utroque exercitu inspectante facta est. Ita ut antè dixi, constiterunt, Gallus sua disciplina, scuto proiecto cantabundus, Manlius animo magis quàm arte confisus, scutum scuto percussit, atq; statũ Galli cõturbauit. Dum se Gallus iterum eodem pacto constituere studet, Manlius iterum scuto scutum percutit, atq; de loco certo hominem iterum deijcit: eo pacto ei sub Gallicũ gladium successit, atq; Hispanico pectus hausit: dein cõtinuò humerum dexterum eodẽ concussu incidit, neq; recessit usquam donec subuertit: ne Gallus impetũ icti habe- Icti genitiuo. *ret. Vbi eũ euertit, caput præcidit, torquemq; detraxit, eamq; sanguinolentã sibi in collũ imponit. Quo ex facto ipse, posteriq; eius Torquati sunt cognominati. Ab hoc T. Manlio, cuius hanc pugnã Quadrigarius descripsit, imperia & aspera & immitia, Mãliana dicta sunt: quo-* Manliana imperia. *niã posteà bello aduersum Latinos, cũ esset c o s. filium suũ securi percußit: qui speculatũ ab eo missus, ne pugnaret interdicto, hostem à quo prouocatus fuerat, occidit.*

Quòd idem Quadrigarius, huius facies, patrio casu probè & Latinè dixit: & quædam alia apposita de similium uocabulorum declinationibus.

CAP. XIIII.

Quod autẽ suprà scriptũ est in Q. Claudij uerbis, Propter magnitudinẽ atq; immanitatem facies, id nos aliquot ueteribus libris inspectis explorauimus: atq; ita esse, ut scriptum est, cõperimus. Sic enim pleraq; ætas

ucterum

Facies facies. ueterũ declinauit hæc Facies huius facies, quod nũc propter rationẽ grãmaticam Faciei dicitur. Corruptos autẽ quosdã libros reperi, in qbus Faciei scriptũ est, illo quod antè scriptũ erat obliterato. Meminimus etiã in Tyburtij bibliotheca inuenire nos in eodem Claudij libro scriptum utrũq;, Facies & Facij: sed Facies in ordine scriptum fuit, & cõtrà per ij geminum. Facij. Neq; id abesse à quadam consuetudine prisca existimauimus. Nam & ab eo, quod est hic Dies, tam huius dij: & ab eo quod est hæc Fames, tam huius famij, dixerũt. Q. Ennius in XVI. annali Dies scripsit pro Diei, in hoc uersu:

Facij. Dies dij. Fames famij. Dies in genitiuo.

Postremæ longinqua dies confecerit ætas.

Ciceronem quoq; affirmat Cesellius in oratione, quã pro P. Sestio fecit, Dies scripsisse pro Diei: quod ego impensa opera, cõquisitis ueteribus libris plusculis, ita ut Cesellius ait, scriptũ inueni. Verba sunt hæc Marci Tullij: Equites uero daturos illius dies pœnas. Quocirca factum hercle est, ut facilè ijs credam, qui scripserunt idiographum librum Vergilij sese inspexisse, in quo ita scriptum est:

Libra dies somniq; pares ubi fecerit horas.

Id est, libra diei somniq;. Sed sicut hoc in loco dies à Vergilio scriptũ uidetur: ita in illo uersu nil dubium est, quin Dij scripserit pro Diei: Munera lætitiamq; dij. Quod imperitiores Dei legunt, ab insolentia scilicet uocis istius abhorrentes. Sic autem Dies dij à ueteribus declinatũ est: ut Fames Famij, Pernicies Pernicij, Progenies Progenij, Luxuries Luxurij, Acies Acij. M. enim Cato in oratione, quam de bello Carthaginiensi cõposuit, ita scripsit: Pueri atq; mulieres extrudebantur famij causa.

Luci

Lucilius in XII. *Rugoſum atq; famij plenũ.Siſenna in hiſtoriarum libro* VI.*Romanos inferendæ pernicij cauſa ueniſſe. Pacuuius in Paulo:*

Pater ſupreme noſtræ peogenij patris.

Cn.Matius in Iliadis XXI.

Altera pars acij uitaſſet fluminis undas.

Idem Matius in tertiodecimo:

An maneat ſpecij ſimulachrum,in morte ſilentum.

*C. Gracchus de legibus promulgatis: Ea luxurij cauſa aiunt inſtitui.Et ibidem infrà ita ſcriptum eſt:non*ẽſt ea luxurij,quæ neceſſariò parẽtur uitæ cauſa.Propter quod apparet,eum ab eo quod eſt luxuries,luxurij patrio caſu dixiſſe. Marcus quoque Tullius in oratione qua Sextum Roſcium defendit,Pernicij ſcriptum reliquit. Verba hæc ſunt:Quorum nihil pernicij cauſa diuino conſilio,ſed ui ipſa & magnitudine rerum factum putamus. Aut facies ergo in caſu patrio, aut facij, Quadrigarium ſcripſiſſe exiſtimandum eſt. Facici autem,in nullo ueteri libro ſcriptum reperi.In caſu autem dandi,qui puriſsimè locuti ſunt,non faciei,uti dicitur nunc, ſed facie dixerũt.* *eſſe Pernicij. Facie in datiuo.

Lucilius in ſatyris:

Et primum,inquit,facie honeſtas accedit.

Idem Lucilius in libro ſeptimo:

Qui te diligit,ætati facieq; tuæ ſe
Fautorem oſtendat, fore amicum polliceatur.

Sunt autem non pauci,qui utrobique facij legant.Sed C. Cæſar in libro de analogia ſecundo huius die, & huius Specie,dicendum putat.Ego quoq; in Iugurtha Salluſtij, ſummæ fidei,& reuerendæ uetuſtatis libro,Die,caſu pa- Die in genitiuo.

q trio

trio scriptū inueni. Verba hæc ita erant: Vix decima parte die reliqua. Non enim puto argutiolam istam recipiendam, ut die dictum quasi ex die existimemus.

De genere controuersiæ, quod Græcè ἄπορον appellatur. CAP. XV.

Ant. Iulianus. *CVm Antonio Iuliano rhetore, per feriarum tempus æstiuarum, decedere ex urbis æstu uolentes, Neapolim concesseramus: Atq; ibi erat adolescens tunc quispiam ex ditioribus, cum utriusque linguæ magistris meditans & exercens ad causas Romæ orandas eloquētiæ Latinæ facultatem. Atque is rogat Iulianum uti sese audiat declamantem. It auditum Iulianus. Imus quoque nos cum eo simul. Introit adolescens, & præfatur arrogantius, & elatius, quàm ætati eius decebat, ac deinde iubet exponi controuersias. Aderat nobiscum ibi Iuliani sectator, iuuenis promptus, & proficiens: & offendens iam in eo, quod ille apud Iuliani aureis in præcipiti stare, & subitaria dictione periculum sui facere audebat. Exponit igitur tentamenti gratia controuersiam parum* Aporon. *consistentem, quod genus Græci ἄπορον uocant: Latinè autem id non nimis incōmodè inexplicabile dici potest. Ea controuersia fuit huiuscemodi: De reo septem iudices cognoscant: eaq; sententia sit rata, quam plures ex eo numero dixerint. Cum septem iudices cognouissent, duo cēsuerūt reum exilio multandum, duo alij pecunia, tres reliqui capite puniendum. Petitur ad supplicium ex sententia trium iudicum, & cōtradicit. Hac ille audita, nec considerata, neq; alijs ut proponerentur, expectatis, incipit statim mira celeritate, in eandem hanc cōtrouersiā principia*

cipia nescio quæ dicere, & inuolucra sensuum, uerborumq; uolumina, uocumq; turbas fundere: cæteris omnibus ex cohorte eius, qui audire eum soliti erant, clamore magno exultantibus: Iuliano autē malè ac miserè rubente & sudante. Sed ubi deblateratis uersuum multis milibus, finem aliquando fecit, egreßiq; inde sumus, amici familiaresq; eius Iulianum prosecuti, quidnam existimaret, percontati sunt. Atq; ibi Iulianus festiuißime: Nolite quærere, inquit, quid sentiam: adolescens hic sine controuersia disertus est. Amara irrisio.

Quòd Plinium Secundum hominem non indoctum fugerit, latueritq; uitium argumēti, quod ἀντίστρεφον Græci dicunt. CAP. XVI.

Plinius Secundus existimatus est esse ætatis suæ doctißimus. Is libros reliquit, quos studiosorum inscripsit, haud mediusfidius usquequaque aspernandos. In ijs libris multa uariè ad oblectandas eruditorum hominum aures ponit. Refert etiam plerasque sententias, quas in declinandis controuersijs lepidè argutéq; dictas putat: sicut hanc quoq; sententiam ponit ex huiuscemodi controuersia: Vir fortis præmio, quod optauerit, donetur. Qui fortiter fecerat, petijt alterius uxorem in matrimonium, & accepit. Is deinde, cui ea uxor fuerat, fortiter fecit, repetit eandem, contradicitur. Eleganter, inquit, & probabiliter, ex parte posterioris, uiri fortis, uxorem sibi reddi postulantis, hoc dictum est: Si placet lex, redde: si non placet, redde. Fugit autem Plinium, sententiolam istam, quam putauit esse argutißimam, uitio non carere, quod Græcè ἀντίστρεφον dicitur. Et est uitium insi- Plinius Secundus.

diosum, & sub falsa laudis specie latens. Nihil enim minus conuerti ex contrario idipsum aduersus eundem potest, atq; ita à priore illo uiro forti dici: Si placet lex, non reddo: si non placet, non reddo.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER X.

Tertium'ne Consul, an Tertiò dici oporteat: & quonam modo Cn. Pompeius, cùm in theatro, quod erat dedicaturus, honores suos inscriberet, quæstionem ancipitem istius uerbi de consilio Ciceronis uitauerit. CAP. I.

AMILIARI meo cuipiam literas Athenis Romam misi. In ijs scriptum fuit, me illi iam Tertiùm scripsisse. Is ad me rescripsit, petiuitq;, ut rationem dicerem, cur Tertiùm, ac non Tertiò scripsissem. Id etiam adscripsit, ut eadẽ, quid super illo quoq; mihi uideretur, facerem se certiorem: Tertium'ne cos. & Quartùm, an Tertiò & Quartò dicẽdum esset: quoniam Romæ doctũ uirũ dicere audisset, Tertiò & Quartò cos. non Tertiùm Quartumq;: Idq; in principio libri Cælium scripsisse: & Q. Claudiũ in lib. XI. C. Mariũ creatũ Septimò cos. dixisse. Ad hæc ego rescripsi nihil amplius, quàm uerba M. Varr. hominis (opinor) quàm fuit Claudius cum Cælio, doctioris: quibus uerbis utrũq;, de quo

Tertiùm cõsul. Tertiò consul.

de quo ad me scripserat, decideretur. Nam & Varro satis apertè, quid dici oporteret, edocuit: & ego aduersus eum, qui doctus esse dicebatur, litem meam facere absens nolui. Verba M. Varronis, ex libro disciplinarum quinto hæc sunt: Aliud est, Quartò Prætorem fieri, & Quartùm: quòd Quartò locũ adsignificat, ac tres antè factos: Quartùm tempus adsignificat, & ter antè factum. Igitur Ennius rectè conscripsit: Quartò prætor. Quartùm prætor.

Quintus pater quartùm fit Consul.

Et Pompeius timidè, quod in theatro ne adscriberet Cõsul Tertiùm aut Tertiò, extremas literas non conscripsit. Quod de Pompeio Varrò breuiter & subobscurè dixit: Tyro Tullius Ciceronis libertus, in epistola quadã enarratius scripsit ad hunc ferme modum: Cùm Pompeius, inquit, ædem Victoriæ dedicaturus foret, cuius gradus uice theatri essent, nomenq; eius & honores inscriberentur: quæri cœptum est, utrũ Consul Tertiò inscribendũ esset, an Tertiùm. Eam rem Pompeius exquisitißimè retulit ad doctißimos ciuitatis. Cumq; dißẽtiretur, & pars Tertiò, alij Tertiùm scribendum cõtenderent: rogauit, inquit, Ciceronem Pompeius, ut quod ei rectius uideretur, scribi iuberet. Tum Ciceronem iudicare de uiris doctis ueritum esse, ne quorum opinionem improbasset, ipsos uideretur improbasse. Persuasit igitur Pompeio, ut neq; Tertiùm neq; Tertiò scriberetur: sed ad secundum usq; T, fierẽt literæ, Tert. ut uerbo non perscripto, res quidem demonstraretur: sed dictio tamen ambigua uerbi lateret. Id autẽ quod & Varro & Tyro dixerunt, in eodem nunc theatro non est ita scriptum. Nam cùm multis annis posteà

ſcena quæ prociderat, refecta eſſet, numerus Tertij Conſulatus, nō uti initio prioribus literis Tert. ſed tribus tantum lineolis III. inciſis ſignificatus eſt. In M. autē Catonis quarta Origine ita perſcriptum eſt: Carthaginiēſes ſextùm de fœdere deceſſere. Id uerbum ſignificat, quinquies antè eos feciſſe contra fœdus, & tum Sextùm Græci quoq; in ſignificādis huiuſmodi rerum numeris, τρίτον καὶ τέταρτον dicunt, quod congruit cum eo, quod Latinè dicitur Tertiùm Quartumq́;.

Quid Ariſtoteles de numero puerperij memoriæ mandauerit. CAP. II.

Partus quinq; puerorum.

ARiſtoteles philoſophus memoriæ tradidit, mulierem in Aegypto uno partu quinq; pueros enixā: eumq́; eſſe finem dixit multijugæ hominum partionis, neq; plures unquam ſimul genitos compertū: hunc autē eſſe numerum ait rariſſimū. Sed & diuo Auguſto imperāte, qui temporum eius hiſtoriam ſcripſerunt, ancillā Cæſaris Auguſti in agro Laurente peperiſſe quinq; pueros dicunt, eosq́; pauculos dies uixiſſe, matrem quoq; eorū non multo pòſt, quàm peperit, mortuā, monumētumq́; ei factum, iuſſu Auguſti, in uia Laurētina: inq; eo ſcriptum eſſe numerum puerperij eius, de quo diximus.

Locorum quorundam illuſtrium collatio, contentioq́; facta ex orationibus C. Gracchi, & M. Catonis. CAP. III.

C. Gracchus.

FOrtis, ac uehemens orator exiſtimatur eſſe C. Gracchus: nemo id negat: ſed quòd nonnullis uidetur ſeuerior, acrior, ampliorq́; eſſe M. Tullio, ferri id quî poteſt? Legebamus adeò nuper orationem Gracchi, de legi-

bus

bus promulgatis, in qua M. Marium, & quosdã ex municipijs Italicis honestos uiros, uirgis per iniuriam cæsos à magistratibus Pop. Ro. quanta maximè inuidia potest, conqueritur. Verba hæc sunt, quæ super ea re fecit: Nuper Theanum Sidicinũ Consul uenit, uxorẽ dixit in balneis uirilibus lauari uelle. Quæstori Sidicino à M. Mario datum est negotium, uti balneis exigerẽtur, qui lauabãtur. Vxor renunciat uiro, parum citò sibi balneas traditas esse, et parum lautas fuisse. Idcirco palus* destitutus defixus est in foro: eóq; adductus suæ ciuitatis nobilißimus homo M. Marius: uestimenta detracta sunt, uirgis cæsus est. Caleni ubi id audierũt, edixerũt, ne quis in balneis lauiße uellet, cum magistratus Rom. ibi esset. Ferentini ob eandem causam Prætor noster Quæstores arripi iußit. Alter se de muro deiecit: alter prehensus, & uirgis cæsus est. In tam atroci re, ac tam misera, atq; mœsta iniuriæ, publicæ contestatione, ecquid est quod aut ampliter insigniterq; aut lachrymosè atq; miserãter, aut multa copiosáq; inuidia, grauiq; & penetrabili querimonia dixerit? breuitas sanè & uenustas & mundities orationis est, qualis haberi fermè in comœdiarũ festiuitatibus solet. Itẽ Gracchus alio in loco ita dixit: Quanta libido, quãtáq; intẽperantia sit hominũ adolescentiũ, unũ exemplũ uobis ostẽdam: His annis paucis ex Asia missus est, qui per id tẽpus magistratũ nõ ceperat, homo adolescens pro legato. Is in lectica ferebatur: ei obuiam bubulcus de plebe Venusina aduenit: et per iocũ, cum ignoraret qui ferretur, rogauit, num mortuum ferrent. Vbi id audiuit, lecticã iußit deponi: stuppis, quibus lectica deligata erat, usq; adeò uerberari iußit,

ri iußit, dum animum efflauit. Hæc quidem oratio super tam uiolento atq; crudeli facinore, nihil profectò abest à quotidianis sermonibus. At cum in simili causa apud M. Tullium ciues Ro. innocẽtes uiri, cõtra ius cõtraq; leges uirgis cæduntur, aut supplicio extremo necantur: quæ ibi tunc miseratio? quæ comploratio? quæ totius rei sub oculos subiectio? quod, & quale inuidiæ, atq; acerbitatis fretum efferuescit? Animum hercle meum, cùm illa M. Cic. lego, imago quædam, & sonus uerborum, & uocum, & eiulationũ circũplectitur: uelut sunt ista, quæ de C. Verre dicit: quæ nos (ut in præsens potuimus) quantum memoria subpeditabat, adscripsimus. IPSE inflammatus scelere & furore, in forum uenit. ardebant oculi, toto ex ore crudelitas emanabat. Expectabãt omnes, quò tandẽ progressurus, aut quidnam acturus esset: cum repẽtè hominẽ proripi, atq; in foro medio nudari, ac deligari, & uirgas expediri iubet. Iam hæc mediusfidius sola uerba, nudari, ac deligari, & uirgas expediri iubet, tanti metus horrorisq; sunt, ut nõ narrari, quæ gesta sunt, sed rẽ geri prorsus uideas. Gracchus autem noster, nõ querentis neq; implorantis, sed nuntiantis uice, Palus, inquit, in foro *destitutus est, uestimẽta detracta sunt, uirgis cæsus est. Sed enim M. Cic. præclarè, cum diutina repræsentatione, non Cæsus est, sed Cædebatur, inquit, uirgis in medio foro Messanæ ciuis Ro. cũ intereà nullus gemitus, nulla uox illius miseri inter dolorem crepitumq; plagarum audiebatur, nisi hæc: Ciuis Ro. sum. Hac commemoratione ciuitatis, omnia uerbera depulsurũ, cruciatumq; à corpore deiectu rum arbitrabatur. Complorationem deinde tam acerbæ rei,

M. Ciceronis uehementia.

*defixus

rei, & odiū in Verrem, detestationemq; apud ciues Ro. incensè, atq; acriter, atq; inflammanter facit, cum hæc dixit: O nomen dulce libertatis: ò ius eximium nostræ ciuitatis: ò lex Portia, legesq; Semproniæ: ò grauiter desiderata, & aliquando reddita plebi Ro. Tribunitia potestas. Huccine tandē hæc omnia reciderunt, ut ciuis Ro. in prouincia Po. Ro. in oppido fœderatorum, ab eo qui beneficio Pop. Ro. fasces ac secureis haberet, deligatus in foro uirgis cæderetur? Quid, cū ignes, ardentesq; laminæ, cæteriq; cruciatus admouebantur? Si te acerba illius imploratio, & uox miserabilis non leniebat, ne ciuium quidem Ro. qui tum aderant, fletu, gemituq; maximo cōmoueba-re? Hæc M. Tul. atrociter, grauiter, copiose, apteq; miseratus est. Sed si quis est tam agresti aure, ac tam hispida, quem lux ista, & amœnitas orationis, uerborūq; modificatio parū delectat: amat autem priora idcirco, quòd incompta, & breuia, & non operosa, sed natiua quadam suauitate sunt: quodq; in ijs umbra, & color quasi opacæ uetustatis est: si quid iudicij habet, cōsideret in causa pari M. Catonis, hominis antiquioris, orationē, ad cuius uim & copiam Gracchus nec aspirauit: intelliget (opinor) Catonem contentum eloquentia ætatis suæ non fuisse: & id iam tum facere uoluisse, quod Cicero posteà perfecit. In eo nāq; libro, qui de falsis pugnis inscriptus est, ita de Quinto Thermo cōquestus est: Dixit à Decemuiris parum sibi bene cibaria curata esse: iußit uestimēta detrahi, atq; flagro cædi: Decemuiros Bruciani uerberauere, uidêre multi mortales. Quis hanc contumeliam, quis hoc imperiū, quis hanc seruitutem ferre potest? Nemo hoc Rex

M. Catonis excellens oratio.

ausus est facere. Ea'ne fieri bonis bono genere natis boni consulitis? Vbi societas? ubi fides maiorum? insignitas iniurias, plagas, uerbera, uibices, eos dolores atq; carnificinas, per dedecus atq; maximam cõtumeliã (inspectantibus popularibus suis, atque multis mortalibus) te facere ausum esse? Sed quantum luctum, quantumq; gemitum: quid lachrymarum, quantumq; fletuum factum audiui? Serui iniurias nimis ægrè ferunt: quid illos bono genere natos, magna uirtute præditos, opinamini animi habuisse, atq; habituros dum uiuẽt? Quòd Cato dixit, Brutiani *uerberauere: nequis fortasse de* Brutianis *requirat, id significat: Cũ* Annibal Pœnus *cum exercitu in* Italia *esset, & aliquot pugnas* Po. Rom. *aduersas pugnauisset, primi totius* Italiæ Brutij *ad* Annibalem *desciuerunt.* Id Ro. *ægrè passi, postquàm* Annibal Italia *decessit, superatiq;* Pœni *sunt,* Brutios *ignominiæ causa non milites scribebãt, nec pro socijs habebãt: sed magistratibus in prouincias euntibus parêre, & præministrare seruorum uicem iusserũt. Itaq; ij sequebantur magistratus: tanquam in scenicis fabulis, qui dicebantur lorarij: & quos erant iussi, uinciebant, aut uerberabant.* Quòd *autem ex* Brutijs *erant, appellati sunt* Brutiani.

Brutiani.

Lorarij.

Quòd P. Nigidius argutißimè docuit, nomina non positiua esse, sed naturalia. CAP. IIII.

N*Omina uerbaq;, non positu fortuito, sed quadam ui & ratione naturæ facta esse,* P. Nigidius *in grammaticis commentarijs docet: rem sanè in philosophiæ dissertationibus celebrem.* Quæri *enim solitũ apud philosophos,* φύσει τὰ ὀνόματα, ἢ θέσει. *In eam rem multa argumenta dicit,*

ta dicit, cur uideri poßint uerba esse naturalia magis, q̃ arbitraria, ex quibus hoc uisum est lepidum, & festiuum: Vos, inquit, cum dicimus, motu quodam oris conueniente cum ipsius uerbi demonstratione utimur, et labias sensim primores emouemus, ac spiritum atq; animam porrò uersum, & ad eos quibus cum sermocinamur, intēdimus. At contrà cum dicimus, Nos, neq; profuso intētoq; flatu uocis: neq; proiectis labijs pronunciamus: sed & spiritū & labias quasi intra nosmetipsos coërcemus. Hoc idem fit & in eo, quod dicimus, Tu, & Ego, & Tibi, & Mihi. Nam sicuti cum adnuimus, & abnuimus, motus quidem ille uel capitis uel oculorum, à natura rei, quam significat, non abhorret: ita in his uocibus quasi gestus quidam oris, & spiritus naturalis est. Eadem ratio est in Græcis quoq; uocibus, quam esse in nostris animaduertimus. Labiæ.

Auarus, simplex'ne uocabulū sit, an cōpositum & duplex, sicut P. Nigidio uidetur. CAP. V.

AVarus, non simplex uocabulum, sed iunctum copulatumq; esse Nigidius dicit in commentariorum undetricesimo: Auarus, inquit, appellatur, qui auidus æris est: sed in ea copula, E, inquit, litera detrita est. Itē Locupletem ait dictum, ex cōpositis uocibus, qui pleraq; loca, hoc est, qui multas possessiones tenet. Sed probabilius id firmiusq; est, quod de locuplete dicit: nam de Auaro ambigitur. Cur enim non uideri poßit ab uno solùm uerbo inclinatum, quod est Aueo? eademq; esse fictura, qua est Amarus? de quo nihil dici potest, quin duplex non sit. Auarus. Locuples.

Multā dictā esse ab Aedilibus plebis Appij Cæci filiæ mulieri nobili, quòd locuta esset petulātius. CAP.

CAP. VI.

Appij Cæci filię libertas punita.

vid: Sveton: Tiber: c. 2:

NOn in facta modò, sed in uoces etiam petulantiores publicè uindicatum est. Ita enim debere esse uisa est Romanæ disciplinæ dignitas inuiolabilis. Appij nanque illius Cæci filia, à ludis quos spectauerat, exiẽs, turba undiq; confluentis fluctuantisq; populi iactata est: atq; inde egressa, cũ se malè habitam diceret: Quid enim in me nũc factum esset, inquit, quantoq; arctius presiusq; conflictata essem, si P. Claudius frater meus nauali prælio classem nauium cum ingẽti ciuium numero non perdidisset? certè quidẽ maiore nũc copia populi oppressa intercidissẽ. Sed utinã, inquit, reuiuiscat frater, aliamq; classẽ in Siciliam ducat, atq; istam multitudinem perditũ eat, quæ me malè nunc miseram conuexauit. Ob hæc mulieris uerba, tam improba, ac tam inciuilia, C. Fundanius, & Tib. Sempronius Aediles plebei multam dixerunt ei æris grauis x x v. milia. Id factum esse dicit Capito Atteius in commẽtario de iudicijs publicis, bello Punico primo: Fabio Licinio, & T. Acilio Crasso Consulibus.

Fluminum quæ ultra imperium Romanum fluunt, prima magnitudine esse Nilum, secundum Istrum, proxima Rhodanum: sicut M. Varronem memini scribere. CAP. VII.

OMnium fluminum quæ in maria, quà imperiũ Romanum est, fluunt, quam Græci τὴν εἴσω θάλασσαν appellant, maximum esse Nilum cõsentitur: proxima magnitudine esse Istrum, scripsit Sallustius. Varro autẽ cum de parte orbis, quæ Europa dicitur, dissereret, in tribus primis eius terræ fluminibus Rhodanum esse ponit: per quod

Nilus. Istrus. Rhodanus.

quod uidetur, eum facere Istro æmulum. Istrus enim quoque in Europa fluit.

Inter ignominias militares, quibus coërcebantur, fuisse sanguinis dimissionem: & quænam esse uideatur causa huiuscemodi castigationis.

CAP. VIII.

*Fvit hæc quoq; antiquitus militaris animaduersio, iubere ignominiæ causa, militi uenam solui, & sanguinē*dimitti. Cuius rei ratio in literis ueteribus, quas equidem inuenire potui, non extat: sed opinor factū hoc primitus, in militibus stupentis animi, atq; à naturali habitu declinantis: ut non tam pœna, quàm medicina uideretur. Posteà tamen ob pleraq; alia delicta, idem factitatum esse credo per consuetudinem: quasi minus sani uiderentur, omnes qui delinquerent.* Sanguinis emissio ignominiosa. *mitti

Quibus modis, quoq; habitu acies Ro. instrui solita sit: quæq; earum instructionum sint uocabula.

CAP. IX.

Vocabula sunt militaria, quibus instructa certo modo acies appellari solet: frons, subsidia, cuneus, orbis, globus, forfices, serra, alæ, turres. Hæc & quædam itē alia inuenire est in libris eorū, qui de militari disciplina scripserunt. Tralata autē sunt ab ipsis rebus, quæ ita propriè nominantur: earumq; rerum in acie instruenda sui cuiusq; uocabuli imagines ostenduntur. Vocabula militaria.

Quæ eius rei causa sit, quòd & Græci ueteres, & Romani anulum in eo digito gestauerunt, qui est in manu sinistra minimo proximus.

CAP. X.

Veteres

Anuli gestatio. Macrob.lib.7. cap.13.

VEteres Græcos anulum habuisse in digito accepimus sinistræ manus, qui minimo est proximus: Romanos quoq; homines aiunt, sic plerunq; anulis usitatos. Causam esse huius rei Appion, in libris Aegyptiacis, hãc dicit: quòd insectis apertisq; humanis corporibus, ut mos in Aegypto fuit, quas Græci ἀνατομὰς adpellant, repertum est, neruum quendam tenuißimum, ab eo uno digito de quo diximus, ad cor hominis pergere ac peruenire. Propterea nõ inscitum uisum esse, eum potißimum digitum tali honore decorandum: qui continens, & quasi cõnexus esse cum principatu cordis uideretur.

Verbum Maturè quid significet, quæq; uocis eius ratio sit: & quòd eo uerbo uulgus hominum impropriè utitur: atq; inibi, quòd Præcox declinatum, Præcocis facit, nõ Precoquis. CAP. XI.

Maturè. Macrob.lib.7. cap.8.

MAturè, nunc significat properè & citò, contra ipsius uerbi sententiam. aliud enim est Maturè, quàm quod dicitur Propere. P. Nigidius *homo in omnium bonarum artium disciplinis egregius:* Maturè, *inquit, est, quod neq; citius est, neq; serius: sed medium quiddam, & temperatum est.* Bene *atq; propriè* Nigidius: *Nam & in*

Matura. *frugibus, & in pomis matura dicuntur, quæ neq; cruda & immitia sunt, neq; caduca & decocta: sed tẽpore suo adulta maturataq;. Quoniam autem id, quod nõ segniter fiebat, maturè fieri dicebatur, progressa plurimum uerbi significatio est: & non iam quod non segnius, sed quod festinãtius fit, id fieri maturè dicitur: quãdo ea quæ præter sui temporis modum properata sunt, immatura uerius dicantur.* Illud uerò Nigidianum rei atq; uerbi temperamentum

ramentum, diuus Augustus duobus Græcis uerbis ele-
antißimè exprimebat. Nam & dicere in sermonibus, &
ribere in epistolis solitum esse aiunt, σπεῦδε βραδέως.
er quod monebat, ut ad rem agendam simul adhibere-
ur & industriæ celeritas, & diligentiæ tarditas: ex qui-
us duobus contrarijs fit maturitas. Vergilius quoq; (si
uis animum attendat) duo ista uerba Properare & Ma- Maturitas.
urare, tanquam planè resonantia contraria, scitißimè se- Maturare.
parauit in hisce uersibus:

Frigidus agricolam siquando continet imber,
Multa forent, quæ mox cœlo properanda sereno,
Maturare datur.

Elegatißime ista duo uerba diuisit. nanq; in properatu
rei rusticæ, per tempestates pluuiasq; cum otium est, ma-
turari potest: per serenas, cum tempus instat, properari Properare.
necessum est. Cùm significandum autem est coactius quid
factum, & festinantius: tum rectius præmaturè factum id Præmaturè.
dicitur, quàm maturè: Sicut Afranius dixit in togata, cui
titulus νόμος est:

Appetis dominatum demens præmaturè præcocem. Præcox.

In quo uersu animaduertendum est, quòd Præcocem in-
quit, non Præcoquem. Est enim casus eius rectus, non
Præcoquis, sed Præcox.

De portentis fabularum, quæ Plinius Secun-
dus indignißimè in Democritum philosophum
cōfert: & ibidem de simulachro uolucri columbæ.

CAP. XII.

Librum esse Democriti nobilißimi philosophorum, de
ui & natura Chamæleontis, eumq; se legisse Plinius
Secundus

Secũdus in naturalis historiæ XXVIII. refert:multáq; uana atq; intolerãda auribus, deinde quasi à Democrito scripta tradit,ex quibus pauca hæc inuiti meminimus, q͂a pertæsum est: Accipitrem auem rapidißimam à Chamæleonte humi reptante,si eum fortè superuolet,detrahi, & cadere ui quadam in terram,cæterisq; auibus laniandum sese sponte sua obijcere & dedere. Item aliud ultra humanam fidem: Caput & collum Chamæleontis, si uratur ligno quod appellatur Robur,imbres & tonitrua derepẽtè fieri:idq; ipsum usu uenire, si iecur eiusdẽ animalis in summis tegulis uratur. Item aliud,quod hercle an ponerẽ dubitaui,ita est deridiculæ uanitatis: nisi idcirco planè posui,quòd oportuit nos dicere,quid de istiusmodi admirationum fallaci illecebra sentiremus,qua plerunq; capiuntur,& ad perniciem elabuntur ingenia maximè solertia, eáq; potißimũ quæ discendi cupidiora sunt. Sed redeo ad Plinium:Sinistrum pedẽ,ait, Chamæleontis,ferro et igni calefacto torreri cum herba quæ appellatur eodẽ nomine Chamæleon:& utrũq; macerari unguẽto,colligiq; in modum pastilli,atq; in uas mitti ligneum:& eum qui id uas ferat, etiam si is in medio palàm uersetur,à nullo uideri posse. His portentis atq; præstigijs à Plinio Secundo scriptis,non dignum esse cognomine Democriti puto,uel illud,quale est quod idem Plinius in decimo lib. Democritum scripsisse asseuerat:Aues quasdam esse certis uocabulis,& earum auium confuso sanguine gigni serpentem: cum si quis ederit,linguas auium & colloquia interpretaturum. Multa autem uidentur ab hominibus male solertibus huiuscemodi commenta in Democriti nomen data, nobilitatis

Chamæleontis natura.

Ex Plinio legẽdum uidetur, in furno igni calefacto, lib. 28. cap. 2.

obilitatis autoritatisq; eius pfugio utētibus. Sed id quod rchytam Pythagoricum commentū esse, atq; fecisse tra= itur, neq; minus admirabile, neq; tamen uanum æquè ui= eri debet. Nam & pleriq; nobilium Græcorum, & Pha orinus philosophus memoriarum ueterum exequentissi= mus, affirmatissimè scripserunt, simulachrū columbæ è li= gno ab Archyta ratione quadam disciplinaq; mechanica ăctum uiolasse: ita erat scilicet libramentis suspensum, & aura spiritus inclusa atque occulta concitum. Libet hercle uper re tam abhorrenti à fide, ipsius Phauorini uerba po nere: Ἀρχύτας ταραντῖνος φιλόσοφος ἅμα καὶ μηχανικὸς ὢν ἐποίησε περιστερὰν ξυλίνην πετομένην, ἥτις ὁπότε καθίσειεν, οὐκ ἔτι ἀνίστατο μέχρι γὰρ τούτου.

Memoriarum. Colūbę ligneę uolatus.

Cum partim hominum, qua ratione dixerint.

CAP. XIII.

Partim hominum uenerunt, plerunque dicitur: quod significat, pars hominum uenit, id est, quidam homi= nes. Nam Partim hoc in loco aduerbium est, neq; in ca= sus inclinatur: sicuti, Cum partim hominum, dici potest: id est, cum quibusdam hominibus, & quasi cum quadam parte hominum. M. Cato in oratione de re Floria ita scri psit: Ibi pro scorto fuit, in cubiculum subreptitauit è con= uiuio: cum partim illorum iam sæpe ad eundem modum erat. Imperitiores autem, Cum partim legūt, tanquā decli natum sit quasi uocabulum, non dictum quasi aduerbiū. Sed Q. Claudius XXI. annali insolentius paulò hac figu ra est ita usus: Eum enim cum partim copijs hominum adolescentiū placentē sibi. Item Q. Claudij in XXIII. annali uerba hæc fuut: Sed idcirco me fecisse, quod utrum

Partim hominum. Cū partim hominum.

negligentia partim magistratuum, an auaritia, an calamitate Pop. Rom. euenisse dicam, nescio.

Iniuria mihi factum itur, quali uerborum ordine Cato dixerit. CAP. XIIII.

Iniuria factum itur.

AVdio illi iniuriã factũ iri, Audio contumeliam dictũ iri, uulgo quoq; ita dici, & istam esse uerborũ figuram iam in medio loquendi usu, idcirco exemplis supersedeo. Sed cõtumelia illi, uel iniuria factũ itur, paulò est remotius. Exemplũ igitur ponemus. M. Cato pro se contra C. Cassium: Atq; euenit ita Quirites, uti in hac contumelia, quæ mihi per huiusce petulantiã factũ itur, rei quoq; publicæ mediusfidius miserear, Quirites. Sicut autem Cõtumeliam factum iri, significat iri ad contumeliam faciendam, id est, operam dari quo fiat contumelia: ita Contumelia factum itur, casu tantum immutato idem dicit.

De Flaminis Dialis, deq; Flaminicæ cerimonijs: uerbaq; ex edicto Prætoris apposita, quibus dicit, non coacturum se ad iurandum, neque uirgines *Vestæ, neq; Diales. CAP. XV.

*Vestales

Flaminis Dialis cerimoniæ.

*CErimoniæ impositæ Flamini Diali multæ, item casus multiplices, quos in libris, qui de Sacerdotibus publicis compositi sunt, item in Fabij Pictoris librorum primo scriptos legimus. Vnde hæc ferme sunt, quæ commeminimus: I. Equo Dialem Flaminem uehi, religio est. II. Classem procinctam extra pomœrium, id est, * exercitum armatum uidere: idcirco rarenter Flamen Dialis creatus Consul est, cum bella Consulibus mandabantur. III. Itẽ iurare Dialem fas nũquàm est. IIII. Item anulo uti, nisi peruio cassóque, fas non est. V. Ignem è flaminia, id est, flaminis*

aminis Dialis domo, nisi sacrum efferri, ius non est. V I. *inctum, si ædes eius introierit, solui necessum est: & incula per impluuium in tegulas subduci, atque inde fo=as in uiam demitti.* V I I. *Nodū in apice, neq; in cinctu, eque in alia parte ullum habet.* V I I I. *Si quis ad uerbe=andum ducatur, si ad pedes eius supplex procubuerit, eo lie uerberari piaculum est.* I X. *Capillum Dialis, nisi qui liber homo est, non detonset.* X. *Capram & carnem in=coctam, & ederam, & fabam, neq; tangere Diali mos est, neq; nominare.* X I. *Propagines è uitibus altius prætentis nō succidet.* X I I. *Pedes lecti, in quo cubat, luto tenui cir=cumlitos esse oportet, & de eo lecto trinoctiū continuum non decubat: neque in eo lecto cubare alium fas est, neq; apud eius lecti fulcrum, capsulam esse cum strue atque ferro oportet.* X I I I. *Vnguiū Dialis, & capilli segmina, subter arborem siliquam terra operiuntor.* X I I I I. *Dia=lis quotidie * festatus est.* X V. *Ac sine apice sub diuo esse licitum non est, sub tecto uti libet, & non pridem à Pon=tificibus constitutum. Massurius Sabinus scripsit & alia quædam remissa, gratiamq; aliquot cerimoniarum factam dicit.* X V I. *Farinam fermento imbutam attingere ei fas non est.* X V I I. *Tunicam intimam, nisi in locis tectis non exuit: ne sub cœlo, tanquam sub oculis Iouis, nudus sit.* X V I I I. *Super Flaminē Dialem in conuiuio, nisi Rex sa=crificulus, haud quisquam alius accumbit.* X I X. *Vxorem si amisit, Flaminio decedit.* X X. *Matrimonium Flaminis, nisi morte dirimi non est ius.* X X I. *Locum, in quo bu=stum est, nunquàm ingreditur.* X X I I. *Mortuum nun=quàm attingit: funus tamen exequi, non est religio. Eæ=*

*Puto legendū, testatus est: id est, quocūq; die decedat testamentum condidisse uidetur. neq; mori intestatus.

Flaminicarum Dialium cerimoniæ.

dem ferme cerimoniæ sunt, quas flaminicas sacerdotissas Dialis seorsum aiunt obseruitare. Veluti est: I. Quod bene nato operitur. II. Et quòd uirica surculum de ar*bore *siliqua habet. III. Et quòd scalas, quæ Græcè κλίμακες appellantur, eas ascendere ei plus tribus gradibus religiosum est. IIII. Atq; etiam cùm it ad Argeos, quòd neque comit caput, neque capillum depectit. Verba Prætoris ex edicto perpetuo de Flamine Diali, & de sacerdote Vestæ ascripsi: Sacerdotem Vestalem & Flaminem Dialem in omni mea iurisdictione iurare non cogam. Verba M. Varronis ex secundo rerum diuinarum super Flamine Diali hæc sunt: Is solus album habet galerum: uel quòd maximus est, uel quòd Ioui immolata hostia albato fieri oporteat.

*al's, felici

Argeos qd sit, docet Beroald. in Anno.

Verba Varronis.

Quos errores Iul. Higinus in VI. Vergilij animaduerterit, in historia Romana erratos.

CAP. XVI.

Vergilium ab hac calũnia Põtanus in Antonio uindicat.

Reprehẽdit Higinus Vergiliũ, correcturũq; eũ fuisse existimat, quod in libro sexto scriptum est: Palinurus est apud inferos, petens ab Aenea, ut suum corpus requirendum, & sepeliendum curet. Is hæc dicit:

Eripe me his inuicte malis: aut tu mihi terram
Inijce (nanq; potes) portusq; require Velinos.

Quo, inquit, modo aut Palinurus nouisse, aut nominare potuit portus Velinos? & Aeneas ex eo nomine locum inuenire? cùm Velia oppidum, à quo portũ, qui in eo loco est, Velinum dixit, Seru. Tullio regnante Romæ, post annum amplius sexcentesimum, quàm Aeneas in Italiam uenit, conditũ in agro Lucano, & eo nomine appellatum

Velinus port'.

est. Nam

est. Nam qui ab Harpalo, inquit, regis Cyri præfecto, ex terra Phocide fugati sunt, alij Veliam, partim Maßiliam condiderunt. Inscitißimè igitur petit, ut Aeneas portum Velinum requirat, cùm id nomen eo tempore fuerit nusquam gentiũ. Neq; simile, inquit, illud uideri debet, quod est in primo carmine:

Italiam fato profugus, Lauinia uenit
Littora.–

Aut quod æquè est in sexto libro:

Chalcidicaq; leuis tandem superastitit arce.

Quoniam poëtæ ipsi quædam κατὰ πρόληψιν historiæ dicere ex sua persona concedi solet, quæ facta ipse posteà scire potuit: sicut Vergilius sciuit de Lauinio oppido, & de colonia Chalcidiensi. Sed Palinurus quì potuit, inquit, scire ea quæ post annos sexcentos facta sunt? nisi quis eum diuinasse apud inferos putat, perinde ut animæ defunctorum solent? Sed & si ita accipias, quanquàm nõ ita dicitur, Aeneas tamen qui non diuinabat, quo pacto potuit requirere portum Velinum? cui nomen tunc (sicuti diximus) nullum usquam fuit. Item hoc quoque in eodem libro reprehendit, & correcturum fuisse Vergilium putat, nisi mors occupasset. Nam cùm Thesea, inquit, inter eos nominasset, qui ad inferos adissent ac redissent, dixissetq;:

–Quid Thesea? magnum
Quid memorẽ Alcidẽ? et mi genus ab Ioue summo est.

Postea tamen infert:

–Sedet, æternumq; sedebit
Infelix Theseus.–

Qui autem, inquit, fieri potest, ut æternum apud inferos sedeat, quem suprà cum ijs nominat, qui descēderint illuc, atque inde rursum euaserint, præsertim cum ita sit fabula de Theseo, atq; sic Hercules eum euellerit è petra, & in lucem ad superos eduxerit? Item in his uersibus errasse Vergilium dicit:

Eruet ille Argos Agamemnoniasq́; Mycenas,
Ipsumq́; Aeaciden genus armipotentis Achilli,
Vltus auos Troiæ, templa & temerata Mineruæ.

Confudit, inquit, & personas diuersas, & tempora. Nam neque eodem tempore, neque per eosdem homines, cum Achæis, & cum Pyrrho bellatum est. Pyrrhus enim, quem dicit Aeaciden, de Epiro in Italiam transgressus, cum Romanis depugnauit, aduersus Manium Curium, in eo bello ducem. Argiuum autem bellum, id est, Achaicum, multis pòst annis à L. Mummio imperatore gestum est. Potest, inquit, igitur medius eximi uersus, qui de Pyrrho importunè immissus est, quem Vergilius proculdubio exempturus (inquit) fuit.

Quam ob causam, & quali modo Democritus philosophus luminibus oculorum sese priuauerit: & super ea re uersus Laberij, purè admodum & uenustè facti. CAP. XVII.

Democriti excæcatio.

DEmocritum philosophum in monumentis historiæ Græcæ scriptū est, uirum præter alios uenerandum, autoritateq; antiqua præditū, luminibus oculorū sua spōte se priuasse, quia existimaret cogitationes, cōmentationesq; animi sui in contemplādis naturæ rationibus uegetiores & exactiores fore, si eas uidendi illecebris, & oculorum

lorum impedimentis liberasset. Id factum eius, modumq; ipsum, quo cæcitatem facile solertia subtilißima cōsciuit, Laberius poëta in Mimo quē inscripsit Rectorē, uersibus quidē satis mundè atq; graphicè factis, descripsit: sed causam uoluntariæ cæcitatis finxit aliam: uertitq; in eam rem quam tum agebat, non inconcinniter. Est enim persona, quæ hoc apud Laberiū dicit, diuitis auari, & parci, sumptum plurimum ἀσώτιαν τε, & *propinationem adolescentis filij deplorantis. Versus Laberiani hi sunt: Laberius poëta. *popinationem

Democritus Abderites physicus philosophus, clypeum
Constituit contra exortum Hyperionis, oculos
Effodere ut posset splendore æreo: ita radijs
Solis aciem effodit luminis, malis bene
Esse ne uideret ciuibus: sic ego
Fulgenti splendore in pecuniam uolo
Lucificare exitium ætati meæ,
Ne in re bona uideam esse nequam filium.

Historia de Artemisia: deq; eo certamine, quod apud Mausoli sepulchrum à scriptoribus inclytis decertatum est. CAP. XVIII.

ARtemisia Mausolum uirum amasse fertur, supra omneis amorum fabulas, ultraq; affectionis humanæ fidem. Mausolus autem fuit, ut M. Tullius ait, rex terræ Cariæ: ut quidam Græcarum historiarum scriptores dicunt, prouinciæ Græcæ Præfectus, quem σατράπην Græci uocant. Is Mausolus ubi fato perfunctus est, & inter lamenta & manus uxoris funere magnifico sepultus est: Artemisia luctu, atque desiderio mariti flagrans, ossa cineremq; eius mixta odoribus, cōtusaq; in pulueris faciem, Artemisia. Mausolus.

aquæ indidit, ebibitq;: multaq; alia uiolenti amoris indicia fecisse dicitur. Molita quoque est ingenti impetu operis, conseruandæ mariti memoriæ causa sepulchrum illud memoratißimū dignatumq; numerari inter septē omniū terrarum spectacula. Id monumentū Artemisia cùm Dijs manibus sacris Mausoli dicaret, ἀγῶνα, id est, certamen, laudibus eius dicundis facit: ponitq́ue præmia pecuniæ, aliarumq; rerum bonarū amplißima. Ad eas laudes decertandas uenisse dicuntur uiri nobiles ingenio, atq; lingua præstabili, Theopōpus, Theodectes, Naucrites. Sunt etiā, qui Isocratem ipsum cum ijs certauisse, memoriæ mādauerint. Sed eo certamine uicisse Theopōpum iudicatum est. Is fuit Isocratis discipulus. Extat nunc quoq; Theodectis tragœdia, quæ inscribitur Mausolus: in qua eum magis, quam in prosa placuisse, Higinus in exemplis refert.

-mortua est anteq uam hoc opus perficeret

Non purgari, neq; leuari peccatum, cùm prætenditur peccatorum, quæ alij quoq; peccauerunt, similitudo: atque inibi uerba ex oratione, super ea re, Demosthenis. CAP. XIX.

*IN cessebat quēpiam Taurus philosophus seuera atque uehementi obiurgatione adolescentē, à rhetoribus & facundiæ studio ad disciplinas philosophiæ transgressum: quòd factum quiddā esse ab eo diceret inhoneste & improbè. At ille non ibat inficias fecisse: sed id solitum esse fieri, defendebat: turpitudinēq; delicti, exēplorum usu, & *consuetudinis uenia deprecabatur. Atq; ibi Taurus isto ipso defensionis genere irritatior: Homo, inquit, stulte, & nihili, si te à malis exemplis autoritates, & rationes philosophiæ nō abducunt: ne illius quidem Demosthenis uestri*

* consuetudine, ueniam

ſtri ſententia tibi in mentem uenit? quæ, quia lepidis & uenuſtis uocum modis uincta eſt, quaſi quædam cãtilena rhetorica, facilius adhærere memoriæ tuæ potuit. Nam ſi me, inquit, non fallit, quod quidem in priori pueritia legerim, uerba hæc ſunt Demoſthenis, *aduerſus eum, qui (ut tu nũc facis) peccatum ſuum, peccatis alienis exemptum, purgatumq́; ibat:* σὺ δὲ μὴ λέγε ὡς γέγονεν οὕτω πολλάκις, ἀλλ᾽ οὐχ ὡς προσήκει γίγνεσθαι. οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτ᾽ ἐμιμήσω, διὰ τοῦτ᾽ ἀποφύγοις ἂν δικαίως, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἑάλω, σὺ ταῦτ᾽ οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως ἂν σὺ νῦν ἁλῷς, ἄλλος οὐ γράψει. *Sic* T*aurus omnium ſuaſionum admonitionumq́; genere utens, ſectatores ſuos ad rationes bonæ inculpatæ'que indolis ducebat.*

Quid ſit Rogatio, quid Lex, quid Plebiſcitum, quid Priuilegium, & quantum omnia iſta differant. CAP. XX.

QVæri audio quid Lex ſit, quid Plebiſcitũ, quid Rogatio, quid Priuilegiũ. Atteius Capito publici priuatiq́; iuris peritiſſimus, quid Lex eſſet, hiſce uerbis definiuit: Lex, inquit, eſt generale iuſſum populi, aut plebis, rogante magiſtratu. Lex. *Ea definitio, ſi probè facta eſt, neq; de imperio Cn. Pompeij, neque de reditu M. Ciceronis, neque de cæde P. Clodij quæſtio, neque alia id genus populi plebis'ue iuſſa, leges uocari poſſunt. Non ſunt enim generalia iuſſa, neque de uniuerſis ciuibus, ſed de ſingulis concepta.* Priuilegium. *quocirca priuilegia potius uocari debent:* Priua. *quia ueteres Priua dixerunt, quæ nos ſingula dicimus. quo uerbo Lucilius in primo ſatyrarum libro uſus eſt:*

Abdomina thynnia uenientibus priua
Dabo, cephaleamq; carnem.

Populus. *Plebem autem Capito in eadem definitione ſcorſum à Populo diuiſit: quoniã in populo oĩs pars ciuitatis, omnesq; eius ordines contineantur. Plebs uerò ea dicitur, in qua*
Plebs.
Plebiſcitum. *gentes ciuium patritiæ nõ inſunt. Plebiſcitum igitur eſt (ſecundum eum Capitonem) lex, quam plebes, non populus accipit: ſed totius huius rei iurisq;, ſiue cùm populus, ſiue cùm plebs rogatur, ſiue quod ad uniuerſos pertinet, caput ipſum, & origo, & quaſi fons Rogatio eſt. Iſta*
Rogatio. *enim omnia uocabula cenſentur, continenturq; Rogationis principali genere, & nomine. Nam niſi populus aut plebs rogetur: nullum plebis, aut populi iuſſum fieri poteſt. Sed quanquàm hæc ita ſunt, in ueteribus tamẽ ſcriptis non magnam uocabulorum iſtorum differẽtiam eſſe animaduertimus. Nam & Plebiſcita, & Priuilegia, tranſlato nomine, Leges appellauerunt: eademq; omnia confuſo, & indiſtincto uocabulo, Rogationes dixere. Salluſtius quoq; proprietatum in uerbis retinentiſsimus, conſuetudini conceſsit, & priuilegium quod de Cn. Pompeij reditu ferebatur, legem appellauit. Verba ex ſecunda eius hiſtoria hæc ſunt: Nam Syllam COS. de reditu eius legem ferentem, ex compoſito Tribuni plebis, C. Herennius prohibuerat.*

Quam ob cauſam M. Cicero his omnino uerbis, Nouiſsime & Nouiſsimus, uti obſeruãtiſsimè uitarit. CAP. XXI.

Nouiſsimus.
Nouiſsime. NOn paucis uerbis, quorum frequens uſus eſt nunc, & fuit, M. Ciceronem noluiſſe uti, manifeſtum eſt: quòd

quòd ea nō probaret. uelut est & Nouißimus, & Nouißimè. Nam cum & M. Cato, & Sallustius, & alij quoque ætatis eiusdē, uerbo isto promiscuè usitati sint, multi etiam non indocti uiri in libris id suis scripserint: abstinuisse eo tamen, tanquā non Latino, uidetur. Quoniam qui doctißimus eorū temporū fuerat Aelius, illo ut nouo, & improbo uerbo uti uitauerat: propterea id M. quoq; Varronis ex libro de Lingua Latina ad Ciceronem v. demōstrandum putauit: A quo etiam, inquit, extremum Nouißimū quoq; dici cœptum uulgo: quòd mea memoria, ut Aelius Gallus, sic senes aliquot, nimium nouū uerbū quod esset, uitabant: Cuius origo, ut à uetere uetustius, ac ueterrimū, sic à nouo declinatum nouius, & nouißimum.

Locus exemptus ex Platonis libro, qui inscribitur Gorgias, de falsæ philosophiæ probris, quibus philosophos temere incessuit, qui emolumenta ueræ philosophiæ ignorant. CAP. XXII.

PLato ueritatis homo amicißimus, eiusq; oībus exhibendæ promptißimus, quæ oīno dici poßint in desides istos ignauosq;, qui obtentu philosophiæ noīs, inutile otiū, et linguæ uitæq; tenebras sequūtur: ex persona quidem nō graui, neq; idonea, uerè tamē, ingenueq; dixit. Nā etsi Callicles, quē dicere hæc facit, ueræ philosophiæ ignarus, inhonesta, indignaq; in philosophos confert, perinde tamē accipienda sunt, quæ dicuntur, ut nos sensim moneri intelligamus, ne ipsi quoq; culpationes huiuscemodi mereamur: ne'ue inerti, inaniq; desidia cultū, & studiū philosophiæ mentiamur. Verba ipsa super hac re Platonis, ex libro qui appellatur Gorgias, scripsi: quoniam uertere

ea con

ea consilium non fuit: cum ad proprietates eorum nequaquam possit Latina *oratio aspirare, ac multò minus*
Platonis uerba. *etiam mea:* φιλοσοφία γάρ τοι ἐστὶν ὦ σώκρατες, χάριεν ἄν τις αὐτοῦ μετρίως ἅψηται ἐν τῇ ἡλικίᾳ· ἐὰν δὲ περαιτέρω τοῦ δέοντος ἐνδιατρίψῃ, διαφθορὰ τῶν ἀνθρώπων. ἐὰν γὰρ καὶ πάνυ εὐφυὴς ᾖ καὶ πόῤῥω τῆς ἡλικίας φιλοσοφῇ, ἀνάγκη πάντων ἄπειρον γεγονέναι ἐστὶν, ὧν χρὴ ἔμπειρον εἶναι, τὸν μέλλοντα καλὸν κἀγαθὸν καὶ εὐδόκιμον ἔσεσθαι ἄνδρα. καὶ γὰρ τῶν νόμων ἄπειροι γίγνονται τῶν κατὰ τὴν πόλιν, καὶ τῶν λόγων, οἷς δεῖ χρώμενον ὁμιλεῖν ἐν τοῖς συμβολαίοις τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, καὶ τῶν ἡδονῶν τε, καὶ ἐπιθυμιῶν τῶν ἀνθρωπείων, καὶ συλλήβδην τῶν ἠθῶν παντάπασιν ἄπειροι γίγνονται. ἐπειδὰν οὖν ἔλθωσιν εἴς τινα ἰδίαν ἢ πολιτικὴν πρᾶξιν, καταγέλαστοι γίγνονται. ὥσπερ γε οἶμαι οἱ πολιτικοὶ, ἐπειδὰν αὖ εἰς τὰς ὑμετέρας διατριβὰς ἔλθωσι, καὶ τοὺς λόγους, καταγέλαστοί εἰσι. συμβαίνει γὰρ τὸ τοῦ εὐριπίδου, λαμπρός τέ ἐστιν ἕκαστος ἐν τούτῳ καὶ ἐπὶ τοῦτ' ἐπείγεται, νέμων τὸ πλεῖστον ἡμέρας τούτῳ μέρος, ἵν' αὐτὸς αὑτοῦ τυγχάνει βέλτιστος ὤν. ὅπου δ' ἂν φαῦλος ᾖ, ἐντεῦθεν φεύγει, καὶ λοιδορεῖ τοῦτο. τὸ δ' ἕτερον ἐπαινεῖ εὐνοίᾳ τῇ ἑαυτοῦ, ἡγούμενος οὕτως αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπαινεῖν. ἀλλ' οἶμαι τὸ ὀρθότατόν ἐστιν, ἀμφοτέρων μετασχεῖν. φιλοσοφίας μὲν ὅσον παιδείας χάριν, καλὸν μετέχειν. καὶ οὐκ αἰσχρὸν μειρακίῳ ὄντι φιλοσοφεῖν. ἐπειδὰν δὲ ἤδη πρεσβύτερος ὢν ἄνθρωπος, ἔτι φιλοσοφῇ, καταγέλαστον ὦ σώκρατες τὸ χρῆμα γίγνεται. καὶ ἔγωγε ὁμοιότατον πάσχω πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας, ὥσπερ πρὸς τοὺς ψελλιζομένους καὶ παίζοντας. ὅταν μὲν γὰρ παιδίον ἴδω ᾧ ἔτι προσήκει διαλέγεσθαι οὕτω ψελλιζόμενον καὶ παῖζον, χαίρω τε, καὶ χαρίεν μοι φαίνεται καὶ

ἐλευθέριον

λυθέριον καὶ πρέπον τῇ τοῦ παιδίου ἡλικίᾳ. ὅταν δὲ σαφῶς
αλεγομένου παιδαρίου ἀκούσω, πικρόν τι μοι δοκεῖ χρῆμα εἶναι
ν. καὶ ἀνιᾷ μου τὰ ὦτα, καί μοι δοκεῖ δουλοπρεπές τι εἶναι
ταν δὲ ἀνδρὸς ἀκούσῃ τις ψελλιζομένου, ἢ παίζοντα ὁρᾷ,
ταγέλαστον φαίνεται καὶ ἄνανδρον καὶ πληγῶν ἄξιον. ταυ-
ν οὖν ἔγωγε τοῦτο πάσχω καὶ πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας. παρὰ
ῳ μὲν γὰρ μειρακίῳ ὁρῶν φιλοσοφίαν, ἄγαμαι, καὶ πρέπειν
οι δοκεῖ, καὶ ἡγοῦμαι ἐλεύθερόν τινα τοῦτον τὸν ἄνθρωπον,
ὸν δὲ μὴ φιλοσοφοῦντα ἀνελεύθερον, καὶ οὐδέποτε οὐδενὸς ἀξιώ-
σοντα ἑαυτὸν, οὔτε καλοῦ οὔτε γενναίου πράγματος, ὅταν δὲ
δὴ πρεσβύτερον ἴδω ἔτι φιλοσοφοῦντα, καὶ μὴ ἀπαλλαττόμενον,
πληγῶν μοι δοκεῖ ἤδη δεῖσθαι ὦ σώκρατες οὗτος ὁ ἀνήρ, ὃ γὰρ νῦν
δὴ ἔλεγον ὑπάρχει τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ κἂν πάνυ εὐφυὴς ᾖ,
ἀνάνδρῳ γενέσθαι φεύγοντι τὰ μέσα τῆς πόλεως. καὶ τὰς ἀγοράς, ἐν
αἷς ἔφη ὁ ποιητὴς τοὺς ἄνδρας ἀριπρεπεῖς γίγνεσθαι. καταδεδυκότι δὲ
τὸν λοιπὸν βίον βιῶναι μετὰ μειρακίων ἐν γωνίᾳ τριῶν ἢ
τεττάρων, ψιθυρίζοντα. ἐλεύθερον δὲ καὶ μέγα καὶ ἱκανὸν μηδέπο-
τε φθέγξασθαι. ἐγὼ δὲ ὦ σώκρατες πρὸς σὲ ἐπιεικῶς ἔχω, καὶ φιλι-
κῶς κινδυνεύω οὖν πεπονθέναι νῦν ὅπερ ὁ ζῆθος πρὸς τὸν ἀμφίονα
εὐριπίδου, οὗπερ ἐμνήσθην. καὶ γὰρ ἐμοὶ τοιαῦτ' ἄττα ἐπέρχεται πρὸς
σὲ λέγειν οἷάπερ ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἀδελφὸν, ὅτι ἀμελεῖς ὦ σώ-
κρατες ὧν δεῖ σε ἐπιμελεῖσθαι. καὶ φύσιν ψυχῆς ὧδε γενναίαν μει-
ρακιώδει τινὶ διαπρέπεις μορφώματι. καὶ οὔτ' ἂν δίκης βου-
λαῖσι προσθεῖ' ἂν ὀρθῶς λόγον, οὔτ' εἰκὸς καὶ πιθανὸν ἂν λά-
βοις. οὔθ' ὑπὲρ ἄλλων νεανικὸν βούλευμα βουλεύσαιο, καίτοι ὦ φίλε
σώκρατες, καί μοι μηδὲν ἀχθεσθῇς, εὐνοίᾳ γὰρ ἐρῶ τῇ σῇ, οὐκ
αἰσχρὸν δοκεῖ σοι εἶναι οὕτως ἔχειν, ὡς ἐγώ σε οἶμαι ἔχειν. καὶ
τοὺς ἄλλους τοὺς πόρρω ἀεὶ φιλοσοφίας ἐλαύνοντας, νῦν γὰρ
εἴ τις σοῦ λαβόμενος, ἢ ἄλλου ὁτουοῦν, εἰς τὸ δεσμωτή-
ριον

ειον ἀπάγοι, φάσκων ἀδικεῖν, μηδὲν ἀδικοῦντα, οἶσθ' ὅτι οὐκ ἂν ἔχοις ὅ τι χρήσαιο σαυτῷ. ἀλλ' ἰλιγγιώης ἂν καὶ χασμῷο, οὐκ ἔχων ὅ, τι εἴποις καὶ εἰς τὸ δικαστήριον ἀναβὰς κατηγόρου τυχὼν πάνυ φαύλου καὶ μοχθηροῦ, ἀποθάνοις ἂν εἰ βούλοιτό σοι θανάτου τιμᾶσθαι, καί τοι πῶς σοφὸν τοῦτό ἐστιν ὦ σώκρατες, ἥτις εὐφυῆ λαβοῦσα τέχνη φῶτα ἔθηκε χείρονα, μήτε αὐτὸν αὑτῷ δυνάμενον. βοηθεῖν. μηδ' ἐκσῶσαι ἐκ τῶν μεγίστων κινδύνων, μήτε ἑαυτὸν, μήτε ἄλλον. μηδένα, ὑπὸ δὲ τῶν ἐχθρῶν περισυλᾶσθαι πᾶσαν τὴν οὐσίαν. ἀτεχνῶς δὲ, ἄτιμον ζῆν ἐν τῇ πόλει, τὸν δὲ τοιοῦτον. εἴ τι καὶ ἀγροικότερον εἰρῆσθαι, ἔξεστιν, ἐπὶ κόῤῥης τύπτοντα, μὴ διδόναι δίκην. ἀλλ' ὦ ἀγαθὲ ἐμοὶ πείθου, παῦσαι δ' ἐλέγχων, πραγμάτων δ' εὐμουσίαν ἄσκει. καὶ ἄσκει ὁπόθεν δόξεις φρονεῖν, ἄλλοις τὰ κομψὰ ταῦτ' ἀφεὶς, εἴτε ληρήματα χρὴ φάναι εἶναι, εἴτε φλυαρίας, ἐξ ὧν κενοῖσιν ἐγκατοικήσεις δόμοις, ζηλῶν. οὐκ ἐλέγχοντας ἄνδρας τὰ μικρὰ ταῦτα, ἀλλ' οἷς ἐστὶ καὶ βίος, καὶ δόξα, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά.

Philosophia duplex. *Hæc Plato ſub perſona quidem, ſicuti dixi, nõ proba, ſed cum ſenſu tamen, intelligentiæq; communis fide, & cum quadam indiſsimulabili ueritate diſſeruit; non de illa ſcilicet philoſophia, quæ uirtutum omnium diſciplina eſt: quæq; in publicis ſimul & priuatis officijs excellit: ciuitatesq; & Rempublicam, ſi nihil prohibeat, conſtanter, & fortiter, & peritè adminiſtrat: ſed de iſta futili, atque puerili meditatione argutiarum, nihil ad uitam neq; tuendam, neque ordinandam promouente: qua id genus homines conſeneſcunt malè feriati, quos philoſophos eſſe & uulgus putat, & is putabat, ex cuius perſona hæc dicta ſunt.*

Verba

Verba ex oratione M. Catonis, de mulierum ueterum uictu, & moribus, atque inibi quòd fuerit ius marito, in adulterio uxorem deprehensam necare.

CAP. XXIII.

*Qvi de uictu, atq; cultu Po. Ro. scripserũt, mulieres Romæ, atq; in Latio ætatẽ abstemias egisse, hoc est, uino semper, quod temetũ prisca lingua appellabatur, abstinuisse, dicunt: institutumq́; ut cognatis osculum ferrẽt, reprehendẽdi causa ut odor indicium faceret, si bibissent. Bibere autem solitas ferunt loream, passum, murinam, & quæ id genus *epotant, potu dulcia. Atq; hæc quidẽ in ijs, quibus dixi, libris peruulgata sunt. Sed M. Cato nõ solum existimatas, sed multatas quoq; à iudice mulieres refert: non minus si uinum bibissent, quàm si probrum, & adulterium admisissent. Verba M. Catonis adscripsi, ex oratione, quæ inscribitur, De dote: in qua id quoq; inscriptũ est, in adulterio uxores deprehensas, ius fuisse maritis necare: Vir, inquit, cum diuortium fecit, mulieri iudex pro Cẽsore est. Imperiũ, quod uidetur, habet. Si quid peruerse tetreq; factum est à muliere, multatur: si uinum bibit, si cum alieno uiro probri quid fecit, condemnatur. De iure autem occidendi ita scriptum est: In adulterio uxorẽ tuam si deprehendisses, sine iudicio impune necares: illa te (si adulterares) digito nõ auderet contingere: neque ius est.*

Abstemiæ mulieres.
Roma.
Temetum.
*optant
Adulterij lex iniqua.

Diepristini, & Diecrastini, & Diequarti, & Diequinti, qui elegantius locuti sunt, dixisse: non ut ea uulgo dicuntur nunc.

CAP. XXIIII.

Diequarto, & Diequinto, quod Græci εἰς τετάρτην, καὶ εἰς πέμπτην dicũt, ab eruditis nũc quoq; dici audio: & qui

Diequarto.
Diequinto.

& qui aliter dicit, pro rudi atque indocto despicitur. Sed M. Tullij ætate, ac supra eam, non (opinor) ita dixerunt. Diequinte enim, & Diequinti pro aduerbio copulatè dictum est, & secunda in ea syllaba correpta. Diuus etiam Augustus memoriarũ ueterũ exequentißimus, linguæ Latinæ nõ nescius, munditiarum patris sui in sermonibus sectator, in epistolis plurifariã significatiõe ista dierum nõ aliter usus est. Id autẽ erit perpetuæ ueterum cõsuetudinis demõstrandæ gratia, uerba solẽnia Prætoris ponere, quibus more maiorũ ferias cõcipere solet, quæ appellãtur Cõpitalia. Ea uerba hæc sunt: Dienoni populo Ro. Quiritibus cõpitalia erũt, quãdo cõcepta fuerint, nefàs. Dienoni Prætor dicit, nõ Die nono: neq; Prætor solum, sed pleraq; omnis uetustas sic locuta est. Venit ecce illius uersus Põponiani in mẽtẽ, q̃ est ex Attellana, quæ Metui adscribitur:

Dies hic sextus, cum nihil egi, die
Quarte moriar fame.

Suppetit etiã Cælianũ illud ex libro historiarũ secũdo: Si uis mihi equitatũ dare, & ipse cũ cætero exercitu me sequi, diequinti Romæ in Capitoliũ curabo tibi cœna sit cocta. Et historiã autem, & uerbum hoc sumpsit Cælius ex Origine M. Catonis, in quo ita scriptũ est: Igitur Dictatorem Carthaginiẽsiũ Magister equitũ monuit: Mitte mecum Romã equitatũ, diequinti in Capitolio tibi cœna cocta erit. Extremã istius uocis syllabã, tum per e, tum per i, scriptam legi. Nam sanè quàm consuetũ ueteribus fuerat, literis ijs plerunq; uti indifferenter: sicuti Pristini & Pristinè, Procliui & Procliuè, atq; alia itẽ multa hoc genus uariè dixerũt. Diepristini quoq; eodem modo dicebatur, quod

Diequinte. Diequinti. Diuus Augustus. Dienoni. Diepristini.

H intellige J. Caesarem patrem adoptivum non Octavium

quod significabat die pristino,id est,priore: quod uulgò Pridie dicitur,cõuerso cõpositionis ordine,quasi pristino die. Atque item simili figura Diecrastini dicebatur,id est, crastino die. Sacerdotes quoq; populi Romani tunc cum dicunt In diem tertium, Dieperendini dicunt. Sed ut plerique Diepristini, ita Marcus Cato in oratione contra Furium, Dieproximi dixit. Die quarto autem Cn. Matius, homo impensè doctus,in Mimiambis pro eo dixit, quod Nudiusquartus nos dicimus,in his uersibus: Diecrastini. Dieperendini. Dieproximi.

Nuper diequarto ut recordor,& certè
Aquarium urceum unicum domi fregit.

Hoc igitur intererit,ut Diequarto quidem de præterito dicamus,Diequarti aut quarte de futuro.

Telorum,& iaculorum,gladiorumque uocabula:atque inibi nauium quoque genera, quæ scripta in ueterum libris reperiuntur. CAP. XXV.

TElorum,iaculorum,gladiorumq; uocabula, quæ in historijs ueteribus scripta sunt: item nauigiorum quoq; genera & nomina,libitum fortè nobis est sedentibus in rheda conquirere:neq; itidem aliarum ineptiarum uacantem,stupentemq; animum occupare. Quæ tum igitur suppetierant,hæc sunt: Hasta,pilum,phalarica, semiphalarica, soliferrea,gesa,lancea, spari, rumigestri, falces,tragulæ, frameæ,mesanculæ,cateiæ,rhompheæ, scorpius, scibones, sicilices,ueruta,enses,sicæ,machæræ, spatæ,lingulæ,pugiones,climaculæ. De lingula,quoniam est minus frequens,admonendum existimo,lingulam ueteres dixisse gladiolum oblongum, in speciem linguæ factum, cuius meminit Næuius, in tragœdia Hesiona. Versum Telorum nomina.

Næuij appoſui:

Sine mihi gerere morem uidear lingua, uerũ lingula.

Rhomphea. *Item rhomphea genus teli eſt Thracæ nationis: poſitumq́; hoc uocabulum in Qu.Ennij annalium* XIIII.

Nauium nomina. *Nauium autem quas reminiſci tunc potuimus, appellationes hæ ſunt: gauli, corbitæ, caudicæ, longæ, hippagines, cercuri, celoces, uel ut Græci dicunt, κέλητας, lembus, oxiæ, remunculi, actuariæ, quas Græci ἰσόπους uocant, uel *ἐπακτρίδας, proſumiæ, uel geſoretæ, uel orioles, cattæ, ſcaphæ, põtones, nuctuciæ, mediæ, phaſeli, parones, myoparones, lyntres, capulicæ, mareplacidæ, cidarum, ratariæ, cataſcopium.*

*uel, ἐπακτρικέλητες βάρεις

Inſcitè ab Aſinio Pollione reprehenſum Salluſtium, quòd Transfretationem Tranſgreſſum dixerit, & Tranſgreſſos, qui Transfretaſſent.

CAP. XXVI.

Asinio Pollioni in quadam epiſtola, quam ad Plancum ſcripſit, & quibuſdam alijs C. Salluſtius iniquè dignus nota uiſus eſt, quòd in primo hiſtoriarum maris Tranſgreſſus. *tranſitum, tranſmiſſumq́; nauibus factum, Tranſgreſſum appellauit, eosq́; qui fretum tranſmiſerant, quos trãsfretaſſe dici ſolitum eſt, Tranſgreſſos dixit. Verba ipſa Salluſtij poſui: Itaq; Sertorius, leui præſidio relicto in Mauritania, nactus obſcuram noctem, æſtu ſecundo furtim, aut celeritate uitare prælium in tranſgreſſu conatus eſt. Ac deinde infrà ita ſcripſit: Trãſgreſſos omnis recipit mons receptus à Luſitanis. Hoc igitur & minus propriè & à* Tranſgredi. *nullo graui autore dictum aiunt. Nam Tranſgreſſus, inquit, & Ingreſſus, à tranſgrediendo dicuntur, idq́; ipſum*

ab ingreſſu

ab ingressu & à pedum gradu appellatum est. Iccirco uerbum Transgredi, cõuenire non putauit, neq; uolantibus, neq; serpentibus, neq; nauigantibus: sed ijs solis, qui gradiuntur, & pedibus iter emetiuntur. Propterea negāt apud scriptorem idoneum, aut nauium Transgressum reperiri posse, aut pro transfretatione Transgressum. Sed quæro ego, cur non sicuti cursus nauium rectè dici solēt, ita Transgressus etiam nauibus factus dici poßit? præsertim cùm breuitas tam angusti freti, quod terram Africam, Hispaniamq; interfluit, elegantißimæ transgreßionis uocabulo, quasi paucorum graduum spatium definita sit. Qui autoritatem autem requirunt, & negāt dictum Ingredi, Transgredi'ue in nauigantibus: uolo uti respondeant, quantum existimēt interesse, Ingredi, atq; Ambulare. Atqui M. Cato in lib. de Re rustica: Fundus, inquit, eo in loco habendus est, ut & oppidū propè amplum sit, & mare: aut amnis, qua naues ambulant. Appetitas porrò huiuscemodi translationes, habitasq; esse pro honestamentis orationis, Lucretius quoq; testimonium in hac eadem uoce dicit. In quarto enim libro, clamorem per arterias, & per fauces gradientem dicit: quod est nimio confidentius, quàm illud de nauibus Sallustianum. Versus Lucretij hi sunt:

Corpoream quoq; enim uocem constare fatendum est,
Et sonitum, quoniam poßint impellere sensus.
Præterradit enim uox fauces sæpe, facitq;
Asperiora foras gradiens arteria clamor.

Præterea Sallustius in eodem libro, non eos solùm, qui nauibus ueherentur, sed & scaphas quoq; nantes, progres-

sas dicit. Verba ipsa de scaphis posui: Earum aliæ paululum progressæ nimio simul & incerto onere, cum pauor corpora agitauerat, deprimebantur.

Historia de populo Romano, deq; populo Punico, quòd pari propemodum uigore fuerint æmuli. CAP. XXVII.

Pop. Rom. & Pœni paritas.

IN *libris ueteribus memoria extat, quòd par fuit quondam uigor, & acritudo, amplitudoq; populi Romani, atque Pœni: neq; immeritò existimatum. Nam cum alijs quidem populis de uniuscuiusq; repub. cum Pœnis autem de omnium terrarum imperio decertatum est. Eius rei specimen est in illo utriusq; populi uerbo factum, cùm Qu. Fabius imperator Romanus dedit ad Carthaginienses epistolam, ibi scriptum fuit, Pop. Rom. misisse ad eos hastam & caduceum, signa duo belli, aut pacis: exq; ijs utrum uellent, eligerent: quod elegissent, id unum ut esse missum existimarēt. Carthaginienses responderunt, neutrum sese eligere, sed posse quæ attulissent, utrum mallent relinquere: quod reliquissent, id sibi pro electo futurum. Marcus Varro autem non hastam ipsam, neq; ipsum caduceum missa dicit: sed duas tesserulas, in quarum altera caduceum, in altera simulachra hastæ fuerunt incisa.*

De ætatum finibus, pueritiæ, iuuentæ, senectæ, ex Tuberonis historia sumptum.

CAP. XXVIII.

Pueri. Iuniores. Seniores.

T*Vbero in historiarum primo scripsit Seruium Tullium regem Pop. Romani, cùm illas quinque classes iuniorum census faciendi gratia instituerit, pueros esse existimasse, qui minores essent annis septemdecim: atque inde*

inde ab anno XVII. *quos idoneos iam esse reipub. arbitraretur, milites scripsisse: eosq; ad annum quadragesimumsextum iuniores, supraq; eum annum seniores appellasse.* E*am rem propterea notaui, ut discrimina, quæ fuerunt indicio, moribusq; maiorum pueritiæ, iuuentæ, senectæ, ex ista censione Seruij* T*ullij, prudentißimi regis, noscerentur.*

Quòd particula Atque, non complexiua tantum sit, sed uim habeat plusculam, uariamq́;.

CAP. XXIX.

A*T que particula à grammaticis quidem coniunctio esse dicitur connexiua: & plerunq; sanè coniungit uerba, & cõnectit. Sed interdum alias quasdam potestates habet, non satis notas, nisi in ueterum literarum tractatione, atq; cura exercitis. Nam & pro aduerbio ualet, cùm dicimus, Aliter ego feci, atq; tu: significat enim aliter, quàm tu.* E*t gemina si fiat, auget, intenditq; rem, de qua agitur: ut animaduertimus in* Q*u.*E*nnij annalibus, nisi memoria in hoc uersu labor:* Atque.

Atq; atq; accedit muros R*omana iuuentus.*

C*ui significationi contrarium est, quod itidem à ueteribus dictum est,* D*eq;.* E*t præterea pro alio quoq; aduerbio dicitur, id est,* S*tatim.* Q*uod in his* V*erg. uersibus existimatur obscurè, &*insequẽter particula ista posita esse:* *infrequenter

–Sic omnia fatis
I*n peius ruere, ac retro sublapsa referri.*
N*on aliter quàm qui aduerso uix flumine lembum*
R*emigijs subigit, si brachia fortè remisit,*
Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARII. LIBER XI.

De origine uocabuli terræ Italiæ: deq; ea multa, quæ suprema appellatur: Deq; eius nominis ratione, ac lege Aterina: & quibus uerbis antiquitus multa minima dici solita sit. CAP. I.

*IMAEVS in historijs, quas oratione Græca de rebus Pop. Rom. cõposuit, & M. Varro in antiquitatibus rerum humanarum, terram Italiam de Græco uocabulo appellatam scripserunt: quoniã boues Græca ueteri lingua ἰταλοὶ uocitati sunt, quorum in Italia magna copia fuerit: *buceraq; in ea terra gigni, pasciq; solita sint compluria. Coniectare autem ob eandem causam possumus, quòd Italia tunc esset armẽtosissima, multam, quæ appellatur suprema, institutam in singulos dies, duarum ouium, triginta boum: pro copia scilicet boum, proq; ouium penuria. Sed cum eiusmodi multa pecoris, armentiq; à magistratibus dicta erat, *adigebantur boues, ouesq;, aliâs pretij parui, aliâs maioris: easq; res faciebat inæqualem multæ punitionem. Idcirco. posteà lege Aterina constituti sunt in oues singulas æris deni, in boues æris centum. Minima autem multa est ouis unius. Suprema multa est eius numeri cuius diximus: ultra quem multam dicere in dies singulos, ius non est: & proptereà suprema appellatur, id est, summa & maxima.*

Italia. *bucetaq; Armentosissima. *addicebantur Lex Aterina.

Quando

Quando igitur nunc quoq; à magistratibus Pop. Rom. more maiorũ multa dicitur uel minima uel suprema, obseruari solet, ut oues genere uirili appellentur. Atque ita M. Varro uerba hæc legitima, quibus minima multa diceretur, concepit: M. Terentio, quando citatus neq; respondit, neq; excusatus est, ego ei unum ouem multam dico: ac nisi eo genere diceretur, negauerunt iustam uideri multam. Vocabulum autem ipsum multæ, idem M. Varro in undeuicesimo rerum humanarum non Latinum, sed Sabinum esse dicit: idq; ad suam memoriam mansisse ait in lingua Samnitũ, qui sunt à Sabinis orti. Sed turba grammaticorum nouitia, eam κατ' ἀντίφρασιν, ut quædam alia, ita hoc quoq; dici tradiderunt. Cùm autem usus, & mos sermonum is sit, ut & ita nunc loquamur, ut pleriq; ueterum locuti sunt, multam dixit, & multa dicta est: non esse ab re putaui notare, quod M. Cato aliter dixit. Nam in quarto Originum uerba hæc sunt: Imperator noster, si quis extra ordinem depugnatum iuit, ei multam facit. Potest autem uidere consulta elegantia uitasse uerbum, cùm in castris & in exercitu multa fieret, non in comitio, nec ad populum diceretur. Ouis unus.

Quòd elegantia apud antiquiores, nõ de amœniore ingenio, sed de nitidiore cultu atq; uictu dicebatur, eaq; in uitio ponebatur. CAP. II.

Elegans homo non dicebatur cum laude: sed id ferè uerbum ad ætatem M. Catonis, uitij, non laudis fuit. Est nanq; hoc animaduertere, cùm in quibusdã alijs, tum in libro Catonis, qui inscriptus est, carmẽ de moribus. Ex quo libro uerba hæc sunt: Auaritiam omnia uitia habere

putabant: sumptuosus, cupidus, elegans, uitiosus, irritus, qui habebatur, is laudabatur. Ex quibus uerbis apparet elegantem dictum antiquitus non ab ingenij elegantia, sed qui nimis læto, amœnoq; cultu, uictuq; esset. Posteà elegans reprehendi quidem desijt: sed laude nulla dignabatur, nisi cuius elegãtia erat moderatißima. Sic M. Tullius L. Crasso & Qu. Scæuolæ non meram elegantiam, sed multam parsimoniam mistam laudi dedit. Crassus, inquit, erat parcißimus elegantium: Scæuola parcorum elegantißimus. Prætereà ex eodem libro Catonis, hæc etiam sparsim, & intercisè commeminimus: Vestiri (inquit) in foro honestè mos erat, domi quod satis erat: equos carius, quàm coquos emebant. Poëticæ arti honos non erat. Si quis in ea re studebat, aut sese ad conuiuia applicabat: grassator uocabatur. Illa quoq; ex eodem libro præclaræ ueritatis sententia est: Nam uita (inquit) humana prope uti ferrum est. ferrum si exerceas, conteritur: si non exerceas, *tamen rubigo interficit. Item homines exercendo uidemus conteri: si nihil exerceas, inertia atq; torpedo plus detrimenti facit, quàm exercitatio.

M. Cato de uita humana simili ferro.

*tandem rubigo inficit.

Qualis quãtaq; sit Pro particulæ uarietas: deq; exemplis eius uarietatis. CAP. III.

*arbitris

QVando ab *arbitrijs, negotijsq; otium est, & mouendi corporis gratia aut spatiamur, aut uectamur, quærere nonnunquàm apud memetipsum soleo res eiusmodi, paruas quidẽ minutasq;, & hominibus non bene eruditis aspernabiles, sed ad ueterum scripta penitus noscenda, & ad scientiam linguæ Latinæ cum primis necessarias. uelut est, quod fortè nuper in Prænestino recessu

ſu ueſpertina ambulatione ſolus ambulans conſiderabam: qualis quantaq́; eſſet particularum quarundã in oratione Latina uarietas. quod genus eſt præpoſitio, Pro. Aliter enim dici uidebam, pontifices pro collegio decreuiſſe: aliter quempiam teſtem introductum pro teſtimonio dixiſſe: aliter M. Catonem in Originum IIII. prælium factum, depugnatumq́; pro caſtris, ſcripſiſſe: & item in V. Vrbes, inſulaſq́; omneis pro agro Illyrico eſſe. Aliter etiã dici, pro æde Caſtoris: aliter, pro roſtris: aliter, pro tribunali: aliter, pro concione: atque aliter, Tribunum Plebis pro poteſtate interceßiſſe. Sed has omnes dictiones, qui aut omnino ſimiles, & pares, aut uſquequaque diuerſas exiſtimaret, errare arbitrabar. Nam uarietatẽ iſtam eiuſdem quidem fontis, & capitis, non eiuſdem tamen eſſe finis putabam. Quod profectò facilè intelliget, ſi quis adhibeat ad meditationem ſuam intentionem: & habeat ueteris orationis uſum, atq; notitiam celebriorem.

Quem in modum Qu. Ennius uerſus Euripidis æmulatus ſit. CAP. IIII.

EVripidis *uerſus ſunt in* Hecuba, *uerbis, ſentẽtia, breuitate inſignes, illuſtresq́;.* Hecuba *eſt ad* Vlyßẽ *dicẽs:*

Τὸ δ' ἀξίωμα κἂν κακῶς λέγῃ τὸ σὸν,
Πείσει· λόγος γὰρ ἔκτ' ἀδοξούντων ἰὼν,
Κἀκ τῶν δοκούντων, αὐτὸς οὐ ταυτὸν σθένει.

Hos uerſus Qu. Ennius, *cũ eã tragœdiã uerteret, nõ ſanè incõmodè æmulatus eſt.* Verſus *totidem* Enniani *hi ſunt:*

Hæc tu, & ſi peruerſe dices, facilè Achiuos flexeris.
Nam cum opulenti loquuntur pariter, atq; ignobiles:
Eadem dicta, eademq́; oratio æqua, non æquè ualet.

Bene (sicut dixi) Ennius: sed tamen ignobiles, ἀντὶ ἀδοξούντων: & opulenti, ἀντὶ δοκούντων satisfacere sententiæ non uidentur. Nam neque omnes ignobiles, ἀδοξοῦσι: neque omnes opulenti, εὐδοξοῦσι.

De Pyrrhonibus philoſophis quædam, deq; Academicis ſtrictím notata, deq; inter eos differentía. CAP. V.

Pyrrhonij philoſophi.

QVos Pyrrhonios philoſophos uocamus, ij Græco cognomēto σκεπτικοὶ appellantur. Id fermè ſignificat quaſi quæſitores, & cōſideratores. Nihil enim decernunt, nihil conſtituunt: ſed in quærēdo ſemper, cōſiderandoq; ſunt, quidnā ſit omnium rerum, de quo decerni, conſtituiq; poßit. Ac ne uidere quoq; plane quicquam, neq; audire ſeſe putant: ſed ita pati, afficiq;, quaſi uideant, uel audiāt. eaq; ipſa quæ affectiones iſtas in ſeſe efficiāt, qualia & cuiuſmodi ſint, cōtantur, atq; inſiſtunt. Omniumq; rerum fidem, ueritatemq;, mistis, cōfuſisq; ſignis ueri atq; falſi, ita incōprehenſibilē uideri aiunt: ut quiſq; homo eſt non præceps, neq; iudicij ſui prodigus, his uti uerbis debeat, qbus autorē philoſophiæ iſtius Pyrrhonē uſum eſſe tradunt, οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει τόδε ἢ ἐκείνως ἢ οὐδετέρως. Indicia enim rei cuiuſq;, & ſynceras proprietates negāt poſſe noſci, & percipi: idq; ipſum docere, atq; oſtēdere multis modis conantur. Super qua re Phauorinus quoq; ſubtilißimè, argutißimeq; decē libros cōpoſuit, quos Πυῤῥωνίων τρόπων inſcribit. Vetus autē quæſtio, & à multis ſcriptoribus Græcis tractata, an quid & quantum inter Pyrrhonios et Academicos philoſophos interſit. Vtriq; enim σκεπτικοὶ, ἐφεκτικοὶ, ἀπορητικοὶ dicuntur: quoniam utrique nihil

nihil affirmant, nihilq; comprehẽdi putant. Sed ex omnibus rebus perinde uisa fieri dicunt, quas φαντασίας appellant: non ut rerum ipsarum natura est, sed affectio animi, corporis'ue est eorum, ad quos ea uisa perueniunt. Itaq; omnes omnino res, quæ sensus hominum mouent, τῶν πρός τι esse dicunt. Id uerbum significat, nihil esse quicquam quod ex sese constet, nec quod habeat uim propriam & naturam: sed omnia prorsum ad aliquid referri: taliaq; uideri esse, qualis sit eorũ species dum uidentur: qualiaq; apud sensus nostros quò peruenerũt, creantur: non apud sese, unde profecta sunt. Dùm hæc autem consimiliter tam Pyrrhonij dicant, quàm Academici: differre tamen inter sese & propter alia quædam, & uel maxime propterea existimati sunt: quòd Academici quidẽ ipsum illud nihil posse comprehendi, quasi comprehendunt, & nihil posse decerni, quasi decernunt: Pyrrhonij ne id quidem ullo pacto uideri uerum dicunt, quod nihil esse uerum uidetur. Academici.

Quòd mulieres Romæ per Herculem non iurauerint: neq; uiri per Castorem. CAP. VI.

IN ueteribus scriptis neq; mulieres Romanæ per Herculem deierant: neq; uiri per Castorẽ. Sed cur illæ non iurauerunt Herculẽ, obscurũ non est: nam Herculano sacrificio abstinent. Cur autem uiri Castorem iurantes non appellarũt, non facile dictu est. Nusquam igitur scriptum inuenire est, apud idoneos quidẽ scriptores, aut mehercule fœminã dicere: aut mecastor uirũ. Aedepol autẽ, quod iusiurandum per Pollucẽ est, & uiro & fœminæ commune est. Sed M. Varro asseuerat antiquißimos uiros neq; per Castorem, neq; per Pollucem deierare solitos: sed id iusiur Hercules. Castor. Aedepol. Pollux.

iusiurandum fuisse tantum fœminarum, ex initijs Eleusinis acceptum: paulatim tamen, inscitia antiquitatis, uiros dicere ædepol cœpisse, factumq; esse ita dicendi morem: sed mecastor à uiro dici, in nullo uetere scripto inueniri.

Verbis antiquissimis, relictisq;, & desitis minime utendum. CAP. VII.

Verba noua fugienda.

VErbis uti aut nimis obsoletis, exculcatisq;, aut insolentibus, nouitatisq; duræ & illepidæ: par esse delictum uidetur. Sed molestius equidē, culpatiusq; esse arbitror, uerba noua, incognita, inaudita dicere: quàm inuulgata & sordētia. Noua autē uideri dico etiā ea, quæ sunt inusitata & desita: tametsi sint uetusta. Est adeò id uitium plerunq; seræ eruditionis, quam Græci ὀψιμαθίαν *appellant: ut quod nunquàm didiceris, diu ignoraueris: cùm id scire aliquando cœperis, magnificias, quo in loco cunq;, & quacunq; in re dicere: Veluti Romæ nobis præsentibus, uetus, celebratusq; homo in causis, sed repentina & quasi tumultuaria doctrina præditus, cùm apud præfectū urbis uerba faceret, & dicere uellet inopi quendam, miseroq; uictu uiuere, & furfureum panem esitare, uinumq; eructum & fœtidum potare: Hic, inquit, eques Romanus apludam edit, & floces bibit. Aspexerunt omnes, qui aderant, alius alium, primo tristiores turbato & requirente uultu, quidnā illud utriusq; uerbi foret: pòst deinde, quasi nescio quid Thuscè aut Gallicè dixisset, uniuersi riserunt. Legerat autem ille, Apludam ueteres rusticos frumenti furfurem dixisse. Idq; à Plauto in comœdia (si ea Plauti est) quæ Astraba inscripta est, positum esse. Item floces audierat prisca uoce significare uini fecem è uinaceis*

Apluda.

Astraba.

Floces uini.

ceis expressam, sicuti fraces ex oleis. Idq; apud Cæcilium ἐν πωλουμένοις legerat, eáq; sibi duo uerba ad orationum ornamenta seruauerat. Alter quoq; à lectionibus id genus paucis ἀπειρόκαλος, cùm aduersarius causam differri postularet: Rogo prætor, inquit, subueni, succurre: quonam usque nos bouinator hic demoratur? atq; id uoce magna ter, quater'ue inclamauit, bouinator. Commurmuratio fieri cœpta est à plerisque qui aderant: quasi monstrum uerbi admirantibus. At ille iactans, & gestiēs: Non enim Lucilium, inquit, legistis, qui tergiuersatorem bouinatorem dicit. Est autem in Lucilij undecimo uersus hic: Fraces olei. Bouinator. Bouinator.

Hic strigosus, bouinatorq; ore improbus duro.

Quid senserit, dixeritq; M. Cato de Albino, qui homo Romanus, Græca oratione res Romanas, uenia sibi ante eius linguæ imperitiæ petita, composuit. CAP. VIII.

IVstè, uenustèq; admodum reprehendisse dicitur A. Albinū M. Cato. Albinus, qui cum L. Lucullo consul fuit, res Romanas oratione Græca scriptitauit. In eius historiæ principio scriptum est ad hanc sententiam: Neminem succensere sibi conuenire, si quid in his libris parum cōpositè aut minus eleganter scriptum foret. Nam sum (inquit) homo Romanus, natus in Latio: Græca oratio à nobis alienissima est. Ideoq; ueniam, gratiamq; malæ existimationis, si quid esset erratum, postulauit. Eam cùm legisset. M. Cato: Næ tu, inquit, Aule, nimium nugator es: cùm maluisti culpam deprecari, quàm culpa uacare. Nam petere ueniam solemus, aut cùm imprudentes errauimus, aut cùm compulsi peccauimus. *Te, inquit, oro te, quis perpulit A. Albinus. M. Cato. Macrob. in fine procemij Saturnaliorum 1. Depreeari. *Tibi

perpulit,ut id committeres: quod priusquam faceres, peteres,ut ignosceretur? Scriptum est hoc in libro Cornelij Nepotis de illustribus uiris.

Historia de legatis Mileti, & Demosthene rhetore,in libris Critolai reperta. CAP. IX.

*In antiquo libro non sunt hæc tria uerba: fortasse an dixerit.

*CRitolaus scripsit legatòs Mileto publicæ rei causa uenisse Athenas,*fortasse an dixerit auxilij petendi gratia: tum qui pro sese uerba facerent, quos uisum erat aduocasse: aduocatos (uti erat mandatum) uerba pro Milesijs ad populum fecisse: Demosthenem Milesiorum postulatis acriter respondisse, neq; Milesios auxilio dignos, neq; ex repub. id esse contendisse. Rem in posterum diem prolatam: legatos ad Demosthenē uenisse, magnoq; opere orasse, uti contrà ne diceret: eum pecuniam petiuisse, & quantam petiuerat abstulisse: postridie cùm res agi* Demosthen. *denuo cœpta esset, Demosthenem lana multa collum ceruicesq; circumuolutum ad populum prodisse, & dixisse se* συνάγχην *pati, eò cōtra Milesios loqui non quire: tum è populo unum exclamasse, Non* συνάγχην *quod Demosthenes pateretur, sed* ἀργυράγχην *esse. Ipse etiam Demosthenes, ut idem Critolaus refert, non id posteà concelauit: quin gloriæ quoq; hoc sibi aßignauit. Nam cùm interrogasset Aristodemum actorem fabularum quantum* Aristodemus. *mercedis, uti ageret, accepisset: & Aristodemus talentum respondisset: At ego plus, inquit, accepi, ut tacerem.*

Quod C. Gracchus in oratione sua historiam suprà scriptam Demadi rhetori, non Demostheni attribuit, uerbaq; ipsius C. Gracchi relata.

CAP. X.

Quod

*QVod in capite superiore à Critolao scriptum esse diximus super Demosthene: id C. Gracchus in oratione, qua legem Aufeiam dissuasit, in Demadem contulit uerbis hisce: Nam uos Quirites, si uelitis sapientia atq; uirtute uti: & si quæritis, neminem nostrum inuenietis sine pretio huc prodire. omnes nos, qui uerba facimus, aliquid petimus: neq; ullius rei causa quisquā ad uos prodit, nisi ut aliquid auferat. Ego ipse, qui apud uos uerba facio, uti uectigalia uestra augeatis, quo facilius uestra commoda & rempub. administrare poßitis, non gratis prodeo. Verum peto à uobis, non pecuniam, sed bonam existimationem, atq; honorem. Qui prodeunt dissuasuri, ne hanc legem accipiatis, petunt non honorem à uobis, uerum à Nicomede pecuniam. Qui suadēt, ut accipiatis, ij quoq; petunt non à uobis bonam existimationem: uerum à Mithridate * familiaritatis suæ pretium, & præmium. Qui autem ex eodem loco atq; ordine tacent, ij uel acerrimi sunt. Nam ab omnibus pretium accipiunt, & omnes fallunt. Vos cùm putatis eos ab his rebus remotos esse impertitis bonam existimationem. Legationes autem à regibus, cùm putant eos sua causa reticere, sumptus atq; pecunias maximas præbent: uti in terra Græcia. Quo in tempore tragœdus gloriæ sibi ducebat, talētum magnum ob unam fabulam datum esse, homo eloquentißimus ciuitatis suæ Demades ei respondisse dicitur: Mirum tibi uidetur, si tu loquendo talentum quæsisti? Ego, ut tacerem, decem talenta à rege accepi. Itidem nunc isti pretia maxima ob tacendum accipiunt.*

*rei familiaris suæ

Demades.

Verba P. Nigidij, quibus differre dicit Mentiri, &

ri, & Mendacium dicere. CAP. XI.

Mentiri. Mendacium dicere.

VErba sunt hæc ipsa P. Nigidij, hominis in studijs bonarum artium præcellentis: quem M. Cicero ingenij doctrinarumq; nomine, summè reueritus est: Inter mendacium dicere, & mentiri, distat. Qui mentitur, ipse non fallitur, sed alterum fallere conatur: qui mendacium dicit, ipse fallitur. Item hoc addidit: Qui mentitur, inquit, fallit, quantum in se est: at qui mendacium dicit, ipse non fallit, quantum in se est. Item hoc quoq; super eadem re dicit: Vir bonus, inquit, præstare debet, ne mentiatur: prudens, ne mendacium dicat: alterum incidit in hominē, alterum non. Variè mehercle, & lepidè Nigidius tot sententias in eandem rem, quasi aliud atq; aliud diceret, disparauit.

Quòd Chrysippus philosophus omne uerbum ambiguum dubiumq; esse dicit: Diodorus contrà, nullum uerbum ambiguum esse putat.

CAP. XII.

Chrysippus. Diodorus Cronus.

CHrysippus ait, omne uerbum ambiguum natura esse, quoniam ex eodem duo uel plura accipi possunt. Diodorus autem, cui Crono cognomentum fuit: Nullum, inquit, uerbum est ambiguum, nec quisquam ambiguum dicit, aut sentit: nec aliud dici uideri debet, quàm quod se dicere sentit is, qui dicit. At cùm ego, inquit, aliud sensi, tu aliud accepisti: obscurè magis dictum, quàm ambiguè uideri potest. Ambigui enim uerbi natura illa esse debuit, ut qui diceret, duo uel plura diceret: nemo autem duo uel plura dicit, qui se sentit unum dicere.

Ambiguum quid sit

Quid T. Castritius de uerbis, deq; sententia quadā C. Gracchi existimauerit: quodq; esse eam

sine

ſine ullo ſenſus emolumento docuerit.

CAP. XIII.

APud T. Caſtritium diſciplinæ rhetoricæ doctorem, T.Caſtritius. *graui atque firmo iudicio uirum, legebatur oratio C.Gracchi in P. Popilium. in eius orationis principio, collocata uerba ſunt accuratius modulatiusq́;, quàm ueterum oratorum conſuetudo fert. ea uerba, ſicuti dixi, compoſita ſunt hæc: Quæ uos cupidè per hoſce annos* Gracchi uerba. *appetiſtis atq; uoluiſtis: ea ſi temere repudiaritis, abeſſe non poteſt, quin aut olim cupidè appetiſſe, aut nunc temere repudiaſſe dicamini. Curſus igitur hic, & ſonus rotundæ uolubilisq́; ſententiæ, eximiè nos, & unicè delectabat: tanto id magis, quòd iam tunc C. Graccho uiro illuſtri & ſeuero, eiuſmodi compoſitionẽ fuiſſe cordi uidebamus. Sed enim cùm eadem ipſa uerba ſæpius petentibus nobis lectitarentur: admoniti à Caſtritio ſumus, ut conſideraremus, quæ uis, quod'ue emolumentum eius ſententiæ foret: neque pateremur, ut aures noſtræ cadentis aptè orationis modis eblanditæ, animum quoq; nobis uoluptate inani perfunderent. Cumq́; nos admonitione iſta attentiores feciſſet: Inſpicite, inquit, penitus, quid efficiant uerba hæc: dicatq́; mihi quæſo aliquis ueſtrum, an ſit ulla huiuſce ſententiæ aut grauitas, aut gratia. Quæ uos cupidè per hoſce annos appetiſtis atque uoluiſtis: ea temere ſi repudiaritis, abeſſe non poteſt, quin aut olim cupidè appetiſſe, aut nunc temere repudiaſſe dicamini. Cui enim omnium hominum in mentẽ non uenit, id profectò uſu uenire, ut quod cupidè appetieris, cupidè appetiſſe: & quod temere repudiaueris, temere repudiaſſe*

dicaris? At si opinor, inquit, ita scriptum esset: quæ uos per hosce annos appetistis, atq; uoluistis, ea nunc si repudiaritis, abesse non potest, quin aut olim cupidè appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini: Si, inquit, ita diceretur, grauior scilicet, solidiorq; fieret sententia: & acciperet aliquid iustæ in audiendo expectationis. Nunc autem uerba hæc, Cupidè & Temere, in quibus uerbis omne momentum rei est, non in concludenda sententia tantum dicuntur: sed suprà quoque nondum desiderata ponuntur: & quæ nasci oririq; ex ipsa rei conceptione debebant, antè omnino, quàm res postulat, dicũtur. Nam qui ita dicit, Si hoc feceris, cupidè fecisse diceris: rem dicit sensus alicuius ratione collectam, & confectam. qui uerò ita dicit, Si cupidè feceris, cupidè fecisse diceris: non longè secus dicit, atque si diceret. Si cupidè feceris, cupidè feceris. Hæc ego, inquit, admonui, non, ut C. Graccho uitio darem (dij enim mẽtem meliorem mihi: nam si quicquam in tam fortis facundiæ uiro uitij uel erroris esse dici potest, id omne & autoritas eius exhausit, & uetustas consumpsit) sed uti caueretis, ne uos facilè præstringeret modulatus aliquis currentis facundiæ sonitus: atque ut uim ipsam rerum, uirtutemq; uerborum prius pensitaretis: & si quidem grauis, atque integra, & syncera sententia diceretur, tum si ita uideretur, greßibus quoque ipsis orationis, & gestibus plauderetis. Si uerò frigidi & leues, & futiles sensus, in uerba aptè numeroséq; posita includerentur, non esse id secus crederetis, quàm cum homines insigni deformitate, ad facienda ridicula imitantur histriones, & gestiunt.

Sobria & pulcherrima Romuli regis responsio
rca uini usum. CAP. XIIII.

Implicißima suauitate & rei, & orationis L. Piso Frugi usus est, in primo annali: cum de Romuli regis uita q; uictu scriberet. Ea uerba, quæ scripsit, hæc sunt. Eunem Romulum dicunt ad cœnam uocatum, ibi non multũ ibisse: quia postridie negotium haberet. Ei dicunt: Romule, si isthuc omnes homines faciant, uinum uilius sit. s respondit, Imò uero carum, si quantum quisquè uolet, ibat. nam ego bibi, quantum uolui. Romuli sobrietas & lepidum responsum.

De ludibundo & errabundo, atque id genus uerborum productionibus: & quod Laberius sic amorabundam dixit, ut dicitur ludibunda, & errabunda: atque inibi quòd Sisenna per huiusce modi uerbum noua figura usus est.

CAP. XV.

*Laberius in lacu Auerno mulierẽ amantem uerbo inusitatius ficto, Amorabundã dixit. Id uerbum Cesellius Vindex in cõmentario lectionũ antiquarum** *ex figura scriptum dixit, qua ludibunda, ridibunda, & errabunda dicitur, ludens, & ridens, & errans. Terentius autem Scaurus, diui Adriani temporibus grammaticus uel nobilißimus, inter alia, quæ de Cesellij erroribus composuit, in hoc quoque uerbo errasse eum scripsit: quòd idem esse putauerit, ludens, & ludibunda, errans, & errabunda, ridens, & ridibunda. Nam ludibunda, inquit, & ridibunda, & errabunda ea dicitur, quæ ludentem, uel ridentem, uel errantẽ, agit aut simulat. Sed qua ratione Scaurus adductus sit, ut Cesellium in eo reprehenderet: non hercle*

Amorabũdus. Bundus finita.

*ea

Terentius Scaurus.

reperiebamus. Non est enim dubiū, quin hæc genere ipso duntaxat idem significent, quod ea demonstrant, à quibus producuntur. Quid esset autem ludentē agere, uel imitari, nō intelligere uideri maluimus, quàm insimulare eum, tanquam ipsum minus intelligentē. Quin magis Scaurum oportuit cōmentaria Cesellij criminantē, hoc ab eo prætéritum requirere, quod non dixerit: an quid, & quantulū differret à ludibundo ludens, & ridibundo ridens, & errabundo errans, cæteráq; horum similia: an à principalibus uerbis paululū aliquid distarent, & quā omnino uim haberet particula hæc extrema eiusmodi uocabulis addita. Hoc enim fuit potius requirendū in istiusmodi figuræ tractatu, sicuti requiri solet in uinolēto, & lutulento, & turbulento, uacuá'ne & inanis sit isthæc productio: cuiusmodi sunt, quæ παραγωγὰς Græci dicunt: an extrema illa particula habeat aliquid suæ propriæ significationis. Cū reprehensionem autem illam Scauri notaremus, in memoriam nobis rediјt, quòd Sisenna in quarto historiarū, eiusdem figuræ uerbo ita usus est: Populabundus, inquit, agros, ad oppidū peruenit. Quod scilicet significat, cum agros popularetur: non (ut Scaurus in consimilibus uerbis ait) cum populantem ageret, uel cum imitaretur. Sed inquirētibus nobis quænam ratio & origo esset huiuscemodi figuræ, populabundus, & errabundus, & lætabundus, & ludibundus, multorumq; aliorum id genus uerborum: ἐπιβόλως hercle Apollinaris noster sibi uideri ait, particulā istam postremā, in quam uerba talia exeunt, uim & copiam quasi abundantiam rei, cuius id uerbum Lætabundus. *esset, demonstrare: ut lætabundus is dicatur, qui abunde*

lætus

lætus sit: & errabundus, qui longo, atq; abundanti errore sit. Cæteraq; omnia ex ea figura ita dici ostendit: ut productio hæc & extremitas, largam & fluentem uim, & copiam declaret. Errabundus.

Quòd Græcorum quorundam uerborum difficilima est in linguam Latinam mutatio; uelut quod Græce dicitur, πολυπραγμοσύνη.

CAP. XVI.

Adiecimus sæpe animum ad uocabula rerũ non paucissima, quæ neq; singulis uerbis, ut à Græcis: neque si maxime pluribus eas res uerbis dicamus, tam dilucidè, tamq; aptè demonstrari Latina oratione possunt, quàm Græci ea dicunt priis uocibus. Nuper etiã cũ allatus esset ad nos Plutarchi liber, & eius libri indicem legissemus, qui erat περὶ πολυπραγμοσύνης, percontanti cuipiam, qui & literarum & uocum Græcarum expers fuit, cuiusnam liber, & qua de re scriptus esset: nomen quidem scriptoris statim diximus: rem, de qua scriptum fuit, dicturi hæsimus. Ac tum quidem primò, quia non satis commodè opinabar interpretaturũ esse, si dicerem librum scriptum esse de negotiositate, aliud institui apud me exquirere: quod, ut dicitur, uerbum de uerbo expressum esset. Nihil erat prorsus, quod aut meminissem legere me: aut si etiam uellem fingere, quod non insigniter àsperum, absurdum, durumq; esset, si ex multitudine & negotio uerbum unum compingerem: sicuti multiiuga dicimus, & multicoloria, & multiformia. Sed nõ minus illepidè ita diceretur: quàm si interpretari uoce una uelis πολυφιλίαν, aut πολυτροπίαν, aut πολυσαρκίαν. Quamobrem cum diutulè tacitus in cogitan Græca quædã uerbi uix posse.

gitando fuissem: respondi tandem, non uideri mihi significari eã rem posse uno nomine. Et idcirco iuncta oratione, quid uellet Græcum id uerbum, pararam dicere. Ad multas igitur res aggreßio, earumq; omnium rerum actio, πολυπραγμοσύνη, inquam, Græcè dicitur: de qua hunc librũ compositum esse inscriptio ista indicat. Tum ille opicus uerbis meis inchoatis & inconditis adductus, uirtutem quidem esse πολυπραγμοσύνην: Hortatur, inquit, nos profectò nescio quis hic Plutarchus ad negotia capeßẽda, & ad res obeundas plurimas cũ industria & celeritate: nomenq; ipsius uirtutis, de qua locuturus esset, libro ipsi, sicuti dicis, non incommodè præscripsit. Minimè, inquàm, uerò. Neq; enim ista omnino uirtus est, cuius Græco nomine argumentum hoc libri demonstratur: neq; id quod tu opinare, aut ego me dicere sentio, aut Plutarchus facit. Deterret enim nos hoc quidem in libro, quàm potest maximè, à uaria promiscuaq;, & non necessaria rerum eiusmodi plurimarũ & cogitatione, & petitione. Sed huius, inquam, tui erroris culpã esse intelligo in mea scilicet infacundia: qui ne pluribus quidem uerbis potuerim non obscurißimè dicere, quod à Græcis perfectißimè uno uerbo & planißimè dicitur.

Quid significat in ueteribus Prætorum edictis, quòd flumina retanda publicè redempta habent.

CAP. XVII.

E*Dicta ueterum Prætorum, sedentibus fortè nobis in bibliotheca templi Traiani, & aliud quid requirentibus, cum in manus incidissent, legere atque cognoscere libitum est. Tum in quodam edicto antiquiore ita scriptum*

*ptum inuenimus: Qui flumina retanda publicè redempta habent, si quis eorum ad me adductus fuerit, qui dicatur, quod eum ex lege locationis facere oportuerit, non fecisse. Retanda igitur quid esset, quærebatur. Dixit ibi quispiam nobiscum sedens, amicus meus, in libro se Caij de origine uocabulorum septimo legisse, retas uocari arbores, quæ aut ex ripis fluminum * emunerent, aut in alueis eorum extarent: appellatasq; esse à retibus, quòd prætereuntes naues impedirent, & quasi irretirent. Idcirco sese arbitrari retanda flumina locari solita esse: id est, purgandaine quid aut moræ, aut periculi nauibus in ea uirgulta incidentibus fieret.*

Retare.

Retæ.

*aliâs, corruerent

Retanda flumina.

Qua pœna Draco Atheniensis in legibus, quas populo Atheniensi scripsit, fures affecerit: & qua postea Solon, & qua item decemuiri nostri, qui duodecim tabulas scripserunt; atque inibi adscriptum, quòd apud Aegyptios furta licita & permissa sunt, apud Lacedæmonios autẽ cum studio quoq; affectata, & pro exercitio utili celebrata: ac præterea M. Catonis de puniendis furtis digna memoria sententia. CAP. XVIII.

DRaco Atheniensis uir bonus, multaq; esse prudentia existimatus est: iuris'que diuini & humani peritus fuit. Is Draco leges, quibus Athenienses uterentur, primus omnium tulit. In illis legibus furem cuiuscunq; modi furti, supplicio capitis puniendum esse, & alia pleraque, nimis seuerè censuit sanxitq;. Eius igitur leges, quoniam uidebantur impendiò acerbiores, non decreto iussoq;, sed tacito illiteratoq; Atheniensium cõsensu obliteratæ sunt.

Draco legislator.

Furum punitio.

Posteà legibus alijs mitioribus à Solone compositis, usi sunt. Is Solon ex septem illis inclytis sapientibus fuit. Is sua lege in fures, non (ut Draco antea) mortis, sed dupli pœna uindicādum existimauit. Decemuiri autem nostri, qui post reges exactos, leges quibus Po. Rom. uteretur in XII. tab. scripserunt, neque pari seueritate in puniendis omnium generum furibus, neq; remissa nimus lenitate usi sunt. Nam furem, qui manifesto furto prehensus esset, tum demum occidi permiserūt: si aut cum faceret furtum, nox esset: aut interdiu se telo, cum prehenderetur, defenderet. Ex cæteris autē manifestis furibus liberos uerberari, addi-cíque iußerunt ei, cui factum furtum esset: si modò id luci fecissent, neq; se telo defendissent. seruos item furti manifesti prehēsos, uerberibus affici, & è saxo præcipitari: sed pueros impuberes Prætoris arbitratu uerberari uoluerūt, noxamq; ab his factā sarciri. Ea quoq; furta, quæ per lancē liciumq; cōcepta eßēt, perinde ac si manifesta forēt, uindicauerūt. Sed nunc à lege illa decemuirali disceßum est. Nam si quis super manifesto furto, iure & ordine experiri uelit: actio in quadruplum datur. Manifestum autem furtum est, ut ait Masurius, quod deprehēditur dum fit: faciendi finis est, cum perlatum est, quò ferri cœperat. Furti concepti, item oblati, tripli pœna est. Sed quod sit oblatum, quod conceptū, & pleraq; alia ad eam rem, ex egregijs ueterum moribus accepta, neq; inutilia cognitu, neq; iniucunda, qui legere uolet, inueniet Sabini librum, cui titulus est, de furtis. In quo id quoq; scriptū est, quod uulgò inopinatum: nō hominum tantum, neq; rerum mouētium, quæ auferri occultè & surripi possunt, sed fundi

Solon.

Per lancem liciumq;.

quoq;

quoq; & ædium fieri furtũ:condẽnatũ quoq; furti colonum, qui fundo, quẽ conduxerat, uendito, possessione eius dominum interuertisset. Atq; id etiã (quod magis inopinabile est) Sabinus dicit: furem esse hominis iudicatũ, qui cum fugitiuus præter oculos domini fortè iret, obtentu togæ tanquam se amiciẽs, ne uideretur à domino, obstitisset. Alijs deinde furtis omnibus, quæ nec manifesta appellantur, pœnam imposuerũt dupli. Id etiam memini legere me in lib. Aristonis iurecõsulti, haudquaquam indocti uiri: apud ueteres Aegyptios (quod genus hominũ cõstat et in artibus reperiendis solertes extitisse, & in cognitione rerũ indagãda sagaces) furto omnia fuisse licita, & impunita. Apud Lacedæmonios quoque, sobrios illos & acres uiros, cuius rei nõ adeò ut Aegyptijs fides lõginqua est, non pauci neq; ignobiles scriptores, qui de moribus legibusq; eorum memorias condiderunt, ius atq; usum fuisse furandi dicunt: idq; à iuuentute eorum, non ob turpia lucra, neq; ad sumptum libidini præbendum, comparandum'ue opulẽtiam, sed pro exercitio disciplinaq; rei bellicæ factitatum: quòd & furandi solertia & assuetudo, acueret, obfirmaretq; animos adolescentium, & ad insidiarum astus, & ad uigilandi tolerantiã, & obrepẽdi celeritatem. Sed enim M. Cato in oratione, quam de præda militibus diuidunda scripsit, uehementibus, & illustribus uerbis de impunitate peculatus, atq; licentia conqueritur. Ea uerba, quoniam nobis impensè placuerunt, adscripsimus: Fures, inquit, priuatorum furtorum, in neruo atque in compedibus ætatem agunt: fures publici in auro atque in purpura. Quàm castè autẽ, & quàm religiosè à prudentissi

Ariston iurecõsultus.

Aegyptijs furtũ licitũ, Lacedæmonijs laudatum.

Pulchra sententia M. Catonis.

dentissimis uiris quid esset furtũ definitum sit, prætereundum non puto: ne quis eum solum esse furem putet, qui occultè tollit, aut clàm surripit. Verba sunt Sabini ex libro iuris ciuilis secundo: Qui alienã rem attrectauit, cum id se inuito domino facere iudicare deberet, furti tenetur. Item alio capite: Qui alienum tacens lucri faciũdi causa sustulit, furti obstringitur: siue scit cuius sit, siue nescit. Hæc quidem sic in eo quo nunc dixi lib. Sabinus scripsit, de rebus furti faciendi causa attrectatis. Sed meminisse debemus, secundum ea quæ suprà scripsi, furtum sine ulla quoq; attrectatione fieri posse: sola mente atq; animo, ut furtum fiat, annitente. Quocirca ne id quidem Sabinus dubitare se ait, quin dominus furti sit condemnandus, qui seruo suo uti furtum faceret, imperauit.

Furti qui teneantur, Sabino autore.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII, LIB. XII.

Disertatio Phauorini philosophi, qua suasit nobili fœminæ, ut liberos, quos peperisset, non nutricum adhibitarum, sed suo sibi lacte aleret.

CAP. I.

VNTIATVM quondam est Phauorino philosopho, nobis præsentibus, uxorem auditoris sectatorisq; sui paululum antè enixam, auctumq; eum esse nato filio. Eamus, inquit, & puerperã uisum, & patri gratulatum. Is enim erat loci senatorij, ex

familia

familia nobiliori. Imus unà, & qui tũ aderamus, prosecutiq; eum sumus ad domũ quò pergebat, & cũ eo simul introgreßi sumus. Tũ in primis ædibus cõplexus hominẽ, cõgratulatusq; assedit: atq; ibi percõtatus est, quàm diutinũ puerperiũ, & quàm laboriosi nixus fuissent: puellãq; defessam labore ac uigilia, somnũ capere cognouit. Fabulari instituit prolixius. Et nihil, inquit, dubito, quin filiũ lacte suo nutritura sit. Sed cũ mater puellæ, parcendũ esse ei diceret, adhibẽdasq; pucro nutrices: ne ad dolores, quos in enitẽdo tulisset, munus quoq; nutricationis graue ac difficile accederet: Oro te, inquit mulier, sine eã totã integrã esse matrẽ filij sui. Quod est enim hoc contra naturã imperfectũ atq; dimidiatũ matris genus, peperisse, ac statim ab sese abiecisse? aluisse in utero sanguine suo nescio quid quod nõ uideret: nõ alere nunc suo lacte, quod uideat iam uiuentẽ, iam hominẽ, iam matris officia implorãtẽ? An tu quoq;, inquit, putas naturã fœminis mãmarũ ubera quasi quosdam næuulos uenustiores, nõ liberorum alendorum, sed ornandi pectoris causa dedisse? Sic enim quod à uobis scilicet abest, pleræq; istæ prodigiosæ mulieres fontẽ illũ sanctißimum corporis, generis humani educatorem arefacere, & extinguere, cum periculo quoque auersi, corruptiq; lactis laborãt: tanquam pulchritudinis sibi insignia deuenustet. Quod quidem faciũt eadẽ uecordia, qua quibusdam commentitijs fraudibus nituntur, ut fœtus quoq; ipsi in corpore suo cõcepti aboriãtur: ne æquor illud uentris irrugetur, ac de grauitate oneris, & labore partus fatiscat. Quod cùm sit publica detestatione cõmuniq; odio dignum, in ipsis hominem primordijs, dum fingitur, dum

animatur, inter ipsas artificis naturæ manus interfectum iri: quãtulum hinc abest, iam perfectũ, iam genitũ, iam filium proprij atq; cõsueti atq; cogniti sanguinis alimonia priuare? Sed nihil interest (hoc enim dicitur) dum alatur & uiuat, cuius id lacte fiat, cur igitur iste, qui hoc dicit, si in capessendis naturæ sensibus tã obsurduit: nõ id quoq; nihil interesse putat, cuius in corpore, cuiusq; ex sanguine concretus homo & coalitus sit? An qui à spiritu multo & colore exalbuit, nõ idem sanguis est nunc in uberibus, qui in utero fuit? Non'ne hac quoq; in re solertia naturæ euidẽs est, quòd posteaquã sanguis ille opifex in penetralibus suis omne corpus hominis finxit, aduẽtante iam partus tempore, in supernas se parteis profert, & ad fouenda uitæ atq; lucis rudimenta præstò est, & recens natis notum & familiarẽ uictum offert? Quamobrem non frustra creditum est, sicuti ualeat, ad fingẽdas animi atq; corporis similitudines, uis & natura seminis: non secus ad eandem rem, lactis quoq; ingenia & proprietates ualere. Neque in hominibus id solum, sed in pecudibus quoque animaduersum. Nam si ouium lacte hœdi, aut caprarum agni alerentur: constat fermè in his lanam duriorem, in illis capillum gigni teneriorẽ. In arboribus etiam & frugibus maior plerunq; uis & potestas est, ad earum indolem uel detrectandam, uel augendam, aquarum atq; terrarum quæ alunt, quàm ipsius, quod iacitur seminis. Ac sæpe uideas, arborem lætam & nitentem, in locum alium transpositam, deterioris terræ succo deperisse. Quæ (malùm) igitur ratio est, nobilitatem istam nati modò hominis, corpusq; & animũ benignè ingenitis primordijs inchoatum

Lactis uirtus & efficatia.

choátum, insitiuo degenerióq; alimento lactis alieni corrumpere? præsertim si ista, quam ad præbendum lac tunc adhibebitis, aut serua, aut seruilis: & ut plerunq; solet, externæ atq; barbaræ nationis: si improba, si informis, si impudica, si temulenta est. Nam plerunq; sine discrimine, quæcunque id temporis lactans est, adhiberi solet. Patiemur'ne igitur infantem hunc nostrum pernicioso contagio infici: & spiritum ducere in animum atque in corpus suũ ex corpore & animo deterrimo? Id hercle ipsum est, quod sæpenumero miramur, quosdam pudicarum mulierum liberos, parentum suorum neque corporibus, neque animis similes existere. Scitè igitur & peritè noster Maro, quod cum uersus illos Homeri consectaretur: Macrob. lib. 5. caP, 11.

Οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα πηλεύς,

Οὐ δὲ θέτις μήτηρ, γλαύκη δέ σ᾽ ἔτικτε θάλασσα,

Πέτραι τ᾽ ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής: non partionem solam, tanquam illam quam ille sequebatur, sed alituram quoque feram & sæuam criminatus est. Addidit enim hoc de suo:

-Hyrcanæq; admorunt ubera tigres.

Quoniam uidelicet in moribus inolescendis, magnam ferè partẽ ingenium altricis, & natura lactis tenet, quæ iam à principio imbuta paterni seminis cõcretione, ex matris etiam corpore, & animo recentem indolem configurat. Et præter hæc autẽ quis illud etiã negligere aspernarióq; possit, quòd quæ partus suos deserũt ablegantq; à sese, & alij nutriendos dedunt: uinculum illud, coagulumq; animi atq; amoris, quo parentes cũ filijs natura cõsociat, interscindunt, aut certè quidẽ diluunt deteruntq;. Nam ubi infantis

fantis aliorsum dati, facta ex oculis amolitio est: uigor ille maternæ flagrantiæ sensim atque paulatim restinguitur, omnisq; impatientissimæ solicitudinis strepitus consilescit. Neq; multo minor amandati ad nutricem aliam filij, quàm morte amissi obliuio est. Ipsius quoque infantis affectio animi, amoris, consuetudinis, in ea sola, unde alitur, occupatur: & proinde (ut in expositis usu uenit) matris quæ genuit, neque sensum ullum, neque desiderium capit. Ac propterea obliteratis, & abolitis natiuæ pietatis elementis, quicquid ita educati liberi amare patrem atque matrem uidentur, magnam ferè partem non naturalis ille amor est, sed ciuilis & opinabilis. Hæc Phauorinum dicentem audiui Græca oratione: cuius sententias communis utilitatis gratiâ, quantum meminisse potui, retuli. Amœnitates uerò, & copias, ubertatesq; uerborum, Latina omnis facundia uix quidem indipisci potuerit: mea tenuitas nequaquam.

Quòd Anneus Seneca iudicans de Q. Ennio, deq; M. Tullio, leui futiliq; iudicio fuit. CAP. II.

Seneca taxatur.

DE Anneo Seneca partim existimant, ut de scriptore minime utili: cuius libros attingere, nullum pretium operæ sit, quòd oratio eius uulgaris uideatur, & protrita: res atque sententiæ aut inepto inaniq; impetu sint, aut leui & quasi dicaci argutia: eruditio autem uernacula & plebeia, nihilq; ex ueterum scriptis habens neq; gratiæ neq; dignitatis. Alij uerò elegantiæ quidem in uerbis parum esse non inficias eunt: sed & rerum, quas dicat, scientiam doctrinamq; ei non deesse dicunt: & in uitijs morum obiurgandis, seueritatem grauitatemq; non inuenustam

m. Mibi de omni eius ingenio deq; omni scripto, iudi=
um censuramq; facere non necessum est: sed quod de
.Cicerone, & Q. Ennio, & P. Vergilio iudicauit, ea
s cuiusmodi sit, ad considerandum ponemus. In libro
nim x x i i. epistolarum moralium, quas ad Lucilium
ompofuit, deridiculos uersus Q. Ennium de Cethego
ntiquo uiro fecisse hos dicit:

--Dictus ollis populari bus olim

Qui tum uiuebant homines, atq; æuum agitabant,

Flos delibutus populi, suadeq; medulla.

Ac deinde scribit de ijsdem uersibus uerba hæc: Admiror
loquentißimos uiros, & deditos Ennio, pro optimis ri=
dicula laudasse. Cicero certè inter bonos eius uersus &
hos refert. Atque id etiam de Cicerone dicit: Non miror,
inquit, fuisse qui hos uersus scriberet, cũ fuerit qui lauda
ret: nisi fortè Cicero summus orator agebat causam suã,
& uolebat hos uersus uideri bonos. Posteà hoc etiam ad=
didit insulsißimè: Apud ipsum quoq;, inquit, Ciceronem
inuenies etiam in prosa oratione quædam, ex quibus in=
telligas, illum nõ perdidisse operam, quòd Ennium legit.
Ponit deinde quæ apud Ciceronẽ reprehendit quasi En=
niana, quòd ita scripserit in libris de re publica, quòd Me
nelao Laconi quædã fuit suauiloquẽs iucũditas: &, quòd
alio in loco dixerit, Breuiloquentiã in dicendo colat. Atq;
ibi nugator homo, Ciceronis errores deprecatur: & non
fuit, inquit, Ciceronis hoc uitiũ, sed tẽporis. Necesse erat
hæc dici, cũ illa legerẽtur. Deinde adscribit, Ciceronẽ hæc
ipsa interposuisse, ad effugiẽdã infamiã nimis lasciuæ ora
tionis, & nitidæ. De Vergilio quoq; eodem in loco uer=
ba

ba hæc ponit: Vergilius quoq; noster nõ ex alia causa duros quosdã uersus,& enormes,& aliquid supra mẽsuram trahentes interposuit,quàm ut Ennianus populus agnosceret in nouo carmine antiquitatis aliquid. Sed iam uerborũ Senecæ piget. Hæc tamen inepti,& insipidi, & insulsi hominis iocosa non præteribo. Quidã sunt,inquit, tam magni sensus Q. Ennij:ut licet scripti sint inter hircosos,possunt tamẽ inter unguẽtatos placere. Et cũ reprehendisset uersus,quos suprà de Cethego posuimus: Qui huiusmodi,inquit,uersus amãt,liceat sibi & eosdẽ admirari & Sotherici lectos. Dignus sanè Seneca uideatur lectione,ac studio adolescentium:qui honorem, coloremq; ueteris orationis Sotherici lectis cõpararit: quasi minimæ scilicet gratiæ,& relictis iam contemptisq;. Audias autẽ commemorari ac referri pauca quædam, quæ ipse idem Seneca bene dixerit:quale est illud,quod in hominẽ auarum & auidum,& pecuniæ sitientem dixit. Quid enim refert quãtũ habeas?multo illud plus est,quod non habes. Bene hoc sanè,bene. Sed adolescentium indolem non tam iuuant,quæ bene dicta sunt,quàm inficiunt,quæ peßimè: multoq; magis si & plura sint, quæ deteriora sunt. Et quædam in his non pro ἐνθυμήματι aliquo rei paruæ ac simplicis,sed in re ancipiti pro consilio dicuntur.

Lictoris uocabulum qua ratione conceptum, ortumq; sit:& super eo diuersæ sententiæ Valgij Rufi,& Tullij Ciceronis liberti acceptæ.

CAP. III.

Valgius Rufus. Lictor.

VAlgius Rufus in secundo librorum, quos inscripsit de rebus per epistolam quæsitis, lictorem dicit à ligando

gando appellatum esse: quòd cũ magistratus populi Ro=*mani uirgis quempiam uerberari iußissent, crura eius & manus ligari uinciriq́; à uiatore solita sint: isq́; qui ex collegio uiatorum officium ligandi haberet, lictor sit appellatus. Vtiturq́; ad eam rem testimonio* M. T*ullij: uerbaq́; eius refert ex oratione, quæ dicta est pro* C. R*abirio:* L*ictor (inquit) colliga manus. Hæc ita* V*algius: & nos sanè cum illo sentimus.* S*ed* T*yro* T*ullius,* M. C*iceronis libertus, lictorem uel à lino, uel à licio dictum scripsit:* L*icio enim transuerso, quod linium appellatur, qui magistratus (inquit) præministrabant, cincti erant. Si quis autem est, qui propterea putet probabilius esse, quod dixit* T*yro, quoniam prima syllaba in lictore, sicuti in licio producta est, & in eo uerbo, quod est ligo, correpta est: nihil ad rem istam pertinet.* N*am sic à ligando lictor, ut à legendo lector, & à uincendo uictor, & à tuendo tutor, & à struendo structor, productis, quæ corripiebantur, uocalibus dicta sunt.*

Ex Q. Ennij ſeptimo annalium uerſus, quibus depingitur, finiturq́ʒ ingenium, comitasq́ʒ hominis minoris erga amicum ſuperiorem.

CAP. IIII.

D*Escriptum definitumq́; est à* Q. E*nnio in annali* VII. *graphicè admodũ sciteq́; sub historia Gemini Seruilij, uiri nobilis, quo ingenio, qua comitate, qua modestia, qua fide, qua linguæ parsimonia, qua loquẽdi opportunitate, quanta rerũ antiquarũ morumq́; ueterum, ac nouorũ scientia, quãtaq́; seruãdi tuendiq́; secreti religione, qualibus deniq; ad minuendas uitæ molestias fomẽtis,*

u leuamen

leuamentis,solatijs amicum esse conueniat hominis genere & fortuna superioris. Eos ego uersus non minus frequenti aßiduoq; memoratu dignos puto, quàm philosophorum de officijs decreta. Ad hæc odor quidam uetustatis in his uersibus tam reuerendus est, suauitas tam impromiscua, tamq; ab omni fuco remota est: ut, mea quidē sententia, pro antiquis, sacratisq; amicitiæ legibus obseruandi, tenendi, colendiq; sint. Quapropter adscribendos eos existimaui, si quis iam statim desideraret:

Hocce locutus, uocat qui cum bene sæpe libenter
Mensam sermonesq; suos, rerumq; suarum
Comiter impertit, magna cum lapsa* diei
*Parte fuisset, de paruis, summisq; gerendis
Consilio, induforo, lato, sanctoq; senatu:
Cui res audacter magnas, paruasq;, iocumq;
Eloqueret, quæ tincta malis, & quæ bona dictu
Euomeret, si quid uellet, tutoq; locaret:
Quo cum multa uolup, ac gaudia, clamq; palamq;:
Ingenium cui, nulla malum sententia suadet,
Vt faceret facinus, * leuis, haud malus, idem
Doctus, fidelis, suauis homo, facundus, suoq;
Contentus, scitusq; beatus secunda loquens in
Tempore, commodus, & uerborum uir paucorum,
Multa tenens antiqua, sepulta, & sæpe uetustas
Quæ facit, & mores ueteresq;, nouosq; tenentem,
Multorum ueterum leges, diuumq;, hominumq;
Prudentem, qui multa loqui'ue, tacere'ue poßit,
Hunc inter pugnas compellat Seruilius sic.

*dies iam

*al's sic, Pars foret è summis rebus paruisq; regundis.

*lenis tamen

T. Aelium Scilonem dicere solitum ferunt, Q. Ennium

de

e semetipso hæc scripsisse: picturamq; istam morum, & igenij ipsius Q. Ennij factam esse.

Sermo Tauri philosophi de modo atq; ratione olerandi doloris, secundum Stoicorum decreta.

CAP. V.

CVm Delphos ad Pythia, conuentumq; totius fermè Gæciæ uisendum philosophus Taurus iret: nosq; ei comites essemus: inq; eo itinere Lebadiã uenissemus, quod est oppidũ antiquũ in terra Bœotia: affertur ibi ad Taurum, amicũ eius quempiã nobilẽ in Stoica disciplina philosophum, ægra ualetudine oppressum decumbere. tunc omisso itinere, quo aliò maturandũ erat, & relictis uehiculis, pergit eum properè uidere: nosq; de more, quem in locum cunq; iret, secuti sumus. Et ubi ad ædes, in quibus ille ægrotus erat, peruenimus, uidemus hominẽ doloribus cruciatibusq; allabi, quod Græci κωλὸν *dicũt, & febri simul ad rapida afflictari, gemitusq; ex eo cõpressos erumpere, spiritusq; & anhelitus è pectore eius euadere, nõ dolorẽ magis indicãtes, q̃ pugnã aduersus dolorẽ. Pòst deinde cũ Taurus & medicos accersisset, collocutusq; de faciẽda medela esset, & eũ ipsum ad retinẽdam patientiã testimonio tolerantiæ, quam uidebat, perhibito, stabilisset, egreßiq; deinde ad uehicula, et ad comites rediremus: Vidistis, inquit Taurus, nõ sanè iucundũ spectaculũ, sed cognitu tamen utile, cõgredientes cõpugnantesq; philosophum & dolorẽ. Faciebat uis illa & natura morbi, quod erat suum, distractionem cruciatumq; membrorum: faciebat contrà ratio & natura animi, quod erat æque suum, perpetiebatur & cohibebat coërcebatq; intra sese uiolen*

Lebadia.

Patientiæ exemplum.

tias effrenati doloris. Nullos eiulatus, nullas complorationes, ne ullas quidem uoces indecoras edebat: signa tamen quædam (sicut uidistis) existebãt uirtutis & corporis, de possessione hominis pugnãtium. Tum è sectatoribus Tauri iuuenis, in disciplinis philosophiæ nõ ignarus, Si tanta, inquit, doloris acerbitas est, ut cõtra uoluntatem, cõtráq; iudicium animi nitatur, inuitumq́; hominẽ cogat ad gemendum, confitendumq́; de malo morbi sæuientis: cur dolor apud Stoicos indifferẽs esse dicitur, non malũ? Cur deinde aut Stoicus homo cogi aliquid potest, aut dolor cogere: cum & dolorẽ Stoici nihil cogere, & sapientem nihil cogi posse dicãt? Ad ea Taurus, uultu iam propemodũ lætiore (delectatus enim iam uidebatur illecebra quæstionis) Si iam amicus, inquit, hic noster melius ualeret, gemitus eiusmodi necessarios à calumnia defendisset, & hanc, opinor, tibi quæstionẽ dissoluisset. Me autẽ scis cum Stoicis nõ bene cõuenire, uel Stoica potius disciplina. Est enim pleraq; & sibi & nobis incõgruens, sicut in lib. quem super ea re cõposuimus, declaratur. Sed ut tibi à me mos geratur, dicã ego indoctius (ut aiũt) & apertius: quæ fuisse dicturum puto sinuosius atq; solertius, si quis nunc adesset Stoicorum. Nosti enim credo uerbum illud uetus & peruulgatum: ἀμαθέστερον πῶς εἶπε, καὶ σαφέστερον λέγε. Atq; hinc exorsus de dolore atq; gemitu Stoici ægrotantis, ita disseruit: Natura, inquit, omnium rerũ, quæ nos genuit, induit nobis *inoleuitq; in ipsis statim principijs, quibus nati sumus, amorem nostri & charitatẽ ita prorsus, ut nihil quicquam esset charius pensiusq; nobis, quàm nosmetipsi. Atq; hoc esse fundamentũ rata est conseruãdæ hominum

Dolor cur à Stoicis dicitur indifferẽs, et nõ esse malum.

*illinitq;

hominum perpetuitatis, si unusquisq; nostrum, simulatq; editus in lucē foret, harū prius rerū sensum affectionemq; caperet, quæ à ueteribus philosophis τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν *appellata sunt: ut omnibus scilicet corporis sui commodis gauderet, ab incommodis omnibus abhorreret. Postea per incremēta ætatis exorta è seminibus suis ratio est, & utendi consilij reputatio, & honestatis utilitatisq; ueræ cōtemplatio, subtiliorq; & exploratior commodorum delectus: atque ita præ cæteris omnibus enituit & præfulsit decori & honesti dignitas: ac si ei retinendæ obtinendæ'ue incommodum extrinsecus aliquod obstaret, cōtemptum est. Neq; aliud esse uerè & simpliciter bonū, nisi honestum: aliud quicquā malū, nisi quod turpe esset, existimatū est. Reliqua omnia, quæ in medio forēt, ac neq; honesta essēt neq; turpia, neq; bona esse, neq; mala decretū est. Productiones tamen & relationes, suis quæq; momentis distinctæ, diuisæq; sunt: quæ* προηγούμενα καὶ ἀποπροηγούμενα *ipsi uocāt. Propterea uoluptas quoq; & dolor, quod ad finem ipsum bene beateq; uiuēdi pertinet, & in medijs relicta, & neque in bonis neque in malis iudicata sunt. Sed enim quoniā his primis sensibus doloris uoluptatisq;, ante consilij & rationis exortum, recens natus homo imbutus est, & uoluptati quidem natura conciliatus, à dolore autem, quasi à graui quodā inimico abiunctus alienatusq; est: idcirco affectiōes istas primitus penitusq; inditas, ratio pòst addita, conuellere, extirpare, atq; extinguere uix potest. Pugnat autem cū ijs semper, & exultanteis eas opprimit obteritq;, & parére sibi, atque obedire cogit. Itaq; uidistis philosophum ratione decreti sui nixum, cū petulātia*

morbi dolorisq; exultantia colluctantem, nihil cedentem, nihil confitentem, neque (ut pleriq; dolentes solent) eiulantem, atq; lamentantem, ac miserum sese & infelicē appellantē: sed acres tantum anhelitus, & robustos gemitus edentē, signa atq; indicia non uicti, neq; oppressi à dolore, sed uincere cū atq; opprimere enitentis. Sed haud scio, inquit, an dicat aliquis, ipsum illud, quòd pugnat, quòd gemit, si malum dolor non est, cur necesse est gemere, & pugnare? Quia enim omnia quæ non sunt mala, molestia quoq; omni nō carēt: sed sunt pleraq; noxa quidē magna & pernicie priuata, quia nō sunt turpia: cōtra naturæ tamen mansuetudinē lenitatēq; opposita sunt & infesta per obscurā quandā & necessariam ipsius naturæ cōsequentiam. Hæc ergo uir sapiens tolerare, & cunctari potest: non omnino sensum sui amittere potest. Ἀναλγησία enim atq; ἀπάθεια, non meo tantū, inquit, sed quorundam etiam ex eadē porticu prudentiorū hominum, sicuti iudicio Panætij grauis atque docti uiri, improbata abiectáq; est. Sed cur contra uoluntatē suā gemitus facere cogitur philosophus Stoicus, quē nihil cogi posse dicunt? Nihil sanè potest cogi uir sapiēs, cū est rationis obtinēdæ locus. Cū uerò natura cogit, ratio quoq; à natura data cogitur. Quære etiā, si uidetur, cur alicuius manu ad oculos suos repente agitata, inuitus conniueat? cur fulgente cœlo à luminis iactu, nō sua spōte & caput & oculos declinet? cur tonitru uehementius facto, sensim pauescat? cur sternutamentis quatiatur? cur aut in ardoribus solis æstuet? aut cur in pruinis immanibus obrigescat? Hæc enim, et pleraq; alia, non uoluntas nec consilium, nec ratio moderatur: sed na-

turæ

turæ neceßitatisq; decreta sunt. Fortitudo autẽ non ea est, quæ contra naturam monstri uice nititur, ultraq; modum eius egreditur, aut stupore animi, aut immanitate, aut quadam misera & necessaria in perpetiendis doloribus exercitatione: qualem fuisse accepimus ferum quẽdam in ludo Cæsaris gladiatorem, qui, cũ uulnera eius à medicis execabantur, ridere solitus fuit. Sed ea uera & proba fortitudo est, quam maiores nostri scientiam esse dixerũt rerum tolerandarum, & non tolerandarum. Per quod apparet esse quædã intolerabilia, quibus fortes uiri aut obeundis abhorreant, aut sustinendis. Cùm hæc Taurus dixisset, uidereturq; in eandem rem plura etiam dicturus, peruentum est ad uehicula, & conscendimus. Fortitudo.

Quod Græci ænigma dicunt, Latini antiqui scrupos appellauerunt. CAP. VI.

Quæ Græci dicũt ænigmata, hoc genus quidã ex nostris ueteribus scirpos appellauerũt: quale est qđ nuper inuenimus, perhercle antiquũ, perq; lepidũ, tribus uersibus senarijs cõpositũ ænigma: qđ reliquimus inenarratum, ut legentiũ coniecturas in requirendo acueremus.* Aenigma. *Scrupos legẽdũ esse Cælius lect. anti. li. 12. cap. 43. contendit.

Versus tres hi sunt:

Semel, minus'ne, an bis minus sit, non sat scio,
An utrunq; horum, ut quondam audiui dicier,
Ioui ipsi regi noluit concedere.

Hoc qui nolet diutius apud se quærere, inueniet qđ sit in M. Varronis de sermone Latino ad Marcellũ secũdo lib.

Quam ob causam Cn. Dolabella proconsul ream mulierem ueneficij, confitentemq; ad Areopagitas reiecerit. CAP. VII.

AD Cn. Dolabellam, proconsulari imperio prouinciã Asiam obtinentẽ, deducta mulier Smyrnæa est. Eadem mulier uirum & filiũ, eodem tempore, uenenis clàm datis, uita interfecerat, atq; id fecisse se confitebatur: dicebatq; habuisse se faciendi causam, quoniam ille idem maritus & filius alterum filium mulieris ex uiro priore genitum, adolescentem optimũ & innocentißimũ, exceptũ insidijs occidissent. Idq; ita esse factum controuersia non erat. Dolabella retulit ad consilium. Nemo quisquam ex consilio sententiam ferre in causa tam ancipiti audebat: quòd & confessum ueneficium, quo maritus & filius necati forent, non admittendum impunitum uidebatur: & digna tamen pœna in homines sceleratos uindicatũ fuisset. Areopagitarũ iudicium. *Dolabella eam rem Athenas ad Areopagitas, ut ad iudices grauiores exercitatiores'que, reiecit. Areopagitæ cognita causa accusatorem mulieris, & ipsam quæ accusabatur, centesimo anno adesse iusserunt. Sic neque absolutum mulieris ueneficium est, quod per leges non licuit: neq; nocẽs damnata punitaq;, quæ digna uenia fuit. Scripta hæc historia est in libro Valerij Maximi, factorũ & dictorum memorabilium octauo.*

Reditiones in gratiam nobilium uirorum memoratu dignæ. CAP. VIII.

PVblius Africanus superior, & Tyb. Gracchus, Tyb. et C. Gracchorũ pater, rerũ gestarũ magnitudine, & honorũ atq; uitæ dignitate illustres uiri, dissenserũt sæpenumero de republica: & ea, siue qua alia re nõ amici fuerunt. Ea simultas cũ diu mansisset, & solẽni die Ioui epulum libaretur, atq; ob id sacrificium senatus in Capitolio

epula

epularetur: fors fuit, ut apud eandē mēſam duo illi iunctim locarentur. Tum quaſi dijs immortalibus arbitris, in conuiuio Iouis Opt. Max. dextras eorū cōducentibus, repētè amiciſsimi facti, neq; ſolum amicitia incepta, ſed affinitas ſimul inſtituta. Nam P. Scipio filiam uirginem habēs iam uiro maturam, ibi tūc eodem in loco deſpōdit eam Tyberio Graccho, quē probauerat elegeratq;, exploratiſsimo iudicij tempore, dum inimicus eſt. Aemilius quoq; Lepidus, & Fuluius Flaccus nobili genere, ampliſsimisq; honoribus, & ſummo loco in ciuitate præditi, odio inter ſeſe graui, & ſimultate diutina cōflictati ſunt. Poſteà populus eos ſimul CENSS. facit. Atq; illi, ubi uoce præconis renuntiati ſunt, ibidem in campo ſtatim nondum dimiſſa concione, ultro uterq; & pari uoluntate coniuncti cōplexiq; ſunt. Exq; eo die, & in ipſa cenſura, & poſteà, iugi concordia fidiſsimè amiciſsimeq; uixerunt.

Quæ dicantur uocabula ancipitia: & quòd honoris quoq; uocabulum ancipiti ſententia fuerit.

CAP. IX.

Est pluriſariam uidere, atq; animaduertere in ueteribus ſcriptis, pleraq; uocabula, quæ nunc in ſermonibus uulgi unam, certamq; rem demonſtrent, ita fuiſſe media & communia, ut ſignificare & capere poſſent duas inter ſeſe res cōtrarias. Ex quibus quædā ſatis nota ſunt: ut tempeſtas, ualetudo, facinus, dolus, gratia, induſtria. Hæc enim ferè iam uulgatum eſt ancipitia eſſe, & utroq; uerſus dici poſſe. Periculum etiam, & uenenum, & cōtagium, nō uti nunc dicūtur, pro malis tantū dicta eſſe multum exēplorū eiuſmodi reperias. Sed Honorē quoq; mediam

Vocabula ancipitia.

Periculum. Venenum. Contagium.

Honos malus. *diam uocē fuisse, & ita appellatū, ut etiā malus honos diceretur, & significaret iniuriam: id profectò rarißimum est. Quintus autē Metellus Numidicus in oratione, quam de triūpho suo dixit, his uerbis usus est. Qua in re quanto uniuersi me unū attestatis, tāto uobis, quàm mihi, maiorē iniuriā atq; cōtumeliam facit Quirites: & quanti probi iniuriam facilius accipiunt, quàm alteri tradunt, tanto ille uobis, quàm gratiā mihi, peiorē honorē habuit. Nam me iniuriā ferre, uos facere uult Quirites: ut hic conquestio, istic uituperatio relinquatur. Honorē, inquit, peiorē uobis habuit, quàm gratiam mihi: cuius uerbi sententia est, quam ipse quoq; suprà dicit, maiore uos affecit iniuria & contumelia, quam me. Præter huius autē uerbi notionem, adscribendam esse hanc sententiam ex oratione Q. Metelli existimaui, ut definiremus Socratis esse decretum:*

Κάκιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι.

Quòd æditimus uerbū Latinum sit. CAP. X.

Aeditimus. AEditimus uerbū Latinū est, & uetus: ea forma dictū, qua Finitimus & Legitimus. Sed pro eo à plerisq; Aedituus. nūc æditiuus dicitur, noua & cōmētitia usurpatiōe, quasi à tuēdis ædibus appellatus. Satis hoc esse potuit admonendi gratia dixisse, propter agrestes quosdā & indomitos certatores: qui nisi autoritatibus adhibitis, non cōprimuntur. Marcus Varro in libro secūdo ad Marcellum de Latino sermone, æditimum dici oportere censet magis quàm æditu um: quòd alterum sit recenti nouitate fictum, alterū antiqua origine incorruptum. Liuius quoq; (ut opinor) in Protesilaodamia, Claustritimum dixit, qui claustris ianuæ præesset: eadē scilicet figura, qua æditimum dici uidebat,

Liuium Andronicum poëtam intellige.

debat, qui ædibus præest. In Verrem M. Tullij in exemplaribus fideliſsimis, ita inueni ſcriptum: Aeditimi, custodesq́; maturè ſentiunt. In libris autē uulgarijs æditui ſcriptum eſt. Pomponij fabula Attellana eſt, quæ ita inſcripta eſt, Aeditimus: in qua hic uerſus eſt:

Qui poſtquā tibi appareo, atq; æditimor in tēplo tuo.

Titus autem Lucretius in carmine ſuo, pro æditúis, æditúentes appellat: -Onerataq; paßim

Cuncta cadaueribus cœleſtum templa manebant,

Hoſpitibus loca quæ complerant æditúentes.

Errare iſtos, qui ſpe & fiducia latendi peccent, cum latebra peccati perpetua nulla ſit: & ſuper ea re Peregrini philoſophi ſermo, ex Sophoclis poëtæ ſententia. CAP. XI.

Philoſophum nomine Peregrinum, cui poſteà cognomentum Proteus factum eſt, uirum grauem atq; conſtantem uidimus, cum Athenis eſſemus, diuerſantem in quodam tugurio extra urbem. Cumq́; ad eum frequēter uentitaremus, multa hercle dicere eum utiliter, & honeſtè audiuimus. in quibus id fuit, quod præcipuum auditu meminimus: Virum quidem ſapientem nō peccaturū eſſe dicebat, etiamſi peccaſſe eum dij atq; homines ignoraturi forent. Non enim pœnæ aut infamiæ metu, non eſſe peccandū cenſebat: ſed iuſti, honeſtiq́; ſtudio, & officio. Siqui tamē nō eſſent tali uel ingenio, uel diſciplina præditi, uti ſe ui ſua, ac ſponte facilè à peccando tenerent: eos omneis tunc peccare procliuius exiſtimabat, cùm latere poſſe id peccatum putarent, impunitatemq́; ex ea latebra ſperarent. At ſi ſciant, inquit, homines nihil omnium rerum

Peregrinus philoſophus. Proteus.

rum duitius posse celerari, suppreßius prudentiusq; pecca bitur. Propterea uersus istos Sophoclis prudētißimi poëtarum in ore esse habendos dicebat,

Πρὸς ταῦτα κρύπτε μηδὲν ὡς ἅπανθ᾽ ὁρῶν
Καὶ πάντ᾽ ἀκούων πάντ᾽ ἀναπτύσσει χρόνος.

Alius quidem ueterum poëtarum, cuius nomen mihi nunc memoriæ non est, Veritatem Temporis filiam esse dixit.

Veritas temporis filia.

Faceta responsio M. Ciceronis, amolientis à se crimen manifesti mendacij. CAP. XII.

Rhetoricū præceptum.

HAec quoque disciplina rhetorica est, callidè & cum astu res criminosas, citra periculum, confiteri: ut si obiectum sit turpe aliquid, quod negari non queat, responsione ioculari eludas, & rem facias risu magis dignam, quàm crimine: sicut fecisse Ciceronē scriptum est, cùm id, quod inficiari non poterat, urbano facetoq; dicto diluit. Nam cum emere uellet in palatio domum, & pecuniam in præsens non haberet, à P. Sylla, qui tum reus erat, mutuo HS. uicies tacitè accepit. Ea res tamen priusquam emeret, prodita est, & in uulgus exiuit: obiectumq; ei est, quòd pecuniam domus emendæ causa, à reo accepisset. Tum Cicero inopinata opprobratione permotus, accepisse se negauit: ac domum quoq; se empturum negauit. Atq; adeò, inquit, uerum sit, accepisse me pecuniam, si domum emero. Sed cùm posteà emisset, & hoc mendacium ei in Senatu ab inimicis obijceretur, risit satis: atque inter ridendum, ἀκοινώνητοι, inquit, homines estis, cū ignoratis prudentis, & cauti patrisfamiliâs esse, quod emere uelit, empturum sese negare, propter competitores emptionis.

Intra

Intra calendas cum dicitur, quid significet, utrū ante calendas, an calendis, an utrunque. Atq; inibi quid sit in oratione Marci Tullij, intra Oceanum, & intra montem Taurum, & in quadam epistola intra modum. CAP. XIII.

CVm Romæ à COSS. *iudex extra ordinem datus, pronuntiare intra calendas iussus essem, Apollinarem Sulpitium doctum hominem percontatus sum, an his uerbis, Intra calendas, ipsæ quoq; calendæ tenerētur: Dixiq; ei, me uidelicet datum iudicem, calendasq; mihi productas, ut intra eum diem pronuntiarem. Cur, inquit, hoc me potius rogas, quàm ex istis aliquem peritis studiosisq; uiris, quos adhibere in consilium iudicaturi soletis? Tum illi ita ego respondi: Si aut de uetere inquam iure, aut recepto, aut controuerso, aut ambiguo, aut nouo, aut constituto discēdum esset, issem planè sciscitatum ad istos quos dicis: sed cum uerborum Latinorum sententia, usus, ratio exploranda sit, læuus profectò & cæcus animi forem, si cùm haberem tui copiam, issem magis ad alium, quàm ad te. Audi igitur, inquit, de ratione uerbi quid existimem: sed eo tamen pacto, ut id facias, non quod ego de proprietate disseruero, sed quod in ea re omnium plurium'ue consensu obseruare cognoueris. Non enim uerborum tantum communium ueræ atq; propriæ significationes longiore usu mutantur, sed legum quoq; ipsarum iussa consensu tacito obliterantur. Tum deinde disseruit, me & plerisq; alijs audientibus, in hunc ferme modū: Cum dies, inquit, ita præfinita est, ut iudex in calēdas pronūtiet, occupauit iam hæc omnes opinio, non esse dubiū, quin ante* Intra Calēdas.

calen

calendas iure pronuntietur. Et id tantum ambigi uideo, quod tu quæris, an calendis quoque iure pronuntietur. Ipsum autem uerbum sic proculdio natum est, atque ita sese habet, ut cùm dicitur, Intra cal. non alius accipi dies debeat, quàm solæ calendæ. Nam tres istæ uoces, intra, citra, ultra, quibus certi locorum fines demonstrantur, singularibus apud ueteres syllabis appellabantur, in, cis, uls. Hæ deinde particulæ, quoniã paruo exiguoq; sonitu obscurius promebantur, addita est tribus omnibus eadẽ sylla ba: & quod dicebatur, cis Tyberim, & uls Tyberim, dici cœptũ est citra Tyberim, & ultra Tyberim. Itẽ quod erat, in, accedẽte eadem syllaba, intra factum est. Sunt ergo hæc omnia quasi contermina, iunctis inter se finibus cohærentia intra oppidum, ultra oppidum, citra oppidũ: ex quibus intra, in (sicuti dixi) significat. Nam qui dicit: intra oppidum, intra cubiculum, intra ferias: non dicit aliud, quàm in oppido, in cubiculo, in ferijs. Intra cal. igitur nõ ante calen. est, sed in calendis: id est, eo ipso die, quo cal. sunt. Itaq; secundum uerbi ipsius rationem, qui iussus est intra calend. pronuntiare: nisi cal. pronunciet, contra usum uocis facit. Nam si ante id fiat, nõ intra id pronuntiat, sed citra. Nescio autem quo pacto recepta uulgò interpretatio est absurdißima, ut intra cal. significare uideatur, etiam citra cal. & uel ante cal. Nihil enim fermè interest. Atq; insuper dubitatur, an calendis quoq; pronuntiari poßit, quãdo neque ultra, neq; citra, sed quod inter hæc medium est, intra calen. id est, calendis pronuntiandũ sit. Sed nimirum consuetudo uicit, quæ cum omnium domina rerum, tum maxime uerborum est. Ea omnia cum

In, Cis, Vls.

Consuetudo.

Apol

Apollinaris scitè perquàm, atque enucleate disputauisset, tum ego hæc dixi: Cordi, inquã, mihi fuit, priusquam ad te irem, quærere explorareq́; , quonam modo ueteres nostri particula ista, qua de agitur, usi sint: atque ita inuenimus Tullium in tertia in Verrem scripsisse: Est autẽ modo locus intra Oceanũ iam nullus, neq; tam longinquus, neq; tã recõditus, quo non per hæc tempora nostrorũ hominum libido iniquitasq́; peruaserit. Intra Oceanum dicit contra rationẽ tuam. Non enim uult (opinor) dicere in Oceano. Terras enim demonstrat omneis, quæ Oceano ambiũtur, ad quas à nostris hominibus adiri potest, quæ sunt citra Oceanum, non in Oceano. Neq; enim uideri potest insulas significare nescio quas, quæ penitus esse intra æquora ipsa Oceani dicũtur. Tũc Sulpitius Apollinaris renidens, Non mehercle inargutè, inquit, nec incallidè opposuisti hoc Tullianum: sed Cicero intra Oceanum, non (ut tu interpretare) citra Oceanum dixit. Quid enim potest dici citra Oceanum esse, cum undique Oceanus circunscribat omneis terras, & ambiat? Nam citra quod est, id extra est. Quì autem potest intra esse dici, quod extra est? Sed si ex una tantum parte orbis Oceanus foret, citra Oceanũ esse dici potest, uel ante Oceanum. Cum uero omnes terras omnifariam & undique uersum circunfluat, nihil citra eum est: sed undarum illius ambitu terris omnibus con uallatis, in medio eius sunt omnia, quæ intra oras eius inclusa sunt. Sicuti hercle sol non citra cœlum uertitur, sed in cœlo, & intra cœlum. Hæc tunc Apollinaris scitè acuteq́; dicere uisus est. Sed posteà in libro M. Tullij epistolarum ad Ser. Sulpitiũ, sic dictum esse inuenimus: intra

modum,

modum, ut intra Calendas dicunt, qui dicere citra Calendas uolunt. Verba hæc Ciceronis sunt, quæ apposui: Sed tamen quoniam effugi eius occasionem, qui fortasse arbitraretur me hanc rem imperitè non putare, si perpetuò tacerem, modicè hoc faciam, aut etiã intra modum: ut & illius uoluntati, & meis studijs seruiam. Modicè dixerat hoc faciam: id est, cum modo æquo & pari. Deinde quasi hoc displiceret, & corrigere id uellet, addidit: Aut etiam intra modum. Per quod minus sese ostendit id facturum esse, quàm quòd fieri modicè uideretur: id est, nõ ad ipsum modum, sed retro paululum, & citra modum. In oratione etiam, quam pro P. Sestio scripsit, Intra mõtem Taurum sic dicit, ut non significet in monte Tauro, sed usque ad montẽ Taurum cũ ipso monte. Verba sunt hæc ipsius M. Tullij ex ea quam dixi oratione: Antiochum magnum illũ maiores nostri magna belli contentione, terra mariq; superatum, intra montem Taurum regnare iusserunt: Asiam, qua illum multarunt, Attalo ut is in ea regnaret, condonarunt. Intra montẽ, inquit, Taurum regnare iusserunt: quod nõ perinde est, ut Intra cubiculum dicimus: nisi uideri potest, id esse Intra montem, quod est Intra regiones, quæ Tauri montis obiectu separantur. Nam sicut qui intra cubiculum est, is non in cubiculi parietibus, sed intra parietes est, quibus cubiculum includitur, qui tamen ipsi quoq; parietes in cubiculo sunt: ita qui regnat intra montem Taurum, non solum in monte Tauro regnat, sed in ijs etiã regionibus, quæ Tauro mõte clauduntur. Num igitur secundũ istã uerborũ M. Tullij similitudinẽ, qui iubetur, Intra Calendas pronuntiare: is & ante Calendas,

Intra modum. Modice.

& ipsis

& ipsis calendis iure pronuntiare potest? Neque id fit quasi priuilegio quodam inscitæ consuetudinis, sed certa rationis obseruatione: cùm omne tempus quod Calendarum die includitur, intra Calendas esse rectè dicitur.

Saltem particula, quam uim habeat, & quam originem. CAP. XIIII.

SAltem particula, quam haberet principalem significationem, quæq; uocis istius origo esset, quærebamus. Ita enim primitus factam esse apparet, ut quæ uideatur sicuti quædam suppleměta orationis, temere & incōditè assumpta. Atq; erat qui diceret legisse se in grammaticis cōmentarijs P. Nigidij, Saltem ex eo dictū, quod esset, si aliter. Idq; ipsum dici solitū per defectionē. Nam plenā esse sententiā, si aliter non potest. Sed id nos in ijsdē cōmentarijs Nigidij, cum eos nō (opinor) incuriose legissemus, nusquā inuenimus. Vidētur autē uerba ista, si aliter non potest, à significatione quidem uoculæ huius, de qua quærimus, nō abhorrere: sed tot uerba tamen in paucissimas literas cludere, improbæ cuiusdā subtilitatis est. Fuit etiam qui diceret, homo in libris atq; literis aßiduus, saltem sibi dictū uideri, u, media litera extrita. Salutē enim antè dictum, quod non saltem diceremus. Nam cum alia quædam petita, & non impetrata sunt: tum solemus, inquit, quasi extremum aliquid petituri, quod negari minimè debeat, dicere, hoc saltem fieri aut dari oportere: tanquam salutem postremò petentes, quam & impetrari certè, & obtineri, sit æquißimum. Sed hoc itidem non illepidè quidem fictum, nimis tamen esse uidetur commentitium. Censuimus igitur amplius quærendum.

Quòd Sisenna in libris historiarum aduerbijs huiuscemodi sæpenumero usus est, celatim,* uelitatim, saltuatim. CAP. XV.

*uellicatim

Aduerbia in im.

Celatim. Velitatim. Saltuatim.

Cum lectitaremus historiam Sisennæ, aßiduè huiusce modi figuræ aduerbia in oratione eius animaduertimus: cuiuscemodi sunt hæc, cursim, properatim, celatim, uelitatim, saltuatim. Ex quibus duo prima, quia sunt notiora, exemplis non indigebant: reliqua in historiarum sexto sic scripta sunt: Quàm maximè celatim poterat in insidijs suos disponit. Item alio in loco: Nos una æstate in Asia & Græcia gesta, idcirco literis continentia mãdauimus, ne uelitatim aut saltuatim scribendo, lectorum animos impediremus.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIB. XIII.

Inquisitio uerborũ istorum M. Tullij curiosior, quæ sunt in libro primo Antonianarũ: Multa autem impendere uidentur, prѹter naturã etiã, prætereꝗ fatum: tractatumꝗ an idem duo ista significent, fatum, atꝗ natura, an diuersum. CAP. I.

ARCVS Cicero in primo Antonianarum ita scriptum reliquit: Hunc igitur ut sequerer properaui, quem præsentes non sunt secuti: non ut proficerem aliquid (neque enim sperabam id, nec præstare poteram) sed ut, si quid mihi humanitus accidißet

cidisset (multa autem impendere uidentur, præter natu= ram etiam, præterq́; fatum) huius diei uocem testem rei= publicæ relinquerem meæ perpetuæ erga se uoluntatis. Præter naturã.

Præter naturam, inquit, præterq́; fatum. An utrunque Præter fatum.
idem ualere uoluerit, fatum atque naturam, & duas res ἀνθ᾽ ἑνὸς ὑποκειμένου, πεπρωμένην καὶ φύσιν*: an uero diuise= rit separaritq́;, ut alios casus natura ferre uideatur, alios fatum, considerandum equidem puto. Atque id maxi= me requirendum, qua ratione dixerit accidere multa hu= manitùs posse, præter fatum: quando sic ratio & ordo, & insuperabilis quædam neceßitas fati constituitur, ut omnia intra fatum claudenda sint: nisi illud sanè Home= ri secutus est:*

Μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον Ἄϊδος εἰσαφίκηαι.

Nihil autem dubium est, quin uiolentam & inopinatam mortem significauerit: quæ quidẽ potest rectè uideri ac= cidere præter naturam. Sed cur id quoque genus mortis extra fatum posuerit, neque operis huius est explorare, neque temporis. Illud tamen non prætermittendum est, quòd Vergilius quoq; idipsum quod Cicero de fato opi natus est: cũ hoc in quarto libro dixit de Elisa, quæ mor tem per uim potita est:

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat:

tanquam in faciendo fine uitæ, quæ uiolenta sunt, non ui= deantur è fato uenire. Demosthenis autem, uiri prudentia pari atq; facundia præditi, uerba idẽ ferè significãtia de natura atq; fato M. Cicero secutus uidetur. Ita enim scri ptũ est in oratiõe illa egregia, cui titulus est περὶ στεφάνου: ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι νομίζων μόνον γεγεννῆσθαι, τὸν τῆς εἱμαρμένης Demosthenes.

X 2 καὶ

καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον περιμένει. ὁ δὲ καὶ τῇ πατρίδι ὑπὲρ τοῦ μὴ ταύτην ἐπιδεῖν δουλεύουσαν, ἀποθνήσκειν ἐθελήσει. *Quod Cicero fatum, atq; naturā uidetur dixisse: id multo antè Demosthenes* τὴν πεπρωμένην, καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον *appellauit.* Αὐτόματος *enim* θάνατος, *quasi naturalis & fatalis, nulla extrinsecus ui coactus uenit.*

Super poëtarum Pacuuij & Accij colloquio familiari in oppido Tarentino.

CAP. II.

M.Pacuuius. L. Accius.

QVibus otium & studium fuit, uitas atq; ætates doctorum hominū quærere, ac memoriæ tradere, de M. Pacuuio, & L. Accio tragicis poëtis, historiam scripserunt huiuscemodi. Cum Pacuuius, inquiūt, grandi iam ætate & diutino corporis morbo affectus, Tarentum ex urbe Roma concessisset, Accius tunc haud paruo iunior, proficiscens in Asiam, cum in oppidum uenisset, diuertit ad Pacuuium: comiterq; inuitatus, plusculis ab eo diebus retentus, tragœdiam suam, cui Atreus nomen est, desideranti legit. Tum Pacuuium dixisse aiunt, sonora quidem esse quæ scripsisset, & grandia: sed uideri ea tamen sibi duriora paulùm & acerbiora. Ita est, inquit Accius, uti dicis: neque id sanè me pœnitet. Meliora enim fore spero, quæ deinceps scribam. Nam quod in pomis est, itidē, inquit, esse aiunt in ingenijs: quæ dura, & acerba nascuntur, pòst fiunt mitia, & iucunda. Sed quæ gignuntur statim uieta & mollia, atq; in principio sunt uiuida: nō matura mox fiunt, sed putria. Relinquendum igitur uisum est in ingenio, quod dies atq; ætas mitificet.

An uoca

An uocabula hæc, Necessitudo & Necessitas, [di]fferenti significatione sint. CAP. III.

*R*Isu prorsus atq; ludo res digna est, cum plerique grammaticorum asseuerant, necessitudinem & ne[ce]ssitatem mutare longè differreq;: ideo quòd necessitas [si]t uis quæpiam premens & cogens: necessitudo autem [di]catur ius quoddã & uinculũ religiosæ coniunctionis: [id]q; unũ solitariũ significet. Sicut autem nihil quicquam [in]terest, suauitudo dicas an suauitas, sanctitudo an sancti[ta]s, acerbitudo an acerbitas, acritudo an (quod Accius in [N]eoptolemo scripsit) acritas: ita nihil ratiõis dici potest, [q]uî necessitudo & necessitas separẽtur. Itaq; in libris ue[te]rum uulgò reperias necessitudinem dici, pro eo quod [n]ecessum est: sed necessitas sanè pro iure officioq; obser[u]antiæ affinitatis'ue infrequẽs est: quanquàm qui ob hoc [i]psum ius affinitatis familiaritatis'ue cõiuncti sunt, neces[s]arij dicuntur. Reperi tamen in oratione C. Cæsaris, qua Plautiam rogationem suasit, necessitatem dictam pro necessitudine, id est, iure affinitatis. Verba hæc sunt: Equidẽ mihi uideor pro nostra necessitate, non labore, nõ opera, non industria, defuisse. Hoc ego scripsi de utriusq; uocabuli indifferẽtia, admonitus fortè uerbi istius, cũ legerem Sempronij Asellionis ueteris scriptoris quartum ex historia librum, in quo de P. Africano Pauli filio ita scriptum est: Nam se patrem suum audisse dicere L. Aemilium Paulum, minus bonum imperatorem signis collatis decertare: nisi summa necessitudo, aut summa ei occasio data esset.

Acerbitas. Acerbitudo. Acritas. Acritudo. Necessitudo. Necessitas.

Olympiadis Alexandri matris, comis ac prudens ad filium rescriptio. CAP. IIII.

IN plerisq; monumentis rerum ab Alexandro gestarum, & paulò antè in libro M. Varronis, qui inscriptus est Orestes, uel de insania, Olympiadem Philippi uxorem festiuissimè rescripsisse legimus Alexandro filio. Nam cum is ad matrem ita scripsisset: Rex Alexander Iouis Ammonis filius Olympiadi matri salutem dicit. Olympias ei rescripsit ad hanc sentẽtiã: Amábo, inquit, mi fili quiescas, neq; deferas me, neq; criminere aduersum Iunonem. Malum mihi prorsum illa magnum dabit, cum tu me literis tuis pellicem illi esse confiteris. Ea mulieris scitæ atq; prudentis erga ferocem filium comitas, sensim & comiter admonuisse eum uisa est: deponendam esse opinionem uanam, quam ille ingentibus uictorijs, & adulantium blandimentis, & rebus supra fidem prosperis imbiberat, genitum esse sese de Ioue.

Olympiadis prudens rescriptum.

De Aristotele, Theophrasto, & Menedemo philosophis: deq; eleganti uerecundia Aristotelis, successorem diatribæ suæ eligentis.

CAP. V.

ARistoteles philosophus, annos iam ferè natus duo & sexaginta, corpore ægro affectoq;, ac spe uitaq; tenui fuit. Tunc omnis eius sectatorũ cohors ad eum accedit, orantes obsecrantesq;, ut ipse deligeret loci sui & magisterij successorem: quo post summum eius diem, perinde ut ipso, uterentur ad studia doctrinarum complẽda excolendaq;, quibus ab eo imbuti fuissent. Erant tunc in eius ludo boni multi: sed præcipui duo, Theophrastus et Menedemus: ĩgenio ij atq; doctrinis cæteros præstabãt. alter ex insula Lesbo fuit, Menedemus autem Rhodo.

Theophrastus. Menedemus.

Aristoteles respondit, facturum esse quod uellent, cum id sibi foret tempestiuum. Postcà breui tempore cum iidem illi, qui de magistro destinando petierant, præsentes essent: uinum ait, quod tum biberet, non esse id ex ualetudine sua, sed insalubre esse atq; asperum: ac propterea quæri debere exoticum, uel Rhodium aliquod, uel Lesbium. Id sibi utrunq; ut curarent, petiuit: usurumq; eo dixit, quod sese magis iuuisset. Eunt, curant, inueniunt, adferunt. Tum Aristoteles Rhodium petit, degustat: Firmum, inquit, hercle uinum, & iucundum. Petit mox Lesbium, quo item degustato: Vtrunq;, inquit, oppidò bonum: sed ἡδίων ὁ λέσβιος. Id ubi dixit, nemini fuit dubium, quin lepidè simul & uerecundè, successorem illa uoce sibi, non uinum delegisset. Is erat è Lesbo Theophrastus, homo suauitate insigni linguæ pariter atq; uitæ. Itaq; non diu pòst Aristotele uita defuncto, ad Theophrastum omnes concesserunt. Vinū Rhodiū. Vinū Lesbiū. Aristotelis uerecūdia in successore eligendo.

Quid ueteres Latini dixerunt, quas Græci προσῳδίας appellant: & item quòd uocabulum barbarismi non usurpauerint neq; Romani antiquiores, neq; Attici. CAP. VI.

QVas Græci προσῳδίας dicūt, eas ueteres docti, tum notas uocum, tum moderamenta, tum accentiunculas, tum uoculationes appellabant. Quod nunc autē barbarè quē loqui dicimus, id uitium sermonis, non barbarum esse, sed rusticum: & cum eo uitio loquentes, rusticè loqui dictitabant. Publius Nigidius in cōmentarijs grammaticis: Rusticus fit sermo, inquit, si aspires perperam. Itaq; id uocabulum quod dicitur uulgò barbarismus, qui Accētus quorūdam nominū. Rustice loqui. Barbarismus.

ante diui Augusti ætatem purè atq; integrè locuti sunt, an dixerint, nondum equidem inueni.

Diuersum de natura leonum dixisse Homerum in carminibus, & Herodotum in historijs.

CAP. VII.

Leænæ partus, Herodotus.

LEænas inter omnem uitam semel párere, eoq; uno partu nunquàm edere plures quàm unū, Herodotus in tertia historia scriptū reliquit. Verba ex eo libro hæc sunt: ἡ δὲ δὴ λέαινα, ἐὸν ἰσχυρότατον, καὶ θρασύτατον, ἅπαξ ἐν τῷ βίῳ τίκτει ἕν. τίκτουσα γὰρ συνεκβάλλει τῷ τέκνῳ τὰς μήτρας, τὸ δὲ αἴτιον τούτου τόδ' ἐστὶν, ἐπεὶ ἂν ὁ σκύμνος ἐν τῇ μήτρῃ ἐὼν ἄρχηται διακινούμενος, ὁ δὲ ἔχων ὄνυχας θηρίων πολλὸν πάντων ὀξυτάτους, ἀμύσσει τὰς μήτρας, αὐξανόμενός τε δὴ πολλῷ μᾶλλον ἐπικνέεται καταγράφων. πέλας τε δὴ ὁ τόκος ἐστὶ, καὶ τὸ παράπαν λείπεται αὐτέων ὑγιὲς οὐδέν. *Homerus autem leones (sic enim fœminas quoque uirili genere appellat) quod grammatici* ἐπίκοινον *uocant, plures gignere atq; educare catulos dicit. Versus quibus hoc apertè demonstrat, hi sunt:*

Εἱστήκει ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν
ᾧ ῥά τε νήπι' ἄγοντι συναντήσωνται ἐν ὕλῃ
Ἄνδρες ἐπακτῆρες.

Item alio in loco idem significat:

Πυκνὰ μάλα στενάχων, ὥς τε λὶς ἠϋγένειος
ᾧ ῥάθ' ὑπὸ σκύμνους ἐλαφηβόλος ἁρπάσῃ ἀνὴρ,
Ὕλης ἐκ πυκινῆς. ὁ δέ τ' ἄχνυται ὕστερος ἐλθὼν
Πολλὰ δέ τ' ἄγκε' ἐπῆλθε μετ' ἀνέρος ἴχνι' ἐρευνῶν
Εἴ ποθεν ἐξεύροι μάλα γὰρ δριμὺς χόλος αἱρεῖ.

Ea nos dissensio atq; diuersitas cum agitaret, inclytissimi poëtarum

poëtarum & historicorum nobilißimi, placuit libros Aristotelis philosophi inspici, quos de animalibus exquisitißimè composuit: in quibus quod super ista re scriptum inueniremus, cum ipsius Aristotelis uerbis in his commentarijs scriberemus. Verba Aristotelis hæc sunt ex lib. de histor. animalium VI.

Λέων δ' ὅτι μὲν ὀχεύει ὄπισθεν, καὶ ἐστὶν ὀπισθουρητικὸν, εἴρηται πρότερον, ὀχεύει δὲ τίκτει οὐ πᾶσαν ὥραν, καθ' ἕκαστον μέντοι ἐνιαυτόν. τίκτει μὲν οὖν τοῦ ἔαρος, τίκτει δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δύο. τὰ μέντοι πλεῖστα ἕξ. τίκτει δ' ἐνίοτε καὶ ἕν. ὁ δὲ λεχθεὶς μῦθος περὶ τοῦ ἐκβάλλειν τὰς * ὑστέρας τίκτοντα, ληρώδης * μήτρας ἐστίν. συνετέθη δὲ ἐκ τοῦ σπανίους εἶναι τοὺς λέοντας, ἀποροῦντος τὴν αἰτίαν τοῦ τὸν μῦθον συνθέντος. σπάνιον γὰρ τὸ γένος τῶν λεόντων, καὶ οὐκ ἐν πολλῷ γίγνεται τόπῳ, ἀλλὰ τῆς Εὐρώπης ἁπάσης ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Ἀχελώου καὶ τοῦ νέσου ποταμῶν. τίκτει δὲ καὶ ὁ λέων πάνυ μικρὰ οὕτως, ὥστε δίμηνα ὄντα μόλις βαδίζειν. οἱ δ' ἐν Συρίᾳ λέοντες τίκτουσι πεντάκις. τὸ πρῶτον πέντε, εἶτα ἀεὶ ἑνὶ ἐλάττονα. μετὰ δὲ ταῦτα οὐκέτι οὐδὲν τίκτουσιν, ἀλλ' ἄγονοι διατελοῦσιν. οὐκ ἔχει δὲ ἡ λέαινα χαίτην, ἀλλ' ὁ ἄρρην ὁ λέων. βάλλει δὲ ὁ λέων τοὺς κυνόδοντας καλουμένους τέτταρας μόνους, δύο μὲν ἄνωθεν, δύο δὲ κάτωθεν, βάλλει δὲ ἑξάμηνος ὢν τὴν ἡλικίαν.

Quòd Afranius poëta prudenter, & lepidè, Sapientiam filiam esse usus & memoriæ dixit.

CAP. VIII.

MAximè hoc atq; uerißimè Afranius poëta de gignenda comparandaq; Sapientia opinatus est: quòd eã filiã esse usus & memoriæ dixit. Eo nãq; argumento demonstrat, qui sapiens esse rerũ humanarũ uelit, Sapientiæ parentes.

non libris solis, neq; disciplinis rhetoricis dialecticisq; opus esse: sed oportere eũ uersari quoq;, exerceriq; in rebus cominus noscẽdis periclitandisq;, eaq; omnia acta, & euenta firmiter meminisse: & perinde sapere ac cõsulere ex ijs, quæ pericula ipsa rerum docuerunt, non quæ libri tantum aut magistri, per quasdam inanitates uerborum & imaginũ, tanquam mimo aut insomnio delectauerint. Versus Afranij sunt in togata, cui Sellæ nomen est:

Vsus me genuit, mater peperit Memoria.

Σοφίαν uocant me Graij, uos Sapientiam.

Macedo philosophus. *Item uersus est in eandem fermè sententiã Pacuuij: quem Macedo philosophus uir bonus, familiaris meus, scribi debere censebat pro foribus omnium templorum:*

Ego odi homines ignaua opera, & philosopha sñia.

Ignaui philosophi. *Nihil enim fieri posse indignius, neq; intolerantius dicebat, quàm quòd homines ignaui ac desides, operti barba & pallio, mores & emolumẽta philosophiæ in linguæ, uerborumq; artes cõuerterent: & uitia facundißimè accusarent, intercutibus ipsi uitijs madentes.*

Quid Tullius Tyro in commentarijs scripserit de Suculis & Hyadibus, quæ sunt stellarum uocabula. CAP. IX.

Tyro. *TVllius Tyro M. Ciceronis alumnus & libertus, adiutorq; in literis studiorum eius fuit. Is libros cõplures de usu atq; ratione linguæ Latinæ, item de uarijs atq; promiscuis quæstionibus composuit. In ijs esse præ-* Pandectæ. *cipui uidentur, quos Græco titulo πανδέκτας libros inscripsit: tanquam omne rerum atque doctrinarum genus*

contin

continẽteis. Ibi de ijs stellis, quæ appellantur Suculæ, hoc scriptũ est: Adeò, inquit, ueteres Ro. literas Græcas nesciuerunt, & rudes Græcæ linguæ fuerunt, ut stellas quæ in capite Tauri sunt, propterea suculas appellarint, quod eas ὑάδας Græci uocant: tanquàm id uerbum Latinum Græci uerbi interpretamentum sit: quia Græce ὗες, sues Latinè dicantur. Sed ὑάδας, inquit, οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν, ita ut nostri opici putauerunt, sed ab eo quod est, ὕειν, appellantur. Nam & cum oriuntur, & cum occidunt, tempestates, pluuias, largosq; imbres cient: Pluere autem Græca lingua ὕειν dicitur. Hæc quidem Tyro in Pandectis. Sed enim ueteres nostri, non usque eò opici & agrestes fuerunt, ut stellas hyadas idcirco suculas nominarent, quòd ὗες Latinè sues dicantur: sed ut quod Græci ὑπὲρ, nos super dicimus: quod illi ὕπτιος, nos supinus: quod ὑφορβὸς, nos subulcus: quod item illi ὕπνος, nos primo sypnus, deinde p y Græcæ, Latinæq; o literas cognationẽ, sopnus: sic quod ab illis ὑάδες, à nobis primo syades, deinde suculæ appellatæ. Stellæ autẽ istæ nõ in capite Tauri sunt, ut Tyro dicit: nullũ enim uidetur præter eas stellas Tauri caput: sed eæ ita circulo, qui Zodiacus dicitur, sitæ locatæq; sunt, ut ex earum positu species quædam, & simulachrum esse uideatur Tauri capitis: sicuti cæteræ partes, & reliqua imago Tauri cõformata, & quasi depicta est locis regionibusq; earum stellarum, quas Græci πλειάδας, nos uergilias uocamus.

Suculæ. Hyades.

Opici.

Somnus.

Quid sororis ἔτυμον dixerit Labeo Antistius, & quid fratris Nigidius.

CAP. X.

Labeo

Labeo Antistius.

LAbeo Antistius, iuris quidem ciuilis disciplinã principali studio exercuit, & consulentibus de iure publicè responsitauit, cæterarum quoq; bonarum artiũ non expers fuit: & in grammaticam sese, atq; dialecticã literasq; antiquiores altioresq; penetrauerat: Latinarumq; uocum origines rationesq; percalluerat: eaq; præcipuè scientia ad enodandos plerosq; iuris laqueos utebatur. Sunt adeò libri post mortẽ eius editi, qui posteriores inscribuntur. quorũ librorum tres continui tricesimusoctauus, tricesimusnonus, & quadragesimus, pleni sunt *id genus rerum, ad enarrandam & illustrandam linguam Latinam cõducentium. Præterea in libris, quos ad Prætoris edictum scripsit, multa posuit, partim lepidè atq; argutè reperta: sicuti hoc est, quod in quarto ad edictum libro scriptum legimus: Soror, inquit, appellata est, quòd quasi seorsum nascitur, separaturq; ab ea domo, in qua nata est, & in aliam familiam transgreditur. Fratris autem uocabulum P. Nigidius homo impensè doctus, non minus arguto subtiliq; ἔτυμον interpretatur: Frater, inquit, est dictus, quasi ferè alter.

*omne genus

Frater.

Quem M. Varro iustum aptumq; esse numerum conuiuarum existimarit: ac de mensis secundis, & de bellarijs. CAP. XI.

idem Macrob. lib. 1. cap. 7.

Conuiuarum numerus.

LEpidißimus liber est M. Varronis ex satyris Menippæis, qui inscribitur, Nescis quid uesper serus uehat: in quo disserit de apto conuiuarum numero, deq; ipsius conuiuij habitu cultuq;. Dicit autẽ cõuiuarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, & progredi ad Musarum: id est, proficisci à tribus, & cõsistere in

*in nouem.ut cum paucißimi cõuiuæ sunt,non paucio=
es sint quàm tres:cum plurimi,nõ plures quàm nouem.
Nam multos,inquit,esse non conuenit:quòd turba ple=
ũq; est turbulẽta:* & Romæ quidẽ cõstat,sed & Athe= *ut
is.Nusquam autem plures cubabant.Ipsum deinde cõui
iũ constat,inquit,ex rebus quatuor,& tũ deniq; omni=
us suis numeris absolutũ est: si belli homunculi collecti
unt:si lectus locus,si tempus lectum:si apparatus nõ ne=
glectus.Nec loquaces autem,inquit,cõuiuas, nec mutos
legere oportet:quia eloquẽtia in foro & apud subsellia,
silentium uero non in cõuiuio,sed in cubiculo esse debet.
Sermones igitur id temporis habendos censet,non super
rebus anxijs,aut tortuosis:sed iucundos atq; inuitabiles,
& cum quadam illecebra, & uoluptate utiles:ex quibus
ingeniũ nostrum uenustius fiat & amœnius.Quod pro=
fectò,inquit,eueniet,si de id genus rebus ad cõmunẽ ui=
tæ usum pertinentibus confabulemur, de quibus in foro,
atq; in negotijs agendis loqui nõ est otiũ. Dominũ autẽ,
inquit,cõuiuij esse oportet non tam lautum,q̃ sine sordi=
bus:& in cõuiuio legi nõ omnia debẽt,sed ea potißimũ,
quæ simul sint βιωφελῆ, & delectent. Neq; nõ de secũdis
quoq; mensis,cuiusmodi esse eas oporteat, præcipit. His
enim uerbis utitur:Bellaria,inqt,ea maxime sunt mellita,
quæ mellita nõ sunt: πέμμασιν enim cũ πέψει, societas in=
fida.Quod Varro in hoc libro dixit bellaria, ne qs fortè
in ista uoce hæreat:significat id uocabulũ omne mensæ
secundæ genus.nam quæ τραγήματα Græci, aut πέμματα
dixerunt:ea ueteres nostri bellaria appellauerunt. Vina
quoque dulciora est inuenire in comœdijs antiquioribus
hoc

Conuiuium ex quatuor cõstat.

Sermones conuiuales.

Bellaria.

Tragemata.

hoc nomine appellata, dictaq́; esse ea Liberi bellaria.

Tribunos plebis prehensionem habere, uocationem non habere. CAP. XII.

Labeonis libertas.

IN *quadam epistola Attei Capitonis scriptũ legimus, Labeonem Antistium, legum atq; morum Po. Ro. iurisq́; ciuilis doctum apprimè fuisse. Sed agitabat, inquit, hominem libertas quædam nimia atq; uecors: usq; eò, ut D. Augusto iam principe, & remp. obtinente, ratum tamen pensumq́; nihil haberet, nisi quod iustum sanctumq́; esse in Romanis antiquitatibus legisset. Ac deinde narrat, quid idem Labeo per uiatorẽ à Trib. plebis uocatus, responderit: Cum à muliere, inquit, quadã tribuni plebis aduersum eum aditi, Gellianũ ad eum misissent, ut ueniret, & mulieri respõderet: iussit eum qui missus erat, redire, & Tribunis dicere, ius eos non habere, neque se, neque alium quenquam uocandi: cùm moribus maiorum Trib. pleb. prehensionem haberẽt, uocationem non haberent: posse igitur eos uenire, & prehendi se iubere, sed uocandi absentem ius non habere. Cùm hoc in ea Capitonis epistola sublegissemus, idipsum posteà in M. Varronis rerum humanarum uno & uicesimo libro enarratius scriptum inuenimus: uerbaq́; ipsa super ea re Varronis adscripsimus: In magistratu, inquit, habẽt alij uocationẽ, alij prehensionem, alij neutrum. Vocationẽ, ut COSS. & cæteri qui habent imperium: prehensionem, ut Trib. Pleb. & alij, qui habent uiatorem: neq; uocationem, neq; prehensionem, ut Quæst. & cæteri, qui neq; lictorem habent, neq; uiatorem. Qui uocationẽ habent, ijdẽ prehendere, tenere, abducere possunt: & hæc omnia, siue adsunt*

quos

quos uocant, siue acciri iusserunt, Trib. Pleb. uocationem habent nullam. Neq; minus multi imperiti, perinde atq; haberent, ea sunt usi. Nam quidā non modò priuatū, sed etiam COS. in rostra uocari iusserūt. Ego Triumuir uocatus à Portio Trib. Pleb. nō iui, autoribus principibus: & uetus ius tenui. Item Tribunus cū essem, uocari neminem iußi, neq; uocatum à collega parère inuitum. Huius ego iuris, quod M. Varro tradit, Labeonē arbitror, uana tunc fiducia, cum priuatus esset, uocatum à Trib. nō isse. Quæ (malùm) aut ratio fuit, uocātibus nolle obseq, quos cōfiteare ius habere prehendendi? Nam qui iure prehendi, is etiam in uincula duci potest. Sed quærētibus nobis, quam ob causam Tribuni, qui haberent summā coërcēdi potestatē, ius uocandi nō habuerint, illud occurrit: quòd Trib. Pleb. antiquitus creati uidentur, non iuri dicundo, nec causis querelisq; de absentibus noscendis: sed intercessionibus faciendis, quibus præsentes fuissent, ut iniuria, quæ coràm fieret, arceretur. Ac propterea ius ad se uocandi ademptum: quoniam ut uim fieri uetarent, aßiduitate eorum, & præsentium oculis opus erat.

Quòd in libris humanarum M. Varronis scriptum est, Aediles & Quæstores Pop. Ro. in ius à priuato ad Prætorem uocari posse.

CAP. XIII.

Cum ex angulis secretisq; librorum ac magistrorum in medium iam hominum & in lucem fori prodissem, quæsitum esse memini, in plerisq; Romæ stationibus ius publicè docentium aut respondentium, an Quæstor Pop. Ro. ad Præto. in ius uocari posset. Id autem non ex

otiosa

otiosa quæstione agitabatur: sed usus fortè natæ rei ita erat, ut uocandus esset in ius Quæstor. Non pauci igitur existimabant, ius uocationis in eum Prætori nō esse: quoniam magistratus Po. Ro. proculdubio esset: & neq; uocari, neq;, si uenire nollet, capi atq; prehēdi, salua ipsius magistratus maiestate, posset. Sed ego qui tū aßiduus in libris M. Varronis fui, cū hoc quæri dubitariq; animaduertissem, protuli unū & uicesimum rerum humanarum librum, in quo ita scriptum fuit: Qui potestatem neq; uocationis populi uiritim habēt, neq; prehensionis, eos magistratus à priuato in ius quoq; uocari est potestas. M. Leuinius Aedilis curulis à priuato ad Pretorē in ius est

**deductus* **eductus: nunc stipati seruis publicis non modò prehendi non possunt, sed etiam ultro summouent populum. Hoc Varro in ea libri parte de Aedilibus. Suprà autem in eodem libro, QVAEST. neq; uocatione habere, neq; prehēsionem dicit. Vtraq; igitur libri parte recitata, in Varronis omnes sententiam concesserunt: Quæstorq; in ius ad Pretorem uocatus est.*

Verba ex libro Messalæ auguris, quibus docet qui sint minores magistratus, & Consulem Prætoremq; collegas esse: & quædam alia de auspicijs.

CAP. XIIII.

Pomœrium. *Pomœrium quid esset, Augures Pop. Rom. qui libros de auspicijs scripserunt istiusmodi sententia definierunt: Pomœriū est locus intra agrum effatum, per totius urbis circuitum, pone muros, regionibus certis determinatus, qui facit finē urbani auspicij. Antiquißimum autē pomœrium quod à Romulo institutū est, Palatini montis*

tis radicibus terminabatur. Sed id pomœriũ pro incremẽtis reipublicæ aliquoties prolatũ est; & multos editosq; colles circũplexum est. Habebat autẽ ius proferẽdi pomœrij, qui Pop. Rom. agro de hostibus capto auxerat. Propterea quæsitũ est, ac nũc etiã in quæstione est, quam ob causam ex septem urbis montibus, cũ cæteri sex intra pomœrium sint, Auẽtinus solus, quæ pars nõ longinqua nec infrequens est, extra pomœrium sit: neque id Ser. Tullius rex, neq; Sylla, qui proferẽdi pomœrij titulum quæsiuit, neq; posteà D. Iulius, cum pomœriũ proferret, intra effatos urbis fines incluserint. Huius rei Messala aliquot causas uideri scripsit. Sed præter eas omnes ipse unã probat, quòd in eo monte Remus urbis condẽdæ gratia auspicauerit, auesq; irritas habuerit, superatusq; in auspicio à Romulo sit. Idcirco, inquit, omnes qui pomœrium protulerunt, montem istum excluserunt: quasi auibus obscœnis ominosum. Sed de Auentino monte prætermittendũ non putaui, quod nõ pridem ego in Elidis grammatici ueteris cõmentario offendi: in quo scriptũ erat, Auẽtinum antea, sicuti diximus, extra pomœriũ exclusum: pòst autore D. Claudio receptum, & intra pomœrij fines obseruatum. In edicto COSS. quo edicunt, quis dies comitijs centuriatis futurus sit, scribitur: Ex uetere forma perpetua, nequis magistratus minor de cœlo seruasse uelit. Quæri igitur solet, qui sint magistratus minores. Super hac re meis uerbis nil opus fuit: quoniã liber Marci Messalæ Auguris de auspicijs primus, cùm hæc scriberemus, fortè adfuit: propterea ex eo libro uerba ipsius Messalæ subscripsimus: Patriciorum auspicia in duas sunt potestates diuisa.

Auentinus mons.

Magiſtratus maiores.

Maxima ſunt Cōſulum, Prætorū, Cenſorum. Neq; tamen eorum omniū inter ſe eadem, aut eiuſdem poteſtatis: ideo quòd collegæ nō ſunt Cēſores Cōſulū, aut Prætorū: Prætores Conſulū ſunt. Ideo neq; Cōſules aut Prætores Cēſoribus, neq; Cenſores Cōſulibus aut Prætoribus turbāt, aut retinēt auſpicia. At Cēſores inter ſe, rurſus Prætores Conſulesq; inter ſe & uitiant & obtinēt. Prætor etſi collega Conſulis eſt, neq; Prætorem neq; Conſulē iure rogare poteſt: ut quidē nos à ſuperioribus accepimus, aut ante hæc tempora ſeruatū eſt. Et ut in cōmentario XIII. *C. Tuditani patet, quia imperiū minus Prætor, maius habet Conſul: & à minore imperio maius, aut à maiore collega rogare iure nō poteſt. Nos his tēporibus Prætores Prætore creante ueterum autoritatē ſumus ſecuti: neq; his comitijs in auſpicio fuimus. Cenſores æquè non eodē rogātur auſpicio atq; Cōſules & Prætores. Reliquorū magiſtratuum minora ſunt auſpicia. Ideo illi minores, hi maiores magiſtratus appellantur. Minoribus creandis magiſtratibus, Tributis comitijs magiſtratus, ſed iuſtius curiata datur lege. Maiores cēturiatis comitijs fiūt. Ex his omnibus uerbis Meſſalæ manifeſtum fit, & qui ſint magiſtratus minores, & quamobrem minores appellentur. Sed & collegā eſſe* PRAET. COS. *docet: quòd eodē auſpicio creantur. Maiora autem dicuntur auſpicia habere, quia eorum auſpicia magis rata ſunt, quàm aliorum.*

Item uerba eiuſdem Meſſalæ differentis, aliud eſſe Ad populum loqui, aliud Cum populo agere: & qui magiſtratus à quibus auocent comitiatū. Eiuſdem capitis XIIII. portio.

Idem

IDem Messala in eodē libro de minoribus magistratibus ita scribit: COS. ab omnibus magistratibus, & comitiatum, & concionem auocare potest. Prætor & comitiatum & concionem usquequaq; auocare potest, nisi à COS. Minores magistratus nusquam, nec comitiatū nec concionem auocare poßunt. Ea re, qui eorum primus uocat ad comitiatū, is rectè agit: quia bifariam cum populo agi non potest. Nec auocare alius alij posset, si concionē habere uolunt, uti ne cum populo agant: quamuis multi magistratus simul concionem habere poßunt. Ex his uerbis Messalæ manifestum est, aliud esse, Cū populo agere, aliud, Concionem habere. Nam cum populo agere, est rogare quid populum, quod suffragijs suis aut iubeat, aut uetet: Cōcionem autem habere, est uerba facere ad populum, sine ulla rogatione. Agere cum populo. Concionem habere.

Humanitatem non id significare, quod uulgus putat: sed eo uocabulo qui synceriter locuti sunt, magis proprie esse usos. CAP. XV.

QVi uerba Latina fecerunt, quiq; ijs probè usi sunt, humanitatem non id esse uoluerunt, quod uulgus existimat, quodq; à Græcis φιλανθρωπία dicitur, & significat dexteritatem quandam beneuolētiamq; erga omneis homines promiscuam: sed humanitatem appellauerunt id propemodum, quod Græci παιδείαν uocant, nos eruditionem institutionemq; in bonas arteis dicimus: quas qui synceriter cupiunt, appetuntq;, ij sunt uel maximè humanißimi. Huius enim scientiæ cura, & disciplina, ex uniuersis animantibus uni homini data est: idcircoq; humanitas appellata est. Sic igitur eo uerbo ueteres Humanitas.

*esse usos,& cum primis M. Varronem, Marcumq; Tullium omnes ferme libri declarāt. Quamobrē satis habui, interim exemplum proponere. Itaq; uerba posui Varronis,è libro rerum humanarū primo : cuius principiū hoc est:Praxiteles qui propter artificium egregium, nemini est paulùm modò humaniori ignotus. Humaniori,inquit, non ita ut uulgò dicitur,facili & tractabili & beneuolo, tametsi rudis literarū sit(hoc enim cum sententia nequaquam cōuenit)sed eruditiori doctioriq́;, qui Praxitelem, *quid fuerit,& ex libris,& ex historia cognouerit.*

Humanior.

*quis

Quid apud Marcum Catonem significent uerba hæc,Inter os atque offam.

CAP. XVI.

ORatio est M. Catonis Censorij de Aedil.uitio creatis:ex ea oratione uerba hæc sunt : Nunc ita aiunt, in segetibus et in herbis bona frumēta esse:Nolite ibi nimiam spem habere.Sæpe audiui,inter os atq; offam multa interuenire posse.Verum inter offam atq; herbam, ibi uerò longùm interuallum est.Eurutius Clarus,qui Præfectus urbi,& bis Consul fuit, uir morum literarumq́; ueterum studiosissimus,ad Sulpitium Apollinarem scripsit,hominem memoriæ nostræ doctissimum:quærere sese,& petere,ut sibi rescriberet, quænam esset eorum uerborū sententia. Tum Apollinaris nobis præsentibus(nam id temporis ego adolescēs Romæ sectabar eum, discēdi gratia) rescripsit Claro , ut uiro erudito, breuissimè : Vetus esse prouerbium, inter os & offam:idem significans, quod Græcus ille παροιμιώδης uersus:

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος, καὶ χείλεος ἄκρου.

Plato

Platonem tribuere Euripidi Sophoclis uersum: & inueniri uersus uerbis iisdem aut paucis syllabis immutatis, apud diuersos poëtas temporibus uarijs natos. CAP. XVII.

Versus est notæ uenustatis senarius:

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.

Eũ uersum Plato in Theætheto Euripidis esse dicit: quod quidem nos admodũ miramur. Nam scriptum eum legimus in tragœdia Sophoclis, quæ inscripta est, αἴας ὁ λόκρος. *Prior autem natus fuit Sophocles, quàm Euripides. Sed etiam ille uersus non minus notus:*

γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ.

Et in tragœdia Sophoclis scriptus est, cui titulus est, φιλοκτήτης, *& in Bacchis Euripidis: id quoq; animaduertimus apud Aeschylum,* ἐν τῷ πυρφόρῳ προμηθεῖ. *Et apud Euripidem in tragœdia quæ inscripta est* ἰνώ, *eundem esse uersum absq; paucis syllabis.*

Aeschylus sic:

Σιγῶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγων τὰ καίρια.

Euripides ita:

Σιγᾷν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν ἀσφαλές.

Fuit autem Aeschylus non breui antiquior.

De genere atq; nominibus familiæ Portiæ.

CAP. XVIII.

M.Cato Nepos.

Cvm in domus Tyberianæ bibliotheca sederemus, ego & Apollinaris Sulpitius, & quidam alij mihi aut illi familiares: prolatus fortè liber est, ita inscriptus, M. Catonis Nepotis. Tum quæri cœptum est, quisnam is fuisset Mar. Cato Nepos. Atque ibi adolescens quispiam

(quod ex eius sermonibus coniectare potui) non abhorrens à literis: Hic, inquit, est M. Cato, non cognomento Nepos, sed M. Catonis Censorij ex filio nepos: qui pater fuit M. Catonis Prætorij uiri, qui bello ciuili Vticæ necē sibi gladio manu sua consciuit: de cuius uita liber est M. Ciceronis, qui inscribitur laus M. Catonis, quem in eodē libro idem Cicero pronepotē fuisse dicit M. Catonis Censorij. Eius igitur, quem Cicero laudauit, pater hic fuit M. Cato: cuius orationes ferūtur inscriptæ M. Catonis Nepotis. Tum Apollinaris (ut mos eius in reprehendendo fuit) placidè admodū leniterq́;: Laudo, inquit, te mi fili, quòd in tantula ætate etiam si hunc M. Catonem, de quo nunc quæritur, quis fuerit ignoras, auditiūcula tamē quadam de Catonis familia aspersus es. Non unus autem, sed complures M. illius Catonis Censorij nepotes fuerunt geniti, non eodem patre. Duos enim M. ille Cato, qui & orator & Cēsor fuit, filios habuit: & matribus diuersos, & ætatibus longè dispares. Nam iam adolescente altero, matre eius amissa, ipse quoq; iam multum senex, Salonij clientis sui filiam uirginem duxit in matrimoniū. Ex qua natus est ei M. Cato Salonianus: hoc enim illi cognomētum fuit, à Salonio patre matris datum. Ex maiore autem Catonis filio, qui Prætor designatus patre uiuo mortuus est, & egregios de iuris disciplina libros reliq̄t: nascitur hic, de quo quæritur, M. Cato, M. filius, M. nepos. Is satis uehemens orator fuit, multasq́; orationes ad exemplū aui scriptas reliquit, & Cōsul cum Q. Martio Rege fuit: inq́; eo consulatu in Africam profectus, in ea prouincia mortem obijt. Sed is, non ita ut dixisti, M. Catonis Prætorij

Portia seu Catonum familia.

Cato Salonianus.

torij uiri, qui se Vticæ occidit, & quem Cicero laudauit, pater fuit. nec quia hic nepos Catonis Censorij, ille autem pronepos fuit, propterea necessum est patrem hūc ei fuisse. Hic enim nepos, cuius hæc modò prolata oratio est, filium quidem maiorē Catonem habuit: sed non eum, qui Vticæ perijt: sed qui cū Aedilis curulis & prætor fuisset, in Galliam Narbonensem profectus, ibi uita functus est. Ex altero autem uiro Censorij filio longè natu minore, quem Salonianum esse appellatum dixi, duo nati sunt, L. Cato, & M. Cato. Is M. Cato Tribunus plebis fuit, & Præturam petens mortem obijt: ex q; eo natus est M. Cato Prætorius, qui se bello ciuili Vticæ interemit: de cuius uita laudibusq; cum M. Tullius scriberet, pronepotem eum Catonis Censorij dixit fuisse. Videtis igitur hāc partem familiæ, quæ ex minore Catonis filio progenita est, non solum generis ipsius tramitibus, sed temporum quoque spatio differre. Nam quia ille Salonianus in extrema patris ætate, sicuti dixi, natus fuit: prognati quoq; ab eo aliquanto posteriores fuerunt, quàm qui à maiore fratre eius geniti erant. Hanc quoque temporum differentiam facilè animaduertetis ex hac ipsa oratione, cum eam legetis. Hæc Sulpitius Apollinaris nobis audientibus dixit: quæ posteà ita esse, uti dixerat, cognouimus: cum & laudationes funebres, & librum commentariorum de familia Portia legeremus.

Quòd à scriptoribus elegantissimis maior ratio habita sit sonitus uocum, atque uerborum iucundioris, quæ à Græcis εὐφωνία dicitur, quàm regulæ disciplina, quæ à grammati-

cis reperta est. CAP. XIX.

Accusatiuorum tertiæ inflexionis uarij fines.

INterrogatus est Probus Valerius, quod ex familiari eius quondam comperi. Has'ne urbis, an Has urbes: & Hanc turrem, an Hanc turrim dici oporteret. Si aut uersum, inquit, pangis, aut orationem solutam struis, atq; ea uerba dicenda sunt: non finitiones illas prærãcidas, neq; fecutinas grammaticas spectaueris: sed aurẽ tuam interroga, quo quid loco conueniat dicere: quod illa suaserit, id profectò erit rectissimum. Tum is qui quæsierat, quonam modo, inquit, uis aurem meam interrogem? Et Probum ait respondisse, quo suam Vergilius percontatus est, qui diuersis in locis, urbes & urbis dixit: arbitrio consilioq; usus auris. Nam in primo Georgicôn, quem ego, inquit, librum manu ipsius* collectum legi, urbis per i, literam scripsit. Verba è uersibus eius hæc sunt:

*correctum

Vrbis. -Vrbis'ne inuisere Cæsar,
Terrarumq; uelis curam.

Vrbes. Verte enim, & muta, ut Vrbes dicas: insipidius nescio quid facies & pinguius, Contrà, in tertio Aeneidos, urbes per e, literam dixit:

Centum urbes habitant magnas.

Hic item muta, ut Vrbis dicas: nimis exilis uox erit, & exanguis. Tanta quippe iuncturæ defferentia est, in cõsonantia uocum proximarũ. Prætereà idem Vergilius Turrim dixit non Turrem, & Securim non Securem:

Turrim. Securim.

Turrim in præcipiti stantem. Et,
Incertam excußit ceruice securim.

Quæ sunt (opinor) iucundioris gracilitatis, quàm si suo utrunq; loco per e, literã dicas. At ille qui interrogauerat

rudis

rudis profectò, & aure agresti homo: Cur, inquit, aliud alio in loco doctius rectiusq; esse dicas, nõ sanè intelligo. Tum probus iam commotior: Noli, inquit, igitur laborare, utrum istorũ debeas dicere, Vrbis, an Vrbes: Nam cum id genus sis, quod uideo, ut sine iactura tui pecces: nihil perdes, utrum dixeris. His tum uerbis Probus & hac fini hominẽ dimisit, ut mos eius fuit erga indociles, propè inclemẽter. Nos autẽ aliud quoq; posteà cõsimiliter à Vergilio duplici modo scriptũ inuenimus. Nam Tres & Tris posuit eodẽ in loco: ea iudicij subtilitate, ut si aliter dixeris mutaueris q;, & aliquid tamẽ auris habeas, sentias suauitatem sonitus diuidere. Versus ex decimo hi sunt:

Tres quoq; Threicios Boreæ de gente suprema,
Et tris, quos Idas pater, & patria Ismara mittit. Tris.

Tres hic, Tris illic, utrũq; pensiculatè modulateq; repeties suo quidq; in loco sonare aptißimè. Sed in illo quoq; itidem Vergilij uersu:

Hæc finis Priami fatorum. Hæc finis.

Simul ut & Hic finis dicas, durum atq; absonũ erit, respuentq; aures quod mutaueris: sicut illud cõtrà eiusdem Vergilij insuauius facias, si mutes:

-Quem das finem rex magne laborum? Quem finem.

Nam si ita dicas, Quã das finem, iniucundum, nescio quo pacto, & laxiorẽ uocis sonũ feceris. Ennius itẽ rectos cu pressos dixit, cõtra receptum uocabuli genus hoc uersu:

Capitibus*nutanteis pinos, rectosq; cupressos. *al's: nutantibus

Firmior ei, credo, & uiridior sonus esse uocis uisus est, rectos dicere cupressos, quàm rectas. Contrà uero idem Ennius in annali XVIII. aẽre fulua dicit, non fuluo: nõ Aẽre fulua.

ob id solum, quòd Homerus ἀίρα βαθεῖαν dicit, sed quòd hic sonus (opinor) uocalior est uisus, & amœnior. Sicuti enim M. Ciceroni mollius, tertiusq; uisum est in quinta in Verrē, Fretu scribere, quàm Freto: Perangusto, inquit, fretu diuisa. Erat enim crassius uastiusq;, perangusto freto dicere. Itidem in secunda simili usus modulamine: Manifesto Peccatu inquit, nō Peccato. Hoc enim scriptum in uno atque in altero antiquissimæ fidei libro Tyroniano reperi. Verba sunt Ciceronis hæc: Nemo ita uiuebat, ut nulla eius uitæ pars, summæ turpitudinis esset expers: nemo ita in manifesto peccatu tenebatur, ut cum impudens fuisset in facto, tum impudētior uideretur, si negaret. Huius autem uocis cum elegantior hoc in loco sonus, & tū ratio certa & probata est. Hic enim Peccatus, quasi Peccatio, rectè Latineq; dicitur: sicut hic Incestus, nō qui admisit, sed quod admissum est: & hic Tributus, quod tributum nos dicimus, à plerisq; ueterum dicta sunt. Hic quoque Allegatus, & hic Arbitratus, pro Allegatione, proq; Arbitratione dicuntur. Qua ratione seruata, arbitratu, et allegatu meo dicimus. Sic igitur In manifesto peccatu dixit, ut In manifesto incestu ueteres dixerunt. Nō quin Latinum esset Peccato dicere: sed quia in loco isto positum subtilius ad aurem molliusq; est. Lucretius æquè auribus inseruiens, funem fœminino genere appellauit in hisce uersibus:

Fretu. Peccatu. Incestus. Tributus. Allegatus. Arbitratus.

Haud (ut opinor) enim mortalia secla supernè
Aurea de cœlo demisit funis in arua.

Funis aurea.

Cum dicere usitatius, manente numero posset,
Aureus è cœlo demisit funis in arua.

Sacer

Sacerdotes quoq; fœminas M. Cicero Antistitas dicit, nõ secundum grammaticã legem Antistites. Nam cũ insolentias uerborũ à ueteribus dictorum plerũq; respueret: huius tamen uerbi in ea parte sonitu delectatus: Sacerdotes, inquit, Cereris atq; illius fani Antistitæ. Vsqueadeo in q busdam neq; rationẽ uerbi, neq; consuetudinẽ, sed solam aurem secuti sunt, suis uerba modulis pensitantem. Quod qui non sentiunt (inquit idem ipse M. Cicero, cũ de numerosa & apta oratione dissereret) quas aureis habeãt, aut quid in ijs hominis simile sit, nescio. Illud uerò cũ primis apud Homerum ueteres grammatici annotauerunt, quòd cum dixisset quodam in loco κολοιούς τε ψῆράς τε, alio in loco non ψηρῶν, sed ψαρῶν dixit, Antistitæ.

τῶν δ' ὥς τε ψάρων νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν.

Secutus non communem, sed propriam in quocũq; uocis situ iucũditatem. Nam si alterum in alterius loco ponas, utrunq; feceris sonitu insuaue.

Verba Titi Castritij rhetoris ad discipulos adolescentes, de uestitu, atque calceatu non decoro.

CAP. XX.

Titus Castritius rhetoricæ disciplinæ doctor, qui habuit Romæ locum principẽ declamandi, & docẽdi, summa uir autoritate grauitateq;, & à diuo Adriano ob mores atq; literas spectatus: cùm me præsente (usus sum enim eo magistro) discipulos quosdam suos senatores uidisset die feriato tunicis, & lacernis indutos, & gallicis calceatos: Equidẽ, inquit, maluissem uos togatos esse. Pigitum est cinctos saltem esse, & penulatos. Sed si hoc uester huiuscemodi uestitus de multo iam usu ignoscibilis Castritius. Pigitum est.

est,

*est:soleatos tamen uos Po.Rom.senatores, per urbis uias ingredi nequaquam decorum est:nõ hercle uobis minus, quàm illi tum fuit,cui hoc M. Tullius pro turpi crimine obiectauit.Hæc me audiẽte, Castritius & quædã alia,ad eam rẽ cõducentia Romanè & seuerè dixit. Pleriq; autẽ ex ijs,qui audierant,requirebãt,cur soleatos dixisset:qui gallicas, nõ soleas haberent. Sed Castritius profectò scitè atq; incorruptè locutus est. Omnia enim ferme id genus, quibus plantarũ calces tantũ infimè tegũtur,cætera prope nuda,et teretibus habenis*iuncta sunt, soleas dixerũt: nonnũquã uoce Græca crepidulas. Gallicas autem uerbũ esse opinor nouũ,nõ diu ante ætatẽ M.Cic.usurpari cœptũ. Itaq; ab eo ipso positũ est in secunda Antonianarũ: Cum gallicis,inquit,& lacerna cucurristi.Neq; in ea significatione id apud quenquã aliũ scriptũ lego, grauioris duntaxat autoritatis scriptorẽ:sed(ut dixi)crepidas et crepidulas prima syllaba correpta,id genus calceamẽtum appellauerũt,quod Græci κρηπῖδας uocant: eiusq; calceamenti sutores crepidarios dixerunt. Sempronius Asellio in libro rerum gestarum quartodecimo:Crepidarium,inquit,cultellum rogauit à crepidario sutore.*

*uincta

Soleæ quid.

Gallicæ.

Crepidulæ.

Crepidarij.

Comprecationes quæ ritu Romano fiunt dijs, expositæ in libris sacerdotũ,inter quas Marti Nerienem tribuunt: & quid Neriene, seu Nerio nomen importet. CAP. XXI.

Comprecationes Deorum.

COmprecationes Deorum immortalium,quæ ritu Romano dijs fiunt, expositæ sunt in libris sacerdotum Pop.Rom.& in plerisq; antiquis orationibus.In ijs scriptum est,Laciam Saturni,Salaciã Neptuni, Horã Quirini

rini,*Iurites Quiritij, Maiam Volcani, Nerien Iunonis, *Iuriten Molas Martis, Nerienem quoque Martis. Ex quibus id quod postremum posui, sic plerosq; dicere audio, ut primam in eo syllabam producant, quo Græci modo dicunt νηρεΐδας, maris deas. Sed qui probè locuti sunt, primam correptam dixerunt, tertiam produxerũt. Est enim rectus casus uocabuli, sicut in libris ueterũ scriptum est, Nerio: quanquàm M. Varro in satyra Menippæa, quæ inscribitur σκιαμαχία uel χριομαχία, non Nerio, sed Nerienes uocatiuè dicit in his uersibus:

Theanna, & Peranna, Pranda, Celato, Pales,
Nerienes, Minerua, Fortuna, ac Ceres.

Ex quo nominandi quoq; casum eundem fieri necessum est. Sed Nerio à ueteribus sic declinatur, quasi Anio: Nã Nerio.
perinde ut Anienem, sic Nerienem dixerunt: tertia sylla- Nerienes.
ba producta. Id autẽ, siue Nerio, siue Nerienes est, Sabinum uerbũ est: eoq; significatur uirtus, et fortitudo. Itaq; ex Claudijs, quos à Sabinis oriundos accepimus, qui erat Claudij.
egregia atque præstanti fortitudine, Nero appellatus est. Nero.
Sed id Sabini à Græcis accepisse uidentur: qui uincula et firmamenta membrorũ νεῦρα dicunt: unde nos quoq; Latinè neruos appellamus. Nerio igitur Martis uis & potentia, & maiestas quædã esse Martis demõstratur. Plautus autem in Truculento, coniugem esse Nerienem Martis dicit, atq; id sub persona militis in hoc uersu:

Mars peregre aduenies salutat Nerienẽ uxorẽ suam.

Super ea re audiui nõ incelebrẽ hominẽ dicere, nimis comicè Plautũ imperito & incõdito militi falsam nouamq; opinionem tribuisse: ut Nerienem cõiugẽ esse Martis putaret

taret. Sed id peritè magis quàm conicè dictũ intelliget, q leget Cn. Gellij annalem tertiũ: in quo scriptũ est, Hersiliam, cũ apud T. Tatium uerba faceret, pacemq; oraret, ita precatã esse: Neria Martis, te obsecro pacẽ dare, ut liceat nuptijs proprijs & prosperis uti: quod de tui coniugis cõsilio cõtigit, uti nos itidẽ integras raperent, unde liberos sibi et suis posteris patriæ pararẽt. De tui (inquit) coniugis cõsilio, Martẽ scilicet significans. per quod apparet, nõ esse id poëticè à Plauto dictũ: sed eã quoq; traditionẽ fuisse, ut Nerio à quibusdã uxor esse Martis diceretur. Inibi aũt animaduertendũ est, quòd Gellius Neria dicit per a, literã, nõ Nerio, neq; Neriẽes. Præter Plautũ etiam, præterq; Gelliũ, Licinius Imbrex uetus comœdiarũ scriptor in fabula, quæ Neæra inscripta est, ita scripsit,

Cn. Gellius scriptor.
Hersiliæ precatio.
Nerio Martis uxor.
Licinius Imbrex.

Nolo ego Neæran te uocent, sed Nerienem,
Cum quidem Marti es in connubium data.

Ita autem senarij numerus huiusce uersus habet, ut tertia in eo nomine syllaba, cõtrà quàm suprà dictum est, corripienda sit. Cuius sonitus quanta apud ueteres indifferẽtia sit, notius est, quàm ut plura in id uerba sumẽda sint. Ennius autem in I. annali, in hoc uersu:

Nerienem Mauortis.

Et hercle, nisi quod minime solet, numerũ seruauit, primã syllabã intẽdit, tertiã corripuit. Ac ne id quidẽ prætermittendũ puto, cuiusmodi est quod in cõmẽtario quodã Seruij Claudij scriptũ inueni, Nerio dictũ, quasi netrio: hoc est, sine ira, et cũ placiditate: ut eo nomine mitẽ trãquillũq; fieri Martẽ precemur. Ne enim particula, ut apud Græcos, ita plerunq; in Latina quoq; lingua, priuatiua est.

Ne.

M. Ca

M. Catonis Cõsularis & Censorij pulcherrima exprobratio contra philosophantes nomine, & non re. CAP. XXII.

*Marcus Cato Cõsularis, & Censorius, publicis iam priuatisq; opulentus rebus, uillas suas inexcultas & rudes, ne tectorio quidem prælitas fuisse dicit, ad annum usque ætatis suæ LXX. atque ibi posteà his uerbis utitur: Neque mihi (inquit) ædificatio, neq; uasum, neq; uestimentum ullum est in manu pretiosum: neque pretiosus seruus, neque ancilla. Si quid est (inquit) quo utar, utor: si non est, ego sum, *cuiq; per me uti, atq; frui licet. Tum deinde addit, Vitio uertũt, quia multa egeo: at ego illis, quia nequeunt egere. Hæc mera ueritas Tusculani hominis, egere se multis rebus, & nihil tamen cupere dicentis, plus hercle commouet ad exhortandam parsimoniam, sustinẽdamq; inopiam, quàm Græcæ istorum præstigiæ, philosophari sese dicentium, umbrasq; uerborum inanes fingentium: qui se nihil habere, & nihil tamẽ egere, ac nihil cupere dicunt: cum & habendo, & egendo, & cupiendo ardeant.*

Vasum.

*cui per

Egeo multa.

Quæsitum tractatumq;, quid sint manubiæ: atq; inibi dicta quædam de ratione utendi uerbis pluribus idem significantibus.

CAP. XXIII.

In fastigijs fori Traiani simulachra sunt sita circũ undiq; inaurata, equorum atq; signorum militarium: subscriptumq; est, Ex manubijs. Quærebat Phauorinus, cum in area fori ambularet, & amicum suum COS. opperiretur causas pro tribunali cognoscentem, nosq; tunc eum

sectaremur: Quærebat, inquã, quid nobis uideretur signi ficare propriè, manubiarum illa inscriptio. Tum quispiã, qui cum eo erat, homo in studijs doctrinæ multi atque ce lebrati nominis: Ex manubijs, inqt, significat, ex præda.

Manubiæ. *Manubiæ enim dicũtur præda, quæ manu capta est. Etiãsi (inquit Phauorinus) opera mihi princeps, & propè o= mnis in literis disciplinisq; Græcis sumpta est: non usq; eò*

Subcisiuum studium. *tamen infrequẽs sum uocum Latinarum, quas subcisiuo, atq; tumultuario studio colo, ut hãc ignorem interpreta tionem uulgariã, quòd esse dicãtur Manubiæ præda. Sed quæro an M. Tullius, uerborum homo diligentißimus, in oratione quam dixit de lege agraria, Calendis Ianuarij contra Rullum, inani & illepida geminatione iunxerit Manubias & Prædam, si duo hæc uerba idem significẽt, neq; ulla re aliqua dißidẽt. Atq; (ut erat Phauorinus egre gia quadam, uel diuina memoria) uerba ipsa M. Tullij statim dixit: Ea nos adscribimus hic: Prædam, manubias, sectionem, castra deniq; Cn. Pompeij, sedẽte imperatore, decemuiri uendẽt. Et infrà itidem duo hæc simul iunctim posita dixit: Ex præda, ex manubijs, ex auro coronario. Ac deinde ad eum cõuertit, qui manubias esse prædam di xerat: Et uidetur'ne tibi (inquit) utroq; in loco M. Cice= ro duobus uerbis idem, sicuti tu putas, significantibus, ineptè et frigidè esse usus? ac tali ioco dignus, quali apud Aristophanẽ facetißimum comicorũ Euripides Aeschy= lum insectatus est? cum ait:*

Δὶς ταὐτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς αἰσχύλος.
Ἥκω γὰρ ἐς γῆν φησὶ, καὶ κατέρχομαι,
Ἥκω δὲ ταὐτόν ἐστι τῷ κατέρχομαι.

Νὴ

Νὴ χρὴ δ' ὥσπερ ἄν τις εἴποι γείτονι,
Χρῆσον σὺ μάκτραν εἰ δὲ βούλει, κάρδοπον.

Nequaquàm uerò, inquit ille, talia uidẽtur, quale eſt μάκτρα καὶ κάρδοπος, quæ à poëtis uel oratoribus Græcis, noſtriſq; celebrandæ & ornandæ rei gratia, duobus eadem pluribuſ'ue nominibus frequẽtantur. Quid igitur, inquit Phauorinus, ualet hæc repetitio, inſtauratioq; eiuſdẽ rei, ſub alio nomine, in manubijs & in præda? Num ornat, ut alioqui ſolet, orationem? num eã modulatiorẽ aptiorẽq; reddit? num onerandi uel exprobrandi criminis cauſa, exaggerationem aliquã ſpecioſam facit? ſicuti in libro eiuſdem M. Tullij, qui de cõſtituendo accuſatore eſt, una eadẽq; res pluribus uerbis uehemẽter, atq; atrociter dicitur: Sicilia tota, ſi una uoce loqueretur, hoc diceret: quòd auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, ſedibus, delubris fuit. Nam cum urbes totas ſemel dixiſſet, ſedes, delubraq; addidit, quæ ſunt ipſa quoq; in urbibus. Item in eodem libro ſimili modo: Siciliam, inquit, prouinciam C. Verres, per trienniũ depopulatus eſſe, Siculorum ciuitates uaſtaſſe, domos exinaniſſe, fana ſpoliaſſe dicitur. Ecquid uidetur, cũ Siciliam prouinciã dixerit, atq; etiam inſuper ciuitates addiderit: domos etiã & fana, quæ infrà poſuit, cõprehendiſſet: uerba hæc item multa atque uaria, depopulatus eſſe, uaſtaſſe, exinaniſſe, ſpoliaſſe, non'ne unã & eandem uim in ſe habẽt? Sanè: ſed quia cum dignitate orationis, & cum graui uerborum copia dicuntur, quanquàm eadẽ ferè ſint, & ex una ſententia cooriantur, plura tamen eſſe exiſtimantur: quoniam & aures & animum ſæpius feriũt. Hoc ornatus genus, in crimine uno uocibus

multis,atq; ſæuis extruendo,ille iam tunc M. Cato anti- quiſsimus in orationibus ſuis celebrauit:ſicuti in illa,quæ inſcripta eſt,De decem hominibus,cum Thermum accuſa uit,quòd decem liberos homines eodem tẽpore interfeciſ- ſet:hiſce uerbis eandẽ rem omnibus ſignificantibus, uſus eſt.quæ quoniã ſunt eloquentiæ Latinæ tunc primũ exo- rientis lumina, uerba quidem ſubluſtria, libitum eſt ea mihi ἀπομνημονεύειν:Tuum nefarium facinus peiore faci- nore operire poſtulas,ſuccidias humanas facis,decẽ fune- ra facis,decẽ capita libera interficis,decẽ hominibus uitam eripis,indicta cauſa,iniudicatis,indẽnatis. Item M. Cato in orationis principio,quã dixit in Senatu pro Rhodien ſibus,cum uellet res nimis proſperas dicere, tribus uoca- bulis idem ſentientibus dixit.Verba eius hæc ſunt:Scio ſo lere pleriſq; hominibus in rebus ſecundis, atque prolixis, atque proſperis animum excellere,atque ſuperbiam, atq; ferocitatem augeſcere. Itidem Cato ex Originum ſepti- mo,in oratione quã contra Seruium Galbam dixit,com- pluribus uocabulis ſuper eadem re uſus eſt: Multa me de- hortata ſunt huc prodire,anni, ætas, uox,uires, ſenectus: uerum enimuero,cum tantam rempublicam agier arbitra rer.Sed ante omneis apud Homerum,eiuſdem rei atq; ſen tentiæ luculenta exaggeratio eſt.

Ἕκτορα δ᾽ ἐκ βελέων ὕπαγε Ζεὺς, ἔκ τε κονίης,
Ἔκ τ᾽ ἀνδροκτασίης, ἐκ θ᾽ αἵματος, ἔκ τε κυδοιμοῦ.

Item alio in uerſu:

Ὑσμῖναί τε μάχαι τε, φόνοι τ᾽ ἀνδροκτασίαι τε.

Nam cum omnia iſta utrobiq; multa, & continua nomi- na,nihil plus demõſtrent,quàm prælium: huius tamen rei

uaria

uaria facies, delectabiliter ac decorè multis uarijsq; uerbis dicta est. Neq; nō illa quoq; apud eundē poëtā una in duobus uerbis sentētia, cum egregia ratione repetita est. Idæus enim, cum inter Aiacem & Hectorem decertantes armis intercederet, his ad eos uerbis usus est:

Μηκέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε, μηδὲ μάχεσθον.

In quo uersu non oportet alterū uideri uerbū, idem quod superius significans, supplendi numeri causa extrinsecus additū & cōsarcinatum. Est enim hoc inane admodū, & futile. Sed cum in iuuenibus gloriæ studio flagrantibus, peruicaciam ferociamq; & cupidinē pugnæ, leniter tamē ac placidè obiurgaret: atrocitatē rei, & culpam perseuerandi bis idem dicendo, alio atq; alio uerbo auxit, inculcauitq;: duplexq; eadem compellatio admonitionē facit instantiorem. Nec illa quidem eiusdem significationis repetitio, ignaua & frigida uideri debet:

Μνηστῆρες δ᾽ ἄρα Τηλεμάχῳ θάνατόν τε μόρον τε
ἤρτυον. *quòd bis idem dixerit,* θάνατον καὶ μόρον.

Indignitas enim moliēdæ tam acerbæ tamq; iniustæ necis, miranda mortis iteratione defleta est. Cæterum quis tam obtuso ingenio est: qui non intelligat, πολεμίζετε καὶ μάχεσθον *uerba, idem duo significantia, non frustra posita esse, ut illa quoq;:*

Βάσκ᾽ ἴθι οὖλε ὄνειρε, καὶ Βάσκ᾽ ἴθ᾽ ἶρι ταχεῖα.

Neque ἐκπαραλλήλου, *ut quidam putant, sed hortamentum esse acre iussæ, imperatæq; celeritatis. Verba quoque illa M. Ciceronis in L. Pisonē trigemina, etiam si duræ auris hominibus non placent, nō uenustatē modò numeris quæsiuere: sed figurā, simulationēq; oris pluribus simul uoci-*

bus uerberauerunt: Vultus deniq;, inquit, totus, qui sermo quidam tacitus mẽtis est, hic in fraudem homines impulit: hic eos, quibus erat ignotus, decepit, fefellit, induxit. Quid igitur simule est, inquit, apud eundem in præda & manubijs? Nihil profecto istiusmodi. Nam neq; ornatius fit, additis Manubijs: neque exaggeratius, modulatiusue: sed aliud omnino præda est, ut in libris rerũ uerborumq; ueterum scriptum est, aliud Manubiæ. Nam Præda dicitur corpora ipsa rerũ, quæ capta sunt: Manubiæ uerò appellatæ sunt pecunia à Quæst. ex uẽditione prædæ redacta. Vtrunq; ergo dixit M. Tullius cumulandæ inuidiæ gratia Decemuiros ablaturos, persecuturosq́; prædam, quæ nondum esset uenundata, & pecuniam quæ ex uenditione prædæ percepta esset. Itaq; hæc inscriptio, quam uidetis, ex Manubijs, non res corporaq́; ipsa prædemonstrat: nihil enim captum est horum à Traiano ex hostibus: sed facta esse hæc: cõparataq; ex manubijs, id est, ex pecunia prædatitia declarat. Manubiæ enim sunt, sicuti iam dixi, nõ præda, sed pecunia per Quæst. Po. Ro. ex præda uendita contracta. Quod per Quæst. autẽ dixi, inelligi nunc oportet Præfectum ærario significari. Nam cura ærarij à Quæst. ad Præfectum translata est. Est tamẽ non nusquã inuenire ita scripsisse quosdam non ignobiles scriptores, ut aut temere, aut curiose prædã pro manubijs, & manubias pro præda posuerint: & tropica quadam figura mutationem uocabuli fecerint, quod facere concessum est, scitè id peritéq; faciẽtibus. Sed enim qui propriè atq; signatè locuti sunt, sicuti hoc in loco Marcus Tullius, manubias pecuniam dixerunt.

Præda, Manubiæ,

Verba

Verba P. Nigidij, quibus dicit, in nomine Valeri in casu uocandi, primam syllabam acuendam esse: & item alia ex eiusdem uerbis, ad rectam scripturam pertinentia. CAP. XXIIII.

Publij Nigidij uerba sunt, ex commentariorum grammaticorũ XXIIII. hominis in disciplinis doctrinarũ omniũ præcellentis: Deinde, inquit, uoculatio quî poterit seruari, si non sciemus in nominibus, ut Valeri, utrum interrogandi aut uocandi sint? Nam interrogandi secunda syllaba superiore tono est quàm prima, deinde nouißima deijcitur. At in casu uocandi summo tono est prima, deinde gradatim descendunt. Sic quidem P. Nigidius dici præcipit. Sed si quis nunc Valeriũ appellans, in casu uocandi, secũdum id præceptum Nigidij, acuerit primã, nõ aberit, quin rideatur. Summum autem tonum προσῳδίαν *acutam dicit: & quem accentum nos dicimus, uoculationem appellat: & casum interrogãdi eum dicit, quem nũc nos genitiuum dicimus. Id quoq; in eodem libro Nigidiano animaduertimus: Si huius, inquit, amici, uel huius magni scribas, unum i, facito extremam: Sin uerò hi magnei, hi amicei, casu multitudinis recto, tum ante i, scribendum erit e: atq; idipsum facies in similibus. Itẽ si huius terrei, scribas, i, litera sit extrema: Si huic terræ, per e, scribendũ est. Item mi qui scribit in casu interrogandi, uelut cum dicimus mi studiosus, per i, unum scribat, non per e, at cum mei, tum per e, & i, scribendum est, quia dandi casus est. Hæc nos autoritate doctißimi hominis adducti, propter eos, qui harum quoq; rerum scientiam quærunt, nõ prætermittenda existimauimus.*

Valeri.

Voculatio. Casus interrogandi.

Mi & mei.

De uersibus, quos Vergilius sectatus uidetur, ac Homeri Parthenij. CAP. XXV.

Parthenij poëtæ uersus est:

Γλαύκῳ, καὶ νηρεῖ, καὶ εἰναλίῳ μελικέρτῃ.

Eum uersum Vergilius æmulatus est: itaq; fecit duobus uocabulis uenustè immutatis parem:

Glauco, & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.

Sed illi Homerico non sanè rem parem, neque similem fecit. Esse enim uidetur Homeri simplicior, & syncerior: Vergilij autem νεωτερικώτερος: *&, quodam quasi ferrumine immisso, fucatior:*

Ταῦρον δ' ἀλφειῷ, ταῦρον δὲ ποσειδάωνι.

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

De sententia Panætij philosophi, quam scripsit in libro de officijs secundo, qua hortatur, ut homines ad cauendas iniurias, in omni loco intenti paratiq; sint. CAP XXVI.

Panætius. *Legebatur Panætij philisophi liber de officijs secundus, ex tribus illis inclytis libris, quos M. Tullius magno cũ studio, maximoq; opere æmulatus est. Ibi scriptum est, tum multa alia ad bonã frugẽ ducentia, tum uel maximè quod esse hærereq; in animo debet. Id autem est ad hanc ferme sententiã: Vita, inquit, hominum, qui ætatẽ in medio rerum agũt, ac sibi suisq; esse usui uolunt: negotia periculaq; ex improuiso aßidua & propè quotidiana fert. Ad ea cauenda atque declinanda, perinde esse oportet animo semper prompto atq; intẽto, ut sunt athletarũ, qui pancratiastæ uocantur. Nã sicuti illi ad certandũ uo-*

Pancratiastæ. *cati, proiectis altè brachijs cõsistunt, caputq; & os suum mani*

manibus oppositis, quasi uallo, præmuniũt: membraq́; eorum omnia priusquam pugna mota est, aut ad uitandos ictus cauta sunt, aut ad faciendos parata: ita animus atque mens uiri prudentis aduersus uim & petulantias iniuriarum, omni in loco atque in tempore prospiciens, debet esse erecta, ardua, septa, solida, expedita, nunquàm conniuens, nusquam aciem suam flectens: consilia cogitationesq́; contra fortunæ uerbera, contraq́; insidias iniquorum, quasi brachia, & manus prætendens: ne qua in re aduersa & repentina incursio, imparatis, improtectisq́; nobis oboriatur.

Quòd Quadrigarius, cũ multis mortalibus dixit: an quid, & quantum differret, si dixisset, cum multis hominibus. CAP. XXVII.

VErba sunt Claudij Quadrigarij ex annalium eius XIII. *Cõcione dimissa, Metellus in Capitoliũ uenit, cum multis mortalibus. Inde cũ domum proficisceretur, tota ciuitas eum reduxit. Cũ is liber, eaq́; uerba* M. *Frontoni, nobis ei ac plerisq́; alijs assidentibus legerentur: & cuidam haud sanè uiro indocto uideretur, multis mortalibus pro hominibus multis, ineptè frigideq́; in historia, nimisq́; id poëticè dixisse: tum Fronto illi, cui hoc uidebatur: An tu, inquit, aliarum homo rerum iudicij elegantissimi, mortalibus multis, ineptum tibi uideri & frigidum dicis? Nil autẽ arbitrare causæ fuisse, quod uir modestus, & puri atq; propè quotidiani sermonis, mortalibus maluit, quàm hominibus dicere? eandemq́; credis futurã fuisse multitudinis demonstrationem, si Cum multis hominibus, ac non Cum multis mortalibus diceret? Ego quidem* M.Fronto.

dem,inquit,sic existimo(nisi me scriptoris istius,omnisq; antiquæ orationis amor atque ueneratio, cæco esse iudicio facit)longè lateq; esse amplius,prolixius,fusius in significanda totius propè ciuitatis multitudine, mortales quàm homines dixisse. Nanque multorum hominum appellatio intra modicum quoque numerum cohiberi atq; includi potest: Multi autem mortales, nescio quo pacto, & quonam sensu inenarrabili omne ferè genus, quod in ciuitate est,& ordinum,& ætatum,& sexus comprehendunt. Quod scilicet Quadrigarius (ita ut res erat) ingentem atq; promiscuam multitudinem uolēs ostendere,

Mortaleis. *Cū multis mortalibus Metellū in Capitoliū uenisse dixit ἐμφατικώτερον,quàm si Cum multis hominibus dixisset.Ea nos omnia,quæ Fronto dixit,cum ita,ut par erat, non approbantes tantum,sed admirātes quoq; audiremus:Videte tamen,inquit, ne existimetis semper atq; in omni loco mortales multos,pro multis hominibus esse dicendum: ne planè fiat Græcū illud de Var.satyra prouerbiū, τὸν ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον.Hoc iudiciū Frontonis etiā in paruis minutisq; uocabulis,nō prætermittēdū putaui,ne nos fortè fugeret,lateretq; subtilior huiuscemodi uerborū consideratio.*

Non hactenus esse faciem, quæ uulgò dicitur.

CAP. XXVIII.

A*Nimaduertere est,pleraq; uerborū Latinorum ex ea significatione,in qua nata sunt,decessisse,uel in aliā longè,uel in proximā:eamq; decessionē factam esse cōsuetudine,& inscitia temere dicentiū,quæ cuiusmodi sint nō didicerint:Sicuti quidā faciē esse hominis putāt os tantū, & oculos,& genas,quod Græci πρόσωπον dicunt: quando fa*

do facies sit forma omnis & modus, & factura quædam corporis totius: à faciendo dicta, ut ab aspectu species, & à fingẽdo figura. Itaq; Pacuuius in tragœdia, quæ Niptra inscribitur, faciẽ dixit hominis, pro corporis longitudine: Species ab aspectu. Figura à fingendo.

Aetate, inqt, integra, feroci ingenio, facie procera uirũ.

Non solum autẽ in hominum corporibus, sed etiam in rerum cuiusq; modi aliarum facies dicitur: Nam montis, & cœli, & maris facies, si tempestiuè dicatur, probè dicitur. Sallustij uerba sunt ex hist. secũda: Sardinia in Africo mari, facie uestigij humani in orientem, quàm in occidentem latior prominet. Ecce autẽ id quod in mentẽ uenit, quòd etiam Plautus in Penulo, faciem pro totius corporis colorisq; habitu dixit.

Verba Plauti hæc sunt:

POE. Sed earum nutrix, qua sit facie mihi expedi.
MIL. Statura non magna corpore aquilo'st.
POE. Ipsa'st. MI. specie uenusta, ore atq; oculis pernigris.
POE. Formam quidem hercle uerbis depinxit probè.

Præterea memini Quadrigarium in undeuicesimo faciem pro statura totiusq; corporis figura dixisse.

Quid sit in satyra M. Varronis caninum prandium. CAP. XXIX.

LAudabat, uenditabatq; se nuper quispiam in libraria sedẽs, homo ineptè gloriosus: tanquam unus esset sub omni cœlo satyrarum M. Varronis enarrator, quas partim Cynicas, alij Menippæas appellant. Et iaciebat inde quædã non admodũ difficilia, ad quæ cõijcienda aspirare posse neminẽ dicebat. Tum fortè eum ego librũ ex ijsdem satyris ferebam, qui ὕδωρ χρυσόν inscriptus est. Propius

igitur accessi, & Nosti, inquam, magister uerbũ illud scilicet uetus, Egregiam Musicam, quæ sit abscõdita, eã esse nulli rei: Oro ergo te, legas hos uersus pauculos: & prouerbij istius, quod in his uersibus est, sententiã dicas mihi. Lege, inquit, tu mihi potius, quæ non intelligis: ut ea tibi ego enarrem. Quonam, inquã, pacto legere ego possum, quæ non assequor? Indistincta namq; fient, & cõfusa, quæ legero, & tuã quoq; impedient intentionem. Tunc alijs etiam qui ibi aderant, cõpluribus idẽ cõprobantibus, desiderantibusq; accipit à me librum ueterẽ, fidei spectatæ, luculentè scriptum. Accipit autem incõstantißimo uultu & mœstißimo. Sed quid deinde dicã? Non audeo hercle postulare, ut id credatur mihi. Pueri in ludo rudes, si eum librum accepissent, non ij magis in legendo deridiculi fuissent. Ita & sententias intercidebat, & uerba corruptè pronuntiabat. Reddit igitur mihi librum multis iam ridentibus: Et uides, inquit, oculos meos ægros, aßiduisq; lucubrationibus propè iam perditos? Vix ipsos literarũ apices potui comprehendere. Cum ualebo ab oculis, reuise ad me, & librum istum tibi totum legam. Rectè, inquam, sit oculis magister tuis. Sed in quo illis nihil opus est, id rogo te, dicas mihi: Caninum prandium in hoc loco, quem legisti, quid significat? At ille egregius nebulo, quasi difficili quæstione perterritus, exurgit statim: Et abiens, Non, inquit, paruam rem quæris: talia ego gratis non doceo. Eius autem loci, in quo id prouerbium est, uerba hæc sunt: Non uides apud Mnestheum scribi tria Vini genera. *genera esse uini, nigrum, album, medium, quod uocant* κιῤῥόν, *id est, giluum: nouum, uetus, medium: & efficere*

nigrum

*nigrum*uires, album urinam, medium πί+ιν: nouum re= *ał's, uirus frigerare, uetus calefacere, medium uerò esse prandium caninum. Quid significet prandium caninū, rem leuiculam diu et anxiè quæsiuimus. Prandium autē abstemium, in quo nihil uini potatur, caninum dicitur: quoniā canis uino caret. Cum igitur medium uinum appellasset, quod neq; nouum esset, neq; uetus: & plerunq; homines ita loquantur, ut omne uinum, aut nouum esse dicāt, aut uetus: nullam uim habere significauit, neq; noui, neque ueteris, quod medium esset: iccirco pro uino non habendum: quia neque refrigeraret, neq; calefaceret. Refrigerare id dicit quod Græcè dicitur ἀναψύξαι.*

Prandium caninum.

Abstemium.

Refrigerare.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII, LIBER XIIII.

Disertatio Phauorini philosophi aduersus eos, qui Chaldæi appellantur, & ex cœtu motibusq; siderum & stellarum, fata se hominum dicturos pollicentur. CAP. I.

ADVERSVM istos, qui sese Chaldæos, seu Genethliacos appellant, ac de motu deq; positu stellarum dicere posse quæ futura sunt, profitentur, audiuimus quondā Phauorinū philosophū, Romæ Græcè disserentem, egregia atque illustri oratione: exercendi'ne aut ostentandi gratia ingenij, an quòd ita seriò

iudica

iudicatoq; existimaret, nō habeo dicere. Capita autem locorum argumentorumq;, quibus usus est, quoad eius meminisse potui, egressus ibi ex auditione properè annotaui: eaq; fuerunt ad hanc ferme sententiam: Disciplinam istam Chaldæorum tantæ uenustatis non esse, quantæ uideri uolunt: neque eos principes eius autoresq; esse, quos ipsi ferant: sed id præstigiarum atque offuciarum genus commentos esse homines æruscatores, & cibum quæstumq; ex mendacijs captantes: atque eos, quoniam uiderent terrena quædam inter homines sita, cœlestium rerum sensu atque ductu moueri, quale est, quod oceanus, quasi lunæ comes, cum ea simul senescit adolescitq;: hinc uidelicet sibi argumentum ad persuadendum parauisse, ut crederemus omnia rerum humanarum, & parua & maxima, tanquam stellis atque syderibus euincta duci & regi. Esse autē nimis quàm ineptum absurdumq;, ut quoniam æstus oceani cum lunæ curriculo congruit, negotium quoque alicuius, quod ei fortè de aquæductu cum riualibus, aut de communi pariete cum uicino apud iudicem est, ut existimemus id negotium, quasi habena quadam de cœlo uinctum gubernari. Quod & si ui & ratione quapiam diuina fieri potest, nequaquam tamen id censebat, in tam breui exiguoq; uitæ spatio, quantouis hominis ingenio comprehēdi posse & percipi. Sed coniectari pauca quædam, ut uerbo ipsius utar, παχυμερέστερον, nullo scientiarum fundo concepta, sed fusa, & uaga, & arbitraria, qualis longinqua oculorum acies est, per interualla media caligantium. Tolli enim quod maximum inter deos atq; homines differt, si homines quoque res omneis pòst futuras

Offuciæ. Aeruscatores.

*futuras prænoscerent. Ipsam deinde sydérum stellarumq́; obseruationem, quam esse originem sciẽtiæ suæ prædicarent, haudquaquam putabit liquidè consistere. Nam si principes Chaldæi, qui in patentibus campis colebãt stellarum motus, & uias, & discessiones, & cœtus intuentes, quid ex ijs efficeretur obseruauerũt: Procedat, inquit, hæc sanè disciplina: sed sub ea modò inclinatiõe cœli, sub qua tunc Chaldæi fuerunt. Non enim potest (inquit) ratio Chaldæorum obseruationis manere, si quis ea uti uelit sub diuersis cœli regionibus. Nam quanta, inquit, partiũ circulorumq́; cœli, ex deuergẽtia & cõuexionibus mundi uarietas sit, quis non uidet? Eædẽ igitur stellæ, per quas omnia diuina humanáq; *fieri cõtendunt: sicuti ne usque quaq; pruinas aut calores cient, sed mutãt & uariãt, tempestatesq; eodem in tempore alibi placidas, alibi uiolẽtas mouent, cur non euenta quoq; rerũ, ac negotiorum, alia efficiunt in Chadæis, alia in Getulis, alia apud Danubiũ, alia apud Nilũ? Per autẽ, inquit, inconsequẽs, ipsum quidem corpus, & habitum tam profundi äëris sub alio, atq; alio cœli curuamine non eundẽ manere: in hominũ autem negotijs stellas istas opinari idem semper ostẽdere, si eas ex quacũq; terra cõspexeris. Præterea mirabatur, id cuiq; pro præcepto liquere, stellas istas, quas à Chaldæis & Babylonijs siue Aegyptijs obseruatas ferunt, quas multi erraticas, Nigidius errones uocat, non esse plures quàm uulgò dicerentur. Posse enim fieri existimabat, ut & alij quidam planetæ pari potestate essent, sine quibus recta atq; perpetua obseruatio perfici non quiret: neq; eos tamen cernere homines possent, propter exuperantiam uel*

*ferri, agi

Stellæ erraticæ. Errones.

splendo

splendoris uel altitudinis. Nam & quædam, inquit, sidera è quibusdam terris conspiciuntur, earumq; terrarum hominibus nota sunt: sed eadem ipsa ex omni terra alia non uidentur, & sunt alijs omnino ignotissima. Atque ut uidemus, inquit, & has tantummodo stellas, & ex una parte terræ obseruari debuisse: quæ tandem finis obseruationis istius fuit, & quæ tẽpora satis esse uisa sunt ad percipiendũ, quid præmõstraret, aut cœtus stellarum, aut circuitus, aut transitus? Nam si isto modo cœpta fieri obseruatio est, ut animaduerteretur quo habitu, qua forma, quáq; positura stellarum aliquis nasceretur: tum deinceps ab ineunte uita, fortuna eius & mores, & ingenium, & circunstantia rerũ negotiorumq;, & ad postremum finis etiam uitæ spectaretur: eáq; omnia, ut usu uenerant, literis mandarentur: ac postea longis temporibus, cum ipsæ illæ eodem in loco, eodemq; habitu forent, eadem cæteris quoque euentura existimarentur, qui eodem illo tempore nati fuissent. Si isto, inquit, modo obseruari cœptum est, exq; ea obseruatione cõposita quædã disciplina est, nullo id pacto potest procedere. Dicant enim quot tandẽ annis uel potius quot seculis orbis hic oseruationis perfici quiuerit. Constari quippe inter astrologos dicebat, stellas istas quas erraticas dicerent, quæ esse omnium rerum fatales dicerentur, infinito propè & innumerabili numero annorum ad eundem locum, cùm eodem habitu simul omnes profectæ sunt, regredi: ut neq; ullus obseruationis tenor, neq; memoriæ ulla effigies literarũ tanto æuo potuerint edurare. Atq; illud etiam cuiusmodi esset, considerandũ putabat, quòd aliud stellarũ agmen foret, quo primum

Edurare.

mum tempore conciperetur homo in utero matris: aliud posteà,cum in decẽ mensibus proximis in lucẽ ederetur. Quærebatq; quî cõueniret,diuersam super eodẽ fieri demonstrationẽ:si,ut ipsi putarent,alius atq; alius earundẽ stellarum situs atq; ductus,alias atq; alias fortunas daret? Sed & nuptiarum tempore,ex quibus liberi quærerẽtur, atque ipso etiã illo maris atque fœminæ coitu iam declarari oportere dicebat,certo quodam & necessario stellarũ ordine,quales qualiq; fortuna homines gignerentur: ac multò etiã antè,quàm pater ipse,atq; mater nascerentur,ex eorũ genitura debuisse iam tum prospici, quinam olim futuri essent,quos ij creaturi forent,& suprà longè atq; lõgè per infinitũ:ut si disciplina ista fundamẽto aliquo ueritatis nixa est, cẽtesimo usq; abhinc seculo,uel magis primo cœli atq; mundi exordio,atq; inde iã deinceps cõtinua significatione,quoties generis autores eiusdẽ hòmines nascerentur, stellæ istæ præmonstrare debuerint, qualis,qualiq; fato futurus sit quisquis hodie natus est. Quo autẽ,inquit,pacto credi potest, uniuscuiusq; stellarum formæ & positionis sortẽ atq; fortunã,uni omnino homini certam destinatamq; esse? eamq; formam post longißima seculorum spatia restitui,si uitæ fortunarum'que eiusdẽ hominis indicia,in tam breuibus interuallis per singulos maiorũ eius gradus,perq; infinitũ succeßionũ ordinem,tam sæpe ac tam multipliciter,eadẽ ipsa nõ eadẽ stellarum facie denotantur? Quòd si id fieri potest, ea'que diuersitas atq; uarietas admittitur, per omneis antiquitatis gradus,ad significanda eorũ hominũ,qui pòst nascentur, exordia: imparilitas hæc turbat obseruationem: omnis'que ratio

ratio disciplinæ cõfunditur. Iam uero id minime ferendum esse censebat, quòd nõ modo casus & euẽta, quæ euenirẽt extrinsecus, sed cõsilia quoq; hominum ipsa, & arbitria, & uarias uolũtates appetitionesq́;, & declinationes, & fortuitos, repentinosq́; in leuißimis rebus animorum impetus recessusq́; moueri agitariq; desuper è cœlo putarent: tanquã si fortè ire in balneas uolueris, ac deinde noluerïs, atq; id rursum uolueris, non ex aliqua dispari uariáq; animi agitatione, sed ex necessaria quadam errantium siderũ reciprocatione contigerit: ut planè homines, non quod dicitur λογικὰ ζῶα, sed ludicra & ridenda quædam* νευρόσπαστα esse uideantur, si nihil sua sponte, nihil arbitratu suo faciunt, sed ducentibus stellis & aurigantibus. Ac si, inquit, potuisse prædici affirmant, Pyrrhus'ne rex, an Manius Curius prælio uicturus esset: cur tandem non de alea quoq;, ac de calculis, & alueolo audeant dicere, quisnam ibi ludentium uincat? An uidelicet magna sciũt, parua nesciunt? & minora maioribus imperceptiora sunt? Sed si magnitudines rerũ sibi uindicant, magisq; esse perspicuas, & facilius cõprehendi poße dicunt: Volo, inquit, mihi respondeant, quid in hac totius mũdi contemplatione præstantis naturæ operibus, in tam paruis atque breuibus negotijs fortunisq; hominũ, magnũ putẽt? Atque id uelim etiã, inquit, ut respondeant, si tam paruũ, atq; rapidũ est momentum tẽporis, in quo homo nascens fatum accipit, ut in eodẽ illo puncto sub eodẽ circulo cœli plures simul ad eandẽ cõpetentiã nasci non queant: & si idcirco gemini quoq; nõ eadẽ uitæ sorte sunt, quoniam non eodem temporis pũcto editi sunt: peto, inquit, respõdeant, cursum

Arbitrij libertatem defendit.

*Cælius neurospasta legit lib. 4. cap. 6.

*cursum illum temporis transuolantis, qui uix cogitatione animi comprehendi potest, quonã pacto aut cõsulto asse= qui queant, aut ipsi perspicere & deprehẽdere: cũ in tam præcipiti dierũ noctiumq; uertigine, minima momẽta in= gentes facere dicant mutationes? Ad postremũ autem, & quid esset, quod aduersum hoc dici posset, requirebat: quòd homines utriusq; sexus, omniũ ætatum diuersis stellarum motibus in uitam editi, regionibus sub quibus geniti sunt, longè distantibus, omnes tamẽ isti, aut hiãtibus terris, aut labẽtibus tectis, aut oppidorũ expugnationibus, aut eadẽ in naui fluctu obruti, eodem genere mortis, eodemq; ictu tẽporis interirẽt? Quod scilicet, inquit, nũquàm eueniret, si momenta nascendi singulis attributa, suas unumquodq; leges haberẽt. Quòd si quædam, inquit, in hominũ morte atq; uita, etiam diuersis temporibus editorum, per stella= rum pares quosdam posteà cõuentus, paria nonnulla & consimilia posse dicuntur obtingere: cur non aliquando possint omnia quoq; paria usu uenire, ut existant per hu= iuscemodi stellarũ cõcursiones & similitudines Socrates simul & *Antisthenes & Platones multi, genere, forma,* *Aristones* *ingenio, moribus, uita omni, & morte pari? quod nequa= quam, inquit, prorsus fieri potest. Non igitur hac causa probè uti queunt aduersum hominũ impares ortus, inte= ritus pares. Illud autem cõdonare se ijs dicebat, quòd non id quoq; requirerẽt, si uitæ, mortisq; hominum, rerumq; humanarũ omniũ tempus & ratio, & causa in cœlo, & apud stellas foret: quid de muscis, aut uermiculis, aut echi= nis, multisq; alijs minutissimis, terra mariq; animantibus dicerent? An ista quoq; ijsdem, quibus homines, legibus*

nascerentur, iisdemq; itidem extinguerentur: ut aut ranunculis quoq;, & culicibus nascendi fata sint de cœlestium siderum motibus attributa: aut si id non putarent, nulla ratio uideretur, cur ea siderum uis in hominibus ualeret, deficeret in cæteris. Hæc nos ficta, & incondita, & propemodum ieiuna oratione attigimus. At Phauorinus (ut hominis ingeniũ fuit, utq; Græcæ facũdiæ copia simul &
Profluentius. uenustas) latius ea, & amœnius, & splendidius, & profluentius exequebatur. Atq; identidem cõmonebat, ut caueremus, nequà nobis isti sycophãtæ, ad faciẽdam fidem, irreperent, quòd uiderẽtur quædam interdum uera effutire aut spargere. Non enim comprehensa, inquit, neque definita, neq; percepta dicunt: sed lubrica atq; ambagiosa coniectatione nitentes, inter falsa atq; uera pedetentim, quasi per tenebras ingredientes eunt: & aut multa tẽtando incidunt repẽtè imprudẽtes in ueritatem, aut ipsorum qui eos consulunt, multa credulitate ducente, perueniunt callidè ad ea, quæ uera sunt, & idcirco uidentur in præteritis rebus, quàm futuris, ueritatẽ facilius imitari. Ista tamen omnia, quæ aut temere aut astutè uera dicunt, præ cæteris, inquit, quæ mentiuntur, pars ea nõ fit* millesima. Hæc autem, quæ dicentem Phauorinum audiuimus, multa etiam memini poëtarum ueterum testimonia confirmare, quibus huiuscemodi ambages fallaciosæ confutantur: ex quibus est Pacuuianum illud:

*Sunt qui legãt multesima: referentes ad quæ, cam dictionẽ, πολλοστημόριον.

Nam si qui quæ euentura sunt, præuideant,
Aequiparent Ioui. Item Accianum illud:
Nihil, inquit, credo auguribus, q̃ aures uerbis diuitant
Alienas, suas ut auro locupletent domos.

Item Phauorinus deterrere uolens, & depellere adolescentes à genethliacis istis, & quibusdam alijs id genus, qui prodigiosis artibus futura omnia dicturos se pollicentur: nullo pacto adeundos esse, consulendosq; huiuscemodi argumentis concludebat: Aut aduersa, inquit, euentura dicunt, aut prospera. Si dicunt prospera, & fallunt: miser fies frustra expectando. si aduersa dicũt, & mentiuntur: miser fies, frustra timendo. Si uera respondent, eaq; sunt non prospera: iaminde ex animo miser fies, antequàm è fato fias. si felicia promittunt, eaq; euentura sunt: tum planè duo erunt incõmoda: & expectatio te spei suspensum fatigabit, & futurũ gaudij fructum spes tibi iam defloraverit. Nullo igitur pacto utendum est istiusmodi hominibus, res futuras præsagientibus. Prognostici nõ sunt consulẽdi.

Quemadmodum disseruit Phauorinus consultus à me, super officio iudicis. CAP. II.

QVo primum tempore à Prætoribus lectus in iudices sum, ut iudicia quæ appellãtur priuata susciperem: libros utriusq; linguæ de officio iudicis scriptos conquisiui: ut homo adolescens, à poëtarum fabulis, & à rhetorũ epilogis ad iudicandas lites uocatus, rem iudiciariã, quoniã uocis (ut dicitur) uiuæ nimia penuria erat, ex mutis, quod aiunt, magistris cognoscerẽ. Atq; in rerum quidem diffusionibus, cõperẽdinationibus, & alijs quibusdã legitimis in rebus, ex ipsa lege Iulia, et ex Sabini Massurij, & ex quorundam aliorum iurisperitorum commentarijs cõmoniti & adminiculati sumus: in ijs autẽ, quæ existere solent, negotiorum ambagibus, & in ancipiti rationum diuersarum circũstantia, nihil quicquã nos huiuscemodi Muti magistri libri.

modi libri iuuerunt. Nam etsi cōsilia iudicibus ex præsentium causarum statu capienda sunt: generalia tamen quædam præmonita & præcepta sunt, quibus ante causam præmuniri iudex prępararię; ad incertos casus futurarum difficultatum debeat: sicut illa mihi tunc accidit inexplicabilis reperiendæ sententiæ ambiguitas. Petebatur apud me pecunia, quæ dicebatur data numerataq;: sed qui petebat, neq; tabulis, neq; testibus id factum docebat, & argumentis admodum exilibus nitebatur. Sed eum constabat uirū esse ferme bonū, notæq; & expertæ fidei, & uitæ inculpatißimæ: multaq;, & illustria exēpla, probitatis, synceritatisq; eius expromebantur. Illum autē, unde petebatur, hominem esse non bonæ rei, uitaq; turpi & sordida, conuictumq; uulgo in mendacijs, plenumq; esse perfidiarum & fraudū ostendebatur. Is tamen cum suis multis patronis clamitabat, probari apud me debere pecuniā datam consuetis modis: expensi latione, mensæ rationibus, chirographi exhibitione, tabularū obsignatione, testium interceßione. Ex quibus omnibus si nulla re probaretur: dimitti * iam sanè oportere, & aduersarium de calumnia damnari. Quod de utriusq; autem uita atq; factis diceretur, frustra id fieri atq; dici. Rem enim de petenda pecunia apud iudicē priuatum agi: non apud CENS. de moribus. Tunc ibi amici mei, quos rogauerā in cōsilium, uiri exercitati, atq; in patrocinijs, & in operis fori celebres, semperq; se circūundiq; distrahentibus causis festinantes, non sedendū diutius, ac nihil esse dubium dicebāt, quin absoluendus foret, quem accepisse pecuniā illā nulla probatione solēni docebatur. Sed enim ego homines cum consid

* iā se oportere

considerabam, alterum fidei, alterũ probri plenum, spurcißimæq; uitæ ac defamatißimæ: nequaquã adduci potui ad absoluendum. Iußi igitur diem* diffundi, atque inde à subsellijs pergo ire ad Phauorinum philosophum, quem meo tempore Romæ plurimum sectabar: ac de hominibus quæ apud me dicta fuerant, uti res erat, narro omnia: ac peto, ut & ipsum illud, in quo hærebam, & cætera etiam, quæ obseruanda mihi forent in officio iudicis, faceret me, ut earum rerum essem prudentior. Tum Phauorinus, religione illa cunctationis, & solicitudinis nostræ comprobata: Id quidem, inquit, super quo nunc deliberas, uideri potest specie tenui paruaq; esse: sed si de omni quoq; officio iudicis præire tibi me uis, nequaquam est uel loci huius, uel tẽporis. Est enim disceptatio ista multijugæ, & sinuosæ quæstionis: multaq;, et anxia cura, & circũspicientia indigens. Nanq; (ut pauca tibi nunc quæstionũ capita attingam) iam omnium primũ hoc de iudicis officio quæritur: Si iudex fortè id sciat, super qua re apud eum litigatur: eaq; res uni ei, prius quàm agi cœpta, aut in iudicium deducta sit, ex alio quodã negotio, casuq; aliquo cognita liquidò, & comperta sit, neque id tamen in agenda causa probatur: oporteat'ne cum secũdum ea, quæ sciens uenit iudicare, an secundum ea quæ aguntur. Id etiam, inquit, quæri solet, an deceat atq; conueniat, iudicij causa iam cognita, si facultas esse uideatur componẽdi negotij, officio paulisper iudicis dilato, cõmunis amicitiæ et quasi pacificatoris partes recipere. Atq; illud amplius ambigi, ac dubitari scio, debeat'ne iudex inter cognoscendum ea, quæ dicto quæsitoq; opus est, dicere & quærere: etiamsi

*Ang. Polit. diffindi legit

Officia iudicis dubia.

cuius ea dici quæriq; interest, neq; dicat, neque postulet. Patrocinari enim prorsus hoc esse aiunt, nō iudicare. Præter hæc super ea quoq; re dissentitur, an ex usu exq; officio sit iudicis, rem causamq;, de qua cognoscit, interlocutionibus suis ita exprimere consignareq;, ut ante sententiæ tempus ex ijs, quæ apud eum in præsens confuse uarieq; dicuntur, perinde ut quoq; in loco, ac tempore mouetur, signa & indicia faciat motus, atq; sensus sui. Nam qui iudices, inquit, acres, atq; celebres uidentur, non aliter existimant rem, qua de agitur, indagari comprehendiq; posse: nisi is, qui iudicat, crebris interrogationibus necessarijsq; interlocutionibus & suos sensus aperiat, & litigantium deprehēdat. Contrà autem, qui sedatiores & grauiores putantur, negant iudicē debere ante sententiā, dum causa utrinq; agitatur, quoties aliqua re proposita motus est, toties significare quid sentiat. Euēturum enim aiunt, ut quia pro uarietate propositionum argumentorumq; alius, atque alius motus animi patiendus est, aliter atq; aliter eadem causa, eodemq; in tempore sentire, & interloqui uideatur. Sed de his, inquit, & cæteris huiuscemodi iudicialis officij tractatibus, & nos posthac, cū erit otiū, dicere quid sentiamus, conabimur: & præcepta Aelij Tuberonis super officio iudicis, quæ nuperrimè legi, recēsebimus. Quod autem ad pecuniā pertinet, quam apud iudicem peti dixisti: suadeo hercle tibi, utare M. Catonis prudentißimi uiri consilio: qui in oratione quam pro L. Turio, contra Cn. Gellium, dixit, ita esse moribus maiorū traditum obseruatumq; ait: ut si quid inter duos actum est, neq; tabulis, neq; testibus planū fieri poßit, tum apud

iudicem

iudicem, qui de ea re cognoſceret, uter ex ijs uir melior eſſet, quæreretur: & ſi pares eſſent, ſeu boni pariter ſeu mali, tum illi unde petitur, crederetur: ac ſecundum eum iudicaretur. In hac autem cauſa, de qua tu ambigis, optimus eſt, qui petit: unde petitur, deterrimus: & res eſt inter duos acta, ſine teſtibus. Eas igitur, & credas ei, qui petit: condemnesq́; eum, de quo petitur. quoniã, ſicuti dicis, duo pares non ſunt: & qui petit, melior eſt. Hoc quidem mihi tum Phauorinus, ut uirum philoſophũ decuit, ſuaſit. Sed maius ego, altiusq́; id eſſe exiſtimaui, quàm quod meæ ætati, & mediocritati conueniret: ut cognouiſſe, & condemnaſſe de moribus, non de probationibus rei geſtæ uiderer: ut abſoluerem tamen inducere in animum nõ quiui, et propterea iuraui, mihi nõ liquere, atq; ita iudicatu illo ſolutus ſum. Verba ex oratione M. Catonis, cuius comme minit Phauorinus, hæc ſunt: Atque ego à maioribus memoria ſic accepi, ſi quis quid alter ab altero peteret: ſi ambo pares eſſent, ſiue boni ſiue mali eſſent, quod duo res geſsiſſent uti teſtes non intereſſent: illi unde petitur, ei potius credendum eſſe. Nunc ſi ſponſionẽ feciſſet Gellius cum Turio, ni uir melior eſſet Gellius, quàm Turius: nemo, opinor, tam inſanus eſſet, qui iudicaret meliorem eſſe Gellium quàm Turium. Si non melior eſt Gellius Turio, potius oportet credi unde petitur.

An æmuli infensiq́ inter ſeſe fuerint Xenophon & Plato. CAP. III.

QVi de Xenophõtis Platonisq́; uita & moribus plc raque omnia exquiſitiſsimè ſcripſere: non abfuiſſe ab eis motus quoſdã tacitos, & occultos ſimultatis, æmu- Platonis & Xenophõtis æmulatio.

lationisq; mutuæ putauere: & eius rei argumenta quædã cõiectatoriè, ex eorũ scriptis protulerũt. Ea sunt profectò huiuscemodi, quòd neque à Platone in tot numero libris mentio usquam facta sit Xenophontis: neque item contrà ab eo Platonis, in suis libris: quãquàm uterq;, ac maximè Plato compluriũ Socratis sectatorũ in sermonibus, quos scripsit, cõmeminerit. Id etiam esse non synceræ neq; amicæ uoluntatis indicium crediderunt, quòd Xenophon inclyto illi operi Platonis, quod de optimo statu reipublicæ, ciuitatisq; administrandæ scriptũ est, lectis ex eo duobus ferè libris, qui primi in uulgus exierant, opposuit contrà, cõscripsitq; diuersum regiæ administrationis genus, quod παιδείας κύρου *inscriptũ est. Eo facto scriptoq; eius, usq; adeò permotũ esse Platonem ferũt, ut quodã in libro mentione Cyri regis habita, retractandi leuandíque eius operis gratia, uirum quidem Cyrum nauum & strenuum fuisse dixerit,* παιδείας δ' οὐκ ὀρθῶς ἧφθαι τὸ παράπαν. *Hæc enim uerba sunt de Cyro Platonis. Prætereà putant id quoq; ad ista, quæ dixi, accedere, quòd Xenophon in libris, quos dictorũ atq; factorũ Socratis cõmentarios composuit, negat Socratem de cœli atq; naturæ causis rationibusq; unquam disputauisse: ac ne disciplinas quidẽ cæteras, quæ* μαθήματα *Græci appellant, quæ ad bene beatéq; uiuendum nõ pertinerent, aut attigisse, aut comprobasse. Idcircoq; turpiter eos mentiri dicit, qui disertationes istiusmodi Socrati attribuerent. Hæc autem, inquiunt, Xenophon cum scripsit, Platonem uidelicet notat, in cuius libris Socrates de Physica, & Musica, & Geometria disserit. Sed enim de uiris optimis & grauißimis, si credẽ-*

dum

dum hoc aut ſuſpicandum fuit, cauſam equidem eſſe arbitror nõ obtrectatiõis, neq; inuidiæ, neq; de gloria maiore parienda certationis. Hæc enim procul à moribus philoſophiæ abſunt, in quibus illi duo omnium iudicio excelluerunt. Quæ igitur eſt iſtius opinionis ratio? Hæc profectò eſt, æquiparatio ipſa plerũq; & parilitas uirtutum inter ſe cõſimiliũ, etiam ſi contentionis ſtudiũ & uolũtas abeſt, ſpeciem tamen æmulationis creat. Nam cũ ingenia quædam magna duorum pluriumue in eiuſdẽ rei ſtudio illuſtrium, aut pari ſunt fama, aut proxima: oritur apud diuerſos fautores eorum induſtriæ, laudiſq; æſtimandæ contentio. Tum poſteà, ex alieno certamine ad eos quoque ipſos contagium certationis adſpirat: curſuſq; eorum ad *eandem uirtutis calcem pergẽtium, quando eſt compar uel ambiguus, in æmulandi ſuſpitiones non ſuo, ſed fauentium ſtudio delabitur. Proinde igitur & Xenophon & Plato Socraticæ amœnitatis duo lumina, certare æmulariq; inter ſeſe exiſtimati ſunt: quia de ijs apud alios uter eſſet exuperantior certabatur: & quia duæ eminentiæ cũ ſimul iunctæ in arduum nitũtur, ſimulachrum quoddam contentionis æmulæ pariunt.

Parilitas ingeniorum æmulationem parit.

*eundẽ uirtutis callem

Quòd aptè Chryſippus & graphicè imaginem Iuſtitiæ modulis, coloribusq; uerborum depinxit.

CAP. IIII.

Condignè mehercle & condecorè Chryſippus in librorum, qui inſcribuntur περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς primo, os & oculos Iuſtitiæ, uultumq; eius ſeueris atq; uenerandis uerborum coloribus depinxit. Facit quippe imaginem Iuſtitiæ, fieriq; ſolitam eſſe dicit à pictoribus rhe-

Chryſippus.

Iuſtitiæ imago.

A 5 tori

toribusq; antiquioribus, ad hūc ferme modū: Forma atque filo uirginali: aspectu uehemēti, & formidabili luminibus oculorum acribus: neq; humilis, neq; atrocis, sed reuerendæ cuiusdam tristitiæ dignitate. Ex *imaginis autem istius significatione intelligi uoluit, iudicem, qui iustitiæ antistes est, oportere esse grauem, sanctum, seuerum, incorruptum, inadulabilem: contraq; improbos, nocentesq; immisericordem, atq; inexorabilem, erectumq; & arduum, ac potentem, ui & maiestate æquitatis, ueritatisq; terrificū.* Verba *ipsa* Chry*sippi de iustitia scripta hæc sunt:* Παρθένος δὲ εἶναι λέγεται, κατὰ σύμβολον τοῦ ἀδιάφθορος εἶναι, καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις. μηδὲ προσίεσθαι, μήτε τοὺς ἐπιεικεῖς λόγους, μήτε παραίτησιν, καὶ δέησιν, μήτε κολακείαν, μήτε ἄλλο μηδὲν τῶν τοιούτων. οἷς ἀκολούθως, καὶ σκυθρωπὴ γράφεται, καὶ συνεστηκὸς ἔχουσα τὸ πρόσωπον, καὶ ἔντονον, καὶ δεδορκὸς βλέπουσα ὥστε τοῖς μὲν ἀδίκοις φόβον ἐμποιεῖν, τοῖς δὲ δικαίοις θάρσος. τοῖς μὲν ὡς πρὸς φίλους ὄντος τοῦ τοιούτου προσώπου, τοῖς δὲ ἑτέροις ὡς προσάντους. *Hæc uerba* Chry*sippi eò etiam magis ponenda existimaui: ut prompta atq; exposita ad considerandum, iudicandumq; sint.* Q*uoniam legentibus nobis ea, delicatiores quidā disciplinarū philosophi,* S*euitiæ imaginē istam esse, non* I*ustitiæ dixerunt.*

Lis atq; cōtentio grammaticorum Romæ illustrium, enarrata, super casu uocatiuo uocabuli quod est Egregius. CAP. V.

D*Efessus ego quondam ex diutina cōmentatione, laxandi, leuandiq; animi gratia, in* A*grippæ campo deambulabam: atque ibi duos fortè grammaticos conspicatus, non parui in urbe* R*oma nominis, certationi eorum*

rum acerrimæ affui: cũ alter in casu uocatiuo, Vir egre- gi dicendum contenderet, alter, Vir egregie. Ratio autẽ eius, qui egregi oportere dici censebat, huiuscemodi fuit: Quæcunq;, inquit, nomina, seu uocabula recto casu, numero singulari, us, syllaba finiuntur, in quibus ante ultimam syllabam posita est, i, litera: ea omnia casu uocatiuo, i, litera terminantur: ut Cælius Cæli, modius modi, tertius terti, Accius Acci, Titius Titi, & simulia omnia. Sic igitur Egregius, quoniam us, syllaba, in casu nominandi finitur, eamq; syllabam præcedit, i, litera: habere debebit in casu uocandi, i, literam extremam: & idcirco Egregi, non Egregie, rectius dicetur. Nam diuus, & riuus, & cliuus, non us, syllaba terminantur, sed ea quæ per duo u, scribenda est. Propter cuius syllabæ sonum declarandum, reperta erat noua litera, F, quæ digamma appellabatur. Hoc ubi alter audiuit, O', inquit, egregie grammatice, uel si id mauis, egregiissime: dic oro te, Inscius, & impius, & Sobrius, & Ebrius, & Proprius, & Propitius, & Anxius, & Contrarius, quæ us, syllaba finiuntur, in quibus ante ultimam syllabam, i, litera est: quem casum uocãdi habent? me enim pudor, & uerecundia tenet, pronunciare ea secundum tuam definitionem. Sed cum ille paulisper opposito horum uocabulorum commotus reticuisset: & mox tamen se collegisset, eandemq; illam quã definierat regulam retineret & propugnaret: diceretq; & Proprium, & Propitium, & Anxium, & Contrarium, itidem in casu uocatiuo dicendũ: quia & Aduersarius & Extrarius ita diceretur, Insciũ quoq; & Impiũ, et Ebriũ, & Sobrium, insolentius quidem paulò, sed rectius per, i, literam

Egregius.

Digamma.

literam,non per e,in casu eodem pronũtiandum: eaq; inter eos contentio cum longius duceretur, non arbitratus ego operæpretium esse,eadem hæc ista diutius audire,clamantes compugnantesq; illos reliqui.

Cuiusmodi sint,quæ speciem doctrinarum habeant,sed neq; delectent, neque utilia sint:atq; inibi de uocabulis singularum urbium, regionumq; immutatis. CAP. VI.

HOmo nobis familiaris, in literarũ cultu non ignobilis,magnamq; ætatis partem in libris uersatus:Adiutum,inquit,ornatumq; uolo ire Noctes tuas:et simul dat mihi librum grandi uolumine, doctrinis omnigenis (ut ipse dicebat) præscatentem:quem elaboratum sibi esse ait ex multis,& uarijs,et remotis lectionibus:ut ex eo sumerem quantum liberet rerum memoria dignarum.Accipio cupidus,& libẽs: tanquã si copiæ cornu nactus essem:& recondo me penitus, ut sine arbitris legam. At quæ scripta erant, prò Iupiter, mera miracula: quo nomine fuerit,qui primus grammaticus appellatus est: & quot fuerint Pythagoræ nobiles,quot Hippocrates: & cuiusmodi Homerus dicat in Vlyßis domo σαρῆνες *: quam ob causam Telemachus cubans iunctum sibi cubantem Pisistratum,non manu attigerit,sed pedis ictu excitarit:* ὑπὸ κλεῖδα *Telemachũ quo genere claustri incluserit: & quapropter idem poëta rosam non norit, oleum ex rosa norit. Atq; illud etiam scriptum fuit,quæ nomina fuerint sociorum Vlyßis, qui à Scylla rapti laceratiq; sunt, utrum* ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ *Vlysses errauerit* κατὰ ἀρίσταρχον, *an* ἐν τῇ ἔξω κατὰ κράτητα. *Id etiam istic scriptum fuit, qui*

sint

ſint apud Homerum uerſus, ἰσόψηφοι: & quorũ ibi nominum reperiatur παραστιχίς: & quis adeò uerſus ſit, qui per ſingula uocabula ſingulis ſyllabis increſcat: ac deinde qua ratione dicit ſingulas pecudes, in ſingulos annos ter na parere: & ex quinq; operimentis, quibus Achillis clypeus munitus eſt, quod factum ex auro eſt, ſummum ſit an medium: & prætereà quibus urbibus regionibusq; uocabula iam mutata ſint: quòd Bœotia antè appellata fuerit Aonia, *quod Aegyptus* Aëria *dicta eſt, quòd Creta eodem quoq; nomine* Aëria *dicta eſt, quòd Attica* ἀκτή, & Acta *apud poëtam, quòd Corinthus* Ephyre, *quòd Macedonis ora* ἠμαθία, *quòd Theſſalia* αἱμονία, *quòd Tyrus* Sarra, *quòd Thracia antè* Sithon *dicta ſit, quòd Seſton* ποσειδώνειον. *Hæc atque item alia multa iſtiuſmodi ſcripta in eo libro fuerant. Quem cum ſtatim properans redderem,* ὄναιό σου, *inquam, doctiſsime uirorum,* ταύτης τῆς πολυμαθίας: *& librum hunc opulentiſsimum recipe, nil prorſus ad noſtras paupertinas literas congruentem. Nam meæ Noctes, quas inſtructũ ornatumq; iſti, de uno maximè illo uerſu Homeri quærunt, quem Socrates præ omnibus ſemper rebus ſibi eſſe cordi dicebat:*

Aonia. Aëria. Ephyre. Emathia. Hæmonia. Sarra. Sithon. Paupertinus.

ὅπι τοι ἐν μεγάροισι κακόν ἀγαθόν τε τέτυκται.

Quòd M. Varro Cn. Pompeio conſuli primũ deſignato commentarium dedit, quem appellauit ipſe Iſagogicum de officio ſenatus habendi.

CAP. VII.

CN. Pompeio* *conſulatus primus cum Marco Craſſo deſignatus eſt. Eum magiſtratum Pompeius cum initurus foret, quoniam per militiæ tempora, ſenatus habendi*

*primum conſul

bendi cõſulendiq; rerum etiam expers humanarum fuit, M. Varronem familiarem ſuum rogauit, uti commentariũ faceret εἰσαγωγικὸν: ſic enim Varro ipſe appellabat: ex quo diſceret, quid facere dicereq; deceret, cum ſenatum conſuleret. Eum librum commentarium, quem ſuper ea re Pompeio fecerat, periſſe Varro ait in literis, quas ad Oppianum dedit, quæ ſunt in libro epiſtolicarum quæſtionum IIII. In quibus literis, quoniam quæ antè ſcripſerat non comparebant, docet rurſum multa ad eam

* cõducentia rem * ducentia. Primùm ibi ponit, quæ fuerint, per quos more maiorum ſenatus haberi ſoleret, eosq; nominat, Dictatores, Conſules, Prætores, Trib. Pleb. Interregem, Præfect. urbis: neque alij, præter hos, ius fuiſſe dixit facere ſenatuſconſultum: quotiesq; uſu ueniſſet, ut omnes iſti magiſtratus eodem tempore Romæ eſſent, tum quo ſuprà ordine ſcripti eſſent, qui eorum prior alijs eſſet, ei potiſsimum ſenatuſconſulendi ius fuiſſe. Addit deinde extra ordinario iure Tribunos quoque militares, qui pro Conſulibus fuiſſent: item Decemuiros, quibus imperium conſulare tum eſſet: item Triumuiros reipub. conſtituendæ cauſa creatos, ius conſulendi ſenatum habuiſſe. Poſteà ſcribit de interceſsionibus: dicitq; intercedendi, ne ſenatuſconſultũ fieret: ius fuiſſe ijs ſolis, qui eadem poteſtate, qua ij, qui ſenatuſconſul. facere uellent, maiores ue eſſent. Tum adſcripſit de locis in quibus ſenatuſconſultum fieri iure poſſet: docuit confirmauitq; niſi in loco

Aug. id eſt, augures. per Aug. conſtituto, quod templum appellaretur, ſenatuſconſul. factum eſſet, iuſtum id non fuiſſe: propterea & in curia Hoſtilia, & in Pompeia, & poſt in Iulia cum

cum profana ea loca fuissent, templa esse per Augu. constituta: ut in ijs senatusconsulta more maiorum iusta fieri possent. Inter quæ id quoq; scriptum reliquit, non omneis ædes sacra templa esse: ac ne ædem quidem Vestæ templum esse. Post hæc deinceps dicit Senatusconsul. ante exortum, aut post occasum solem factum, ratū non fuisse: opus etiam censorium fecisse existimatos, per quos eo tempore Senatusconsul. factum esset. Docet deinde inibi multa: quibus diebus haberi senatum ius non sit: immolareq; hostiam prius, auspicariq; debere, qui Senatum habiturus esset: de rebus quoque diuinis prius, quàm humanis ad Senatum referendum esse: tum porrò referri oportere, aut infinitè de republi. aut de singulis rebus finitè: Senatusq; consf. fieri duobus modis: aut per discessionem, si consentiretur: aut si res dubia esset, per singulorum sententias exquisitas: singulos autem debere consuli gradatim. Incipit'que à consulari gradu, ex quo gradu semper quidem antea primum rogari solitū, qui princeps in Senatum lectus esset. Tum autem, cum hæc scriberet, nouū morem institutum refert, per ambitionem, gratiamq;: ut is primus rogaretur, quem rogare uellet, qui haberet Senatum: dum is tamen ex gradu consulari esset. Præter hæc de pignore quoq; capiendo disserit: deq; multa dicenda Senatori, qui cum in Senatum uenire deberet, non adesset. Hæc & alia quædam id genus in libro, quo supra dixi, M. Varro in epistola ad Oppianum scripta executus est. Sed quòd ait Senatusconsultum duobus modis fieri solere: aut conquisitis sententijs, aut per discessionem: parum conuenire uidetur cum eo, quod Atteius Capito in

Templum.

Opus cēsoriū, pro re animaduersiōe digna.

H. Janae templa propriè uocabantur, quae inauguratae aedes, quae nondum consecratae. Com: in Inst: Heine: Strijm

in Coniectaneis scriptum reliquit. Nam in libro ducentesimo quinquagesimonono, Tuberonem dicere ait nullum senatusconsultum fieri posse, non discessione facta: quia in omnibus senatuscõsultis, etiam in ijs, quæ per relationem fierent, discessio esset necessaria, idq; ipse Capito uerum esse affirmat. Sed de hac omni re, alio in loco plenius, accuratiusq; nos memini scribere.

Quæsitum esse dissensumq; an præfectus Latinarum causa creatus, ius senatus conuocandi consulendiq; habeat. CAP. VIII.

PRæfectum urbi Latinarum causa relictum, senatum habere posse Mutius negat: quoniam ne Senator quidem sit; neq; ius habeat sententiæ dicendæ: cum ex ea ætate præfectus fiat, quæ non sit senatoria. Marcus autem Varro in quarto epistolicarum quæstionum, & Atteius Capito in Coniectaneorum ducentesimo quinquagesimonono, Ius esse præfecto Senatus habendi dicunt: deq; ea re assensum esse Capitonem Tuberoni, contra sententiam Mutij, refert. Nanq; & Tribunis (inquit) plebis Senatus habendi ius erat: quanquàm Senatores non essent, ante Atinium plebiscitum.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER XV.

Quòd in Q. Claudij annalibus scriptum est lignum alumine illitum non ardere. CAP. I.

DECLAMAVERAT *Antonius Iulianus rhetor, præterquàm semper aliâs, tum uerò nimium quàm delectabiliter, & feliciter. Sunt enim ferme scholasticæ istæ declamationes, eiusdē hominis, eiusdemq; facundiæ: nō eiusdē tamen quotidie felicitatis. Nos ergo familiares eius circūfusi undiq;, eum prosequebamur domum: cū deinde subeuntes montē Cispium, cōspicimus insulam quandam occupatam igni, multis arduisq; tabulatis editā: & propinqua iam omnia flagrare uasto incendio. Tum quispiam ibi ex comitibus Iuliani: Magni, inquit, reditus urbanorum prædiorum, sed pericula sunt longè maxima. Si quid autem posset remedij fore, ut ne tam aßiduè domus Romæ arderent: uenum hercle dediſſem res rusticas, & urbicas emiſſem. Atqui illi Iulianus, læta (ut mos eius fuit) inter fabulandum uenustate: Si annalem, inquit, undeuigesimum Q. Claudij legiſſes, optimi & syncerißimi scriptoris: docuiſſet te profectò Archelaus, regis Mithridatis præfectus, qua medela, quaq; solertia ignē defenderes: ut ne ulla tua ædificatio è ligno, correpta atq; insinuata flāmis, arderet. Percōtatus ego sum, quid eſſet illud mirum Quadrigarij. Repetit*

Ant. Iulianus.

Cispius mons.

petit: In eo igitur libro scriptũ inũeni, cum oppugnaret L. Sylla in terra Attica Piræum: & cõtrà Archelaus regis Mithridatis præfectus ex eo oppido propugnaret, turrim ligneã defendendi gratia structam, cum ex omni latere circumplexa igni foret, ardere non quiſſe: quòd ab Archelao alumine oblita fuiſſet. Verba Quadrigarij ex eo libro hæc ſunt: Tum Sylla conatus eſt, & tempore magno eduxit copias, ut Archelai turrim unam, quam ille interpoſuit, ligneã incenderet. Venit, acceßit, ligna ſubdidit, ſubmouit Græcos, ignẽ admouit. ſatis ſunt diu conati, nunquàm quiuerunt incendere, ita Archelaus omnẽ materiam obliuerat alumine: quod Sylla atq; milites mirabantur. Et poſtquàm non ſuccendit, reduxit copias.

Aluminis uis ignem depellit.

Quòd Plato in libris quos de legibus compoſuit: largiores lætioresq; in conuiuijs inuitatiunculas uini non inutiles eſſe exiſtimauerit.

CAP. II.

Ebrioſus philoſophaſter.

EX inſula Creta quiſpiam ætatem Athenis agens, Platonicum eſſe ſe philoſophũ dicebat: & uiderier geſtiebat. Erat autẽ nihili homo, & nugator, atq; in Græcæ facundiæ gloria iactabundus, præterea uini libidine aduſq; ludibria ebrioſus. Is in cõuiuijs iuuenũ, quæ agitare Athenis hebdomadibus lunæ ſolenne nobis fuit, ſimulatq; modus epulis factus, & utiles delectabilesq; ſermones cœperãt, tum ſilentio ad audiendum petito, loqui cœptabat. Atq; id genus uili & incõdita uerborũ caterua, hortabatur omnes ad bibendum: Idq; ſe facere ex decreto Platonico prædicabat: tanquã Plato in libris quos de legibus compoſuit, laudes ebrietatis copioſißimè ſcripſiſſet

psisset, utilemq́; eam esse bonis ac fortibus uiris cēsuisset. Ac simul inter eiusmodi orationē, crebris & ingentibus poculis omne ingenium ingurgitabat: fomitem esse quendam dicēs, & incitabulum ingenij uirtutisq́;, si mens & corpus hominis uino flagraret. Sed enim Plato in I. & in II. de legibus, non (ut ille nebulo opinabatur) ebrietatem istam turpißimam, quæ labefacere & minuere hominū mentes solet, laudauit: sed hāc largiorē paulò, iucundioremq́; uini inuitationē, quæ fieret sub quibusdā quasi arbitris, & magistris cōuiuiorum sobrijs, non improbauit. Nam & modicis honestisq́; inter bibendū remißionibus, refici integrariq́; animos, ad instauranda sobrietatis officia existimauit: reddiq́; eos sensim lætiores, atq́; ad intensiones rursus capiēdas fieri habiliores. Et simul si qui penitus in ijs affectionum cupiditatumq́; errores inessent, quos aliquis pudor reuerens cōcelaret: ea omnia sine graui periculo, libertate per uinū data detegi, & ad corrigendū medendumq́; fieri opportuniora. Atq́; etiam hoc Plato ibidem dicit, nō defugiendas esse, neq́; respuendas huiuscemodi *exhortationes, aduersum propulsandā uini uiolentiam: neq́; ullum unquam cōtinentem prorsus ac temperantem satis fideliter uisum esse, cuius uita uictusq́; non inter ipsa errorum pericula, & in medijs uoluptatum illecebris explorata sit. Nam cui Libentiæ Gratiæq́; omnes conuiuiorum incognitæ sint, quiq́; illarum omnino expers sit, si eum fortè ad participandas eiusmodi uoluptates aut uoluntas tulerit, aut casus induxerit, aut neceßitas compulerit, deliniri plerunq́; & capi, neq́; mentē animumq́; eius cōsistere, sed ui quadā noua ictum

Ebrietas qualis à Platone laudetur.

* exercitationes.

Libentiæ.

labascere. Congrediendum igitur censuit, & tanquam in acie quadam cũ uoluptarijs rebus, cumq́; ista uini licẽtia cõminus decernendum: ut aduersum eas non fuga simus tuti, nec abstinẽtia, sed uigore animi, & cõstanti præsentia, moderatoq́; usu tẽperantiã cõtinentiamq́; tueamur: & calefacto simul, refotoq́; animo, si quid in eo uel frigidæ tristitiæ, uel torpentis uerecundiæ fuerit, diluamus.

Quid M. Cicero de particula ista, au, senserit scripseritq́;, quæ proposita est uerbis aufugio & aufero: & an in uerbo autumo eadem ista hæc præpositio esse uideri debeat. CAP. III.

Legimus librũ Ciceronis, qui inscriptus est, Orator, in eo libro Cicero cum dixisset uerba hæc, aufugio & aufero, composita quidem esse ex præpositione ab, & ex uerbis fugio & fero: sed eam præpositionẽ, quò fieret uox pronuntiatu audituq́; lenior, uersam mutatamq́; esse in au, syllabam, cœptumq́; esse dici aufugio & aufero, pro abfugio & abfero: Cũ hæc, inquã, ita dixisset, tum posteà ibidẽ super eadem particula ita scripsit: Hæc, inquit, præpositio præter hæc duo uerba, nullo alio in uerbo reperietur. Inuenimus autẽ in cõmentario Nigidiano, uerbũ autumo compositũ ex ab, præpositione, & uerbo æstumo: dictumq́; intercise autumo, quasi abæstumo, qđ significaret totum æstumo, tanq̃ abnumero. Sed (quod sit cũ honore multo dictũ P. Nigidij hominis eruditissimi) audacius hoc argutiusq́; esse uidetur q̃ uerius. Autumo enim non id solum significat, sed & dico, & opinor, & censeo: cum quibus uerbis præpositio ista neq́; cohærẽtia uocis, neq́; significatione sententiæ cõuenit. Præterea uir acerrimæ

Aufugio. Aufero. Autumo.

acerrimæ in studio literarũ licentiæ M. Tullius *non sola esse hæc duo uerba dixisset: si reperiri posset ullũ tertiũ. Sed illud magis quæri, inspiciq́; dignũ est, uersá'ne sit & mutata ab, præpositiõ in, au, syllabam, propter lenitatem uocis, an potius, au, particula sua sit propria origine: &* Au particula. **proinde ut pleræq; aliæ præpositiones à Græcis, ita hæc* *perinde *quoq; inde accepta sit: sicuti est in illo uersu* Homeri:

Αὐέρυσαν μὲν πρῶτα, καὶ ἔσφαξαν καὶ ἔδειραν,

Καὶ ἄβρομοι αὐίαχοι.

Historia de Ventidio Basso ignobili homine, quem primum de Parthis triumphasse memoriæ traditum est. CAP. IIII.

IN *sermonibus nuper fuit seniorum hominum & eruditorum, multos in uetere memoria altißimum dignitatis gradum ascendisse, ignobilißimos prius homines, & despicatißimos. Nihil adeò tamen de quoquam tantæ admirationi fuit, quantæ fuerunt quæ de* Ventidio Ventidius Bassus. Basso *scripta sunt.* Eum Picentem *fuisse genere, & loco humili: & matrem eius à* Pompeio Strabone, Pompeij a.a.u.c. Magni *patre, bello sociali, quo* Asculanos *subegit, captã* 668.a.j.c. *cum ipso esse: mox triumphante* Pompeio Strabone, 89 – *eum quoq; puerum inter cæteros ante currum* Imperatoris *sinu matris uectum esse: pòst cum adoleuisset, uictum sibi ægrè quæsisse, eumq́; sordidè inuenisse, comparandis mulis & uehiculis magistratibus, qui sortiti prouincias forent, præbenda publicè conduxisse: in isto quæstu notum esse cœpisse* C. Cæsari, *& cum eo profectum esse in* Gallias. *Tum quia in ea prouincia satis nauiter uersatus esset, & deinceps ciuili bello mandata sibi*

pleraq; impigrè & strenuè fecisset, non modò in amicitiam Cæsaris, sed ex ea in amplißimum quoq; ordinem peruenisse: mox Tribunum quoq; plebis, ac deinde Prætorem creatum, atq; in eo tẽpore iudicatum esse à senatu hostem cum M. Antonio: pòst uerò coniunctis partibus, non pristinam tantum dignitatem recuperasse, sed Pontificatum, ac deinde consulatum quoq; adeptũ esse: eamq; rem tam intoleranter tulisse Pop. Rom. qui Ventidium Bassum meminerat curãdis mulis uictitasse, ut uulgò per uias urbis uersiculi proscriberentur:

Concurrite omnes Augures, Aruspices:
Portentum inusitatum conflatum est recens:
Nam mulos qui fricabat, consul factus est.

Eundẽ Baßum Suetonius Tranquillus præpositum esse à M. Antonio prouincijs orientalibus, Parthosq; in Syriam introrumpentes, tribus ab eo prælijs fusos scribit: eumq; primum omnium de Parthis triumphasse, & morte obita publico funere sepultum esse.

Verbum Profligo à plerisq; dici impropriè insciteq;. CAP. V.

Sicut alia uerba pleraq; ignoratione & inscitia improbè dicentiũ, quæ nõ intelligãt, deflexa ac deprauata sunt à ratione recta & consuetudine: ita huius quoq; Profligo. uerbi, quod est Profligo, significatio uersa & corrupta est. Nã cũ ab affligẽdo, & ad perniciẽ interitumq; deducendo, inclinatũ id tractumq; sit: semperq; eo uerbo, qui diligenter locuti sunt, ita usi sint, ut profligare dicerent prodigere & deperdere, profligatasq; res quasi proflictas & perditas appellarint: nunc audio ædificia & tem-

pla,

pla, et alia ferè multa, quæ propè absoluta affectáq; sunt, in profligato esse dici, ipsáq; esse iam profligata. Quapropter urbanissimè respondisse Prætorem nõ indoctum uirum barbatulo cuidam ex aduocatorũ turba, Sulpitius Apollinaris in quadam epistola scriptum reliquit. Nam cum ille, inquit, rabula audaculus ita postulasset, uerbáq; ita fecisset: Omnia uir clarissimè negotia, de quibus te cogniturum esse hodie dixisti, diligentia & uelocitate tua profligata sunt: unum id solum relictum est, de quo rogo audias. Tũ prætor satis ridiculè: An illa negotia: de quibus iam cognouisse me dicis, profligata sint, equidem nescio: hoc autẽ negotium, quod in te incidit, proculdubio, siue id audiam, siue non audiam, profligatum est. Quod significare autem uolunt qui profligatum dicunt, ij qui Latinè locuti sunt, non profligatum, sed affectum dixerunt: sicut M. Cicero in oratione, quã habuit de prouincijs consularibus. Eius uerba hæc sunt: Bellum affectũ uidemus, & uerè ut dicam, penè confectum. Item infrà: Nã ipse Cæsar, quid est quod in ea prouincia cõmorari uelit, nisi ut ea, quæ per eum affecta sunt, perfecta reipu. tradat? Idem Cicero in Oeconomico: Cum uerò affecta iam propè æstate, uuas à sole mitescere tempus est. Affectum.

In libro M. Ciceronis de gloria secundo, manifestè esse erratum in ea parte, in qua scriptũ est, super Hectore & Aiace. CAP. VI.

IN lib. M. Tullij, qui est secundus de gloria, manifestus error est non magnæ rei. quem errorẽ esse possit cognoscere non aliquis eruditorũ, sed qui tantum legerit Ὁμήρου τὸ η. *Quamobrem nõ tam id mirabamur errasse in* Ciceronis error.

cam rem M. Tullium, quàm non esse animaduersum hoc posteà, correctũq;, uel ab ipso, uel à Tyrone liberto eius, diligẽtissimo homine, et librorũ patroni sui studiosissimo. Ita enim scriptũ in eo libro est: Apud eundẽ poëtam Aiax cũ Hectore cõgrediens, depugnãdi causa agit, ut sepelia tur, si sit fortè uictus: declaratq; se uelle, ut suum tumulum multis etiã pòst seculis prætereuntes sic loquantur.

Hic situs est, uitæ iampridem lumina linquens,
Qui quondam Hectoreo perculsus concidit ense.
Fabitur hoc aliquis, mea semper gloria uiuet.

Huius autem sententiæ uersus, quos Cicero in linguam Latinam uertit, non Aiax apud Homerum dicit, neque Aiax agit, ut sepeliatur: sed Hector dicit, & Hector de sepultura agit, prius quàm sciat, an secum depugnandi causa congressurus sit Aiax:

Ἀνδρὸς μὲν τόδε σῆμα πάλαι κατὰ τεθνειῶτος
Ὅν ποτ' ἀριστεύοντα κατέκτανε φαίδιμος Ἕκτωρ.
Ὥς ποτέ τις ἐρέει, τὸ δ' ἐμὸν κλέος οὔποτ' ὀλεῖται.

Obseruatum esse in senibus, quòd annum ferè ætatis tertium & sexagesimum agant, aut laboribus, aut interitu, aut clade aliqua insignitum: atque inibi super eadem obseruatione exemplum appositum epistolæ diui Augusti, ad Caium nepotẽ.

CAP. VII.

Annus lxiii. climactericus, id est, scalarius.

OBseruatum in multa hominũ memoria, expertumq; est in senioribus plerisq; omnibus, sexagesimũtertium uitæ annum cũ periculo & clade aliqua uenire, aut corporis, morbiq; grauioris, aut uitæ interitus, aut animi ægritudinis. Propterea qui rerũ uerborumq; istiusmodi

studio

studio tenentur, eum ætatis annũ appellãt κλιμακτηρικόν. Nocte quoq; ista proxima superiore, cum librum epistolarum D. Augusti, quas ad Caium nepotẽ suum scripsit, legeremus: ducerenurq; elegantia orationis, neq; morosa, neque anxia, sed facili hercle, & simplici: idipsum in quadam epistola super eodẽ anno scriptum offendimus. Eiusq; epistolæ exemplũ hoc est: IX. Cal. Octobres: Aue mi Cai, meus ocellus iucũdißimus, quem semper mediusfidius desidero, cum à me abes: sed præcipuè diebus talibus, qualis est hodiernus, oculi mei requirũt meũ Caium, quem (ubicunq; hoc die fuisti) spero lætũ & beneuolentem celebrâsse quartum & sexagesimum natalem meum. Nam, ut uides, κλιμακτῆρα communem seniorum omniũ tertium & sexagesimum annum euasimus. Deos autem oro, ut mihi quantũcunq; superest temporis, id saluis nobis traducere liceat, in statu reip. felicißimo ἀνδραγαθούντων ὑμῶν, καὶ διαδεχομένων.

Locus ex oratione Phauorini ueteris oratoris, de cœnarum atque luxuriæ exprobratione: qua usus est, cum legem Liciniam de sumptu minuendo suasit. CAP. VIII.

Cum legeremus orationem ueterem Phauorini, non indiserti uiri: quam orationẽ totã, ut meminisse possemus: odio esse hercle istiusmodi sumptus, atque uictus perdidicimus. Verba quæ apposuimus Phauorini, hæc sunt: Præfecti popinæ, atq; luxuriæ negãt cœnam lautam esse, nisi cum libentißimè edis, tum auferatur, & alia esca melior atque amplior succenturietur. Is nunc flos cœnæ habeatur inter istos, quibus sumptus & fastidium pro facetijs

Phauorinus in luxũ epularũ.

cetijs procedit: qui negant ullam auem, præter ficedulam, totam comesse oportere: cæterarum auium atq; altilium, nisi tantũ apponatur, ut à cluniculis inferiori parte saturi fiant, conuiuiũ putant inopia sordere: superiorem partem auium atq; altilium qui edunt, eos palatum non habere: si proportione crescit luxuria, & debere epulas crescere. Videte quid relinquitur: nisi ut delibari sibi cœnas iubeant, ne edendo defatigentur: quando stratus auro, argento, purpura, amplior aliquot hominibus, quàm Dijs immortalibus adornatur.

Cluniculi.

Quòd Cæcilius poëta frontẽ genere uirili, non poëtice, sed cum probatione & cum analogia appellauit. CAP. IX.

VErè ac disertè Cæcilius hoc in Subdititio scripsit:

Nam ij sunt inimici pessumi fronte hilaro,

Corde tristi: quos neq; ut apprehẽdas, neq; ut mittas, scias. Hos ego uersus, cũ de quodam istiusmodi homine sermones essent, in circulo forte iuuenum eruditorũ dixi. Tum de grammaticorum uulgò quispiam nobiscum ibi aßistens, non sanè ignobilis: Quanta, inquit, licentia audaciáq; Cæcilius hic fuit: cũ fronte hilaro, non fronte hilara dixit, & tam immanẽ solœcismum nihil ueritus est. Imò, inquam, potius nos & quàm audaces, & quàm licentes sumus: qui frontẽ improbè indoctéq; non uirili genere dicimus: cum & ratio proportionis, quæ analogia appellatur, & ueterum autoritas, non hanc, sed hũc frontem debere dici suadeãt. Quippe M. Cato in quinta Originum, ita scripsit: Postridie signis collatis, æquo fronte, peditatu, equitibus, atq; alijs, cũ hostium legionibus pugnauit.

gnauit. Recto quoq; fronte idem Cato, eodẽ in libro dicit. At ille semidoctus grãmaticus: Missas, inquit, autoritates facias, quas quidẽ ut habeas, posse fieri puto: sed rationem dic, quam non habes. Atq; ego his eius uerbis, ut tum ferebat ætas, irritatior: Audi, inquam, mi magister rationem, falsam quidẽ, sed quam redarguere falsam esse tu non queas: Omnia, inquam, uocabula tribus literis finita, quibus frons finitur: generis masculini sunt, si in genitiuo quoq; casu eadem syllaba finiantur, ut mons, pons, frons. At ille cõtrà renitens: Audi, inquit, discipule plura alia consimilia, quæ non sint generis masculini. Petebãt ibi omnes, ut uel unũ statim diceret. Sed cum homo uultum intorqueret, & non hisceret, coloresq; mutaret, tum ego intercessi: &, Vade, inquam, nunc, & habeto ad requirẽdum x x x. dies. Postquàm inueneris, repetes nos. Atq; ita hominem nulli rei, ad indagandum uocabulum, quo rescinderet finitionem fictam, dimisimus.

De uoluntario & admirãdo interitu uirginum Milesiarum. CAP. X.

Plutarchus in librorum, quos περὶ ψυχῆς inscripsit, primo, cum de morbis dissereret in animos hominũ incidentibus, uirgines dixit Milesij nominis, ferme quot tum in ea ciuitate erant, repentè sine ulla euidenti causa, uoluntatem cepisse obeundæ mortis, ac deinde plurimas uitam suspendio amisisse. Id cũ accideret in dies crebrius, neq; animis earum mori perseuerantium medicina adhiberi quiret, decreuisse Milesios, ut uirgines, quæ corporibus suspensis demortuæ forent, ut eæ omnes nudæ cum eodem laqueo, qui essent præuinctæ, efferrentur. Post id Milesiæ uirgines.

decre

decretum, uirgines uoluntariam mortem non petisse: pudore solo deterritas, tam inhonesti funeris.

Verba senatusconsulti, de exigendis urbe Roma philosophis; item uerba edicti Censo. quo improbati & coërciti sunt, qui disciplinam rhetoricam instituere & exercere Romæ cœperant.

CAP. XI.

Ht: vide Suet: on: in Proem: de clar: Rhet: ubi fusius.

Caio Fannio Strabone, M. Valerio Messala coss. senatusconsultū de philosophis & rhetoribus Latinis factum est. M. Pōponius Præt. senatū cōsuluit, quòd uerba facta sunt de philosophis, & rhetoribus: de ea re ita cēsuerūt, ut M. Pōponius Prætor animaduerteret, curaretq; (uti ei è rep. fideq; sua uideretur) uti Romæ ne essent. Aliquot deinde annis post id senatusconsultū, Cn. Domitius Aenobarbus, & L. Licinius Crassus Censores de coërcendis rhetoribus Latinis ita edixerunt: Renūtiatum est nobis esse homines, qui nouum genus disciplinæ instituerūt, ad quos iuuentus in ludum cōueniat: eos sibi nomen imposuisse Latinos rhetoras: ibi homines adulescentulos dies totos desidere. Maiores nostri qui liberos suos discere, & quos in ludos itare uellent, instituerunt.

Philosophi rhetoresq; urbe eiecti.

Hæc noua, quæ præter consuetudinem, ac morem maiorum fiunt, neq; placent, neque recta uidentur. Quapropter & ijs, qui eos ludos habēt, & ijs, qui eò uenire cōsueuerunt, uisum est faciundum, ut ostenderemus nostram sententiam, nobis non placere. Neque illis solum temporibus nimis rudibus, necdum Græca doctrina expolitis, philosophi ex urbe Roma pulsi sunt, uerumetiā Domitiano imperāte, senatusc. eiecti, atq; urbe & Italia interdicti

dicti sunt. Qua tempestate Epictetus quoq; philosophus propter id senatusconsultum Roma decessit. Epictetus philosophus.

Locus ex oratione Gracchi de parsimonia, ac de pudicitia sua memoratissimus. CAP. XII.

CAius Gracchus, cum ex Sardinia rediјt, orationem ad populum in concione habuit. ea uerba sunt hæc: Versatus sum, inquit, in prouincia, quomodo ex usu uestro existimabam esse, non quomodo ambitioni meæ cōducere arbitrabar. Nulla apud me fuit popina, neq; pueri eximia facie stabant: sed in cōuiuio liberi uestri modestius erant, quàm apud principem. Pòst deinde hæc dicit: Ita uersatus sum in prouincia, ut nemo posset uerè dicere, assem, aut eo plus in muneribus me accepisse, aut mea opera quempiam sumptum fecisse. Biennium enim fui in prouincia. Si ulla meretrix domum meam introiuit, aut cuiusquam seruulus propter me solicitatus est, omnium nationum postremißimum nequißimumq; existimato. Cum à seruis eorum tam castè me habuerim, inde poteritis considerare, quomodo me putetis cū liberis uestris uixisse. atq; ibi ex interuallo: Itaq;, inquit, Quirites, cū Roma profectus sum, zonas quas plenas argenti extuli, eas ex prouincia inanes retuli. Alij uini amphoras, quas plenas tulerunt, eas argento plenas domum reportauerunt. Gracchi parsimonia.

De uerbis inopinatis, quæ utroque uersum dicuntur, & à grammaticis communia uòcantur.

CAP. XIII.

VTor, & uereor, & hortor, & consolor, communia uerba sunt, ac dici utroque uersum possunt: uereor te, & uereor abs te: id est, tu me uereris: utor te, & Communia uerba multa.

utor abs te, id est, tu me uteris: hortor te, & hortor abs te, id est, tu me hortaris: consolor te, & consolor abs te, id est, tu me consolaris. Testor quoque & interpretor, significatione reciproca dicuntur. Sunt autem uerba hæc omnia ex altera parte inusitata: & an dicta sint in eam quoq; partem, quæri solet. Afranius in Consobrinis:

* hisce Hem *iste parentum est uitabilis liberis:
Vbi malunt metui quàm uereri se à suis.

Hic Vereri ex ea parte dictum est, quæ est non usitatior. Nouius in Ligararta Licinaria, uerbũ, quod est Vtitur, ex contraria parte dicit: Quia supellex multa, quæ non utitur, emitur tamen: id est, quæ usui non est. M. Cato in quinta origine: Exercitum, inquit, suũ pransum, paratũ, cohortatum eduxit foras, atque instruxit. Consolor quoque in partem alteram, præterquàm dici solitum est, in epistola Q. Metelli, quam cum in exilio esset, ad Cn. & ad L. Domitios dedit: Ac cum animũ, inquit, uestrum ergà me uideo, uehementer consolor: & fides, uirtusq; uestra mihi ante oculos uersatur. Testata itidem & Interpretata, eadẽ ratione dixit M. Tullius, in primo libro de diuinatione: ut Testor, Interpretorq; uerba cõmunia uideri debeãt. Sallustius quoq; eodẽ modo, Dilargitis proscriptorũ bonis, dicit: tanquã uerbũ Largior sit ex uerbis cõmunibus. Veritũ autem, sicut Puditũ, & Pigitum, non personaliter per infinitum modũ dictum esse, nõ à uetustioribus tantum uidemus, sed à M. quoq; Tullio in secũdo de Finibus. Primũ, inquit, Aristippi Cyrenaicorumq; omnium, quos nõ est ueritũ, in ea uoluptate, quæ maxima dulce

Veritũ impersonaliter.

dulcedine ſenſum moueret, ſummũ bonũ ponere. Dignor *quoq;, &* Veneror, *&* Confiteor, *&* Teſtor, *habita ſunt in uerbis communibus, ſicut illa in* Vergilio *dicta ſunt:*

Coniugio Anchiſa Veneris dignate ſuperbo. Et:
– Curſuſq́; dabit uenerata ſacerdos.

Confeßi autem æris, de quo facta confeßio eſt, in XII. *tabulis ſcriptum eſt his uerbis: Aeris confeßi, rebuſq́; iudicatis* XXX. *dies iuſti ſunt. Item ex iiſdẽ tabulis id quoq; eſt: Quæ ſi erit teſtatior, libripens'ue fuerit, in teſtimonium feriatur, improbus inteſtabiliſq́; eſto.*

Quòd Metellus Numidicus figuram orationis nouam ex orationibus Græcis mutuatus eſt.

CAP. XIIII.

Apud Q. *Metellum Numidicum, in lib. accuſationis in* Val. *Meſſalam tertio, nouè dictum eſſe annotauimus.* Verba *ex oratione eius hæc ſunt: Cum ſeſe ſciret in tantum crimen ueniße, atq; ſocios ad ſenatũ queſtum flentes ueniße, ſeſe maximas pecunias exactos eſſe.* Pecunias *ſe maximas exactos, id nobis uidebatur* Græca *figura dictum.* Græci *enim dicunt,* εἰσεπράξατό με ἀργύριον. Id *ſignificat, exegit me pecuniam.* Quod *ſi id dici poteſt, etiam exactus eſſe aliquis pecuniam, dici poteſt.* Cæcilius *quoque eadem figura in* Hypobolimeo Aeſchino *uſus uidetur.*

Ego illud minus nihilo exigor portorium. **Exigor portorium.**
Id eſt, nihilo minus exigitur de me portorium.

Paſsis uelis, & Paſsis manibus dixiſſe ueteres: non à uerbo ſuo, quod eſt Patior, ſed ab alieno, quod eſt Pando. CAP. XV.

Ab eo

Passum à pando.

AB eo quod est Pando, Passum ueteres dixerunt, non Pansum, & cum præpositione Expassum, non Expansum. Cæcilius in Synaristusis:

Heri uero prospexisse eum se ex tegulis,
Hæc nuntiasse, & flammeum expassum domi.

Expassum.

Capillo quoq; esse mulier passo dicitur, quasi porrecto, & expanso. Et Paßis manibus & uelis paßis dicimus: quod significat diductis atq; distẽtis. Itaq; Plautus in Milite glorioso, a, litera in e, mutata, per cõpositi uocabuli morem, Dispeßis dicit, pro eo quod est dispaßis:

Dispessis.

Credo ego istihoc exemplo tibi esse eundum extra
Portam, dispeßis manibus, patibulum cum habebis.

De nouo genere interitus Crotoniensis Milonis. CAP. XVI.

Milonis interitus.

MIlo Crotoniensis, athleta illustris, quem in chronicis scriptum est olympiade prima coronatum esse, exitum habuit uitæ miserandũ, & mirandum. Cum iam natu grandis artem athleticam desisset, iterq; faceret fortè solus in locis Italiæ syluestribus, quercũ uidit proximè uiam, patulis in parte media ramis hiantem. Tum experiri (credo) etiam tunc uolens, an ullæ sibi reliquæ uires adessent: immißis in cauernas arboris digitis, diducere, & rescindere quercum conatus est: ac mediam quidem partem discidit, diuellitq;. Quercus autẽ in duas diducta partes, cum ille quasi perfecto, quod erat cõnixus, manus laxasset, cessante ui, redijt in naturam: manibusq; eius retentis, inclusisq;, stricta denuo, & cohæsa, dilaceratum hominem feris præbuit.

Cohæsa.

Quam

Quam ob causam nobiles pueri Atheniensium tibiis canere desierint, cum patrium istum morem canendi haberent. CAP. XVII.

ALcibiades Atheniensis, cũ apud auunculũ Periclem puer artibus ac disciplinis liberalibus erudiretur, & arcessi Pericles Antigenidam tibicinẽ iussisset: ut eum canere tibiis (quod honestissimum tum uidebatur) doceret: traditas sibi tibias cũ ad os adhibuisset, inflassetq;: pudefactus oris deformitate, abiecit infregitq;. Ea res cum percrebuisset, omnium tum Atheniensium consensu, disciplina tibiis canendi desita est. Scriptum hoc est in commentario Pamphilæ nono & uigesimo. Alcibiades. Pamphila.

Quòd pugna belli ciuilis, uictoriaq; C. Cæsaris, quam uicit in Pharsalicis campis, nũtiata prædictaq; est per cuiusdam Cornelii sacerdotis uaticinium, eodem ipso die in Italia Patauii.

CAP. XVIII.

*QVo C. Cæsar, & Cn. Pompeius die ciuile bellum signis collatis in Thessalia*conflixerũt, res accidit Patauii, in transpadana Italia, memoria digna. Cornelius quidam sacerdos, & loco nobilis, & sacerdotii religionibus uenerandus, & castitate uitæ sanctus, repentè mota mẽte, cõspicere se procul dixit pugnam acerrimam pugnari: ac deinde alios cedere, alios urgere: cædem, fugam, tela uolantia, instaurationem pugnæ, impressionẽ, gemitus, uulnera, perinde ut si ipse in prælio uersaretur, coràm uidere sese uociferatus est: ac posteà subitò exclamauit, Cæsarem uicisse. At Cornelii sacerdotis ariolatio leuis tum quidem uisa est, & uecors, magnæ mox admi-* *confecerũt Cornelius sacerdos.

eam rem M. Tullium, quàm non esse animaduersum hoc posteà, correctumq́;, uel ab ipso, uel à Tyrone liberto eius, diligẽtißimo homine, et librorũ patroni sui studiosißimo. Ita enim scriptũ in eo libro est: Apud eundẽ poëtam Aiax cũ Hectore cõgrediens, depugnãdi causa agit, ut sepelitur, si sit fortè uictus: declaratq́; se uelle, ut suum tumulum multis etiã pòst seculis prætereuntes sic loquantur.

Hic situs est, uitæ iampridem lumina linquens,
Qui quondam Hectoreo perculsus concidit ense.
Fabitur hoc aliquis, mea semper gloria uiuet.

Huius autem sententiæ uersus, quos Cicero in linguam Latinam uertit, non Aiax apud Homerum dicit, neque Aiax agit, ut sepeliatur: sed Hector dicit, & Hector de sepultura agit, prius quàm sciat, an secum depugnandi causa congressurus sit Aiax:

Ἀνδρὸς μὲν τόδε σῆμα πάλαι κατὰ τεθνειῶτος·
ὅν ποτ' ἀριστεύοντα κατέκτανε φαίδιμος Ἕκτωρ.
Ὥς ποτέ τις ἐρέει, τὸ δ' ἐμὸν κλέος οὔποτ' ὀλεῖται.

Obseruatum esse in senibus, quòd annum ferè ætatis tertium & sexagesimum agant, aut laboribus, aut interitu, aut clade aliqua insignitum: atque inibi super eadem obseruatione exemplum appositum epistolæ diui Augusti, ad Caium nepotẽ.

CAP. VII.

Annus lxiij. climactericus, id est, scalarius.

OBseruatum in multa hominũ memoria, expertumq́; est in senioribus plerisq́; omnibus, sexagesimũtertium uitæ annum cũ periculo & clade aliqua uenire, aut corporis, morbiq́; grauioris, aut uitæ interitus, aut animi ægritudinis. Propterea qui rerũ uerborumq́; istiusmodi studio

ſtudio tenentur,cum ætatis annũ appellãt κλιμακτηρικὸν. *Nocte quoq; iſta proxima ſuperiore,cum librum epiſtolarum D.Auguſti,quas ad Caium nepotẽ ſuum ſcripſit, legeremus:duceremurq; elegantia orationis,neq; moroſa,neque anxia,ſed facili hercle,& ſimplici: idipſum in quadam epiſtola ſuper eodẽ anno ſcriptum offendimus. Eiusq; epiſtolæ exemplũ hoc eſt:* IX. *Cal.Octobres: Aue mi Cai,meus ocellus iucũdiſsimus, quem ſemper mediusfidius deſidero,cum à me abes:ſed præcipuè diebus talibus,qualis eſt hodiernus,oculi mei requirũt meũ Caium, quem (ubicunq; hoc die fuiſti) ſpero lætũ & beneuolentem celebraſſe quartum & ſexageſimum natalem meum. Nam,ut uides,* κλιμακτῆρα *communem ſeniorum omniũ tertium & ſexageſimum annum euaſimus. Deos autem oro,ut mihi quantũcunq; ſupereſt temporis, id ſaluis nobis traducere liceat,in ſtatu reip. feliciſsimo* ἀνδραγαθούντων ὑμῶν, καὶ διαδεχομένων.

Locus ex oratione Phauorini ueteris oratoris, de cœnarum atque luxuriæ exprobratione: qua uſus eſt,cum legem Liciniam de ſumptu minuendo ſuaſit. CAP. VIII.

Cum legeremus orationem ueterem Phauorini, non indiſerti uiri:quam orationẽ totã,ut meminiſſe poſſemus: odio eſſe hercle iſtiuſmodi ſumptus, atque uictus perdidicimus. Verba quæ appoſuimus Phauorini, hæc ſunt:Præfecti popinæ,atq; luxuriæ negãt cœnam lautam eſſe,niſi cum libentiſsimè edis,tum auferatur,& alia eſca melior atque amplior ſuccenturietur.Is nunc flos cœnæ habeatur inter iſtos,quibus ſumptus & faſtidium pro fa- Phauorinus in luxũ epularũ.

cetijs procedit: qui negant ullam auem, præter ficedulam, totam comesse oportere: cæterarum auium atq; altilium, nisi tantũ apponatur, ut à cluniculis inferiori parte saturi fiant, conuiuiũ putant inopia sordere: superiorem partem auium atq; altilium qui edunt, eos palatum non habere: si proportione crescit luxuria, & debere epulas crescere. Videte quid relinquitur: nisi ut delibari sibi cœnas iubeant, ne edendo defatigentur: quando stratus auro, argento, purpura, amplior aliquot hominibus, quàm Dijs immortalibus adornatur.

Cluniculi.

Quòd Cæcilius poëta frontẽ genere uirili, non poëtice, sed cum probatione & cum analogia appellauit. CAP. IX.

VErè ac disertè Cæcilius hoc in Subdititio scripsit:

Nam ij sunt inimici pessumi fronte hilaro,

Corde tristi: quos neq; ut apprehẽdas, neq; ut mittas, scias. Hos ego uersus, cũ de quodam istiusmodi homine sermones essent, in circulo forte iuuenum eruditorũ dixi. Tum de grammaticorum uulgò quispiam nobiscum ibi aßistens, non sanè ignobilis: Quanta, inquit, licentia audaciáq; Cæcilius hic fuit: cũ fronte hilaro, non fronte hilara dixit, & tam immanẽ solœcismum nihil ueritus est. Imò, inquam, potius nos & quàm audaces, & quàm licentes sumus: qui frontẽ improbè indocteq; non uirili genere dicimus: cum & ratio proportionis, quæ analogia appellatur, & ueterum autoritas, non hanc, sed hũc frontem debere dici suadeãt. Quippe M. Cato in quinta Originum, ita scripsit: Postridie signis collatis, æquo fronte, peditatu, equitibus, atq; alijs, cũ hostium legionibus pugnauit.

gnauit. Recto quoq; fronte idem Cato, eodẽ in libro dicit. At ille semidoctus grãmaticus: Missas, inquit, autoritates facias, quas quidẽ ut habeas, posse fieri puto: sed rationem dic, quam non habes. Atq; ego his eius uerbis, ut tum ferebat ætas, irritatior: Audi, inquam, mi magister rationem, falsam quidẽ, sed quam redarguere falsam esse tu non queas: Omnia, inquam, uocabula tribus literis finita, quibus frons finitur: generis masculini sunt, si in genitiuo quoq; casu eadem syllaba finiantur, ut mons, pons, frons. At ille cõtrà renitens: Audi, inquit, discipule plura alia consimilia, quæ non sint generis masculini. Petebãt ibi omnes, ut uel unũ statim diceret. Sed cum homo uultum intorqueret, & non hisceret, coloresq; mutaret, tum ego intercessi: &, Vade, inquam, nunc, & habeto ad requirẽdum x x x. dies. Postquàm inueneris, repetes nos. Atq; ita hominem nulli rei, ad indagandum uocabulum, quo rescinderet finitionem fictam, dimisimus.

De uoluntario & admirãdo interitu uirginum Milesiarum. CAP. X.

Plutarchus in librorum, quos περὶ ψυχῆς inscripsit, primo, cum de morbis dissereret in animos hominũ incidentibus, uirgines dixit Milesij nominis, fermè quot tum in ea ciuitate erant, repentè sine ulla euidenti causa, uoluntatem cepisse obeundæ mortis, ac deinde plurimas uitam suspendio amisisse. Id cũ accideret in dies crebrius, neq; animis earum mori perseuerantium medicina adhiberi quiret, decreuisse Milesios, ut uirgines, quæ corporibus suspensis demortuæ forent, ut eæ omnes nudæ cum eodem laqueo, qui essent præuinctæ, efferrentur. Post id Milesiæ uirgines.

decre

decretum, uirgines uoluntariam mortem non petisse: pudore solo deterritas, tam inhonesti funeris.

Verba senatusconsulti, de exigendis urbe Roma philosophis: item uerba edicti Censo. quo improbati & coërciti sunt, qui disciplinam rhetoricam instituere & exercere Romæ cœperant.

CAP. XI.

Ht: vide Suet. ton: in Proem: de clar: Rhet: ubi fusius.

CAio Fannio Strabone, M. Valerio Messala coss. senatusconsultū de philosophis & rhetoribus Latinis factum est. M. Pōponius Præt. senatū cōsuluit, quòd uerba facta sunt de philosophis, & rhetoribus: de ea re ita cēsuerūt, ut M. Pōponius Prætor animaduerteret, curaretq; (uti ei è rep. fideq; sua uideretur) uti Romæ ne essent. Aliquot deinde annis post id senatusconsultū, Cn. Domitius Aenobarbus, & L. Licinius Crassus Censores de coërcendis rhetoribus Latinis ita edixerunt: Renūtiatum est nobis esse homines, qui nouum genus disciplinæ instituerūt, ad quos iuuentus in ludum cōueniat: eos sibi nomen imposuisse Latinos rhetoras: ibi homines adulescentulos dies totos desidere. Maiores nostri qui liberos suos discere, & quos in ludos itare uellent, instituerunt. Hæc noua, quæ præter consuetudinem, ac morem maiorum fiunt, neq; placent, neque recta uidentur. Quapropter & ijs, qui eos ludos habēt, & ijs, qui eò uenire cōsueuerunt, uisum est faciundum, ut ostenderemus nostram sententiam, nobis non placere. Neque illis solum temporibus nimis rudibus, necdum Græca doctrina expolitis, philosophi ex urbe Roma pulsi sunt, uerumetiā Domitiano imperāte, senatusc. ciecti, atq; urbe & Italia interdicti

Philosophi rhetoresq; urbe eiecti.

dicti sunt. Qua tempestate Epictetus quoq; philosophus propter id senatusconsultum Roma deceßit. Epictetus philosophus.

Locus ex oratione Gracchi de parsimonia, ac de pudicitia sua memoratissimus. CAP. XII.

Caius Gracchus, cum ex Sardinia redijt, orationem ad populum in concione habuit. ea uerba sunt hæc: Versatus sum, inquit, in prouincia, quomodo ex usu uestro existimabam esse, non quomodo ambitioni meæ cõducere arbitrabar. Nulla apud me fuit popina, neq; pueri eximia facie stabant: sed in cõuiuio liberi uestri modestius erant, quàm apud principem. Pòst deinde hæc dicit: Ita uersatus sum in prouincia, ut nemo posset uerè dicere, assem, aut eo plus in muneribus me accepisse, aut mea opera quempiam sumptum fecisse. Biennium enim fui in prouincia. Si ulla meretrix domum meam introiuit, aut cuiusquam seruulus propter me solicitatus est, omnium nationum postremißimum nequißimumq; existimato. Cum à seruis eorum tam castè me habuerim, inde poteritis considerare, quomodo me putetis cũ liberis uestris uixisse. atq; ibi ex interuallo: Itaq;, inquit, Quirites, cũ Roma profectus sum, zonas quas plenas argenti extuli, eas ex prouincia inanes retuli. Alij uini amphoras, quas plenas tulerunt, eas argento plenas domum reportauerunt. Gracchi parsimonia.

De uerbis inopinatis, quæ utroque uersum dicuntur, & à grammaticis communia uòcantur.

CAP. XIII.

Vtor, & uereor, & hortor, & consolor, communia uerba sunt, ac dici utroque uersum possunt: uereor te, & uereor abs te: id est, tu me uereris: utor te, & Communia uerba multa.

utor

utor abs te, id est, tu me uteris: hortor te, & hortor abs te, id est, tu me hortaris: consolor te, & consolor abs te, id est, tu me consolaris. Testor quoque & interpretor, significatione reciproca dicuntur. Sunt autem uerba hæc omnia ex altera parte inusitata: & an dicta sint in eam quoq; partem, quæri solet. Afranius in Consobrinis:

* hisce Hem *iste parentum est uitabilis liberis:

Vbi malunt metui quàm uereri se à suis.

Hic Vereri ex ea parte dictum est, quæ est non usitatior. Nouius in Ligararta Licinaria, uerbũ, quod est Vtitur, ex contraria parte dicit: Quia supellex multa, quæ non utitur, emitur tamen: id est, quæ usui non est. M. Cato in quinta origine: Exercitum, inquit, suũ pransum, paratũ, cohortatum eduxit foras, atque instruxit. Consolor quoque in partem alteram, præterquàm dici solitum est, in epistola Q. Metelli, quam cum in exilio esset, ad Cn. & ad L. Domitios dedit: Ac cum animũ, inquit, uestrum ergà me uideo, uehementer consolor: & fides, uirtusq; uestra mihi ante oculos uersatur. Testata itidem & Interpretata, eadẽ ratione dixit M. Tullius, in primo libro de diuinatione: ut Testor, Interpretorq; uerba cõmunia uideri debeãt. Sallustius quoq; eodẽ modo, Dilargitis proscriptorũ bonis, dicit: tanquã uerbũ Largior sit ex uerbis cõmunibus. Veritũ autem, sicut Puditũ, & Pigitum, non personaliter per infinitum modũ dictum esse, nõ à uetustioribus tantum uidemus, sed à M. quoq; Tullio in secũdo de Finibus. Primũ, inquit, Aristippi Cyrenaicorumq; omnium, quos nõ est ueritũ, in ea uoluptate, quæ maxima dulce

Veritũ impersonaliter.

dulcedine sensum moueret, summũ bonũ ponere. Dignor quoq;, & Veneror, & Confiteor, & Testor, habita sunt in uerbis communibus, sicut illa in Vergilio dicta sunt:

Coniugio Anchisa Veneris dignate superbo. Et:

–Cursusq; dabit uenerata sacerdos.

Confeßi autem æris, de quo facta confeßio est, in XII. tabulis scriptum est his uerbis: Aeris confeßi, rebusq; iudicatis XXX. dies iusti sunt. Item ex iisdẽ tabulis id quoq; est: Quæ si erit testatior, libripens'ue fuerit, in testimonium feriatur, improbus intestabilisq; esto.

Quòd Metellus Numidicus figuram orationis nouam ex orationibus Græcis mutuatus est.

CAP. XIIII.

APud Q. Metellum Numidicum, in lib. accusationis in Val. Messalam tertio, nouè dictum esse annotauimus. Verba ex oratione eius hæc sunt: Cum sese sciret in tantum crimen uenisse, atq; socios ad senatũ questum flentes uenisse, sese maximas pecunias exactos esse. Pecunias se maximas exactos, id nobis uidebatur Græca figura dictum. Græci enim dicunt, εἰσεπράξατό με ἀργύριον. *Id significat, exegit me pecuniam. Quod si id dici potest, etiam exactus esse aliquis pecuniam, dici potest. Cæcilius quoque eadem figura in Hypobolimeo Aeschino usus uidetur.*

Ego illud minus nihilo exigor portorium. **Exigor portorium.**

Id est, nihilo minus exigitur de me portorium.

Paßis uelis, & Paßis manibus dixisse ueteres: non à uerbo suo, quod est Patior, sed ab alieno, quod est Pando.

CAP. XV.

Ab eo

Passum à pando. AB eo quod est Pando, Passum ueteres dixerunt, non Pansum, & cum præpositione Expassum, non Expansum. Cæcilius in Synaristusis:

Heri uero prospexisse eum se ex tegulis,
Hæc nuntiaße, & flammeum expassum domi.

Expassum. Capillo quoq; esse mulier passo dicitur, quasi porrecto, & expanso. Et Paßis manibus & uelis paßis dicimus: quod significat diductis atq; distētis. Itaq; Plautus in Milite glorioso, a, litera in e, mutata, per cōpositi uocabuli Dispessis. morem, Dispeßis dicit, pro eo quod est dispaßis:

Credo ego istihoc exemplo tibi esse eundum extra
Portam, dispeßis manibus, patibulum cum habebis.

De nouo genere interitus Crotoniensis Milonis. CAP. XVI.

Milonis interitus. MIlo Crotoniensis, athleta illustris, quem in chronicis scriptum est olympiade prima coronatum esse, exitum habuit uitæ miserandū, & mirandum. Cum iam natu grandis artem athleticam desisset, iterq; faceret fortè solus in locis Italiæ syluestribus, quercū uidit proximè uiam, patulis in parte media ramis hiantem. Tum experiri (credo) etiam tunc uolens, an ullæ sibi reliquæ uires adessent: immißis in cauernas arboris digitis, diducere, & rescindere quercum conatus est: ac mediam quidem partem discidit, diuellitq;. Quercus autē in duas diducta partes, cum ille quasi perfecto, quod erat cōnixus, manus laxasset, cessante ui, redijt in naturam: manibusq; Cohæsa. eius retentis, inclusisq;, stricta denuo, & cohæsa, dilacerandum hominem feris præbuit.

Quam

Quam ob causam nobiles pueri Atheniensium tibijs canere desierint, cum patrium istum morem canendi haberent. CAP. XVII.

Alcibiades Atheniensis, cũ apud auunculũ Periclem puer artibus ac disciplinis liberalibus erudiretur, & arcessi Pericles Antigenidam tibicinẽ iußisset: ut eum canere tibijs (quod honestißimum tum uidebatur) doceret: traditas sibi tibias cũ ad os adhibuisset, inflaßetq;: pudefactus oris deformitate, abiecit infregitq;. Ea res cum percrebuisset, omnium tum Atheniensium consensu, disciplina tibijs canendi desita est. Scriptum hoc est in commentario Pamphilæ nono & uigesimo. Alcibiades. Pamphila.

Quòd pugna belli ciuilis, uictoriaq; C. Cæsaris, quam uicit in Pharsalicis campis, nũtiata prædictaq; est per cuiusdam Cornelij sacerdotis uaticinium, eodem ipso die in Italia Patauij.

CAP. XVIII.

*Qvo C. Cæsar, & Cn. Pompeius die ciuile bellum signis collatis in Thessalia*conflixerũt, res accidit Patauij, in transpadana Italia, memoria digna. Cornelius quidam sacerdos, & loco nobilis, & sacerdotij religionibus uenerandus, & castitate uitæ sanctus, repentè mota mẽte, cõspicere se procul dixit pugnam acerrimam pugnari: ac deinde alios cedere, alios urgere: cædem, fugam, tela uolantia, instaurationem pugnæ, impreßionẽ, gemitus, uulnera, perinde ut si ipse in prælio uersaretur, coràm uidere sese uociferatus est: ac posteà subitò exclamauit, Cæsarem uicisse. At Cornelij sacerdotis ariolatio leuis tum quidem uisa est, & uecors, magnæ mox admi-* *confecerũt Cornelius sacerdos.

rationi fuit: quòd non modo pugnæ dies, quæ in Thessalia pugnata est, neque prælij exitus qui erat prædictus, idem fuit: sed omnes quoq; pugnandi reciprocæ uices, & ipsa exercituum duorum conflictatio, uaticinantis motu atq; uerbis repræsentata est.

Verba Marci Varronis memoria digna, ex satyra, quæ inscribitur, περὶ ἐδεσμάτων.

CAP. XIX.

NOn paucißimi sunt, in quos potest conuenire id, quod M. Varro dicit, in satyra, quæ inscribitur, περὶ ἐδεσμάτων. Verba hæc sunt: Si quantum operæ sumpsisti, ut tuus pistor bonum facere panem, eius duodecimam philosophiæ dedisses: ipse bonus iampridẽ esses factus. Nunc illum qui norunt, uolunt emere milibus centum: te qui nouit, nemo centußis.

Notata quædam de Euripidis poëtæ genere, uita, moribus, deq; eiusdem fine uitæ.

CAP. XX.

Euripidis genus.

EVripidis poëtæ matrem, Theopompus agrestia holera uendentem uictum quæsisse dicit. Patri autem eius, nato illo, responsum est à Chaldæis: eum puerum cum adoleuisset, uictorẽ in certaminibus fore. Id ei puero fatum esse pater interpretatus, athletam debere esse, roborato exercitatoq; filij sui corpore, Olympiam certaturũ eum inter athletas pueros deduxit. Ac primo quidem in certamine, per ambiguam ætatem, receptus non est: post Eleusinio, & Theseo certamine pugnauit, & coronatus est. Mox à corporis cura, ad excolendi animi studium transgressus, auditor fuit physici Anaxagoræ, & rheto-

ris Prodici: *in morali autem philoſophia, Socratis.* T*ra= gœdiam ſcribere, natus annos duodeuiginti, adortus eſt.* Philochorus *refert, in inſula Salamine ſpeluncam eſſe, tetram & horridam, quam nos uidimus, in qua* Euripides *tragœdias ſcriptitarit.* Mulieres *ferè omnes in maiorem modum exoſus fuiſſe dicitur: ſiue quòd natura abhorruit à mulierum cœtu: ſiue quòd ſimul duas uxores habuerat: cum id, decreto ab* Athenienſibus *facto, ius eſſet: quarum matrimonij pertædebat.* E*ius odij in mulieres* Ariſtopha*nes quoq; meminit* ἐν ταῖς προτέραις θεσμοφοριαζούσαις, *in his uerſibus:*

Prodicus rhetor.

Theſmophoria feſta Cereris.

Νῦν οὖν ἁπάσαισι παραινῶ καὶ λέγω.
Τοῦτον κολάσαι τὸν ἄνδρα πολλῶν οὕνεκα.
Ἄγρια γὰρ ἡμᾶς ὦ γυναῖκες δρᾷ τε, ἐν ἀγρίοις
Τοῖς λαχάνοις αὐτὸς *τραφείς.

*τρεφεὶς

Alexãder autẽ Aetolus hos de Euripide *uerſus cõpoſuit:*

Alexander Aetolus.

Ὁ δ' ἀναξαγόρου τρόφιμος ἀρχαίου,
Στρυφνὸς μὲν ἐμοί γε ἔοικε προσειπεῖν
Καὶ μισογέλως, καὶ τωθάζειν, οὐδ' ἐ*πάροινον
Μεμαθηκώς, *ἀλλοῦ γράψαι τοῦτ' ἄν,
Μέλιτος καὶ σειρήνων ἐτετεύχει.

*Fortaſſe παρὶ οἶνον
*Fortaſſε ἀλλ' ὅ,τι

Is, *cum in* Macedonia *apud* Archelaum *regem eſſet, uteretur q; eo rex familiariter: rediens nocte ab eius cœna, canibus à quodam æmulo immiſsis dilaceratus eſt, & ex his uulneribus mors ſecuta eſt. Sepulchrum autem eius, & memoriam* Macedones *eo dignati ſunt honore, ut in gloriæ quoque loco prædicarent:* οὔποτε σὸν μνῆμα Εὐριπίδης ὄλοιτό που: *quòd egregius poëta morte obita ſepultus in eorum terra foret.* Q*uamobrem cum legati ad eos, ab* Athe*nienſibus*

nienfibus miſsi, petiſſent, ut oſſa Athenas in terram illius patriam permitterent transferri: maximo conſenſu Macedones in ea re deneganda perſtiterunt.

Quòd à poëtis, Iouis filij, prudentiſsmi, humaniſsimiq́ꝫ: Neptuni autem, inhumaniſsimi, & ferociſsimi traduntur. CAP. XXI.

Iouis filij.

PRæſtantiſsimos uirtute, prudentia, uiribus, Iouis filios, poëtæ appellauerũt: ut Aeacum, & Minoa, & Sarpedona: ferociſsimos, & immanes, et alienos ab omni humanitate, tanquam è mari genitos, Neptuni filios dixerunt: Cyclopa, & Cercyona, & Leſtrygonas.

Neptuni filij.

Hiſtoria de Sertorio duce, deq́ꝫ aſtu eius, commentitijsq́ꝫ ſimulamentis: quibus, ad Barbaros milites continendos, conciliandosq́ꝫ ſibi, utebatur.

CAP. XXII.

Aſtutia Sertorij.

SErtorius, uir acer, egregiusq́; dux, & utendi, regendiq́; exercitus peritus fuit. Is in temporibus difficilimis mentiebatur ad milites, ſi mendacium prodeſſet: & literas compoſitas, pro ueris legebat: & ſomnium ſimulabat, & falſas religiones conferebat: ſi quid iſtæ res eum apud militum animos adiutabant. Illud adeò Sertorij nobile eſt: Cerua alba, eximiæ pulchritudinis, et uiuaciſsimæ celeritatis, à Luſitano ei quodam dono data eſt. Hanc ſibi oblatam diuinitus, & inſtinctam Dianæ numine, colloqui ſecum, monereq́; & docere quæ utilia factu eſſent, perſuadere omnibus inſtituit. Ac ſi quid durius uidebatur, quod imperandum militibus foret: à cerua ſeſe monitum prædicabat. Id cum dixerat, uniuerſi, tanquam ſi deo, libentes parebant. Ea cerua quodam die, cũ incurſio eſſet

hostium nunciata, festinatione ac tumultu consternata, in fugam sese *prorupit, atq; in palude proxima delituit: & postea requisita, perisse credita est: neque multis diebus post inuentam esse ceruam Sertorio nuntiatur. Tum qui nuntiauerat, iußit tacere: ac ne cui palàm diceret, interminatus est: præcepitq; ut eam postero die repentè in eum locum, in quo ipse cum amicis esset, immutteret. Admißis deinde amicis postridie, uisum sibi esse ait, in quiete, ceruam quæ perierat, ad se reuerti: &, ut prius consueuerat, quod opus esset facto, prædicare. Tum Sertorio quod imperauerat significāte, cerua emissa, in cubiculum Sertorij introrupit. Clamor factus, & orta admiratio est: eaq; hominum Barbarorum credulitas, Sertorio in magnis rebus magno usui fuit. Memoriæ proditum est, ex ijs nationibus, quæ cum Sertorio faciebant, cum multis prælijs superatus esset, neminem unquam ab eo desciuisse: quāquàm id genus hominum esset mobilißimum.

*proripuit

De ætatibus historicorum nobilium Hellanici, Herodoti, & Thucydidis. CAP. XXIII.

HEllanicus, Herodotus, Thucydides, historiæ scriptores, in ijsdem temporibus ferè laude ingenti floruerunt: & non nimis longè distantibus fuerunt ætatibus. Nam Hellanicus, in initio belli Peloponnesiaci, fuisse quinque & sexaginta annos natus uidetur: Herodotus tres & quinquaginta: Thucydides, quadraginta. Scriptū hoc in lib. XI. Pamphilæ.

Hellanicus. Herodotus. Thucydides.

Quid Vulcatius Sedigitus in libro, quem de poëtis scripsit, de comicis Latinis iudicarit.

CAP. XXIIII.

Sedigitus. SEdigitus in libro quem scripsit de poëtis, quid de ijs sentiat, qui comœdias fecerunt, & quem præstare ex omnibus cæteris putet, ac deinceps quo quenque in loco, & honore ponat: his uersibus suis demonstrat:

Comici Latini.

Multos incertos certare hanc rem uidimus,
Palmam poëtæ comico cui deferant,
Eum me iudice, errorem dissoluam tibi,
Vt contrà si quis sentiat, nil sentiat.
Cæcilio palmam statuo* de comico.
Plautus secundus facile exuperat cæteros.
Dein Næuius qui feruet, pretio in tertio est.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio.
Pòst insequi Licinium facio Attilium.
In sexto consequitur hos Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco esse facilè facio Luscium.
Decimum addo antiquitatis causa Ennium.

*dandam comico

De uerbis quibusdam nouis, quæ in Cn. Matij Mimiambis offenderamus. CAP. XXV.

Recentatur, id est, denuo nascitur.

CNeus Matius, uir cruditissimus, in Mimiambis suis non absurdè, neq; absonè finxit, Recentatur: pro eo quod Græci dicunt, ἀνανεῦται. Versus in quibus hoc uerbum est, hi sunt:

Iamiam albicascit Phœbus, & recentatur,
Commune lumen hominibus, & uoluptas.

Edulcare. Idem Matius in hisdem Mimiambis, Edulcare dicit, quod est dulcius reddere, in his uersibus:

Quapropter edulcare conuenit uitam,
Curasq; acerbas sensibus gubernare.

Quibus

Quibus uerbis Aristoteles philosophus definierit syllogismum, eiusq; definitionis interpretamentum uerbis Latinis factum. CAP. XXVI.

ARistoteles quid syllogismus esset, his uerbis definiuit: λόγος ἐν ᾧ, τεθέντων τινῶν, ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει, διὰ τῶν κειμένων. Eius definitionis non uidebatur habere incommodè interpretatio facta hoc modo: Syllogismus est oratio, in qua consensis quibusdam, & concessis, aliud quid, quàm quæ cōcessa sunt, per ea, quæ concessa sunt, necessariò conficitur. Syllogismus.

Quid sint comitia Calata, quid Curiata, quid Centuriata, quid Tributa, quid Consilium: atque inibi quædam eiusmodi. CAP. XXVII.

IN libro Lælij Felicis ad Q. Mutium primo, scriptū est: Labeonē scribere Calata comitia esse, quæ pro collegio Pontificum habentur, aut Regis sacrorum, aut Flaminum inaugurandorū causa: eorum aūt alia esse Curiata, alia Centuriata. Curiata, per lictorem curiatim calari, id est, cōuocari: Centuriata per cornicinē. Hisdē comitijs, quæ Calata appellari diximus, & sacrorū detestatio, & testamēta fieri solebant. Tria enim genera testamentorū fuisse accepimus: Vnū, quod Calatis comitijs in concione populi fieret: alterum in procinctu, cum uiri ad prælium faciendū in aciem uocabantur: tertium per familiæ emancipationem, cui æs, & libra adhiberetur. In eodem Lælij Felicis libro hæc scripta sunt: Is, qui nō uniuersum populum, sed partem aliquam adesse iubet, non comitia, sed *consilium edicere debet: Tribuni autem, neq; aduocant *concilium patritios, neq; ad eos referre de re ulla possunt. Ita ne leges

Comitia calata. Curiata. Centuriata. Testamētorum tria genera.

Plebiscita. *ges quidem propriè, sed plebiscita appellātur, quæ Trib. Pleb. ferentibus accepta sunt. Quibus rogationibus antè patritij non tenebantur, donec Q. Hortēsius Dictator ei legem tulit, ut eo iure, quod plebes statuisset, omnes Quirites tenerentur. Item in eodem libro hoc scriptum est: Cùm ex generibus omnium suffragiū feratur, Curiata comitia esse: cùm ex censu & ætate Centuriata: cùm ex regionibus & locis, Tributa: Centuriata autē comitia intra pomœrium fieri nefas esse, quia exercitum extra urbem imperari oporteat, intra urbem imperari ius nō sit: proptereà Centuriata in campo Martio haberi, exercitumq; imperari præsidij causa solitum: quoniā populus esset in suffragijs ferendis occupatus.*

Quòd errauit Cornelius Nepos, cum scripsit Ciceronem tres & uiginti annos natum, causam pro Sexto Roscio dixisse. CAP. XXVIII.

Cornelij Nepotis erratum. *Cornelius Nepos, & rerū memoriæ non indiligens, & M. Ciceronis, ut qui maximè amicus, familiarisq; fuit. Atq; is tamen in primo librorum, quos de uita illius composuit, errasse uidetur: cū eum scripsit tres & uiginti annos natum, primā causam iudicij publici egisse, Sextumq; Roscium parricidij reū defendisse. Dinumeratis quippe annis à Q. Cæpione & Q. Serrano, quibus Consulibus, ante diem III. nonas Ianuarij M. Cicero natus est, ad M. Tullium, & Cn. Dolabellam, quibus COSS. causam priuatam pro Quintio apud Aquilium Gallum iudicem dixit, sex & uiginti anni reperiuntur. Neq; dubium est, quin post annum quàm pro Quintio dixerat, Sextum Roscium reum parricidij defenderit, annos iam*

ſeptem & uiginti natus, L. Sylla Felice, & Q. Metello Pio conſulibus. In qua re etiam Feneſtellam erraſſe, Pædianus Aſconius animaduertit: quòd eum ſcripſerit, ſexto & uigeſimo ætatis anno pro Sexto Roſcio dixiſſe. Longior autem Nepotis, quàm Feneſtellæ, error eſt: niſi quis uult in animũ inducere, ſtudio amoris & amicitiæ adductum, amplificandæ admirationis gratia, quadriennium Nepotem ſuppreßiſſe: ut M. Cicero orationem florentem dixiſſe pro Roſcio, admodum adoleſcens, uideretur. Illud adeò ab utriuſq; oratoris ſtudioſis animaduerſum, & ſcriptum eſt, quòd Demoſthenes & Cicero pari ætate illuſtrißimas orationes in cauſis dixerint: Alter κατὰ ἀνδροτίωνος, καὶ κατὰ τιμοκράτους, *ſeptem & uiginti annos natus: alter anno minor, pro P. Quintio: ſeptimo & uigeſimo, pro Sexto Roſcio. Vixerunt quoq; non nimis numerum annorũ diuerſum: alter treis & ſexaginta annos, Demoſthenes ſexaginta.*

Quali figura orationis, & quàm noua L. Piſo, annalium ſcriptor, uſus ſit. CAP. XXIX.

DVæ iſtæ in loquendo figuræ, notæ ſatis, uſitatæq; ſunt: Mihi nomen eſt Iulio, & mihi nomẽ eſt Iulij. Tertiam figuràm nouam hercle reperì apud Piſonem, in ſecundo annalium. Verba Piſonis hæc ſunt: L. Tarquinium collegam ſuum, quia Tarquinium nomen eſſet, metuere. Eumq; orat, uti ſua uoluntate Romam contendat: quia Tarquinium (inquit) nomen eſſet. Hoc perinde eſt, tanquam ſi ego dicam, mihi nomen eſt Iulium. Mihi nomen eſt Iulium.

Vehiculum, quod petoritũ appellatur, cuiatis linguæ uocabulum ſit, Græcæ an Gallicæ.

CAP. XXX.

Qvi ab alio genere uitæ detriti iam, et retorridi, ad literarum disciplinas serius adeunt: si fortè ijdem garruli natura, & subargutuli sunt, oppidò quàm fiūt in literarū ostentatione inepti & friuoli. Quod genus profectò ille homo est, qui de petoritis nuper argutißimas nugas dixit. Nam cum quæreretur, Petoritū quali forma uehiculum, cuiatisq; linguæ uocabulum esset: & faciē uehiculi ementitus est, longè alienam falsamq;, & uocabulum Græcum esse dixit: atq; id significare uolucres rotas interpretatus est: Commutataq; una litera, petoritum esse dictum uolebat, quasi petorotum. Scriptum etiā hoc esse à Valerio Probo contendit. Ego, cum Probi multos admodum commētationum libros inquisierim: neq; scriptū in his inueni, nec usquam alioquin Probum scripsiße credo. Petoritum enim est non ex Græca dimidiatum: sed totum transalpibus factum: nam est uox Gallica. Id scriptum est in libro M. Varronis decimoquarto rerum diuinarum. Quo in loco Varro, cū de petorito dixißet, esse id uerbum Gallicum: lanceam quoq; dixit non Latinum, sed Hispanicum uerbum esse.

Petoritum. Lancea.

Quæ uerba legauerint Rhodij ad hostium ducem Demetrium, cum ab eo obsiderentur, super illa inclyta Ialysi imagine CAP. XXXI.

Rhodum insulam celebritatis antiquißimæ, oppidumq; in ea pulcherrimum ornatißimumq; obsidebat, oppugnabatq; Demetrius, dux ætatis suæ inclytus: cui à peritia, disciplinaq; faciendi obsidij, machinarumq; solertia, ad capienda oppida repertarum, cognomentum

Demetrius dux.

πολιο-

πολιορκητὴς fuit. Tum ibi in obsidione illa, ædes quasdam publicè factas, quæ extra urbis muros cum paruo præsidio erant, aggredi & uastare, atque absumere igni parabat. In his ædibus erat memoratissima illa imago Ialysi, Protogenis manu facta, illustris pictoris: cuius operis pulchritudinem præstantiamq;, ira percitus, Rhodijs inuidebat. Mittunt Rhodij legatos ad Demetrium, cum his uerbis: Quæ malùm (inquiũt) ratio est, ut tu imaginem istam uelis, incẽdio ædium facto, disperdere? Nam si nos omnes superaueris, & oppidum hoc totũ ceperis: imagine quoque illa integra, & incolumi, per uictoriam, potieris. sin uerò nos uincere obsidendo nequiueris: petimus cõsideres, ne turpe tibi sit, quia non potueris bello Rhodios uincere, bellum cum Protogene mortuo gessisse. Hoc ubi ex legatis audiuit, oppugnatione desita, & imagini, & ciuitati pepercit. Ialysus. Protogenes.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER XVI.

Verba Musonij philosophi Græcè, digna atq; utilia audiri obseruariq;. Eiusdem utilitatis sententia à M Catone multis antè annis Numantiæ ad equites dicta. CAP. I.

DOLESCENTVLI *cum etiā tum in scholis essemus*, ἐνθυμημάτιον *hoc Græcū, quod apposui, dictū esse à Musonio philosopho audiebamus: & quoniam uerè atq; luculentè dictū, uerbisq; est breuibus & rotundis uinctum, perquàm libenter memineramus:* ἄν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει, ἄν τι ποιήσῃς αἰσχρὸν μετὰ ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει. *Posteà istam ipsam sententiam in Catonis oratione, quam dixit Numantiæ, apud equites, positam legimus. Quæ etsi laxioribus paulò longioribusq; uerbis comprehensa est, præquàm illud Græcum quod diximus: quoniam tamen prior tempore, antiquiorq; est, uenerabilior uideri debet. Verba ex oratione hæc sunt: Cogitate cum animis uestris, si quid uos per laborem rectè feceritis: labor ille à uobis cito recedet: bene factum à uobis, dum uiuetis, nō abscedet. Sed si qua, per uoluptatē, nequiter feceritis: uoluptas cito abibit, nequiter factum illud apud uos semper manebit.*

Cuiusmodi sit lex apud dialecticos percontandi disserendiq́;: & quæ sit eius legis reprehensio.

CAP. II.

Legem esse aiunt disciplinæ dialecticæ, si de quapiam re quæratur, disputeturq́;: atq; ibi quod rogere, ut respondeas: tum, ne amplius quid dicas, quàm id solū, quod es rogatus: aut aias, aut neges. eamq́; legem qui non seruent, & aut plus, aut aliter quàm sunt rogati respōdeāt: existimantur rudes indoctiq́; esse, disputandiq́; morē atq; rationē non tenere. Hoc quidem, quod dicunt, in plerisq; disputationibus proculdubio fieri oportet. Indefinitus nanq; inexplicabilisq́; sermo fiet, nisi interrogationibus respōsionibusq́; simplicibus fuerit determinatus. Sed enim esse quædam uidētur, in quibus si breuiter, & ad id, quod rogatus fueris, respondeas, capiare. Nam si quis his uerbis interroget, postulo ut respondeas: Desieris'ne facere adulterium an non? utcunq; dialectica lege responderis, siue aias, siue neges: hærebis in captione, tam si te dicas adulterum, quàm si neges. Sed quod minus est in interrogatione, id est addendum. nam qui facere aliquid non desinit, non id necessariò etiam fecit. Falsa igitur est species istius captionis: & nequaquam procedere ad id potest, ut colligi concludiq́; poßit, eum facere adulteriū, qui se negauerit facere desisse. Quid autem legis istius propugnatores in illa captiuncula facient, in qua hærere eos necessum est, si nihil amplius quàm quod interrogati erunt, responderint? Nam si ita ego istorum aliquem rogem: Quicquid non perdidisti, habeas'ne, an non habeas? postulo aut aias, aut neges. Vtcūq; breuiter responderit

Dialecticæ captiones.

derit capietur. Nam si nō habere se negauerit, quod non perdidit: colligetur oculos eum nō habere, quos nō perdidit. Sin uerò habere se dixerit, colligetur eum habere cornua quæ non perdidit. Rectius igitur cautiusq; ita respondebitur: Quicquid habui, id habeo, si id nō perdidi. Sed huiuscemodi responsio nō fit ea lege, quam diximus. Plus enim, quàm quod rogatus est, respōdet. Et propterea id quoq; ad eam legem addi solet, non esse captiosis interrogationibus respondendum.

Quanam ratione effici dixerit Erasistratus medicus, si cibus forte deerit, ut tolerari aliquantisper inedia posit, & tolerari fames: uerbaq; ipsa Erasistrati super ea re scripta.

CAP. III.

CVm Phauorino Romæ dies plerunq; totos eramus: tenebatq; animos nostros homo ille fandi dulcißimus: atq; cum quoquò iret, quasi ex lingua prorsum eius capti prosequebamur: ita sermonibus usq; quaq; amœnißimis demulcebat. Tum ad quendam ægrum cum isset uisere, nosq; cum eo unà introissemus, multaq; ad medicos, qui tum fortè istic erant ualetudinis eius gratia, oratione Græca dixisset: Ac ne hoc quidem inquit, mirū uideri debet, quòd cū antehac semper edundi fuerit appetens, nūc post imperatam inediam tridui, omnis eius appetitio pristina elāguerit. Nam quod Erasistratus scriptū reliquit, Esuritio. *inquit, propemodum uerum est: Esuritionē faciunt inanes patentesq; intestinorum fibræ, & caua intus uentris, & stomachi uacua hiantia: quæ ubi aut cibo complētur, aut*

inanitate

inanitate diutina contrahũtur, & cõniuent: tunc loco, in quem cibus capitur, uel stipato uel adducto, uoluntas capiendi eius desiderandiq; restinguitur. Scythas quoq; ait eundem Erasistratum dicere, cum sit usus, ut famem longius tolerent, fascijs uentrem strictißimè circũligare. Ea uentris compreßione esuritionem posse depelli creditum est. Hæc tum Phauorinus, multaq; istiusmodi alia affabilißimè dicebat. Nos autẽ posteà, cum librũ fortè Erasistrati legeremus διαιρέσεων, *primum idipsum in eo libro, quod Phauorinum audiebamus dicere, scriptum offendimus. Verba Erasistrati ad eam rem pertinentia, hæc sunt:* Scytharum mos.

Ἐλογιζόμεθα οὖν παρὰ τὴν ἰσχυρὰν σύμπτωσιν τῆς κοιλίας εἶναι τὴν σφόδρα ἀσιτίαν. καὶ γὰρ τοῖς ἐπὶ πλεῖον ἀσιτοῦσι κατὰ προαίρεσιν ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις ἡ πεῖνα παρακολουθεῖ, ὕστερον δὲ οὐκέτι. *Deinde paulùm infrà:* ἐθισμένοι δέ εἰσι καὶ οἱ σκύθαι ὅταν διά τινα καιρὸν ἀναγκάζωνται ἀσιτεῖν, ζώναις πλατείαις τὴν κοιλίαν διασφίγγειν ὡς τῆς πείνης αὐτοὺς ἧττον ἐνοχλούσης, σχεδὸν δὲ καὶ ὅταν πλήρης ἡ κοιλία ᾖ διὰ τὸ κένωμα ἐν αὐτῇ μηδὲν εἶναι, διὰ τοῦτο οὐ πεινῶσιν: ὅταν δὲ σφόδρα συμπεπτωκυῖα ᾖ, κένωμα οὐκ ἔχει.

In eodem libro Erasistratus uim quãdam famis nõ tolerabilem, quam Græci βούλιμον καὶ βούπειναν *appellant, in diebus frigidißimis multo facilius accidere ait, quàm cum serenum atq; placidum est. Atq; eius rei causas, cur is morbus in eo plerunq; tempore oriatur, nondum sibi esse compertas dicit. Verba, quibus id dicit, hæc sunt:* Ἄπορον δὲ καὶ δεόμενον ἐπισκέψεως, καὶ διὰ τί τοῦτο, καὶ διὰ τί τῶν λοιπῶν βουλιμιώντων, διότι ἐν τοῖς ψύχεσι μᾶλλον τὸ σύμπτωμα τοῦτο γίνεται, ἢ ἐν ταῖς εὐδίαις.

Quo

Quo ritu,quibusq́; uerbis Fecialis Po. Ro.bellum indicere solitus sit ijs,quibus Po.Rom.bellum fieri iusserat:& item in quæ uerba conceptum fuerit iusiurandum,de furtis militaribus sanciendis,& uti milites scripti intra prædictum diem in loco certo frequentarent,causis quibusdã exceptis, propter quas id iusiurandum remitti æquum esset.

CAP IIII.

Cincius in libro III. de re militari, Fecialem Populi Romani bellũ indicentẽ hostibus, telumq́; in agrum eorum iacientem,hisce uerbis uti scripsit: Quòd populus Hermundulus, *hominesq́; populi Hermunduli, aduersus populum* Romanum *bellum fecere, deliquereq́; : quodq́; populus* Romanus, *cum populo Hermundulo, hominibusq́; Hermundulis bellum iußit: ob eam rem ego populusq́;* Romanus *populo* Hermundulo, *hominibusq́; Hermundulis bellum indico, facioq́;.* Item in libro eiusdem *Cincij de re militari quinto ita scriptum est: Cum delectus antiquitus fieret,& milites scriberentur,in iusiurandũ eos* Tribunus *militaris adigebat,in uerba hæc:In magistratu C.Lælij C. filij* COS. *L. Cornelij P.filij* COS. *in exercitu decemq́; milia paßuum propè,furtum non facies dolo malo, solus, neque cum pluribus, pluris nummi argentei, in dies singulos. Extra hastam, hostile, ligna, pabulum,utrem,follem,faculam,si quid ibi inueneris,sustuleris'ue, quod tuum non erit, quod pluris nummi argentei erit,uti tu ad C.Lælium C. filiũ* COS. *L.'ue Cornelium P.filium* COS. *siue ad quẽ eorum*Iußerit, proferas: aut profitebere in triduo proximo, quicquid inueneris*

Hermundulus.

Iurisiurandi militaris formula.

**ius erit*

neris, sustuleris'ue dolo malo : aut domino suo, cuium id censebis esse, reddes, uti quod rectè factum esse noles. Militibus autẽ scriptis dies præfiniebatur, quo die adessent, & ut citati c o s. *responderent.* Deinde *ita concipiebatur iusiurandum, ut adessent, his additis exceptionibus, nisi harũce aliqua causa erit: Funus familiare: Feriæ uindemiales: Calendæq́;, quæ non eius rei causa in eum diem collatæ sint, quo is eo die minus ibi esset : Morbus sonticus: Auspicium'ue, quod sine piaculo præterire nõ liceat: sacrificium'ue anniuersarium, quòd rectè fieri nõ posset, nisi ipsus eo die ibi sit, ius, hostis'ue status, condictus'ue dies cum hoste : si cui eorum harũce, quæ causa erit, eum se postridie quàm per eas causas licebit, eo die uẽturum, aditurumq́; eum, qui eum pagum, uicũ, oppidum'ue delegerit. Item in eodem libro uerba hæc sunt : Miles cum die, qui prædictus est, aberat, neq; excusatus erat, infrequens dabatur. Item in libro sexto hoc scriptum est: Alæ dictæ exercitus equitum ordines, quod circum legiones dextra, sinistraq́; tanquam alæ in auium corporibus locabantur. In legione sunt centuriæ sexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.*

Morbus sonticus.

Alæ militares.

Legio.

Vestibulum quid significet, deq́; eius uocabuli rationibus. CAP. V.

P Leraq; uocabula, quibus uulgò utimur, neq; tamen liquidò scimus, quid ea propriè atq; uerè significent: sed incompertam & uulgariam traditionem rei non exploratæ secuti, uidemur magis dicere, quod uolumus, quàm dicimus. Sicuti est uestibulum, uerbum in sermonibus celebre atq; obuium : non omnibus tamen qui illo fa-

Macrob. lib. 6. cap. 8.

Vestibulum. cilè utũtur, satis spectatum. Animaduerti enim quosdam,
Atrium. haudquaquam indoctos uiros opinari, Vestibulum esse partem domus primorem, quam uulgus atrium uocat.
* Aquilius Gallus *Cæcilius Gallus in lib. de significatione uerborum, quæ ad ius ciuile pertinẽt, secundo: Vestibulum esse dicit, non in ipsis ædibus, neq; partẽ ædium, sed locum ante ianuam domus uacuũ, per quem à uia aditus accessusq́; ad ædeis est: cum dextra sinistraq́; inter ianuam tectaq́;, quæ sunt uiæ iuncta, spatium relinquitur: atq; ipsa ianua procul à uia est area uacanti intersita. Quæ porrò huic uocabulo ratio sit, quæri multum solet. Sed quæ scripta legi, ea ferme omnia inconcinna atq; absurda uisa sunt. Quod Sulpitium autem Apollinarem memini dicere, uirum eleganti scientia ornatum, huiuscemodi est: Ve particula, sicuti
Ve particula. Vetus. quædam alia, tum intensionem significat, tum minutio-
Vehemens. nem. Nam Vetus, & Vehemens, alterum ab ætatis ma-
* elicitumq́; gnitudine cõpositum * elisumq́; est: alterum à mentis ui
Vescum. atq; impetu dicitur. Vescum autẽ, quod ex Ve particula, & Esca copulatum est, utriusq; diuersæ significationis uim capit. Aliter enim Lucretius Vescum salem dicit, ex edendi intentione: aliter Lucilius Vescum appellat, cum edendi fastidio. Qui domos igitur amplas antiquitus faciebant, locum ante ianuam relinquebãt, qui inter fores domus, & uiam, medius esset. In eo loco qui dominũ eius domum salutatum uenerant, priusquam admitterentur, consistebant: & neq; in uia stabant, neq; intra ædes erãt. Ab illa ergo grandis loci constitione, & quasi quadam stabulatione uestibula appellata sunt: spatia (sicuti diximus) grandia, ante fores ædium relicta, in quibus starent

qui

qui ueniſſent, prius quàm in domum intromitterentur. Meminiſſe autem debebimus, id uocabulũ non ſemper à ueteribus propriè, ſed per quaſdam tralationes eſſe dictũ: quæ tamen ita ſunt factæ, ut ab iſta, de qua diximus, proprietate non longè deſciuerint: ſicut illud in VI. Verg.

Veſtibulum ante ipſum, primisq́; in faucibus Orci
Luctus, & ultrices poſuere cubilia Curæ.

Non enim Veſtibulum priorem partem domus infernæ eſſe dicit, quod obrepere poteſt, tanquam ſi ita dicatur:* ſed loca duo demonſtrat extra orci fores, Veſtibulum, & Fauces: ex quibus & Veſtibulũ appellat ante ipſam domum, & ante ipſa Orci penetralia. Fauces autem uocat iter anguſtum, per quod ad ueſtibulum adiretur.*

Hoſtiæ, quæ dicuntur bidẽtes, quid ſint, & quã ob cauſam ita appellatæ ſunt: ſuper ea re P. Nigidij, & Iulij Higini ſententiæ. CAP. VI.

REdeuntes Græcia Brunduſium nauem aduertimus. Ibi quiſpiã linguæ Latinæ literator, Roma à Brunduſinis accerſitus, experiundũ ſeſe uulgo dabat. Imus ad eum nos quoq́; oblectamenti gratia. Erat enim feſſus atq́; languẽs animus, de æſtu maris. Legebat barbarè, inſciteq́; Vergilij VII. in quo libro hic uerſus eſt:

Centum lanigeras mactabat rite bidentes:

& iubebat rogare ſe, ſi quis quid omnium rerum uellet dicere. Tum ergo indocti hominis confidentiam demiratus: Doces'ne, inquam nos magiſter, cur Bidentes dicantur? Bidentes, inquit, oues appellatæ: idcircoq́; lanigeras dixit, ut oues planius demonſtraret. Poſthac, inquam, uidebimus, an oues ſolæ (ut tu ais) Bidentes dicantur: & an

Pomponius. Pomponius Attellanarum poëta, in Gallis transalpinis errauerit, cùm hoc scripsi:

Mars tibi uoueo facturum,
Si unquam redierit, bidenti uerre.

Sed nunc ego à te rogaui, ecquam scias esse huiusce uocabuli rationē. Atq; ille nihil contatus, sed nimium quantum audacter: Oues, inquit, bidentes dictæ, quod duos tan tum dentes habeant. Vbi terrarum quæso te, inquam, duos solos per naturam dentes habere ouem uidisti? Ostentum enim est, & piaculis factis procurandum. Tum ille permotus mihi, & irritatus: Quære, inquit, ea potius, quæ à Grammatico quærenda sunt: nam de ouium dentibus opiliones percontantur. Facetias nebulonis hominis risi, & reliqui. Publius autem Nigidius in libro, quem de extis composuit, Bidentes appellari ait, non oues solas, sed omnes *bimas hostias: neq; tamē dixit apertius cur bidentes. Sed quod ultro existimabamus, id scriptum inuenimus in commentarijs quibusdam ad ius Pontif. pertinentibus: Bidennes primo dictas litera immissa, quasi biennes: tum longo usu loquendi corruptam esse uocem, & ex Bidennibus Bidentes factum: quoniam id uidebatur esse dictu facilius. Higinus tamen Iulius, qui ius Pontific. non uidetur ignorasse, in quarto librorum, quos de Vergilio fecit, appellari Bidentes scripsit hostias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberent. Verba illius ipsa posui: Quæ bidens est, inquit, hostia, oportet habeat dentes octo: sed ex his duo cæteris altiores, per quos appareat, ex minore ætate in maiorem transcendisse. Hæc Higini opinio an uera sit, non argumentis, sed oculis iudicari poterit.

Bidentes.

*Ex Macrobio bimas bestias.

Quod

Quod Laberius uerba pleraque licentius petulantiusque finxit: & quòd multis item uerbis utitur, de quibus an sint Latina, quæri solet.

CAP. VII.

*Laberius in Mimis, quos scriptitauit, oppidò quàm uerba finxit prælicenter. Nam & Mendicimonium dicit, & Mœchimonium, & Adulterionem, Adulteritatemq; pro Adulterio: & Depudicauit, pro Stuprauit: & Abluuium, pro Diluuio: & quod in Mimo ponit, quem *Cophinum inscripsit, Manuatus est, pro furatus est. Et item in Fullone, Furem, Manuarium appellat.* Verba noua facta à Laberio. * Theophinum

Manuari, inquit, pudorem perdidisti.

Multaq; alia huiusmodi nouat, neq; non obsoleta quoq;, & maculantia ex sordidiore uulgi usu ponit: quale est in Staminarijs:

Tollet bona fide uos Orcus nudas in Catonium.

*Et Elutriare lintea, & Labandria dicit, quæ ad lauandum sint data, & *Collicior, inquit, in Fullonicam.* *Coltior

Ecquid properas, ecquid præcurris Caldonia?

Item in Restione, Calabariunculos dicit, quos uulgus Calaburriones. Item in Compitalibus, malas Malaxaui. Item in Cacomemnone:

Hic est, inquit, ille Gurdus, quem ego
Me abhinc duos menses ex Africa
Venientem excepisse tibi narraui.

*Item in Mimo, qui inscribitur Naca, L. Cippum dicit, & Obbam, & Cameliã, & Pictatiũ, & Capitiũ: Induis, inquit, capitium tunicæ pictatiũ. Præterea in *Anna peranna, Gubernium pro Gubernatore, & Planum pro Sycophanta* *al's Manua pro annua.

*phanta, & Nanum pro Pumilione, dicit: quanquam Planum pro sycophanta M. quoq; Cicero in oratione scriptũ reliquit, quã pro Cluẽtio dixit. Atq; item in Mimo, qui Saturnalia inscriptus est, Botulum pro Farcimine appellat, & hominem *Leenam pro Leui. Item in Necromantia Cocionẽ peruulgatè dicit, quẽ ueteres Arulatorẽ dixerunt. Verba Laberij hæc sunt: Duas uxores, hoc hercle plus negotij est, inquit Cocio, sex ædiles uiderat. Sed enim in Mimo, quẽ inscripsit Alexãdreã, eodẽ quidẽ modo, quo uulgus, sed probè, Latineq;, usus est Græco uocabulo. Emplastrũ enim dixit ἔμπλαστρος, nõ genere fœminino: ut isti nouitij semidocti. Verba ex eo Mimo apposui:*

* Leucunam

Emplastrũ neutri generis.

Quid est iusiurandum? Emplastrum æris alieni.

Quid significet, & quid à nostris appellatum sit ἀξίωμα quod dialectici dicunt: & quędam alia, quæ prima in disciplina dialectica traduntur.

CAP. VIII.

*Cvm in disciplinas dialecticas induci, atq; imbui uellemus, necessũm fuit adire, atq; cognoscere, quas uocant dialectici εἰσαγωγάς: tum in primo περὶ ἀξιωμάτων *discendum, quæ M. Varro aliàs profata, aliàs proloquia, appellat. Commentarium de proloquijs Lælij docti hominis, qui magister Varronis fuit, studiosè quæsiuimus: eumq; in Pacis bibliotheca repertum legimus. Sed in eo nihil edocenter, neque ad instituendum explanatè scriptum est. Fecisseq; uidetur eum librum Lælius, sui magis admonendi, quàm aliorũ docendi gratia. Rediuimus igitur necessariò ad Græcos libros, ex quibus accepimus ἀξίωμα definitum esse his uerbis: λεκτὸν αὐτοτελὲς ἀποφαντόν*

* Quidam non habent.

τὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ. Hoc ego superſedi uertere, quia nouis & inconditis uocibus utendum ſit: quas pati aures, per inſolētiam, uix poſſent. Sed M. Varro in libro de lingua Latina ad Ciceronem IIII. & XX. expeditiſſimè ita finit: Proloquium eſt ſententia, in qua nihil deſideratur. Proloquium. Erit autem planius, quid iſtud ſit, ſi exemplum eius dixerimus. Ἀξίωμα igitur, ſiue id proloquium dicere placet, huiuſmodi eſt: Annibal Pœnus fuit, Scipio Numantiam deleuit, Milo cædis damnatus eſt: Neque bonum eſt uoluptas, neque malum. Et omnino quicquid ita dicitur, plena atq; perfecta uerborum ſententia, ut id neceſſe ſit aut uerum, aut falſum eſſe: id à dialecticis ἀξίωμα, id eſt, oratio uerum, aut falſum plenè ſignificans, appellatum eſt: à M. Var. ſicuti dixi, Proloquium: à M. autem Cicerone, Pronunciatum. quo ille tamen uocabulo tantiſper uti ſe atteſtatus eſt: quoad melius, inquit, inuenero. Sed quod Græci συνημμένον ἀξίωμα dicunt, id alij noſtrorum Adiunctum, alij Connexum dixerunt. Id connexum tale eſt: ſi Plato ambulat, Plato mouetur: Si dies eſt, Sol ſuper terras eſt. Item quod illi συμπεπλεγμένον, nos uel Coniunctum, uel Copulatum dicimus, quod eſt eiuſdem modi: P. Scipio Pauli filius, & bis COS. fuit, & triumphauit, & cenſura functus eſt, & collega in cenſura L. Mumij fuit. In omni autem cōiuncto ſi unum eſt mendacium, etiam ſi cætera uera ſunt, totum eſſe mendacium dicitur. Nam ſi ad ea omnia, quæ de Scipione illo uera dixi, addidero: & Annibalem in Africa ſuperauit, quod eſt falſum: uniuerſa quoq; illa, quæ coniunctè dicta ſunt, propter hoc unum, quod falſum acceſſerit, quia ſimul

dicentur, uera non erunt. Est item aliud, quod Græci διεζευγμένον ἀξίωμα, nos Disiunctum proloquium dicimus. Id huiuscemodi est: Aut malum est uoluptas, aut bonum: aut neq; bonum neq; malum est. Omnia autē quæ disiunguntur, pugnantia esse inter sese oportet: eorumq; opposita ἀντικείμενα Græci dicunt: ea quoque ipsa inter sese aduersa esse. Ex omnibus, quæ disiunguntur, unum esse uerum debet, falsa cætera. Quòd si aut nihil omnium uerum, aut omnia, pluráue quàm unum uera erunt: aut quæ disiuncta sunt, non pugnabunt: aut quæ opposita eorum sunt, contraria inter sese non erunt: tunc id disiunctum mendacium est, & appellatur παραδιεζευγμένον: sicuti hoc est, in quo quæ opposita, non sunt contraria: Aut curris, aut ambulas, aut stas. Nam ipsa quidem inter se aduersa sunt, sed opposita eorum non repugnant. Non ambulare enim, & non stare, & non currere, contraria inter sese non sunt: quoniam contraria ea dicuntur, quæ simul uera esse non queunt. Possis enim simul eodemq; tempore, neque ambulare, neque stare, neque currere. Sed hoc iam breue ex dialectica libamentum dedisse, nunc satis erit. Atq; id solum addendum, admonēdumq; est, quòd huius disciplinæ studium atq; cognitio in principijs quidem tetra & aspernabilis, insuauisq; esse, & inciuilis uideri solet: sed ubi aliquantum processeris, tum deniq; & emolumentum eius in animo tuo dilucebit, & sequetur quædam discēdi uoluptas insatiabilis: Cui sanè si modum non feceris, periculum non mediocre erit, ne ut plerique alij, tu quoq; in illis dialecticæ gyris, atq; mæandris, tanquàm apud Sirenios scopulos consenescas.

Dialecticæ utilitas.

Quid

Quid significet uerbum, in libris ueterum creberrimè positum, Susq; deq;. CAP. IX.

*Svsq; deq; fero, aut Susq; deq; habeo (his enim*omnibus modis dicitur) uerbum est ex hominum doctorum sermonibus, in poëmatis quoque, & in epistolis ueterum scriptum plurifariā. Sed facilius reperias, qui id uerbum ostentent, quàm qui intelligant. Ita pleriq; nostrum quæ remotiora uerba inuenimus, dicere ea properamus, non discere. Significat autem, Susq; deq; ferre, æquo animo esse, & quod accidit non magni pendere, atque interdum negligere, & cōtemnere: & propemodum id ualet, quod dicitur ἀδιαφορεῖν. Laberius in Compitalibus:* *duobus Susq; deq; fero & habeo.

Nunc tu lentus es, nunc tu susq; deq; fers.
Materfamiliâs tua in lecto aduerso sedet
Seruos sextantis uerbis nefarijs.

Vtitur M. Varro in Sisenna, uel de historia: Quòd si non horum omnium similia essent principia, susq; deq; esset.

Lucilius in III.

Verum hic ludus, ibi susq; omnia deq; fuerunt.
Susq; & deq; fuere, inquam, omnia ludus, iocusq;.
Illud opus durum, ut sentinum accessimus finem.
Ἔπὶ τὸ λοιπόν.
Vt aiunt montes Aetnæ omnes atq; asperi Athones.

Quid sit Proletarij. quid Capitecensi: quid item sint in xij. tabulis Assiduus: quæ'ue eius uocabuli ratio sit. CAP. X.

Otium erat quodam die Romæ in foro à negotijs, & læta quædam celebritas feriarum: legebaturq; in consessu fortè complurium Ennij liber ex annalibus ter-

tius in eodem libro uersus hi fuere:

Proletarius publicitus scutisq;, ferroq;
Ornatur: ferro, muros, urbemq;, forumq;
Excubijs curant.

Tum ibi quæri cœptum est, quid esset proletarius. Atque ego aspiciens quempiā in eo circulo, ius ciuile callētem, familiarem meum, rogabā, ut id uerbum nobis enarraret. Et cum ille se iuris, non rei grāmaticæ peritū esse respon- disset: Eò maximè, inquam, te dicere hoc oportet, quādo, ut prædicas, es iurisperitus. Nanq; Ennius uerbū hoc ex XII. tabulis uestris accepit: in quibus si rectè cōmemini, ita scriptum est: Aßiduo, uindex aßiduus esto: Proletario ciui, quiuis uolet, uindex esto. Petimus igitur, ne annalem hūc Qu. Ennij, sed XII. tabulas legi arbitrere: & quid sit in ea lege Proletarius ciuis, interpretêre. Ego uerò, in- quit, dicere atq; interpretari hoc deberem, si ius Fauno- rum, & Aboriginum didicissem. Sed enim cū Proletarij, & Aßidui, & Sanates, & Vades, & Subuades, & Vi- gintiquinq; asses, & Taliones, Furtorumq; quæstiones cū Lance & Licio euanuerint: omnisq; illa duodecim ta- bularum antiquitas, nisi in legis actionibus cētumuiraliū Lex Aebutia, *causarū lege Aebutia lata cōsopita sit: studiū scientiamq; ego præstare debeo iuris, & legū, uocumq; earum, qui- bus utimur. Tum forte quadam Iulium Paulum, poëtam memoriæ nostræ doctißimum, prætereuntē conspeximus. Is à nobis salutatus, rogatusq; uti de sentētia, deq; ratio- ne istius uocabuli nos doceret: Qui in plebe (inquit) Ro mana tenuißimi pauperrimiq; erant, neq; amplius quàm* Proletarius. *mille quingentûm æris in censum deferebant, Proletarij appella-*

appellati sunt. Qui uerò nullo, aut perquàm paruo ære censebantur, Capitecensi uocabantur. Extremus autem census Capitecensorum æris fuit CCCLXXV. Sed quoniam res, pecuniaq; familiaris, obsidis uice, pignorisq; esse apud rempub. uidebatur: amorisq; in patriam fides quædam in ea firmamentumq; erat: neq; Proletarij, neq; Capitecensi milites, nisi in tumultu maximo scribebantur: quia familia his aut tenuis, aut nulla esset. Proletariorum tamen ordo honestior aliquanto, & re, & nomine quàm Capitecensorum fuit. Nam & asperis reipub. temporibus, cùm iuuētutis inopia esset, in militiam tumultuariam legebantur, armaq; ijs sumptu publico præbebantur: & non capitis censione, sed prosperiore uocabulo, à munere, officioq; prolis edendæ, appellati sunt: quòd cùm, re familiari parua, minus possent rempublicam iuuare, sobolis tamen gignendæ copia ciuitatem frequentarent. Capitecensos autem primus C. Marius, ut quidam ferunt, bello Cimbrico difficilimis reipublicæ temporibus: uel potius, ut Sallustius ait, bello Iugurthino, milites scripsisse traditur: cùm id factum antè in nulla memoria extaret. Aßiduus in XII. tabulis, & pro locuplete, & facilè munus faciente: dictus ab aßibus, id est, ære dando, cùm id tempora reipublicæ postularent: aut à muneris pro familiari copia faciendi aßiduitate. Verba autem Sallustij in historia Iugurthina, de C. Mario Consule, & de Capitecensis hæc sunt: Ipse intereà milites scribere, non more maiorum, nec ex claßibus, sed ut libido cuiusque erat: Capitecensos plerosque. Id factum alij inopia bonorum, alij per ambitionem Consulis memorabant: quòd ab eo genere

Capitecensus.

Assiduus ab assibus.

genere celebratusq;,auctusq; erat: & homini potentiam quærenti,egentißimus quisq; opportunißimus.

Historia ex Herodoti libris sumpta de Psyllorum interitu,qui in syrtibus Africanis colebant.

CAP. XI.

Marsi. *GEns in Italia Marsorum,orta fertur esse à Circes filio Marso: propterea Marsis hominibus, quorum duntaxat familiæ cum externis cognationibus nondũ etiã permistæ,corruptæq; sunt, ui quadã genitali datũ,ut serpentiũ uirulentorum domitores sint:& incantationibus, herbarumq; succis faciant medelarũ miracula. Hac eadẽ ui præditos esse quosdã uidemus,qui Psylli uocantur:quorum nomine sup & genere,cùm in ueteribus literis quæsissem,in* IIII. *deniq; Herodoti lib. fabulam hanc de Psyllis inuenimus:* Psylli. *Psyllos quondam fuisse in terra Africa,cõterminos Nasamonibus:Austrumq; in finibus eorũ quodam in tempore perquàm ualidum, ac diutinum flauisse, eo flatu aquam omnẽ in locis,in quibus colebant,exaruisse. Psyllos re aquaria defectos,eam iniuriã grauiter Austro succensuisse: decretumq; fecisse,uti armis sumptis ad Austrum,perinde quasi ad hostẽ,iure belli res repetitum proficiscerentur.Atq; ita profectis,uentum Austrum magno spiritus agmine uenisse obuiam:*eoq; uniuersos cum omnibus copiis,armisq;,* cumulis, montibusq; arenarum superiectis operuisse: eo facto Psyllos ad unum omneis interisse:Itaq; eorum fines à Nasamonibus occupatos.*

*cosq; *tumulis

De iis uocabulis,quæ Cloatius Verrius aut satis commodè,aut nimis absurdè,& illepidè,ad origines linguæ Grææ redegit. CAP. XII.

Cloatius

Cloatius Verrius in libris, quos inscripsit, Verborum à Græcis tractorum, non pauca hercle dicit curiosè, & sagaciter conquisita: neque non tamen quædam futilia, & friuola. Errare, inquit, dictum est ἀπὸ τοῦ ἔρρειν. Errare. *Versumq; infert Homeri, in quo id uerbum est ἔρρε κακὴ ζηλῆνη. & illud:*

Ἔρρε ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλέγχιστε ζωόντων.

Item Hallucinari factum scripsit ex eo, quod dicitur Græcè ἀλύειν. unde Elucum quoq; esse dictum putat, a, litera in e, conuersa, tarditatem quandam animi & stuporē, qui hallucinantibus plerūq; usu uenit. Item Fascinum appellat quasi βάσκανον, & Fascinare esse quasi βασκαίνειν. Commodè hæc sanè omnia, & condecenter. Sed in lib. IIII. Fœnerator, inquit, appellatus est, quasi φαινεϐρότερος, ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι ἐπὶ τὸ χρηστότερον: quoniam id genus hominum speciem ostentent humanitatis, & cōmodi esse uideantur inopibus nūmos desiderantibus. Idq; dixisse ait Hypsicratē quempiā grammaticū, cuius libri sanè nobiles sunt super ijs, quæ à Græcis accepta sunt: siue hoc autē ipse Cloatius, siue nescio qui alius nebulo effutiuit, nil potest dici insulsius. Fœnerator enim, sicut M. Varro in lib. III. de sermone Latino scripsit, à fœnore est nominatus. Fœnus autem dictum à fœtu, & quasi à fœtura quadā pecuniæ parientis, atq; increscentis: & idcirco & M. Catonem, & cæteros ætatis eius fœneratorem sine a, litera pronuntiasse tradit: sicuti fœtus ipse, & fœcunditas appellata.

Hallucinari. Elucus. Fascinare. Fœnerator. Fœnus.

Quid sit Municipium, & quid à Colonia differat, & quid sint Municipes, quæq; sit eius uocabuli ratio ac proprietas: atque inibi quòd D. Adrianus

nus in Senatu de iure, atque uocabulo municipum uerba fecit. CAP. XIII.

MVnicipes, & Municipia, uerba sunt dictu facilia, & usu obuia: & neutiquam reperias, qui hæc dicat, quin scire se planè putet, quid dicat. Sed profectò aliud est, aliud dicitur. Quotus enim ferè nostrum est, qui cùm ex colonia Pop. Rom. sit, non & se municipem esse, & populares suos municipes esse dicat: quod est à ratione & à ueritate longe auersum? Sic adeò & municipia quid, & quo iure sint, quantumq́; à colonia differant, ignoramus: Existimamusq́; meliore conditione esse Colonias, quàm Municipia. De cuius opinionis tam promistæ erroribus D. Adrianus in oratione, quam de Italicēsibus, unde ipse ortus fuit, in Senatu habuit, peritißimè disseruit: mirariq́; se ostendit, quòd & ipsi Italicēses, & quædam item alia municipia antiqua, in quibus Vticenses nominat, cum suis moribus, legibusq́; uti possent, in ius Coloniarum mutari gestiuerint. Prænestinos autem refert maximo opere à Tyberio imperatore petisse, orasseq́; ut ex Colonia in Municipij statum redigerentur: Idq́; illis Tyberium pro referenda gratia tribuisse, quòd in eorum finibus sub ipso oppido, ex capitali morbo reualuisset. Municipes ergo sunt ciues Romani ex municipijs, suo iure & legibus suis utentes: muneris tantum cum Pop. Rom. honorarij participes, à quo munere capessendo, appellati uidentur: nullis alijs neceßitatibus, neq; ulla Pop. Rom. lege astricti: cùm nunquàm populus eorum fundus factus esset. Primos autem municipes, sine suffragij iure, Cerites esse factos accepimus: concessumq́; illis, ut ciuitatis Romanæ

Municipes.

Cerites.

manæ honorem quidem caperẽt, ſed negotijs tamen, atq; oneribus uacarent, pro ſacris bello Gallico receptis cuſtoditisq;. Hinc tabulæ Cerites appellatæ uerſa uice, in quas Cenſores referri iubebãt, quos notæ cauſa ſuffragijs priuabant. Sed Coloniarum alia neceßitudo eſt. Non enim ueniunt extrinſecus in ciuitatẽ, nec ſuis radicibus nituntur: ſed ex ciuitate quaſi propagatæ ſunt, & iura inſtitutaq; omnia Pop. Rom. non ſui arbitrij habẽt. Quæ tamen conditio, cum ſit magis obnoxia, & minus libera, potior tamen & præſtabilior exiſtimatur: propter amplitudinẽ maieſtatemq; Pop. Romani, cuius iſtæ coloniæ, quaſi effigies paruæ, ſimulachraq; eſſe quædam uidẽtur: & ſimul quia obſcura obliterataq; ſunt Municipiorum iura, quibus uti iam per ignorantiam non queunt. Coloniæ.

Quòd M. Cato differre dixit Properare & Feſtinare: & quàm commodè Verrius Flaccus uerbum quod eſt Feſtinat, interpretatus eſt.

CAP. XIIII.

FEſtinare & Properare, idem ſignificare, atque in eandem rem dici uidentur. Sed M. Cato id differre exiſtimat, eáq; hoc modo diuiſa uerba ſunt, ipſius ex oratione, quam de ſuis uirtutibus habuit: Aliud eſt Properare, aliud Feſtinare. Qui unum quid maturè tranſigit, is properat: qui multa ſimul incipit neque perficit, is feſtinat. Verrius Flaccus rationem uolens dicere, differentiæ huius: Feſtinat, inquit, à Fando dicitur: quoniam iſti ignauiores, qui nihil perficere poſſunt, plus uerborũ quàm operæ habent. Sed id nimis coactum atque abſurdum uidetur. Neque tanti momenti eſſe poteſt prima in Propero. Feſtino.

utroq;

utroq; uerbo litera, ut propter eam unam tam diuersa uerba, Festinare, & Fari, eadem uideri debeant. Commodius autem, propriusq; uisum est, festinare quasi fessum esse: nam qui multis simul rebus properandis defessus est, is iam non properat, sed festinat.

Quid Theophrastus mirum de perdicibus scriptum reliquerit: & quid Theopompus, de leporibus. CAP. XV.

Perdices. Lepores. *THeophrastus philosophorum peritissimus, omnes in Paphlagonia Perdices bina corda habere, dicit: Theopompus in Bisaltia Lepores bina iecora.*

Agrippas à partus ægri, & improsperi uitio appellatos: deq; ijs deabus, quæ uocantur Prosa, & Postuerta. CAP. XVI.

Agrippæ. *QVorum in nascẽdo non caput, sed pedes primi exstiterant (qui partus difficilimus, ægerrimusq; habetur) Agrippæ appellati: uocabulo, ab ægritudine, & pedibus. Confixos esse autem pueros in utero, Varro dicit, capite infimo nixos, sursum pedibus elatis: non ut hominis natura est, sed ut arboris. Nam pedes, cruraq;, arboris appellat ramos: caput stirpem atq; caudicem. Quando igitur, inquit, contra naturam fortè conuersi in pedes, brachijs plerunque diductis retineri solent: ægriusq; tunc mulieres enituntur. Huius periculi deprecandi gratia, aræ statutæ sunt Romæ duabus Carmentibus: quarum* Postuerta. Prosa. *altera Postuerta nominata est, Prosa altera: à recti, peruersiq; partus & potestate, & nomine.*

Quæ ratio uocabuli sit agri Vaticani.

CAP. XVII.

ET agrum Vaticanũ, & eiusdem agri Deũ præsidem appellatũ acceperamus à uaticinijs, quæ ui atq; instinctu eius Dei in eo agro fieri solita essent. Sed præter hanc causam M. Var. in libris diuinarũ, aliam esse tradit istius nominis rationem: Nam sicut Aius, inquit, Deus appellatus, araq; ei statuta est, quæ est in infima noua uia, quòd eo in loco diuinitus uox edita erat: ita Vaticanus Deus nominatus, penes quem essent uocis humanæ initia: quoniam pueri simulatq; parti sunt, eam primam uocem edunt, quæ prima in Vaticano syllaba est. Idcirco uagire dicitur, exprimente uerbo sonum uocis recentis.

Vaticanus ager.

Aius.

Vagire.

Lepida quædam memoratu & cognitu de parte geometriæ, quæ ὀπτικὴ appellatur: & iterũ alia, quæ μετρική: & tertia itidem, quæ dicitur κανονική.

CAP. XVIII.

PArs quædam geometriæ ὀπτικὴ appellatur, quæ ad oculos pertinet: pars altera, quæ ad aureis, κανονικὴ uocatur: qua musici, ut fundamẽto artis suæ, utũtur. Vtraque harum spatijs & interuallis linearum, & ratione numerorum constat. ὀπτικὴ facit multa demiranda, id genus, ut in speculo uno imagines unius rei plures appareant. Item ut speculum in loco certo positum, nihil imaginet, aliorsum trãslatũ faciat imagines. Item si rectius speculũ spectes, imago fiat tua eiusmodi, ut caput deorsum uideatur, pedes sursum. Reddit etiam causas ea disciplina, cur istæ quoq; uisiones fallant: ut quæ in aqua conspiciuntur, maiora ad oculos fiant: quæ procul ab oculis sunt, minora. κανονικὴ autem longitudines, & altitudines uocis emetitur. Longior mensura uocis ῥυθμὸς dicitur, altior μέλος.

Est & alia species κανονικῆς, quæ appellatur μετρικὴ, per quam syllabarum longarum, & breuium, & mediocrium iunctura, & modus cõgruens cum principijs geometriæ, auriũ mẽsura examinatur. Sed hæc, inquit M. Varro, aut omnino non discimus: aut prius desistimus, quàm intelligamus cur discenda sint. Voluptas autem, inquit, uel utilitas talium disciplinarũ in post principijs existit, cũ perfectæ absolutæq; sunt: in principijs uerò ipsis ineptæ & insuaues uidentur.

Sumpta ex historia Herodoti libro primo super fidicine Arione. CAP. XIX.

Arionis fabula. *Celeri admodum & cohibili oratione, uocumq; filo terети & candido fabulam scripsit Herodotus super fidicine illo Arione: Vetus, inquit, & nobilis Arion cantator fidibus fuit. Is loco & oppido Methymnæus, terra atque insula omni Lesbius fuit. Eum Arionem rex Corinthi Periander amicum amatum'que habuit, artis gratia. Is inde à rege proficiscitur, terras inclytas, Siciliã, atq; Italiam uisere. Vbi eò uenit, aures'que omnium mentesq; in utriusq; terræ urbibus demulsit: in quæstibus istic & uoluptatibus amoribusq; hominum fuit. Is tum posteà grandi pecunia, & re bona multa copiõsus, Corinthũ instituit redire. Nauem igitur & nautas, ut notiores amicioresq; sibi Corinthios delegit. Sed eo Corinthios homine accepto, nauiq; in altum prouecta, prædæ pecuniæq; cupidos cepisse consilium, de necando Arione. Tum illum ibi pernicie intellecta, pecuniã cæteráq; sua ut haberent, dedisse: uitam modò sibi ut parcerent, orauisse. Nautas precũ eius harum commiseritum esse illátenus, ut ei necẽ afferre per uim*

uim suis manibus temperarent: sed imperauisse, ut iam statim corã desiliret præceps in mare. Homo, inquit, ibi territus, spe omni uitæ perdita, id unũ posteà orauit, ut prius quàm mortẽ oppeteret, induere permitterent sua sibi indumenta, & fides capere, & canere carmen casus illius sui consolabile. Feros & immanes nauitas prolubium tum audiendi subit: quod orauerat, impetrat. Atque ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, stansq́; in summæ puppis foro, carmen quod orthium dicitur, uoce sublatissima cantauit. Orthiũ carmẽ. *Ad postrema cantus, cum fidibus ornatuq́; omni, sicut stabat, canebatq́;, eiecit sese procul in profundum. Nautæ haudquaquam dubitantes, quin perisset, cursum quem facere cœperant, tenuerunt. Sed nouum, & mirum, & pium facinus contigit: Delphinum repentè inter undas adnauisse, & dorso super fluctus edito uectauisse: incolumiq́; eum copore & ornatu, Tænarum in terram Laconicam deuexisse: tum Arionem prorsus ex eo loco Corinthum petiuisse: talem Periandro regi, qualis Delphino uectus fuerat, sese obtulisse: eiq́; rem, sicuti acciderat, narrauisse. Regem isthæc parum credidisse: Arionem, quasi falleret, custodiri iußisse: nauitas requisitos, ablegato Arione, dißimulanter interrogasse, ecquid audissent in ijs locis, unde uenissent, super Arione: eos dixisse, hominem cum inde irent, in terra Italia fuisse, eumq́; illic bene agitare, & studijs delectationibusq́; urbium florere, atque in gratia pecuniaq́; magna fortunatum esse. Tum inter hæc eorum uerba, Arionem cũ fidibus & indumẽtis, cũ quibus se in salum eiaculauerat, extitisse: nautas stupefactos, conuictosq́;, ire inficias*

nõ quisse. Eam fabulã dicere Lesbios & Corinthios: atq; esse fabulæ argumẽtum, quòd simulachra duo ahenea ad Tænarũ uiserẽtur, Delphinus uehens, & homo insidens.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER XVII.

Quòd Gallus Asinius, & Largius Licinius sententiam M. Ciceronis reprehenderunt, ex oratione quam dixit pro M. Cælio: & quid aduersus homines stolidissimos, pro eadem sentẽtia, uerè dignéq; dici possit. CAP. I.

T quidam fuerunt monstra hominum, qui de Dijs immortalibus impias falsásq; opiniones prodiderunt: ita nonnulli tam prodigiosi, tamq; uecordes extiterũt (in quibus sunt Gallus Asinius, & Largius Licinius, cuius liber etiã fertur infando titulo, Ciceromastix) ut scribere ausi sint M. Ciceronẽ parũ integrè, atq; impropriè, atq; incõsideratè locutũ. Atq; alia quidẽ, quæ reprehenderunt, neq; dictu, neq; auditu digna sunt. Sed etenim hi in hoc, quo sibimetipsis præter cætera esse uisi sunt uerborũ pẽsitatores subtilißimi, cedo quale id sit cõsideremus. M. Cicero pro Marco Cælio ita scripsit: Nã q̃d obiectũ est de pudicitia, quodq́; oĩm accusatorũ, nõ criminibus, sed uocibus maledictisq; celebratũ est, id nunquã tã acerbè feret M. Cælius, ut eũ pœniteat, nõ deformem esse

Ciceromastix.

natum

natum. Non existimant uerbo proprio esse usum, quòd ait, Pœniteat: atq; id propè ineptũ etiam esse dicũt. Nam Pœnitere, inquiunt, tum dicere solemus, cũ quæ ipsi fecimus, aut quæ de nostra uoluntate, nostroq; consilio facta sunt, ea nobis pòst incipiunt displicere, sententiamq; in ijs nostram demutamus. Neminem autem rectè ita loqui, pœnitere sese, quòd natus sit, aut pœnitere, quòd mortalis sit: aut quòd ex offenso fortè, uulneratoq; corpore dolorem sentiat: quando istiusmodi rerum nec cõsilium sit nostrum, nec arbitrium, sed ea ingratis in corporibus nostris ui ac necessitate naturæ nobis accidant. Sicut hercle, inquiunt, non uoluntarium fuit M. Cælio, quali forma nasceretur. cuius eum dixit non pœnitere, tanquã in ea causa res esset, ut rationem caperet pœnitendi. Est hæc quidem, quam dicunt, uerbi huiusce sentẽtia, & Pœnitet nisi in uoluntarijs rebus, non probè dicitur: tametsi antiquiores uerbo ipso alio quoque modo usitati sunt: & Pœnitet ab eo, quod est penè, & à penuria dixerunt. Sed id aliorsum pertinet, atq; alio loco dicetur. Nunc autem sub hac eadem significatione, quæ uulgò nota est, non modò ineptũ hoc non est, quod M. Cicero dixit, sed festiuissimũ adeò, & facetissimum est. Nam cum aduersarij & obtrectatores M. Cælij, quoniam erat pulchro corpore, formã eius & faciem in suspitiones impudicitiæ accerserẽt: illudens Cicero tam absurdam criminationem, quòd formam, quam natura fecerat, uitio darent, eodẽ ipso errore, quem illudebat, sciens usus est, &, Non pœnitet, inquit, M. Cælium non deformem esse natũ: ut uel hac ipsa re, quod ita dicebat, opprobraret aduersarijs, ac per facetias ostẽtaret Pœnitere.

facere eos deridiculũ, quòd perinde Cælio formã crimini darent, quasi arbitriũ eius fuisset quali forma nasceretur.

Verba quædam ex Q. Claudij annalium primo, cursim in legendo notata. CAP. II.

*CVm librum ueteris scriptoris legebamus, conabamur posteà memoriæ uegetãdæ gratia indipisci animo, ac recensere quæ in eo libro scripta essent, in utrasq; æstimationes laudis, aut culpæ adnotamentis digna. Eratq; hoc sanè quàm utile exercitium ad conciliandas nobis, ubi uenisset usus, uerborum sentẽtiarumq; elegantium recordationes. Velut hæc uerba ex Q. Claudij primo annali, quæ meminisse potui, notaui, quem librum legimus biduo proximo superiore: Arma, inquit, plerique abijciunt, atque * inermi inlatebrant sese. Ibi inlatebrant uerbum poëticum uisum est, sed nõ absurdum, neq; asperum: Ea, inquit, dum fiunt, Latini subnixo animo: quasi sublimi, & suprà nixo, uerbum penè significans, & non fortuitum, demonstratq; animi fortitudinem, fiduciamq;: quoniam quibus innitimur, ijs quasi erigimur attollimurq;. Domus, inquit, suas quenque ire iubet, & sua omnia fruisci. Rarius quidem fuit in ætate M. Tullij, ac deinceps infrà rarißimum: dubitatumq; est ab imperitis antiquitatis, an Latinum foret. Non modò autem Latinum, sed iucundius amœniusq; etiam uerbum fruiscor fictũ est, quàm fruor: & ut fatiscor à fateor, ita fruiscor fictum est à fruor. Q. Metelius Numidicus, qui castè pureq; lingua usus Latina uidetur, in epistola quam exul ad Domitios misit, ita scripsit: Illi uerò omni iure, atque honestate interdicti: Ego neque aqua, neq; igni careo, & summa*

*inermes

Inlatebrant.

Fatiscor à fateor.

Fruiscor à fruor.

summa gloria fruiscor. Næuius in Attellana, quæ Partus inscripta est, hoc uerbo ita utitur:

Quod magnopere quæsierunt, id fruisci non queunt.

Qui non parsit, apud se fruitus est.

Et Romani, *inquit, multis armis & magno commeatu, prædaq; ingenti copiantur. Verbũ castrense est, nec facilè id reperias apud ciuilium causarum oratores: exq; eadem figura est, qua lignantur, & pabulantur, & aquantur.* Copiari. Lignor. Pabulor. Aquor. Sole occaso.

Sole, inquit, occaso: Sole occaso, nõ insuaui uenustate est, si quis aurem habeat non sordidam, nec proculcatam. In XII. *autem tabulis uerbũ hoc ita scriptum est:* Ante meri diem causam conscito, *cum perorant ambo præsentes: post meridiem præsenti litem addicito: si ambo præsentes, sol occasus suprema tempestas esto.* Nos, *inquit*, in medium relinquemus: *Vulgus in medio dicit.* Nam *uitiũ isthuc putant, si dicas In medium ponere: id quoque esse σόλοικον putant.* Et *tamen probabilius significantiusq; sic dici uidebitur, si quis ea uerba non incuriose introspiciat.* Græcè *quoque* θεῖναι ἐς μέσον *uitium id non est.* In medium relinquere.

Postquàm nuntiatum est, inquit, ut pugnatum esset in Gallos, id ciuitas grauiter tulit. In *Gallos, mundius subtiliusq; est, quàm cum Gallis, aut contra Gallos.* Nam *pinguiora hæc, obsoletioraq; sunt. Simul, inquit, forma, factis, eloquentia, dignitate, acrimonia, confidentia pariter præcellebat, ut facilè intelligeretur magnum uiaticum: Magnum uiaticum, pro magna facultate, & paratu magno, nouè positum est.* Videturq; *Græcos secutus, qui* ἐφόδιον *sumptum uiæ ad aliarum quoque rerum apparatus traducunt: ac sæpe* ἐφόδιον *pro eo dicunt, quod* Pugnatum in Gallos. Magnum uiaticum.

 est, in

est, Institue & Instrue. Nã Mar. inquit, Manlius, quẽ Capitoliũ seruasse à Gallis, suprà ostendi: cuiusq; operã cum M. Furio Dictatore apud Gallos cumprimè fortem atque inexuperabilem respub. sensit: is & genere, & ui, & uirtute bellica nemini concedebat. Apprimè crebrius est, Cumprimè rarius: traductumq; ex eo est, quod Cum primus dicebãt, pro eo quod est in primis. *Nihil sibi, inquit, diuitias opus esse.* Nos Diuitijs dicimus, & uitium hoc orationis nullum est: ac ne id quidem est, quod figura dici solet. Recta enim isthæc oratio est, & ueteres complusculi ita dixere. Nam ratio dici potest, cur rectius sit Diuitijs opus esse, quàm Diuitias: nisi qui grammaticorum noua instituta, ut τεμένων ἱερὰ obseruant. *Nam hæc, inquit, maximè uersatur Deorum iniquitas, quòd deteriores sunt incolumiores: neque optimum quempiam inter nos sinunt diurnare.* Inusitatè dixit Diurnare, pro diu uiuere: sed ex ea figura est, qua dicimus Perennare. *Cum his, inquit, consermonabatur:* Sermonari rusticius uidetur, sed rectius: Sermocinari crebrius est, sed corruptius. *Sese, inquit, ne id quoque, quod tum suaderet, facturum esse:* Ne id quoque dixit, pro ne id quidem: infrequens nunc in loquendo, sed in libris ueterum creberrimum. *Tanta, inquit, sanctitudo fani est, ut nunquàm quisquam uiolare sit ausus.* Sanctitas quoq; & sanctimonia, nõ minus Latinè dicuntur, sed nescio quid maioris dignitatis est uerbum Sanctitudo: Sicuti Marcus Cato in L. Veturiũ, Duritudinẽ, quàm Duriciẽ dicere, grauius putauit: *Qui illius, inquit, impudentiã norat, & duritudinẽ. Cum tantus, inquit, arrabo penes Samnites Po. Rom. esset.* Arrabonem

Cumprimè.
Opus sibi diuitias.
Diurnare.
Sermonari.
Ne id quoq; pro ne id quidẽ.
Sanctitudo
Duritudo.
Arrabo

rabonem dixit DC. *obsides, & id maluit quàm pignus dicere: quoniã uis huius uocabuli, in ea sentẽtia grauior, acriorq; est. Sed nunc Arrabo in sordidis uerbis haberi cœptus, ac multo rectius uidetur Arra. Quanquàm Arram quoq; ueteres sæpe dixerint. Et cõplureis, inquit, in laboribus miserrimas uitas exegerunt. Et hic motus in otijs, inquit, consumptus. Elegantia utrobiq; ex multitudinis numero quæsita est. Comunius, inquit, quà ascenderat, descendit, atq; uerba Gallis dedit. Verba Cominium dedisse Gallis dicit, qui nihil quicquam cuiquam dixerat. Neque enim eum Galli, qui Capitolium obsidebant, ascẽdentem aut descendentem uiderant. Sed uerba dedit, haud secus posuit, quàm si tu dicas, latuit atque obrepsit. Conualles, inquit, & arboreta magna erant: Arboreta ignobilius uerbum est, arbusta celebratius. Putabant, inquit, eos, qui foris atq; qui in arce erant, inter se commutationes & consilia facere: Commutationes, id est, collationes communicationesq; inusitatè dixit: sed non hercle inscitè, nec ineleganter. Hæc ego pauca interim super eo libro, quorum memoria post lectionem suppetierat mihi, notaui in sermonibus fortè, quos de temporibus rerum ad usus hominum repertarum agitabamus.*

Arra. Verba dedit. Arboretum. Arbustum. Cõmutationes.

Verba M. Varronis ex libro quinto, & XX. humanarum, quibus contra opinionem uulgariã interpretatus est Homeri uersum.

CAP. III.

ADolescens *quispiam nõ indoctus, sparti quoq; usum in terra Græcia diu incognitum fuisse, dixit: multisq; post Ilium captum tempestatibus ex terra Hispania*

aduectum. Riſerunt hoc ad illudendum, ex ijs, qui ibi aderant unus atq; alter, male homines literati: quod genus Græci ἀγοραίους *appellant: atq; eum qui id dixerat, librum legiſſe Homeri aiebant, cui uerſus hic fortè deeſſet:*

καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν, καὶ σπάρτα λέλυνται.

Tum ille prorſus irritatus: Non, inquit, in eo libro uerſus, ſed uobis planè magiſter defuit: ſi creditis in eo uerſu Sparta id ſignificare, quod nos Spartum dicimus. Maiorem enimuero illi riſum ſubijciunt: neq; id deſtiterunt, niſi liber ab eo prolatus eſſet Marci Varronis uiceſimus quintus humanarum, in quo de iſto Homeri uerſu à Varrone ita ſcriptũ eſt: Ego Sparta apud Homerum nõ plus Spartum ſignificare puto, quàm σπάρτους*, qui dicuntur in agro Thebano nati. In Græcia ſparti copia modo cœpit eſſe, ex Hiſpania. Neque ea ipſa facultate uſi Liburni: ſed hi pleraſque naues loris ſuebant, Græci magis cannabo & ſtuppa cæteriſq; ſatiuis rebus, à quibus* σπάρτα *appellabant. Quod cum ita Varro dicat, dubito hercle, an poſterior ſyllaba in eo uerbo, quod apud Homerum eſt, acuenda ſit: niſi quia uoces huiuſcemodi, cum ex communi ſignificatione in rei certæ proprietatem concedunt, diuerſitate accentuum ſeparantur.*

Quid Menander poëta Philomeni poëtæ dixerit, à quo ſæpe indignè in certaminibus comœdiarum ſuperatus eſt: & quòd ſæpiſsime Euripides in tragœdia ab ignobilibus poëtis uictus eſt.

CAP. IIII.

Philemon. *Menander à Philemone, nequaquam pari ſcriptore in certaminibus comœdiarum ambitu, gratiáque, & factio*

& factionibus sæpenumero uincebatur. eum cum fortè habuisset obuiam: Quæso, inquit, Philemon, bona uenia dic mihi, cùm me uincis, non erubescis? Euripidem quoq; M. Varro ait, cum quinq; & septuaginta tragœdias scripserit, in quinque solis uicisse: cum eum uincerent aliquot poëtæ ignauissimi. Mænandrum autē alij centū & octo, partim centum & nouem comœdias reliquisse ferunt. Sed Apollodori scriptoris celebratissimi, hos de Mænandro uersus legimus in libro qui Chronica inscriptus est:

κηφισιεὺς ὢν, ἐκ διοπείθου πατρὸς,
πρὸς τοῖς ἑκατὸν πέντε γράψας δράματ᾽ ἐξ,
ἔλιπεν, πεντήκοντα καὶ δυοῖν ἐτοῖν.

Ex istis tamen centum & quinq; omnibus, solis eum octo uicisse, idem Apollodorus in eodem libro scripsit.

Nequaquam esse uerum, quòd minutis quibusdam rhetoricæ artificibus uideatur, M. Cice. in libro, quem de amicitia scripsit, uitioso argumento usum, ἀμφισβητούμενον, ἀντὶ ὁμολογουμένου posuisse: totumq; id consideratius tractatum, exploratumq;.

CAP. V.

Cicero in dialogo, cui titulus est, Lælius, uel de Amicitia, docere uolens amicitiā nō spe, expectationeq; utilitatis, neq; pretij, mercedisq; causa colēdam: sed quòd ipsa per sese plena uirtutis honestatisq; sit, expetendā diligendamq; esse: etiā si nihil opus, nihilq; emolumenti ex ea percipi queat: hac sententia, atque his uerbis usus est, eaq; dicere facit C. Lælium sapientē uirū, qui P. Africani fuerat amicissimus: Quid enim Africanus indigens mei? Ne ego quidē illius. Sed ego admiratione quadā uirtutis

eius,ille uicißim opinione fortaſſe nonnulla,quam de meis moribus habebat,me dilexit:auxit beneuolentiam conſuetudo. Sed quanquã utilitates multæ,& magnæ conſecutæ ſunt:non ſunt tamen ab earum ſpe cauſæ diligendi profectæ. Vt enim benefici liberalesq; ſumus,non ut exigamus gratiam(neq; enim beneficium fœneraremur, ſed natura propenſi ad liberalitatem ſumus)ſic amicitiã nõ ſpe mercedis adducti, ſed quòd omnis eius fructus in ipſo amore ineſt,expectandam putamus. Hoc cum legeretur in cœtu fortè hominum doctorum, rhetoricus quidam ſophiſta, utriuſq; linguæ callens,haud ſanè ignobilis, ex iſtis argutulis, & minutis doctoribus, qui τεχνικοὶ appellantur, atq; in diſſerendo tamen non impiger,uſum eſſe exiſtimabat argumento M. Tullium non probo,neq; ἀποδεικτικῷ: ſed eiuſdẽ quæſtionis, cuius eſſet ea ipſa res, de qua quæreretur. Verbisq́; id uitium Græcis appellabat,quod accepiſſet ἀμφισβητούμενον, ἀντί ὁμολογουμένου. Nam beneficos, inquit, & liberales ſumpſit ad confirmandum id; quod de amicitia dicebat: cũ ipſum illud & ſoleat quæri & debeat,quiſquis liberaliter & benignè facit:qua mente, quo'ue conſilio benignus liberaliſq; ſit: Vtrum quia mutuam gratiam ſperet,et eum, in quem benignus ſit,ad parem curam ſui prouocet, quod facere plerique omnes uidentur:An quia natura ſit beneuolus,benignitasq́; eum per ſeſe ipſa & liberalitas delectet, ſine ulla recipiendæ gratiæ procuratione:quod eſt omnium fermè rariſsimum. Argumenta autem cenſebat, aut probabilia eſſe debere, aut perſpicua,& minime controuerſa. Idq; ἀπόδειξιν uocari dicebat: cùm ea,quæ dubia, aut obſcura ſunt,per ea quæ

Callẽs linguæ.

quæ ambigua non sunt, illustrantur. Atque ut ostenderet beneficos liberalesq́; ad id, quod de amicitia quæreretur, quasi argumentũ exemplum'ue sumi non oportere: Eodẽ inquit, simulachro, & eadẽ rationis imagine, amicitia inuicem pro argumento sumi potest: si quis affirmet homines beneficos liberalesq́; esse debere: non spe aliqua compendij, sed amore & studio honestatis. Poterit enim consimiliter ita dicere: Nanq; ut amicitiã nõ spe utilitatis amplectimur: sic benefici liberalesq́; non gratiæ recipiendæ studio esse debemus. Poterit sanè, inquit, ita dicere: sed neq; amicitia liberalitati, neq; liberalitas amicitiæ præbere argumentum potest, cum de utroq; pariter quæratur. Hæc ille rhetoricus artifex dicere quibusdam uidebatur peritè & sciẽter: sed uidere licet eum uocabula rerũ uera ignorauisse. Nam beneficũ & liberalem Cicero appellat, ita ut philisophi appellandũ esse censent: non eum qui, ut ipse ait, beneficia fœneratur, sed qui benignè facit, nulla tacita ratione ad utilitates suas redundante. Nõ ergo obscuro, neq; ambiguo argumento usus est, sed certo, atque perspicuo. Siquidem qui uerè beneficus liberalisq́; est, qua mente bene aut liberaliter faciat, nõ quæritur. Alijs enim longè nominibus appellandus est, si cum & talia facit, sui potius quàm alterius iuuandi causa facit. Processisset autem argutatori isti fortasse reprehensio, si Cicero ita dixisset: Vt enim beneficè liberaliterq́; facimus, non ut exigamus gratiam: uideretur enim beneficè facere, etiam in non benficum cadere posse, si id per alquam circunstantiam fieret, non per ipsam perpetuæ benignitatis constantiam. Sed cum beneficos liberalesq́; dixerit, neq; aliusmod

Beneficus & liberalis.

aliusmodi isti sunt, quàm cuius esse eos, suprà diximus, illotis(quod aiunt)pedibus, & uerbis reprehendit doctissimi hominis orationem.

Falsum esse quod Verrius Flaccus in librorum secundo, quos de obscuris Marci Catonis composuit, de seruo receptitio scriptum reliquit.

CAP. VI.

Marcus Cato Voconiam legem suadens, uerbis hisce usus est: Principio nobis mulier magnam dotem attulit. tum magnam pecuniam recipit, quam in uiri potestate non committit: eam pecuniam uiro dat mutuam. posteà ubi irata facta est, seruum receptitium sectari, atq; flagitare uirũ iubet. Quærebatur seruus receptitius quid esset. Libri statim quæsiti, allatiq; sunt Verrij Flacci de obscuris Catonis. In libro secundo scriptum inuentum est, Receptitium seruum dici nequam, & nulli pretij, qui cũ uenum esset datus, redhibitus ob aliquod uitium receptusq; sit: Propterea, inquit, seruus eiusmodi sectari maritum & flagitare pecuniam iubebatur, ut eo ipso dolor maior, & contumelia grauior uiro fieret: quòd eum seruus nihili, petendæ pecuniæ causa compellaret. Cum pace autem, cumq; uenia istorum, si qui sunt, qui Verrij Flacci autoritate capiuntur, dictum hoc sit. Receptitius enim seruus in ea re, quam dicit Cato, aliud omnino est, quàm Verrius scripsit: atq; id cuiuis facile intellectu est. Res enim proculdubio sic est. Quando mulier dotem marito dabat, tum quæ ex suis bonis retinebat, neque ad uirum tramittebat: ea recipere dicebatur: Sicuti nunc quoq; in uenditionibus, quæ excipiuntur, neque ueneunt. Quo uerbo

Receptitius seruus.

uerbo Plautus quoq; in Trinummo usus est, in hoc uersu:

Posticulum hoc recepit, cum ædes uendidit.

Particulam quandam, quæ post eas ædeis erat, non uendidit, sed retinuit. Ipse etiam Cato mulierē demonstrare locupletem uolens: Mulier, inquit, & magnā dotem dat, & magnam pecuniam recipit: hoc est, & magnā dotem dat, & magnam pecuniam retinet. Ex ea igitur re familiari, quā sibi dote data retinuit, pecuniā uiro mutuā dat. Eam pecuniā cùm uiro fortè irata repetere instituit, apponit flagitatorem seruū receptitiū: hoc est, propriū seruum suum, quē cū pecunia reliqua receperat, neq; dederat doti, sed retinuerat. Non enim seruo mariti imperare hoc mulierem fas erat: sed proprio suo. Plura dicere, quibus hoc nostrum tuear, supersedeo. Ipsa enim sunt per sese euidētia, & quod à Verrio dicitur, & quod à nobis. Vtrum ergo uidebitur cuiq; uerius, eo utatur. Seruus receptitius.

Verba hæc ex Atinia lege, Quod surreptum erit, eius rei æterna autoritas esto, P. Nigidio, & Q. Scæuolæ uisa esse non minus de præterito furto, quàm de futuro cauisse. CAP. VII.

Legis ueteris Atiniæ uerba sunt: Quod surreptum erit, eius rei æterna autoritas esto. Quis aliud putet in hisce uerbis, quàm de tempore tantum futuro legem loqui? Sed Q. Scæuola patrem suum, & Brutum, & Manilium uiros apprimè doctos, quæsisse ait dubitasseq;, utrum'ne in post facta modò furta lex ualeret, an etiam in ante facta: quoniam quod surreptū erit, utrunq; tempus uideretur ostendere, tam præteritum, quàm futurum. Itaq; P. Nigidius ciuitatis Romanæ doctißimus, super dubitatione Atinia lex.

bitatione hac eorum scripsit in XXIIII.*commentariorum grammaticorũ. Atq; ipse quoq; idem putat, incertam esse tẽporis demõstrationẽ. Sed angustè perquã & obscurè disserit: ut signa rerũ ponere uideas, ad subsidium magis memoriæ suæ, quàm ad legentium disciplinã. Videbatur tamẽ hoc dicere: Verbũ Esse & Erit, quando per sese ponuntur, habent atq; retinent tempus suum: cum uerò præterito iungũtur, uim tẽporis sui amittunt, & in præteritum cõtendunt. Cum enim dico, In campo est, In comitio est, tẽpus instans significo. Itẽ cũ dico, In campo erit, tempus futurũ demonstro. At cũ dico, Factũ est, Scriptum est, Subreptũ est, quãquã Est, uerbũ tẽporis sit præsentis, cõfunditur tamen cũ præterito, & præsens esse desinit. Sic igitur, inquit, etiã istud qđ in lege est, si diuidas separesq; duo uerba hæc, Subreptũ & Erit, ut sic audias Subreptũ, tanquã Certamen erit, aut Sacrificium erit: tum uidebitur lex in pòst futurum loqui. Si uerò copulatè permisteq; dictum intelligas, ut Subreptũ erit, non duo, sed unũ uerbũ sit: idq; unica patiendi declinatione fit: tum hoc uerbo nõ minus præteritum tempus ostenditur, quàm futurum.*

Esse, & erit.

In sermonibus apud mensam Tauri Philosophi quæri agitariq; eiusmodi solita: cur oleum sæpe & facilè, uina rarius congelascant, acetum haud ferè unquam: & cur aquæ fluuiorum fontiumq; durentur, mare gelu non duretur. CAP. VIII.

Vesperauerat.

P*Hilosophus Taurus accipiebat nos Athenis cœnã plerunq;, ad id diei ubi iam uesperauerat: Id enim est tempus istic cœnandi frequens. Eius cœnæ fundus & fundamentum omne erat in olla una lentis Aegyptiæ, &*

cucurbitæ

cucurbitæ inibi minutim cæsæ. E*a quodã die, ubi paratis & expectantibus nobis allata, atque imposita mensæ est, puerum iubet* T*aurus oleũ in ollam indere.* E*rat is puer genere* A*tticus, ad annos maximè natus octo, festiuißimus, ætatis & gentis argutijs scatens.*G*uttũ* S*amium ore tenus imprudens inanem, tanquam si inesset oleum, affert, conuertitq́; eum: & (ut solitũ est) circumegit per omnem partem ollæ manũ, nullum inde ibat oleum.* A*spicit puer guttum atrocibus oculis stomachabundus, & concussum uehementius iterũ in ollam uertit.* I*dq́; cùm omnes sensim atq; summißim rideremus, tum puer* G*ræcè, & id quidem perquàm* A*tticè,* μὴ γελᾶτε, *inquit,* ἔνι τοὔλαιον, ἀλλ᾽ οὐκ ἴστε οἷα φρίκη περὶ τὸν ὄρθρον γέγονε τήμερον κεκρυστάλλωται). V*erbero, inquit, ridens* T*aurus, non' ne is curriculo, atq; oleum petis?* S*ed cùm puer foras emptũ isset, nihil ipse ista mora offensior:* O*lla, inquit, oleo indiget, & (ut uideo) intolerandum feruit: cohibeamus manus, atq; intereà (quoniàm puer nunc admonuit solere oleũ congelascere) cõsideremus quidẽ, cur oleũ sæpe & facilè stet, uina rarenter congelascant.* A*tq; aspicit me, & iubet, quid sentiam dicere.* T*um ego respondi, cõiectare me uinũ idcirco minus citò coalescere, quòd semina quædã caloris in sese haberet, essetq́; natura ignitius, ob eamq́; rem dictũ esse ab* H*omero* αἴθοπα οἶνον, *non (ut alij putarẽt) propter colorẽ.* E*st quidem (inquit* T*aurus) ita ut dicis: nam ferme conuenit, uinũ ubi potum est, calefacere corpora.* S*ed non secus oleum quoq; calorificũ est, neq; minorem uim in corporibus calefaciendis habet.* A*d hoc, si isthæc quæ calidiora sunt, difficilius gelu coguntur, congruens est, ut quæ frigidiora*

Guttum. Macrob. lib. 7. cap. 12.

sunt, facilè cogantur. Acetum autem omnium maximè frigorificum est, atq; id nunquàm tamen cõcrescit. Num igitur magis causa oleo coaguli celerioris in leuitate est: faciliora enim ad coëundum ideo uidentur, quæ leuatiora, leuioráq; sunt. Prætereà id quoq; ait quæri dignũ, cur fluuiorum & fontiũ aquæ gelu durentur, mare omne incongelabile sit: tametsi Herodotus, inquit, historiæ scriptor, contra omniũ firme, qui hæc quæsiuerunt, opinionẽ, scribit: mare Bosphoricũ, quod Cimmeriũ appellatur, earũq; partiũ mare omne, quod Scythicum dicitur, gelu stringi, & consistere. Dum hæc Taurus, intereà puer uenerat, & olla deferbuerat: tẽpusq; esse cœperat edendi, & tacendi.

De notis literarum, quæ in C. Cæsaris epistolis reperiuntur, deq; alijs clandestinis literis ex ueteri historia petitis, & quid σκυτάλη sit Laconica.

CAP. IX.

Libri sunt epistolarum C. Cæsaris ad C. Oppium, & Balbum Corneliũ, qui res eius absentis curabant. In his epistolis quibusdam in locis inueniuntur literæ singularia, sine coagmentis syllabarum, quas tu putes positas inconditè: Nam uerba ex his literis confici nulla possunt. Erat autem conuentũ inter eos clandestinũ, de cõmutando situ literarum, ut inscriptio quidẽ alia aliæ locum & nomen teneret: sed in legẽdo locus cuiq; suus & potestas restitueretur. Quænam uerò litera, pro qua subderetur, antè ijs (sicuti dixi) complacebat, qui hanc scribendi latebram parabant. Est adeò Probi grammatici commentarius satis curiose factus de occulta literarum significatione, epistolarum C. Cæsaris scriptarum. Lacedæmonij autem

Laconicæ epistolæ.

*tem ueteres, cum dißimulare & occultare literas publicè ad imperatores suos missas uolebant, ne si ab hostibus exceptæ forent, consilia sua noscerentur, epistolas id genus factas mittebãt: Surculi duo erant teretes, oblonguli, pari crassamento, eiusdemq; longitudinis, derasi, atque * ornati consimiliter. Vnus imperatori in bellũ proficiscenti dabatur: alterum domi magistratus cum iure, atq; cum signo habebãt. Quando usus uenerat literarum secretiorum, circum eum surculum lorum modicæ tenuitatis, longum autem quantum rei satis erat, complicabant, uolumine rotundo & simplici: ita ut oræ adiunctæ undique & cohærentes lori, quod plicabatur coirent. Literas deinde in eo loro per transuersas iuncturarum oras, uersibus à summo ad imum proficiscentibus inscribebãt. Id lorum literis ita perscriptis reuolutũ ex surculo, imperatori commenti illius conscio mittebant. Resolutio autem lori literas truncas atque mutilas reddebat, membráq; earum & apices in parteis diuersißimas spargebat. Propterea si id lorum in manus hostium inciderat, nihil quicquam coniectari ex eo loro quibat. Sed ubi ille ad quẽ erat missum acceperat, surculo compari quem habebat capto, ad finem perinde ut debere fieri sciebat, circumplicabat: atq; ita literæ per ambitum eundem surculi coalescẽtes, rursum coibant, integramq; & incorruptam epistolam & facilem legi præstabant. Hoc genus epistolæ Lacedæmonij σκυτάλην appellant. Legebamus id quoque in uetere historia rerum Punicarum, uirum indidem quempiam illustrem (siue ille Hasdrubal, siue quis alius est, non retineo) epistolam scriptam super rebus arcanis,*

* tornati

hoc modo abſcondiſſe: Pugillaria noua, nondum etiam cera illita accepiſſe: literas in lignum incidiſſe: poſteà tabulas (uti ſolitum eſt) cera colliuiſſe: eaſq; tabulas tanquam non ſcriptas, cui futurum id prædixerat, miſiſſe: Eum deinde cerã deraſiſſe, literaſq; incolumes ligno inciſas legiſſe. Eſt & alia in monumẽtis rerum Græcarum profunda quædã, & inopinabilis latebra: barbarico aſtu excogitata. Hiſtieus nomine fuit, loco natus in terra Aſia non ignobili. Aſiam tunc tenebat Imperio rex Darius. Is Hiſtieus, cum in Perſis apud Darium eſſet, Ariſtagoræ cuipiam res quaſdam occultas nuntiare furtiuo ſcripto uolebat. Comminiſcitur opertum hoc literarum admirandum: Seruo ſuo diu oculos ægros habenti, capillum ex capite omni tanquam medendi gratia deradit: caputq; eius leue in literarum formas cõpingit. His literis, quæ uoluerat, perſcripſit. Hominem poſteà quoad capillus adoleſceret, domi continuit. Vbi id factum eſt, ire ad Ariſtagoram iubet. Et cum ad eum (inquit) ueneris, mandaſſe me dicito, ut caput tuum (ſicut nuper egomet feci) deradat. Seruus, ut impetratum erat, ad Ariſtagoram uenit, mandatumq; domini affert. Atque ille id non eſſe fruſtra ratus, quod erat mandatum, fecit. Ita literæ perlatæ ſunt.

Hiſtieus capiti ſerui inſcripſit literas.

Quid de uerſibus Vergilij Phauorinus exiſtimarit, quibus in deſcribenda flagrantia montis Aetnæ, Pindarum poëtam ſecutus eſt: collataq; ab eo ſuper eadem re utriuſq; carmina, & dijudicata.

CAP. X.

PHauorinum philoſophũ, cum in hoſpitis ſui Antiatẽ uillam æſtu anni cõceßiſſet: noſq; ad eum uidendum Roma

Roma uenissemus, memini super Pindaro poëta, & Vergilio in hunc ferè modū disserere: Amici (inquit) familiaresq; P. Vergilij, in ijs quæ de ingenio moribusq; eius memoriæ tradiderunt, dicere eum solitum ferunt, parere se uersus more atq; ritu ursino. Nanq; ut illa bestia foetum ederet ineffigiatum informemq;, lambendoq; id posteà quod ita edidisset, cōformaret & fingeret: proinde ingenij quoq; sui partus recētes rudi esse facie & imperfecta, sed deinceps tractando colendoq; reddere ijs se oris & uultus liniamēta. Hoc uirum iudicij subtilißimi ingenuè atq; uerè dixisse, res (inquit) ipsa uerum indicium facit. Nam quæ reliquit perfecta expolitaq;, quibusq; imposuit sensus atq; delectus sui supremam manum, omni poëticæ uenustatis laude florēt. Sed quæ procrastinata sunt ab eo, ut pòst recēserentur, & absolui (quoniā mors præuerterat) nequiuerunt: nequaquā poëtarum elegātißimi nomine, atq; iudicio digna sunt. Itaq; cùm morbo oppressus, aduentare mortē uideret, petiuit orauitq; à suis amicißimis impēsè, ut Aeneida, quam nondum satis elimauisset, abolerent: In ijs autē (inquit) quæ uidētur retractari, & corrigi debuisse, is maximè locus est, qui de monte Aetna factus est. Nam cum Pindari ueteris poëtæ carmen, quod de natura, atq; flagrantia montis eius compositum est, æmulari uellet, eiusmodi sententias, & uerba molitus est: ut Pindaro quoq; ipso, qui nimis opima pinguiq; esse facundia existimatus est, insolentior hoc quidem in loco tumidiorq; sit. Atq; uti uosmetipsos, inquit, eius quod dico, arbitros faciam, carmen Pindari, quod est super monte Aetna, quantulum mihi memoriæ est, dicam.

Pindarus in Pythijs Epodo. 1. Specie prima.

Τᾶς, ἐρεύγονται μὲν ἀπλά-
του πυρὸς ἁγνόταται
Ἐκ μυχῶν παγαί. ποταμοὶ
Δ' ἁμέραισι μὲν προχέοντι, ῥόον καπνοῦ
Αἴθων'. ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρας
Φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖ-
αν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ
Κεῖνο δ' ἀφαίστοιο κρουνοὺς, ἑρπετὸν
Δεινοτάτους ἀναπέμ-
πει, τέρας μὲν θαυμάσιον καὶ ἰδέ-
σθαι, θαῦμα δὲ καὶ παριόν-
των ἀκοῦσαι.

Audite nunc (inquit) Vergilij uersus, quos inchoasse eũ uerius dixerim, quàm fecisse:

Portus ab accessu uentorum immotus, & ingens
Ipse, sed horrificis iuxtà tonat Aetna ruinis.
Interdumq́; atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem picceo, & candente fauilla.
Attollitq́; globos flammarum, & sidera lambit.
Interdum scopulos, auulsáq́; uiscera montis
Erigit eructans, liquefactáq́; saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoq́; exæstuat imo.

Iam principio (inqt) Pindarus ueritati magis obsecutus, id dixit quod res erat, quodq́; istic usu ueniebat, quodq́; oculis uidebatur: interdiu fumare Aetnam, noctu flammigare. Vergilius autẽ, dum in strepitu sonituq́; uerborum conquirendo laborat, utrunque tempus nulla discretione facta confundit. Atq́; ille Græcos quidem fontes imitatus, igneis eructare, & fluere amnes fumi, & flammarũ fulua & tor

& tortuosa uolumina in plagas maris ferre: quasi quosdam igneos amnes, luculentè dixit. At hic noster, atram nubem turbine piceo & fauilla fumantem, ῥόον καπνοῦ αἴθωνα interpretari uolens, crassè & immodicè congessit. Globos quoq; flammarum, quod ille κρουνοὺς dixerat, duriter & ἀκύρως transtulit. Item quòd ait, sidera lambit, uacanter hoc etiam (inquit) accumulauit & inaniter. Neque non id quoq; inenarrabile esse ait, & propemodum insensibile, quòd Nubem atram fumare dixit turbine piceo, & fauilla candente. Non enim fumare (inquit) solent, neq; atra esse, quæ sunt candentia: nisi si candente dixit peruulgatè & impropriè, pro feruenti fauilla, non pro ignea & relucenti. Nam candens scilicet est à candore dictum, non à calore. Quòd saxa autem & scopulos eructari, & erigi, eosdemq; ipsos statim liquefieri & gemere, atq; glomerari sub auras dixit: hoc (inquit) nec à Pindaro scriptum, nec unquam fando auditum, & omnium, quæ monstra dicuntur, monstrosissimum esse. Candens.

Quòd Plutarchus in libris Symposiacis opinionem Platonis de habitu, atq; natura stomachi, fistulæq; eius, quæ τραχεῖα dicitur, aduersum Erasistratum medicum tutatus est: autoritate adhibita antiqui medici Hippocratis.

CAP. XI.

ET Plutarchus, & alij quidam docti uiri reprehensum esse ab Erasistrato nobili medico Platonem scripsere: quòd potum dixit defluere ad pulmonem: eoq; satis humectato, dimanare per eum, quia sit rimosior, & cõfluere inde in uesicã: errorisq; istius fuisse Alceum ducem, qui in

poëmatis suis scriberet, τὸν τε πνεύμονα οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται). Ipsum autem Erasistratum dicere, duas esse quasi canaliculas quasdam uel fistulas: easq; ab oris faucibus proficisci deorsum: per earumq; alteram deduci delabiq; in stomachū esculenta omnia & poculenta: ex eoq; ferri in uentriculum, qui Græcè appellatur ἡ κάτω κοιλία: atq; ibi subigi, digeriq;: ac deinde aridiora ex ijs recremēta in aluum conuenire, quod Græcè κῶλον dicitur, humidiora peruehens in uesicam. Per alteram autem fistulam, quæ Græcè nominatur τραχεῖα ἀρτηρία, spiritum à summo ore in pulmonem, atq; inde rursum in os & in nareis cōmeare: perq; eandē uiam uocis quoq; fieri meatum. Ac ne potus, cibusq; aridior, quem oporteret in stomachum ire, procideret ex ore, laberetur q; in eandē fistulam, per quā spiritus reciprocatur, eaq; offensione intercluderetur animæ uia: impositam esse arte quadam & ope naturæ, ἐπιγλωττίδα, quasi claustra quædam utriusque fistulæ mobilia, conniuentia uicißim & resurgentia. Eamq; ἐπιγλωττίδα inter edendum, bibendumq; operire, atque protegere τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ne quid ex esca, potu'ue incideret in illud quasi æstuātis animæ iter. Ac propterea nihil humoris influere in pulmonem ore ipso arteriæ cōmunito. Hæc Erasistratus medicus aduersum Platonem. Sed Plutarchus in libro Symposiacorum, autorem Platonis sententiæ Hippocratem dicit fuisse, idemq; esse opinatos & Philistiona Locrum, & Dioxippū Hippocraticum, ueteres medicos & nobiles. Atq; illam, de qua Erasistratus dixerit, ἐπιγλωττίδα non iccirco in eo loco constitutam, ne quid ex potu influeret in arteriam (nam

pulmoni

pulmoni quoq; ſouendo, rigandoq́; neceſſarios humores uideri)ſed appoſitam quaſi moderatricem quandam, arbitramq́; prohibendi, admiſcendi'ue quod ex ſalutis uſu ſoret: uti edulia quidem omnia defenderet ab arteria, depelleretq́; in ſtomachum: potum autem partiretur inter ſtomachum & pulmonem. Et quod ex eo admitti in pulmonem per arteriam deberet, non rapidum id, neq; uniuerſum, ſed quadam quaſi obice ſuſtentatum ac repreſſum, ſenſim paulatimq́; tranſmitteret, atq; omnem reliquum in alteram ſtomachi fiſtulam deriuaret.

De materiꝭs infamibus, quas Græci ἀδόξους appellant, à Phauorino exercendi gratia diſputatis.

CAP. XII.

INfames materias, ſiue quis mauult dicere inopinabiles, quas Greci ἀδόξους καὶ ἀτόπους ὑποθέσεις appellant, & ueteres adorti ſunt: non ſophiſtæ ſolùm, ſed philoſophi quoq;: & noſter Phauorinus oppidò quàm libens in eas materias dicebat: uel ingenio expergificando ratus idoneas, uel exercendis argutijs, uel edomandis uſu difficultatibus: ſicuti cum Therſitæ laudes quæſiuit, & cum febrim quartis diebus recurrentem laudauit. Lepida ſanè multa, & non facilia inuentu in utranque cauſam dixit: eáq; ſcripta in libris reliquit. Sed in febris laudibus teſtem Febris encomion. *etiam Platonem produxit, quem ſcripſiſſe ait: qui quartanam paſſus conualuerit, uiresq́; integras recuperauerit, fidelius, conſtantiusq́; poſteà ualiturum. Atq; inibi in eiſdem laudibus non hercle hac ſententiola inuenuſtè luſit: Verſus, inquit, eſt longo hominum æuo probatus:*

Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.

Eo uersu significatur, non omni die bene esse posse, sed isto bene, atque alio male. Quod cùm ita sit, inquit, ut in rebus humanis bene aut male uice alterna sit, hæc biduo medio interuallata febris, quanto est fortunatior in qua μία μητρυιά, δύο μητέρες.

Quin particula quot, qualesq; uarietates significationis habeat, & quàm sæpe in ueterum scriptis obscura sit. CAP. XIII.

Quin particula.

QVin particula, quam grammatici coniunctionē appellant, uarijs modis, sententijsq; connectere orationem uidetur. Aliter enim dici putatur, cum quasi increpantes, uel interrogantes, uel exhortantes dicimus: Quin uenis? quin legis? quin fugis? aliter cum ita confirmamus: Non dubium est, quin M. Tullius omnium sit eloquentissimus: aliter autē cum sic componimus, quod quasi priori uidetur contrariū: Non idcirco causas Isocrates non defendit: quin id utile esse & honestum existimarit. À quo illa significatio non abhorret, quæ est in tertia Origine M. Catonis: Haud eos (inquit) eo postremum scribo quin populi, & boni, & strenui sint. In secunda quoq; Origine M. Cato non longè secius hac particula usus est. Neq; satis (inquit) habuit, quod eū in occulto uitiauerat: quin eius famam prostitueret. Præterea animaduertimus Quadrigarium in octauo annalium particula ista usum esse obscurißimè. Ipsius uerba posuimus: Romam uenit: uix superat, quin triumphus decernatur. Item in sexto annali eiusdem uerba hæc sunt: Penè factū est, quin castra relinquerent, atq; cederent hosti. Non me autem præterit, dicere aliquem posse de summo pectore, nihil esse in his uerbis

uerbis negotij.Nam quin utrobiq; positum pro ut, planissimumq; esse, si ita dicas:Romam uenit,uix superat,ut triumphus decernatur.Item alio in loco:Penè factum est, ut castra relinquerent, atque cederent hosti. Sed utantur sanè,qui non expediti sunt,perfugijs commutationum in uerbis,quæ non intelliguntur:utantur tamen,ubi id facere poterunt,uerecundius.Hanc uerò particulam, de qua diximus,nisi quis didicerit cõpositam, copulatamq; esse: neq; uim tantum coniungẽdi habere, sed certa quadã significatione factam:nũquàm profectò rationes ac uarietates istius cõprehensurus est. Quod quia longioris disertationis est:poterit cui otium est, reperire hoc in P.Nigidij commentarijs,quos Grammaticos inscripsit.

Sententiæ ex Publij Mimis selectæ lepidiores.

CAP. XXIIII.

PVblius Mimos scriptitauit:dignusq; habitus est,qui super Laberio iudicaretur. C. autem Cæsarem ita Laberij maledicentia,& arrogantia offendebat:ut acceptiores, & probatiores sibi esse Publij, quàm Laberij Mimos prædicaret.Huius Publij sententiæ feruntur pleræq; lepidæ,& ad communem sermonum usum commodatissimæ. Ex quibus sunt istæ singulis uersibus circunscriptæ,quas libitum hercle est adscribere: Macrobius li. 1.cap.7. Laberij arrogãtia.

Malum consilium est,quod mutari non potest.
Beneficium dando accipit,qui digno dedit.
*Feras,non culpes,quod * uitari non potest.* * mutari
Cui plus licet quàm par est,plus uult,quàm licet.
Comes facundus in uia,pro uehiculo est.
Frugalitas miseria est rumoris boni.

Hæredis

Hæredis fletus, sub persona risus est.
Furor fit læsa sæpius patientia.
Improbè Neptunū accusat, q iterū naufragiū facit.
Ita amicum habeas, posse fieri inimicum ut putes.
Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam.
Nunquàm periculum sine periculo uincitur.
Nimium altercando ueritas amittitur.
* cito *Pars beneficij est, quod petitur si * bellè neges.*

Quòd Carneades academicus helleboro stomachum purgauit, scripturus aduersus Zenonis Stoici decreta: deq; natura medelaq; hellebori candidi, & nigri. CAP. XV.

Carneades. *CArneades Academicus scripturus aduersum Stoici Zenonis libros, superiora corporis helleboro candido purgauit: ne quid ex corruptis in stomacho humoribus ad domicilia usque animi redundaret, & constantiam uigoremq; mentis labefaceret: tanta cura, tantoq; apparatu uir ingenio præstanti ad refellenda, quæ scripserat Zeno, aggressus. Id cum in historia Græca legissem, quod helleboro candido scriptum erat, quid esset,* Hellebori uis. *quæsiui. Tum cōperi duas species hellebori esse, discriminulo coloris insignes: candidi & nigri. Eos autem colores non in semine hellebori, neque in uirgultis, sed in radice dignosci. Candido stomachum & uentrem superiorem uomitionibus purgari: nigro aluum, quæ inferior uocatur, dilui. Vtriusque esse hanc uim, ut humores noxios, in quibus causæ morborum sunt, extrahant. Esse autem periculum, ne inter causas morborum omni corporum uia patefacta, ea quoque ipsa, in quibus causa uiuendi est*

di est, exinaniantur: amissoq; omni naturalis alimoniæ fundamento, homo exhaustus intereat. Sed helleborum sumi posse tutißimè in insula Anticyra, Plinius Secundus in libris naturalis historiæ scripsit. Propterea Liuium Drusum, qui Tribunus plebis fuit, cum morbū, qui comitialis dicitur, pateretur, Anticyrā nauigasse, & in ea insula helleborum bibisse ait: atque ita morbo liberatum. Præterea scriptum legimus, Gallos in uenatibus tingere helleboro sagittas: quòd ijs ictæ exanimatæ feræ, teneriores ad epulas fiant. Sed propter hellebori contagium, uulnera ex sagittis facta circuncidere latius dicuntur.

Anates Ponticas uim habere uenenis digerendis potentem: atque inibi de Mithridatis regis in id genus medicamenti solertia. CAP. XVI.

Anates Ponticas dicitur edūdis uulgò uenenis uictitare. Scriptum etiam à Leneo Cn. Pompeij liberto, Mithridatē illum Ponti regē, medicinæ rei & remediorum id genus solertem fuisse: solitumq; earum sanguinem miscere medicamentis, quæ digerendis uenenis ualent, cumq; sanguinem uel potētißimum esse in ea cōfectione: ipsum autem regē aßiduo talium medelarum usu à clandestinis epularum insidijs cauisse. Quin & scientē quoq; ultro, & ostentandi gratia uenenum rapidum & uelox sæpenumero hausisse: atq; id tamē sine noxa fuisse. Quāobrē posteà cùm prælio populi Romani uictus, in ultima regni refugisset, & mori decreuisset, & uenena uiolentißima festinandæ necis gratia frustra expertus esset, suo se ipse gladio transegit. Huius regis antidotus celebratißima est, quæ Mithridatios uocatur.*

Anates Ponticæ ueneno uictitant.

* *medicæ rei*

Antidotus Mithridatios.

Mithri=

Mithridatem Ponti regem duarum & uiginti gentium linguis locutum: Quintumq; Ennium tria corda habere sese dixisse, quòd tres linguas percalluisset, Græcam, Oscam, Latinam.

CAP. XVII.

Ennius tricor. Soli.uide capite 5.

Quintus Ennius tria corda habere sese dicebat, quòd loqui Græcè, & Oscè, & Latinè sciret. Mithridates autem Ponti atq; Bithyniæ rex inclytus, qui à Cneo Pompeio bello superatus est, duarum & uiginti gentium, quas sub ditione habuit, linguas percalluit: earumq; omnium gẽtium uiris, haud unquam per interpretem, locutus est: sed ut quenque ab eo appellari usus fuit, perinde lingua & oratione ipsius, nõ minus scitè, quàm si gentilis eius esset, locutus est.

Quòd M. Varro C. Sallustium historiæ scriptorem deprehensum ab Annio Milone in adulterio scribit, & loris cæsum, pecuniaq; data dimissum.

CAP. XVIII.

Sallustius loris cæsus.

Marcus Varro in literis atq; uita fide homo multa, et grauis, in libro quẽ inscripsit Pius, aut de pace, Caium Sallustiũ scriptorẽ seriæ illius & seueræ orationis, in cuius historia notiones censorias fieri atq; exerceri uidemus, in adulterio deprehẽsum ab Annio Milone loris bene cæsum dicit: & cũ dedisset pecuniã, dimissum.

Quid Epictetus philosophus dicere solitus sit hominibus nequam & impuris, disciplinas philosophiæ studiose tractantibus: & quę duo uerba obseruanda præceperit, omnium rerum longè salubria.

CAP. XIX.

Phauo-

PHauorinum ego audiui dicere Epictetum philoso- phum dixisse: Plerosq; istos qui philosophari uidentur, philosophos esse huiuscemodi, ἄνευ τοῦ πράττειν, μέχρι τοῦ λέγειν: Id significat, factis procul, uerbis tenus. Iam illud est uehementius, quod Arrianus solitum eum dictitare, in libris, quos de dissertationibus eius composuit, scriptum reliquit. Nam cùm (inquit) animaduerterat hominem pudore amisso, importuna industria corruptis moribus audacem, confidentem lingua, cæteraq; omnia præterquàm animum procurantem: istiusmodi (inquit) hominem cùm uiderat, studia quoq; et disciplinas philosophiæ contrectare, & physica audire, & meditari dialectica, multaq; id genus theoremata suspicari, sciscitariq;: inclamabat deûm atq; hominum fidem, ac plerunq; inter clamandum his eum uerbis increpabat: ἄνθρωπε ποῦ βάλλεις, σκέψαι εἰ κάθαρται τὸ ἀγγεῖον. ἂν γὰρ εἰς τὴν οἴησιν αὐτὰ βάλλῃς, ἀπώλετο ἢν σαπῇ, οὖρον, ἢ ὄξος γένοιτ' ἄν. ἤ τι τούτων χεῖρον. Nil profectò ijs uerbis grauius, nil uerius: quibus declarabat maximus philosophorum literas, atq; doctrinas philosophiæ, cùm in hominē falsum atq; degenerem, tanquam in uas spurcum atq; pollutum influxissent, uerti, mutari, corrumpi: & quod ipse κυνικώτερον dixit, urinā fieri, aut si quid est urina spurcius. Præterea idem ille Epictetus, quod ex eodē Phauorino audiuimus, solitus dicere est: duo esse uitia multo omniū grauißima ac teterrima, Intolerātiam, & incōtinentiā: cum aut iniurias, quæ sunt ferēdæ, non toleramus, neq; ferimus: aut à quibus rebus, uoluptatibusq; nos tenere debemus, nō tenemus. Itaq;, inquit, si q̄s hæc duo uerba cordi habeat: eaq;, sibi imperādo, atq; obseruando

[Margin notes: Epictetus. — Intolerantiæ & incontinentiæ mala. — Verba semper in ore habenda.]

ſeruando curet, is erit pleraq; impeccabilis, uitamq; uiuet tranquilliſsimam. Verba duo hæc dicebat, ἀνέχου καὶ ἀπέχου.

Ex Sympoſio Platonis ſumpta uerba, numeris, coagmentisq; uerborum ſcitè, modulateq;, & aptè, exercendi gratia, in Latinam orationem uerſa.

CAP. XX.

Sympoſium Platonis. *SYmpoſium Platonis apud philoſophum Taurum legebatur. Verba illa Pauſaniæ, inter conuiuas amorem uice ſua laudãtis. Ea uerba ita prorſum amauimus, ut meminiſſe etiam ſtuduerimus. Sunt adeò, quæ meminimus, uerba hæc:* πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδ' ἔχει αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς πραττομένη, οὔτε καλὴ, οὔτε αἰσχρά. οἷον νῦν ἡμᾶς ποιοῦμεν, ἢ πίνειν ἢ λαλεῖν, ἢ διαλέγεσθαι. οὐκ ἔστι τούτων αὐτὸ καλὸν [οὐδὲν, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει, ὡς ἂν πραχθῇ τοιοῦτον ἀπέβη, καλῶς μὲν γὰρ πραττόμενον, καὶ ὀρθῶς, καλὸν γίγνεται. μὴ ὀρθῶς δὲ αἰσχρὸν, οὕτω καὶ τὸ ἐρᾶν, καὶ ὁ ἔρως, οὐ πᾶς ἐστὶ καλὸς, οὐδὲ ἄξιος ἐγκωμιάζεσθαι, ἀλλ' ὁ καλῶς προτρέπων ἐρᾶν.

Hæc uerba ubi lecta ſunt, atq; ibi Taurus mihi, Heus, Rhetoriſta. *inquit, tu* ῥητορίσκε *(ſic enim me in principio, recens in* Diatriba. *diatribam acceptum, appellitabat: exiſtimans eloquentiæ unius exercendæ gratia Athenas ueniſſe) Vides'ne, inquit,* ἐνθύμημα *crebrum, & coruſcum, & connexum, breuibusq; & rotundis numeris, cum quadam æquabili circumactione deuinctum? Habes'ne nobis dicere in libris rhetorum ueſtrorum tam aptè, tamq; modulatè compoſitam orationem? Sed hos, inquit, tamen numeros cenſeo uideas,* ὁδοῦ πάρεργον. *Ad ipſa enim Platonis penetralia, ipſarumq; rerum pondera & dignitates pergendum eſt, non ad uocularum eius amœnitatem, nec ad uerborum*

borum uenuſtates diuerſitandum. Hæc admonitio Tauri de orationis Platonicæ modulis, non modò non repreſsit, ſed inſtruxit etiam nos ad elegantiam Græcæ orationis uerbis Latinis affectandam. Atq; uti quædam animalium parua & uilia, ad imitandum ſunt, quas res cunque audierint uiderint'ue, petulantia: proinde nos ea, quæ in Platonis oratione demirabamur, non æmulari quidem, ſed lineas umbras'que facere auſi fuimus: uelut ipſum hoc eſt, quod ex illis iiſdem uerbis eius effinximus. Omne, inquit, omnino factum ſic ſeſe habet, neq; turpe eſt quantum in eo eſt, neque honeſtum: uelut quas nunc facimus ipſi res, bibere, cantare, diſſerere. Nihil nanque horum ipſum ex ſeſe honeſtum eſt: quale cum fieret modò factum eſt, tale extitit. Si rectè, honeſteq; factum eſt, tum honeſtũ fit: ſin parum rectè, turpe fit. Sic amare, ſic amor non honeſtus omnis, neq; omnis laude dignus, ſed qui facit, nos ut honeſtè amemus.

Factum omne neq; turpe neque honeſtum.

Quibus temporibus poſt Romam conditam, Græci Romaniq; illuſtres uiri floruerunt, ante ſecũdum bellum Carthaginienſium. CAP. XXI.

VT conſpectum quendam ætatum antiquiſsimarum, item uirorum illuſtriũ, qui in his ætatibus nati fuiſſent, haberemus: ne in ſermonibus fortè in cõſpectum aliquid ſuper ætate atq; uita clarorum hominum temere diceremus: ſicuti ſophiſta ille ἀπαίδευτος qui publicè nuper diſſerens, Carneadem philoſophũ à rege Alexandro Philippi filio pecunia donatum, & Panætium Stoicum cum ſuperiore Africano uixiſſe dixit: Vt ab iſtiuſmodi inquã temporum ætatumq; erroribus caueremus, excerpeba-

Chronici libri *mus ex libris, qui Chronici appellantur, quibus temporibus floruissent Græci, simulatq; Romani uiri, qui uel ingenio uel imperio nobiles insignesq; post conditam Romam fuissent, ante secundum bellum Carthaginiensium: easq; nunc excerptiones nostras uarijs, diuersisq; in locis factas, cursim digeßimus. Neque enim id nobis negotium fuit, ut acri, atque subtili cura excellentium in utraque gente hominum συγχρονισμοὺς componeremus: sed ut noctes istæ quadantenus, his quoque historiæ flosculis leuiter iniectis aspergerentur. Satis autem uisum est in hoc commentario de temporibus paucorum hominum dicere, ex quorum ætatibus de pluribus quoque, quos non nominaremus, haud difficilis coniectura fieri posset. Incipiemus enim à Solone claro: quoniam de Homero & Hesiodo, inter omnes ferè scriptores constitit, ætatem eos egisse, uel ijsdem ferè temporibus, uel Homerum aliquanto antiquiorem, utrunque tamen ante Romam conditam uixiße: Syluijs Albæ regnantibus, annis post bellum Troianum (ut Caßius in primo annalium de Homero, atque Hesiodo scriptum reliquit) plus C. atque XL. ante Romam autem conditam, ut Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter C. & LX. Solonem ergo accepimus, unum ex illo nobili numero sapientum, leges scripsisse Atheniensium, Tarquinio Prisco Romæ regnante, anno regni eius XXXIII. Seruio autem Tullio regnante, Pisistratus Athenis Tyrannus fuit, Solone antè in exilium uoluntarium profecto: quoniam id ei prædicenti non creditum est. Posteà Pythagoras Samius in Italiam uenit,*

Solonis tempora. Hesiodus. Homerus.

Pisistratus. Pythagoras.

Tarqui

Tarquinij filio regnum obtinente, cui cognomẽtum Superbus fuit. Iisdemq; temporibus occisus est Athenis ab Harmodio, & Aristogitone Hipparchus Pisistrati filius, Hippij tyranni frater. Archilochum autem Nepos Cornelius tradit, Tullo Hostilio Romæ regnante, iam tunc fuisse poëmatis clarum & nobilem. Ducentesimo deinde & sexagesimo anno post Romam conditam, aut non longè amplius, uictos esse ab Atheniensibus Persas memoriæ traditum est: pugna illa inclyta Marathonia, Miltiade duce: qui post eam uictoriam damnatus à populo Atheniensi, in uinculis publicis mortem obijt. Tum Aeschylus Athenis tragœdiarum poëta celebris fuit. Romæ autem fermè istis tẽporibus Tribunos, & Aediles, tũ primũ per seditionem sibi plebes creauit. Ac non diu pòst Cn. Martius Coriolanus exagitatus, uexatusq; à Trib. ple. ad Volscos, qui tum hostes erant, à repu. desciuit: bellumq; Pop. Rom. fecit. Pòst deinde paucis annis Xerxes rex ab Atheniensibus, & pleraq; Græcia, Themistocle duce, nauali prælio, quod ad Salamina factũ est, uictus fugatusq; est. Atq; inde anno ferè quarto, Menenio Agrippa, Marco Horatio Puluillo COSS. *bello Veiente apud fluuium Cremeram, ab ijs sex & trecenti patricij Fabij, cum familijs suis, uniuersi ab hostibus circumuenti, perierũt. Iuxta ea tempora Empedocles Agrigentinus in philosophiæ naturalis studio floruit. Romæ autem per eas tempestates Decemuiros legibus scribundis creatos constitit, tabulasq; ab ijs primo decẽ conscriptas: mox alias duas additas. Bellum deinde in terra Græcia maximũ Peloponnesiacum, quod Thucydides memoriæ mãdauit, cœptũ est:*

Archilochũ Cicero in primo Tuscu. Romulo regnante claruisse dicit.

Aeschylus, Aediles.

Themistocles.

Fabij.

Empedocles.

Decemuiri.

circa annum ferè, post conditam Romam, trecentesimum uicesimumnonũ: qua tempestate A. Posthumius Torquatus Dictator Romæ fuit: qui filium suũ, quòd cõtra suum dictum, in hostem pugnauerat, securi necauit. Hostes tum Po. Ro. fuerãt Fidenates. Itaq; qui inter hæc tẽpora nobiles celebresq; erant, Sophocles, ac deinde Euripides tragici poëtæ, & Hippocrates medicus, et Democritus Philosophus: quibus Socrates Atheniensis natu quidẽ posterior fuit, sed quibusdam tẽporibus iisdẽ uixerunt. Iã deinde Tribunis militaribus Cõsulari imperio Rẽp. Romæ regẽtibus ad annũ ferè cõditæ urbis CCCXLVII. triginta illi Tyranni præpositi sunt à Lacedæmonijs Atheniensibus, & in Sicilia Dionysius superior tyrannidem tenuit: paucisq; annis pòst Socrates Athenis capitis damnatus est: & in carcere ueneno necatus. Ea ferè tempestate Romæ M. Furius Camillus Dictator fuit, & Veios cepit. Ac pòst non longo tempore bellum Senonicum fuit. Tum Galli Romam, præter Capitolium, ceperunt. Neq; multo posteà Eudoxus astrologus in terra Græcia nobilitatus est. Lacedæmonij ab Atheniensibus apud Corinthum superati, duce Phormione: & M. Manlius Romæ, qui Gallos in obsidione Capitolij obrepentes per ardua depulerat, cõuictus est, consiliũ de regno occupando inisse: damnatusq; capitis, è saxo Tarpeio (ut M. Varro ait) præceps datus est: ut Cornelius autem Nepos scriptum reliquit, uerberando necatus est. Eoq; ipso anno, qui erat post recuperatam urbem septimus, Aristotelem philosophum natum esse, memoriæ mandatum est. Aliquot deinde annis post bellum Senonicũ, Thebani Lacedæmonios, duce

Sophocles. Euripides. Hippocrates. Democritus.

Socrates.

Eudoxus.

Aristoteles.

A. S. C.
312

duce Epaminunda, apud Leuctra superauerunt. Ac breui pòst tẽpore, in urbe Roma lege Licinij Stolonis COSS. creari etiam ex plebe cœpti: cùm antea ius non esset, nisi ex patricijs gentibus fieri COSS. Circa annũ deinde urbis conditæ quadringentesimũ, Philippus Amyntæ filius, Alexandri pater, regnum Macedoniæ adeptus est: inq́; eo tẽpore Alexander natus est. Paucisq́; inde annis pòst, Plato philosophus ad Dionysium, Siciliæ tyrannum posteriorem, profectus est. Pòst deinde aliquanto tempore, Philippus apud Cheroneam prælio magno Athenienses uicit. Tum Demosthenes orator ex eo prælio salutem fuga quæsiuit. Cumq́; id ei, quòd fugerat probrose obijceretur, uersu illo notissimo illusit,

Consules.

Plato.

Demosthenes.

Ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται.

Posteà Philippus ex insidijs occiditur, & Alexander regnum adeptus, ad subigẽdos Persas in Asiã atq́; in Orientem transgressus est. Alter autem Alexander, cui cognomentum Molosso fuit, in Italiam uenit, bellum Po. Ro. facturus. Iam enim fama uirtusq́; felicitatis Romanæ apud exteras gẽtes enitescere inceptabat. Sed prius, quàm bellum faceret, uita decessit. Eum Molossum cum in Italiam transiret, dixisse accepimus: se quidem ad Romanos ire, quasi in ἀνδρωνῖτιν: Macedonem isse ad Persas, quasi in γυναικωνῖτιν. Postea Macedo Alexãder pleraq́; parte oriẽtali subacta, cum annos regnauisset undecim, obijt mortis diem. Neque ita longè pòst Aristoteles philosophus, & pòst aliquanto Demosthenes, uita functi sunt: ijsdemq́; fermè tempestatibus Pop. Ro. graui, ac diutino Samnitum bello cõflictatus est: Consulesq́; T. Veturius, & Sp. Posthumius

humius, in locis iniquis, apud Caudium à Samnitibus circumuallati ac sub iugum missi, turpi fœdere facto discessere runt: ob eamq; causam populi iussu Samnitibus per feciales dediti, recepti non sunt. Post annum deinde urbis conditæ C C C C. *ferè &* L X X. *bellum cum rege Pyrrho*

Epicurus. Zeno. *sumptum est. Ea tempestate Epicurus Atheniensis, & Zeno Citiensis philosophi celebres erant. Eodemq; tempore C. Fabritius Lucinus, & Q. Aemilius Papus censores Romæ fuerunt, & P. Cornelium Rufinum qui* II. *Consul & Dictator fuerat, Senatu mouerunt: causamq; isti notæ subscripsere, quòd eum comperissent argenti facti cœnæ gratia decem pondo habere. Anno deinde post Romam conditam* C C C C. *fermè &* X C. *Cõsulibus Appio Claudio, cui cognomentum Caudex fuit, Appij illius Cæci fratre, & M. Fuluio Flacco, bellum aduersum Pœnos*

Callimachus. *primum cœptum est. Neque diu pòst Callimachus poëta Cyrenensis, Alexandriæ apud Ptolemæum regem celebratus est. Annis deinde posteà paulò pluribus, quàm uiginti, cum Pœnis pace facta,* C O S S. *Cl. Centone Appij Cæci filio, & M. Sempronio Tuditano, primus omnium*

L. Liuius. *L. Liuius poëta fabulas docere Romæ cœpit: post Sophoclis & Euripidis mortẽ, annis plus ferè centum & sexaginta: post Menandri, annis circiter quinquagintaduobus. Claudium & Tuditanũ Consules sequuntur Q. Valerius & C. Manilius: quibus natũ esse Q. Ennium poëtam, M. Varro in primo de poëtis libro scripsit: eumq́; cum septimum & sexagesimum annum ageret, duodecimum annalem scripsisse: idq; ipsum Ennium in eodem libro dicere. Anno deinde post Romam conditam quingentesimo*

Ennius.

tesimo undeuicesimo, Sp. Carbilius Ruga, primus Romæ de amicorum sententia, diuortium cum uxore fecit, quòd sterilis esset: iurassetq; apud Censores, uxorem se liberorum quærendorũ causa* habere. Eodemq; anno C. Næuius poëta fabulas apud populum dedit: quem M. Varro in libro de poëtis primo stipendia fecisse ait bello Punico primo: idq; ipsum Næuium dicere in eo carmine, quod de eodem bello scripsit. Portium autem Licinium Seruius poëticam Romæ cœpisse dicit in hisce uersibus:

Diuortium primum. *auere Næuius. Portius Licinius.

Punico bello secundo Musa pennato gradu
Intulit sese bellicosam in Romuli gentem feram.

Ac deinde annis ferè pòst quindecim, bellum aduersum Pœnos sumptum est. Atque non nimium longè M. Cato orator in ciuitate, & Plautus poëta in scena floruerunt. Iisdemq; temporibus Diogenes Stoicus, & Carneades Academicus, & Critolaus Peripateticus ab Atheniensibus ad senatum Populi Romani negotij publici gratia legati sunt. Neq; magno interuallo posteà Q. Ennius, & iuxtà Cæcilius, & Terẽtius, ac subinde Pacuuius, & Pacuuio iam sene Accius, clariorq; tunc in poëmatis eorum obtrectandis Lucilius fuit. Sed progreßi longius sumus: cum finem proposuerimus annotatiunculis istis bellum Pœnorum secundum.

M. Cato. Plautus. Diogenes. Carneades. Critolaus. Cæcilius. Terentius. Pacuuius. Accius. Lucilius.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER XVIII.

Disputationes à Philosopho Stoico, & contrà à Peripatetico arbitro Phauorino factæ: quæsitumq́ inter eos, quantum in perficienda uita beata, uirtus ualeret: quantumq́ esset in ijs, quæ dicuntur extranea. CAP. I.

AMILIARES Phauorini duo erant quidam nō incelebres in urbe Roma philosophi. Eorum fuit unus Peripateticæ disciplinæ sectator, alter Stoicæ. Iis quondam ego acriter atque contentè pro suis utrinque decretis propugnantibus, cum essemus unà Hostiæ omnes cum Phauorino, interfui. Ambulabamus autem in littore, cum iam aduesperasceret, æstate anni noui. Atq; ibi Stoicus censebat, & uitam beatam, hominum uirtute animi sola: & miseriam summam, malitia sola posse effici: etiamsi cætera bona omnia, quæ corporalia & externa appellarentur, uirtuti deessent, malitiæ adessent. Ille contrà Peripateticus, miseram quidem uitam uitijs animi, & malitia sola fieri, concedebat: sed ad complendos omnes uitæ beatæ numeros, uirtutem solam nequaquam satis esse existimabat: quoniam & corporis integritas sanitasq́;, & honestus modus formæ, & pecunia familiaris, & bona æstimatio, cæteráque omnia corporis & fortunæ bona necessaria uiderentur, perficiendæ beatæ

Vita beata, an in sola uirtute.

tæ uitæ. Reclamabat hoc in loco Stoicus, & tanquàm ille duas res diuersas poneret, mirabatur: quòd cum essent malitia & uirtus duo contraria, uita misera & beata quoque æquè contraria, non seruaret in utriusq; uim & naturam contrarij: & ad miseriam quidem uitæ conficiendam, satis ualere malitiam solam putaret: ad præstandam uerò uitam beatam: non satis solam esse uirtutem diceret. Atque id maximè dißidere, neq; conuenire dicebat, quòd qui profiteretur, uitam nullo pacto beatam effici posse, si uirtus sola abesset: idem contrà negaret beatam fieri uitam, cum sola uirtus adesset: & quem daret, haberet'que absenti uirtuti honorem, eundem patenti atque præsenti adimeret. Tum Peripateticus perquàm hercle festiuè, Rogo te, inquit, cum bona uenia respondeas, an existimes esse uini amphoram cum abest ab ea unus congius? Hæc ubi accepit Stoicus, Minimè, inquit, uini amphora dici potest, ex qua abest congius. Hoc ubi accepit Peripateticus, Vnus igitur congius amphoram facere dici debebit: quoniam cum deest ille unus, non fit uini amphora: & cũ accesit, fit amphora. Quòd si id dicere absurdum est, uno congio solo fieri amphoram, itidem absurdum est una sola uirtute uitam fieri beatam dicere: quoniam cum uirtus abest, beata esse uita nunquàm potest. Tum Phauorinus respiciens Peripateticum: Est quidem, inquit, argutiola hæc, qua de congio uini usus es, exposita in libris: sed (ut scis) captio magis lepida, quàm probum aut simile argumentum uideri debet. Congius enim cum deest, efficit quidem ne sit iustæ mensuræ amphora: sed cum accedit & additur, non ille unus facit amphoram, sed sup-

uita beata esse non potest sine uirtute: —

plet. Virtus autem (ut isti dicunt) non accessio, neq; supplementũ, sed sola ipsa uitæ beatæ instar est: & propterea uitam beatam ipsa sola una cũ adest facit. Hæc atq; alia quædam, minuta magis & nodosa, tanquã apud arbitrum Phauorinum, in suam uterq; sententiam conferebant. Sed cum iam prima fax noctis, & densiores esse tenebræ cœpissent: prosecuti Phauorinum in domum, in quam diuertebat discessimus.

eam

Cuiusmodi quæstionum certaminibus Saturnalia ludicra Athenis agitare soliti sumus: atq; inibi insperſa quædam sophismata, & ænigmata oblectatoria. CAP. II.

Macrob. lib. 1. cap. 5. Saturnalia. Remittere animum.

SAturnalia Athenis agitabamus hilarè prorsũm ac modestè: nõ (ut dicitur) remittentes animum. Nam remittere (inquit Musonius) animũ, quasi amittere est: sed demulcentes eũ paulùm, atq; laxãtes iucundis honestisq; sermonum illectationibus. Conueniebamus autẽ ad eandẽ cœnam cõplusculi, qui Romani in Græciam ueneramus: quiq; easdem auditiones, cosdemq; doctores colebamus. Tum qui & cœnulam ordine suo curabat, præmium soluendæ quæstionis ponebat, librum ueteris scriptoris uel Græcum uel Latinum, & coronam è lauro plexam: totidemq; res quærebat, quot homines isthic eramus. Cumq; eas omneis exposuerat, rem locumq; dicendi sors dabat. Quæstione igitur soluta, corona & præmio donabatur: non soluta autem transmittebatur ad eum, qui sortitò successerat: Idq; in orbem uice pari seruabatur. Si nemo dissoluebat quæstionis eius nodum, præmium ipsum & corona Deo, cuius id festum erat, dicabatur. Quærebantur

bantur autem res huiuſcemodi, aut ſententia poëtæ ueteris lepidè obſcura, non anxiè: aut hiſtoriæ antiquioris requiſitio: aut decreti cuiuſpiam ex philoſophia perperã inuulgati purgatio: aut captionis ſophiſticæ ſolutio: aut inopinati, rariorisq; uerbi indagatio: aut tempus item in uerbo perſpicuo obſcuriſsimum. Itaque nuper quæſita eſſe memini numero ſeptẽ. Quorũ prima fuit enarratio horũ uerſuum qui ſunt in ſatyris Q. Ennij, uno multifariam uerbo concinniter implicati: quorum exemplum hoc eſt:

Nam qui lepidè poſtulat alterum fruſtrari, Fruſtrari.
Quem fruſtratur, fruſtra eum dicit fruſtra eſſe.
Nam qui ſeſe fruſtrari, quem fruſtra ſentit,
Qui fruſtratur, is fruſtra eſt: ſi non, ille eſt fruſtra.

Secunda quæſtio fuit, quonã modo audiri, atq; accipi deberet, quòd Plato in ciuitate, quam in libris ſuis condidit, τῆς πολιτείας fingebat, κοινὰς τὰς γυναῖκας eſſe cenſuit: & prænũa uiris fortibus ſummisq; bellatoribus poſuit, ſuauiationes puerorum & puellarum. Tertio in loco hoc quæſitum eſt: in quibus uerbis captionum iſtarum fraus eſſet, & quo pacto diſtingui reſoluiq; poſſent: Quod nõ perdidiſti habes, cornua non perdidiſti, habes igitur cornua. Item altera captio: Quod ego ſum, id tu non es: homo ego ſum: homo igitur tu non es. Quæſitum id quoq; ibi eſt, quæ eſſet huius quoq; ſophiſmatis reſolutio: Cum mentior, & mentiri me dico, mentior an uerum dico? Poſteà quæſtio iſta hæc fuit: Quam ob cauſam patricij Megalenſibus mutitare ſoliti ſint, plebs Cerealibus? Secundum ea, quæſitum hoc eſt: Verbum Verant, quod ſignificat uera dicunt, quiſnam ueterum poëtarum dixerit

Vxores cões.

Explicat Beroaldus in Annotat.

Vero uerbum.

Asphodelum. *rit? Sexta quæstio fuit, Asphodelum cuiusmodi uerbũ sit, quod Hesiodus in isto uersu posuerit:*

Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,
Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε, καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

Dimidiũ plus toto. *Et quid item Hesiodus se dicere sentiat, cùm dimidium plus esse toto dicit. Postrema quæstionũ omniũ hæc fuit: Scripserim, Venerim, Legerim, cuius temporis uerba sint, præteriti, an futuri, an utriusq;. Hæc ubi ordine, quo dixi, proposita, atq; singulis sorte ductis disputata explanatáq; sunt, libris coronisq; omnes donati sumus: nisi ob unam quæstionẽ, quæ fuit de uerbo, Vérant. Nemo enim tum commeminerat, dictum esse à Q. Ennio id uerbum, in decimotertio annalium in isto uersu:*

Satin' uates uerant ætate in agunda.

Corona igitur huius quæstionis Deo feriarum istarum Saturno data est.

Quid Aeschines rhetor in oratione, qua Timarchum de impudicitia accusauit, Lacedæmonios statuisse dixerit, super sententia probatissima, quam improbissimus homo dixisset.

CAP. III.

AEschines uel acerrimus, prudentissimusq; oratorum, qui apud conciones Atheniensium floruerunt: in oratione illa sæua, criminosáq;, & uirulenta, qua Timarchum de impudicitia grauiter, insigniterq; accusauit, nobile & illustre consilium Lacedæmonijs dedisse dicit uirum indidem ciuitatis eiusdẽ principem, uirtute atq; ætate magna præditũ. Populus, inquit, Lacedæmonius, de summa rep. sua quidnam esset utile & honestum deliberabat:

tum

tum exurgit sententiæ dicendæ gratia, homo quispiam turpitudine pristinæ uitæ defamatissimus: sed lingua tunc atq; facũdia * *nimium quãto præstabilis. Consilium quod dabat, quodq́; oportere fieri suadebat, acceptum ab uniuersis, & cõplacitum est: futurumq́; erat ex eius sententia populi decretum. Ibi unus ex illo principũ ordine, quos Lacedæmonij ætatis, dignitatisq́; maiestate, tanquam arbitros, & magistros disciplinæ publicæ uerebãtur, cõmoto iratoq́; animo exilit: &, Quænã, inquit, Lacedæmonij ratio, aut quæ tandem spes erit, urbem hanc, & hanc remp. saluã, inexpugnabilemq́; esse diutius posse: si huiuscemodi anteactæ uitæ hominibus consiliarijs utemur? Quòd si proba isthæc, & honesta sentẽtia est: quæso uos, nõ sinamus eandẽ dehonestari turpissimi autoris cõtagione. Atq; ubi hoc dixit, elegit uirum fortitudine atq; iustitia præter alios præstantẽ, sed inopi lingua et infacundũ: iussitq́; eum consensu petituq́; omnium, eandem illam sententiam diserti uiri cuiusmodi posset uerbis dicere: ut nulla prioris mentione habita, scitum atq; decretum populi ex eius unius nomine fieret, quod ipsum denuo dixerat. Atq; ita ut suaserat prudentissimus senex, factum est. Sic bona sententia mansit, turpis autor mutatus est.*

* nimisquam

Consiliarij mali reijciendi.

Quòd Sulpitius Apollinaris prædicantẽ quendam, à sese uno Sallustij historias intelligi, illusit: quæstione proposita, quid uerba ista apud Sallustium significarent, Perincertum stolidior, an uanior. CAP. IIII.

CVm iam adolescentuli Romæ prætextam, & puerilẽ togam mutassemus: magistrosq́; tunc nobismetipsis explo

explorationes quæreremus:in Sādalario fortè apud librarios fuimus:cū ibi in multorū hominum cœtu Apollinaris Sulpitius, uir in memoria nostra præter alios doctus, iactatorē quēpiā,& uēditatorē Sallustianæ lectionis irrisit: illusitq; genere illo facetißimæ dißimulationis,qua Socrates ad Sophistas utebatur. Nā cū ille se unū:& unicum lectorem esse,enarratoremq; Sallustij diceret: neq; primam tantū cutem ac sententiarū speciem,sed sanguinem quoq; ipsum ac medullam uerborum eius eruere, atque introspicere penitus prædicaret:tū Apollinaris amplecti uenerariq; se doctrinas illius dicens:Per, inquit,magister optime,exoptatus mihi nunc uenis,cum sanguine & medulla Sallustij uerborum.Hesterno enim die quærebatur ex me, quidnam uerba eius hæc in quarto historiarum libro, de Cn.Lentulo scripta, significēt:de quo perincertum fuisse ait, stolidior'ne esset,an uanior. Eaq; ipsa uerba uti sunt à Sallustio scripta,dixit:At Cn.Lentulus patritiæ gentis, collega eius cui cognomentum Clodiano fuit, perincertum stolidior an uanior,legem de pecunia,quā Sylla emptoribus bonorum remiserat, exigenda, promulgauit. Quæsitum ergo ex se Apollinaris, neque id se dissoluere potuisse asseuerabat, quid esset Vanior, quid Stolidior: quoniam Sallustius sic ea separasse, atq; opposuisse inter se uideretur: tanquam diuersa ac dißimilia, nec eiusdem utraq; uitij forent.Ac propterea petebat,uti se doceret significationes utriusq; uocis, & origines.Tum ille,rictu oris,labiorumq; ductu,contemni à se ostendēs,& rem de qua quæreretur, & hominem ipsum, qui quæreret:Priscorum, inquit, & remotorum ego uerborum medullas & san

& sanguinem (sicuti dixi) perspicere, & elicere soleo: non istorum, quæ proculcata uulgò, & protrita sunt. Ipso illo quippe Cn. Lētulo stolidior est, & uanior: qui ignorat, eiusdem stultitiæ esse uanitatem, & stoliditatem. Sed ubi hoc dixit, media ipsa sermonum reliquit, & abire cœpit. Nos deinde eum tenebamus, urgebamusq;, & cum primis Apollinaris: ut de uocabulorum istorum uel differentia, uel (si ei ita uideretur) similitudine plenius apertiusq; dissereret: & ut ne sibi inuideret discere uolenti orabat. Atq; ille se iam planè illudi ratus, negotium sibi esse causatur, & digreditur. Nos autem posteà ex Apollinari didicimus, Vanos propriè dici, non (ut uulgus diceret) desipientes aut hebetes, aut ineptos: sed ut ueterum doctißimi dixissent, mēdaces, et infidos, & leuia inaniaq; pro grauibus & ueris astutißimè componentes. Stolidos autem uocari non tam stultos, & excordes, quàm tetros, & molestos, & illepidos, quos Græci μοχθηρούς, καὶ φορτικοὺς dicerent. Et unamquanq; harū uocū origines scriptas esse dicebat in libris Nigidianis: quos ego requisitos & repertos cum primarum significationum exemplis, ut commētarijs harū Noctium insererem, notaui: & intulisse iam me aliquo in loco commentationibus istis existimo.

Vani.

Stolidi.

Quòd Quintus Ennius in septimo annali, quadrupes eques, ac non quadrupes equus, ut legunt multi, scriptum reliquit. CAP. V.

CVm Antonio Iuliano rhetore, uiro hercle bono & facundiæ florentis, complures adolescentuli familiares eius, Puteolis æstiuarum ludum & iocum, in literis amœnioribus, & in uoluptatibus pudicis, honestis'que

agitabamus. Atq; ibi tunc Iuliano nuntiatur, ἀναγνώστην quendam non indoctum hominẽ, uoce admodum scita & canora, Ennij annales legere ad populũ in theatro: Eamus, inquit, auditum, nescio quẽ istum Ennianistam. Hoc enim se ille nomine appellari uolebat. Quem cum iam inter ingẽtes clamores legentem inueniſsemus (legebat autem librum ex annalibus Ennij septimum) hos eum primum uersus perperam pronuntiantem audiuimus:

Ennianista.

Deniq; ui magna quadrupes equus, atq; elephanti
Proijciunt sese.

Neq; posteà multis uersibus additis, celebrantibus eum laudántibusq; omnibus, discesit. Tum Iulianus egrediens è theatro, Quid uobis, inquit, de hoc ἀναγνώστῃ, & de Quadrupede equo uidetur? Sic enim profectò legit:

Deniq; ui magna quadrupes equus, atq; elephanti
Proijciunt sese.

Ecquid putatis, si magistrum prælectorem'que habuisset alicuius æris, Quadrupes equus dicturum fuisse: ac non Quadrupes eques? quod ab Ennio ita scriptũ relictumq; esse, nemo unus literarũ ueterũ diligens dubitauit. Cumq; aliquot eorum, qui aderãt. Quadrupes equus apud suum quisq; grãmaticum legisse se dicerẽt: & mirarẽtur quidnam esset Quadrupes eques: Vellem uos, inquit, optimi iuuenes tam accuratè Q. Ennium legisse, quàm P. Vergilius legerat, qui hunc eius uersum secutus, in Georgicis suis, equitem pro equo posuit in his uersibus:

Macrob. lib. 6. cap. ult.

Frena Pelethronij Lapithæ, gyrosq; dedere,
Impositi dorso, atq; equitem docuere sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

In

In quo loco equitem, si quis modò non inscitè ineptéq; argutior sit, nihil potest accipi aliud, nisi equũ. Pleraq; enim ueterum ætas, & hominem equo insidentem, & equum qui insideretur, equitẽ dixerunt. Propterea equitare etiam, quod uerbum è uocabulo equitis inclinatum est, & homo equo utens, & equus sub homine gradiens dicebatur. Lucilius adeò uir adprimè linguæ Latinè sciens, equum equitare dicit his uersibus: Equos pro equo. Equitare.

Queis hinc currere equũ nos atq; equitare uidemus:
His equitat, curritq;, oculis equitare uidemus. Et illud:
Ergo oculis equitat.

Sed enim contentus, inquit, ego his non fui. Et ut nõ turbidæ fidei, nec ambiguæ, sed ut purè liquentiusq; esset, equus'ne, an eques Ennius scriptum reliquisset: librum summæ, atque reuerendæ uetustatis, quem ferè constabat Lampadionis manu emendatum, studio pretióq; multo unius uersus inspiciendi gratia conduxi: & Eques non Equus scriptum, in eo uersu inueni. Hæc tum nobis Iulianus, & multa alia eruditè simul & affabiliter dixit. Sed eadem ipsa pòst etiam in peruulgatis commentarijs scripta offendimus.

Quòd Helius Melissus in libro, cui titulum fecit, de loquẽdi proprietate, quem cum ederet, Cornu esse copiæ dicebat, rem scripsit, necꝫ dictu, necꝫ auditu dignam: cum differre Matronam & Matresfamilias existimauit, differẽtia longè uanissima.

CAP. VI.

*HElius Melissus in nostra memoria fuit Romæ, summi quidem loci inter grammaticos, * & temporis, *eius* Helius Melissus.

sed maiore in literis erat iactantia, & σοφιστείᾳ, quàm operа. Is præter alia, quæ scripsit, compluria, librum composuit, ut tum uidebatur, cùm est editus, doctrinæ inclytæ. Et libro titulus est, ingentis cuiusdam illecebræ ad legendum. Scriptus quippe est, de loquendi proprietate. Quis adeò existimet loqui se rectè atque propriè posse, nisi illas Melissi proprietates perdidicerit? Ex eo libro hæc uerba sunt: Matrona est, quæ semel peperit: quæ sæpius, Materfamiliâs: sicuti sus, quæ semel peperit, Porcetra: quæ sæpius, Scropha. Vtrum autem hoc de matrona ac de matrefamiliâs Melissus excogitauerit ipse, & coniectauerit, an scriptum ab aliquo legerit, ariolis profectò est opus. Nam de porcetra habet sanè autorem Pomponium in Attelana, quæ hoc eodem uocabulo inscripta est. Sed Matronam non esse appellatam, nisi quæ semel peperit: neque Matremfamiliâs nisi quæ sæpius: nullius ueterum scriptorũ autoritatibus confirmare potest. Enimuerò illud compendio probabilius est, quod idonei uocum antiquarum enarratores tradiderunt: Matronam dictam esse propriè, quæ in matrimonium cum uiro conuenisset, quoad in eo matrimonio maneret: etiamsi sibi liberi nondum nati forent: dictamq́; esse ita à matris nomine, non adepto iam, sed cum spe & omine mox adipiscendo: unde ipsum quoq; matrimoniũ dicitur. Matrem autem familiâs appellatam esse eam solam, quæ in mariti manu mancipioq́;, aut in eius, in cuius maritus manu mancipioq́;, esset: quoniam non in matrimonium tantum, sed in familiam quoque mariti, & in sui hæredis locum uenisset.

Porcetra. Scropha. Matrona. Materfamilias.

Quem

Quem in modum Phauorinus tractauerit intempestiuum quendam, de uerborum ambiguitatibus quærentem: atque ibi quot significationes capiat Concio. CAP. VII.

Domitio homini docto, celebriq; in urbe Roma grāmatico, cui cognomentum Insano factum est: quoniam erat natura intractabilior & morosior: ei Domitio Phauorinus noster, cùm fortè apud fanum Carmentis obuiam uenißet, atq; ego cum Phauorino essem: Quæso, inquit, te magister dicas mihi, num erraui, quòd cum uellem, δημηγορίας Latinè dicere. Cōciones dixi? dubito quippe & requiro, an ueterum eorū, qui electius locuti sunt, pro uerbis & oratione, dixerit quis Concionem. Tum Domitius uoce atq; uultu atrociore: Nulla, inquit, prorsus bonæ salutis spes reliqua est: cùm uos quoq; philosophorū illustrißimi, nihil iam aliud, quàm uerba, autoritatesq; uerborum cordi habeatis. Mittam autem librum tibi, in quo id reperias, quod quæris. Ego enim grammaticus uitæ iam, atq; morum disciplinas quæro: uos philosophi mera estis (ut M. Cato ait) mortuaria glossaria. Nā qui collegisti, & lectitasti res tetras, & inanes, & friuolas, tanquam mulierum uoces præficarum. Atq; utinam, inquit, muti omnes homines essemus: minus improbitas instrumenti haberet. Cumq; digreßi essemus, Non tempestiuè, inquit Phauorinus, hunc hominē acceßimus. Videtur enim mihi ἐπιμαίνεσθαι. Scitote, inquit, tamen intemperiem istam, quæ μελαγχολία dicitur, non paruis, nec abiectis ingenijs accidere: ἀλλὰ εἶναι χεδόν τι τὸ πάθος τοῦτο ἡρωϊκόν: & ueritates plerunque fortiter dicere: sed

Domitius insanus.

Mortuaria glossaria.

furere, et insanire.

et affectionem fere hanc esse heroicam.

neq; temporis, – neq; modi, respectum non habere μήτε καιροῦ, μήτε μέτρου. Vel ipsum quale hoc existimatis, quod nunc de philosophis dixit? Non'ne & si Antisthenes, aut Diogenes dixisset, dignũ memoria uisum esset? Misit autem paulò pòst Phauorino librũ, quẽ promiserat: Verrij (opinor) Flacci erat: in quo scripta ad hoc genus quæstionis pertinentia hæc fuerũt:

Senatus. Ciuitas. Tribus. Concio.

Senatũ dici, & pro loco, & pro hominibus: Ciuitatem, & pro loco, & pro oppido, & pro iure quoq; omniũ, & pro hominum multitudine: Tribus quoque, & decurias dici, & pro loco, & pro iure, & pro hominibus: Concionem autem tria significare, locum, suggestumq; unde uerba fierẽt: item significare cœtũ populi assistentis: item orationẽ ipsam, quæ ad populum diceretur. Sicut Mar. Tullius in oratione, quæ inscripta est cõtra cõcionem Q. Metelli: Ascendi, inquit, in concionem, cõcursus est populi factus. Sicut idẽ M. Tullius in Oratore ait: Conciones sæpe exclamare uidi, cum aptè uerba cecidissent. Etenim expectant aures, ut ex uerbis colligetur sententia. Exempla in eo libro scripta nõ erãt: sed nos posteà Phauorino desiderãti harum omnium significationũ monumenta, & apud Ciceronem, sicuti suprà scripsi, & apud elegantißimos ueterum reperta exhibuimus. Id autem, quod potißimum expetebat, Cõcionem esse dictam pro uerbis & oratione, docuit titulus Tulliani libri: qui à Marco Cicerone inscriptus est, Contra concionẽ Q. Metelli: quo nihil profectò significatur aliud, quàm ipsa, quæ à Metello dicta est, oratio.

Ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμοιόπτωτα, atque alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur, inepta esse

& pue

& puerilia, Lucilij quoq; uersibus declarari.

CAP. VIII.

Ὁμοιοτέλευτα, καὶ ἰσοκατάληκτα, καὶ πάρισα, καὶ ὁμοιόπτωτα, *cæteraq; huiusmodi scitamenta, quæ isti* ἀπειρόκαλοι, *qui se Isocraticos uideri uolunt, in collocandis uerbis immodicè faciunt, & rancidè: quàm sint insipida, & inertia, & puerilia facetißimè hercle significat in quinto satyrarum Lucilius. Nam ubi est cum amico cõquestus, quòd ad se ægrotum non uiseret, hæc ibidem addit festiuiter:*

Quo me habeam pacto, tametsi non quæris, docebo.
Quando in eo numero mansi, quo in maxima non est
Pars hominum, ut perijsse uelis, quem nolueris, cum
Visere debueris, hoc nolueris, & debueris, te
Si minus delectat, quod ἄτεχνον *Isocratium hoc est.*
ὀχλησδὲς *q; simul totum* καὶ σὺ μειρακιώδης;
Non operam perdo. Si tu hic.

Quid significet apud Marcum Catonem uerbum, Insecenda: quodq; Insecenda potius legendum sit, quàm quod pleriq; existimãt, Insequẽdo.

CAP. IX.

ET Sequor, & item Secta, & Secutio, consuetudine loquendi differunt: sed qui penitus inspexerit, origo & ratio utriusq; una est. Doctores quoq; & interpretes uocum Græcarum, ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα: &, ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι *dictũ putant, quod Latinè Insequi dicitur. Nanq; in altero, n, geminum, in altero scilicet, s, translatum dicunt. Sed etiam ipsum illud* ἔπη, *quod significat uerba aut uersus, non aliunde esse dictum tradunt, quàm* Secta. Insecenda.

ἀπὸ τοῦ ἔπεσθαι καὶ ἀπεῖν. Eadem ergo ratione antiqui nostri

Insectiones. *narrationes, sermonesq; insectiones appellitauerunt.*

Errare istos, qui in exploranda febri pulsus uenarum pertentari putant, non arteriarum.

CAP. X.

IN Herodis clarißimi uiri uillam, quæ in agro est Attico, loco, qui appellatur Cephisia, aquis & lucis & nemoribus frequentem, æstu anni medio conceßeram. Ibi aluo mihi cita, & accedēte febri rapida decubueram. Eò Caluisius Taurus philosophus, & alij quidā sectatores eius, cum Athenis uisendi mei gratia uenißent: medicus, qui tum in his locis repertus aßidebat mihi, narrare Tauro cœperat, quid incōmodi paterer: & quibus modulis, quibusq; interuallis accederet febris, decederetq;. Tum in eo sermone cùm iam me synceriore corpusculo factum diceret: Potes, inquit, Taure tu quoq; idipsum comprehendere, ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβός: Quòd nostris uerbis profectò ita dicitur: Si attigeris uenam illius. Hanc loquēdi imperitiam, quòd uenam pro arteria dixißet, cum in eo docti homines, qui cum Tauro erant, tanquam minimè utili in medico offendißent, atq; id murmure, & uultu ostenderēt: tum ibi Taurus (ut mos eius fuit) satis leniter: Certi, inquit, sumus uir bone, non ignorare te, quid uena appelletur, & quid arteria: quòd uenæ quidē suapte ui immobiles sint, & sanguinis tantum demittendi gratia explorētur: arteriæ autem motu, atq; pulsu suo habitū, & modum febrium demonstrent. Sed ut uideo, peruulgatè magis quàm inscitè locutus es. Nō enim te solū, sed alios

Vena. Arteria.

quoq;

quoq; itidem errantes audiui Venam, pro Arteria dicere. Fac igitur, ut experiamur elegantiorē esse te in medendo, quàm in dicendo: &, cum Dijs beneuolentibus, opera tua sistas hunc nobis sanum, atque ualidum quàm citißimè. Hoc ego posteà cū in medico reprehensum esse meminissem, existimaui nō medico soli, sed omnibus quoque hominibus liberis, liberaliterq́; institutis turpe esse, ne ea quidem cognouisse ad notitiā corporis nostri pertinentia, quæ non altius occultiusq́; remota sunt, & quæ natura nobis tuendæ ualetudinis causa, & in promptu esse, & in propatulo uoluerit. ac proptereà quantū habui temporis subcisiui, medicinæ quoq; disciplinæ libros attigi, quos arbitrabar esse idoneos ad docendum. Et ex his cum alia pleraq; ab isto humanitatis usu non aliena, tum de uenis quoq; & arterijs didicisse uideor, ad hunc fermè modum: Vena est conceptaculum sanguinis, quod Vena. *ἀγγεῖον medici uocant, misti, confusiq́; cum spiritu naturali: in quo plus sanguinis est, minus spiritus. Arteria est* Arteria. *conceptaculum spiritus naturalis misti confusiq́; cum sanguine, in quo plus spiritus est, minus sanguinis. σφυγμὸς* Σφυγμὸς. *autem est intensio motus, & remißio in corde, & in arteria naturalis, nō arbitrarij. À medicis autem ueteribus oratione Græca ita definitus est:* σφυγμὸς ἐςὶ διαστολὴ, καὶ συστολὴ ἀπροαίρετος ἀρτηρίας καὶ καρδίας. *Vel:* σφυγμὸς ἐςὶ παλμὸς, ἢ ζέσις φλεβὸς, ἢ ἀρτηρίας.

Verba ex carminibus Furij Antiatis inscitè à Cesellio Vindice reprehensa: uersusq́ ipsi, in quibus ea uerba sunt, subscripti.

CAP. XI.

NOn hercle idem sentio, cū Cesellio Vindice, grammatico (ut mea opinio est) haudquaquam inerudito. Verum hoc tamen petulanter insciteq;, quòd Furium ueterem poëtam dedecorasse linguam Latinam scripsit: huiuscemodi uocum fictionibus, quæ mihi quidem, neque abhorrere à poëtica facultate uisæ sunt, neq; dictu profatuq; ipso tetræ, aut insuaues esse: sicuti sunt quædam ab illustribus poëtis ficta durè & rancidè. Quæ reprehendit autem Cesellius, Furiana hæc sunt: quòd terram in lutum uersam lutescere dixerit: & tenebras in noctis modum factas, noctescere: & pristinas recuperare uires, uirescere: & quod uentus mare cæruleum, crispicans nitescere facit, purpurat dixerit: & opulentū fieri, opulescere. Versus autem ipsos ex poëmatis Furianis, in quibus hæc uerba sunt, subdidi:

Furius Poëta.

Lutescere. Noctescere. Virescere.

Purpurare. Opulescere.

Sanguine diluitur tellus, caua terra lutescit.
Omnia noctescunt tenebris caliginis atræ.
Increscunt animi, uirescet uulnere uirtus.
Sicut fulica leuis, uolitat super æquora classis.
Spiritus Eurorum uirides cum purpurat undas,
Quo magis in patrijs poßint opulescere campis.

Morem istum ueteribus nostris fuisse, uerba patiendi mutare, ac uertere in agendi modum.

CAP. XII.

Actiua pro paßiuis.

ID quoq; habitum est in oratione facienda elegantiæ genus, ut pro uerbis habentibus patiendi figurā, agentia ponerent: ac deinde hac uice inter sese mutua uerterent. Terentius in comœdia:

Pallium, inquit, face ut splendeat.

Non'ne

Non'ne hoc impediò uenustius,gratiusq; est: quàm si diceret,Ne maculetur? Plautus etiam non dißimiliter:

Quid est hoc? rugat pallium.

Amictus non sum commodè.

Itidem Plautus Pulueret dicit,nō quod puluere impleat, sed quod ipsum pulueris plenum sit: Pulueret.

Exi tu Daue,age,

Sparge,mundum esse hocce uestibulum uolo.

Venus uentura est nostra:nolo hoc pulueret.

In Asinaria quoq; contemples dicit,pro contempleris: Contemples.

Meum caput contemples,si quidē è re cōsultas tua.

Cn.Velleius in annalibus:Postq̄ tēpestas sedauit, Atherbal taurū immolauit. M.Cato in Originibus: Eodē nomine complures ex agro acceßitauere, eo res eorū Anxit. Varro in libris quos ad Marcellū de lingua Latina fecit: In priore uerbo graues prosodiæ, quæ fuerunt manent, reliquæ Mutant,inquit,elegātißime:pro mutātur.Potest etiā id quoq; ab eodē Var.in VII.diuinarū similiter dictū uideri:Inter duas filias regū qd Mutet,inter Antigonā,& Tulliā:est enim aduertere.Verba autē patiēdi pro agētibus in omnibus ferme ueterū scriptis reperiūtur:ex qbus sunt pauca ista,quæ nunc meminimus:Muneror te, pro munero:& Significor,pro significo:& Sacrificor, pro sacrifico:& assentior,pro aßentio:& Fœneror pro fœnero:et Pigneror,pro pignero: & alia istiusmodi pleraq;:proinde ut in legendo fuerint obuia,notabuntur. Paßiua pro actiuis. Muneror te. Significor. Sacrificor. Assentior. Fœneror. Pigneror.

Quali talione Diogenes philosophus usus sit, pertentatus à dialectico quodam, sophismatico impudenti. CAP. XIII.

Saturnalibus Athenis alea quadam festiua, & honesta lusitabamus huiuscemodi. Vbi cōueneramus cōplusculi eiusdem studij homines, ad leuandū tempus, captiones quæ sophismata appellātur, mēte agitabamus: easq; quasi talos aut tesserulas in mediū uice sua quisq; iaciebamus. Captionis solutæ, aut parū intellectæ, præmium pœna'ue erat, nummus unus H S. Hoc ære collecto, quasi manuario cœnula curabatur omnibus, qui eū lusum luseramus. Erāt autem captiones ad hoc ferè exemplū, tametsi Latina oratione nō satis scitè ac penè etiā illepidè exponuntur: Quod nix est, hoc grando nō est: nix autem alba est, grando igitur alba nō est. Item aliud nō dissimile: Quod homo est, hoc non est equus: homo autē animal est, equus igitur animal nō est. Dicere ergo debebat qui ad sophisma diluendū, ac refellendum ritu aleatorio uocatus erat: in qua parte, quoq; in uerbo captio foret: quid dari, concediq; nō oporteret, nisi dixerat, nummo singulo multabatur. Ea multa cœnam iuuabat. Libet autē dicere, quàm facetè Diogenes sophisma id genus, quod suprà dixi, à quodam dialectico ex Platonis diatriba per cōtumeliam propositum remuneratus sit. Nam cum ita rogasset dialecticus: Quod ego sum, id tu nō es, & Diogenes annuisset, atque ille addidisset: Homo autem ego sum: cum id quoq; assensus esset, & cōtrà dialecticus ita conclusisset, Homo igitur tu non es: hoc quidē, inquit Diogenes, falsum est: & si uerum id fieri uis, à me incipe.

Diogenis responsio.

Quid sit numerus Hemiolios, quid Epitritos: & quòd uocabula ista non facilè nostri ausi sunt uertere in linguam Latinam. CAP. XIIII.

Figuræ

FIguræ quædam numerorum, quas Græci certis nominibus appellant, uocabula in lingua Latina non habent. Sed qui de numeris Latinè scripserunt, Græca ipsa dixerunt: fingere autem nostra (quoniam id absurdè futurum erat) noluerunt. Quale enim fieri nomen posset Hemiolio numero, aut Epitrito? Est autē hemiolios, qui numerum aliquem totum in se habet, dimidiumq; habet eius: ut tres, ad duo: quindecim, ad decem: triginta ad uiginti. Epitritos autem est, qui habet totum aliquem numerum, & eiusdem partem tertiam: ut quatuor, ad tres: duodecim, ad nouem: quadraginta, ad triginta. Hæc autem notare atq; meminisse non ab re uisum est: quoniam uocabula ista numerorū nisi intelliguntur, rationes quædam subtilissimæ, in libris philosophorum scriptæ, percipi non queunt. Hemiolios. Epitritos.

Quòd M. Varro in herois uersibus obseruauerit, rem nimis anxiæ & curiosæ obseruationis.

CAP. XV.

IN longis uersibus, qui hexametri uocantur, item in senarijs, animaduerterūt metrici duos primos pedes, item extremos duos habere singulas posse integras partes orationis: medios haud unquam posse: sed cōstare eos semper ex uerbis, aut diuisis, aut mistis, atque confusis. Marcus autē Varro in libris disciplinarum scripsit, obseruasse se in uersu hexametro, quòd omni modo quintus semipes uerbum finiret: & quòd priores quinq; semipedes æquè magnam uim haberent in efficiendo uersum, atq; alij posteriores septem. Idq; ipsum ratione quadam geometrica fieri disserit. Metrorum nimis curiosa obseruatio.

Auli

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIB. XIX.

Reſponſio cuiuſdam philoſophi interrogati quam ob cauſam maris tempeſtate palluerat.

CAP. I.

AVIGABAMVS à Caßiopeia ad Brunduſium mare Ioniũ, uiolentũ, & uaſtum, & iactabundũ. Nox deinde, quæ diem primum ſecuta eſt, in ea ferè tota uentus à latere ſæuiens, nauem undis compleuerat. Tum poſteà complorantibus noſtris omnibus, atq; in ſentina* ſatis agentibus, dies quidẽ tandem illuxit: ſed nihil de periculo, atq; ſæuitia remiſſum, quin turbines etiam crebriores, & cœlum atrum, & fumigantes globi, & figuræ quædam nubium metuendæ, quas τυφῶνας uocabant, impendere, imminereq́;, ac depreſſuræ nauem uidebantur. In eadẽ fuit philoſophus in diſciplina Stoica celebratus, quem ego Athenis cognoueram, non parua uirum autoritate, ſatisq; attentè diſcipulos iuuenes continentem. Eum tunc in tantis periculis, inq́; illo tumultu cœli mariſq́; requirebam oculis: ſcire cupiens, quonam ſtatu animi, & an intrepidus, interrituſq́; eſſet. Atq; ibi hominẽ conſpicimus impauidum, & extrilidum ploratus quidẽ nullos, ſicut cæteri omnes, nec ullas eiuſmodi uoces cientem: ſed coloris, & uultus turbatione non multum à cæteris differentẽ. At ubi cœlũ enituit, & deferbuit

*ſe angentibus

Typhones.

Extrilidus.

*deferbuit mare, & ardor ille periculi deflagrauit: accedit ad Stoicum Græcus quispiam diues ex Asia, magno (ut uidebamus) cultu paratuq; rerum & familiæ: atque ipse erat multis corporis animiq; delitijs diffluens. Is quasi illudens: Quid hoc est, inquit ò philosophe, quòd cum in periculis essemus, timuisti tu & palluisti? ego neque timui, nec pallui. Et philosophus aliquantulũ cũctatus, an respõdere ei cõueniret: Si quid ego, inquit, in tanta uiolẽtia tempestatum uideor paulùm pauefactus, non tu istius rei ratione audienda dignus es. Sed tibi sanè Aristippus ille pro me responderit: *qui cũ in simili tempore à simillimo tui homine interrogatus: Quare philosophus timeret, cum ille contrà nihil metueret: non eandẽ esse causam sibi, atq; illi respõdit: quoniã is quidem esset non magno opere solicitus pro anima nequissimi nebulonis: ipsum autem pro Aristippi anima timere. His tunc uerbis Stoicus diuitẽ illum Asiaticum à sese amolitus est. Sed posteà cũ Brundusium aduentaremus, mollitiq; essent uenti maris, percontatus eum sum, quænã illa ratio esset pauoris sui, quam dicere ei supersedisset, à quo fuerat nõ satis dignè compellatus. Atq; ille mihi placidè & comiter, Quoniã, inquit, audiendi cupidus es, audi quid super isto breui quidẽ, sed necessario, & naturali pauore maiores nostri conditores sectæ Stoicæ senserint: uel potius, inquit, lege. Nam & facilius credideris, si legas: & memineris magis. Atq; ibi coràm ex sarcinula sua librũ protulit Epicteti philosophi quintum διαλέξεων, quas ab Ariano digestas congruere scriptis ζήνων& & Chrysippi non dubiũ est. In eo libro scilicet Græca oratione scriptum ad*

*qui in

hanc

hanc ſententiam legimus: Viſiones animi, quas φαντασίας philoſophi appellant, quibus mens hominis prima ſtatim ſpecie accidentis ad animum rei pellitur: non uoluntatis ſunt, neque arbitrij: ſed ui quadam ſua inferunt ſeſe hominibus. Noſcitandæ probationes autem, quas συγκαταθέσεις uocant, quibus eadem uiſu noſcuntur, ac dijudicantur, uoluntariæ ſunt, fiuntq; hominũ arbitratu. Propterea cum ſonus aliquis formidabilis, aut è cœlo, aut ex ruina, aut repẽtinus* neſcius periculi nũtius, uel quid aliud eiuſmodi factũ eſt: ſapientis quoq; animũ pauliſper moueri, & contrahi, & palleſcere, neceſſum eſt: non opinione alicuius mali præcepta, ſed quibuſdam motibus rapidis & inconſultis, officium mentis atque rationis præuertentibus. Mox tamen ille ſapiens ibidem: τὰς τοιαύτας φαντασίας uiſa iſthæc animi ſui terrifica nõ approbat: hoc eſt, οὐ συγκατατίθεται, οὐδὲ προσεπιδοξάζει: ſed abijcit, reſpuitq;: nec ei metuendum eſſe in his quicquam uidetur. Atq; hoc inter inſipientis, ſapientisq; animum differre dicũt: quòd inſipiẽs qualia ſibi eſſe primo animi ſui pulſu uiſa ſunt, ſæua, & aſpera, talia uerè eſſe putat: & eadẽ incepta, tanquã ſi iure metuẽda ſint, ſua quoq; aſſenſione approbat, καὶ προσεπιδοξάζει: hoc enim uerbo Stoici, cùm ſuper iſta re diſſerunt, utuntur. Sapiens autem cum breuiter, & ſtrictim colore, atq; uultu motus eſt: οὐ συγκατατίθεται: ſed ſtatum, uigoremq; ſentẽtiæ ſuæ retinet, quam de huiuſcemodi uiſis ſemper habuit: ut de minime metuẽdis, ſed fronte falſa, & formidine inani territantibus. Hæc Epictetũ Philoſophum ex decretis Stoicorum ſenſiſſe, atque dixiſſe in eo quo dixi libro legimus: annotãdáq; eſſe idcirco exiſtimauimus,

*neſcio cuius

mauimus, ut rebus fortè id genus, quibus dixi obortis, pauescere sensim, & quasi albescere, non insipiẽtis esse hominis, neque ignari putemus. Et in eo tamen breui motu naturali magis infirmitati cedamus, quàm quòd esse ea, qualia uisa sunt, censeamus.

Ex quinque corporis sensibus, duos esse cum belluis maximé communes.

CAP. II.

Quinq; sunt hominum sensus, quos Græci αἰσθήσεις appellant: per quos uoluptas animo, aut corpori quæri uidetur, Gustus, Tactus, Odoratus, Visus, Auditus. Ex his omnibus quæ immodicè uoluptas capitur: ea turpis, atque improba existimatur. Sed enim quæ nimia ex gustu atq; tactu est: ea uoluptas (sicuti sapiẽtes uiri cẽsuerunt) omniũ rerũ fœdißima est. Eosq́; maximè, qui duabus istis belluinis uoluptatibus sese dediderũt, grauißimi uitij uocabulis Græci appellãt ἀκολάστους, uel ἀκρατεῖς. Nos eos uel Incõtinentes dicimus, uel Intemperantes. Ἀκολάστους enim si interpretari coactius uelis, nimis id uerbũ insolẽs erit. Istæ autẽ uoluptates duæ, Gustus atq; Tactus: id est, libidines in cibos, atque in uenerem prodigæ, solæ sunt hominibus communes cum bestijs. & idcirco in pecudum, ferorumq́; animaliũ numero habetur, quisquis est his ferinis uoluptatibus præuinctus. Cæteræ ex tribus alijs sensibus proficiscentes, hominum esse tantum propriæ uidentur. Verba super hac re Aristotelis philosophi adscripsi: ut uel autoritas clari atque inclyti uiri tam infamibus nos uoluptatibus deterreret: Διατί οἱ κατὰ τὴν τῆς ἀφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν γιγνομένην ἂν ὑπερβάλλωσιν, ἀκρατεῖς λέγονται.

Gustus. Tactus. Macrob. lib. 2. cap. ulti.

γονται. οἵ τε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια, ἀκόλαστοι, οἵ τε περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις. τῶν δὲ κατὰ τὴν τροφὴν, ἀπ' ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἡδὺ, ἀπ' ἐνίων δὲ ἐν τῷ λάρυγγι, διὸ καὶ φιλόξενος γεράνου λάρυγγα εὔχετο ἔχειν. οἱ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν οὐκέτι, ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γινομένας ἡδονὰς κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις, ἅτε οὖν οὖσαι κοιναὶ ἀτιμόταται εἰσὶ, διὸ καὶ μάλιστα ἢ μόναι ἐπονείδισοι, ὥστε τὸν ὑπὸ τούτων ἡττώμενον ψέγομεν, καὶ ἀκρατῆ, καὶ ἀκόλαστον λέγομεν, διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. οὐσῶν δὲ τῶν αἰσθήσεων πέντε, τὰ ἄλλα ζῷα ἀπὸ δύο μόνων τῶν προειρημένων ἥδεται. κατὰ δὲ τὰς ἄλλας, ἢ ὅλως οὐχ ἥδεται, ἢ κατὰ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει. ὁρῶν μὲν γὰρ ὁ ὀσφραινόμενος χαίρει, ὅτι ἀπολαύει, καὶ ὅταν πληρωθῇ, οὐδὲ τὰ τοιαῦτα ἡδέα αὐτῷ, ὥσπερ οὐδὲ ἡμῖν ἡ τοῦ ταρίχους ὀσμὴ ὅταν ἅδην ἔχωμεν τοῦ φαγεῖν, ὅταν δὲ ἐνδεεῖς ὦμεν ἡδεῖα, ὁ δὲ τοῦ ῥόδου ἀεὶ ἡδεῖα. *Quis igitur habens aliquid humani pudoris, uoluptatibus istis duabus coëundi atque comedendi, quæ sunt homini cum sue, atq; asino communes, gaudeat? Socrates quidē dicebat, multos homines propterea uelle uiuere, ut ederent, & biberent: sese bibere, atque esse, ut uiueret. Hippocrates autem, diuina uir scientia, de coitu Venereo ita existimabat: partem esse quandam morbi teterrimi: quem nostri comitialem dixere. Nanque ipsius uerba hæc traduntur:*

Coitus Venereus.

τὴν συνουσίαν, εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν.

Quòd turpius est frigidè laudari, quàm acerbius uituperari. CAP. III.

T*urpius esse dicebat Phauorinus philosophus exiguè atq; frigidè laudari: quàm insectanter, & grauiter*

uiter uituperari. Quoniã, inquit, qui maledicit & uituperat: quãto id acerbius facit, tam maxima mole pro iniquo & inimico ducitur: & plerunque propterea fidem non capit, Sed qui infœcundè atq; ieiunè laudat, destitui à causa uidetur: & amicus quidem creditur eius, quẽ laudare uult, sed nihil posse reperiri, quod iure laudet.

Quamobrem uenter repentino timore effluat: quare etiã ignis urinam lacessat. CAP IIII.

A*Ristotelis libri sunt, qui problemata physica inscribuntur, lepidißimi, & elegantiarũ omne genus referti. In his quærit, quam ob causam eueniat, ut quibus inuasit repentinus rei magnæ timor, plerũq; aluo statim cita fiant. Item quærit cur accidat, ut eum qui propter ignẽ diutius stetit, libido urinæ lacessat. Ac de aluo quidem inter timendum prona atq; præcipiti causam esse dicit: quòd timor omnibus sit algificus, quem ille appellat* ψυχροποιητικὸν: *quæ uis frigoris sanguinem, caldoremq; omnẽ de summa corporis cute cogat penitus & depellat: faciatq; simul uti qui timent, sanguine ex ore decedente, pallescant. Is autem, inquit, sanguis, & caldor in ultima coactus, mouet plerunq; aluum, & incitat. De urina crebra ex igni proximo facta, uerba hæc posuit:* τὸ δὲ πῦρ διαχαλᾷ τὸ πεπηγὸς, ὥσπερ ἥλιος τὴν χίονα. Caldor.

Ex Aristotelis libris sumptum, quòd niuis aqua potui pessima sit: & quòd ex niue crystallus concreatur. CAP. V.

I*N Tyburte rus concesseramus hominis amici diuitis, æstate anni flagrantißima, ego & quidam alij æquales & familiares mei, eloquentiæ & philosophiæ secta-*

tores. Erat nobiscum uir bonus, ex Peripatetica disciplina, bene doctus, & Aristotelis unicè studiosissimus. Is nos aquam multam ex diluta niue bibentes coërcebat, seueriusq; increpabat. Adhibebat nobis autoritates nobilium medicorum, & cum primis Aristotelis, philosophi rei omnis humanæ peritissimi, qui aquam niualem frugibus sanè, & arboribus fœcundam diceret, sed hominibus potu nimio insalubrem esse: tabemq; & morbos sensim, atq; in diem longam uisceribus inseminare. Hæc quidem ille ad nos prudenter & beneuolè, & assiduè dictitabat. Sed cũ bibẽdæ nimis pausa fieret nulla, promit è bibliotheca Tyburti, quæ tũc in Herculis templo satis cõmodè instructa libris erat, Aristotelis librum, eumq; ad nos adfert. Et huius saltem, inquit, uiri sapientissimi uerbis credite, ac desinite ualetudinẽ uestrã profligare. In eo libro scriptũ fuit, deterrimã esse potui aquam è niue. Namq; solidius latiusq; concretam esse eam, quam κρύσταλλον Græci appellant. Causaq; ibi adscripta est huiuscemodi, quoniã cũ aqua frigore aëris duratur, & coit, necessum est fieri uaporationem, & quandam quasi auram tenuissimã exprimi ex ea, & emanare. Id autem, inquit, in ea leuissimum est, quod euaporatur: manet autẽ quod est grauius & sordidius, & insalubrius: atque id pulsu aëris uerberatum, in modum coloremq; spumæ candidæ oritur. Sed aliquãtum quod est salubrius, difflari atq; euaporari ex niue, indicium illud est, quòd minor fit illa, quæ antè fuerat, quàm concresceret. Verba ipsa Aristotelis ex eo libro pauca sumpsi, & adscripsi: Διατὶ τὰ ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλων ὕδατα φαῦλά ἐστι; ὅτι παντὸς ὕδατος πηγνυμένου

Aqua niualis homini nociua.

μένει δὲ λεπτότατον διαπνεῖται, καὶ κουφότατον ἐξατμίζει. σημεῖον δὲ ὅτι ἔλαττον γίνεται ἢ πρότερον ὅταν τακῇ παγέν, ἐπεληλυθότος οὖν τοῦ ὑγιεινοτάτου, ἀνάγκη τὸ καταλειπόμενον χεῖρον εἶναι. Hoc *ubi legimus, placuit honorem doctiſsimo uiro habere Ariſtoteli. Atque ita poſteà ego bellum & odium niui indixi: alij inducias, cum ea uariè factitabant.*

Quòd pudor ſanguinem ad extra diffundit, timor uero contrahit. CAP. VI.

IN *problematis Ariſtotelis philoſophi, ita ſcriptum eſt:* Διατί οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν, οἱ δὲ φοβούμενοι, ὠχριῶσι, παραπλησίων τῶν παθῶν ὄντων, ὅτι τῶν μὲν αἰσχυνομένων διαχεῖται τὸ αἷμα ἐκ τῆς καρδίας εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ σώματος, ὥς τε ἐπιπολάζειν: τοῖς δὲ φοβηθεῖσι συντρέχει εἰς τὴν καρδίαν, ὥς τ᾽ ἐκλείπειν ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν, Macrob. lib. 7. cap. 11. Hoc *ego Athenis cùm* T*auro noſtro legiſſem, percontatusq; eſſem, quid de ratione iſta reddita ſentiret,* Di*xit quidem, inquit, probè & uerè quid accideret, diffuſo ſanguine, aut contracto: ſed cur ita fieret non dixit. Adhuc enim quæri poteſt, quam ob cauſam pudor ſanguinē diffundat, timor cōtrahat: cum ſit pudor ſpecies timoris, atque ita definiatur:* Pudor *eſt timor iuſtæ reprehenſionis.* Pudor. I*ta enim philoſophi definiunt,* αἰσχύνη ἐστὶ φόβος δικαίου ψόγου.

Quid ſit Obeſum, nonnullaq́; alia priſca uocabula. CAP. VII.

IN *agro* V*aticano* I*ulius* P*aulus poëta uir bonus, &* Iulius Paulus. *rerum literarumq́; ueterum impenſè doctus, prædiolum tenue poſsidebat. Eò ſæpe nos ad ſeſe uocabat, &*

olusculis, pomisq́; satis comiter copioseq́; inuitabat. Atq; ita molli quodam tempestatis autumnæ die, ego & Iulius Celsinus, cum ad eum cœnassemus, & apud mensam eius audissemus legi Næuij Alcestin, rediremusq́; in urbē, sole iam ferè occiduo, figuras habitusq́; uerborū noue*aut insigniter dictorū in Næuiano illo carmine ruminabamur: & ut quæq; uox indidē animaduerti digna subuenerat, qua nos quoq; possemus uti, memoriæ mādabamus. Erāt autem uerba, quæ tunc suppetebant, huiuscemodi:

*at

Corpore, inquit, pectoreq́; undiq; obeso,
Ac mente exsensa, tardigemulo senio oppressum.

Obesus. Obesum hic notauimus ꝓpriè magis, quàm usitatè dictū pro exili, atq; gracilento, ἀκύρως, ἢ κατὰ ἀντίφρασιν, obesum pro pingui atque uberi dicit. Item notauimus, quòd Obliterus. Obliteram gētem pro obliterata dixit. Item quòd hostes, Fœdifragus. qui fœdera frangerent, Fœdifragos, nō Fœderifragos di Pudoricolor. cit. Item quòd rubentem auroram, Pudoricolorem appel- Nocticolor. lauit, & Memnonem Nocticolorem. Item quòd forte du Silenta. bitanter, & ab eo quod est Sileo, Silēta loca dixit, ut Pul- Pestilenta. Carendū tui. uerulenta, & Pestilenta: & Carendum tui est, pro te: Impere. quodq́; magna Impete, pro Impetu: Itē quòd Fortescere Fortescere. Dolentia. posuit pro fortem fieri: quodq́; dolentiam pro dolore, & Auens. Auens pro libens. Item curis Intolerantibus pro intolerā Manciolæ. dis: quodq́; Manciolis, inquit, tene illis, pro manibus: & Fiere. quiescam Siliceo. Item fiere, inquit, impendio infit, id est, Accipitret. impensè fieri incipit: quodq́; Accipitret posuit ꝓ iaceret. His nos inter uiam uerborum Næuianorum adnotatiunculis oblectabamus. Cætera enim, quæ uidebātur nimium poëtica, explosæ orationis usu alieniora prætermisimus,

ueluti fuit, quod de Nestore ait, Trisfeclisenex, & Dulcio riloquus. Item quòd tumidis magnisq; fluctibus inquit, multigrumis, & flumina gelu cõcreta, tegmine esse Onychino dixit: & quæ multiplicia ludens composuit, quale illud est, quod Vituperones suos subducti supercilij carptores appellauit. Trisfeclisenex. Dulcioriloquus. Multigrumis. Vituperones.

Quæstio an arena, cœlum, triticum pluralia inueniantur: atque inibi de quadrigis, inimicitijs, nonnullis præterea uocabulis, an singulari numero comperiantur. CAP. VIII.

ADolescentulus Romæ priusquàm Athenas concederem, quando erat à magistris auditionibusq; obeundis otium, ad Frontonẽ Corneliũ uisendi gratia pergebam: sermonibusq; eius purißimis, bonarumq; doctrinarũ plenis fruebar. Nec unquam factum est, quoties eum uidimus, loquentemq; audiuimus, quin rediremus ferè cultiores doctioresq;. Veluti fuit illa quõdam die sermocinatio illius, cui quidem de re, sed à Latinæ tamen linguæ studio non abhorrens. Nam cum quispiã familiaris eius, benè eruditus homo, & tum poëta illustris, liberatum se esse aquæ intercutis morbo diceret, quod arenis calentibus esset usus: tum illudens Fronto, Morbo quidẽ, inquit, cares, sed uerbi uitio nõ cares. Caius enim Cæsar ille perpetuus Dictat. Cn. Põpei socer, à quo familia & appellatio Cæsarum deinceps propagata est, uir ingenij præcellentis, sermonis præter alios suæ ætatis castißimi, in libris quos ad Marcum Ciceronem de analogia cõscripsit, Arenas uitiosè dici existimabat, quòd Arena nunquã multitudinis numero appellanda sit: sicuti neq; Cœlũ, neq; Tri- Frontonis laus. C. Cæsaris laus. Arena.

Quadrigæ. *ticum. Contrà autē Quadrigas, etiamsi currus unus equorum quattuor iunctorū agmen unū sit, pluratiuo semper numero dicendas putat, sicut Arma, & Mœnia, & Comitia, & Inimicitias: ni*quid contra ea dicis poëtarū pulcherrime, quo & te purges, & non esse id uitium demonstres. De Cœlo (inquit ille) & Tritico nō inficias eo, quin singulo semper numero dicenda sint: neq; de Armis, & Mœnijs, & comitijs, quin figura multitudinis perpetua censeantur. Videbimus autem pòst de inimicitijs & Quadrigis, ac fortasse an de Quadrigis ueterum autoritati cōcessero. Inimicitiam tamen, sicut Inscitiam, & Impotentiam, & iniuriam, quæ ratio est, quamobrē C. Cæsar uel dictam esse à ueteribus, uel dicendam à nobis non putat? quando Plautus linguæ Latinæ decus, Deliciam quoque ἑνικῶς dixexit, pro Delicijs?*

*Vetus exēplar habet, Nunc quid. Alia nonnulla habent, Tu quid.

Delitiæ.

Mea, inquit uoluptas, mea delicia.

Inimicitiæ. *Inimicitiam autē Quintus Ennius in illo memoratissimo libro dixit:*

Eo, inquit, ingenio natus sum, amicitiam
Atque inimicitiam in fronte promptam gero.

Sed enim Arenas parū Latinè dici quis (oro te) aut alius scripsit, aut dixit? Ac propterea peto, ut si C. Cæsaris liber præ manibus est, promi iubeas: ut quàm confidenter hoc dicat, æstimari à te possit. Tum prolato libro de analogia primo, uerba hæc ex eo pauca memoriæ mādaui. Nam cum suprà dixisset, neq; Cœlū, Triticū'ue, neq; Arenā multitudinis significationē pati: Num tu, inquit, harum rerum natura accidere arbitraris, quòd unā Terram, & plures Terras, & Vrbem & Vrbes, & Imperiū

& Imp

& Imperia, dicamus: neque Quadrigas in unam nominis figuram redigere, neq; Arenam in multitudinis appellationē cōuertere poßimus? His deinde uerbis lectis sibi, Fronto ad illum poëtam, Videtúrne tibi, inquit, C. Cæsarem de statu uerbi contra te satis apertè, satisq; constanter pronuntiasse? Tum permotus autoritate libri poëta: Si à Cæsare, inquit, ius prouocandi foret, ego nūc ab hoc Cæsaris libro prouocassem. Sed quoniam ipse rationem sententiæ suæ reddere supersedit: nos te nunc rogamus, ut dicas, quam esse causam uitij putes, & in Quadriga dicenda, & in Arena. Tum Fronto ita respondit: Quadrigæ semper etsi multijugæ non sunt, multitudinis tamē tenentur numero: quoniam quatuor simul equi iuncti, Quadrigæ quasi quadrijugæ uocātur. Neq; debet prorsus appellatio equorum pluriū includi in singularis numeri unitatem. Eandem quoq; de arena rationem habendam, sed in specie dispari. Nam cum arena singulari numero dicta, multitudinem tamē, & copiam significet minimarum, ex quibus constat, partium: indoctè & inscitè Arenæ dici uidentur: tanquam id uocabulum indigeat numeri amplitudine, cum ei singulariter dici ingenita sit naturalis sui multitudo. Sed hæc ego, inquit, dixi, nō ut huius sententiæ, legisq; fundus subscriptorq; fierem: sed ut ne Cæsaris, uiri docti, opinionem ἀπὸδραμὼν θίγω destituerem. Nam cum Cœlum semper ἑνικῶς dicatur, Mare & Terra non semper, & puluis, & Ventus, & Fumus non semper, cur Inducias, & Cerimonias scriptores ueteres nonnunquam singulari numero appellauerūt: Ferias, & Nūdinas, & Inferias, & Exequias nūquam? Cur Mel et Cœlum.

uinum, atque id genus cætera, numerum multitudinis capiunt, Lac nõ capiat? Quæri, inquam, ista omnia, & enucleari, excludi ab hominibus negotiosis in ciuitate tam occupata non queunt: quin his quoque ipsis, quæ iam dixi, demoratos uos esse uideo, alicui (opinor) negotio destinatos. Ite ergo nunc, & quando fortè erit otium, quærite an Quadrigã, & Arenas dixerit è cohorte illa duntaxat antiquiore uel oratorũ aliquis, uel poëtarum, id est, classicus, assiduusq; aliquis scriptor, non proletarius. Hæc quidem Fronto requirere nos iussit uocabula: non ea re (opinor) quòd scripta esse in ullis ueterũ libris existimaret, sed ut nobis studium lectitandi, in quærẽdis rarioribus uerbis, exerceret. Quod unum ergo rarissimũ uidebatur, inuenimus: Quadrigã numero singulari dictã, in libro satyrarum Marci Varronis, qui inscriptus est Exdemetricus. Arenas autem πληθυντικῶς dictas minore studio quærimus: quia præter C. Cæsarem (quod equidem meminerim) nemo hoc doctorum hominum dedit.

Lac.

Classicus scriptor.

Antonij Iuliani in conuiuio ad quosdam Græcos lepidissima responsio. CAP. IX.

ADolescens è terra Asia, de equestri loco, lætæ indolis, moribusq; & fortuna bene ornatus, & ad rem musicam facili ingenio ac libẽti, cœnam dabat amicis ac magistris, in rusculo, celebrandæ lucis annuæ, quam sibi principem uitæ habuerat. Venerat tum nobiscũ ad eam cœnam Antonius Iulianus rhetor, ducendis publicè iuuenibus magister, Hispano ore, florentisq; homo facundiæ, & rerum literarumq; ueterum peritus. Is, ubi edulijs finis & poculis, *mox sermonibusq; tempus fuit: desiderauit

Antonius Iulianus.

*moxq; sermonibus

rauit exhiberi, quos habere eum adolescentem sciebat, scitißimos utriusque sexus, qui canerent uoce, & qui psallerent. Ac posteà quàm introducti pueri puellæq; sunt, iucundum in modum ἀνακρεόντεια pleraque, & sapphica, & poëtarum quoque recentium ἐλεγεῖα quædam ἐρωτικὰ cecinerunt. Oblectati autem sumus præter multa alia uersiculis lepidißimis Anacreontis senis, quos equidem scripsi, ut intereà labor hic uigiliarum, & inquies suauitate paulisper uocum atque modulorum acquiesceret:

Τὸν ἀργυρὸν τορεύσας
Ἥφαιστέ μοι ποίησον.
Πανοπλίας μὲν οὐχὶ
Τί γὰρ μάχαισι κἀμοί;
Ποτήριον δ' ἐς κοῖλον
Ὅσον δύνῃ βάθυνον.
Καὶ μὴ ποίει κατ' αὐτὸ
Μή τε ἄστρα, μήτ' ἁμάξας,
Τί πλειάδων μέλει μοι,
Τί δ' ἀστέρος βοώτεω
Ποίησον ἀμπέλους μοι,
Καὶ βότρυας κατ' αὐτὸ,
Καὶ χρυσέους πατοῦντας
Ὁμοῦ καλῶς λυαίῳ,
Ἔρωτα καὶ βάθυλλον.

Tum Græci plusculi, qui in eo conuiuio erant, homines amœni, & nostras quoq; literas haud incuriosè docti, Iulianũ rhetorem lacessere, insectariq; adorti sunt: tanquam prorsus Barbarum, & agrestem, qui ortus terra Hispa-

*nia foret, clamatorq́; tantum & facundia rabida iurgiosáq́; esset, eiusq́; linguæ exercitationes doceret, quæ nullas uoluptates, nullamq́; mulcedinem Veneris, atq́; Musæ haberet. Sæpeq́; cum percontabantur, quid de Anacreonte, cæterisq́; id genus poëtis sentiret: & ecquis nostrorum poëtarum tam fluentes carminum delicias fecisset: nisi Catullus, inquiunt, fortè pauca, & Caluus itidem pauca. Nam Næuius implicata, & Hortensius inuenusta, & Cinna illepida, & Memmius dura: ac deinceps omnes rudia fecerunt atque absona. Tum ille pro lingua patria, tanquam pro aris & focis, animo irritato indignabundus: Cedere equidem, inquit, uobis debui, ut in tali ἀσωτίᾳ artium nos uinceretis: & sicut in uoluptatibus cultus atque uictus, ita in cantilenarum quoq́; multis*anteiretis. Sed ne nos, id est, nomen Latinum, tanquam profestos quosdam, & insubidos ἀναφροδισίας condemnetis: permittite mihi quæso operire pallio caput, quod in quadam parū pudica oratione Socratem fecisse aiunt. Et audite ac discite, nostros quoque antiquiores ante eos, quos nominastis, poëtas amasios ac uenereos fuisse. Tum resupinus capite conuelato, uoce admodum quàm suaui, uersus cecinit Valerij Aeditui ueteris poëtæ, item Portij Licinij, & Quinti Catulli: quibus mundius, uenustius, limatius, preßius, Græcum Latinum'ue nihil quicquam reperiri puto.*

*In antiquo libro scriptum erat, multis par Vnde suspicor scriptum fuisse, multis parasangis.

Valerius Aedituus. Portius Licinius. Q. Catullus.

Versus Aeditui:

Dicere cum conor curam tibi Pamphila cordis,
Quid mi abs te quæram, uerba labris abeunt.
Per pectus miserum manat subitò mihi sudor.

Si ta

Si tacitus, subidus, duplo ideo pereo.

Atque item alios uersus eiusdem addidit, nō hercle minus dulces, quàm priores:

Quid faculam præfers Phileros, qua nil opus nobis?
Ibimus, hic lucet pectore flamma satis.
Istam non potis est uis sæua extinguere uenti,
Aut imber cœlo candidus præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris, si non Venus ipsa,
Nulla est quæ possit uis alia opprimere.

Item dixit uersus Portij Licinij hosce:

Custodes ouium teneræq; propaginis agnûm,
Quæritis ignem? ite huc: quæritis? ignis homo est.
Si digito attigero, incendam syluam simul omnem.
Omne pecus flamma est, omnia quæ uideo.

Q. Catulli uersus illi fuerunt:

Aufugit mi animus, credo (ut solet) ad Theotimum
Deuenit: sic est, perfugium illud habet.
Quid, si non interdixem, ne illuc fugitiuum
Mitteret ad se intrò: sed magis eijceret?
Ibimus quæsitum, uerùm, ne ipsi teneamur,
Formido. quid ago? da Venus consilium.

Verba hæc, Præterpropter, in usu uulgi prodita, etiam Ennij fuisse. CAP. X.

MEmini me quondam, & Celsinum Iulianum Numidam, ad Frontonem Cornelium, pedes tunc grauiter ægrum ire uisere: atq; ibi qui introducti sumus, offendimus eum cubantem in scimpodio Græciensi, circumundiq; sedentibus multis, doctrina, aut genere, aut fortuna nobilibus uiris. Aßistebant fabri ædium complures, balneis In scimpodio Græciensi.

neis nouis moliendis adhibiti: ostendebantq; depictas in membranulis uarias species balnearum. Ex quibus cũ ele

*uerbis gisset unam formam speciéq;*ueris, interrogauit, quãtus esset pecuniæ conspectus, ad id totum opus absoluendum. Cumq; architectus dixisset, necessaria uideri esse HS. ferme trecenta, unus ex amicis Frontonis, Et præter pro-

Præter propter. pter, inquit, alia quinquaginta. Tum Frõto dilatis sermonibus, quos habere de balnearũ sumptu instituerat, aspiciẽs ad eum amicum, qui dixerat, Quinquaginta esse alia præter propter, atq; ille amicus, Non meum, inquit, hoc uerbum est, sed multorũ hominum, quos loquentes id audias. Quid autẽ id uerbũ significet, non ex me, sed ex grãmatico quærendum est: ac simul digito demõstrat grãmaticum haud incelebri nomine, Romæ docentem, sedẽtem. Tum grammaticus, usitati peruulgatiq; uerbi obscuritate motus: Quærimus, inquit, quod honore quæstiõis minimè dignũ est. Nam nescio quid hoc prænimis plebeiũ est, & in opificũ sermonibus quàm notius. At enim Fronto, iam uoce atq; uultu intẽtiore: Ita'ne, inquit, magister dehonestum tibi deculpatumq; hoc uerbum uidetur: quo & M. Cato, & M. Varro, & pleraq; ætas superior, ut necessario, & Latino, usi sunt? Atq; ibi Iulius Celsinus admonuit, in tragœdia quoq; Q. Ennij, quæ Iphigenia inscripta est, idipsum de quo quærebatur, scriptũ esse, & à grãmaticis contaminari magis solitũ, quàm enarrari. Quocirca statim proferri Iphigeniam Q. Ennij iubet. In eius tragœdiæ choro inscriptos esse hos uersus legimus,

Otio qui nescit uti, plus negotij habet,
Quàm cum est negotium in negotio.

Nam

Nam cui quod agat, institutum est, nullo negotio
Id agit: studet ibi, mentem atq; animum delectat suum.
Otioso initio animus nescit, quid uelit.
Hoc idem est, neq; domi nunc nos, nec militiæ sumus.
Imus huc, hinc illuc: cũ illuc uentũ est, ire illinc lubet.
Incertè errat animus, præter propter uitam uiuitur.

Hoc ubi lectum est: tum deinde Fronto ad Grammaticum iam labantem: Audisti'ne, inquit, magister optime, Enniũ tuum dixisse Præter propter: & cum sẽtẽtia quidem tali, quali seuerißimæ philosophorũ esse obiurgationes solent? Petimus igitur dicas (quoniam de Enniano iam uerbo quæritur) qui sit notus huiusce uersus sensus:

Incertè errat animus, præter propter uitam uiuitur.

Et Grammaticus sudans multum, ac rubens multum, cum id plerique prolixius riderent, exurgit: & abiens: Tibi, inquit, Fronto posteà uni dicam, ne inscitiores audiant, ac discant. Atque ita omnes, relicta ibi quæstione uerbi, consurreximus.

Ponit uersus Platonis amatorios, quos admodum iuuenis lusit, dum tragœdijs contendit.

CAP. XI.

CElebrantur duo isti Græci uersiculi, multorumq́; doctorum hominum memoria dignantur, quòd sint lepidißimi, & uenustißimæ breuitatis. Neq; adeò pauci sunt ueteres scriptores, qui eos Platonis esse philosophi affirmant: quibus ille adolescens luserit, cum tragœdijs quoq; eodem tempore faciendis præluderet: Macrob. lib. 2. cap. 2.

Τὴν ψυχὴν ἀγάθωνα φιλῶν ἐπὶ χείλεσιν ἔσχον.
ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων, ὡς διαβησομένη.

Amicus

Amicus meus οὐκ ἄμουσος adoleſcens, in plureis uerſiculos licentius liberiusq́; uertit: qui quoniam mihi quidem uiſi ſunt non eſſe memoratu indigni, ſubdidi:

Dum ſemihulco ſuauio
Meum puellum ſuauior,
Dulcemq́; florem ſpiritus
Duco ex aperto tramite,
Anima tunc ægra & ſaucia
Cucurrit ad labias mihi,
Oriſq́; rictu peruium
Et labra pueri mollia
Rimata itineri tranſitus
Vt tranſiliret nititur.
Tum ſi moræ quid pluſculæ
Fuiſſet in coitu oſculi,
Amoris igni percita
Tranſiſſet, & me linqueret:
Et mira prorſum res foret,
Vt ad me fierem mortuus,
Ad puerum ut intus uiuerem.

Diſertatio Herodis Attici, ſuper ui & natura doloris: ſuæq́ opinionis affirmatio per exemplum indocti ruſtici, qui cum rubis fructiferas arbores præcidit. CAP. XII.

Herodem Atticum, conſularem uirum, Athenis diſſerentẽ audiui Græca oratione: in qua ferè omneis memoriæ noſtræ uniuerſos grauitate atque copia, & elegantia uocum longè præſtitit. Diſſeruit autẽ contra ἀπάθειαν Stoicorũ: laceßitus à quodã Stoico, tanquã minus ſapienter

pienter, & parum uiriliter dolorē ferret, ex morte pueri, quē amauerat. In ea disertatione (quãtulum memini) huiuscemodi sensus est, quòd nullus usquam homo, qui secundum naturam sentiret, & saperet, affectionibus istis animi, quas πάθη appellabat, ægritudinis, cupiditatis, timoris, iræ, uoluptatis, carere & uacare totis posset, & omnino non dolere. Atq; si posset, etiã obniti, ut totis careret, nõ ex re id esse melius: quoniam langueret animus, & torperet affectionum quarundam adminiculis, ut necessario plurimum imperio priuatus. Dicebat enim sensus istos motusq; animi, qui cùm immoderatiores sunt, uitia fiunt, innexos implicatosq; esse uigoribus quibusdã mẽtiũ & alacritatibus. Ac propterea, si omnino omneis eos imperitius conuellamus, periculum esse, ne eis adhærentes, bonas quoq; & utiles animi indoles amittamus. Moderandos esse igitur, & scitè consideratéq; purgandos censebat: ut ea tantum, quæ aliena sunt, cõtráq; naturam uiderentur, & cum pernicie agnata sunt, detrahantur: ne profectò id accidat, quod cuipiam Thracio insipienti & rudi in agro, quem emerat, procurando, uenisse usu fabula est: Homo Thracius, inquit, ex ultima Barbaria, ruris colendi insolens, cum in terras cultiores humanioris uitæ cupidine commigrasset, fundum mercatus est, olea atque uite consitum: qui quia nihil admodũ super uite aut arbore colenda sciret, uidet fortè uicinum, rubos latè atq; altè obortos excidentem, fraxinos ad summũ propè uerticem deputantẽ, soboles uitiũ è radicibus caudicũ super terrã fusas reuellentẽ, stolones in pomis aut in oleis proceros atq; decerptos amputantẽ. Acceditq; propè, & cur

Rustici imprudentia.

tan

tantam ligni atq; frondium cædē faceret, percontatus est. Et uicinus ita respōdit: Vt ager, inquit, mundus puriusq; fiat, eiusq; arbor atque uitis fœcundior. Discedit ille à uicino, gratias agēs & lætus: tanquam adeptus rei rusticæ disciplinā. Tum falcē ibi ac securim capit, atq; ibi homo miser imperitus uites suas sibi omnes, & oleas detrūcat: comasq; arborum lætißimas, uberrimosq; uitium palmites decidit: & fruteta atque uirgulta simul omnia, pomis frugibusq; gignēdis filicia, cum sentibus & rubis purificandi agri gratia conuellit, mala mercede doctus audaciam, fiduciamq; peccandi imitatione falsa eruditus. Sic, inquit, isti apathiæ sectatores, q uideri se esse trāquillos, & intrepidos, & immobiles uolunt, dum nihil cupiunt, nihil dolent, nihil irascuntur, nihil gaudent: omnibus uehementioribus animi officijs amputatis, in corpore ignauæ, & quasi eneruatæ uitæ consenescunt.

Apathiæ sectatores.

Quos Pumiliones dicimus, Græcè νάνους appellari. CAP. XIII.

STabant fortè unà in uestibulo palatij fabulantes Fronto Cornelius, & Festus Posthumius, & Apollinaris Sulpitius. Atq; ego ibi aßistens cum quibusdam alijs, sermones eorum quos de literarum disciplinis habebāt, curiosius captabāt. Tum Fronto Apollinari, Fac me, inquit, oro magister, ut sim certus, an rectè supersederim nanos dicere, parua nimis statura homines: maluerimq; eos pumiliones appellare: quoniā hoc scriptum esse in libris ueterum memineram. Nanos autem sordidum esse uerbum, & barbarum credebam. Est quidē inquit hoc Apollinaris in cōsuetudine imperiti uulgi frequens, sed barbarum

Pumiliones. Nani.

non

non est:censeturq; linguæ Græcæ origine:νάνοι enim Græci uocauerunt,breui,atq; humili corpore homines,paulũ suprà terram extantes.Idq; ita dixerũt,adhibita quadam ratione etymologiæ,cum sententia uocabuli competẽte. Et si memoria,inquit,mihi nõ labat, scriptum hoc est in comœdia Aristophanis,cui nomen est ὁλκάδες.Fuisset autẽ uerbum hoc à te ciuitate donatum,aut in Latinam coloniam deductum,si tu eo uti dignatus fores.Essetq; id impẽdiò probabilius,quàm quæ à Laberio ignobilia nimis, & sordentia in usum linguæ Latinæ intromissa sunt. Tum Festus Posthumius grãmatico cuipiã Latino Frontonis familiari:Docuit,inqt, nos Apollinaris Nanos uerbum Græcũ esse, tu nos doce in quo de mulis aut equuleis humilioribus uulgò dicitur,an'ne Latinũ sit,et apud quem scriptum reperiatur.Atq; ille grammaticus, homo sanè perquàm in noscendis ueteribus scriptis exercitus: Si piaculum,inquit,nõ cõmittitur, præsente Apollinare, quid de uoce illa Græca Latina'ue sentiam dicere, audeo tibi Feste quærenti respõdere,esse hoc uerbum Latinum, scriptumq; inueniri in poëmatis Heluij Cinnæ,nõ ignobilis,neq; indocti poëtæ. Versusq; eius ipsos dixit:quos, quoniam memoriæ mihi fortè aderant,adscripsi:

At nunc me genij nana per salicta
Bigis rheda rapit citata nanis.

Contemporaneos fuisse Cæsari & Ciceroni M.Varronem & P.Nigidium, ætatis suæ doctissimos Romanos: & quòd Nigidij cõmentationes propter earum obscuritatẽ, subtilitatemq́;,in uulgus non exeunt. CAP. XIIII.

Aetas M. Ciceronis, & C. Caesaris praestanti facundia uiros paucos habuit: doctrinarum autem multiformium, uariarumq; artium quibus humanitas erudita est, culmina habuit M. Varronem, & P. Nigidium. Sed Varronis quidem monumēta rerum ac disciplinarū, quae per literas condidit, in propatulo, frequentiq; usu feruntur: Nigidianae autem commētationes nō proinde in uulgus exeūt, & obscuritas subtilitasq; earum, tanquam parū utilis, derelicta est. Sicuti sunt quae paulò antè legimus in commentarijs eius, quos grāmaticos inscripsit: ex quibus quaedam ad demonstrandum scripturae genus exēpli gratia sumpsi. Nam cum de natura atq; ordine literarū dissereret, quas grammatici uocales appellant, uerba haec scripsit: quae reliquimus incnarrata, ad exercendam legentium intentionem: A, & O, semper principes sunt: I, & V, semper subditae: E, & subit & praeit. In Euripo. praeit: subit in, Aemilio. Si quis putat praeire V, in his uerbis, Valerius, Vennonias, Volusius: aut I, in his, Iampridem, Iecur, Iocum, Iucundum, errabit: quòd hae literae cùm praeeunt, ne uocales quidem sunt. Item ex eodem libro uerba haec sunt: Inter literam N, & G, est alia uis, ut in nomine Anguis, & Angaria, & Ancorae, & Increpat, & Incurrit, & Ingenuus. In omnibus enim his non uerum N, sed adulterinum ponitur. Nam N, nō esse, lingua indicio est. Nam si ea litera esset, lingua palatū tangeret. Alio deinde in loco est scriptum: Graecos non tantae inscitiae arcesso, qui Ou ex O, & Y scripserunt, quantae qui ei ex E, & I. Illud enim inopia fecerunt, hoc nulla re subacti.

Nodi insoluti ex literis Nigidianis.

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARII. LIBER XX.

Disceptatio Sex. Cæcilij iureconsulti, & Phauorini philosophi, de legibus duodecim tabularum.

CAP. I.

SEXTVS Cæcilius in disciplina iuris, atq; legibus populi Romani noscendis, interpretandisq;, scientia, usu, autoritateq; illustri fuit. Ad eum fortè in area Palatina, cùm salutationem Cæsaris opperiremur, philosophus Phauorinus accessit, collocutusq; est nobis, multisq; alijs præsentibus. In illis tunc eorum sermonibus orta mentio est legum decemuiralium, quas Decemuiri eius rei gratia à populo creati cõposuerunt, inq; duodecim tabulas conscripserunt. Eas leges cùm Sextus Cæcilius inquisitis, exploratisq; multarum urbium legibus, eleganti atque absoluta breuitate uerborum scriptas diceret: Sit, inquit, hoc Phauorinus in pleraq; earum legum parte, ita uti dicis. Non enim minus cupidè tabulas istas duodecim legi, quàm illos decem libros Platonis de legibus. Sed quædam istic animaduertuntur aut obscurissima, aut leuia: contrà dura nimis & remissa, aut nequaquam ita, ut scriptum est, consistentia. Obscuritates (inquit Sextus Cæcilius) non asignemus culpæ scribentium: sed inscitiæ non assequentium. quanquàm ij quoque ipsi, qui quæ scripta sunt, minus percipiunt, culpa uacant. XII. tabularum leges.

 Nam

Nam longa ætas uerba atque mores ueteres obliterauit, quibus uerbis, moribusq; sententia legum comprehensa est. Trecentesimo nanq; anno post Romam conditam, tabulæ compositæ, scriptæq; sunt. A quo tempore, ad hunc diem, anni esse non longè minus septingenti uidentur. Durè autem scriptum esse in istis legibus, quid existimari potest? nisi duram esse legem putas, quæ iudicem, arbitrum'ue iure datum, qui ob rem dicendam pecuniam accepisse conuictus est, capite punit: aut quæ furem manifestum ei, cui furtum factum est, in seruitutē tradit: nocturnum autem furem ius occidendi tribuit. Dic enim, quæso, dic uir sapientiæ studiosissime: an tu aut iudicis illius perfidiam, contra omnia iura diuina atq; humana iusiurandum suum pecunia uendentis, aut furis manifesti intolerandam audaciam, aut nocturni grassatoris insidiosam uiolentiam, non dignā esse capitis pœna existimes? Noli (inquit Phauorinus) ex me quærere, quid ego existimem. Scis enim solitum esse me pro disciplina sectæ, quam colo, inquirere potius, quàm decernere. Sed non leuis æstimator, neque aspernabilis est populus Romanus, cui delicta quidem isthæc uindicanda, pœnæ tamen huiusmodi nimis duræ esse uisæ sunt. Passus est enim leges istas de tam immodico supplicio situ atq; senio emori. Sicut illud quoq; non humaniter scriptum improbauit, quòd si homo in ius uocatus, morbo aut ætate æger ad ingrediendum inualidus est, arcera non sternitur, sed ipse aufertur, & iumento imponitur, atque ex domo sua ad Prætorem in comitium noua funeris facie effertur. Quam enim ob causam morbo affectus, & ad respondendum pro sese non idoneus

Arcera.

idoneus, iumento adhærens in ius aduersario deportatur? Quòd uerò dixi, uideri quadam esse impendiò molliora: non'ne tibi quoque uidetur esse dilutum, quod ita de iniuria punienda scriptum est? Si iniuria alteri faxit, uigintiquinque æris pœnæ sunto. Quis enim erit tam inops, quem ab iniuria facienda uigintiquinque asses deterreant? Itaque cùm eam legem Qu. quoque Labeo uester in libris, quos ad duodecim tabulas conscripsit, non probaret, inquit: Lucius Neratius fuit egregiè homo improbus, atque immani uecordia. Is pro delectamento habebat, os hominis liberi manus suæ palma uerberare. Eum seruus sequebatur crumenam plenam aßium portitans: & quemcunque depalmauerat, numerari statim, secundum duodecim tabulas quinque & uiginti asses iubebat. Propterea, inquit, Prætores posteà hanc abolescere, & relinqui censuerunt: iniurijsq́; æstimandis recuperatores se daturos, edixerunt. Nonnulla autem in istis legibus nec consistere quidem (sicuti dixi) uisa sunt. Velut illa lex talionis, cuius uerba (nisi memoria me fallit) hæc sunt: Si membrum rupit meum, è pacto talio esto. Præter enim ulciscendi acerbitatem, ne procedere quoque executio iusta talionis potest. Nam cui membrum ab alio ruptum est, si ipsi itidem rumpere per talionem uelit: quæro an efficere poßit, rumpendi pariter membri æquilibrium. In qua re primum ea difficultas est inexplicabilis. Quid si membrum, inquit, alter imprudens ruperit? Quod enim per imprudentiam factum est, retaliari per imprudentiam debet. Ictus quippe fortuitus & consultus, non cadunt sub eiusdem talionis similitudinem. Quonam igitur

Neratij petulantia.

tur modo imprudentem poterat imitari, qui in exequenda talione non licentiæ ius habet, sed imprudentiæ? Sed & si prudens ruperit, nequaquam patietur, aut altius se lædi, aut latius: quod cuiusmodi libra, atque mensura caueri poßit, non reperio. Quin etiam si quid plus erit, aliter'ue commissum, res fiet ridiculæ atrocitatis: ut contraria actio mutuæ talionis oriatur, & adolescat infinita quædam reciprocatio talionum. Nam de immanitate illa secandi, partiendiq; humani corporis, si unus ob pecuniam debitam adiudicatus, addictusq; sit pluribus, non libet meminisse, & piget dicere. Quid enim uideri potest efferatius, quid ab hominis ingenio diuersius: quàm quòd membra, & artus inopis debitoris breuißimo laniatu distrahantur: sicut nunc bona uenum distrahuntur? Tum Sextus Cæcilius amplexus utraq; manu Phauorinum: Tu es, inquit, unus profectò in nostra memoria, non Graiæ modò, sed & Romanæ rei peritißimus. Quis enim philosophorum disciplinæ suæ leges tam scitè atque doctè callet, quàm leges tu nostras decemuirales percalluisti? Sed quæso te, cùm tamen digrediare paulisper è curriculis istis disputationum uestrarum Academicis, omissoq; studio quicquid lubitum est arguendi, tuendiq;, consideres grauius, cuiusmodi sint ea, quæ reprehendisti. Nec ideo contemnas legum istarum antiquitates: quòd plerisque ipsis iam populus Romanus desiuerit. Non enim profectò ignoras legum opportunitates, & medelas pro temporum moribus, & pro rerum publicarum generibus, ac pro utilitatum præsentium rationibus, proq; uitioru quibus medendum est feruoribus, mutari, atq; flecti: neq; uno

statu consistere, quin ut facies cœli & maris, ita rerum atque fortunæ tempestatibus uarientur. Quid salubrius uisum est rogatione illa Stolonis de iugerum numero præfinito? quid utilius plebiscito Voconio, de coërcendis mulierum hæreditatibus? Quid tam necessarium existimatum est propulsandæ ciuium luxuriæ, quàm lex Licinia, Fannia, aliæq; item leges sumptuariæ? Omnia tamen hæc obliterata, & operta sunt ciuitatis opulentia, quasi quibusdam fluctibus exæstuantis. Sed cur tibi esse uisa est inhumana, omnium mea quidem sententia humanißima, quæ iumentum dari iubet ægro, aut seni in ius uocato? Verba sunt hæc de lege: Si in ius * uocat, si morbus, æuitas'ue uitium esset, qui in ius uocabit, iumentum dato: si nolet, arceram ne sternito. An tu fortè morbum appellari hic putas, ægrotationem grauem cum febri rapida, & quercera? Iumentumq; dici pecus aliquod unicum tergo uehens? Ac propterea minus fuisse humanum existimas, ægrotum domi suæ cubantem, iumento impositum in ius rapi? Hoc mi Phauorine nequaquam ita est. Nam morbus in lege ista non febriculosus, neque nimium grauis: sed uitium aliquod imbecillitatis atque inualentiæ demonstratur, non periculum uitæ ostenditur. Cæteroqui morbum uehementiorem uim grauiter nocendi habentem, legum istarum scriptores alio in loco non per se morbum, sed morbum sonticum appellant. Iumentum quoque non id solum significat, quod nunc dicitur: sed uectabulum etiam, quod adiunctis pecoribus trahebatur. Veteres enim nostri iumentum à iungendo dixerunt. Arcera autem uocabatur plo-

Margin notes: * uocato morbus — Aeuitas. — Morbus. — Morbus sonticus. — Iumentum. — Vectabulum. — Arcera.

Handwritten margin note: + Hinc Cicero act: III in Verr: C Voco: -- quis ... in posterum qui post eos censores census esset, ne quis heredem Virginem aut mulierem faceret

strum tectum undique, & munitum: quasi arca quædam magna uestimentis instrata, qua nimis ægri, aut senes portari cubantes solebant. Quænam ibi igitur acerbitas esse uisa est, quòd in ius uocato pauperrimo homini, uel inopi, qui aut pedibus fortè ægris esset, aut quo alio casu ingredi non quiret, plostrum esse dandum censuerunt: neq; insterni tamen delicatè arceram iusserunt: quoniam satis esset inualido huiusmodi uectaculum. Atque id fecerunt, ne causatio ista ægri corporis perpetuam uacationem daret fidem detrectantibus, iurisq; actiones declinātibus. Sed enim ipsum uide, quod in iniurias factas quinque & uiginti aßibus sanxerunt: non omnino omnes mi Phauorine iniurias ære isto pauco diluerunt, tametsi hæc ipsa paucitas aßium, graue pondus æris fuit. Nam librarijs aßibus in ea tempestate populus usus est. Sed iniurias atrociores, ut De osse fracto, non liberis modò, uerumetiam seruis factas impēsiore damno uindicauerunt. Quibusdam autem iniurijs talionem quoq; apposuerunt. Quam quidē tu talionem, uir optime, iniquius paulò insectatus es: ac ne consistere quidem dixisti, lepida quadam solertia uerborum: quoniam talioni par non sit talio: neque rumpi membrum facilè poßit, ad alterius rupturæ (ut ais tu) æquilibrium. Verum est, mi Phauorine, talionem rarißimam fieri difficilimè. Sed Decemuiri minuere, atque extinguere uolentes huiuscemodi uiolentiam pulsandi atq; lædendi talione, eo quoq; metu coërcendos esse homines putauerunt. Neque eius, qui membrum alteri rupisset, & pacisci tamen de talione redimenda nollet, tantam esse habendam rationem arbitrati

sunt,

ſunt, ut an prudens, imprudens'ue rupiſſet, ſpectandum putarent: aut talionẽ in eo uel ad amuſsim æquipararent, uel in librili perpenderent: ſed potius eundem animum, eundemq; impetum in eadem parte corporis rumpendi, non eundem quoq; caſum exigi uoluerunt: quoniam modus uoluntatis præſtari poſſet, caſus ictus non poſſet. Quòd ſi ita eſt, ut dico, & ut ipſe æquitatis habitus demonſtrat, taliones illæ tuæ reciprocæ, argutiores profectò, quàm ueriores fuerunt. Sed quoniam acerbum quoque eſſe hoc genus pœnæ putas, quæ (obſecro te) iſta acerbitas eſt: ſi idem fiat in te, quod tute in alio feceris? Præſertim cum habeas facultatem paciſcendi, & non neceſſe ſit pati talionem: niſi eam tu elegeris. Quod edictum autem prætorium de æſtimandis iniurijs, probabilius eſſe his poteſt? Nolo hoc ignores, hanc quoq; ipſam talionem ad æſtimationem iudicis redigi neceſſariò ſolitam. Nam ſi reus, qui depaciſci noluerat, iudici talionem imperanti non parebat: æſtimata lite, iudex hominem pecuniæ damnabat: atque ita ſi reo & pactio grauis, & acerba talio uiſa fuerat, ſeueritas legis ad pecuniæ multam redibat. Reſtat, ut ei, quod de ſectione partitióneq; corporis immaniſsimum eſſe tibi uiſum eſt, reſpondeam: Omnibus quidem uirtutum generibus exercendis colendiśq;, Populus Romanus è parua origine ad tantæ amplitudinis inſtar emicuit: ſed omnium maximè atq; præcipuè fidem coluit, ſanctámq; habuit tam priuatim, quàm publicè. Sic Conſules clariſsimos uiros hoſtibus, confirmandæ fidei publicæ cauſa, dedit: ſic clientem in fidem acceptum chariorem haberi, quàm propinquos, tuendumq; Taliones reciprocæ.

dumq́; eſſe contra cognatos cenſuit: neque prius ullum * *ſi quis facinus æſtimatum eſt, quàm* * *ſi cui probaretur clientem deriſui habuiſſe.* Hanc autem *fidem maiores noſtri non modò in officiorum uicibus, ſed in negotiorum quoque contractibus ſanxerunt: maximeq́; in pecuniæ mutuaticæ uſu, atq; commercio.* Adimi *enim putauerunt ſubſidium hoc inopiæ temporariæ, quo communis hominum uita indiget: ſi perfidia debitorum, ſine graui pœna, eluderet.* Confeſſi *igitur æris, ac debiti iudicatis triginta dies ſunt dati, conquirendæ pecuniæ cauſa, quam diſſoluerent:* Dies iuſti. *eosq́; dies* Decemuiri *iuſtos appellauerunt: uelut quoddam iuſtitium, id eſt, iuris inter eos quaſi interſtitionem quandam & ceſſationem: quibus diebus nihil cum his agi iure poſſet. Pòſt deinde niſi diſſoluerãt, ad* Prætorem *uocabantur: & ab eo, quibus erant iudicati, addicebantur: neruo quoq; aut compedibus uinciebantur.* Sic enim *ſunt, opinor, uerba legis:* Aeris *confeſſi, rebusq́; iure iudicatis, triginta dies iuſti ſunto.* Pòſt *deinde manus iniectio eſto, in ius ducito, ni iudicatum facit, aut qui pſeudo eo in iure uim dicit, ſecum ducito, uincito aut neruo aut compedibus quindecim pondo, ne minore: aut ſi uolet, maiore uincito.* Si *uolet, ſuo uiuito: ni ſuo uiuit, qui eum uinctum habebit, libras farris in dies dato: ſi uolet plus, dato.* Erat *autem ius intereà paciſcendi: ac niſi pacti forent, habebantur in uinculis dies ſexaginta.* Inter *eos dies trinis nundinis continuis ad* Prætorem *in comitium producebantur, quantæq́; pecuniæ iudicati eſſent, prædicabatur.* Tertijs *autem nundinis capite pœnas dabant, aut trans* Tyberim *peregre uenum*

ibant

ibant. Sed eam capitis pœnam sanciendæ, sicuti dixi, fidei gratia, horrificam atrocitatis ostentu, nouisq; terroribus metuendam reddiderunt. Nam si plures forent, quibus reus esset iudicatus: secari si uellent, atq; partiri corpus addicti sibi hominis permiserunt. Et quidem uerba ipsa legis dicam, ne existimes inuidiã me istam fortè formidare: Tertijs, inquit nundinis, parteis secanto: si plus minus'ue secuerunt, sine fraude esto. Nihil profectò immitius, nihil immanius: nisi (ut re ipsa apparet) eo consilio tanta immanitas pœnæ denuntiata est, ne ad eam unquam perueniretur. Addici namq; nunc, & uinciri multos uidemus, quia uinculorum pœnam deterrimi homines contemnunt. Dissectum esse antiquitus neminem equidem neque legi, neq; audiui: quoniam sæuitia ista pœnæ contemni non quita est. An putas Phauorine, si non illa etiam ex duodecim tabulis, de testimonijs falsis pœna aboleuisset: & si nunc quoq;, ut antea, qui falsum testimonium dixisse conuictus esset, è saxo Tarpeio deijceretur, mentituros fuisse pro testimonio tam multos, quàm uidemus? Acerbitas plerunq; ulciscendi maleficij, bene atque cautè uiuendi disciplina est. Historia de Metio Suffetio Albano, nobis quoq; non admodum numero istiusmodi libros lectitantibus, ignota non est: qui quoniam pactum, atque condictum cum rege populi Romani perfidè ruperat, binis quadrigis uinctus in diuersa nitentibus laceratus est. Nouum atq; asperum supplicium quis negat? Sed quid elegantissimus poëta dicat, uide:

–At tu dictis Albane maneres.

Hæc atq; alia ubi Sext. Cæcilius, omnibus qui aderãt, ipso quoq;

Non quita est contemni lex hominem dissecandi.

Metij Sufetij historia.

quoque Phauorino approbante, atq; laudante, disseruit: nuntiatum est Cæsarem iam salutari, & separati sumus.

Vocabulum Siticinum in Marci Catonis oratione quid significet: & quã ob causam L. Accius poëta in pragmaticis Sicinnistas nebuloso nomine esse dixerit. CAP. II.

Siticines. *SIticines scriptum est in oratione Marci Catonis, quæ inscribitur, Ne imperium sit ueteri, ubi nouus uenerit. Siticines, inquit, & liticines, & tubicines. Sed Cæsellius Vindex in commentarijs lectionum antiquarum, scire quidem se ait, liticines lituo cantare, & tubicines tuba: quid isthuc autem sit, quod siticines cantant, homo ingenuæ ueritatis scire sese negat. Nos autem in Capitonis Attei Coniectaneis inuenimus Siticines appellatos, qui* Siti. *apud sitos canere soliti essent: hoc est, uita functos, & sepultos. Eoq; habuisse proprium genus tubæ, qua canerent, à cæterorum tubicinum proprietate differens: quos* Sicinnistæ. Sicinnium. *sicinistas uulgus dicit. Qui rectius locuti sunt, sicinnistas litera n, gemina dixerunt. Sicinnium genus ueteris saltationis fuit. Saltabundi autem canebant, quæ nunc stantes canunt. Posuit hoc uerbum Lucius Accius poëta in pragmaticis, appellariq; Sicinnistas ait, nebuloso nomine: credo propterea nebuloso, quòd Sicinnium cur diceretur, ei obscurum esset.*

Artificum scenicorum studium, amoremq; inhonestum, probrosumq; esse: & super ea re uerba Aristotelis philosophi adscripta. CAP. III.

COmœdos quispiam, & tragœdos, & tibicines, diues adolescens Tauri philosophi discipulus, liberos homines

mines in delicijs, atque in delectamentis habebat. Id *genus autem artifices Græcè appellantur* οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται. E*um adolescentem* T*aurus à sodalitatibus, conuictuq́; hominum scenicorum abducere uolens, misit ei uerba ex* Aristotelis *libro exscripta, qui* προβλήματα ἐγκύκλια *inscriptus est.* Iuß*itq́; ut ea quotidie lectitaret:* Διατί οἱ διονυσιακοὶ τεχνῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πονηροί εἰσιν, ὅτι ἥκιστα λόγου καὶ φιλοσοφίας κοινωνοῦσι, διὰ τὸ περὶ τὰς ἀναγκαίας τέχνας πολὺ μέρος τοῦ βίου εἶναι, καὶ ὅτε ἐν ἀκρασίαις τὸν πολὺν χρόνον εἰσίν, ὅτε δὲ ἐν ἀπορίαις. ἀμφότερα δὲ φαυλότητος παρασκευαστικά.

Exempla epistolarum Alexandri regis, & Aristotelis philosophi, ita uti sunt edita.

CAP. IIII.

Commentationum suarum, artiumq́;, quas discipulis tradebat Aristoteles *philosophus, regis* Alexandri *magister, duas species habuisse dicitur :* Alia *erant, quæ nominabat* ἐξωτερικά : *alia quæ appellabat* ἀκροαματικά. Ἐξωτερικὰ *dicebantur, quæ ad rhetoricas meditationes, facultatem argutiarum, ciuiliumq́; rerum notitiam conducebant.* Ἀκροαματικὰ *autem uocabantur, in quibus philosophia remotior, subtiliorq́; agitabatur : quæq́; ad naturæ contemplationes, disceptationes'ue dialecticas pertinebant.* Huic *disciplinæ, quam dixi* ἀκροαματικὴν, *tempus exercendæ dabat in Licio matutinum.* Nec *ad eam quenquam temere admittebat, nisi quorum antè ingenium, & eruditionis elementa, atq; in discendo studium, laboremq́; explorasset.* Illas *uero* ἐξωτερικὰς *eodem in loco uesperi faciebat : easq́; uulgò iuuenibus sine delectu dabat* Aristotelicæ artes duplices.

dabat

dabat, atque eum δειλινὸν περίπατον appellabat: illum alterum supra, ἑωθινόν. Vtroque enim tempore ambulans disserebat. librosq; suos earum rerum omnium commentarios seorsum diuisit, ut alij ἐξωτερικοὶ dicerentur, partim ἀκροαματικοί. Quos cùm in uulgus ab eo editos rex Alexander cognouisset, atque ea tempestate armis, exercituq; omnem propè Asiam teneret, regemq; ipsum Darium prælijs & uictorijs urgeret: in illis tamen tantis negotijs literas ad Aristotelem misit, non eum rectè fecisse, quòd disciplinas ἀκροαματικὰς, quibus ab eo ipse eruditus foret, libris foras editis inuulgasset. Nam qua, inquit, alia re præstare cæteris poterimus: si ea, quæ ex te accepimus, omnium prorsus fient communia? Quippe ego doctrina anteire malim, quàm copijs, atque opulentijs. Rescripsit ei Aristoteles ad hanc sententiam: Ἀκροαματικοὺς libros, quos editos quereris, & non perinde, ut arcana, absconditos, neque editos scito esse, neque non editos: quoniam ijs solis, qui nos audiunt, cognobiles erunt. Exempla utrarumque literarum sumpta ex Andronici philosophi libro subdidi. Amaui autem prorsus in utriusque epistola breuitatis elegantissimæ filum tenuissimum:

Alexandri magni epistola. Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν. Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδοὺς τοὺς ἀκροαματικοὺς τῶν λόγων. τίνι γὰρ ἔτι διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, εἰ καθ' οὓς ἐπαιδεύθημεν λόγους, οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί. ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. ἔρρωσο.

Ἀριστοτέλης βασιλεῖ Ἀλεξάνδρῳ εὖ πράττειν.

Aristotelis responsio. Ἔγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροαματικῶν λόγων, οἰόμενος δεῖν αὐτοὺς

αὐτοὺς φυλάττειν ἐν ἀποῤῥήτοις. ἴσθι οὖν αὐτοὺς καὶ ἐκδεδομένους, καὶ μὴ ἐκδεδομένους. ξυνετοὶ γάρ εἰσι μόνοις τοῖς ἡμῶν ἀκούσασιν. ἔῤῥωσο.

Hoc ego uerbum ξυνετοὶ γάρ εἰσι, quærens uno itidem uerbo dicere, aliud non reperi, quàm quod est scriptum à Marco Catone in sexto Originum: Itaq; ego, inquit, cognobiliorem cognitionem esse arbitror.

Quæsitum atque tractatum, utrum sit rectius dicere, Habeo curam Vestri, an Vestrum.

CAP. V.

Nostri. Vestri.

PErcontabar Apollinarem Sulpitium, cum eum Romæ adolescentulus sectarer, qua ratione diceretur, Habeo curam Vestri, aut misereor Vestri: & iste casus, Vestri, eo in loco quem uideretur habere casum rectum. Isthic mihi ita respondit: Quæris, inquit, ex me, quod mihi quoque est iamdiu in perpetua quæstione. Videtur enim non Vestri oportere dici, sed Vestrum, sicut Græci loquuntur, ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν, καὶ κήδομαι ὑμῶν: quo in loco ὑμῶν aptius uestrum dicitur, quàm uestri: & habet casum nominandi, quem tu Rectum appellasti. Inuenio tamen, inquit, non paucis in locis, Nostri atque Vestri, dictum: non Nostrum, aut Vestrum. L. Sylla rerum gestarum libro secundo: Quo si fieri potest, ut etiam nunc nostri nobis in mentem ueniat, nosq; magis dignos creditis, quibus ciuibus quàm hostibus utamini: quiq; pro uobis potius, quàm contrà uos pugnemus: neq; nostro, neque maiorum nostrorum merito nobis id continget. Terentius in Phormione:

Ita pleriq; ingenio sumus

Omnes,

Omnes, nostri nosmet pœnitet.

Afranius in togata:

Nescio qui nostri miseritus tandem deus.

Et Laberius in Necromantia:

Dum diutius detinetur, nostri oblitus est.

Dubium porrò, inquit, nõ est, quin eodem hæc omnia casu dicantur, Nostri oblitus est, Nostri miseritus est, quo dicitur Mei pœnitet, Mei miseritus est, Mei oblitus est. Mei autem casus interrogandi est, quem genitiuum grãmatici uocant: & ab eo declinatur, quod est Ego: huius deinde pluratiuum est Nos. Tui æquè declinatur ab eo quod est Tu, huius itidem pluratiuum est Vos. Sic nanq; Plautus declinauit in Pseudolo, in hisce uersibus:

Si ex te, tacente fieri possem certior here,
Quæ miseriæ te tam miserè macerent,
Duorum labori ego hominum parsissem lubens:
Mei rogandi, & tui respondendi mihi.

Mei enim Plautus hoc in loco non ab eo dixit, quod est Meus, sed ab eo quod est Ego. Itaq; si dicere uelis, patrẽ Mei pro patrem Meum, quo Græci modo τὸν πατέρα μου dicunt, inusitatè quidem, sed rectè profectò, eaq; ratione dices, qua Plautus dixit labori Mei, pro labori Meo. Hæc autẽ ipsa ratio est in numero pluratiuo, qua Gracchus misereri Vestrum dixit, & qua M. Cicero cõtentio Vestrũ, & cõtẽtio Nostrũ dixit: quaq; itẽ ratione Quadrigarius in annali XIX. uerba hæc posuit: Cai Mari, ecquando te nostrũ, & reip. miserebitur? Cur igitur Terentius, pœnitet Nostri, & non Nostrum? & Afranius, Nostri miseritus est, nõ Nostrũ? Nihil hercle, inquit, mihi

de ista

de ista re in mentem uenit,nisi autoritas quædam uetustatis,non nimis anxiè neq; superstitiosè loquentis. Nam *sicuti multifariam scriptum est,* Vestrorũ *pro* Vestrum(*ut in* Plauti Mustellaria *in hoc uersu:*

Verum illhuc esse maxima pars uestrorum intellegit: *cum uellet maxima pars dicere* Vestrum) *ita nonnunquam* Vestri *quoq; dictum est* Vestrum. *Sed proculdubio qui rectißimè loqui uolet,* Vestrum *potius dixerit quàm* Vestri:*Et idcirco importunißimè,inquit,fecerunt, qui in plerisque* Sallustij *exemplaribus scripturam istam syncerißimam corruperunt.* Nam *cum ita in* Catilina *scriptum esset,Sæpe maiores* Vestrum *miserti plebis* Romanæ: Vestrum**aboleuerunt,& Vestri superscripserunt:ex quo in plureis libros mendæ istius indoles inoleuit. Hæc memini mihi* Apollinarem *dicere:eaq; tunc ipsa ita,ut dicta fuerant notaui.*

Vestrũ potius quàm uestri.

*al's,obleuerunt

Quàm diuersæ Græcorum sententiæ,super numero Niobe filiorùm. CAP. VI.

MIra et propè adeò ridicula diuersitas fabulæ apud Græcos poëtas deprehenditur,super numero Niobæ filiorum. Nam Homerus pueros, puellasq; eius senos dicit fuisse:Euripides,bis septenos: Sappho, bis nouenos: Bacchylides,& Pindarus,bis denos:quidam alij scriptores tres fuisse solos dixerunt.

Niobes filij.

De his quæ habere συμπάθειαν uidentur,cum luna augescente ac senescente. CAP. VII.

ANnianus poëta in fundo suo,quem in agro Falisco poßidebat,agitare erat solitus uindemiam hilarè,atque amœniter. Ad eos dies me,& quosdam item alios fa-

*miliares uocauit. Ibi tum cœnantibus nobis, magnus ostrearũ numerus Roma missus est: quæ cũ appositæ fuissent, & multæ quidem, sed inuberes, macræq; essent, Luna (inquit Annianus) nunc uidelicet senescit: ea re ostrea quoque, sicuti alia quædam, * tenuis exucta'que est. Cum quæreremus, quæ alia item senescente luna tabescerent: Non'ne Lucilium, inquit, nostrum meministis dicere:*

*tenuia exuctaq; sunt

Luna alit ostrea, & implet echinos, muribus fibras
Et pecu addit.*

*pecui

Eadem autem ipsa, quæ crescẽte luna gliscunt, deficiente contrà luna deficiunt. Aelurorum quoq; oculi ad easdem uices lunæ, aut ampliores fiunt, aut minores. Id etiam, inquit, multo mirandum est magis, quod apud Plutar. in IIII. in Hesiodum cõmentario legi: Cæpe tum reuirescit & congerminat decedente luna: contrà autem inarescit adolescẽte. Eam causam esse dicunt sacerdotes Aegyptij, cur Pelusiotæ cæpe non edãt: quia solum holerum omniũ contra lunæ aucta atq; damna, uices minuendi, & augendi habeat contrarias.

Qualibus uerbis delectari solitus sit Ant. Iulianus, positis in Mimiambis, quos Cn. Matius inscripsit, de adolescentia sua, cum ita dictitat, Nunquàm uestimenta à populo posci. CAP. VIII.

DElectari mulceriq; aures suas dicebat Antonius Iulianus, figmentis uerborum nouis Cn. Matij hominis eruditi: qualia hæc quoq; essent, quæ scripta ab eo in Mimiambis memorabat:

Sinuq; amicam recipere frigidam caldo:
Columbatimq; labra conserens labris,

Item

Item id quoq; iucundè lepideq́; factum dictitabat:

Iam tonsiles tapetes ebrij fuco,
Quos concha purpura imbuens uenenauit.

Quid uocabulum, Ex iure manu consertum significet. CAP. IX.

Ex iure manu consertum.

*Ex iure manu consertum, uerba sunt ex antiquis actionibus: quæ cùm lege agitur, & uindiciæ contenduntur, dici nunc quoque apud Prætorem solent. Rogaui ego Romæ grammaticum celebri hominem fama, & multo nomine, quid hæc uerba essent. Tum ille me despiciens, Aut erras, inquit, adolescens, aut ludis. Rem enim doceo grammaticam, non ius respondeo. Si quid igitur ex Vergilio, Plauto, Ennio quærere habes: quæras licet. Ex Ennio, ego inquã, est magister, quod quæro. Ennius enim uerbis hisce usus est. Cumq́; ille demiratus, aliena hæc esse à poëtis, & haud usquã inueniri in carminibus Ennij diceret: tum ego hos uersus ex octauo annali * absentes dixi. Nam fortè eos, tanquam insigniter præter alios factos, memineram:* *assumptos

Pellitur è medio sapientia, ui geritur res.
Spernitur orator bonus, horridus miles amatur.
Haud doctis dictis certantes, sed maledictis
Miscent inter sese inimicitias agitantes.
Non ex iure manu consertum, sed mage ferro
Rem repetunt, regnumq́; petunt, uadunt solida ui.

Cum hos uersus Ennianos dixissem, Credo, inquit grammaticus, iam tibi. Sed tu uelim credas mihi Q. Ennium didicisse hoc, nõ ex poëticæ literis, sed ex iuris ali-

quo perito. Eas igitur tu quoque, inquit, & discas, unde Ennius didicit. Vsus consilio sum magistri, quo docere me ipse debuerat, à quo discerem prætermonstrantis. Itaque id quod ex iureconsultis, ex libris quoq; eorū didici, inserendū his cōmentarijs existimaui: quoniā in medio rerum, & hominum uitam qui colunt, ignorare non oportet uerba actionū ciuiliū celebriora, ut, Manū cōserere. Nā de qua re disceptabatur in iure præsenti, siue ager, siue quid aliud est, cum aduersario simul manu prenderet, in ea re omnibus uerbis uindicare, id est, uindicia: correptio manus in re atque in loco præsenti, apud prætorem ex duodecim tabulis fiebat. In quibus ita scriptū est: Si qui in iure manum conserunt. Sed postquam Prætor propagatis Italiæ finibus, datis iurisdictionibus, negotijs occupati, *pacisci uindiciarum dicēdarum causa longinquas res grauabantur: institutum est contra duodecim tabulas tacitò sensu, ut litigantes non ex iure apud Prætorem manum consererent, sed ex iure manu consertum uocarent: id est, alter alterum ex iure ad conserendam manū in rem, de qua ageretur, uocaret: Atque profecti simul in agrū de quo litigabatur, terræ aliquid ex eo, uti unā glebam, in ius ad urbem in Prætorem deferrent: & in ea gleba, tanquam in toto agro, uindicarent. Idcirco Ennius significare uolens bellum, non ut ad Prætorem solitum est, ligitimis actionibus, neque ex iure manu consertum, sed bello ferroq;, & uera ui atque solida: quod uidetur dixisse conferens uim illam ciuilem & festucariam, quæ uerbo diceretur, non quæ manu fieret cum ui bellica & cruenta.

Manum conserere.

*proficisci

Quid

Quid sit Sculnæ, uerbum positum apud Marcum Varronem. CAP. X.

PVblij Lauinij liber est non incuriosè factus. Is inscriptus est, de uerbis sordidis. In eo scripsit Sculnam Sculna. *uulgò dici, quasi seculnam: quem qui elegantius, inquit, loquuntur, Sequestrem appellant. Vtrunq; uocabulum à* Sequester. *sequendo factum est: quòd eius qui electus sit, utraq; pars fidem sequatur. Sculnam autem scriptum esse in historico M. Varronis, qui inscribitur Catus, idem P. Lauinius admonet. Sed quod apud Sequestrem depositũ erat, Sequestrò positum, per aduerbium dicebant. Cato de Ptolemæo contra Thermum,*

Per deos immortales nolite uos sequestrò ponere.

Autoris de opere suo sententia, deq; aliorũ operum titulis.

*ATqui iucundiora alia reperiri queunt. Ipse autem ad hoc scripsi, ut liberis quoque meis paratæ istiusmodi remißiones essent: quando animus eorum, interstitione aliqua negotiorum data, laxari indulgeriq; potuisset. Vsi autem sumus ordine rerum fortuito, quem antea in excerpendo feceramus. Nam*proinde ut librum quenquam in manus ceperam, seu Græcum, seu Latinum, uel quid memoratu dignum audierã: ita quæ libitũ erat, cuius generis cunq; erant, indistinctè atque promiscuè annotabam: eaq; mihi ad subsidium memoriæ, quasi quoddam literarum penus, recondebam: ut quando usus uenisset aut rei, aut uerbi, cuius me fortè repens obliuio tenuisset, & libri ex quibus eam sumpseram non adessent, facilè inde no bis inuentu atque deprompta foret. Facta igitur est in* *perinde

his quoque commentarijs eadem rerum disparilitas, quæ fuit in illis annotationibus pristinis, quas breuiter & indigestè & inconditè, annotationibus, tractationibus, lectionibusq; uarijs feceramus. Sed quoniam longinquis per hyemem noctibus in agro (sicuti dixi) terræ Atticæ commentationes hasce ludere, ac facere exorsi sumus: idcirco eas inscripsimus Noctium Atticarum: nihil imitati festiuitates inscriptionũ, quas pleriq; alij utriusq; linguæ scriptores, in id genus libris fecerunt. Nam quia uariam, & miscellam, & quasi confusaneam doctrinam conquisiuerant: eò titulos quoque ad eam sententiam exquisitissimos indiderunt. Nanq; alij Musarum inscripserunt, alij Syluarũ: ille κηρίον, alius κέρας ἀμαλθείας: quidã lectionis suæ, alius antiquarum lectionum, atque alius πινακίδιον, & item alius ἐγχειρίδιον. Sunt etiam qui Pandectas inscripserunt, sunt autem qui διατριβάς. Sunt adeò qui de disciplina regia, & de philosophia: & de natura humana, & epistolicarum quæstionum. Est qui memoriales titulos fecerit: est qui studiosorum, & de ridiculis, & περὶ ποικίλας ἱστορίης. Est qui historiæ naturalis. Est qui βιβλιοθήκην. Est præterea qui pratum. Est item qui ἐπιστήλιον. Est qui scripsit συγγραφήν. Sunt item multi, qui Coniectanea. Neque item desunt, qui indices libris suis fecerunt, aut epistolarum moralium, aut epistolicarum quæstionum, aut confusarum. Et quædam alia inscripta nimis lepida, multasq; prorsus concinnitates redolentia. Nos uerò (ut cœptus noster est) incuriose & immeditatè, ac propè etiam subrusticè, ex ipso loco ac tempore hybernarum uigiliarum, Atticas Noctes inscripsimus:

Noctes Atticæ.

Tituli uarij operum.

tantum

tantum cæteris omnibus in ipsius quoq; inscriptionis lau=de cedentes, quantum cessimus in cura & elegantia scri=ptionis. Sed ne consilium quidem in excerpendis notan=disq; rebus idem mihi, quod plerisque illis fuit. Nanque illi omnes, & eorum maxime Græci, multa & uaria le=ctitantes, in quas res cunq; inciderent alba (ut dicitur) li=nea, sine cura discriminis, solam copiam sectati conuerte=bant: quibus in legendis, antè animus senio aut tædio lan=guebit, quàm unum alterum'ue repererit, quod sit aut uo=luptati legere, aut cultui legisse, aut usui meminisse. Ego uerò cum illud Heracliti Ephesij uiri summè nobilis uer=bum cordi haberem, quod profectò ita est: Introite, nam & hic dij sunt: ipse quidem uoluendis transeun=dis'que multis admodum uoluminibus, per omnia sem=per negotiorum interualla, in quibus furari otium po=tui, exercitus, defessusq; sum. Sed modica ex ijs, eáq; so=la accepi, quæ aut ingenia prompta expeditáq; ad hone=stæ eruditionis cupidinem, utiliumq; artium contempla=tionem, celeri faciliq; compendio ducerent: aut homines alijs iam uitæ negotijs occupatos, à turpi certè agrestiq; rerum atque uerborum imperitia uindicarent. Quæ erũt autem in his commentarijs pauca quædam scrupulosa & anxia, uel ex grammatica, uel ex dialectica, uel etiam ex geometria: quæ'que erunt item paucula remotiora su=per augurio & iure pontificio: non oportet ea defuge=re, quasi aut cognitu non utilia, aut perceptu difficilia. Non enim fecimus altos nimis, & obscuros in his rebus quæstionum sinus: sed primitias quasdam & quasi liba=menta ingenuarum artium dedimus: quæ uirum ciuiliter Adagium.

eruditum,neq; audiſſe unquam,neq; attigiſſe,ſi non inutile,at quidem certè indecorum eſt. Ab his igitur, ſicuti fortè nonnunquam tempus uoluptasq; erit, lucubratiunculas iſtas cognoſcere, petitum impetratumq; uolumus, ut in legendo quæ pridem ſcierint, non aſpernentur, quaſi nota inuulgataq;. Nam & quid tam remotum in literis eſt,quin id tamen compluſculi ſciant? Et ſatis hoc blandum eſt,nõ eſſe hæc neq; in ſcholis decantata, neque in commentarijs protrita. Quæ porrò noua ſibi ignotaq; offenderint, æquum eſſe puto, ut ſine uano obtrectatu conſiderent,an minutæ iſtæ admonitiones pauxillulæ,nequaquam tamen ſint, uel ad alendum ſtudium honeſtæ, uel ad oblectandum frigidæ, fouendumq; animum: ſed eius ſeminis,generisq; ſint,ex quo facilè adoleſcant, aut ingenia hominum uegetiora, aut memoria adminiculatior,aut oratio ſolertior,aut ſermo incorruptior, aut delectantior motio,aut in ludo liberalior. Quæ autem parum plana uidebuntur,aut minus plena, inſtructaq;: petimus,inquam,ut ea non docendi magis,quàm admonendi gratia ſcripta exiſtiment:& quaſi demõſtratione ueſtigiorum contenti,perſequantur ea pòſt (ſi libebit) uel libris repertis, uel magiſtris. Quæ uerò putauerint reprehendenda,his(ſi audebunt) ſuccenſeant,unde ea nos accepimus.Sed enim quæ aliter apud alium ſcripta legerint;ne iam ſtatim tempore obſtrepant: ſed tractationes rerum & autoritates hominũ penſitent,quos illi, quosq; nos ſecuti ſumus. Erit autem id longè optimum, ut qui in lectitando, ſcribendo, commentando nunquàm uoluptates, nunquàm labores ceperunt, nullas hoc genus uigilias

gilias uigilarunt: neq; ullis inter eiusdem Musæ æmulos certationibus disceptationibusq; elimati sunt: sed intemperiarum, negotiorumq; pleni sunt, abeant percontando, scribendo à Noctibus his procul, atque alia sibi oblectamenta quærant. Vetus adagium est: Nihil cum fidibus graculo: nihil cum amaricinio sui. Atqui etiam quò sit quorundam male doctorũ hominum sæuitas & inuidentia irritatior, mutuabor ex Aristophanis Coronopesta pauca. Et quam ille homo festiuissimus fabulæ suæ spectandæ legem dedit, eandem ego commentarijs his legendis dabo: ut ea ne attingat, ne'ue adeat profestum, & profanum uulgus, à ludo musico diuersum.

Versus legis datæ hi sunt:

*Volumina commentariorum ad hunc diem uiginti iam facta sunt. Quantum autem uitæ mihi deinceps Deûm uoluntate erit, quantumq; à cura publica & à re familiari, procurandoq; cultu liberorum meorum dabitur otium: ea omnia subcisiua & subsecundaria tempora ad colligẽdas huiuscemodi memoriarũ disceptatiunculas conferam. Progredietur igitur numerus librorum (dijs bene iuuantibus) cum ipsius uitæ quantuli quique fuerint progressibus. Neq; longiora mihi dari spatia uiuendi uolo quàm dum ero ad hanc quoque facultatem scribendi, commentandiq; idoneus. Capita rerum, quæ cuiq; commẽtario insunt, exposuimus hic uniuersa, ut iam statim declaretur, quid*quo'ue in libro quæri inueniriq; possit.* *quoque

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM LIBRORVM XX. FINIS

AD LECTOREM.

Capita rerum, quae hisce Gellianis Noctibus habentur, consultò omisimus, lector candide: tum quòd singulis singula praefixa sint commentarijs: tum quòd Index his accesserit locupletissimus, in quo, quidquid notatu dignū est, inuenire licet.

QVONIAM in hisce Atticis Noctibus Graece dictiones multae, & uersus ac loci complures Graeci erant, ea omnia Latina seorsum hic subnectenda curauimus, quando Gellius ipse Graecè tantum citarat, nec Latina fecerat. Consuluimus autem cum ipsi Gellio, quem integrum impollutumq; esse uoluimus, tum etiam studiosis omnibus, quando & emendati complures loci sunt, qui uitiati admodum erant.

QVAE IN LIBRO PRIMO.

Cap. 1. ὁπόσα ψυχῶν &c. Quanta sit animorū corporumq; inter homines differētia quo ad ingeniū uirtutēq;.

Cap. 2. κυρτῶν τὰς σκαζούσας θεωρίας. Laqueorum speculationes claudicantes.

ἀκώλυτος, ἀνεμπόδιστος. Solutus, inuiolatus, minime implicitus, liber [illegible]

[illegible] κακῶν ἀχθύας.

[illegible] κιχόνεαι πέλασσεν.

[illegible] malis, audis'ne illud?

[illegible] referens me uentus adegit.

[illegible] ἐστιν ἀγαθά, τὰ δὲ κακά, &c. Rerum

quaedam

quædam bona, quædam mala, quædam indifferentia sunt. Bona sanè, uirtutes: quæ uitij participant, mala. Indifferentia uerò illa, quæ horum intermedia sunt, opes, coniugium, uita, mors, uoluptas, labor: unde nosti, inquit? Sic Hellanicus in Aegyptiacis tradit. Quid enim magis refert, ita dicam, an Diogenē in moralibus, Chrysippum'ue aut Cleanthem: Hoc itaque exquisiuisti, decretumq́; fecisti tuum. Expone quonam modo tempestatem in naui feras: nunquid eius distinctionis memineris, ubi instrepit ac stridet uelum: & reclamabis si quis te ita alloquatur, repete agè tu ea, quæ modò aiebas, num sit uitium naufragium facere? num particeps uitij sit, an non contra istum baculum moueas? heus homo, quid mecum tibi? nos perimus, & ipse accedens ludis. Cæsar quoq; si te delatum accersiuerit, quid agas?

Cap. 3. ἐδεῖ βοηθεῖν &c. *Nunquid oporteat contra iustitiam amico subuenire? & qua fini, & in cuiusmodi?* δεῖ με συμπράττειν &c. *Opus est me amicis opitulari, sed usq; ad deos.*

*Οὐκ οἶδ' εἰπεῖν τοῦτο τῷ γένει &c. *Haud satis noui si quid in hoc genere sit nobilius: & an quæcunq; pars ad quantamcunq; alterius partem comparata, eligenda magis sit. Verbi gratia, hoc modo, ut & nobilius ære aurum sit, & auri pars quælibet, portionis cuiuslibet æris comparatione sit pluris: uerum nonnihil discriminis cũ numerus tum uerò magnitudo efficiet.*

*οὐκ εἶπον. Non si quid suo genere alio est nobilius, cõtinuò quęuis quoque pars eius, partis cuiuslibet alterius quo comparatur, collatione eligenda sit potius.

ἡ καλουμένη χάρις &c. *Quæ gratia apud homines uocatur, hoc quidẽ est iuris diligẽtioris loco & tẽpore imminutio.* περὶ ψυχῆς. *De anima.*

κείλον

miliares uocauit. Ibi tum cœnantibus nobis, magnus ostrearũ numerus Roma missus est: quæ cũ appositæ fuissent, & multæ quidem, sed inuberes, macræq; essent, Luna (inquit Annianus) nunc uidelicet senescit: ea re ostrea quoque, sicuti alia quædam, tenuis exucta'que est. Cum quæreremus, quæ alia item senescente luna tabescerent: Non'ne Lucilium, inquit, nostrum meministis dicere:*

*tenuia exuctáq; sunt

Luna alit ostrea, & implet echinos, muribus fibras

Et pecu addit.*

*pecui

Eadem autem ipsa, quæ crescẽte luna gliscunt, deficiente contrà luna deficiunt. Aelurorum quoq; oculi ad easdem uices lunæ, aut ampliores fiunt, aut minores. Id etiam, inquit, multo mirandum est magis, quod apud Plutar. in IIII. in Hesiodum cõmentario legi: Cæpe tum reuirescit & congerminat decedente luna: contrà autem inarescit adolescẽte. Eam causam esse dicunt sacerdotes Aegyptij, cur Pelusiotæ cæpe non edãt: quia solum holerum omniũ contra lunæ aucta atq; damna, uices minuendi, & augendi habeat contrarias.

Qualibus uerbis delectari solitus sit Ant. Iulianus, positis in Mimiambis, quos Cn. Matius inscripsit, de adolescentia sua, cum ita dictitat, Nunquàm uestimenta à populo posci. CAP. VIII.

DElectari mulceriq; aures suas dicebat Antonius Iulianus, figmentis uerborum nouis Cn: Matij hominis eruditi: qualia hæc quoq; essent, quæ scripta ab eo in Mimiambis memorabat:

Sinuq; amicam recipere frigidam caldo:
Columbatimq; labra conserens labris,

Item

Item id quoq; iucundè lepideq́; factum dictitabat:
Iam tonsiles tapetes ebrij fuco,
Quos concha purpura imbuens uenenauit.

Quid uocabulum, Ex iure manu consertum significet. CAP. IX.

*Ex iure manu consertum, uerba sunt ex antiquis actionibus: quæ cùm lege agitur, & uindiciæ contenduntur, dici nunc quoque apud Prætorem solent. Rogaui ego Romæ grammaticum celebri hominem fama, & multo nomine, quid hæc uerba essent. Tum ille me despiciens, Aut erras, inquit, adolescens, aut ludis. Rem enim doceo grammaticam, non ius respondeo. Si quid igitur ex Vergilio, Plauto, Ennio quærere habes: quæras licet. Ex Ennio, ego inquã, est magister, quod quæro. Ennius enim uerbis hisce usus est. Cumq́; ille demiratus, aliena hæc esse à poëtis, & haud usquã inueniri in carminibus Ennij diceret: tum ego hos uersus ex octauo annali * absentes dixi. Nam fortè eos, tanquam insigniter præter alios factos, memineram:* Ex iure manu consertum. *assumptos

Pellitur è medio sapientia, ui geritur res.
Spernitur orator bonus, horridus miles amatur.
Haud doctis dictis certantes, sed maledictis
Miscent inter sese inimicitias agitantes.
Non ex iure manu consertum, sed mage ferro
Rem repetunt, regnumq́; petunt, uadunt solida ui.

Cum hos uersus Ennianos dixissem, Credo, inquit grammaticus, iam tibi. Sed tu uelim credas mihi Q. Ennium didicisse hoc, nõ ex poëticæ literis, sed ex iuris ali-

quo perito. Eas igitur tu quoque, inquit, & discas, unde Ennius didicit. Vsus consilio sum magistri, quo docere me ipse debuerat, à quo discerem prætermonstrantis. Itaque id quod ex iureconsultis, ex libris quoq; eorũ didici, inserendũ his cõmentarijs existimaui: quoniã in medio rerum, & hominum uitam qui colunt, ignorare non oportet uerba actionũ ciuiliũ celebriora, ut, Manũ cõserere. Nã de qua re disceptabatur in iure præsenti, siue ager, siue quid aliud est, cum aduersario simul manu prenderet, in ea re omnibus uerbis uindicare, id est, uindicia: correptio manus in re atque in loco præsenti, apud prætorem ex duodecim tabulis fiebat. In quibus ita scriptũ est: Si qui in iure manum conserunt. Sed postquam Prætor propagatis Italiæ finibus, datis iurisdictionibus, negotijs occupati, *pacisci uindiciarum dicẽdarum causa longinquas res grauabantur: institutum est contra duodecim tabulas tacitò sensu, ut litigantes non ex iure apud Prætorem manum consererent, sed ex iure manu consertum uocarent: id est, alter alterum ex iure ad conserendam manũ in rem, de qua ageretur, uocaret: Atque profecti simul in agrũ de quo litigabatur, terræ aliquid ex eo, uti unã glebam, in ius ad urbem in Prætorem deferrent: & in ea gleba, tanquam in toto agro, uindicarent. Idcirco Ennius significare uolens bellum, non ut ad Prætorem solitum est, ligitimis actionibus, neque ex iure manu consertum, sed bello ferroq;, & uera ui atque solida: quod uidetur dixisse conferens uim illam ciuilem & festucariam, quæ uerbo diceretur, non quæ manu fieret cum ui bellica & cruenta.

Manum conserere.

*proficisci

Quid

Quid sit Sculnæ, uerbum positum apud Marcum Varronem. CAP. X.

PVblij Lauinij liber est non incuriosè factus. Is inscriptus est, de uerbis sordidis. In eo scripsit Sculnam Sculna. *uulgò dici, quasi seculnam: quem qui elegantius, inquit, loquuntur, Sequestrem appellant. Vtrunq; uocabulum à* Sequester. *sequendo factum est: quòd eius qui electus sit, utraq; pars fidem sequatur. Sculnam autem scriptum esse in historico M. Varronis, qui inscribitur Catus, idem P. Lauinius admonet. Sed quod apud Sequestrem depositū erat, Sequestrò positum, per aduerbium dicebant. Cato de Ptolemæo contra Thermum,*

Per deos immortales nolite uos sequestrò ponere.

Autoris de opere suo sententia, deq; aliorū operum titulis.

*AT qui iucundiora alia reperiri queunt. Ipse autem ad hoc scripsi, ut liberis quoque meis paratæ istiusmodi remißiones essent: quando animus eorum, interstitione aliqua negotiorum data, laxari indulgeriq; potuisset. Vsi autem sumus ordine rerum fortuito, quem antea in excerpendo feceramus. Nam*proinde ut librum quenquam in manus ceperam, seu Græcum, seu Latinum, uel quid memoratu dignum audierā: ita quæ libitū erat, cuius generis cunq; erant, indistinctè atque promiscuè annotabam: eaq; mihi ad subsidium memoriæ, quasi quoddam literarum penus, recondebam: ut quando usus uenisset aut rei, aut uerbi, cuius me fortè repens obliuio tenuisset, & libri ex quibus eam sumpseram non adessent, facilè inde nobis inuentu atque depromptu foret. Facta igitur est in* *perinde

his quoque commentarijs eadem rerum disparilitas, quæ fuit in illis annotationibus pristinis, quas breuiter & indigestè & inconditè, annotationibus, tractationibus, lectionibusq; uarijs feceramus. Sed quoniam longinquis per hyemem noctibus in agro (sicuti dixi) terræ Atticæ commentationes hasce ludere, ac facere exorsi sumus: ideirco eas inscripsimus Noctium Atticarum: nihil imitati festiuitates inscriptionū, quas pleriq; alij utriusq; linguæ scriptores, in id genus libris fecerunt. Nam quia uariam, & miscellam, & quasi confusaneam doctrinam conquisiuerant: eò titulos quoque ad eam sententiam exquisitissimos indiderunt. Nanq; alij Musarum inscripserunt, alij Syluarū: ille κηρίον, alius κέρας ἀμαλθείας: quidā lectionis suæ, alius antiquarum lectionum, atque alius πινακίδιον, & item alius ἐγχειρίδιον. Sunt etiam qui Pandectas inscripserunt, sunt autem qui διατριβάς. Sunt adcò qui de disciplina regia, & de philosophia: & de natura humana, & epistolicarum quæstionum. Est qui memoriales titulos fecerit: est qui studiosorum, & de ridiculis, & περὶ ποικίλας ἱστορίης. Est qui historiæ naturalis. Est qui βιβλιοθήκην. Est prætereà qui pratum. Est item qui ἐπιτήδιον. Est qui scripsit συγγραφήν. Sunt item multi, qui Coniectanea. Neque item desunt, qui indices libris suis fecerunt, aut epistolarum moralium, aut epistolicarum quæstionum, aut confusarum. Et quædam alia inscripta nimis lepida, multasq; prorsus concinnitates redolentia. Nos uerò (ut cœptus noster est) incuriose & immeditatè, ac propè etiam subrusticè, ex ipso loco ac tempore hybernarum uigiliarum, Atticas Noctes inscripsimus: tantum

Noctes Atticæ.

Tituli uarij operum.

antum cæteris omnibus in ipsius quoq; inscriptionis laude cedentes, quantum cessimus in cura & elegantia scriptionis. Sed ne consilium quidem in excerpendis notandisq; rebus idem mihi, quod plerisque illis fuit. Nanque illi omnes, & eorum maxime Græci, multa & uaria lectitantes, in quas res cunq; inciderent alba (ut dicitur) linea, sine cura discriminis, solam copiam sectati conuertebant: quibus in legendis, antè animus senio aut tædio languebit, quàm unum alterum'ue repererit, quod sit aut uoluptati legere, aut cultui legisse, aut usui meminisse. Ego uerò cum illud Heracliti Ephesij uiri summè nobilis uerbum cordi haberem, quod profectò ita est: Introite, nam & hic dij sunt: ipse quidem uoluendis transeundis'que multis admodum uoluminibus, per omnia semper negotiorum interualla, in quibus furari otium potui, exercitus, defessusq; sum. Sed modica ex ijs, eáq; sola accepi, quæ aut ingenia prompta expeditáq; ad honestæ eruditionis cupidinem, utiliumq; artium contemplationem, celeri faciliq; compendio ducerent: aut homines alijs iam uitæ negotijs occupatos, à turpi certè agrestiq; rerum atque uerborum imperitia uindicarent. Quæ erũt autem in his commentarijs pauca quædam scrupulosa & anxia, uel ex grammatica, uel ex dialectica, uel etiam ex geometria: quæ'que erunt item paucula remotiora super augurio & iure pontificio: non oportet ea defugere, quasi aut cognitu non utilia, aut perceptu difficilia. Non enim fecimus altos nimis, & obscuros in his rebus quæstionum sinus: sed primitias quasdam & quasi libamenta ingenuarum artium dedimus: quæ uirum ciuiliter

Adagium.

eruditum, neq; audisse unquam, neq; attigisse, si non inutile, at quidem certè indecorum est. Ab *his igitur, sicuti fortè nonnunquam tempus uoluptasq; erit, lucubratiunculas istas cognoscere, petitum impetratumq; uolumus, ut in legendo quæ pridem scierint, non aspernentur, quasi nota inuulgataq;.* Nam *& quid tam remotum in literis est, quin id tamen complusculi sciant?* Et *satis hoc blandum est, nō esse hæc neq; in scholis decantata, neque in commentarijs protrita.* Q*uæ porrò noua sibi ignotaq; offenderint, æquum esse puto, ut sine uano obtrectatu considerent, an minutæ istæ admonitiones pauxillulæ, nequaquam tamen sint, uel ad alendum studium honestæ, uel ad oblectandum frigidæ, fouendumq; animum: sed eius seminis, generisq; sint, ex quo facilè adolescant, aut ingenia hominum uegetiora, aut memoria adminiculatior, aut oratio solertior, aut sermo incorruptior, aut delectantior motio, aut in ludo liberalior.* Q*uæ autem parum plana uidebuntur, aut minus plena, instructaq;: petimus, inquam, ut ea non docendi magis, quàm admonendi gratia scripta existiment: & quasi demōstratione uestigiorum contenti, persequantur ea pòst (si libebit) uel libris repertis, uel magistris.* Q*uæ uerò putauerint reprehendenda, his (si audebunt) succenseant, unde ea nos accepimus.* Sed *enim quæ aliter apud alium scripta legerint; ne iam statim tempore obstrepant: sed tractationes rerum & autoritates hominū pensitent, quos illi, quosq; nos secuti sumus.* Erit *autem id longè optimum, ut qui in lectitando, scribendo, commentando nunquàm uoluptates, nunquàm labores ceperunt, nullas hoc genus uigilias*

gilias uigilarunt:neq; ullis inter eiusdem Musæ æmulos certationibus disceptationibusq; elimati sunt:sed intempe riarum,negotiorumq; pleni sunt, abeant percontando, scribendo à Noctibus his procul,atque alia sibi oblectamenta quærant. Vetus adagium est: Nihil cum fidibus graculo:nihil cum amaricinio sui. Atqui etiam quò sit quorundam male doctorũ hominum sæuitas & inuidentia irritatior,mutuabor ex Aristophanis Coronopesta pau ca.Et quam ille homo festiuißimus fabulæ suæ spectandæ legem dedit,eandem ego commentarijs his legendis dabo: ut ea ne attingat,ne'ue adeat profestum, & profanum uulgus,à ludo musico diuersum.

Versus legis datæ hi sunt:

*Volumina commentariorum ad hunc diem uiginti iam facta sunt. Quantum autem uitæ mihi deinceps Deûm uoluntate erit,quantumq; à cura publica & à re familiari, procurandoq; cultu liberorum meorum dabitur otium:ea omnia subcisiua & subsecundaria tempora ad colligẽdas huiuscemodi memoriarũ disceptatiunculas conferam.Progredietur igitur numerus librorum (dijs bene iuuantibus) cum ipsius uitæ quantuli quique fuerint progreßibus. Neq; longiora mihi dari spatia uiuendi uolo quàm dum ero ad hanc quoque facultatem scribendi, commentandiq; idoneus.Capita rerum, quæ cuiq; commẽtario insunt,exposuimus hic uniuersa, ut iam statim declaretur, quid*quo'ue in libro quæri inueniriq; poßit.* *quoque

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM LIBRORVM XX. FINIS

AD LECTOREM.

Capita rerum, quæ hisce Gellianis Noctibus habentur, consultò omisimus, lector candide: tum quòd singula singulis præfixa sint commentarijs: tum quòd Index his accesserit locupletißimus, in quo, quidquid notatu dignũ est, inuenire licet.

QVONIAM *in hisce Atticis Noctibus Græcæ dictiones multæ, & uersus ac loci complures Græci erant, ea omnia Latina seorsum hic subnectenda curauimus, quando Gellius ipse Græcè tantum citarat, nec Latina fecerat. Consuluimus autem cum ipsi Gellio; quem integrum impollutumq; esse uoluimus, tum etiam studiosis omnibus, quando & emendati complures loci sunt, qui uitiati admodum erant.*

QVAE IN LIBRO PRIMO.

Cap. 1. ὁπόση ψυχῶν &c. Quanta sit animorũ corporumq; inter homines differẽtia quo ad ingeniũ uirtutẽq;.

Cap. 2. κυρτῶν τὰς σκαζούσας θεωρίας. Laqueorum speculationes claudicantes.

ἀκώλυτος, ἀνεκβίαστος. Solutus, inuiolatus, minime implicitus, liber, diues, fælix.

Εἰπέ μοι περὶ ἀγαθῶν, καὶ κακῶν ἀκούεις.
Ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος κικόνεσσι πέλασσεν.
De bonis cedo & malis, audis'ne illud?
Ad Ciconas Troia referens me uentus adegit.

Τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐστιν ἀγαθά, τὰ δὲ κακά, &c. *Rerum quædam*

quædam bona, quædam mala, quædam indifferentia ſunt. Bona ſanè, uirtutes: quæ uitij participant, mala. Indifferentia uerò illa, quæ horum intermedia ſunt, opes, coniugium, uita, mors, uoluptas, labor: unde noſti, inquit? Sic Hellanicus in Aegyptiacis tradit. Quid enim magis refert, ita dicam, an Diogenẽ in moralibus, Chryſippum'ue aut Cleanthem: Hoc itaque exquiſiuiſti, decretumq; feciſti tuum. Expone quonam modo tempeſtatem in naui feras: nunquid eius diſtinctionis memineris, ubi inſtrepit ac ſtridet uelum: & reclamabis ſi quis te ita alloquatur, recte agè tu ea, quæ modò aiebas, num ſit uitium naufragium facere? num particeps uitij ſit, an non contra iſtum baculum moueas? heus homo, quid mecum tibi? nos perimus, & ipſe accedens ludis. Cæſar quoq; ſi te delatum accerſiuerit, quid agas?

Cap.3. εἰ δεῖ βοηθεῖν *&c. Nunquid oporteat contra iuſtitiam amico ſubuenire? & qua fini, & in cuiuſmodi?* δεῖ με συμπράττειν *&c. Opus eſt me amicis opitulari, ſed uſq; ad deos.*

*Οὐκ οἶδ' εἴπου τοῦτο τῶν γένει *&c. Haud ſatis noui ſi quid in hoc genere ſit nobilius: & an quæcunq; pars ad quantamcunq; alterius partem comparata, eligenda magis ſit. Verbi gratia, hoc modo, ut & nobilius ære aurum ſit, & auri pars quælibet, portionis cuiuslibet æris comparatione ſit pluris: uerum nonnihil diſcriminis cũ numerus tum uerò magnitudo efficiet.*

*οὐκ εἴπου. Non ſi quid ſuo genere alio eſt nobilius, cõtinuò quęuis quoque pars eius, partis cuiuslibet alterius quo comparatur, collatione eligenda ſit potius.

ἡ καλουμένη χάρις *&c. Quæ gratia apud homines uocatur, hoc quidẽ eſt iuris diligẽtioris loco & tẽpore imminutio.*
περὶ ψυχῆς. *De anima.*

Κεῖλον

Χείλων ὁ παλαιὸς ἀκούσας τινὸς λέγοντος &c.
Chilo ſenior, cum quempiam dicentem audiſſet, nullum ſe inimicum habere, an nullum etiam amicum haberet, interrogauit: amicitias inimicitiasq́; inuicem conſequi coniungiq́; neceſſe eſſe arbitratus.

Cap. 5. κόμψη χλανὶς, καὶ μαλακοὶ χιτωνίσκοι.
Elegans ueſtis, & molles tuniculæ.
ἄμουσος, ἀγροδίαιτος, ἀπρόσιτος.
Inelegans, agreſtis, inacceſſus.

Cap. 7. ποιήσειν ἔσεσθαι, λέξειν. Futurum, dicturum.
εὐφωνία. Voculatio.
ἐπιμελεία τῶν λέξεων.
Vocabulorum delectui diligenti.

Cap. 8. οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς κόρινθον ἐσθ᾽ ὁ πλοῦς.
Non uiri cuiuſq; eſt Corinthum petere.
μυριάς δραχμὰς ἢ τάλαντον.
Decem drachmarum milia uel talentum.
οὐκ ὠνοῦμαι μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν.
Non emo milibus x. drachmarum pœnitentiam.

Cap. 9. ἐφυσιογνωμόνει. Per naturæ indicia pěſiculabat.
ἀκουστικοί. auditores.
ἐχεμυθία. Taciturnitas.
μαθηματικοί. Diſciplinis uacantes.
μαθήματα. Diſciplinas.
φυσικοί. Naturales.
ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι.
A contemplatione geometrica penitus alieni.
κοινόβιον. Contubernium.

Cap. 11. καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ξύνοδος ἦν &c. Poſt hæc

cong

ngressum est: Argiui quidem sociiq́;, acriter ac cum impetu adorientes: Lacedæmonij contrà sub tibiarum præcentione pleno agmine maturantes, non adeò diuinæ rei gratia, uerum ut æquabili numerosoq́; sensim ingressu conuenientes, pugnam capescerent, nec suos ordines distrahi sinerent: quòd semper amplissimas copias agere ubi congrediendum est, decet.

οἱ δ᾽ ἄρ᾽ ἴσαν &c.

Ast ibant taciti spirantes robur Achiui,
Inq́; uicem auxilium cupida sibi mente ferebant.

διατὶ ἐπειδὰν πολεμεῖν μέλλωσι &c. Quamobrem ubi commissuri prælium sint, ad tibiæ modulos congrediantur? ut timidos minus honeste agentes iudicent.

Cap. 13. καθήκοντα. Officia.

Cap. 15. ἀλλ᾽ ὅτε δὴ ὄπα τε &c.

Ast ubi iam magnam fudit de pectore uocem,
Dentis claustra tui uox qualis nata reliquit.

ἀμετροεπῆ ἀκριτόμυθον. Loquentem sine iudicio & modo.

ἄκοσμα. Incompta.

ἀμετροεπῆ ἐκολῴα. Supra modum loquitans conturbabat.

λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνώτατος λέγειν. Blatterare optimus, dicere ineptissimus.

Γλώσσης τοι θησαυρός &c.

Optimus est homini linguæ thesaurus, & ingens
Gratia, quæ parcis mensurat singula uerbis.

οὐ λέγειν δεινὸς, ἀλλὰ σιγᾷν ἀδύνατος.

Non idoneus ad dicendum, sed ad tacendum impos.

ἀχαλινῶν στομάτων &c. Effrenioris & exlegis dementiæ extremum infelicitas occupat.

ἄνθρωπον

ἄνθρωπον ἀγριοπὸν, &c. Hominem agresti ferocia, ore temerario, effrenato, prodigo, petulanti: loquacem, futilem, & fusum per uerborum congeriem ac fastum.

Cap.20. ἀπλατές. Longitudo illatabilis.

Cap.22. βιωφελῆ. Vitæ utilia.

ἀκυροτέρῳ. Minus proprio.

Cap.25. ἐκεχειρίαν. Manibus temperationem.

ἐκεχειρίαν. Inducias.

τύπους. Formas.

ὑπογραφάς. Descriptiones.

ὁρισμούς. Definitiones.

Cap.26. περὶ ἀοργησίας.

De non irascendo, uel inirascibilitate.

ἀοργησίαν καὶ ἀναλγησίαν.

Inirascentiam, & indolentiam.

ἀνάλγητον καὶ ἀναίσθητον. Hebetem ac stupentem.

QVAE IN LIBRO II.

Cap.1. πολλάκις. Sæpenumero.

ἐξ ἡλίου εἰς ἥλιον ἑστήκει ἀστραβέστερος τῶν πρέμνων.

De sole ad solem erectior stipitibus arborum steterat.

Cap. 3. ἰχθὺν ἶρον. Piscem pauperem.

Cap.6. πολλάκι καὶ κηπωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν.

Sæpe & holitor uir ualde opportunum dixit.

ηὔδα μάντις ἀμύμων.

Fari inculpabilis aruspex.

τώδ᾽ οὐκ ἄκοντε πετέσθην.

Illi haud inuiti uolarunt.

ἔνθ᾽ οὐκ ἂν ὑβρίζοντα &c.

Tunc neq; cernere erat torpentē Agamemnona diuum,

Nec

Nec pauidum, nec nolentem decernere ferro.

ὅρος τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις.

Hæc est definitio doloris detractio.

κατὰ. *Secundum.*

στέρισιν. *Priuationem.*

Cap. 7. ἀδιάφορα. *Indifferentia.*

μέσα. *Media.*

ὑγιὲς, νόμιμον, διεζευγμένον.

Sanum, legitimum, disiunctum.

Cap. 8. ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς &c. *Mores nihil ad nos, nam dissolutum non sentit: quod autem non sentit, nihil ad nos.*

ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις.

Mors animæ, & corporis dissolutio.

ὁ θάνατος ψυχῆς &c. *Mors animæ, corporisque est dissolutio: dissolutum autem non sentit, quod uerò non sentit nihil ad nos.*

Cap. 9. ὅρος τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν, ἡ παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. *Definitio magnitudinis uoluptatum, omnis doloris sublatio.*

παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος. *Omnis dolentis.*

παντὸς τοῦ ἀλγεινοῦ. *Omnas rei anxiæ & tristis.*

λέξεις τηρεῖ. *Dictiones obseruat.*

Cap. 17. συναιρέσει. *Coagmentatione.*

Cap. 18. δοῦλος ἐπίκτητος γενόμην &c.

Seruus Epictetus fueram, qui corpore mancus,
Pauperie pressus, charus eram superis.

Cap. 20. παραδείσους. *Hortos.*

μελισσῶνες. *Apiaria, mellariaque.*

ἀμπελῶνες

ἀμπελῶνες. Vineas.
Δαφνῶνες. Laureta.
Cap. 22. ἰσονύκτιος. Aequinoctialis.
ἰσημερινός. Aequidialis.
θερειναί τροπαί, καὶ χειμεριναί. Aestiua solstitia, & hyberna.
ἐτυμολογικοί. Ratione originis uerbi interpretando inda-
ἀπὸ ῥέων. Ab oriente sole fluens. (gantes.
αἰθρηγενέτην. Serenitatem facientem.
ἀπὸ τῆς βοῆς. A boatu.
σὺν δ' εὖρός τε ἔπεσε &c.
Cumq; Euro incubuit Zephyrusq;, Notusq; furentes,
Sudificusq; simul Boreas mala plurima uoluens.
κακὰ ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκων ὡς ὁ καικίας νέφος.
Mala ad se attrahens, ut Cæcias nubes.
ἀκρόασις ἐπιδεικτική. Auscultatio sese ostentans.
Cap. 23. ἐπ' ἀμφοτέραν ἵν' ἐπίκληρος &c.
In aurem utranq;, quandoquidem dotata est, cubet.
Re confecta magnifica, & negotio inclyto,
Domo illam exturbat, cui male uoluit maximè:
Vt omnes in Creobulæ faciem oculos conuerterent.
Tum me cunctis notum ut faceret uxor hera,
Meoq; demoraretur in uultu, asinus inter simias fierem.
Quod autem hoc dictum? tacere uolo.
Noctem mali autorem plurimi,
Me miserum, qui Cleobulam duxi, & talenta decem,
Nanam mulierculam, cubitalem, cuius superbia
Adeo intolerabilis est, Iouem Olympium,
Et Mineruam testor, non ancillulam potius officiosam,
dicto citius.

Præstò hanc quispiam abigat quæso, at illam referat.
ἔχω δ' ἐπίκληρον λαμίαν, &c.
Lamiam hæreditariam duxi, quod non dixeram tibi.
Tum uerò domus, atque agrorum heram,
Vniuersorumq́; illius loco, hei quàm miserum & graue?
Difficillimum imò. At omnibus molesta est, non soli mihi,
Filio multò magis, filiæq́; : prouinciam
Inexpugnabilem dicis certò scio.
ὦ τρὶς κακοδαίμων ὅς τις ὢν πένης γαμεῖ, &c.
Quàm extremè infelix quisquis in egestate uxorē ducit,
Et quærit liberos, hei quantum est insciens sui.
Quiq́; neq; necessarium studium rerum gerit,
Nisi quantùm aliquid iugiter in uita deterat:
Neq; (licet res cogat) tectum præbere quit sibi,
Sed inops domo in ærumna uitam trahit,
Hyemem tolerans male, miseriæ omnis socius,
Bonorumq́; uniuersorum insors ac carens.
Vnum equidem cùm opprobrans, cunctos monitos uolo.

Cap. 25. ἀναλογίαν. Proportionem.

ἀνωμαλίαν. Inæqualitatem.

ἀνωμαλία. Inæqualitas.

Cap. 26. ξανθὸς δὲ καὶ ἐρυθρὸς, καὶ πυῤῥὸς, καὶ φοινικοῦς.
Flauus autē, & ruber, & rubidus, & fuluus, & puniceus.
καὶ νίκην ἐπ' ἀρετῇ ἀμφήριστον ἔθηκας.
Et uirtute tua facta est uictoria nutans.

Cap. 27. ἑώρων δὲ αὐτὸν φίλιππον, &c.
Videbam etiam ipsum Philippum, quo cum certemus, pro imperio, principatuq́; oculo effossum, humero fractū, manu, crureq́; oblæsum, omne denique corporis membrum,

quod fortuna auferre uoluiſſet, id ultro offerentem, ut de cætero uitam cum honore & gloria ageret.
πᾶν δ᾽ ἂν βουληθῇ μέρος, &c. Omne denique corporis *membrum, quod fortuna auferre uoluiſſet, id ultro offerentem.*
ἔνθα νότος πόντοιο λυσσῶνα ἐς λᾶαν ὠθεῖ.
Auſter ubi inſanas urget ſub ſaxa procellas.
καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.
Sudificusq; altos aquilo rotat impete fluctus.
λᾶαν ὠθεῖ. *Lapidem propellit.*
λᾶαν ἄνω ὤθει. *Lapidem ſurſum propellit.*

QVAE IN LIBRO III.

Cap.10. ἑβδομάδα. *Septimana.*
πλειάδας. *Pleiadas.* πόλους. *Polos.*
τρικόπη. *Pertuſa.*
τὴν διὰ τεσσάρων συμφωνίαν.
Per quaternariam conſonantiam.
Cap.11. ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου.
σμύρνα, ῥόδος, κολοφών, σαλαμίν, ἴος, ἄργος, ἀθῆναι.
Septem urbes certant de ſtirpe inſignis Homeri,
Smyrna, Rhodos, Colophõ, Salamin, Ius, Argos, Athenæ.
Cap.13. τὴν περὶ ὀρόπου δίκην.
De Oropo cauſam dicentem.
Cap.16. περὶ τροφῆς. *De alimento.*
πόσος ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων κυήσεως χρόνος.
Quantum eſt hominum geſtationis tempus.
γυνὴ κυεῖ δεκάμηνος. *Mulier decimeſtris parit.*
ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος γένησις.
Eſt autem, & non eſt octimeſtris partus.

ἐσὶ μὲ φαινόμενα ὡς ζῶα μετὰ τὴν ἔκτρωσιν, &c.

Apparent quidem ueluti animalia post abortum, sed nequaquam sunt, quippe quæ statim uita excedãt. Itaq; esse quidem tantisper imaginantur, sed potentia non sunt.

ὀδυσσεία. *Vlyssea.* ὄνοι λύρας. *Asini ad lyram.*

κατ᾽ ἀριστοτέλη. *Secundum Aristotelem.*

χαῖρε νῦν φιλότητι, &c.

Nunc gaude dilecta, ast cùm se euoluerit annus,
Illustres (neq; enim diuûm cubilia uana)
Natos nixa dabis.

περιπλωμένου ἐνιαυτοῦ. *Voluente anno.*

γίνεται δ᾽ ἐν τούτοις, &c.

In hisce uero & plura fiunt, & ex toto, & per partes. Dicimus etiam plura pluribus, & pauciora paucioribus.

Cap. 27. τίμων. *Timon.*

σίλλος. *Sillus.*

τίμωνος. *Timonis.*

καὶ σὺ πλάτων, &c.

Tuq; Plato. nam discipulum te dira Cupido
Abstulit. exiguum redimis grandi ære libellum,
Scribere per quem orsus prædoctus abinde fuisti.

Cap. 28. ἱπποκύων. *Equi catella.*

QVAE IN LIBRO IIII.

Cap. 2. περὶ νωδοῦ. *De edentulo.*

πάλλαξ. *Concubina.*

Cap. 5. ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.

Consultum male consultori pessima res est.

Cap. 11. καὶ κυάμων ἀπὸ χεῖρας ἔχειν, &c.

A fabuloq; manus tristante amouit edentes.

Hoc ut Pythagoras iusserat, ipse loquor.

Πυθαγόρας δὲ τῶν ὀσπρίων &c.

Cùm dicat Pythagoras in leguminibus, fabam præcipuè approbauit: motum enim maximè excitat, & aluum ciet, quamobrem ea maximè utitur.

Δειλοὶ πάνδειλοι κυάμων ἀπὸ χεῖρας ἔχεσθαι.

Ah miseri à cyamo miseri subducite dextras.

ἔς τὸ κυεῖν δεινοί, καὶ αἴτιοι τοῦ κυεῖν.

In ferendo utero ualidi causæq; uteri ferendi.

Ἀριστοτέλης δὲ, μήτρας &c.

Aristoteles à uulua, corde, & marina urtica, atq; id genus quibusdam alijs abstinere Pythagoricos dicit, cæterorum autem usum habuisse.

Cap.13. περὶ λοιμῶν, ἢ λογικῶν κανών.

De pestibus, aut rationalium regula.

Cap.15. δυσχερὲς, χαλεπόν. Difficile, & arduum.

QVAE IN LIBRO V.

Cap.3. τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν.

Causam inferiorem, superiorem efficere.

Cap.9. ὦ ἄνθρωπε μὴ κτεῖνε Κροῖσον.

Heus homo ne occide Crœsum.

Cap.10. ἀντιστρέφοντα. Reciproca.

Cap.11. ἤτοι καλὴν ἕξεις &c. Aut pulchram duces, aut deformẽ. Si pulchrã, habebis cõmunem: sin turpẽ, habebis pœnam: neutrum autẽ bonũ: non est igitur ducẽda uxor. ἐὰν μὲν καλὴν ἕξω, &c. Si formosam ducam nõ habebo pœnã: sin deformem, nõ habebo cõmunem: ducẽda igitur uxor.

ἀντίστρεφον. Reciprocum.

πρότασις. Propositio.

ἤτοι

ἤτοι καλὴν ἕξεις, ἢ &c. Aut pulchram duces, aut turpem.
κοινή. Communis.
ποινή. Pœna.
Cap. 12. στερητικὸν μόριον. Priuantem particulam.
Cap. 15. ἀσώματον. Incorporeum.
τὸ δρώμενον ἢ πάσχον σῶμά ἐστι.
Aut efficiens aut patiens corpus est.
τὸ τριχῆ διαστατόν. Triplici dimensione distans.
οὐχ ἁπλῶς πληγὴ ἀέρος ἐστὶν &c. Non simpliciter plaga aëris uox est, nam digitus contractus quoq; aërem percutit, non ita tamen uocem facit, sed quanta plaga, & uehemens & tanta, ut audibilis fiat.
ῥεῦμα λόγων. Flumen uerborum.
Cap. 18. ἐφημερίς. Diarium.
Cap. 20. βάρβαρον. Barbarum.
σολοικον. Solœcum.

QVAE IN LIBRO VI.

Cap. 1. περὶ προνοίας. De prouidentia.
εἰ τῶν ἀνθρώπων νόσοι κατὰ φύσιν γίνονται.
An hominum morbi secundum naturam proueniant.
κατὰ παρακολούθησιν. Per sequelam.
Cap. 2. εἱμαρμένην. Fatum.
φυσικὴν σύνταξιν τῶν ὅλων ἐξ ἀϊδίου τῶν ἑτέρων &c.
Naturalem quẽdam ordinem omnium rerum, ex æterno alijs ad alia consequentibus, & incommutabili manente eiuscemodi complicatione.
Διὸ ὑπὸ τῶν πυθαγορείων οὕτως εἴρηται.
γνώσῃ δ' ἀνθρώπους &c.
Quamobrem à Pythagoreis sic dicitur,

Noſces homines ſpontaneas haurire calamitates.
Quaſi detrimenta ſingulis à ſe ipſis fiant, & ſuo impetu delinquant, & in incommoda ruant ſua, & ex ſua electione & intentione.

ὢ πόποι, οἷον δή νυ θεούς, &c.

Hei mihi, quid damnant mortales numina cœli?
Eſſe aiunt etenim per nos mala, cum tamen ipſis
Vecordi præter fatum ſint mente dolores.

Cap. 5. δὶς παῖδες οἱ γέροντες. Bis pueri ſenes.

Cap. 6. Τύνη δ' οἰωνοῖσι, &c.

Me tu præpetibus parêre uolucribus ipſum
Mandas, quas equidem temnoq́; animoq́; recuſo.

Cap. 8. πολυΐστωρ. Multiſcius.

Cap. 13. τὴν ἐξαίφνης φύσιν. Repentinam naturam.

παρμενίδης. Parmenides.

τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοιοῦτον &c. Repentè enim tale uidetur quippiam ſignificare, quod in alterum tranſeat.

τραγήματα. Bellaria.

Cap. 14. νουθεσία. Commonitio.

κόλασις. Animaduerſio ſcilicet & punitio.

παραίνεσις Monitio.

τιμωρίαν. Pœnam.

παράδειγμα. Exemplum.

προσήκει δὲ παντὶ, τῷ μὲν &c. Id eſt autem conueniens, ut qui plectitur ab alio rectè punitè, melior fiat, & utilitatem capiat, aut exemplo cæteris ſit, quo uidentes alij male affectum, præ metu reddantur meliores.

Cap. 16. παραιτοῦμαι. Deprecor, excuſo.

QVAE IN LIBRO VII.

Cap.

Cap.2. ῥαθυμότερον ῥαφῆ. *Desidiosius iunctura.*

Cap.3. ἀναγώγως. *Duriter.*

εἰ γάρ σε ἔμελλεν, ὡς σὺ φῄς, &c. *Nam si te occisurus erat (ut tu ais) maritus, te quoq; occisurum esse oportuit, ut quando tempus interponeretur.*

Cap.6. αἰσθήσεις. *Sensus.*

ὄψιν. *Visum.*

ἀκοήν. *Auditum.*

γεῦσιν. *Gustum.*

ἁφήν. *Tactum.*

ὄσφρησιν. *Odoratum.*

περὶ μνήμης. *De memoria.*

τὴν δὲ ἁφὴν, καὶ τὴν γεῦσιν, &c. *Tactum uerò & gustum omnia habent præter animantium imperfecta.*

Cap.8. καὶ αὐτὸς δ᾽ οὖν εἶδεν περὶ Δικαιαρχίαν, &c. *Et quidem non uidimus apud Puteolos Delphinũ amantem mire puerum, inclamatum à puero acciri. Quinetiã adnatans dorso puerum admittebat, ita ut pinnæ aculeos, uelut uagina conderet, ne dilectum sibi corpus laceraret, receptumq; equitis modo insidẽtem per magnum æquor per ducenta stadia deferret. Roma igitur, omnisq; Italia confluebat, ut piscem amoris causa uectorem pueri spectaret.*

Cap.11. ἄσωτον. *Prodigum.*

ἢ ἀκόλαστον. *Vel libidinosum.*

ἢ ἀχρεῖον. *Vel inutilem.*

ἢ ἄχρηστον. *Vel inutilem.*

ἢ κακότροπον. *Vel improbum.*

ἢ μιαρὸν. *Vel scelestum.*

Cap.12. χειριδωτοῖς. Tunicatis.

χειριδωτούς. Tunicatas.

Cap.14. χαρακτῆρας. Formas.

ἁδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον.

Sublime,tenue,medium.

Cap.10. περὶ ἐδεσμάτων. De edulijs.

ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυοῖν μόνων, &c. Nam quid mortalibus ſit uſus,præter duo illa modò, Cereris munus, & aquæ poculum? quæ adſunt,ac nos queunt alere,quorum ſatias nunquàm eſt,luxus autem ſunt cæterarum epularum indagines.

Cap.20. ἡ δ' ἑτέρη θέρεϊ, &c.

Grandinis eſt ſimilis,ruit æſtate altera,uel iam
Prægelidis niuibus,aut glaciei humore coactæ.

λᾶαν ἄνω ὤθεσκε ποτὶ λόφον.

Saxum ſurſum impellebat ad cumulum.

CAP. VII. LIB. VIII.

περὶ τῆς μνήμης. De memoria ac mente.

QVAE IN LIBRO IX.

Cap.1. ἐμποδὼν ἔχειν. Incurrere aliquid.

ἐκποδὼν ποιεῖσθαι. Auertere,atq; depellere.

Cap.2. εἰς ἄρτους. In panes.

ἄξιος οὖν ἐστὶν ἀργυρίου. Dignus igitur eſt argento.

Cap.4. ἀνήκοος. Qui non audierit.

ἀνθρωποφάγους. Carne humana ueſcentes.

Cap.5. σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα.

Corporis conſtantem habitum.

μανείην μᾶλλον, ἢ ἡσθείην.

Inſanirem potius,quàm oblectarer.

ἡδονῆς

ἡδονῆς τέλος πόρνης, &c. Voluptatis finis meretricis decretum est. tolle Venerem, nullum meretricis erit decretum.

Cap. 8. τῶν τε μυρίων καὶ πεντακισχιλίων, &c. Enimuero qui x. milibus, & x v. milibus uestimentorum egeat, is quò minus indigeat, fieri nõ potest. Cùm enim plus quàm habeam, egeo, detrahens ex ijs, quæ habeo, acquiesco.

Cap. 9. βάλλει καὶ μάλοισι, &c.

Me petit pomis caprarium Clearistæ filia,
Capras propellentem, suaue quid canit, insusurrat.

Τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε, &c.

Pasce adamate mihi pulchre heus Tityre capras,
Et potum ad fonteis age Tityre, sed coleatum
Hunc Afrum, rufumq; caue, ne cornua uibret.

οἵη δ' Ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεος, &c.

Montibus it qualis studiosa Diana pharetræ,
Aut per Taygeti spatiosa iuga, aut Erymanthi,
Et nunc gestit apro, nunc ceruo diua uolucri.
Stant circùm nymphæ agrestes Ioue cœlite natæ,
Inq; agris ludunt, Latonæ pectora gaudent.
Fronte dea ante omneis ceruice prominet alta,
Et pulchras omneis inter clarißima fulget.
Talibus in famulis uirgo intemerata decebat.

γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ.

Latonæ pectora gaudent.

ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

Pulchras omneis inter clarißima fulget.

Cap. 10. παρθενικὴν ζώνην, καὶ λέκτροιο θεσμόν.

Virgineum soluit cestum, legemq; cubilis.

καὶ ἔργα φιλοτήσια. Et munus amoris.

ἐν μὲν ἄρ' ἐντρήβισι κατεῦνα σατ' ἐν λεχέεσσιν.

Inq; toris illi sculptis cepere soporem.

Cap. 15. ἄπορον. Dubium.

QVAE IN LIBRO X.

Cap. 1. τρίτον καὶ τέταρτον. Tertium, & quartum.

Cap. 4. φύσει τὰ ὀνόματα ἢ θέσει.

Natura'ne nomina sint an positu.

Cap. 7. τὴν ἔσω θάλασσαν. Internum mare.

Cap. 10. ἀναβμάς. Dissectiones.

Cap. 11. σπεῦδε βραδέως. Festina tarde.

Cap. 12. Ἀρχύτας ταραντῖνος φιλόσοφος &c.

Archytas Tarentinus philosophus pariter & mechanicus uir, columbam ligneam fecit uolantem, quæ si nunquàm subsedisset, prætereà nõ exurgebat. Hactenus enim.

Cap. 16. κατὰ πρόληψιν. Per anticipationem.

Cap. 17. ἀσωτίαν τε. Luxumq;.

Cap. 19. σὺ δὲ μὴ λέγε ὡς γέγονεν οὕτω πολλάκις, &c.

Verum ne dicas, sic esse actum sæpenumero, sed hoc fieri sic decere. Non enim si quid aliquando contra leges actum iam est, tuq; id secutus es, propterea iure queas euadere, quinimo eo magis iccirco in te debeat statui. Vt enim si prius in aliquem foret animaduersum, tu minime hæc scriberes: ita si ipse in præsentia punieris, nequaquã deinceps alius scribet.

Cap. 22. Φιλοσοφία γάρ τοι ἐστὶν ὦ σώκρατες, χάριεν ἄν τις αὐτοῦ μετρίως ἅψηται ἐν τῇ ἡλικίας &c.

Philosophia sanè ò Socrates, res est elegans, si modice quispiam per ætatem attigerit: at si supra modum tempus in ea contriuerit, hominum est corruptela. Nam si quis

uel

uel amœno sit acriq; ingenio, ultraq; ætatem philoso=
phetur, necessum est eum rerum omnium esse imperitum,
quarum usu calleat oportet, quisquis honestus probusq;
est futurus. Legũ enim ciuilium peritia & orationis ua=
cat: quibus in actionibus ac cõmercijs cũ hominibus, tum
priuatim tum publicè uti cõuenit. Voluptatum item, atq;
cupiditatum humanarũ, & morũ euadunt prorsus inso=
lentes. Cum itaq; in ullam quãpiam incidunt priuatã pu=
blicam'ue actionẽ, habentur deridiculi: perinde ac uiri ci
uiles ipsi, ubi uestra adeunt studia & disputationes, irri=
dentur: Accidit ijs enim illud Euripidis: Qua in re clarus
quisq; est, ad eam properat: & diei partem illi plurimam
impertit, in qua ipse se exuperet: cõtrà, in qua stupidior
ac nihil sit, inde effugit, eamq; cõtemnit: alteram uerò sui
beneuolentia commendat, arbitrans ita sese laudare. Sed
præstat (sicuti opinor) utriusq; esse participem: philoso=
phiæ inquã, quoad illius honestas sinit, disciplinæ gratia
compotem fieri: Neq; turpe habetur adolescentem philo
sophari. At cum grandis iam natu philosophatur, ridicu=
la res ô Socrates geritur. Atque equidem ita penes philo
sophantes afficior, ueluti erga balbutientes ludentesq;.
Cum enim puerulum uideam, cui decorum adhuc est, sic
lingua balbutientem ac ludentem, demulceor, resq; mihi
quidem festiua & liberalis uidetur, puerilíq; ætati con=
gruens: Quod si uolubiliter puerulum loquentem au=
diam, acerba quæpiam res mihi oboritur, & aures meæ
molestia afficiuntur, uideturq; nescio quid esse seruile.
At si quis uirum audierit balbutientem, aut ludentem ui
deat, res uidetur & deridenda, & puerilis, & denique
digna

digna uerberibus. Ita equidem afficior sanè eorum, qui philosophantur, ratione. Vbi enim in adolescente philosophiam aspicio, oblector exosculorq́;, & id mihi uidetur perdecere, ingenuum quoque ac liberalem hunc esse hominem iudico: è contrario, si non philosophatur, illiberalem, & sese nūquàm re ulla dignum, uel honesta uel ingenua arbitrantem. Verum cum seniorem iam hominē philosophātem adhuc, necdum facientē finem persentio, uerberibus egere commodùm uir ille mihi uidetur. Quod enim modò dixi, id homini isti accidit, ut si sit admodum ingeniosus, uilis atq; abiectus efficiatur, cùm mediam ciuitatem forumq́; defugiat, in quo poëta inquit uiros excellere. Abdat se uerò, & uitæ reliquum cum adolescentulis tribus, aut quatuor degat, in angulorum aliquo commurmurās, ingenuum aut quicquā magnum dignum'ue haud unquam loquatur. Equidem ô Socrates, pro mea erga te beneuolentia, atq; humanitate, uideri mihi uideor affici in præsentia eodem modo, quo Zethus respectu Amphionis apud Euripidem, cuius modò mentionem feci. Etenim mihi quoque eiusmodi quædam, tecum ut fabuler, in mentem uenit, qualia cum fratre ille. Neglectui habes ô Socrates ea, quæ debes curare, animiq́; naturam tui usqueadeo nobilem puerili quodam ornamento condecoras, nec foro senatui'ue orationis quicquam rectè affers, neque probabilem, aut consentientem ullam rationem inuenisti, neque uerò pro alijs consilium integrum cepisti. Atqui amice Socrates, quod ægrè ne feras uelim (loquor enim tua causa summa cum beneuolentia) an tibi non turpe uideatur, ita te gerere, ut ego te habere

bere existimo, & cæteros qui ultra iustum pergant philosophari? Nam si quis te nunc, aut aliũ eiusmodi quemlibet ad carcerem rapiat, iniuriam te quidem intulisse arguens, qui culpa omnino uaces, nosti'ne te minime habiturum quonã te pacto tuearis? Sed uertigine uexeris, ac consilij inops oscites quid dicas, quid agas. In iudicio item suggestum conscendens, si improbus admodũ ac nequam aduersarius tuus sit, mori de facili queas, si te ille capitali deferat crimine. Verum quonam pacto Socrates hoc sapientis sit, si qua ars aliquem præstantem ingenio uirum nacta, deteriorem illum effecerit? qui neq; sibiipsi auxilio esse poßit, periculisq; extremis liberare, neq; se, nec alium quenquam, sed ab inimicis bonorum omnium facultate spoliari necesse sit, & palàm quidem infelicem degere. Liceat enim, quanquàm agrestius, uera dicere: si quis in genam te percusserit, pœnas nõ det. Sed heus uir bone, mihi obtempera, atq; à redargutionibus istis te abstine, rerumq; elegantiam cole, & eam sanè unde rectè sentire uideare, alijs missa faciens ista arguta, siue deliramenta, siue nugalia deceat appellare: quibus efficiatur, ut domos inanes habites: atq; sequens non eos, qui exigua ista reprehendunt, sed illos potius à quibus & facultates, & gloria, & bona alia permulta poßidentur.

Cap. 24. εἰς τετάρτην, καὶ εἰς πέμπτην.

In quartam & in quintam,

QVAE IN LIBRO XI.

Cap. 1. ἰταλοί. Vituli.

κατ᾽ ἀντίφρασιν. *Per contrariam dictionem.*

Cap. 4. τὸ δ᾽ ἀξίωμα κἂν κακῶς λέγῃ τὸ σὸν &c.

Auto

Autoritas uerò,etsi male dicat,tua
Persuadebit:nam ab inexistimatis proficiscens oratio,
* ualet Et ab existimatis,cadē haudquaquam tantundem*uacat.
ἀντὶ ἀδοξούντων. Pro eo quod inexistimatis.
ἀντὶ δοκούντων. Pro existimatis.
ἀδοξοῦσι. Inæstimati sunt.
ἐνδοξοῦσι. Existimati sunt.
Cap.5. σκεπτικοί. Commentantes.
οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει τόδε ἢ ἐκείνως ἢ οὐδετέρως.
Haud magis sic se hoc q̃ illo habet modo, aut q̃ neutro.
πυῤῥωνίων τρόπων. Pyrrhonicorum modorum.
σκεπτικοί, ἐφεκτικοί, ἀπορητικοί.
Commentantes,obligantes,ambigentes.
τῶν πρός τι. Eorum quæ ad aliquid.
Cap.7. ὀψιμαθίαν. Tardidiscentiam.
ἐν πωλουμένοις. In uendentibus.
ἀπειρόκαλος. Ineptus.
Cap.9. συνάγχειν. Anginam pati.
συνάγχην. Anginam.
ἀργυράγχην. Argentanginam.
Cap.15. παραγωγάς. Deductiones & deriuationes.
ἐπιβόλως. Ingeniosè & aptè.
Cap.16. περὶ πολυπραγμοσύνης. De curiositate.
πολυφιλίαν. Multorum amicitiam.
πολυτροπίαν. Multiplices ac uarios mores.
πολυσαρκίαν. Corpulentiam.
πολυπραγμοσύνην Curiositatem.

QVAE IN LIBRO XII.

Cap.1. Οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ &c.

Non

Non eques ipse pater fuerat tibi mehercule Peleus,
Non Thetis est genitrix, glaucum te protulit æquor,
Aëriæq; rupes, mens quod tibi dura, ferox est.

Cap.2. ἐνθυμήματι. *Commentatione.*

Cap.5. κῶλον. *Laxum intestinum.*

ἀμαθέστερον πῶς ἐπὶ, καὶ σαφέστερον λέγε. *Indoctius rudiusq; quodammodo loquere, & apertius ac clarius fare.*

τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν. *Primigenia.*

ἀναλγησία. *Indolentia.*

ἀπάθεια. *Impaßibilitas.*

Cap.9. κάκιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι.

Peius esse iniuriam facere, quàm peccare.

Cap.11. πρὸς ταῦτα κρύπτε, &c.

Nibil occulte, quando cuncta tuens,
Et cuncta audiens, omnia reuelabit dies.

QVAE IN LIBRO XIII.

Cap.1. ἀνθ᾽ ἑνὸς ὑποκειμένου, πεπρωμένην καὶ φύσιν.

Pro uno subiecto, fatum, & naturam.

μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον ἄϊδος εἰσαφίκηαι.

Ne'ue obstante domum fato penetrabis auerni.

περὶ στεφάνου. *De corona.*

ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι νομίζων μόνον γεγεννῆσθαι, &c. *Nam qui parentibus tantum se natum putat, fatalem, atque spontis suæ mortem manet. Qui uero etiam patriæ ob id, ne in seruitutem redactam illam uideat, occumbere præoptabit.*

τὴν πεπρωμένην καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον.

Fatalem, & spontis suæ mortem.

αὐτόματος θάνατος. *Spontanea mors.*

Cap.5. ἡδίων ὁ λέσβιος. *Suauius Lesbium.*

Cap.6. προσῳδίας. Accentus.

Cap.7. ἡ δ᾽ δὴ λέαινα, ἐὸν ἰσχυρότατον, &c.

Cùm autem animaliũ acerrimũ ſit leæna & audaciſsimũ, ſemel omnino in uita & unũ parit. Enitẽdo enim, cum fœtu pariter matricem proijcit. Rei uerò huiuſce cauſa eſt, quòd cùm in matrice manẽs motitari incipit catulus, motus ille unguiculis præmunitus ferarũ longè omnium acutiſsimis matricem diſcerpit: tum in maius continuò augeſcens, multò magis dilaniãs prodit. Inſtante uerè iam nixu, prorſum relinquitur eorum integrũ & ſanum nihil.

ἐπίκοινον. Promiſcuum.

ἀστήκει ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν, &c.

Vtq; leo in ſylua ſtabat ſua pignora circum,
Cui manus occurſet catulos nemus inter agenti
Venatrix accincta uirum.

πυκνὰ μάλα στενάχων, ὥς τε λὶς ἠυγένειος, &c.

Crebra gemens nimium, tanquam leo uiribus ingens
Faucibus, abſenti uenator ſi catulum audax
Abripuit denſo in ſaltu, dolet acre, ſequensq;
Deinde nemus uerſat, ſcrutans ueſtigia, ſi quo
Verſa uiri inueniat, rapit illum bilis amara.

Λέων δ᾽ οὐ μὴν ὀχεύει ὄπισθεν, &c. Leonem auerſum coire, urinamq; retro reddere, dictum iam eſt. Coit, & parit, non omni tempore, ſingulis tamen annis uerè parit, & magna ex parte geminos. Sed cùm plurimos, ſex catulos, nonnunquam etiam unum. Quod de leæna fertur, uuluam cum partu emittere, delira fabula eſt, facta ex ea cauſa, quòd rarum genus hoc animalis eſt: nec rationem, cur ita eſſet, comperire autor ille fabulæ poterat.

Rarum hoc enim eſt, nec multis naſcitur locis, ſed Europæ totius ea parte ſolum, quæ inter Acheloum amnem & Neſſum eſt. Parit leæna quoq; adeò paruos, ut uix poſt ſecundum menſem incipiant ingredi. Leones terræ Syriæ quinquies uita pariunt, primum quinque, pòſt uerò ſubinde pauciores, deinde ſteriles degunt. Caret leæna iuba, maris hæc propria eſt. Dentes eos tantummodo mutat leo, qui canini uocantur, quatuor: duos ſuperius, totidem inferius, idq; ſexto menſe ætatis fit.

Cap. 9. παμφάκτας. Promiſcua & omnimoda cõtinẽtes.

οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν. Non à ſuibus.

ὕειν. Pluere.

Cap. 10. ἐτύμῳ. Veriloquio.

Cap. 11. βιωφελῆ. Vitæ utilitatibus conducentia.

πέμμασιν. Placentis, concoctione.

Cap. 16. πέψει. Panibus ſecundæ menſæ.

παροιμιώδης. Prouerbio tritus.

πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος, καὶ χείλεος ἄκρου.

Multa cadunt inter calicem ſupremaq; labra.

Cap. 17. σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.

Sapientes tyranni ſunt congreſſu ſapientum.

αἴας ὁ λοκρός. Aiax Locrenſis.

γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ᾽ ἐγώ.

Senex ſenem ego teipſum erudiero.

φιλοκτήτης. Philoctetæ.

ἐν τῷ πυρφόρῳ προμηθεῖ. In ignigero Prometheo.

σιγῶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγων τὰ καίρια.

Tacensq; ubi opus eſt, & opportuna loquens.

σιγᾶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν ἀσφαλές.
Silere ubi opus est, & tutò loqui.
Cap.19. εὐφωνία. *Vocalitas.*
ἀέρα βαθεῖαν. *Caliginem, & nebulam profundam.*
κολοιούς τε ψῆράς τε. *Graculosq́;, sturnosq́;.*
ψηρῶν τε. *Sturnorum.*
τῶν δ' ὥς τε ψάρων νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν.
Horum, ut de sturnis it nubes, graculis'ue.
Cap.21. κρηπῖδας. *Crepidulas.*
νηρεΐδας. *Nereidas.*
σκιαμαχία. *Vmbratilis pugna.*
κριομαχία. *Arietum pugna.*
Cap.23. δὶς ταυτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς αἰσχύλος, &c.
Bis idem nobis dixit sapiens Aeschylus.
Venio enim ad terram, inquit, & accedo postliminio:
Ast uenio idem est, quod accedo postliminio.
Ita per Iouem atq; si quis uicino dixerit,
Accommoda tu mactram, uel si libet, arcam panariam.
μάκτρα καὶ κάρδοπος. *Mactra, & arca panaria.*
ἀπὸ μνημονεύειν. *Commemorare.*
ἕκτορα δ' ἐκ βελέων, &c.
Hectora de iaculis, de puluere Iuppiter, & de
Cæde uirûm abduxit, de sanguine, deq́; tumultu.
ὑσμῖναί τε, μάχαι τε, φόνοι τ' ἀνδροκτασίαι τε.
Prælia, conflictus, cædes, hominumq́; necatus.
μηκέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε, μηδὲ μάχεσθον.
Neu dulces pueri pugnate, aut cernite ferro.
μνηστῆρες δ' ἄρα τηλεμάχῳ θάνατόν τε, μόρον τε.
Telemachoq́; proci letum fatumq́; profecto.

βαίνειν

θάνατον καὶ μόρον. Letum & fatum.
πολεμίζετε, καὶ μάχεσθον. Bellate, & pugnate.
βάσκ' ἴθι οὖλε ὄνειρε. καὶ, βάσκ' ἴθ' ἶρι ταχεῖα.
Vade, i somnũ agẽs. & alibi, Vade, & perge Iri citata.
ἐκ παραλλήλου. Ex geminatione.

Cap. 24. προσφδίαν. Voculationem.

Cap. 25. γλαύκῳ, καὶ νηρεῖ, καὶ ἐναλίῳ μελικέρτῃ.
Glauco, Nereiq;, atq; maris genio Melicertæ.
νεωτερικότερος. Audacior & iuuenilior.
ταῦρον δ' ἀλφειῷ, ταῦρον δὲ ποσειδάωνι.
Taurum autem Alpheo, Neptuno tum quoq; taurum.

Cap. 27. ἐμφαντικώτερον. Expreßius.
τὸν ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον. In lente unguentum.

Cap. 28. πρόσωπον. Personam.

QVAE IN LIBRO XIIII.

Ca. 1. παχυμερέστερον. Craßius, & pinguiori Minerua.
λογικὰ ζῶα. Rationalia animalia.
νευρόβατα. Neruis mouentia.

Cap. 3. παιδείας δ' οὐκ ὀρθῶς ἅψασθαι τὸ παράπαν.
Institutionem autem minime recte attigiße.

Cap. 4. περὶ καλοῦ, καὶ ἡδονῆς. De honesto, & uoluptate.
παρθένος δὲ εἶναι λέγεται, κατὰ σύμβολον τοῦ ἀδιάφθορος εἶναι. καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις, &c.
Dicitur uirgo esse, indicio eam esse incorruptã, improbis nunquàm concedere, non orationem modestam, non precationem, non adulationem, non deniq; quicquã aliud pati. Quas ob res merito tristis etiã ac cõtracta fronte pingitur, uultu graui, aspectu contento & toruo, ut iniustis terrorem incutiat, iustis fiduciam præbeat: quando huiuscemodi

iuſcemodi facies iuſtis grata, iniuſtis moleſta eſt.

Cap. 6. σειρῆνες. Sirenes.

εὐρύκλεια. Euryclia.

ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ. In interiore mari.

κατὰ ἀρίσταρχον. Iuxta Ariſtarchum.

ἐν τῇ ἔξω κατὰ κράτητα. In exteriore iuxta Cratetem.

ἰσόψηφοι. Pares. παράστιχις. Continua ſeries.

ἠμαθία. Emathia. αἱμονία. Hæmonia.

ποσειδώνειον. Neptunium, & locus Neptuni.

ὄναιό σου. Proficiat tibi.

ταύτης τῆς πολυμαθίας. Huius multiugæ diſciplinæ gratia.

ὅττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν ἀγαθόν τε τέτυκται.

Aedibus in noſtris quæ recta aut praua geruntur.

QVAE IN LIBRO XV.

Cap. 3. ἀνέρυσαν μὲν πρῶτα, &c.

Prima ſupinarunt, necuere, & exuta dedere

Pellibus, abſq; ſono, & muti.

Cap. 6. ἀνδρὸς μὲν τόδε σῆμα, &c.

Ecce uiri tumulum, qui pridem à lumine ceßit,

Abſtulit hunc factis præclarum ſplendidus Hector.

Quondam ita quis dicet, mea nunquàm gloria cadet.

cap:7 ἀνδραγαθούντων ὑμῶν, καὶ διαδεχομένων.

Fortiter ac uiriliter agentibus uobis, atq; ſuccedentibus, ſuſcipientibusq; ſtationem meam.

Cap. 10. περὶ ψυχῆς. De anima.

Cap. 14. εἰσεπράξατό με ἀργύριον. Exigit à me argentũ.

Cap. 19. περὶ ἐδεσμάτων. De edulijs.

Cap. 20. ἐν ταῖς προτέραις θεσμοφοριαζούσαις.

In prioribus theſmophorijs.

νῦν οὖν ἁπάσαισι παραινῶ, καὶ λέγω, &c.
Omneis igitur nunc admoneo, & dico
Virum hunccine ulcisci, multis de causis.
Agrestia etenim quædam matronæ agit, ut qui
In agrestibus enutritus oleribus sit.
ὁ δ' ἀναξαγόρου τρόφιμος ἀρχαίου, &c.
At Anaxagoræ alumnus ueteris ille
Durus quidem ad salutandum uidetur
Et ridendi exosus, & iocari ne ad uinum quidem
Consuetus. uerùm quicquid scripserit, id
A' melle & Sirenibus profluit.
οὔποτε σὸν μνῆμα εὐριπίδης ὄλειτο ποῦ.
Nulla ætate tua Euripides monumenta peribunt.

Cap. 25. ἀναβιοῦται. Reuiuiscit.

Cap. 26. λόγος ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν, &c. *Oratio, in qua positis quibusdã, aliud quid à positis necessariò cõsequitur per ea quæ posita sunt.*

Cap. 28. κατὰ ἀνδροτίωνος, καὶ κατὰ τιμοκράτους.
In Androtionem, & in Timocratem:

Cap. 31. πολιορκητής. *Vrbium expugnator.*

QVAE IN LIBRO XVI.

Cap. 1. ἐνθυμημάτιον. *Commentatiunculam.*
ἄν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, &c. *Si cum labore honesti quippiam egeris, labor abit, honestum manet. Si cum uoluptate turpè feceris quippiam, quod suaue est, abit: quod turpe est, manet.*

Cap. 3. διαιρέσεων. Diuisionum.
ἐλογιζόμεθα οὖν παρὰ τὴν ἰσχυρὰν σύμπτωσιν, &c.
Cogitabamus itaq; propter nimiã uentris compressionem

summam esse inediam: nam & ij qui spōte abstinēt cibo, primis temporibus fame afficiuntur, pòst autem minus.
ἐθισμένοι δέ ἐισι καὶ οἱ σκύθαι ὅταν διά τινα, &c.
Scythæ etiam cōsueuerunt, si quādo cuiuspiam rei causa inediam ferre cogūtur, latioribus fascijs uentrē cohibere, quasi ita fames minus eos infestet. Vētre autē ferè pleno, quia nulla in eo sit inanitas, fit ne esuriant. Dum autem uenter compressus admodum est, caret inanitate.
ἄπορον ἢ καὶ δύσδοξον ἐπισκέψεως, &c. Dubium est indigensq; cōsiderationis, tum in hoc, tum in cæteris famelicis, quare in frigoribus magis huiuscemodi casus accidat, quàm serenis temporibus.

Cap. 7. οὐδετέρως. Neutro scilicet.

Cap. 8. εἰσαγωγάς. Introductiones.

περὶ ἀξιωμάτων. Pronuntiatorum.
ἀξίωμα. Pronuntiatum.
λεκτὸν αὐτοτελὲς, ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ᾿ ἑαυτῷ.
Dicibile per se perfectū, enūtiabile quantū ex semetipso.
ἀξίωμα. Propositum.
συνημμένον ἀξίωμα. Connexum pronuntiatum.
συμπεπλεγμένον. Copulatum.
παραδιεζευγμένον. Vitiose disiunctum.

Cap. 9. ἀδιαφορεῖν. Indifferens esse.

Cap. 12. ἀπὸ τοῦ ἔρρειν. A percundo.
ἔρρε κακὴ γλήνη. Pereas mala pupilla oculi.
ἔρρε ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλέγχιστε ζωόντων.
Ocyus ò pereas uiuorum ex insula abusus.
βάσκανον. Inuidum. βασκαίνειν. Inuidere.
φανερώτερον ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι ἐπὶ τὸ χρησότερον.

Facile

Facile apparens ab apparendo ad id, quod melius ac benignius est.

Cap. 18. ὀπτική. Perspectiua.

κανονική. Regularis.

ῥυθμός. Modus, numerus.

μέλος. Modulatio, cantus.

κανονικῆς. Regularis.

μετρική. Dimensiua.

QVAE IN LIBRO XVII.

Cap. 2. σόλοικον. Solœcismi uitium.

θεῖναι εἰς μέσον. Ponere in medium.

ἐφόδιον. Viaticum.

τεμένων ἱερά. Templorum sacra.

Cap. 3. καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν, καὶ σπάρτα λέλυνται.

Et ligna eputrent ratium, & sparta in cariem sunt.

σπάρτοι. Ex agris satos.

Cap. 4. κηφισιεὺς ὤν, ἐκ διοπείθου πατρὸς, &c.

Cephisieus genere ex Diopete patre,

Quinq; & centum cum scripsisset fabulas,

Fato est defunctus, annos duos natus & quinquaginta.

τεχνικοί. Artificiales.

ἀποδεικτικῷ. Demonstratiuo.

ἀμφισβητουμένον, ἀντὶ ὁμολογουμένου.

Dubium pro confesso & certo.

ἀπόδειξιν. Expreßionem & demonstrationem.

Cap. 8. μὴ γελᾶτε ἔνι τ' οὔλαιον, &c. Ne ridete, inest oleum: uerum uos nescitis qualis matutino diluculo hodie rigor fuerit, itaq; gelu concretum est.

θερμὸν οἶνον. Calidum uinum.

Cap.9. σκυτάλη. *Lorum quo epistolæ inuoluuntur.*

Cap.10. τὰς ἐρεύγοντι μὲν ἀπλάς, &c.

A' qua sanè eructantur inaccessi ignis purissimi ex imis fontes. Flumina uerò interdiu quidē inundāt fluctum feruentem fumi. At per noctes punicea proglomerata flamma ad profundum ponti ferunt solum, cum strepitu illa Vulcani fluenta, serpentia emittit sæuissima, monstrum profectò tum uisu, tum auditu mirabile.

ῥόον καπνοῦ αἴθωνα. *Fluxum fumi calidum.*

κρουνοὺς. *Fluenta.*

ἀκύρως. *Improprie.* τραχεῖα. *Dura.*

Cap.11. τέγγε πνεύμονα οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄκρον περιτέλλεται.

Pulmonem uino, summum enim contrahitur.

ἡ κάτω κοιλία. *Inferior uenter, & aluus.*

τραχεῖα ἀρτηρία. *Aspera arteria.*

ἐπιγλωττὶς. *Apposita lingula.*

τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν. *Asperam arteriam.*

Cap.12. ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.

Ipsa dies quandoq; parens, quandoq; nouerca est.

μία μητρυιά, δύο μητέρες. *Vna nouerca, duæ matres.*

Cap.19. ἄνευ τοῦ πράττειν μέχρι τοῦ λέγειν.

Sine ulla actione ad dicendum parati.

ἄνθρωπε ποῦ βάλλεις, &c. *Homo ubi iam mittis, considera nunquid purgatū uas sit. Nam si ad inanem opinionē ea īnuergas, prorsum interierint. Sin cōputrescant, in urinā aut acetum uertentur, aut si quid ijs ipsis est deterius.*

κυνικώτερον. *Magis cynicum.*

ἀνέχου, καὶ ἀπέχου. *Patere, & abstine.*

Cap.20. πᾶσα γὰρ πρᾶξις οὐδὲ ἔχει, αὐτὴ ἐφ' ἑαυτῆς, &c.

Omnis

Omnis enim actio sic sese habet. Nam ipsa quantũ in semetipsa agitur, neq; honesta, neq; turpis est: quemadmodum sunt quæ nũc nos ipsi facimus, aut bibere, aut loqui, aut disputare. Nõ enim est horum honestum per seipsum quicquã, sed in actione, ut qdẽ est actũ, eiusmodi euenit. Nam honeste gestum, & rectè, honestum fit, cõtrà uerò turpe. Eodem pacto & amare ipsum, & amor, nõ omnis quidem honestus est, neq; commendatione omnis dignus. uerum is, qui amare honestè nos adhortatur.

ἐνθύμημα. Commentum.

ἐδὲ πάρεργον. Superuacaneè, extra itineris propositum, quasi ex diuerticulo.

Cap. 21. ἀπαίδευτος. Ineruditus.

συγχρονισμούς. Contemporationes.

ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται.

Vir fugiens & denuo pugnabit.

QVAE IN LIBRO XVIII.

Cap. 2. τῆς πολιτείας. Reipublicæ.

κοινὰς τὰς γυναῖκας. Communes mulieres.

νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,

οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

Ignorant stolidi quàm toto sit medium plus:

Ac quanta utilitas in malua & asphodelo sit.

Cap. 4. μοχθηροὺς καὶ φορτικούς. Improbos atq; graues.

Cap. 5. ἀναγνώστην. Lectorem.

Cap. 6. σοφιστείᾳ. Inani sapientia.

Cap. 7. ἐπιμαίνεσθαι. Furere, & insanire.

μελαγχολία. Atra bilis.

ἀλλὰ ἐὰν χειδύνη τὸ πάθος τοῦτο ἡρωϊκόν.

Et affectionem ferè hanc heroicam esse.

μήτε καιροῦ, μήτε μέτρου. Neq; temporis, neq; modi.

Cap. 8. ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμοιόπτωτα.

Similiter finientia, & similiter cadentia.

ὁμοιοτέλευτα, καὶ ἰσοκατάληκτα, καὶ πάρισα, καὶ ὁμοιόπτωτα.

Similiter finientia, & æqualiter desinentia, & cōparia, & similiter cadentia.

ἀπειρόκαλοι. Inepti.

Cap. 9. ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα. Dic mihi musa uirum.

ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι. Pandite nunc Musæ mihi.

ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι, καὶ εἰπεῖν. Ab eo quod est sequi, & dicere.

Ca. 10. ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβός. Si attrectaris uenā eius.

ἀγγεῖον. Vas, & conceptaculum.

σφυγμός. Pulsus.

σφυγμός, ἐστι διαστολὴ καὶ συστολὴ ἀδιαίρετος ἀρτηρίας καὶ καρδίας. Pulsus, est disparatio & contractio indiuisibilis arteriæ & cordis.

σφυγμός, ἐστι παλμὸς, ἢ ζέσις φλεβὸς, &c. Pulsus, est subsultatio, & palpitatio uel ebullitio uenæ & arteriæ.

QVAE IN LIBRO XIX.

Cap. 1. διαλέξεων, Disputationum.

ζήνωνος. Zenonis.

συγκαταθέσεις. Assensiones.

τὰς τοιαύτας φαντασίας. Eiusmodi imaginationes.

οὐ συγκατατίθεται οὐ οὐδὲ προσεπιδοξάζει.

Non assentit, neq; coopinatur.

καὶ προσεπιδοξάζει. Et coopinatur.

οὐ συγκατατίθεται. Non approbat.

Cap. 2. αἰσθήσεις. Sensus.

ἀκολά

ἀκολάςους. Libidinosos, & intemperantes.
ἀκρατεῖς. Incontinentes.
ἀκολάςους. Incastigatos.
Διατὶ δὲ κατὰ τὴν τῆς ἀφῆς ἢ γεύσεως, &c. Cur incõtinẽtes eos appellare solemus, qui uoluptate cõtrectandi aut gustandi exuperantur? Nã qui immodicè re utuntur uenerea, & qui luxu delectantur ciborũ, incontinentes uocamus. Ciborum tamen non eadẽ ratio est, sed partim linguam, partim gulam, sua mouẽt suauitate. Vnde Philoxenus gruis collum à dijs immortalibus sibi dari optabat. At uero cui in uidendo audiendo'ue modũ excedunt, non eodem uocabulo significamus, an quoniã uoluptates sensibus hisce accõmodatas, cõmunes cum cæteris animãtibus habemus? Ergo ut cõmunes spernimus & notamus, solasq́; omnium, aut maxime probro damus. Itaq; hominẽ ijs deditum reprehendimus, & incontinentem intemperantemq́; appellamus, quod uictus à teterrimo uoluptatũ genere ducitur. Sed cum sentiẽdi genera quinq; sint, cætera animalia duobus tantùm quæ modò dixi, uoluptatem sibi acquirũt, cæteris uel nihil omnino delectãtur, uel per accidens ita afficiũtur. Quod enim uidet, aut olfacit, tantisper gaudet, quoad gustus tactus'ue fruiscatur. Cumq́; genus idipsum concupiscendi expleuit, illorum quoque suauitas desijt: ut nobis salsamenti odor cum indigemus, suauis est: ubi satiati repletiq́; sumus, amplius suauis non est. Rosæ autem odor semper suauis est.
τὴν συνουσίαν εἶν μικρὰν ἐπιληψίαν.
Coitum esse paruum morbum comitialem.
Cap. 4. ψυχροποιητικήν, Frigus facientem.

τὸ ᾗ πῦρ διαχαλᾷ τὸ πεπηγὸς, ὥσπερ ἥλιος τὴν χιόνα.
Ignis autẽ cõcretũ resoluit, & gelu cõstrictũ ut niuẽ sol.

Cap. 5. Διατί τὰ ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλων, &c. Cur aquæ ex niue glacie'ue liquatæ sint uitiosæ? an quia cũ aqua quæuis gelu cõcrescit, pars tenuißima difflatur, & læuißima euaporatur? Indicium illud est, quòd deliquata fit minor quàm antea fuerit, quàm concresceret. Cũ itaq; quod salubrius est defuerit, deterius sit quod relinquitur necesse est.

Cap. 6. Διατί οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν, &c. Quam ob causam erubescunt quos puduit, pallent qui metuunt, cum istæ affectiones similes inter se sint? An quoniam pu defactis sanguis de corde in omnes corporis partes diffunditur, ita ut superficiem occupet, metu uero perculsus contrahitur ad cor, ita ut cæteris partibus defiat?

αἰσχύνη ἐστὶ φόβος δικαίου ψόγου.
Pudor iustæ uituperationis est timor.

Cap. 7. ἀκύρως, ἢ κατὰ ἀντίφρασιν.
Improprie, uel per oblocutionem.

Cap. 8. ἑνικῶς. Singulariter.
ἀπαραμύθητον. Absq; consolatione.
πληθυντικῶς. Pluratiue.

Cap. 9. ἀνακρεόντεια.
Anacreontia, & Anacreontis uersus.
ἐλεγεῖα. Elegos, hoc est, lugubria carmina.
ἐρωτικά. Amatoria, dulcia, & uenusta.
τὸν ἄργυρον τορεύσας, &c. Argentum tornans
Fabrica Vulcane mihi,
Non hominem armatum.

Quid

Quid enim cum bellis mihi?
Sed cauum poculum cude,
Quantum uales maxime.
Inq; eo neq; astra,
Neq; plaustra facias.
Nam quid cum Pleiadibus,
Quid cum Boote mihi?
Vites fabrica quæso intus,
Et racemos pariter,
Aureosq; pulchrè calcantis
Comites Lyæi,
Amoremq; excude simul.

ἀσωτίᾳ. Luxu, prodigalitate.

ἀναφροδισίας. Inuenustatis.

Cap. 11. τὴν ψυχὴν ἀγάθωνα φιλῶν, &c.

Suauia dans Agathoni animam ipsa in labra tenebam.
Aegra etenim properans tanquam abitura fuit.

οὐκ ἄμουσος. Non inelegans.

Cap. 12. ἀπάθειαν. Tranquillitatem.

πάθη. Paßiones.

Cap. 13. ἀκλαής. Minime plorans.

QVAE IN LIBRO XX.

ἱ περὶ τὸν διόνυσον τεχνῖται. Liberi patris artifices.

προβλήματα ἐγκύκλια. Quæstiones circulares.

Διατί οἱ διονυσιακοὶ τεχνῖται, &c. Cur genus id hominum, quod Dionysiacos technitas, id est, artifices bacchanales appellamus, improbis esse moribus magna ex parte cõsue uerunt? An quia minime sese studio sapientiæ dedunt? eo scilicet, quòd in artibus necessarijs magnam partẽ ætatis suæ

suæ consumunt, uitam plurimum traducunt incontinenter, partim etiam tum inopia, quod quidem utrunque uitia & gignit & auget.

Cap. 4. ἐξωτερικά. Extraria, uel extrinseca.

ἀκροαματικά. Auscultatoria.

ἀκροαματικήν. Auscultatoriam.

ἐξωτερικάς. Extrarias.

δειλινὸν περίπατον. Pomeridianam ambulationem.

ἑωθινόν. Dilucularia.

ἐξωτερικοί. Extrarij.

ἀκροαματικοί. Auscultatorij.

ἀκροαματικάς. Auscultatorias.

ἀκροαματικούς. Auscultatorios.

Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν.

Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδούς, &c.

Alexander Aristoteli salutem.

Haud rectè fecisti, quòd auscultatorios libros ediderís. In qua enim re à cæteris nos item præstabimus, si disciplinæ in quibus eruditi sumus, omnium omnino sint cōmunes. Equidem malim in rerum usu optimarum, quàm in facultatibus anteire. Vale.

Ἀριστοτέλης βασιλεῖ Ἀλεξάνδρῳ εὖ πράττειν.

Ἔγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροαματικῶν, &c.

Aristoteles regi Alexandro salutem.

Scripsisti ad me de libris auscultatorijs, inter arcana illos condi putans oportere, sed tu eos & esse editos, & nō me editos scito. Cognobiles enim ijs tantū erunt, qui nos audiunt. Vale.

Cap. 5. ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν, καὶ κήδομαι ὑμῶν.

Habeo

Habeo curam ueſtrum, & conſulo rebus ueſtris.

ὑμῶν. *Veſtri.*

Cap. 7. συμπαθείαν. *Conſenſum.*

Cap. 11. κηρίον. *Fauum.*

κέρας ἀμαλθείας. *Copiæ cornu.*

πινακίδιον. *Indicem.*

ἐγχειρίδιον. *Pugillarem, aut tabellam.*

διατριβάς. *Exercitationes, & ſtudia.*

περὶ ποικίλας ἱστορίας. *De uaria hiſtoria.*

βιβλιοθήκην. *Librariam.*

ἐπιδείξεων. *Spectaculorum.*

συγγραφήν. *Hiſtoriam.*

FINIS.

